

สถาบันพระมหากษัตริย์ กับมุสลิมในแผ่นดินไทย

สถาบันพระมหากษัตริย์ กับมุสลิมในประเทศไทย

จัดทำโดย

ศูนย์พัฒนาวัฒนธรรมศึกษาและนวัตกรรมทางสังคม
สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แยกสีและพิมพ์ที่ สายธุรกิจโรงพิมพ์ บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน)

376 ถนนชัยพฤกษ์ (บรมราชชนนี) เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170

โทรศัพท์ 0-2422-9000, 0-2882-1010 โทรสาร 0-2433-2742, 0-2434-1385

WWW.amarin.com

ที่ รส ๐๐๐๕.๗/๓๐๖๒๓

สำนักราชเลขาธิการ

พระบรมมหาราชวัง กทม. ๑๐๒๐๐

๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๖

เรื่อง พระราชทานพระบรมราชานุญาต

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อ้างถึง หนังสือที่ ศธ ๐๕๑๒.๓๗/๓๔ ลงวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๖

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเชิญพระบรมฉายาลักษณ์ พระบรมฉายาลักษณ์ที่ฉายกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระอัฐมรามาธิบดินทร ภาพพระราชกรณียกิจ พระบรมราโชวาท พระราชดำรัส พระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสคัดัดัดตอน ตามสำเนาที่แนบมา เพื่อเชิญไปลงพิมพ์บนปกหน้า และในหนังสือ “สถาบันพระมหากษัตริย์กับมุสลิมในแผ่นดินไทย” จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม เพื่อมอบแก่ประชาชนทั่วประเทศ ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว พระราชทานพระบรมราชานุญาต

๕-

(นายจิตรพัฒน์ ไกรฤกษ์)

รองราชเลขาธิการ ปฏิบัติราชการแทน

ราชเลขาธิการ

กองข่าว โทร. ๐๒ ๒๒๐ ๗๒๐๐ ต่อ ๓๔๐๕

โทรสาร ๐๒ ๒๒๐ ๗๓๒๒

เว็บไซต์ : www.ohm.go.th

ที่ รล ๐๐๐๔.๗ ๑๙๐๖

สำนักการเสนาธิการ

หลวงจักรวรรดิฯ กทม. ๑๐๓๐๓

๑๐ มีนาคม ๒๕๕๔

สถานบันเอเชียศึกษา	
เลขที่	811
วันที่	๑๕ มี.ค. ๕๔
เวลา	๑๐.๑๐ น.

เรื่อง พระราชทานภาพพระราชกรณียกิจ

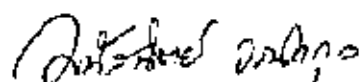
เรียน ผู้อำนวยการสถานบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ชุตินทรานนท์)

อ้างถึง หนังสือสถานบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ ศธ ๐๕๑๒.๓๗/๒๕๖
ลงวันที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๕๔

สิ่งที่ส่งมาด้วย ภาพพระราชกรณียกิจ จำนวน ๒๔ ภาพ

ความหนังสือที่อ้างถึง ขอพระราชทานภาพพระราชกรณียกิจสมเด็จพระนางเจ้าฯ
พระบรมราชินีนาถ เพื่อเชิญจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง "สถาบันพระมหากษัตริย์กับมุสลิมในแผ่นดินไทย"
ฉบับภาษาไทย ฉบับภาษาอังกฤษ และฉบับภาษาอาหรับ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสเสด็จมาทรงฉลองพระชนมพรรษา ๗ รอบ ในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔
ด้วยความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

พระราชทานภาพพระราชกรณียกิจ จำนวน ๒๔ ภาพ ซึ่งได้เชิญมาพร้อมนี้

(ท่านผู้บัญชาการกองทัพบก)

วรเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

เรียน
ผู้อำนวยการ
สถานบันเอเชียศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๑๕ มี.ค. ๕๔

สารบัญ

สารัตถะความเป็นมา		๑
	สุนทร ชูตินธรานนท์	
ปฐมบท	ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ว่าด้วยพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ เกี่ยวกับมุสลิมในแผ่นดินไทย	๕
	สถาบันพระมหากษัตริย์กับมุสลิมไทยในยุคจารีต (สมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น)	๗
	จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์	
	สถาบันพระมหากษัตริย์กับมุสลิมไทยในยุคสยามก้าวสู่สมัยใหม่	๕๓
	มัลลิกา มัสอูดี อาดิศร์ อิดริส รักษมณี ศรีสมาน รักษมณี ศุกรีย์ สะเร็ม	
บรรพ ๑	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว องค์อัครศาสนูปถัมภกและธรรมราชา ผู้ปกครองอาณาประชาราษฎร์ทุกเชื้อชาติและศาสนา	๘๕
	สุนทร ชูตินธรานนท์ ดลยา เทียนทอง	
บรรพ ๒	พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับชาวไทยมุสลิม ในมิติสำคัญ	๑๒๙
	ตริวิทย์ วินิชสำเภาทิพย์	
บรรพ ๓	สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถกับการสืบสานพระราชกรณียกิจ เกี่ยวกับชาวไทยมุสลิม	๑๖๗
	ดลยา เทียนทอง	
ปัจฉิมบท		๒๑๓
	สุนทร ชูตินธรานนท์	
จากใจชาวไทยมุสลิมในใต้พระบรมโพธิสมภาร...ทวยราษฎร์ทุกซ์		๒๑๕
	ธ ทุกซ์ทบทวิเท่า ปัดร่อนผ่อนเบา...	
	ทอจันทร์ นเรศจักรพันธ์	

ภาคผนวก

๒๗๑

พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เกี่ยวกับชาวไทยมุสลิม

๒๗๓

พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถเกี่ยวกับชาวไทยมุสลิม

๓๒๓

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในจังหวัดชายแดนภาคใต้

๓๔๗

ดัชนีค้นคำ

๓๗๑

ประวัติผู้เขียน

๓๙๑

คณะผู้จัดทำ

๓๙๕

หน่วยงานสนับสนุน

๓๙๙

สารัตถะความเป็นมา

สุนทร ชูตินทรานนท์

ในเดือนกันยายน พ.ศ.๒๕๕๓ ศูนย์มุสลิมศึกษา ในสังกัดสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดการสัมมนาทางวิชาการประจำปีด้านมุสลิมศึกษา ในหัวข้อ “มุสลิมในแผ่นดินไทย: บทบาทชาวไทยมุสลิมในการสร้างสรรค์สังคมไทย” ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดการสัมมนาในวาระดังกล่าวนี้ คณะผู้จัดการสัมมนาได้รับความกรุณาจาก ฯพณฯ นายพลเอก สุรเวทย์ รุสวณิช องคมนตรี กล่าวปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “พระราชกรณียกิจต่อมุสลิมในแผ่นดินไทย” ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมการสัมมนาได้ทราบถึงพระราชกรณียกิจ ตลอดจนถึงบทบาทและความสำคัญของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รวมทั้งบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยนับแต่อดีตกาลที่ได้ทรงบำบัดทุกข์บำรุงสุข และสร้างสรรค์ความเจริญนานับการให้กับมุสลิมหลากหลายชาติพันธุ์และนิกายที่ได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารโดยมิได้แยกชั้นวรรณะหรือเดียดฉันท์ในความต่างทางศาสนาและคติความเชื่อ ผลจากปาฐกถาพิเศษ ตลอดจนถึงการเสวนาทางวิชาการและการจัดงานนิทรรศการว่าด้วยประวัติความเป็นมาของมุสลิมในแผ่นดินไทย ทำให้ผู้เข้าร่วมการสัมมนาได้ทราบถึงพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในปัจจุบันสมัยในฐานะองค์อัครศาสนูปถัมภก และในฐานะธรรมราชาหรือราชาผู้ปกครองแผ่นดินโดยธรรมในการส่งเสริมและสนับสนุนชาวไทยมุสลิมในกิจการอันเป็นประโยชน์ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ดังปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินแทบทุกภาคของประเทศที่มีชุมชนชาวมุสลิมตั้งถิ่นฐานอยู่

กระนั้นก็ดี ที่ผ่านมามีพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีต่อชาวไทยมุสลิมทั้งในระดับชุมชน และระดับปัจเจกบุคคลนับแต่ทรงขึ้นครองแผ่นดินยังไม่มีสถาบันใดได้ดำเนินการศึกษา วิจัย และประมวลรวมอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อนำเสนอให้ปรากฏเป็นหลักฐานและสะดวกแก่การค้นคว้าแก่นุชนรุ่นต่อไป โดยเฉพาะต่อชาวมุสลิมที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในประเทศ ศูนย์มุสลิมศึกษา ในสังกัดสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตระหนักถึงความสำคัญตามกล่าวข้างต้น และเล็งเห็นว่าเป็นความจำเป็นที่ประเทศไทยซึ่งมีประชาคมมุสลิมเป็นองค์ประกอบสำคัญ ควรมีแหล่งรวมข้อมูลให้ศึกษาบนฐานการจัดการองค์ความรู้ที่ลุ่มลึก รอบด้าน ทันสมัย และครอบคลุมในมิติที่สำคัญ จึงมีดำริจัดทำโครงการองค์รวมความรู้เพื่อจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง “สถาบันพระมหากษัตริย์กับมุสลิมในแผ่นดินไทย” เหนือสิ่งอื่นใดการจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติ เรื่อง “สถาบันพระมหากษัตริย์กับมุสลิมในแผ่นดินไทย” ในวาระนี้เป็นไปตามเจตจำนงของศูนย์มุสลิมศึกษา ในนามของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในอันที่จะเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ในวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๔

หนังสือเรื่อง “สถาบันพระมหากษัตริย์กับมุสลิมในแผ่นดินไทย” เป็นหนังสือเล่มแรกในประวัติศาสตร์การพิมพ์หนังสือภาษาไทยที่วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลว่าด้วยสถาบันพระมหากษัตริย์กับมุสลิมในแผ่นดินไทยแต่อดีตกาลจนถึงรัชกาลปัจจุบัน หนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น ๔ ภาค ภาคแรกหรือปฐมบทว่าด้วย ภูมิหลังความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของมุสลิมที่เข้ามาประกอบธุรกิจและตั้งรกรากในแผ่นดินไทย ตลอดจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมกับสถาบันพระมหากษัตริย์โดยละเอียด ซึ่งในภาคนี้ยังแบ่งสาระออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกจะว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างราชสำนักกับมุสลิมในยุคก่อนการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนในภาคที่สองว่าด้วย ความสัมพันธ์ที่มีหลังยุคการปฏิรูป ซึ่งรูปแบบความสัมพันธ์ได้แปรเปลี่ยนไปอย่างน่าสนใจ อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยในทุกภาคส่วนด้วยมีต้นตอมาจากการขยายอิทธิพลของมหาอำนาจตะวันตกทั้งในด้านการเมืองและการทหาร ซึ่งถูกขับเคลื่อนควบคู่ไปกับการเปิดตลาดเสรีทางการค้า ทำให้สยามรัฐขณะนั้นต้องผันตัวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ภาคที่สองของหนังสือหรือบรรพ ๑ ว่าด้วยสถานะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ในฐานะองค์อัครศาสนูปถัมภก กล่าวคือ ทรงเป็นผู้อุปถัมภ์ศาสนาทุกศาสนาในราชอาณาจักรในฐานะประมุขของรัฐ สาระในส่วนนี้จะเน้นบทบาท และความสำคัญที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีให้กับศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะข้อมูลเบื้องต้นซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงตระหนักในหลักปรัชญา และวิถีปฏิบัติในการดำเนินชีวิตตามครรลองของศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี

ในภาคที่สาม หรือบรรพ ๒ ถูกบรรจุไว้ด้วยโครงการตามพระราชดำริและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีต่อชาวมุสลิมในฐานะพสกนิกรไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าพระองค์ทรงให้ความสำคัญต่ออาณาประชาราษฎร์ของพระองค์โดยเสมอภาค ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใดหรือสังกัดนิกาย ศาสนาใด ภูมิหลังความเป็นมาว่าด้วยการบำรุงอุปถัมภ์ชาวไทยมุสลิมผ่านพระราชกรณียกิจทางศาสนา และโลกทางวัตถุได้ถูกนำมารวบรวมร้อยเรียงไม่ว่าจะเป็นการจัดแปลคัมภีร์อัลกุรอานเป็นภาษาไทย การสร้างมัสยิด โครงการพระราชดำริที่สำคัญ เช่น “ปลาห้องให้ที่ป่าตาติมอ” ตลอดจนถึงความสัมพันธ์ส่วนพระองค์กับพสกนิกรชาวมุสลิม เช่น ลุงวาเต็ง

ในภาคที่สี่ หรือบรรพ ๓ ว่าด้วยการสืบสานพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวกับชาวไทยมุสลิมซึ่งปรากฏให้เห็นผ่านพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

หนังสือ เรื่อง “สถาบันพระมหากษัตริย์กับมุสลิมในแผ่นดินไทย” ยังประมวลไว้ด้วยความสัมพันธ์และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของชาวไทยมุสลิมที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ข้อมูลส่วนนี้สะท้อน “สายใยสัมพันธ์” ที่พระองค์ทรงมีกับตระกูล ครอบครัวยุค และปัจเจกชนชาวไทยมุสลิมเป็นจำนวนมาก ซึ่งทั้งหมดถูกประมวลไว้ในส่วนท้ายเล่มหนังสือหลังปัจฉิมบท ในหัวข้อ จากใจชาวไทยมุสลิมในใต้พระบรมโพธิสมภาร

ข้อเด่นประการสำคัญของหนังสือนี้เห็นจะอยู่ที่บทพรรณานุกรม ดัชนีค้นคำ และภาคผนวก ซึ่งไม่เพียงเพิ่มเติมเนื้อหาสาระที่มีอาจแทรกไว้ในตัวบท แต่ก็มีคุณค่าที่ผู้อ่านพึงรู้ จึงประมวลรวมไว้ในภาคผนวกควบคู่กับดัชนีค้นคำเพื่อความสะดวกในการใช้หนังสือนี้เพื่อการศึกษาและอ้างอิง

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือ เรื่อง **“สถาบันพระมหากษัตริย์กับมุสลิมในแผ่นดินไทย”** จะเป็นสดมภ์ทางปัญญาให้กับผู้ที่สนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์ราชสำนัก และมุสลิมที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทยนับแต่อดีตกาลจวบจนปัจจุบัน หนังสือเล่มเดียวกันนี้ยังเป็นทรัพย์ทางความรู้แก่ผู้ที่ประสงค์จะศึกษาพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันกับพลนิกรชาวมุสลิมในทุกกรอบมิติจากระดับสังคมสู่ครอบครัวและปัจเจกชน ทั้งยังเป็นเครื่องแสดงกตัญญูตาของชาวจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีให้กับสถาบัน ด้วยหนังสือนี้จัดทำขึ้นเพื่อนำขึ้นทูลเกล้าฯ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ที่หมุนเวียนมาครบในวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๔

ปฐมบท

ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ว่าด้วย
พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์เกี่ยวกับมุสลิมในแผ่นดินไทย

สถาบันพระมหากษัตริย์กับมุสลิมไทยในยุคจารีต (สมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น)

จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์

อนึ่งพระมหากษัตริย์ทรงธรรมแต่ครู่หนึ่ง
จะได้อันสงส์ยิ่งกว่าน้ําสการพระผู้เป็นเจ้าปีหนึ่ง
แลทงธรรมนั้นประดุจตราฐูเพื่องฟ้าแลดิน ยิ่งยืนด้วยทงธรรม
พระมหากษัตริย์อันทงธรรมนั้นสูงกว่าฟ้า
ใหญ่กว่าพิภพ ลึกกว่าพระมหาสมุทร เย็นกว่าพระคงคา

นิทานอิหร่านราชธรรม

สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันสูงสุดของไทยมาแต่โบราณ ดำรงความสำคัญในฐานะศูนย์รวมจิตใจแห่งแผ่นดิน ทรงดูแลไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ด้วยพระมหากรุณาธิคุณและพระบรมเดชานุภาพ อันแผ่ไพศาลปกปักรักษาชนทุกเชื้อชาติภาษาในพระราชอาณาเขตขอบขัณฑสีมา พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ชนต่างชาติเข้ามาตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพ รับราชการ และเผยแผ่ศาสนาได้อย่างเสรี

มุสลิมหรืออิสลามมิชนก้เช่นเดียวกับชนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมไทย ได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในราชอาณาจักรเป็นเวลายาวนานหลายร้อยปีมาแล้ว ชนดิธรรมทางศาสนาของสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับการบันทึกไว้ในหมู่ชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาตั้งแต่ครั้งแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา ดังที่ลาตูแบร์กล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระนารายณ์

มหาราชที่ทรงมีต่อมุสลิมว่า “สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามโปรดให้สร้างสุเหร่า(สุเหร่าและมัสยิดมีความหมายเหมือนกัน หมายถึงศาสนสถานของมุสลิม สุเหร่าเป็นภาษามลายู ส่วนมัสยิด ส่วนมัสยิดเป็นภาษาอาหรับหรืออาหรับ) ขึ้นหลายแห่ง และทุกวันนี้ก็ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์เป็นค่าใช้จ่ายในพิธีการทางศาสนาอันสำคัญ” พระราชจริยวัตรของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชถือเป็นแบบแผนที่พระมหากษัตริย์ไทยทรงยึดถือมาแต่เดิมและยังคงดำรงสืบมาทุกยุคสมัย สังคมไทยจึงสงบสุขและไม่ปรากฏความแตกแยกทางศาสนา และความเชื่อตลอดยุคสมัยแห่งประวัติศาสตร์

ด้วยพระมหากษัตริย์แห่งพระมหากษัตริย์ไทย มุสลิมจากดินแดนต่าง ๆ ได้เข้ามาติดต่อค้าขายเผยแผ่ศาสนา และตั้งถิ่นฐานในสยามประเทศสืบเนื่องต่อมาจนกลายเป็นประชาชาติที่มีบทบาทสัมพันธ์อยู่ในสังคมไทย มุสลิมบางกลุ่มบ้างก็รับราชการมีตำแหน่งสำคัญในราชสำนัก บ้างก็กลายเป็นผู้คนพลเมืองที่ร่วมสร้างชาติสร้างแผ่นดิน โดยค่อย ๆ บูรณาการเข้าเป็นส่วนหนึ่งในความหลากหลายของสังคมไทยนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

แผนที่แสดงการเผยแผ่ศาสนาอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ความหลากหลายภายใต้พระบรมโพธิสมภาร

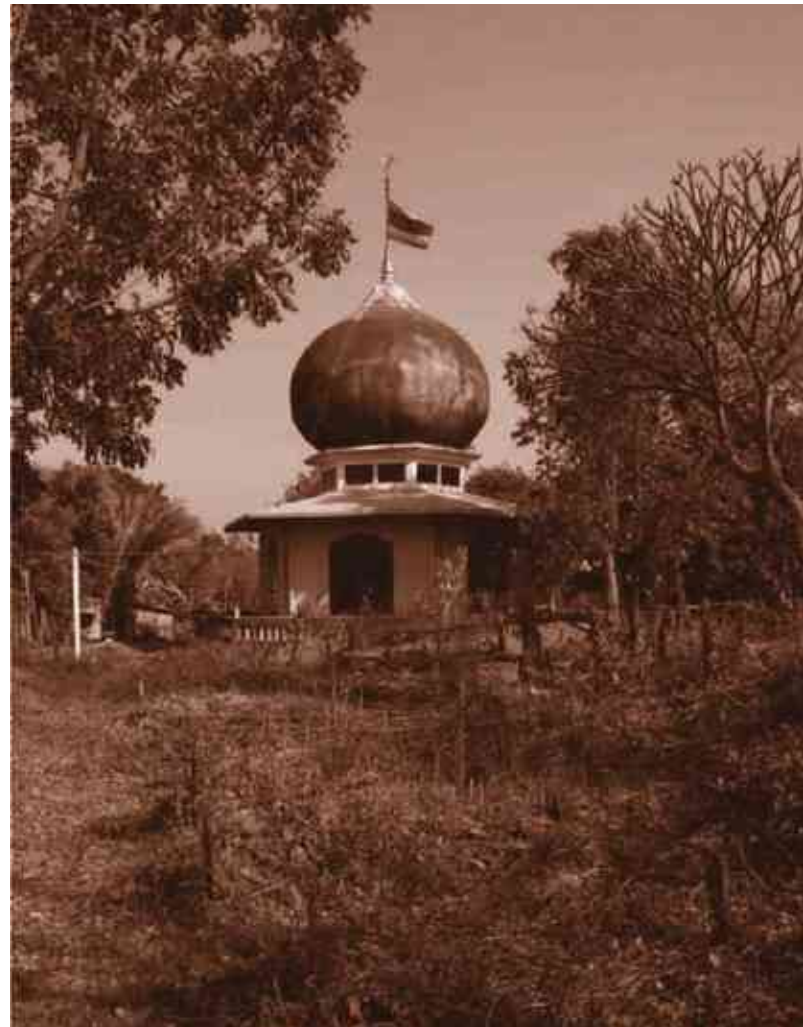
มุสลิมได้ติดต่อสัมพันธ์กับดินแดนประเทศไทยตั้งแต่ในสมัยอยุธยาตอนต้นเป็นอย่างช้า ด้วยมุสลิมประกอบด้วยกลุ่มประชากรชาติที่มีบทบาทด้านการค้า การเดินเรือมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๗ และค่อย ๆ ขยายบทบาทสู่การค้าในทะเลในดินแดนต่าง ๆ จนเกิดการเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามเมืองสำคัญในอุษาคเนย์ ศาสนาอิสลามตั้งมั่นอยู่ในเขตรัฐเมืองท่าการค้าในคาบสมุทรมลายูและหมู่เกาะ อาทิ ปัตตานี ยะโฮร์ ปาหัง เปรัก จัมปา ฯลฯ นอกจากนี้มุสลิมยังเข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ตามเมืองท่าบนภาคพื้นทวีป รวมทั้งในดินแดนสยามอย่างมะริด ตะนาวศรี และอยุธยา ก่อนที่จะขยายชุมชนสู่เมืองอื่น ๆ มุสลิมที่ตั้งถิ่นฐานในสยามมักรวมกลุ่มกันตามเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรม และภูมิลำเนาอันเป็นเมืองแม่เดิม ได้แก่

มุสลิมไทยเชื้อสายมลายู

มุสลิมเชื้อสายมลายูเป็นมุสลิมกลุ่มใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่บริเวณภาคใต้ตอนล่างลงไปจนถึงคาบสมุทรมลายูซึ่งเคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรอิสลามปัตตานีซึ่งเป็นอาณาจักรอิสลามซึ่งรุ่งเรืองอยู่ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕-๑๗ และภายหลังผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสยามประเทศอย่างสมบูรณ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕

มุสลิมเชื้อสายมลายูแบ่งเป็น ๒ กลุ่มใหญ่คือ กลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่เดิมซึ่งเคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรอิสลามปัตตานี เดิมอาณาจักรนี้มีอาณาเขตครอบคลุมภาคใต้ตอนล่างคือ จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล รวมทั้งรัฐทางตอนบนของมาเลเซีย คนกลุ่มนี้เคลื่อนย้ายไปมาระหว่างสองภูมิภาคกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อิทธิพลของมหาอำนาจตะวันตก โดยเฉพาะอังกฤษได้แผ่เข้าสู่คาบสมุทรมลายูส่งผลให้มีการกำหนดเขตแดนระหว่างสยามกับหัวเมืองมลายูภายใต้อิทธิพลของอังกฤษ มุสลิมเชื้อสายมลายูซึ่งเดิมเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างดินแดนคาบสมุทรมลายูได้ตั้งถิ่นฐานถาวรในเขต ๔ จังหวัดภาคใต้ตอนล่างของไทย และได้กลายเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ในบริเวณดังกล่าว กลุ่มที่สองคือ มุสลิมเชื้อสายมลายูที่อพยพและถูกกวาดต้อนเข้ามาจากหัวเมืองมลายูในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ แห่งราชวงศ์จักรี และรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แยกย้ายไปตั้งชุมชนที่คลองนางหงษ์ และภายหลังก็ทรงให้ย้ายไปอยู่แถบคลองแสนแสบ

มุสลิมที่อพยพและถูกกวาดต้อนเข้ามาอีกกลุ่มหนึ่งคือ พวกมลายูปัตตานีซึ่งตั้งชุมชนอยู่บริเวณบ้านสมเด็จพระยา ซึ่งเป็นพื้นที่นิวาสถานของสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค)

ภาพสุสานของพระยาจุฬาราชมนตรี (เชน) หรือเจ้าคุณคูจา มในสมัยอยุธยา สร้างอยู่ในเขตสุสานเดิมในเขตปทาคูจา มพระนครศรีอยุธยา พระยาจุฬาราชมนตรี (เชน) สมรสกับคุณหญิงก้อนทอง ธิดาของพระยาทำยนน้ำ หัวหน้านุสลิมชาวจาหม-มลายูในสมัยอยุธยา

และสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) บุตรชายซึ่งได้รับมรดกที่ดินสืบทอดมาจากเจ้าคุณบิดา ชุมชนกลุ่มนี้มีศูนย์กลางคือ สุเหร่าบ้านสมเด็จพระ หรือ “มัสยิดนูรุลมุบีน” ซึ่งสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์สร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางของมุสลิมชาวปัตตานีที่อพยพเข้ามาในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ต่อมามีมุสลิมกลุ่มอื่น ๆ อพยพเข้ามาอยู่อาศัยร่วมด้วย

เมื่อมุสลิมในพื้นที่ตอนในของพระนครมีจำนวนมากขึ้น จึงได้อพยพขยายไปตั้งถิ่นฐานในพื้นที่อื่น เช่น มุสลิมในแถบคลอง ๒๒ เขต อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายกในปัจจุบัน ประกอบด้วยชาวมลายูจากเมืองไทรบุรี ปลิศ กลันตัน ซึ่งเดิมตั้งภูมิลำเนาแถบถนนตก คลองแสนแสบ มุสลิมกลุ่มนี้ภายหลังขยายออกไปโดยตั้งชุมชนตามคลองซอยของคลองรังสิตที่ขุดขึ้นในรัชกาลที่ ๕ ปัจจุบันมุสลิมเชื้อสายมลายูนอกเขตสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในหลายจังหวัด ส่วนใหญ่ได้แก่ จังหวัดในภาคกลางตอนล่างและภาคตะวันออกคือ กรุงเทพมหานคร พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี นครนายก ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ เป็นต้น

มุสลิมไทยเชื้อสายจาม-เขมร

มุสลิมเชื้อสายจามเดิมตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนใต้ของเวียดนามบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง ชาวจามจำนวนหนึ่งอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่ในสมัยอยุธยาตอนต้นโดยมีประชากรอยู่บริเวณปากคลองคูจามหรือที่เอกสารเก่าเรียกว่า “ปทาคุจาม” แปลว่า “ค่ายคูของชาวจาม” ซึ่งอยู่ด้านใต้ของเกาะเมืองใกล้กับวัดพุทไธศวรรย์ ชาวจามเดินทางเข้ามาสู่สยามเป็นระยะ ๆ ส่วนหนึ่งเพื่อประกอบการค้าและอีกส่วนหนึ่งอพยพเข้ามาเพราะปัญหาการเมือง เนื่องจากอาณาจักรจัมปาถูกรุกรานโดยเวียดนามในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ ทำให้ชาวจามจำนวนหนึ่งต้องอพยพลี้ภัยไปยังชวา มลายู กัมพูชา และสยาม ส่วนที่อพยพเข้าไปในกัมพูชา ได้ตั้งชุมชนอยู่ในเขตกำปงทม (Kampong Thom) และกำปงจาม (Kampong Cham) ใกล้กับแม่น้ำโขง ห่างจากกรุงเทพมหานครเพียง ๑๒๐ กิโลเมตร เมื่อสยามยกทัพไปตีกัมพูชาคงได้กวาดต้อนชาวจามเข้ามาด้วย เมื่อมีชาวจามอพยพเข้ามามากขึ้น ชุมชนจึงขยายขยายออกไปโดยตั้งบ้านเรือนขนานไปตามแนวสองฟากคลองคูจาม ชาวจามบางส่วนรับราชการอยู่ในกรมอาสาจามเชี่ยวชาญการรบทางเรือ มีพระยาราชวังสันดำรงตำแหน่งเจ้ากรม พวกจามส่วนมากนับถือศาสนาอิสลามนิกายซุนนีแบบชาฟีส์เช่นเดียวกับมุสลิมเชื้อสายมลายู

เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า ชาวจามก็อพยพลี้ภัยลงมายังกรุงธนบุรี ต่อมามีพวกมุสลิมจามเข้ารับราชการในสมัยกรุงธนบุรีและในสมัยรัชกาลที่ ๑ ภายหลังจึงได้รับพระราชทานที่ดินบริเวณตั้งแต่คลองมหานาคลงไป บางกลุ่มก็อพยพออกไปตั้งชุมชนริมคลองแสนแสบ ชุมชนจามมิได้ประกอบไปด้วยชาวจามเท่านั้นแต่ภายหลังมีมุสลิมกลุ่มเชื้อสายมลายูและเขมรเข้ามาอยู่อาศัยร่วมในชุมชนด้วย

มุสลิมไทยเชื้อสายอินโด-อิหร่าน

“มุสลิมอินโด-อิหร่าน” (Indo - Iranian Muslims) คือ “มุสลิมที่ประกอบไปด้วยกลุ่มเชื้อชาติอิหร่านและอินเดีย รวมถึงพวกเลือดผสมระหว่างคนเชื้อชาติอิหร่านกับอินเดีย” อย่างไรก็ตามเป็นการยากที่จะกำหนดถึงสายเลือดที่แท้จริงของคนกลุ่มนี้เนื่องจากชาวอิหร่านประกอบไปด้วยคนหลายเชื้อชาติเผ่า

พันธุ์ที่มีการผสมกลมกลืนกันอยู่ในระดับหนึ่ง เช่นเดียวกับมุสลิมในอินเดียซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวกเลือดผสมระหว่างชนพื้นเมืองกับมุสลิมจากอาหรับ ตุรกี และอิหร่าน

ชาวสยามในสมัยอยุธยาเรียกมุสลิมกลุ่มอินโด-อิหร่านไว้แตกต่างกันได้แก่ แยกเจ้าเซ็น แยกมะห่น แยกใหญ่ และแยกเทศ คำว่า “แยกเจ้าเซ็น” เป็นคำที่ชาวสยามใช้เรียกเพื่อบ่งบอกนิกายทางศาสนาของมุสลิมกลุ่มนี้ “เจ้าเซ็น” มาจากพระนามของ “อิหม่ามฮุเซ็น” หรือ “อิหม่ามฮุซัยน์” (Imam Husain) นักบุญสำคัญที่สุดของศาสนาอิสลามนิกายชีอะฮ์อันเป็นศาสนาอิสลามนิกายหนึ่งที่มีประชากรในโลกนับถือมากเป็นอันดับสองรองจากนิกายซุนนี การที่ชาวสยามเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “แยกเจ้าเซ็น” เพราะมุสลิมกลุ่มอินโด-อิหร่านในสมัยอยุธยาส่วนใหญ่เป็นพวกที่นับถือศาสนาอิสลามนิกายชีอะฮ์

คำว่า “แยกมะห่น” นักวิชาการบางท่านกล่าวว่ามาจากคำว่า “โมกุล” หรือ “มูกัล” (Mugal) ซึ่งน่าจะมาจากการที่คนไทยเข้าใจว่ามุสลิมพวกนี้เป็นพวกแยกโมกุล (ซึ่งที่จริงพวกโมกุลอินเดียเป็นพวกที่นับถือศาสนาอิสลามนิกายซุนนี) หรืออาจเรียกตามอย่างชาวตะวันตกที่มักเรียกมุสลิมกลุ่มนี้ว่าพวกมัวร์ มูกัล หรือมัวร์ (Mouro) มะห่นอาจจะมาจากคำว่า “มะฮัล” (Mahol) ซึ่งเป็นคำที่ชาวอิหร่านใช้เรียกมุสลิมอินเดีย ดังหลักฐานใน “สำเนาเกษัตริย์สุลัยมาน” ซึ่งเป็นบันทึกการเดินทางของคณะทูตอิหร่านในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์กล่าวว่า “พวกมะฮัล” คือมุสลิมที่นับถือนิกายชีอะฮ์ซึ่งมาจากอินเดีย โดยกล่าวว่าพวกมะฮัลมีส่วนร่วมในการขึ้นสู่อำนาจของสมเด็จพระนารายณ์ จากหลักฐานเปอร์เซียสมัยอยุธยาแสดงว่า “มะฮัล” ไม่ได้หมายถึงมุสลิมนิกายชีอะฮ์ที่เป็นชาวอิหร่านหรือชาวเปอร์เซียอย่างที่เราเข้าใจกันมาแต่เดิม ในทางตรงข้ามคำนี้เป็นชื่อเรียกขานที่ชาวอิหร่านใช้เรียกมุสลิมนิกายชีอะฮ์จากอินเดีย เนื่องจากมุสลิมนิกายชีอะฮ์ในสยามส่วนใหญ่คือกลุ่มที่อพยพเคลื่อนย้ายมาจากรัฐมุสลิมชีอะฮ์ในอินเดียอย่างกอลกอนดา (Golconda) ภายหลังคำว่า “มะฮัล” หรือ “มะห่น” หรือ “มะห่น” จึงกลายเป็นคำที่ชาวสยามใช้เรียกขานแยกเจ้าเซ็นและแพร่หลายสืบต่อมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์

มุสลิมกลุ่มนี้ได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานที่ดินให้ตั้งชุมชนในเขตกำแพงเมือง ตรงบริเวณซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา และส่วนหนึ่งของบ้านพักผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า มุสลิมเชื้อสายอินโด-อิหร่านก็อพยพลี้ภัยลงมายังกรุงธนบุรี และได้เข้ารับราชการในสมัยกรุงธนบุรีและรัชกาลที่ ๑ ภายหลังได้รับพระราชทานที่ดินบริเวณปากคลองมอญฝั่งธนบุรีให้เป็นที่ตั้งสร้างศาสนสถานและชุมชนเรียกกันว่า “กุฎีเจ้าเซ็น” เมื่อชุมชนขยายใหญ่ขึ้น จึงได้เกิดกุฎีเจ้าเซ็นอีกหลายแห่งได้แก่ มัสยิดกุฎีหลวง กุฎีเจริญพาศน์ กุฎีปลายนา (มัสยิดดินพิลหาร์) เป็นต้น

มุสลิมอินโด-อิหร่าน นิกายชีอะฮ์มีพิธีกรรมสำคัญอย่างหนึ่งเรียกกันว่า “มะหะหฺร่า” จัดขึ้นเพื่อรำลึกถึงการสิ้นพระชนม์เป็นศาสนพิธีของอิหม่ามฮุเซน พระนัดดาของพระศาสดามุฮัมมัด (ซ.ล.) พิธีกรรมนี้รู้จักกันดีในสังคมไทยตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาและยังคงยึดถือปฏิบัติเป็นประจำทุกปีโดยพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ดังปรากฏเรื่องราวพิธีกล่าวถึงในกาพย์เห่ว่าด้วยงานนักขัตฤกษ์พระราชพิธีในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ความว่า

เห็บทเจ้าเซ็น

โคลง

คลเดือนมะหะหฺร่าเจ้า	เซ็นปี ใหม่แม่
มะหฺง่นประปรานทวี่	เทวเซให้
ห่อนเห็นมิ่งมารศรี	เสมอซีพ มานา
เรียมลูกอกไล่ได้	คู่ซ้นทรวงเซ็น ฯ

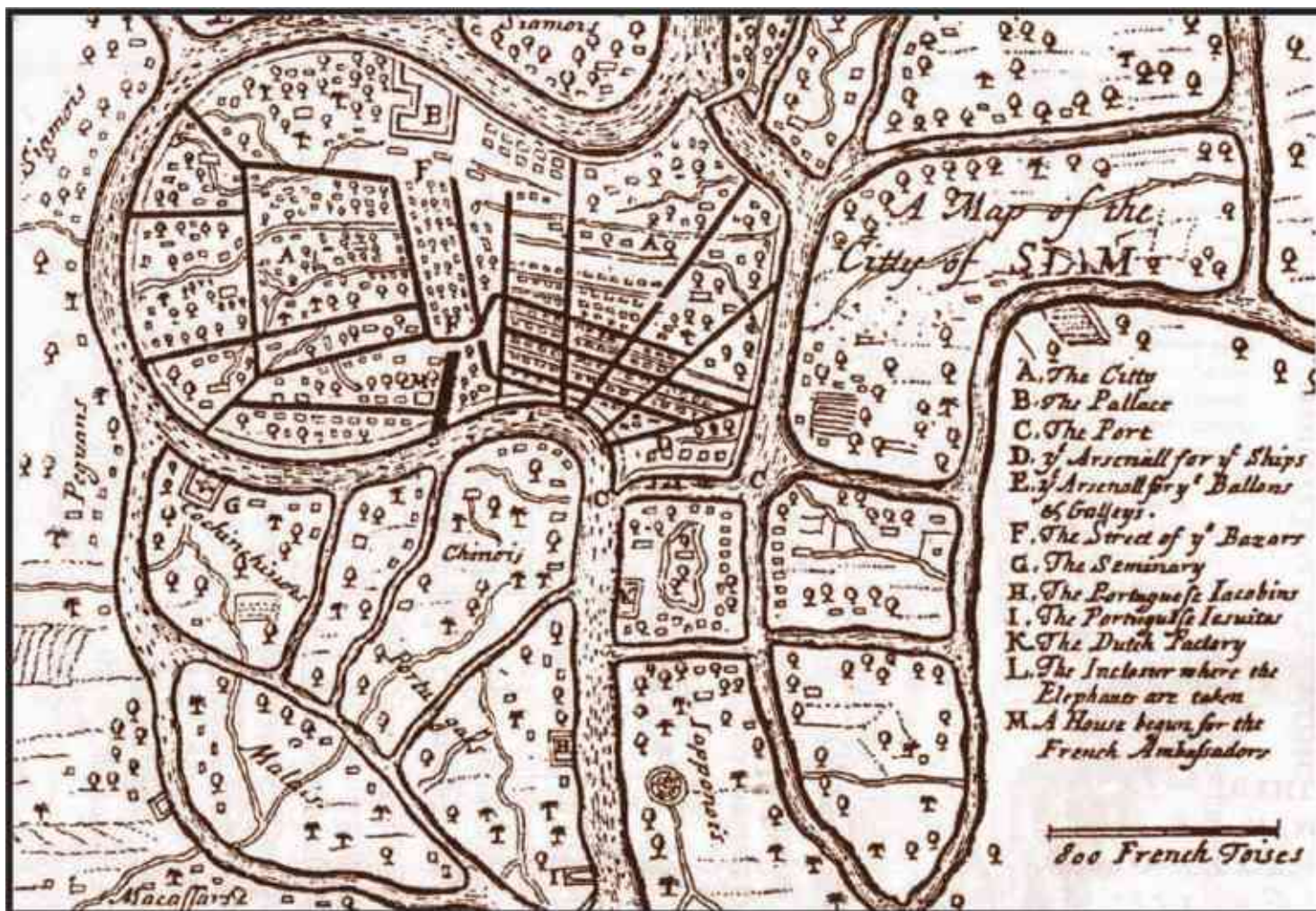
กาพย์

คลเดือนเรียมมะหะหฺร่า	ขึ้นสองคำแซกตั้งการ
เจ้าเซ็นสิบวันวาร	ประหารอกฟกพุ่มนัยน์
มะหะหฺร่าเรียมคอยคร่ำ	ไม่เห็นเจ้าเศร้าเสียใจ
ลูกอกไอ้อาลัย	ลาลดล้ากำสรวลเซ็น ฯ

มุสลิมไทยเชื้อสายอินเดีย ปากีสถาน บังคลาเทศ และอัฟกานิสถาน

มุสลิมกลุ่มนี้อพยพเข้ามาจากเอเชียใต้ ประกอบด้วยหลายกลุ่มชาติพันธุ์โดยเดินทางมาจากภูมิภาคต่าง ๆ ของอินเดียซึ่งต่อมาได้แบ่งออกเป็น ๓ ประเทศ คือ อินเดีย ปากีสถานและบังคลาเทศ กลุ่มใหญ่ที่สุดคือ จุฬเลีย (Chulia) หรือมุสลิมชาวทมิฬ (Tamil Muslim) ซึ่งอพยพเข้ามาตั้งแต่สมัยอยุธยา มุสลิมกลุ่มนี้เป็นกลุ่มคนที่เกิดจากการสมรสระหว่างมุสลิมเชื้อสายอาหรับกับสตรีพื้นเมืองในแถบอินเดียภาคใต้ โดยมุสลิมจุฬเลียได้ประกอบการค้าและเดินเรือค้าขายระหว่างอินเดียกับตอนใต้ของสยาม คาบสมุทรมลายู และหมู่เกาะในอินโดนีเซียมาตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒ พวกจุฬเลียเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการค้าดีบุก และงาช้างจากสยามในพุทธศตวรรษที่ ๒๓ มุสลิมเหล่านี้ส่วนใหญ่มาจากอินเดียและนับถือศาสนาอิสลามนิกายซุนนีตามแบบฮานาฟีส์ (Hanafis) และแบบชาฟีส์ (Shafis) แต่ก็มีส่วนหนึ่งที่นับถือนิกายชีอะฮ์อย่างเช่น มุสลิมแถบไฮเดอราบัด แคว้นเดคคานในอินเดียภาคใต้ (มุสลิมกลุ่มนี้จึงมักรวมกลุ่มอยู่กับพวกอินโด-อิหร่านที่นับถือนิกายเดียวกัน) มุสลิมจุฬเลียมีบทบาทด้านการค้าโดยเป็นผู้นำเข้าและส่งออกสินค้าสู่สยาม ภายหลังคนเหล่านี้ก็ยังคงค้าขายไปมาระหว่างเมืองท่าในคาบสมุทรมลายูของสยาม แยกจุฬเลียซึ่งอพยพมาจากแถบเมืองมัทราสในอินเดียได้เป็นที่รู้จักคุ้นเคยของชาวสยามจากการประกอบการค้ากับสยามในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

มุสลิมเชื้อสายอินเดียกลุ่มที่สองที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในสยามคือ มุสลิมจากเมืองทางตะวันตกเฉียงเหนือแถบเมืองสุรัตแคว้นคุชราต มุสลิมกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มพ่อค้าเรียกว่า “แขกคุชราต” บ้าง “แขกสุรัต” บ้าง มุสลิมกลุ่มนี้มีทั้งที่นับถือศาสนาอิสลามนิกายซุนนีและชีอะฮ์ กลุ่มที่นับถือนิกายซุนนีได้เข้ามาตั้งห้างร้านค้าขายอยู่ในเขตที่ดินของสมเด็จพระยาบรมมหาพิไชยญาติ (ทัต บุนนาค) คือแถบเชิงสะพานพุทธในปัจจุบัน ต่อมาได้สร้างห้างค้าเป็นตึกเรียกว่า “ตึกแดง” มุสลิมเชื้อสายอินเดียกลุ่มนี้

แผนที่ของลาลูแบร์ แสดงที่ตั้งชุมชนต่างชาติ รวมทั้งพวกมุสลิมเชื้อสายมลายู และมาร์กัสซาร์

หลายคนเข้ามาเป็นพ่อค้าและล่ามภาษาต่างประเทศในกรมพระคลังสินค้า ที่มีชื่อเสียงคือนักกุดาอาลี หรืออาลี อะหมัด นานา ซึ่งเป็นบรรพบุรุษต้นตระกูลนานา ซึ่งได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระพิเชษฐสุรรพานิธิในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔

มุสลิมเชื้อสายอินเดียซึ่งนับถือชีอะฮ์ส่วนใหญ่เป็นพวกนิกายอิสไมลี (Ismailis) เรียกว่ามุสลิมดาวูดี โบห์รา (Dawoodi Bohra) ซึ่งเป็นกลุ่มย่อยของอิสไมลี นิกายอิสไมลีเป็นนิกายย่อยของชีอะฮ์อีกทีหนึ่ง ดาูดีโบห์ราเป็นนิกายชีอะฮ์ที่พัฒนาขึ้นในอินเดียและได้รับความนับถือในหมู่พ่อค้า มุสลิมดาวูดี โบห์ราได้เข้ามาในสยามราวรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เขตคลองสาน ตรงข้ามกับท่าน้ำราวงค์ และเชิงสะพานข้ามโรงสี ถนนเฟื่องนคร โดยสร้างห้างร้านเป็นตึกสีขาวเรียกว่า “ตึกขาว” ทั้งยังสร้างมัสยิดประกอบศาสนกิจเรียกว่า “สุเหร่าตึกขาว” หรือ “มัสยิดเซฟิ” เป็นกลุ่มที่มีบทบาทด้านการค้าและนิยมโศกศรัทธาด้วยผ้าสีทองจึงมักเรียกกันว่า “แขกสระบันทอง”

มุสลิมอีกกลุ่มหนึ่งคือ พวกปาทาน (Pathan) หรือเรียกอีกชื่อว่า พวกปาซตุน (Pashtuns) ปุชตุน (Pushtun) ปาคซ์ตุน (Pakhtun) หรืออัฟฆาน (Afghan) มีถิ่นฐานเดิมอยู่ทางตะวันออกของอิหร่าน ปัจจุบันเป็นประชากรของประเทศอัฟกานิสถานและปากีสถาน พวกปาทานเดิมนับถือศาสนาไซโรแอสเตอร์ (Zoroaster) หรือลัทธิบูชาไฟ และพุทธศาสนาซึ่งแผ่ขยายอยู่ในแถบที่ราบสูงอิหร่านไปจนถึงแคว้นบัคเตรีย (Bactria) เมื่อศาสนาอิสลามแผ่ขยายเข้ามาสู่เอเชียกลาง คนเหล่านี้ก็หันไปรับนับถือศาสนาอิสลาม พวกปาทานน่าจะเข้ามาในสยามสมัยที่เริ่มมีการติดต่อกับชาติตะวันตกช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น กล่าวคือเมื่ออังกฤษยึดครองอินเดียแล้วได้ขยายอิทธิพลไปสู่ตอนเหนือแถบฮินดูสถานและอัฟกานิสถาน จึงเป็นไปได้ที่มีพวกปาทานซึ่งเป็นคนในบังคับ (subjects) ซึ่งทำหน้าที่ลูกจ้างหรือแรงงานให้กับบริษัทต่าง ๆ ของอังกฤษที่เข้ามาค้าขายหรือประกอบกิจการในสยามเช่นบริษัทบอมเบย์เบอร์มา (The Bombay Burmah Trading Corporation) ซึ่งได้รับสัมปทานทำไม้ในภาคเหนือ พวกปาทานได้ชื่อว่าแข็งแรงอดทนเป็นนักรบเก่งกล้าและดุดัน มีทั้งกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามนิกายซุนนีย์และชีอะฮ์ ส่วนใหญ่นับถือนิกายซุนนีย์

นับจากรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ่อค้ามุสลิมเชื้อสายอินเดีย ปากีสถาน อัฟกานิสถาน และบังคลาเทศจำนวนหนึ่งได้เริ่มขยายการค้าไปสู่ภูมิภาคเช่นเดียวกับชาวจีน และได้ประกอบอาชีพ เช่น ค้าไม้ รวมทั้งประกอบอาชีพพ่อค้าเร่อกขายสินค้าตามหัวเมืองต่าง ๆ สินค้าสำคัญคือ ผ้า ขณะเดียวกันก็รับซื้อสินค้าจากหัวเมืองเข้ามาขายในกรุงเทพฯ และส่งออก เช่น โค และไม้สัก ชาวอินเดียจากแถบเบงกอล (ประเทศบังคลาเทศในปัจจุบัน) เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองเชียงใหม่โดยอพยพมาจากประเทศพม่าเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๓ และได้เริ่มตั้งชุมชนมุสลิมแถบข้างคลานและได้สร้างมัสยิดศูนย์กลางชุมชน คือมัสยิดอัลยาเมียฮ์ หรือมัสยิดข้างคลาน ต่อมามุสลิมกลุ่มนี้ได้ขยายไปตั้งถิ่นฐานในเขตจังหวัดเชียงราย ลำปาง ตากและพิษณุโลก เป็นต้น

มุสลิมเชื้อสายอินเดีย-ปากีสถานอีกกลุ่มหนึ่งยังเข้าไปประกอบการค้าอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะการค้าโคที่จังหวัดนครราชสีมาที่ตำบลปากช่อง จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดขอนแก่น นอกจากนี้ยังขยายลงไปยังภาคใต้คือที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดอื่น ๆ ภาคตะวันออกที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง ฯลฯ และในภาคกลางเช่นที่จังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี สระบุรี เป็นต้น

มุสลิมอีกพวกหนึ่งที่อยู่ในกลุ่มนี้คือ “โรฮิงยา” (Rohingya) ซึ่งเป็นมุสลิมเชื้อสายอินเดียที่มีถิ่นฐานอยู่ในประเทศพม่าทางตะวันตกในแคว้นยะไข่ หรืออะระกัน ชาวโรฮิงยามีลักษณะทางกายภาพคล้ายคลึงกับชาวเอเชียใต้ โดยเฉพาะชาวเบงกอล บางส่วนสืบเชื้อสายมาจากชาวอาหรับ เปอร์เซีย และปาทาน ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานแถบอะระกันตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๙ และเพิ่มจำนวนมากขึ้นในสมัยจักรวรรดิโมกุลและสมัยอาณานิคมเมื่ออังกฤษนำมุสลิมกลุ่มนี้เข้ามาสู่พม่าในฐานะคนในบังคับ เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นได้ส่งกองกำลังรุกเข้าสู่พม่า อังกฤษได้นำมุสลิมจากเบงกอลเข้าไปเป็นกองกำลังต่อต้านญี่ปุ่นทำให้เกิดการสังหารชาวโรฮิงยาจนลูกหลานกลายเป็นประเด็นด้านเชื้อชาติและศาสนา แม้ว่าสงครามโลกจะยุติลงและญี่ปุ่นถอนทหารออกไปแต่ปัญหาความขัดแย้งด้านเชื้อชาติและศาสนา ยังคงอยู่ ชาวโรฮิงยาจึงกลายเป็นชนกลุ่มน้อยที่ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกันและถูกผลักดันให้ต้องอพยพลี้ภัยออกนอกประเทศ

ชาวโรฮิงยาส่วนหนึ่งประกอบอาชีพค้าขายและตั้งรกรากตามจังหวัดชายแดนของประเทศไทย เช่น จังหวัดตาก จังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดระนองใน พ.ศ. ๒๕๒๑ รัฐบาลทหารพม่าปฏิเสธที่จะให้สัญชาติพม่ากับชาวโรฮิงยาและดำเนินการผลักดันออกนอกประเทศ ทำให้เกิดการอพยพของคนกลุ่มนี้ไปสู่ประเทศข้างเคียงรวมทั้งประเทศไทย โดยคนกลุ่มนี้ตั้งถิ่นฐานตามรอยต่อชายแดนหรือเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามเมืองชายแดนทางตะวันตก

มุสลิมไทยเชื้อสายชวาและจากหมู่เกาะต่างๆ ของอินโดนีเซีย

มุสลิมกลุ่มนี้ประกอบด้วยมุสลิมที่มาจากดินแดนต่าง ๆ ในหมู่เกาะของประเทศอินโดนีเซียปัจจุบัน ซึ่งในอดีตแยกออกเป็นรัฐอิสระ เช่น อะเจ มากัสซาร์ บันเต็น มะตะรัม ฯลฯ มุสลิมเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์กับคนไทยมาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยชาวสยามเรียกตามภูมิภาคที่แตกต่างกันไป เช่น แวกอะเจ แวกมักกะสัน แวกแม่น้ำกะเบา (คือ มุสลิมจากเกาะมินังกะเบา) แวกยะวา (แขกชวา) เป็นต้น

ภาพพิมพ์ของฮอลันดาในศตวรรษที่ ๑๗ แสดงถึงมุสลิมเชื้อสายชวาซึ่งตั้งถิ่นฐานอาศัยในหมู่เกาะซึ่งเป็นที่ตั้งของประเทศอินโดนีเซียในปัจจุบัน

จากบันทึกของชาวต่างชาติในสมัยอยุธยากล่าวถึงมุสลิมกลุ่มนี้ว่า เพราะเกิดความขัดแย้งกันเองภายในกลุ่มที่สูญเสียอำนาจจึงพากันอพยพเข้ามาสู่สยาม นอกจากนี้ยังเกิดจากการขยายอิทธิพลของฮอลันดาในหมู่เกาะเพื่อควบคุมการค้าและการผลิตเครื่องเทศอันนำไปสู่สงครามและการต่อสู้ระหว่างชนพื้นเมืองกับกองเรือฮอลันดา ชนพื้นเมืองจึงอพยพหนีภัยเข้ามายังสยาม โดยส่วนใหญ่มุสลิมกลุ่มดังกล่าวตั้งชุมชนอยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ใกล้กับชุมชนของชาวมลายูตั้งปรากฏหลักฐานในแผนที่ของลาลูแบร์ ภายหลังได้ผสมกลมกลืนกับมุสลิมเชื้อสายมลายูและกลายเป็นมุสลิมท้องถิ่นเพราะขาดความสัมพันธ์กับเมืองแม่

มุสลิมกลุ่มนี้ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในสยามอีกครั้งในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ราชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมุสลิมเชื้อสายชวาหรือแขกชวาซึ่งเป็นคนในบังคับของฮอลันดาหรือชาติตะวันตกอื่น ๆ เข้ามาพร้อมการเปิดประเทศรับการติดต่อกับชาติตะวันตก เช่น กรณีของนายอัปดุลระห์มาน มุสลิมในบังคับฮอลันดาซึ่งเข้ามาประกอบอาชีพในสยามเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๙ ต่อมาสามารถซื้อที่ดินเป็นของตนเอง การที่ชาวต่างชาติมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เริ่มต้นมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๙๙ ด้วยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ชาวต่างชาติซื้อที่ดินในพระนครและชานพระนครได้ตามความใน “ประกาศเรื่องให้ฝรั่งซื้อที่ดิน จ.ศ. ๑๒๑๘” มุสลิมในบังคับต่างชาติจึงได้สิทธิตามประกาศดังกล่าวด้วย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหลังจากเสด็จประพาสสิงคโปร์และชวาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๓ ครั้งนั้นได้เสด็จประพาสสวนพฤกษศาสตร์ ทรงพอพระราชหฤทัยจึงโปรดเกล้าฯ ให้

ว่าจ้างชาวฮอลันดาและชาวชวามาทำสวนถวายเป็นมุสลิมเชื้อสายชวาจึงเข้ามาตั้งถิ่นฐานอีกครั้ง นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พวกมุสลิมที่มาจากหมู่เกาะมาเลเซียหรือที่คนไทยเรียกพวก “มัลกะสัน” ไปตั้งถิ่นฐานที่คลองแสนแสบ ภายหลังชุมชนนี้ได้กลายเป็นย่านและตำบลมัลกะสันในปัจจุบัน

มุสลิมจากหมู่เกาะอินโดนีเซียจำนวนมากเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยช่วง พ.ศ. ๒๔๗๑-๒๔๗๔ ซึ่งเป็นช่วงที่ทางการไทยอนุญาตให้ชาวต่างชาติเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยโดยไม่จำเป็นต้องมีหนังสือเดินทาง แต่ให้เจ้าพนักงาน

ภาพลายรดน้ำดำหน้าทอง “ชั้นที่แขก” วังสวนผักกาด กรุงเทพฯ
ศิลปะสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ออกไปสำคัญแสดงรูปพรรณของผู้เข้าประเทศ โดยจะเสียค่าธรรมเนียมไม่สูงนัก ประกอบกับการต่อต้านการปกครองของเจ้าอาณานิคมฮอลันดาในอินโดนีเซียก็ทำให้มีมุสลิมเชื้อสายชาวอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้น มีหลักฐานกล่าวไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ มุสลิมกลุ่มนี้กระจายตัวเป็นชุมชนอยู่ใน ๑๘ อำเภอของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ พระราชวัง ชนระสงคราม บางขุนพรหม สามเสน ดุสิต นางเลิ้ง ประแจจีน ปทุมวัน บ้านทวายเป็น บางรัก สามแยก บ่อมปราบศัตรูพ่าย สัมพันธวงศ์ จักรวรรดิ สามยอด พาหุรัด สำราญราษฎร์ สังเกตได้ว่าคนกลุ่มนี้ตั้งถิ่นฐานในเขตกรุงเทพฯ ชั้นใน เนื่องจากประกอบอาชีพรับราชการหรือรับจ้าง จึงอาศัยอยู่ใกล้สถานที่ราชการ ตลาด และย่านธุรกิจ มุสลิมจากหมู่เกาะอินโดนีเซียอีกกลุ่มหนึ่งเข้ามาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่อกองทัพญี่ปุ่นได้เกณฑ์ทหารและพลเรือนชาวอินโดนีเซียเข้ามาเป็นแรงงานสร้างทางรถไฟ เมื่อสงครามยุติคนเหล่านั้นส่วนหนึ่งไม่ได้กลับประเทศ แต่หลบหนีและกลายเป็นผู้อพยพซึ่งภายหลังตั้งถิ่นฐานผสมกลมกลืนไปกับมุสลิมและคนไทยกลุ่มอื่นๆ ส่วนใหญ่จะผสมผสานกับพวกเชื้อสายมลายูในแถบจังหวัดภาคใต้ของไทย

มุสลิมเชื้อสายชาวได้สร้างมัสยิดศูนย์กลางชุมชนขึ้น บางแห่งยังคงลักษณะเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในดินแดนของตน ได้แก่ มัสยิดยะวา ถนนสาทร เขตบางรัก นอกจากนี้ยังมีมัสยิดแห่งอื่น ๆ อีก ได้แก่ มัสยิดบาหยัน ถนนเจริญกรุง แขวงวัดพระยาไกร เขตบางคอแหลม มัสยิดบ้านคูถนนเจริญกรุง แขวงสีลม เขตบางรัก มัสยิดอินโดนีเซีย แขวงลุมพินี เขตปทุมวัน (ตรอกจันทน์) ถนนจันทน์ แขวงวัดพระยาไกร เขตบางคอแหลม เป็นต้น

มุสลิมไทยเชื้อสายจีนมุสลิม

ศาสนาอิสลามเผยแผ่เข้าไปในจีนตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๓ มีการตั้งชุมชนของมุสลิมในจีนมาตั้งแต่ก่อน พ.ศ. ๑๘๘๘ มุสลิมจากอาหรับ เอเชียกลาง และเปอร์เซีย เข้าไปตั้งถิ่นฐานและแต่งงานกับสตรีพื้นเมืองทำให้เกิดการขยายชุมชนมุสลิมในจีน จีนมุสลิมมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า พวกฮุย (Hui) ซึ่งเป็นคำที่ชาวจีนใช้เรียกมุสลิม โดยแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มคือ กลุ่มแรกเรียกว่ามุสลิมใหญ่ (The Numerous Groups) ประกอบด้วยชาติพันธุ์ฮุย (Hui) อุยกูร์ (Uyghers) และคาซัค (Kazakh) กลุ่มที่ ๒ ได้แก่พวกตงเซีย (Dongxiang) หรือมุสลิมมองโกล คีร์กีซ (Kyrgyzes) หรือมุสลิมเชื้อสายตุรกีในแถบแคว้นเตอร์กิสถาน ตอนใต้ของเทือกเขาเทียนชาน และแถบอัลไตในรัสเซีย กลุ่มที่ ๓ ได้แก่พวก เปาอัน (Baoan) ทาจิก (Tajik) และตาทาร์ (Tatars) พวกนี้ตั้งถิ่นฐานอยู่แถบแคว้นซินเกียงตะวันตกเฉียงใต้ของจีน เขตพรมแดนของคาซัคสถาน (Kazakhstan)

มุสลิมชาวจีนในประเทศไทยส่วนใหญ่คือพวกฮุย ซึ่งตั้งชุมชนกระจายอยู่ตั้งแต่แคว้นยูนนานในจีนลงมาจนถึงรอยต่อของพม่าและไทยตอนเหนือ ส่วนมากนับถือนิกายซุนนีย์ พวกฮุยเป็นพ่อค้าที่ชำนาญการเดินเรือและการค้าทางบก โดยเข้ามาตั้งชุมชนค้าขายอยู่ตามเขตภูเขาและเส้นทางการค้าแถบแม่น้ำโขง พวกฮุยที่เดินทางมายังดินแดนสยามในระยะแรก คือ กลุ่มพ่อค้าจีนมุสลิมชาวยูนนาน โดยใช้ม้าต่างหรือล่อต่างเป็นพาหนะลำเลียงสินค้าจากจีนลงมาขายและรับสินค้าท้องถิ่นกลับไปขาย จากหลักฐานของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือของไทยในสมัยนั้น ได้กล่าวถึงกองคาราวานของพวกพ่อค้าฮุยที่เดินทางค้าขายไปมาระหว่างเทือกเขาต่าง ๆ จากยูนนานและจังหวัดในภาคเหนือของไทย

ชาวจีนมุสลิมอีกกลุ่มหนึ่งเป็นพวกอพยพจากยูนนานในช่วงศตวรรษที่ ๑๙ เนื่องจากได้รับแรงกดดันทางการเมืองภายใต้การปกครองโดยราชวงศ์ชิงซึ่งดำเนินนโยบายบีบคั้นและกดขี่ชาวจีน (ที่ไม่ใช่แมนจู) ต่อมาใน พ.ศ. ๒๓๙๙ มุสลิมชาวยูนนานรวมตัวกันต่อต้านและแยกตัวเป็นอิสระจากจีนจักรพรรดิฉินส่งกำลังลงมาปราบปราม ทำให้มุสลิมชาวยูนนานเป็นจำนวนมากหลบหนีเข้าไปยังพม่าและตอนเหนือของไทย

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว กระแสคลื่นของผู้อพยพชาวจีนยูนนานยังคงหลั่งไหลมาโดยไม่ขาดสายเป็นระลอก ๆ จนถึง พ.ศ. ๒๔๓๐ ชาวจีนมุสลิมภายใต้การนำของ “เจิ้งซงหลิง” ซึ่งได้เดินทางเข้าสู่เมืองเชียงใหม่ ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และเจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์ เจ้าหลวงองค์ที่ ๘ เจิ้งซงหลิงมีบทบาทในการสร้างชุมชนมุสลิมยูนนานและเป็นแกนนำในการสร้าง “มัสยิดบ้านฮ่อ” ทั้งยังประกอบกิจการงานอันเป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น ซึ่งต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งให้มีตำแหน่ง “ขุนชาวเลียงฯเกียรติ” มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำของชาวมุสลิมในภาคเหนือ

ชาวจีนมุสลิมกลุ่มที่สามเป็นกลุ่มทหารกู้ชาติจีนที่อพยพเข้ามาหลังจากพรรคคอมมิวนิสต์จีนประสบชัยชนะอย่างเด็ดขาดเหนือพรรคก๊กมินตั๋ง (KMT) หรือพวกจีนคนะชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ ส่งผลให้ทหารกองพล ๙๓ ของจีนคนะชาติต้องอพยพถอยร่นลงมาอยู่ตามแนวชายแดนไทย-พม่า และต่อมาส่วนหนึ่งได้เดินทางไปยังไต้หวัน อีกส่วนหนึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ทางภาคเหนือของไทย กลุ่มที่มีบทบาทสำคัญต่อการตั้งถิ่นฐานของชาวมุสลิมเชียงใหม่ คือ กลุ่มของนะปะซาง (พ่อเลี้ยงเลานะ) ซึ่งตั้งแคมป์อยู่บริเวณทุ่งเวสาลี ฝั่งตะวันออกของถนนโชตนา เมื่อมุสลิมเพิ่มจำนวนมากขึ้น ทั้งชาวมุสลิมที่มีเชื้อสายปากีสถานและชาวยูนนาน และกลุ่มนะปะซางจึงได้ร่วมกับมุสลิมเชื้อสายจีนก่อสร้างมัสยิดขึ้นเรียกว่า “มัสยิดช้างเผือก” ถนนหน้าวัดเกต ซอย ๑ อำเภอเมือง

ชาวมุสลิมเชื้อสายยูนนานถูกคนพื้นเมืองทางภาคเหนือเรียกว่า “จีนฮ่อ” ซึ่งมีเอกลักษณ์ทั้งทางด้านภาษา วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากชาวจีนโพ้นทะเลกลุ่มอื่น ๆ ที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย อย่างไรก็ตามคำว่า “ฮ่อ” นี้ไม่ได้เป็นคำที่ชาวยูนนานมุสลิมใช้เรียกตัวเองแต่อย่างใด

มุสลิมชาวจีนหรือพวกฮุยตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในเขตเมืองทางภาคเหนือของไทยในจังหวัดเชียงใหม่ มุสลิมจีนมีชุมชนอยู่ในอำเภอฝาง อำเภอแม่อาย และอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีมัสยิดที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนมุสลิมจีน รวมทั้งหมด ๗ มัสยิด ได้แก่ มัสยิดอัลเอียห์ซาน ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านยาง ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง มัสยิดอัลอีมาน ตั้งอยู่ในอำเภอฝาง มัสยิดอัลอักซอ ตั้งอยู่บนดอยอ่างขาง ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง มัสยิดอัลชะฮาดะฮ์ ตั้งอยู่หัวฝาย ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฝาง มัสยิดอัลเราะฮ์มะ ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าตอน อำเภอแม่อาย มัสยิดเฮดายาตุลอิสลาม (บ้านฮ่อ) ตั้งอยู่ย่านศูนย์การค้าไนท์บาซาร์ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง มัสยิดอัต-ตักวา ตั้งอยู่ย่านวัดเกต ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง

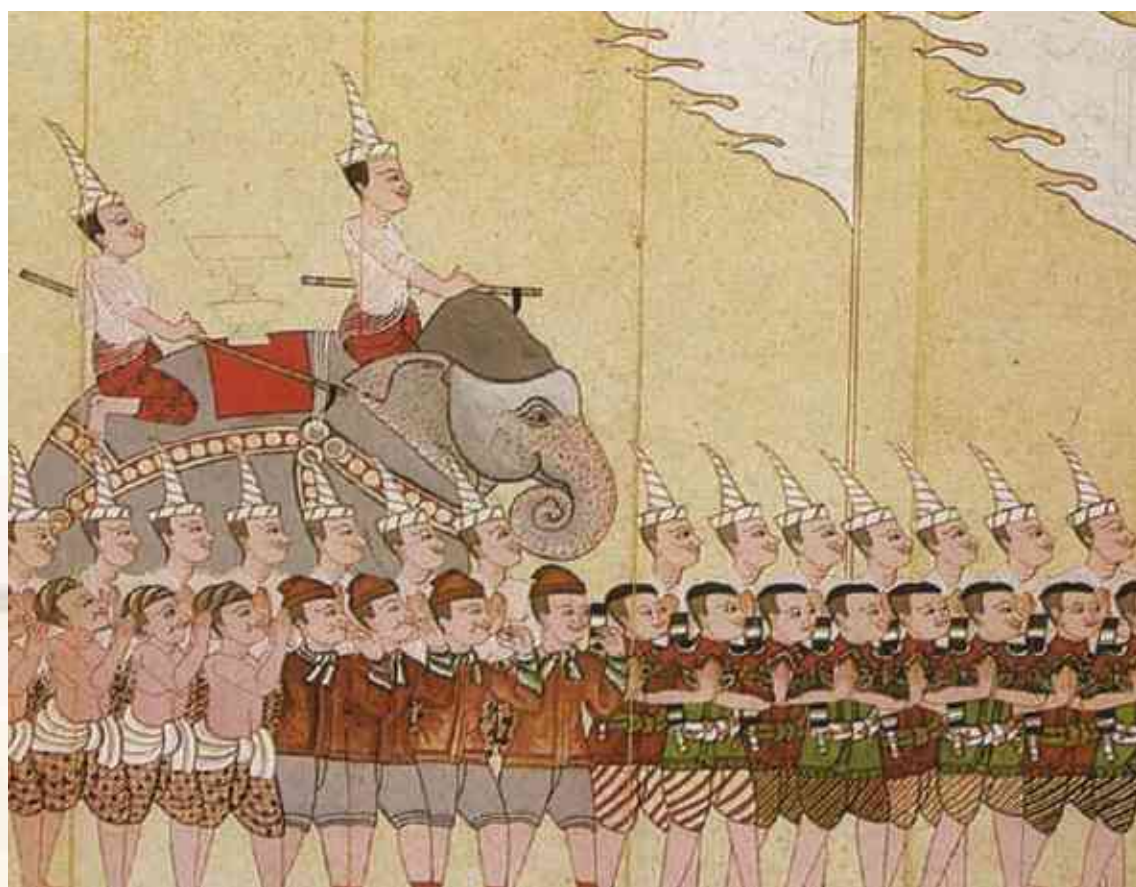
จิตรกรรมฝาผนังศิลปะอยุธยาตอนปลายที่วัดชัยทิศ กรุงเทพฯ แสดงภาพกองทหารอาสาต่างชาติ

มุสลิมทั้ง ๖ กลุ่มได้อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในราชอาณาจักรไทยตามช่วงเวลาแตกต่างกัน และต่างก็มีบทบาทและความสำคัญด้านต่าง ๆ มุสลิมหลายกลุ่มได้บูรณาการเข้าสู่ระบบราชการไทยในฐานะขุนนางและข้าราชการบริพารรับใช้ใต้เบื้องพระยุคลบาทของพระมหากษัตริย์ไทยสืบมาทุกรัชกาล

อิสลามมิชนได้เป็องพระยุคลบาทครั้งแผ่นดินกรุงศรีอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ ตอนต้น

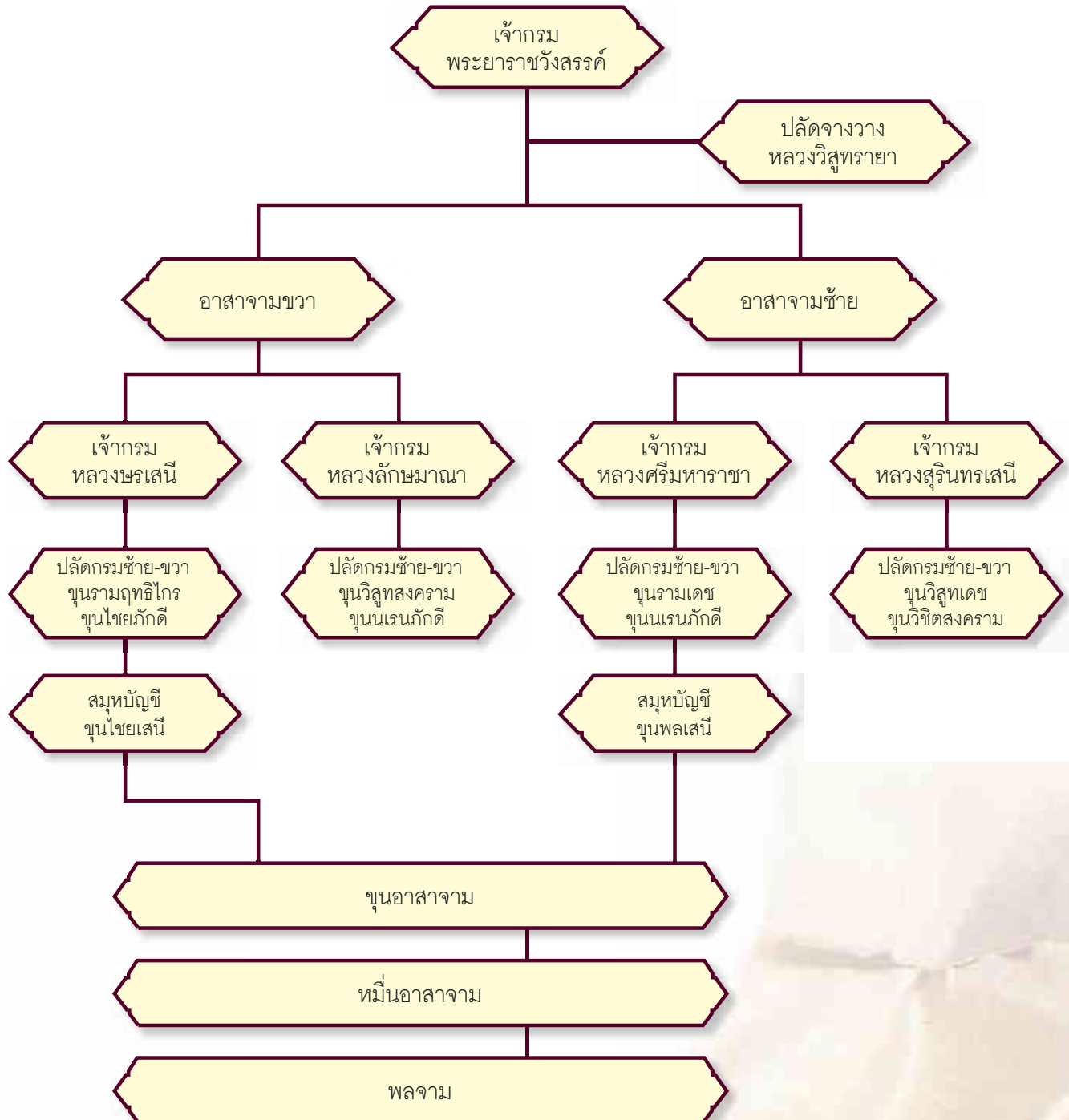
เมื่ออิสลามเผยแผ่เข้าสู่ดินแดนพื้นทะเล ผู้คนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เริ่มเปลี่ยนมารับนับถือศาสนาใหม่โดยเริ่มจากในดินแดนแถบหมู่เกาะและคาบสมุทรมก่อนจะขยายเข้าสู่ภายในภาคพื้นทวีป ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมกับสังคมไทยปรากฏร่องรอยจากความสัมพันธ์ทางภาษา เช่น การพบคำว่า “ปสาน” ในศิลาจารึกหลักที่ ๑ หรือจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งเป็นคำที่มาจากภาษาเปอร์เซีย คือ “บาซาร์” (Bazaar) หลักฐานที่เป็นรูปธรรมในยุคถัดมาคือ เหรียญเงินจารึกภาษาอาหรับพบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะแสดงถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างดินแดนมุสลิมกับสยามตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้นสอดคล้องกับหลักฐานบันทึกของชาวโปรตุเกสในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ที่ระบุว่ามุสลิมค้าขายและตั้งถิ่นฐานในสยาม ทั้งยังรับราชการในตำแหน่ง “ลักษณาณา” อันเป็นตำแหน่งแม่ทัพเรือ บันทึกของโปรตุเกสยังระบุว่ามิชชาวตุรกีเป็นแม่ทัพเรือให้กับสยามด้วย

มุสลิมที่เข้ามาสู่สังคมไทยต่างดำรงบทบาทหน้าที่ในด้านต่าง ๆ หลายคนมีความรู้ความชำนาญได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้รับราชการสนองพระเดชพระคุณสืบเนื่องมามิได้ขาดสายสกุลของมุสลิมหลายกลุ่มยังเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับราชสกุล และราชินิกุลรับใช้พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ด้วยความจงรักภักดีในหน่วยงานราชการทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายใน

ภาพเขียนกองทหารอาสาจาก ในสมุดภาพพระบวรพยุหยาตราจากจิตรกรรมฝาผนังวัดยม

โครงสร้างและการบังคับบัญชาในกรมอาสาจาม

มุสลิมในราชสำนักฝ่ายใน : สายสัมพันธ์กับ ราชสกุลและราชินิกุล

ราชสำนักฝ่ายใน ประกอบด้วย ราชนารี อันหมายถึง พระราชภรรยาเจ้า ได้แก่ พระอัครมเหสี พระมเหสี พระอรรคชายา พระราชชายา เจ้าจอมมารดา เจ้าจอม และพระราชธิดา นอกจากนี้ยังมีเจ้าพนักงานที่ทำหน้าที่ดูแลด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย พนักงานสตรีและพนักงานในตำแหน่ง นักเทศ-ชั้นที่

ในราชสำนักฝ่ายในตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์มีสตรีจากสายตระกูลมุสลิมหลายท่านได้รับพระมหากรุณาให้เข้าไปรับใช้ได้เป็องพระยุคลบาทในฐานะพระราชภรรยาเจ้า อาทิ คุณชี ซึ่งเป็นบุตรของเจ้าพระยาบวรราชนายก (เฉกอะหมัด) ได้รับแต่งตั้งเป็นพระสนมในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ราชนารีผู้ทรงมีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์พระองค์หนึ่ง คือ เจ้าจอมมารดาเริ่มในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงเป็นพระธิดาในพระยานนทบุรี (จัน) กับพระชนนีเพ็ง พระชนนีเพ็งเป็นพระธิดาของพระยาราชวังสัน (หวัง) ซึ่งเป็นขุนนางมุสลิมสายตระกูลสุลต่านสุลัยมานอดีตสุลต่านผู้ปกครองเมืองสงขลาครั้งแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา เจ้าจอมมารดาเริ่มเป็นพระบรมราชชนนีในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว นับเป็นราชนารีที่มีเชื้อสายมุสลิมผู้ทรงดำรงตำแหน่งสำคัญในราชสำนักฝ่ายใน

ภาพถ่ายพระยาจุฬาราชมนตรี (สิน อหะหมัดจุฬา-จุฬารัตน) ในรัชกาลที่ ๕

พระราชภรรยาเจ้าที่ทรงสืบเชื้อสายจากตระกูลสุลต่านสุลัยมานอีกพระองค์คือ สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี

ในรัชกาลที่ ๔ ทรงเป็นพระธิดาในสมเด็จพระบรมราชาตามหัยกาเธอ พระองค์เจ้าศิริวงศ์ กรมหมื่นมาตยาพิทักษ์ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ซึ่งประสูติแต่เจ้าจอมมารดาทรัพย์ เจ้าจอมมารดาทรัพย์เป็นธิดาของท่านปล้อง น้องสาวร่วมบิดามารดาเดียวกันกับพระชนนีเพ็ง พระชนนีของสมเด็จพระศรีสุลาไลย พระบรมราชชนนีพันปีหลวงของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินีจึงทรงมีสายพระโลหิตจากตระกูลสุลต่านสุลัยมานทั้งทางพระราชบิดา คือ รัชกาลที่ ๓ และพระราชมารดา คือ เจ้าจอมมารดาทรัพย์ สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินีทรงเป็นพระบรมราชชนนีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงไม่เป็นการกล่าวอ้างเกินความจริงไปว่าพระปิตุมาหาราชของปวงชนชาวไทยทรงมีสายพระโลหิตฝ่ายมุสลิมจากพระราชชนนีด้วย

นักเทศ : ข้าราชการสำนักมุสลิมฝ่ายใน

นอกจากราชนาถีนมีบทบาทสำคัญในราชสำนักฝ่ายในแล้ว มุสลิมยังเข้ารับราชการสนองคุณบ้านเมืองในฐานะขุนนางและข้าราชการในกรมชั้นที่ ซึ่งมีหน้าที่ดูแลฝ่ายใน ปรากฏหลักฐานในพระอัยการตำแหน่งนาพลเรือน ประกอบด้วย ขุนนาง (ศักดินามากกว่า ๒๐๐) คือ ออกพระศรีมโนราชภักดี ศรีปลัดวัง ศักดินา ๑,๐๐๐ หลวงราชาชนภักดีนา ๕๐๐ ปลัดจ่านูชิต ปลัดพิพิท ปลัดมระกฎ ศักดินาคนละ ๕๐๐ นอกจากนี้ ยังมีองครักษ์ชั้นที่อีก ๒ ตำแหน่งคือ หลวงศรีมโนราชภักดีศรีรองคเทพรักษาองครักษ์ และหลวงเทพชำนาญภักดีศรีเทพรักษาองครักษ์ ศักดินาสองถึง ๑,๐๐๐ จากข้อความในกฎมณเฑียรบาลกล่าวว่า “ถ้าเสด็จหนีเรือแลประเทียบฝ่ายในลงก็ดี แต่นักเทศชั้นที่แลนายเรือลง” ข้อความดังกล่าวแสดงถึง ตำแหน่งของขุนนางฝ่ายในกลุ่มหนึ่งที่เรียกกันว่า “นักเทศและชั้นที่” ซึ่งเป็นกลุ่มขุนนางและข้าราชการที่มีหน้าที่ดูแลฝ่ายในโดยเฉพาะ จดหมายเหตุของลาลูแบร์อธิบายถึงบทบาทหน้าที่ของขุนนางและข้าราชการ กลุ่มนี้ไว้ดังนี้

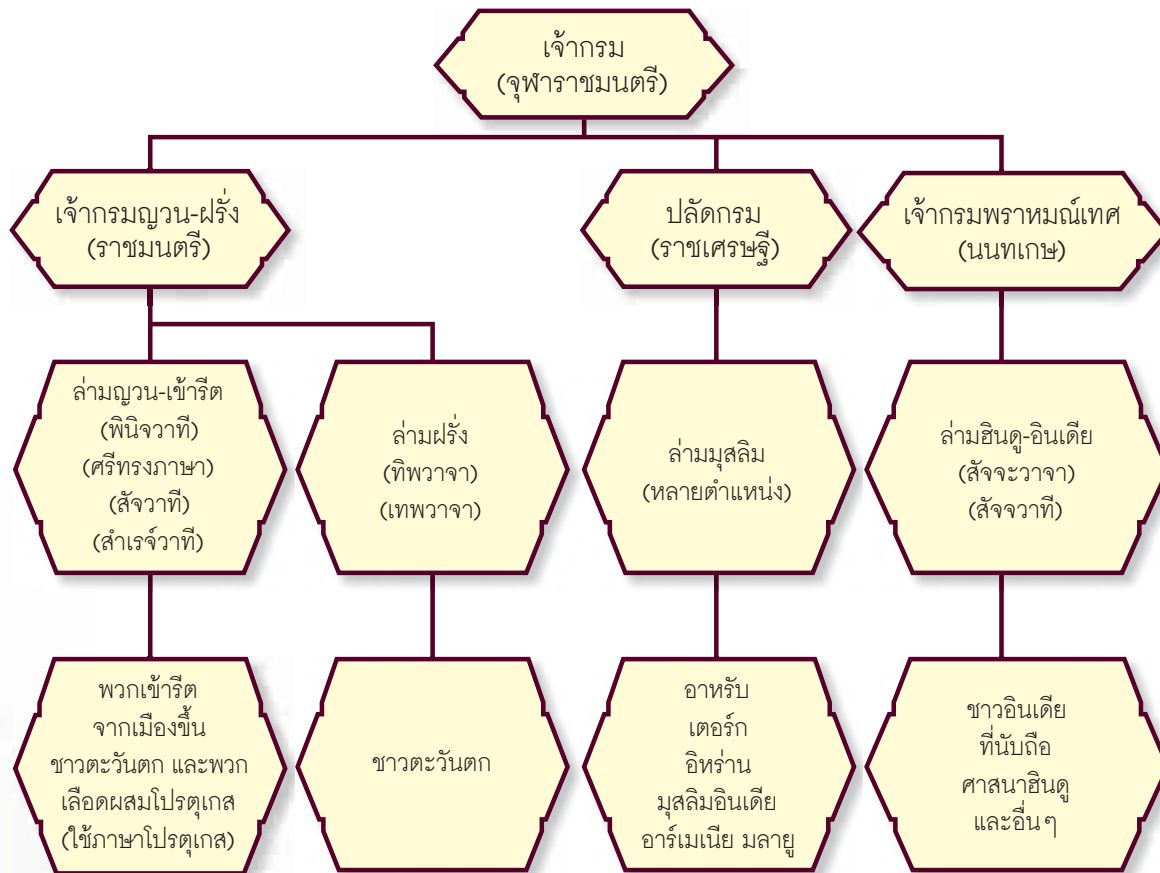
...ส่วนห้องที่ประทับของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนั้น ตัวเจ้าพนักงานเป็นสตรีทั้งสิ้น เจ้าพนักงานเหล่านี้จำพวกเดียวมีสิทธิที่ล่วงล้ำเข้าไปได้ เป็นผู้แต่งที่บรรทมและแต่งเครื่องพระกระยาหาร ทรงเครื่องพระองค์ท่านและคอยบำเรอพระยุคลบาทเวลาเสวย แต่ไม่มีใครจะต้องพระเศียรพระองค์ได้เลย ในขณะที่แต่งเครื่องถวายหรือจะส่งสิ่งไรข้ามพระเศียรก็ไม่ได้ ดุจกัน บรรดาผู้รับส่งอาหารจัดส่งเครื่องโภชนาการให้แก่ชั้นที่ ขนไปให้ผู้หญิงห้องเครื่องต้น...

...บรรดานารีในพระบรมมหาราชวังนั้นจะออกไปข้างนอกไม่ได้เลย นอกจากตามเสด็จพระราชดำเนิน พวกชั้นที่ก็เหมือนกันไม่ออกไปภายนอกนอกจากจะเชิญกระแสดพระราชดำรัสไปจัดการตามพระราชโองการเท่านั้น ว่ากันว่าพระองค์ทรงมีชั้นที่อยู่เพียง ๘ ถึง ๑๐ คนเท่านั้น มีทั้งคนผิวขาวและผิวดำ...

จดหมายเหตุของลาลูแบร์เรียกขุนนางและข้าราชการกลุ่มนี้ว่า “ยูนุค” (eunuch) ซึ่งเป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากภาษาอิหร่านหมายถึง ผู้ชายที่ตอนแล้ว มีหลักฐานระบุว่ายูนุคหรือชั้นที่ในราชสำนักสยามเป็นขุนนางแขกและน่าจะเป็นขุนนางมุสลิมด้วย ในกฎมณเฑียรบาลระบุตำแหน่งข้าราชการในกรมชั้นที่ไว้ว่า “ฝ่ายเจนีงนอก พระศรีมโนราชแลพระศรีอภัย ขุนราชาข่าน ขุนมโนปลัดทั้ง ๔ นักเทศแลชั้นที่ หมื่นศรี เสาร์ักษหมื่นสรพรพช นายจ่านายกำนัลมหาดเล็กเตี้ยค่อม”

“ขุนราชาข่าน” เป็นตำแหน่งซึ่งแสดงว่าขุนนางผู้นี้จะเป็นมุสลิม เพราะ “ข่าน” เป็นตำแหน่งผู้นำเผ่าของพวกมุสลิมในอิหร่าน มองโกล และตุรกีซึ่งแสดงว่าขุนนางตำแหน่งนี้เป็นพวกมุสลิม หลักฐานที่สามคือ จากภาพจิตรกรรมฝาผนังและภาพลายรดน้ำซึ่งเล่าเกี่ยวกับราชสำนักฝ่ายใน ภาพแรกคือจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดไชยทิศ บางขุนนนท์ กรุงเทพฯ ในภาพเขียนภาพหนึ่งมีรูปของยูนุคแต่งกายตามแบบมุสลิมชาวอิหร่านปรากฏอยู่ร่วมกับกลุ่มนางกำนัลในพระราชวังยูนุคยังไปปรากฏอยู่ที่ภาพลายรดน้ำบนฝาผนังหอเขียนวังสวนผักกาด กรุงเทพฯ ซึ่งท่านเจ้าของวังทรงวาดจิตรกรรมมาจากวัดบางกั้ง พระนครหรืออยุธยา หอเขียนหลังนี้เดิมเป็นตำหนักประทับนอนแรมของกษัตริย์อยุธยาที่ฝาผนังเขียนภาพลายรดน้ำเล่าเรื่องพระสงฆ์เทศนาถวายพระมหากษัตริย์มีเหล่านางในนั่งฟังเทศน์อยู่ด้วยโดย

การแบ่งสายบังคับบัญชาในกรมท่าขวา

มีมานานแล้ว ที่ด้านหน้าของม่านเป็นภาพบุคคลแต่งกายแบบแขกกำลังใช้ไม้ไล่ตีพวกขุนนางหนุ่ม ๆ ที่มาแอบดูนางใน อีกด้านหนึ่งของภาพมีพระฉากกั้นพระทวารระหว่างฝ่ายนอกกับฝ่ายใน ที่พระฉากเขียนเป็นรูปบุคคลแต่งกายตามแบบมุสลิมอิหร่าน เหน็บกริช และถือไม้เท้า ซึ่งแสดงถึงสัญชาติของขุนนางกลุ่มนี้ว่าเป็นพวกมุสลิม บุคคลในราชสำนักสยามน่าจะเป็นกลุ่มมุสลิมที่มีเชื้อสายอินโด-อิหร่านจากประเทศมุสลิม โดยถือเป็นผู้ชำนาญการหรือวิชาชีพนึง

กรมชั้นที่แต่เดิมน่าจะแบ่งเป็น ๒ ฝ่ายคือ กรมชั้นที่ขวา ซึ่งผู้ควบคุมน่าจะเป็นฝ่ายแขกจึงเรียกว่า “นักเทศ” ส่วนกรมชั้นที่ซ้าย คงควบคุมโดยชั้นที่จีน ดังข้อความระบุอยู่ในกฎมณเฑียรบาลจะเรียกขุนนางกลุ่มนี้กันว่า “นักเทศชั้นที่” นอกจากนี้ในการพระราชพิธีสมโภชแม่อุทิศห้วยอยุธยาเมื่อรัชกาลที่ ๑๖ พระราชกฤษฎีกาสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีเจ้าข้า พระราชบุตรซ้าย ลูกเธอหลานเธอแม่เจ้าสนมออกเจ้ากำนันซ้าย นักเทศชาวชั้นที่ซ้าย” ซึ่งแสดงว่ามีตำแหน่งแยกกันเวลาเข้าเฝ้าโดยชั้นที่อยู่ด้านซ้าย นักเทศอยู่ด้านขวาของที่ประทับ ในตำราแบบธรรมเนียมราชสำนักครั้งกรุงศรีอยุธยาที่ระบุว่า ในเขตวังมีที่อยู่แยกจากกันคือ ทิมนักเทศและทิมชั้นที่ จึงมีความเป็นไปได้ว่าในราชสำนักสมัยอยุธยา

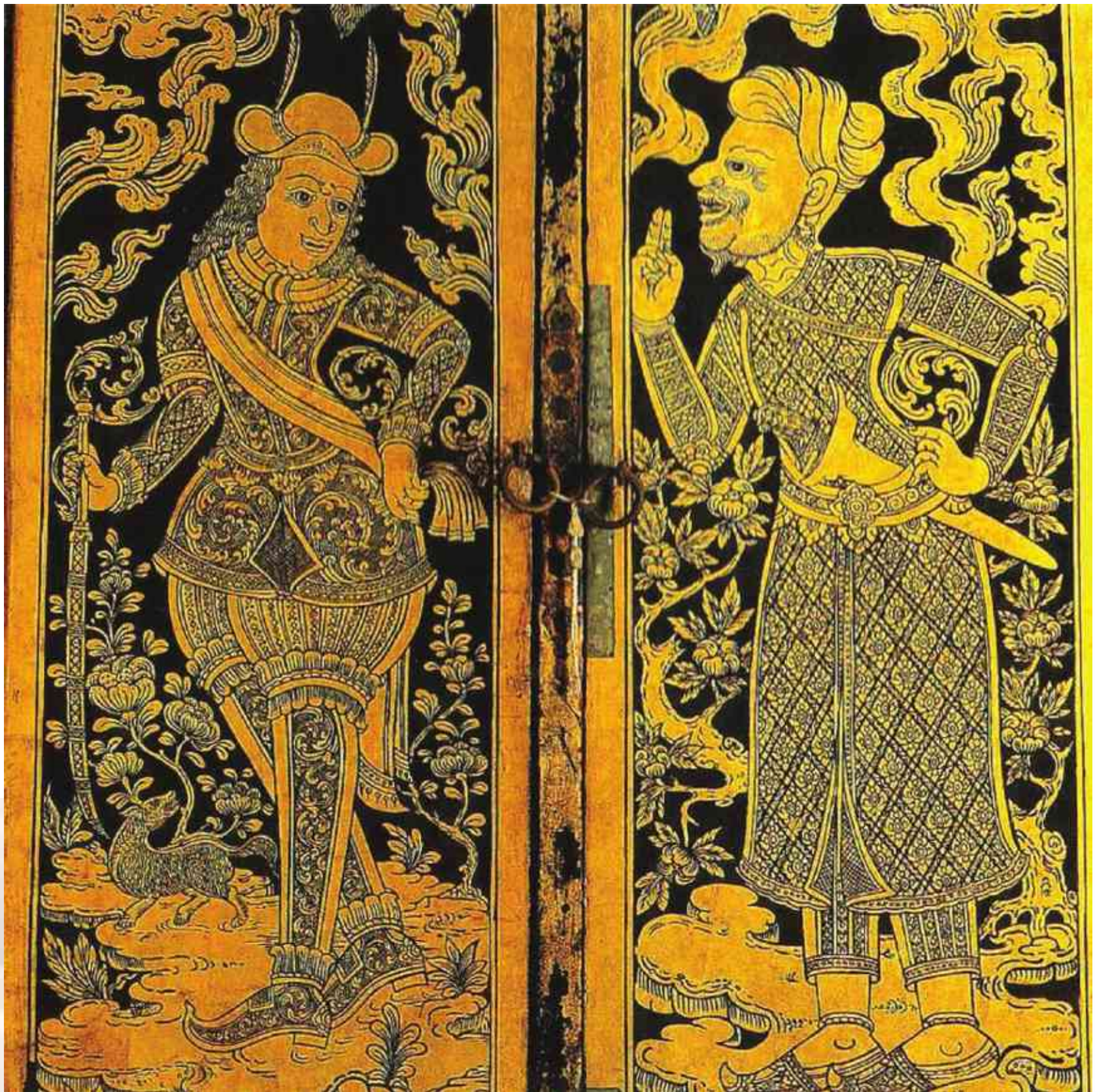
ขบวนขุนนางในกรมท่า แสดงภาพมุสลิมในกรมท่าชาวเดินตามช้างของเจ้าพระยาโกษาธิบดี

ทั้งขันทีจีนและนักเทศหรือขันทีแขก อย่างไรก็ตาม หลักฐานในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ปรากฏแต่เฉพาะขุนนางในกรมชั้นที่ซึ่งเป็นแขกโดยคนเหล่านี้มีความชำนาญการในการดูแลข้าราชการสำนักฝ่ายในโดยตรง และน่าจะมิพบปะทพาทอยู่ในราชสำนักสมัยอยุธยา ต่อมาในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์กรมนี้คงจะหมดบทบาทไปเพราะไม่ปรากฏหลักฐานการใช้ขันทีทั้งจีนและแขกอีก

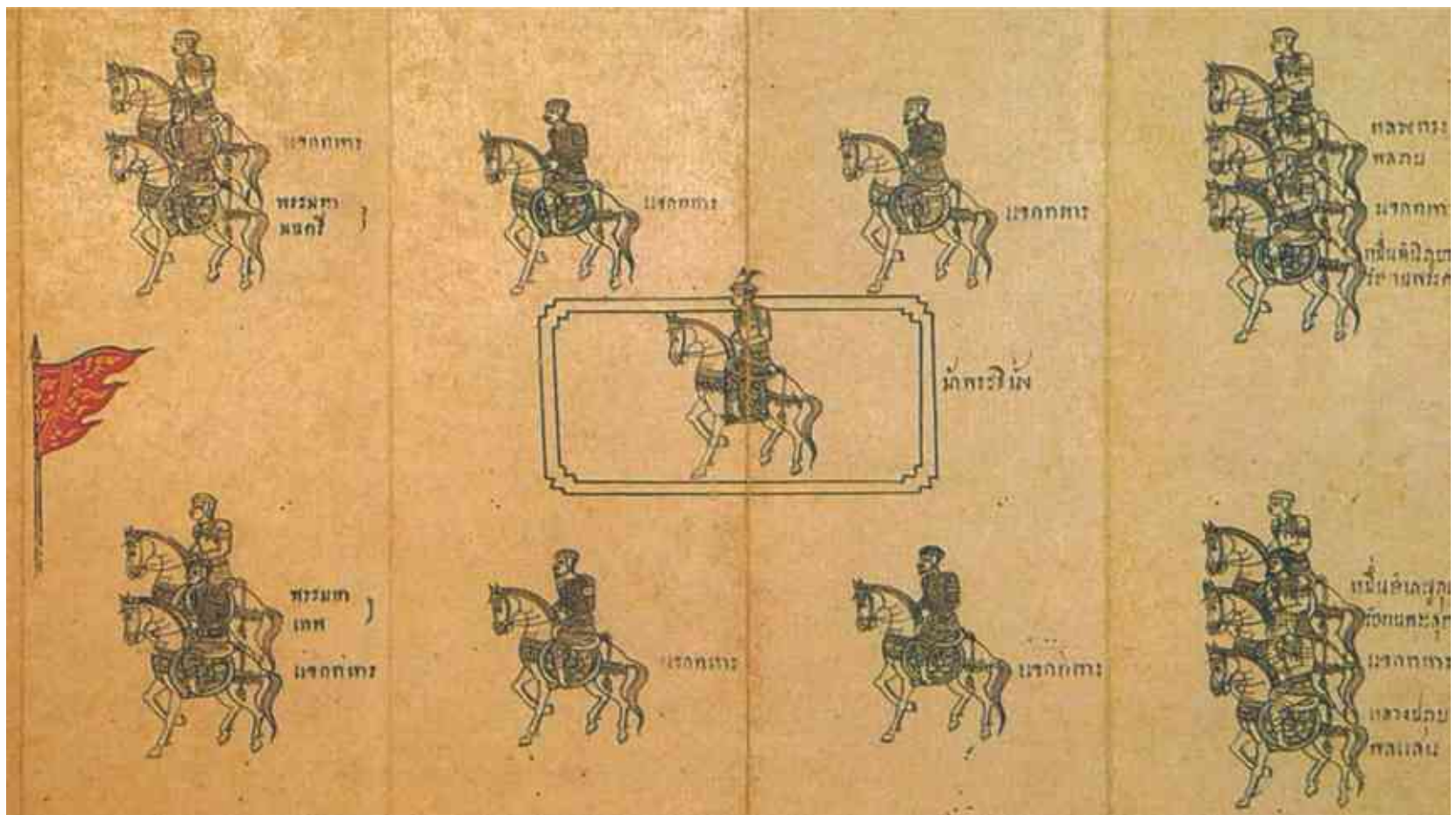
มุสลิมในราชสำนักฝ่ายหน้า : สมองพระเดชพระคุณทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน

พระมหากษัตริย์ไทยทรงมีพระมหากุณนาถิคุณรับมุสลิมผู้มีความชำนาญการเฉพาะด้านไว้รับใช้ในกิจการหลายด้าน ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน หน่วยงานด้านการทหารที่มีมุสลิมอยู่ในสังกัดมากที่สุดได้แก่ กรมอาสาจาม เป็นหน่วยงานขึ้นกับฝ่ายกลาโหม ทั้งนี้ อาสาจามเป็นหนึ่งในกรมอาสาต่างชาติหรือที่เรียกว่า อาสา ๖ เหล่า ซึ่งประกอบไปด้วย มอญ จีน แขก ญี่ปุ่น ฝรั่งเศสแมนปิ่น และจาม

ขุนนางตำแหน่งต่าง ๆ ในกรมอาสาจามมีอยู่เป็นจำนวนมาก และอาจกล่าวได้ว่าเป็นหน่วยงานผู้ชำนาญการมุสลิมใหญ่ที่สุดในระบบราชการสยาม โดยมีราชทินนามเจ้ากรมคือ “ราชวังสัน” ซึ่งในเอกสารประวัติศาสตร์เขียนไว้แตกต่างกันคือ ราชวังสวรรค์ ราชบังสัน ราชวังสันเสนี หรือราชวังสันเสนา ส่วนในคำให้การชาวกรุงเก่ายังเขียนชื่อขุนนางเจ้ากรมจามซ้าย-ขวาต่างกันไปบ้าง เช่น ชรเสนี เป็นสุรเสนี ลักษณะมาณา เป็นลักษณะมาณา ศรีมหาราชาเป็น สี่มหาราชา และสุรินทรเสนี เป็น เทวาสรไกร

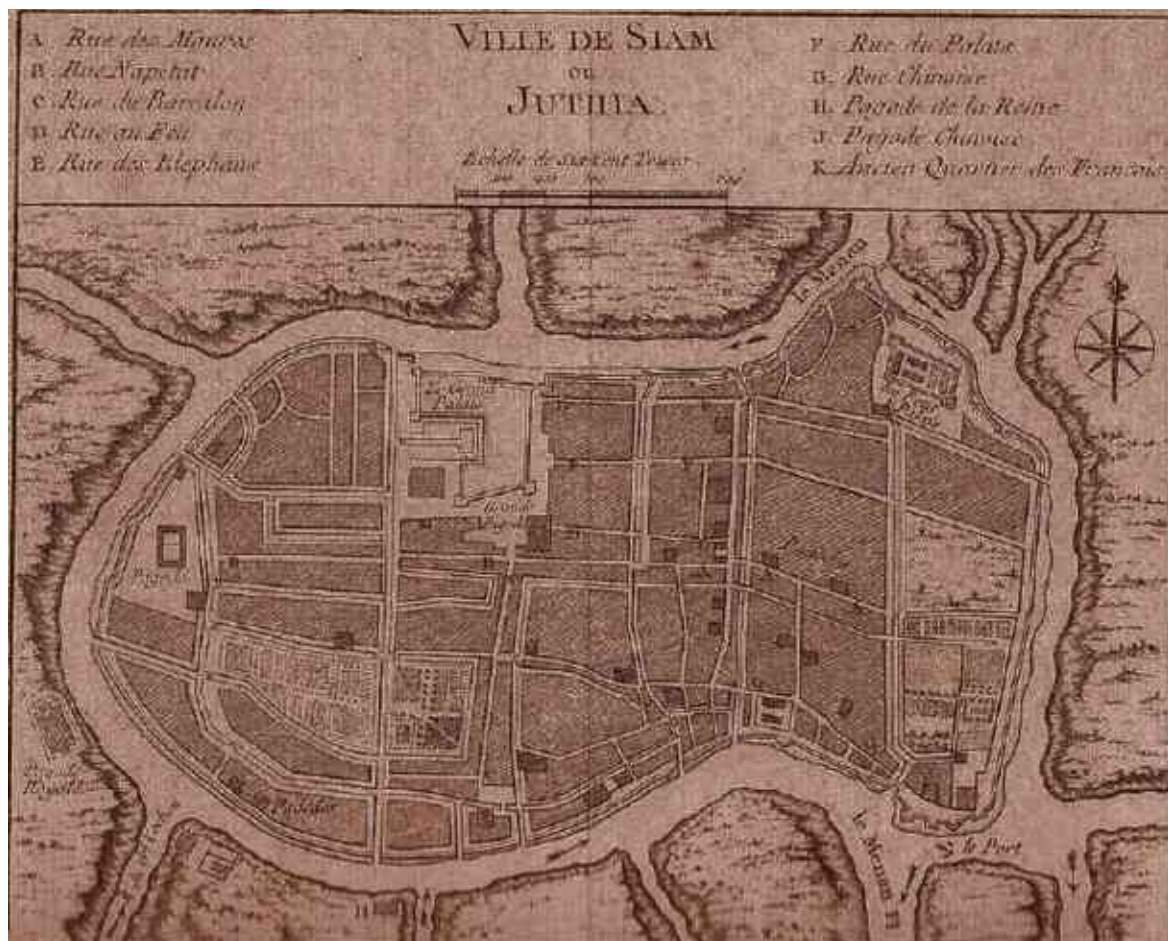
ภาพลายรดน้ำรูปองค์ศรีสุริยและแขก จากตู้พระธรรมสมัยอยุธยา สันนิษฐานว่าสร้างในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

สมุดภาพพระบวรพยุหยาตราในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แสดงถึงองค์รัชชเชกษาทหารที่ทำหน้าที่คุ้มกันม้าพระที่นั่ง

กรมอาสาจามเป็นหน่วยงานใหญ่ ฝ่ายทหารซึ่งเป็นกำลังพลสำคัญของกองทัพ ขุนนางและข้าราชการในกรมนี้ นอกจากจะประกอบด้วย มุสลิมเชื้อสายจามแล้วยังรวมถึงมุสลิมเชื้อสายมลายูด้วย ดังหลักฐานในลิลิตกระบวนแห่พยุหยาตราทางสถลมารคและชลมารค พระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส ดังนี้

จามพลตบแต่งแม่น	มลายู
ปิ่นหนึ่งโอบเอวดู	เพรอสแพ้ว
เหน็บกฤษพิศไพรู	โดยรัต แลฤา
หอกคู่ชูอาดเกล้า	กลอกเกล้าแสดงหาญฯ
แต่งแขกสองพวกเพี้ยน	แขกสยาม เพศแฮ
หมู่หนึ่งอาสาจาม	อ่าล่า
มลายูเยี่ยงแต่งตาม	สนอบสนับ เพลาฤา
รจิตระบวนจิ้นซ้ำ	โหมดย้อมโอบเศียร

แผนที่อยุธยาเขียนโดยชาวฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ แสดงที่ตั้ง
สถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งถนนแม่มัวร์ (Rue des Maures)

ภาพถ่ายอาคารหลังเดิมของมัสยิดต้นสน (กุฎีใหญ่)
ต่อมาชำรุดทรุดโทรมมากจึงรื้อลงและสร้างขึ้นใหม่

ช่องมืหรือบสมัยอยุธยาที่พระเจ้ากรุงธนบุรี
พระราชทานให้กับมัสยิดต้นสน

สังเกตได้จากการที่มีเจ้ากรมถึง ๔ ท่าน ซึ่งแต่ละท่านบังคับบัญชา
กลุ่มมุสลิมพวกเดียวกันโดยมีมุสลิมจามและมลายูเป็นกลุ่ม
ใหญ่ที่สุด ส่วนเจ้ากรมอาสาจามคือ พระราชวังสันก็เป็นมุสลิม
เช่นเดียวกัน

หน่วยงานฝ่ายพลเรือนที่มีมุสลิมฝ่ายชำนาญการในสังกัด
มากที่สุดคือ **กรมท่าขวา** เป็นหน่วยงานด้านการค้าและการ
ติดต่อกับชาวต่างชาติในสังกัดกรมพระคลัง มีหน้าที่รับผิดชอบ
ทางด้านการค้า การเดินเรือพาณิชย์ และการต่างประเทศ กำหนด
ขอบเขตอำนาจหน้าที่อย่างกว้าง ๆ ในประกาศรัชกาลที่ ๔ คือ
“ให้มีหน้าที่ดูแลการค้าข้างฝ่ายแขกอินเดีย แขกอาหรับ แขกชาว
มลายู และพราหมณ์ที่มีบ้านเมืองตั้งอยู่ในฝั่งขวาของคุ้งทะเล
ไทย”

อย่างไรก็ดี กรมท่าขวายังมีหน้าที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งคือ การ
ควบคุมประชาคมต่างชาติซึ่งประกอบไปด้วยพวกมุสลิม ฮินดู
อาร์เมเนียและพวกเข้ารีต ดังนั้น ถึงแม้ขุนนางกรมท่าขวา
ส่วนใหญ่จะเป็นพวกมุสลิมแต่ยังมีขุนนางและผู้ชำนาญการชาว
ต่างชาติกลุ่มอื่น ๆ ที่รับราชการในหน่วยงานนี้เช่น ชาวโปรตุเกส
ชาวอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดูและชาวอาร์เมเนียเป็นต้น ขุนนาง
ชาวต่างชาติเหล่านี้ส่วนใหญ่คือ กลุ่มที่มาจากฝั่งตะวันตกของ
สยามหรือเกี่ยวข้องกับชาวตะวันตก ได้แก่ กลุ่มพวกเข้ารีตที่
นับถือศาสนาคริสต์ นอกจากนี้ กรมท่าขวายังติดต่อกับชายอยู่
กับมุสลิมที่มาจากรัฐอิสลามโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ได้แก่ รัฐโบราณในคาบสมุทรมลายู จาม และรัฐในหมู่เกาะของ
อินโดนีเซีย โดยมีขุนนางมุสลิมที่ปรากฏราชทินนามว่า
“จุฬาราชมนตรี” ดำรงตำแหน่งเจ้ากรม

“จุฬาราชมนตรี” ในเอกสารเก่ามักเขียนว่า “จุฬาราชมนตรี”
หรือ “ออกพระจุลา” สันนิษฐานว่า “จุลา” คงมาจากคำว่า “จฺระ”
(shura) ในภาษาอาหรับ และอิหร่าน ซึ่งแปลว่า “คณะมนตรี
ที่ปรึกษาสอดคล้องกับราชทินนามของฝ่ายไทย” จุฬาราชมนตรี
มีหน้าที่กำกับดูแลกิจการในกรมท่าขวา ได้แก่ การค้า และการพูด
กับอินเดีย อาหรับ อิหร่าน ตลอดจนประเทศมุสลิมอื่น ๆ ต่อมาจึง
รวมชาวตะวันตกที่ค้าขายอยู่บริเวณด้านตะวันตก คือ อังกฤษเข้า
ไว้ด้วย

ภาพถ่ายกุฎีเจ้าเซ็นหลังเดิม สร้างบนที่ดินพระราชทานจากรัชกาลที่ ๑ (ภาพถ่ายสมัยรัชกาลที่ ๕)

“จุฬาราชมนตรี” มีบทบาทและหน้าที่ในราชสำนักสยาม โดยทำหน้าที่ดูแลการค้า การติดต่อกับต่างชาติ และการควบคุมประชาคมต่างชาติจากภูมิภาคฝั่งตะวันตก “จุฬาราชมนตรี” จึงทำหน้าที่ในฐานะเจ้าท่าหรือชาห์บันดาร์ (shahbandar) ให้กับราชสำนักสยาม “จุฬาราชมนตรี” ยังมีฐานะเป็นผู้นำชุมชนมุสลิม หรือมุลละ มีหน้าที่เป็นหัวหน้าตุลาการตัดสินคดีความของมุสลิมและคนในบังคับอันเป็นไปตามระบบตุลาการของสยามที่เจ้าหม่อมมุลนายมีหน้าที่เป็นพนักงานในคณะตุลาการ “จุฬาราชมนตรี” จึงเกี่ยวข้องกับงานด้านการศาล แม้จะมีการยกเลิกหน่วยงานของกรมท่าทั้งหมดไปในรัชกาลที่ ๕ แล้ว “จุฬาราชมนตรี” ก็ยังคงมีตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาอยู่ในศาลต่างประเทศของกระทรวงยุติธรรม

ภายใต้พระมหากษัตริย์คุณแห่งพระมหากษัตริย์อยุธยา

พระมหากษัตริย์ไทยทรงมีพระมหากษัตริย์คุณกับชนต่างชาติต่างศาสนา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เผยแพร่ศาสนาได้อย่างเสรีภายใต้กฎหมายและความสงบสุขของบ้านเมือง ทั้งยังพระราชทานที่ดินและพระราชทรัพย์ให้สร้างศาสนสถานและชุมชน จากหลักฐานของชาวตะวันตกระบุว่ามุสลิมได้สร้างศาสนสถานของตนอยู่ในเมืองหลวงของสยามมาตั้งแต่ในสมัยอยุธยาตอนต้น เมื่อถึงในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (ครองราชย์ พ.ศ. ๒๑๕๔ - พ.ศ. ๒๑๗๑) พระราชทานที่ดินให้กับเจกอะหมัดสร้างบ้านเรือน ชุมชน และศาสนสถานในเขตกำแพงเมือง เจกอะหมัดได้ตั้งประชาคมพร้อมกับสร้างกุฎีเจ้าเซ็นขึ้นเป็นแห่งแรก ชุมชนมุสลิมมั่นคงสืบมากระทั่งเสียกรุงครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐

รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (ครองราชย์ พ.ศ. ๒๑๗๓ - พ.ศ. ๒๑๙๙) ทรงเริ่มสัมพันธ์ไมตรีกับกษัตริย์และผู้ครองอาณาจักรมุสลิมและทรงสนับสนุนให้มุสลิมมีบทบาทในราชสำนัก ในตำแหน่งพ่อค้าหลวงและขุนนางฝ่ายปกครอง ทรงแต่งตั้งให้เจกอะหมัดดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรี และต่อมาพระราชทานตำแหน่งให้เป็นถึงออกญาบวรราชนายกกว่าที่สมุหนายกนับเป็นมุสลิมที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสูงสุดตั้งแต่เคยมีปรากฏมา พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์แก่ศาสนาอิสลามจนประชาคมมุสลิมเติบโตและขยายใหญ่ขึ้นมาก

ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ครองราชย์ พ.ศ. ๒๑๙๙ - พ.ศ. ๒๒๓๑) พระองค์พระราชทานพระมหากษัตริย์คุณแก่ผู้คนต่างชาติต่างศาสนา มีมุสลิมจากดินแดนต่าง ๆ ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารเป็นจำนวนมาก ได้แก่ มุสลิมเชื้อสายเปอร์เซียและอินเดียซึ่งมีบทบาทหลายด้านทั้งการค้าและการเมือง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์สำหรับใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา ทั้งยังทรงส่งเสริมศาสนาอิสลามและศาสนาคริสต์จนเจริญรุ่งเรืองมีการสร้างสุเหร่าและโบสถ์หลายแห่งในกรุงศรีอยุธยา รวมทั้งที่เมืองลพบุรีราชธานีแห่งที่สองในรัชสมัยของพระองค์

นอกจากนั้น ยังมีบรรดามุสลิมที่มาจากหัวเมืองต่าง ๆ เนื่องจากในช่วงเวลานั้นฮอลันดากำลังขยายอิทธิพลทางการค้าและใช้อำนาจทางเรือที่เหนือกว่าโจมตียึดครองดินแดนในแถบหมู่เกาะของอินโดนีเซีย ผู้ปกครองรัฐและมุสลิมได้รับความเดือดร้อนต้องอพยพลี้ภัยออกจากบ้านเมืองเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร มีทั้งชาวมลายู ชาว มักกะสัน มุสลิมที่อพยพเข้ามามีจำนวนไม่น้อยที่ได้รับพระมหากษัตริย์คุณแต่งตั้งให้มีตำแหน่งหน้าที่ในราชสำนัก จนกล่าวได้ว่าไม่มียุคสมัยใดที่มุสลิมจะมีบทบาทสูงมากเท่าในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชยังทรงส่งเสริมวัฒนธรรมจากโลกอิสลามและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กวีแปลตำนานบรรพชาศรัทธาของเปอร์เซียเป็นภาษาไทย เนื่องจากมีพระราชประสงค์จะทรงทราบถึงพระจริยวัตรของกษัตริย์มุสลิมผู้ทรงธรรมเพื่อทรงใช้เป็นแบบอย่างในการปกครองบ้านเมือง ด้วยแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีชาวต่างชาติเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะพสกนิกรและข้าราชการบริพารที่เป็นชาวมุสลิมจากภาคพื้นทวีปและโพ้นทะเล ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมขึ้นอีกครั้งและทรงให้ชื่อว่า “นิทานอิหร่านราชธรรม” ทรงให้เก็บไว้ที่ข้างพระที่นั่ง

พระปิ่นหย่าในพิธีมุฮัรรัม ประดิษฐานเรียงเป็นชั้นลดหลั่นในโรงพิธี หรือ “สุเหร่า”

สำหรับทรงใช้ตรวจสอบและพิจารณาหลักปกครอง พระมหากษัตริย์ไทยได้ทรงนำเอาหลักคุณธรรมของมุสลิมมาปรับใช้อันแสดงถึงนัยความเป็น “สากล” ในการแสวงหามาตรฐานทางการปกครองของพระมหากษัตริย์ไทย

วัฒนธรรมมุสลิมที่ปรากฏเป็นรูปธรรมอย่างกว้างขวางในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชยังมีปรากฏให้เห็นในด้านสถาปัตยกรรม ศิลปะและโภชนาการ อาทิ การสร้างปราสาทราชวัง และอาคารสถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งพระราชอุทยานที่พระนารายณ์ราชินีเวสน์ซึ่งได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมมุสลิมเปอร์เซียและอินเดีย โดยมีการว่าจ้างสถาปนิกและช่างมุสลิมเข้ามาช่วยสร้างอาคารต่าง ๆ สมเด็จพระนารายณ์ยังโปรดทรงฉลองพระองค์แบบชนชั้นสูงเปอร์เซีย ทรงมีพนักงานวิเศษชาวอินเดียและเปอร์เซียปรุงพระกระยาหารถวาย วัฒนธรรมมุสลิมเป็นที่ต้องรสนิยมของชนชั้นสูงสยาม พบความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมมุสลิมในวัฒนธรรมไทยอย่างการแต่งกายของขุนนางในราชสำนัก การบริโภค

จิตรกรรมฝาผนังรูปพิธีฆาตรรม หรือพิธีเจ้าเซ็น ที่วัดโพธิ์ปฐมวาส จังหวัดสงขลา

สถาบันพระมหากษัตริย์และลัทธิในแผ่นดินไทย ๓๓

กระบวนแห่ในพิธีมุฮัรรรมที่หน้ากุฎีเจริญพาสณ์

สินค้าต่าง ๆ จากโลกอิสลาม อาทิ แพรพรรณ น้ำกุหลาบ เครื่องประดับ อาหารการกิน ที่ช่วยปรุงแต่งวิถีชีวิตของชาวอยุธยา สะท้อนความสัมพันธ์ที่มีมายาวนานและการยอมรับวัฒนธรรมมุสลิมมาปรับใช้อย่างเหมาะสมในสังคมไทยโดยปราศจากการรังเกียจเคียดจัญท์

ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างพระมหากษัตริย์อยุธยากับมุสลิมในสยามดำเนินสืบเนื่องต่อมากะทั่งปลายแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา เมื่อข้าศึกเข้าล้อมพระนครกองกำลังของมุสลิมได้ร่วมรบเคียงบ่าเคียงไหล่กับชาวสยาม หลายคนพลีชีพในสมรภูมิเพื่อปกป้องผืนแผ่นดินไว้ นับเป็นความภาคภูมิใจที่ยังคงเล่าขานสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ผู้ทรงมีคุณูปการแก่มุสลิมไทย

เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่ข้าศึก มุสลิมจำนวนหนึ่งคงถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลยบ้างอพยพลี้ภัยกระจัดกระจายไปตามภูมิภาคต่าง ๆ มีมุสลิมกลุ่มหนึ่งเข้าร่วมกับพระยาตากกอบกู้บ้านเมือง จนเมื่อพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงสถาปนากรุงธนบุรีศรีมหาสมุทรเป็นราชธานีแห่งใหม่ มุสลิมที่

กระจัดกระจายอยู่ ได้อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนในกรุงธนบุรี พระมหากษัตริย์ผู้ทรงมีต่อมุสลิมได้
 รับการบันทึกในประวัติสมัยต้นสนว่าครั้งหนึ่งทหารของพระเจ้าตากสินพบแผ่นกระดานไม้ขนาดใหญ่
 ลอยน้ำมา จึงได้นำขึ้นน้อมเกล้าฯ ถวาย ทรงเห็นว่าน่าจะเป็นสิ่งของเนื่องในศาสนาอิสลาม จึง
 พระราชทานให้กับสัปบุรุษของสมัยต้นสน แผ่นไม้ดังกล่าวคือ ช่อมิหรอบสำหรับกำหนดทิศของนคร
 เมกกะ ซึ่งน่าจะประดิษฐานในสมัยใดแห่ง
 หนึ่งในอยุธยา แต่เกิดเพลิงไหม้และลอยน้ำมา
 ภายหลังได้รับการซ่อมแซมบูรณะจัดตั้งอยู่ใน
 มัสยิดต้นสนจนปัจจุบัน

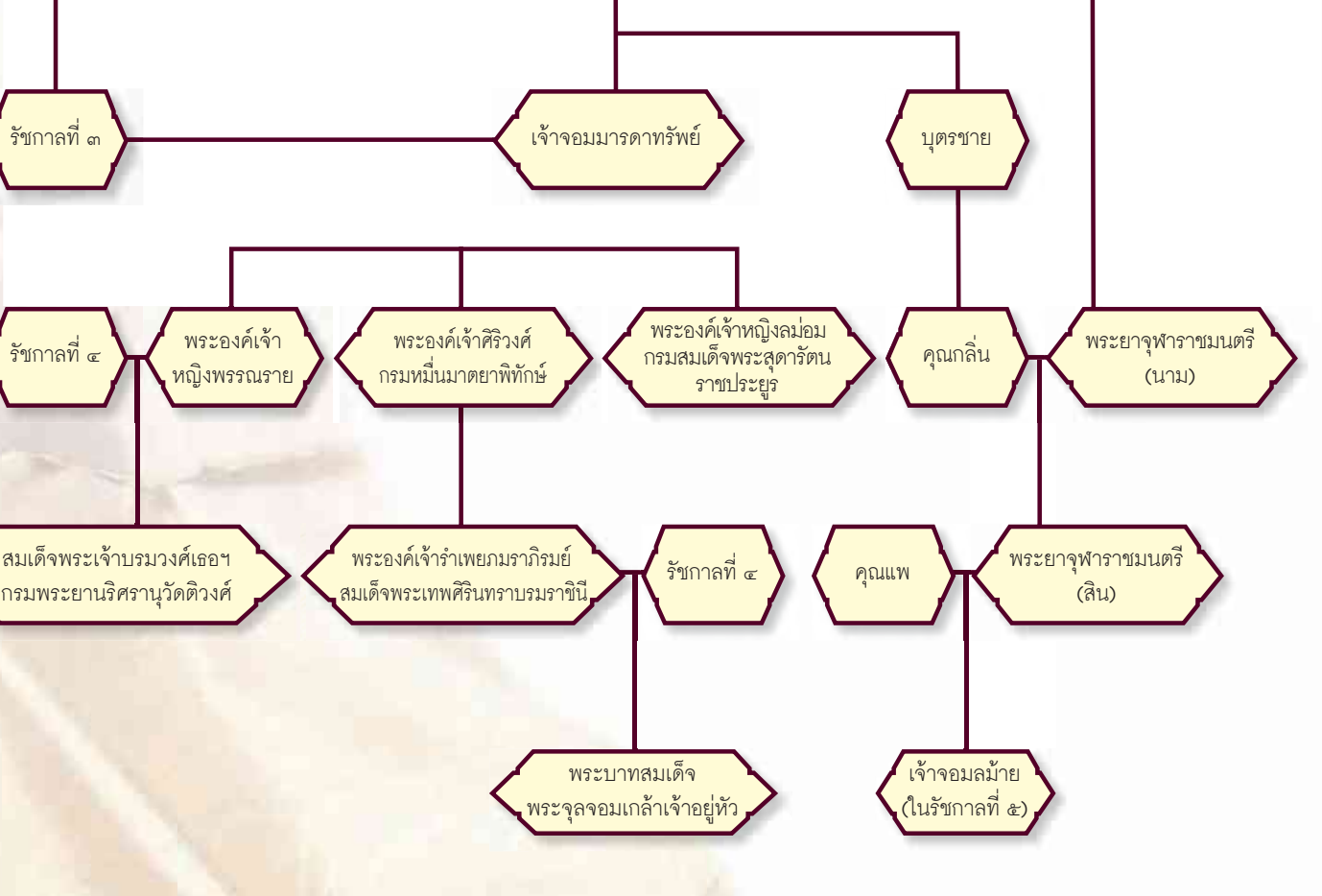
สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชยังทรงแต่งตั้งให้ท่านมะหฺมุด บุตรของขุนลักษณะมาณา (บุญ
 ย้ง) เชื้อสายสุลต่านสุลัยมานดำรงตำแหน่ง
 สมุหนายก นับเป็นเจ้าพระยาจักรีท่านแรกใน
 แผ่นดินกรุงธนบุรี คนทั่วไปเรียกขานว่า
 “เจ้าพระยาจักรีแขก” เจ้าพระยาจักรี (มะหฺมุด)
 เป็นแม่ทัพสำคัญที่ช่วยสู้รบในการกอบกู้บ้าน
 เมืองร่วมกับสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีในศึกหลาย
 ครั้งได้แก่ ศึกปราบชุมนุมเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช
 พ.ศ. ๒๓๑๒ และศึกเขมร พ.ศ. ๒๓๑๔ เจ้าพระยา
 จักรี (มะหฺมุด) ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๗
 ในวันฝังศพที่สุสานของมัสยิดต้นสน สมเด็จพระ
 เจ้ากรุงธนบุรีเสด็จฯ เป็นประธานร่วมในพิธี
 ฝังศพ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
 ที่ดินเพิ่มเติมให้แก่เพื่อขยายขอบเขตของสุสาน

ฟาลูเดห์ (Faludeh) ขนมหวานโบราณของเมืองอิสฟาฮาน
 ในอิหร่าน นิยมรับประทานในฤดูร้อน

นอกจากพระเจ้าตากสินมหาราชจะทรงมีพระราชศรัทธาในพระบวรพุทธศาสนาแล้วยังทรงใฝ่
 พระทัยศึกษาในคำสอนของศาสนาอื่น ๆ ดังที่พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรีกล่าวว่า ทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้าฯ ให้ผู้มีความรู้ด้านศาสนาอิสลามคือ โต๊ะฤทธิ โต๊ะทอง และโต๊ะนก นำหนังสือแขกอันเกี่ยวกับการ
 ทำสมาธิจิตเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวาย ทั้งยังทรงปรึกษารื้อกับนักการศาสนาเหล่านั้นเกี่ยวกับการ
 ทำสมาธิ มุสลิมผู้ทรงความรู้เหล่านี้ น่าจะเป็นผู้มีความรู้ด้านศาสนาอิสลามนิกายซูฟีส์ (Sufism) ซึ่งเป็น
 แนวคิดของอิสลามที่เน้นในเรื่องการทำสมาธิ และเป็นนิกายที่มีแบบแผนบางประการที่คล้ายกับ
 พระพุทธศาสนา

แผนภูมิแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระบรมราชจักรีวงศ์ กับสายตระกูลมุสลิมสยาม

ปฐมบรมกษัตริย์องค์จักรศาสนูปถัมภ์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติขึ้นเป็นองค์ปฐมกษัตริย์แห่งบรมราชจักรีวงศ์ใน พ.ศ. ๒๓๒๕ ทรงตั้งพระราชหฤทัยจะ “อุปถัมภ์กษัตริย์ ยอเยกพระพุทธศาสนา ป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี” ทรงสถาปนากรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลาง และสร้างกรุงเทพฯ ให้เป็นภาพฉายของกรุงศรีอยุธยา ด้วยเหตุนี้ในระยะแรกของการสร้างบ้านแปงเมือง การวางแผนต่าง ๆ ในด้านการปกครองมุสลิมจึงยังคงใช้แนวทางที่มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา คือ ให้มุสลิมปกครองตนเองโดยมีหัวหน้าชุมชนทำหน้าที่ผู้ปกครองดูแลความสงบเรียบร้อย ทั้งนี้ ราชสำนักจะแต่งตั้งให้หัวหน้าชุมชนมีตำแหน่งหน้าที่ในระบบราชการ

ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรียังมิได้มีการแต่งตั้งตำแหน่ง “จุฬาราชมนตรี” การปกครองมุสลิมในยุคนั้นจึงอยู่ในความดูแลของเจ้าพระยาจักรี (มะหะมุด) และสายตระกูลสุลต่านสุลัยมาน ซึ่งส่วนมากรับราชการในกรมอาสาจาม ต่อมาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้ทรงจัดการปกครองตามแบบแผนเดิมในสมัยอยุธยาตอนปลายคือ ทรงตั้งหลวงศรีเนาวรัตน์(แก้ว) จากสายตระกูลเจกอะหมัดขึ้นดำรงตำแหน่งพระยาจุฬาราชมนตรี เจ้ากรมท่าขวา ทำหน้าที่ปกครองดูแลมุสลิมในสยาม พร้อมกับพระราชทานที่ดินให้สร้าง “กุฎีเจ้าเซ็น” ตรงบริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณปากคลองมอญ อันเป็นเขตใกล้นิวาสถานเดิมของรัชกาลที่ ๑ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมต่อมุสลิมนิกายชีอะฮ์ เนื่องจากหลังจากพระนครศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้ว มุสลิมนิกายชีอะฮ์ยังไม่มีศาสนสถานสำหรับประกอบพิธีกรรม ต้องอาศัยประกอบศาสนกิจร่วมกับมุสลิมนิกายซุนนีย์ที่มีสยิดต้นสน อันแสดงถึงความเกื้อกูลกันระหว่างพี่น้องมุสลิมต่างนิกายที่อยู่ร่วมกันด้วยสามัคคีธรรมภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์แห่งพระมหากษัตริย์แห่งบรมราชจักรีวงศ์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชครั้งยังทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกและเจ้าพระยาสุรสีห์ ได้ยกทัพไปตีเขมรเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๔ แต่เมื่อเกิดความวุ่นวายทางการเมืองในกรุงธนบุรีจึงเสด็จกลับมาระงับเหตุ ในครั้งนั้นได้กวาดต้อนราษฎรในเมืองเขมรเข้ามายังพระนครในจำนวนนั้นมีมุสลิมเชื้อสายจามและเขมรเข้ามาด้วย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มุสลิมกลุ่มนี้ไปตั้งครัวเรือนที่ป่าไผ่ชายทุ่งพญาไท เรียกตามภาษาเขมรว่า “พุมเปรย” แปลว่า “บ้านป่า” แต่ชาวไทยนิยมเรียกว่า “บ้านแขกครัว” หรือ “บ้านครัว”

ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชุดคลองมหานาคเพื่อใช้เป็นเส้นทางคมนาคม สำหรับล่องเรือเล่นสัควาเช่นครั้งกรุงเก่า รวมทั้งขยายเขตพระนครออกไป ในการนี้ทรงให้มุสลิมแขกครัวร่วมชุดคลองส่วนที่ผ่านชุมชนด้วย แยกบ้านครัวกลุ่มที่รับราชการส่วนใหญ่สังกัดในกรมอาสาจามสนองพระเดชพระคุณแผ่นดินสืบเนื่องต่อมา ชุมชนบ้านครัวยังมีความชำนาญในการทอผ้าไหมซึ่งเป็นหัตถกรรมที่ทำกันมาหลายชั่วคน เมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพระนครแล้วยังคงสืบทอดกรรมวิธีทอผ้าไหมสืบมาจนถึงปัจจุบัน

จิตรกรรมรูปมุสลิมที่บ้านประตู่วิหารทิศ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามในสมัยรัชกาลที่ ๓

มัสยิดบางหลวง (กุฎีขาว) สถาปัตยกรรมอิทธิพลแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ ๓

หลังเสียกรุงศรีอยุธยา อาณาจักรปัตตานีตั้งตัวเป็นอิสระเช่นเดียวกับชุมชนต่าง ๆ และดำรงสถานะ อาณาจักรอิสระตลอดสมัยกรุงธนบุรี ต่อมาใน พ.ศ. ๒๓๒๘ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุขที่ ๑ พระยาตากสินมหาราช เสนา และพระยาราชบังสันยกกองทัพลงไปตี เมื่อยึดเมืองได้แล้วสมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุขที่ ๑ ทรงตั้ง ตนกู ลัมบิเด็น เชื้อสายของเจ้าเมืองปัตตานีเก่าเป็นรายาหรือเจ้าเมืองปัตตานีคนใหม่ กองทัพสยามได้นำมุสลิมพื้นเมืองจำนวนหนึ่งเข้ามายังพระนคร โดยทรงให้ตั้งถิ่นฐานกระจายกันในเขตชานพระนคร และหัวเมืองรอบนอก ได้แก่ นนทบุรี ฉะเชิงเทรา พระประแดง มีนบุรี หนองจอก พระนครศรีอยุธยา ชาว มลายูยังตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกับมุสลิมเชื้อสายจามและเป็นการสำคัญในการขุดคลองมหานาคและคลอง แสนแสบ เมื่อขุดคลองแล้วได้ตั้งชุมชนที่สองฟากคลองกลายเป็นราชวรของสยามสืบเนื่องต่อมาจน ปัจจุบัน

พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราชบัณฑิตรวบรวมและแต่งวรรณกรรมเรื่อง “นิทานอิหร่านราชธรรม” ซึ่งเป็นวรรณคดีเปอร์เซียที่รับรู้กันอยู่ในสยามตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยทรงให้ตั้งไว้ที่ข้างพระที่นั่งด้วยเป็นหนังสือที่กล่าวถึงตำนานของบรรพบุรุษและแบบอย่างราชกิจงานกุศลอันจะทรงใช้ศึกษาเทียบเคียงในด้านหลักปกครอง ทรงนำเอาหลักธรรมของกษัตริย์มุสลิมมาใช้เป็นแนวทางในการปกครองบ้านเมือง เนื่องจากในยุคแห่งการสร้างบ้านสร้างเมืองหลังการล่มสลายของอาณาจักรอยุธยา หลักคุณธรรมของมุสลิมได้นำมาศึกษาควบคู่กับหลักธรรมของพุทธศาสนาเพื่อทรงใช้เป็นหลักธรรมและบรรทัดฐานของผู้ปกครองในการสร้างประโยชน์สุขของอาณาประชาราษฎร์และแผ่นดิน ทั้งยังสะท้อนถึงพระราชปณิธานขององค์ปฐมบรมราชจักรีวงศ์ในการปกครองบ้านเมืองด้วยธรรมราชา

ด้วยพระมหากษัตริย์คุณในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชและสมเด็จพระบรมราชวังบรมมหาสุรสีหนาท พระอนุชาธิราชที่ทรงกอบกู้บ้านเมืองขับไล่อริราชศัตรูสถาปนาบ้านเมืองเป็นปึกแผ่นมั่นคง อาณาประชาราษฎร์จึงได้อยู่อย่างสงบสุข มุสลิมที่พลัดถิ่นฐานได้ตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัย สร้างชุมชน ศาสนสถานประกอบศาสนกิจได้อย่างเสรีภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ สร้างความมั่นคงให้กับมุสลิมสยามสืบมา

รัตนกวีผู้ทรงรอบรู้เรื่องราวของมุสลิม

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นยุคที่บ้านเมืองเข้าสู่สมัยแห่งความสงบสุข ปราศจากศึกสงครามใหญ่ ทรงมีเวลาทะนุบำรุงบ้านเมืองและฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่เสื่อมโทรมให้กลับมารุ่งเรืองเฟื่องฟูอีกครั้ง ทรงได้รับยกย่องในฐานะอัครศิลปิน พระราชนิพนธ์วรรณกรรมและบทกวีไว้มากมาย พระราชนิพนธ์หลายเรื่องสะท้อนวิถีของบ้านเมือง และพระมหากษัตริย์คุณที่มีต่อมุสลิมในสยามประเทศ ภาพสะท้อนการตั้งถิ่นฐานของมุสลิมในพระนครครั้งรัชกาลที่ ๒ ปรากฏอยู่ในบทละครเรื่องอิเหนาตอนชมนครของวงศ์เทวัญทั้ง ๔ ความตอนหนึ่งว่า

ท่ามกลางทางท้องสถลมาศ	ลำดับดาดีฐแผ่นแน่นหนา
บ้านช่องสองข้างมรรคา	ล้วนเคหาหน้าถึงนั่งร้าน
เหล่าพวกกรมท่าเจ้าภาษี	มั่งมีสมบัติพัสถาน
เรือนริมรัถยาฝากระดาน	ตึกกว้านบ้านขุนนางนองเนือง
สุเหร่าเรียงเคียงคันปั้นหย่า	ก่อผนังหลังคามุงกระเบื้อง
ศาลเทพารักษ์หลักเมือง	นับถือลือเลื่องทั้งกรุงไกร

“สุเหร่าเรียงเคียงคันปั้นหย่า” ที่ปรากฏในบทพระราชนิพนธ์อิเหนาคือ ภาพสะท้อนพระนครครั้งรัชกาลที่ ๒ สุเหร่าที่ทรงกล่าวหมายถึง “กุฎีเจ้าเซ็น” ที่สร้างมาแต่ครั้งรัชกาลที่ ๑ ซึ่งใช้เป็นสถานที่ประดิษฐาน “พระปั้นหย่า” สัญลักษณ์ที่ใช้ในการพิธีเจ้าเซ็นของมุสลิมนิกายชีอะห์หรือแขกเจ้าเซ็นในสยาม

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสุทธาสินีนาถประยูร

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มุสลิมซื้อฮัสนาขบวนแห่ในพิธีเจ้าเซ็นไปเดินถวายให้ทอดพระเนตรที่หน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ พระบรมมหาราชวัง และยังโปรดฯ ให้ไปเดินถวายกรมพระราชวังบวรสถานมงคลทอดพระเนตรที่หน้าพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ วังหน้าด้วย พิธีเจ้าเซ็นได้รับการบันทึกกล่าวถึงในกาพย์เห่เรือว่าด้วยงานนักขัตฤกษ์ ตอน “แห่บทเจ้าเซ็น” พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒

นับตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีเรื่อยมาจนถึงสมัยตั้งกรุงเทพมหานคร พิธีเจ้าเซ็นเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นในศาสนสถานของเจ้าเซ็นเป็นการเฉพาะ ต่างจากในสมัยอยุธยาที่พิธีนี้จะจัดขึ้นกลางเมืองบนถนนแขกมัวร์หรือถนนแขกใหญ่เจ้าเซ็น เป็นพิธีซึ่งชาวสยามรู้จักอย่างดี พิธีประกอบด้วยขบวนแห่แห่นาฏกรรมต่าง ๆ อย่างโอ่อ่า

สวยงามเนื่องจากมุสลิมกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีฐานะดี อีกทั้งหลายคนยังดำรงตำแหน่งขุนนางที่มีบทบาทและอิทธิพลในราชสำนักจนพระมหากษัตริย์สยามถึงกับทรงรับพิธีนี้ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ขบวนแห่ในพิธีเจ้าเซ็นจึงเป็นภาพลักษณะหนึ่งซึ่งแสดงถึงความรุ่งเรืองครั้งแผ่นดินกรุงศรีอยุธยาที่ยังคงประทับอยู่ในความทรงจำของชาวสยามสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ การที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมีพระราชประสงค์ให้จัดขบวนแห่ในพิธีนี้ถวายทอดพระเนตร นอกจากจะเป็นการรื้อฟื้นแบบธรรมเนียมเดิมครั้งกรุงเก่าแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของมุสลิมกลุ่มนี้ที่มีมาแต่ครั้งอดีต นอกจากนี้ มุสลิมกลุ่มอื่น ๆ ก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้เข้ามาค้าขาย ตั้งรกรากมั่นคง ประกอบสัมมาอาชีพอย่างกว้างขวางดังปรากฏในพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องอิเหนาตอนหนึ่งว่า “จีนจามอะแจแซซ้อง คับคั่งทั้งสิบสองภาษา”

พระนามบริก พระนามเอกผู้ใหญ่ในสมัย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาพถ่ายหมู่หลวงหลังเดิม มุขด้านหน้าจำลองแบบมาจากมุขรอบ พระที่นั่งอภิเชษฐดุสิตในพระราชวังดุสิต

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงมีความรู้ในวัฒนธรรมมุสลิมและทรงสอดแทรกเรื่องราวไว้ในบทพระราชนิพนธ์กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน ซึ่งทรงกล่าวถึงอาหารของ “แขก” ไว้มากมาย ทั้งเครื่องคาว ได้แก่ แกงไก่มัดหมั้น ข้าวหุงปรุอย่างเทศหรือข้าวบุเหระหรือบุรียานี้ ข้าวหุงน้ำมันกับเครื่องเทศของพวกเจ้าเซ็น และหริ่มหรือลำเตี้ยง ผลไม้ ได้แก่ ลูกเกต เครื่องหวาน ได้แก่ ซาหริ่ม (มาจากฟาลูเดห์ของเปอร์เซีย) มัสกอด และลุดตีหน้าไก่แกง อาหารมุสลิมคงเผยแพร่มาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาสืบเนื่องมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาจุฬาราชมนตรีหุงข้าวอย่างเทศในงานฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ส่วนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงมีพระสนมเอกเป็นสตรีเชื้อสายมุสลิมคือ เจ้าจอมมารดาเรียม อาหารแขกจึงแพร่หลายกลายเป็นสำรับหลวงที่ชนชั้นนำสยามคุ้นเคยเป็นอย่างดีเช่นเดียวกับราชสำนักของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชครั้งกรุงศรีอยุธยา

ที่ฝั่งศพเจ้าประคุณตะเกียบ มัสยิดตะเกียบโยคินราชมัสยิดจินจาสยาม พระนครศรีอยุธยา

ชาวไทยคงได้ลิ้มลองอาหารของมุสลิมจากท้องถิ่นต่าง ๆ ที่นำวัฒนธรรมการกินอยู่เข้ามาสู่สังคมไทยทั้งรสชาติที่เผ็ดร้อนของเครื่องเทศ จนถึงเนื้อสัตว์ เช่น แพะ แกะ มีหลักฐานกล่าวถึงว่ามุสลิมได้นำเข้ามาเลี้ยงเพื่อเป็นอาหารตั้งแต่ในสมัยอยุธยา อาหารมุสลิมคงแพร่หลายอยู่ในหมู่ราษฎรสามัญและน่าจะเข้าสู่ราชสำนักผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมกับชนชั้นสูง นอกจากนี้เจ้านายในราชวงศ์จักรีก็ทรงอยู่ใน “วัฒนธรรมราชบุรี” มาก่อน การรับรู้วัฒนธรรมด้านโภชนาการก็อาจผ่านมาทางวิถีชีวิตของสามัญชนที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้คนหลากหลายวัฒนธรรมมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยบ้านเมืองสงบสุข มุสลิมจึงมีโอกาสดำเนินฐานและประกอบศาสนกิจภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ ชุมชนขยายขยายและได้ก่อร่างสร้างตัว ประกอบกับการค้าเริ่มเฟื่องฟูภายใต้การกำกับดูแลของพระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ทำให้พ่อค้ามุสลิมเข้ามาค้าขายในสยามอันเป็นรากฐานการขยายตัวของประชาคมมุสลิมในรัชกาลต่อมา

มหาเจษฎาราชผู้ทรงเปิดการติดต่อกับโลกมุสลิม

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์แห่งบรมราชจักรีวงศ์ที่มีสายพระโลหิตมุสลิมทางพระบรมราชชนนีคือ สมเด็จพระศรีสุลาลัยหรือเจ้าจอมมารดาเย็นในรัชกาลที่ ๒ ซึ่งทรงเป็นราชนารีจากสายตระกูลสุลต่านสุลัยมาน ด้วยเหตุนี้ จึงทรงมีพระมหากุณานิคุณกับบรรดามุสลิมในสยามที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร และทรงอุปถัมภ์ขุนนางมุสลิมในราชสำนักอย่างดี

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นยุคที่พ่อค้าวานิชและชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายในราชอาณาจักร ด้วยพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพ่อค้าใหญ่ โปรดเกล้าฯ ให้แต่งสำเภาออกไปค้าขายยังเมืองจีน นอกจากนี้ยังโปรดฯ ให้ดำเนินการค้ากับโลกมุสลิมทั้งในอินเดียและเอเชียตะวันตกโดยผ่านทางพ่อค้ามุสลิมอินเดีย เปอร์เซีย อาหรับ และมลายู พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ กล่าวว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ต่อกำปั่นรบ กำปั่นลาดตระเวนรักษาพระนครและค้าขาย กำปั่นในที่นี้หมายถึง เรือใช้ค้าขายทางฝั่งตะวันตกของสยามโดยเฉพาะกับอินเดีย บางครั้งก็เรียกว่า “เรือสลุป” และพลอยเรียกบรรดาพ่อค้า นักเดินเรือมุสลิมว่า “แขกสลุป” หรือ “แขกกำปั่น”

ความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างสยามกับอินเดียทำให้มีพ่อค้ามุสลิมหลายเชื้อชาติเข้ามาตั้งถิ่นฐานประกอบการค้าในสยาม หลายคนได้รับพระมหากุณานิคุณแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในราชการ อาทิ “นักโกด่าอาลี” พ่อค้าเชื้อสายมลายูได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งหลวงโกษาอิศนาหุ ล่ามหลวงในกรมท่าขวา “นักโกด่าสระวาสี” ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งหลวงสนธิภูบาล และ “นักโกด่ามุฮัมหมัดฟอเรส” ได้รับแต่งตั้งเป็นหลวงประเทศไมตรี พ่อค้าสองคนหลังนี้เป็นมุสลิมนิกายชีอะฮ์กลุ่มอิสไมลียะฮ์จากเมืองสุรัตของอินเดีย ด้วยพระบรมราโชบายส่งเสริมการค้าเป็นแรงดึงดูดให้พ่อค้ามุสลิมเข้ามาตั้งห้างร้านค้าขายอันเป็นรากฐานของการขยายชุมชนมุสลิมเชื้อสายอินเดีย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์วัดโพธิ์หรือวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามใหม่หมดทั้งพระอาราม แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้านาย ขุนนาง นักปราชญ์ ราชบัณฑิตรวบรวมความรู้ภูมิปัญญาแผ่นดิน รวมทั้งประพันธ์บทกวีประเภทต่าง ๆ โดยทรงให้ช่างแกะสลักข้อความลงบนแผ่นศิลาประดับไว้ตามเสนาสนะเพื่อให้ราษฎรได้ศึกษาหาความรู้ หนึ่งในภูมิปัญญาความรู้ที่โปรดฯ ให้บันทึกไว้คือ “โคลงภาพคนต่างภาษา” จำนวนทั้งสิ้น ๓๒ โคลง ซึ่งจารึกไว้ตามผนังเจดีย์งักดศาลารายรอบพระอาราม พร้อมกับให้ทำรูปหล่อจำลองคนแต่ละชาติภาษาไว้ด้วย น่าเสียดายที่ศิลาจารึกโคลงชุดดังกล่าวได้สูญหายไปหมด แต่ยังมีนับว่าเป็นความโชคดีของสังคมไทยที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงจัดให้มีการรวบรวมและพิมพ์เผยแพร่ชุดความรู้ที่เคยมีผู้คัดลอกเอาไว้ในสมุดไทยแล้วโดยให้จัดพิมพ์เป็นหนังสือชื่อ “หนังสือประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ” จึงยังหลงเหลือหลักฐานของโคลงครบถ้วนทั้ง ๓๒ เชื้อชาติสำหรับรูปหล่อชนทั้ง ๓๒ ชาติ ซึ่งรัชกาลที่ ๓ โปรดเกล้าฯ ให้หล่อขึ้นคู่กับโคลงนั้นเดิมตั้งไว้ที่ศาลารายรอบวิหารพระพุทธไสยาสน์ปัจจุบันหลงเหลือเพียง ๔ ชิ้น

ในจำนวนโคลงภาพคนต่างภาษาทั้ง ๓๒ ภาพ ผู้ประพันธ์ได้บรรยายเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์มุสลิมไว้ถึง ๘ บท ประกอบด้วยบทที่ว่าด้วย **อาหรับ** (ในที่นี้คือ แยกเจ้าเซ็น) **หฺรุมไ้ระกี** (มุสลิมตุรกี) **แขกปะถ่าน** (แขกปาตาน) **แขกจุเหลี้ย** (แขกจุเหลี้ยจากอินเดียใต้) **หฺรุซ** (ตาตา) (แขกตาร์ตา) **มะลายูจาม** และ **หฺยฺหฺย** (จีนมุสลิม) นอกจากนี้ ยังมีโคลงบทที่น่าจะเป็นพวกแขกหรือมุสลิมอีกหนึ่งบทซึ่งยังไม่ทราบถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่แน่ชัด ได้แก่ โคลงภาพ **สระกะฉวน** ซึ่งกาญจนาศพนธ์สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากแขกชะวะเซ็น หรือ **เซอรัคส์เซียน** ตัวอย่างบทกวีดังนี้

ภาพหฺรุมไ้ระกี

๒๓

พึงพิศพิมพ์ภาพตั้ง
เรียกหฺรุมไ้ระกีเป็น
เนยนมฤทธิเปรี๊ยะ
สียสุรฤาไถลั

ตามเจลิยง นี๊พ้อ
อย่างไ้
โคซอบ ใช้แฮ
เกลียดไถล ๕

๒๔

หนดเครกรอบแก้ว
จุมูกไ้ไลแหลม
สูงใหญ่ล้ากำลั
ใจป๋อทอดทำ

กลกั กอเอย
เพือดฟ้า
สามารถ นัคนอ
เที้ยวหาญ ๕

กรมหมื่นไกรสรวิชิต

โคลงภาพคนต่างภาษานอกจากสะท้อนถึงภูมิปัญญาและความรู้เกี่ยวกับมุสลิมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงให้บันทึกไว้เป็นความรู้แก่แผ่นดินแล้วยังแสดงว่าในรัชสมัยของพระองค์มีชนหลายชาติเข้ามาติดต่อกับสยาม รัชกาลที่ ๓ จึงทรงให้บันทึกเรื่องราวไว้สำหรับให้ราษฎรทั้งหลายศึกษาหาความรู้เข้าทำนอง “รู้เขารู้เรา” เพื่อให้ชาวสยามเท่าทันความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่ชาวต่างชาติหลั่งไหลเข้าสู่สังคมไทยและเตรียมพร้อมรับมือกับอิทธิพลของชาติอาณานิคมที่มีเพิ่มมากขึ้น

ในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเกิดความวุ่นวายขึ้นในหัวเมืองปัตตานี สยามได้ยกทัพลงไปจัดการปัญหาความไม่สงบ หลังจัดการกับความวุ่นวายแล้วได้เกณฑ์ราษฎรในหัวเมืองมลายูเข้ามายังพระนครอีกระลอกแล้วทรงให้โยกย้ายไปตั้งชุมชนร่วมกับมุสลิมเดิมที่เคยเข้ามาแต่ครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช นอกจากนี้ ยังให้มุสลิมส่วนหนึ่งไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่สนามควาย อันเป็นที่ตั้งของถนนหลานหลวงในปัจจุบัน

เอกสารของชาวตะวันตกที่เข้ามาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวกล่าวถึงมุสลิมในยุคนี้น่า ปกครองโดย “โต๊ะครู” และ “โต๊ะอิหม่าม” ซึ่งได้รับความเคารพนับถือจากชนพื้นเมืองเชื้อสายมลายูอย่างสูงในฐานะที่เป็นผู้ประกอบพิธี คำว่า “โต๊ะ” มาจากคำว่า “ดาโต๊ะ” ในภาษามลายูแปลว่า “ผู้มีอาวุโส” คำว่า “โต๊ะครู” จึงหมายถึง ผู้มีอาวุโสทางศาสนาและเป็นผู้สอนศาสนาในชุมชน ส่วน “โต๊ะอิหม่าม” หมายถึง ผู้นำของมัสยิดหรือผู้นำชุมชน ทั้งโต๊ะครูและโต๊ะอิหม่ามทำหน้าที่ในการปกครองดูแลชุมชนมุสลิม เนื่องจากคนกลุ่มนี้เป็นที่นับถือและได้รับความเคารพจากคนในชุมชน ทั้งยังได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้เผยแพร่ศาสนาได้อย่างเสรี พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์แก่มุสลิมเช่นเดียวกับศาสนิกชนในศาสนาอื่นอย่างบาทหลวงคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก มีขัณฑ์นารีนิกายโปเตสแตนต์ ที่ต่างก็ตั้งถิ่นฐานมั่นคงภายใต้พระบรมโพธิสมภารแห่งพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๓ แห่งบรมราชจักรีวงศ์

จอมกษัตริย์ผู้ทรงมีพระราชวิสัยทัศน์กว้างล้ำยุคสมัย

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นช่วงสมัยที่สยามเปิดรับการติดต่อกับนานาประเทศอย่างกว้างขวาง ประกอบกับชาติตะวันตกได้ขยายอิทธิพลเข้าครอบครองดินแดนต่าง ๆ ในเอเชีย อังกฤษเข้ายึดครองอินเดียเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๑ ขยายอิทธิพลในคาบสมุทรมลายู และครอบครองพื้นที่พม่าตอนล่าง ฝรั่งเศสเริ่มขยายอิทธิพลในเวียดนาม สยามเผชิญกับอิทธิพลของชาติตะวันตก ผลักดันให้ราชสำนักต้องปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงจากลัทธิล่าอาณานิคม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชวิสัยทัศน์กว้างไกลและทันสมัย ทรงดำเนินพระบรมราชาบายอย่างสุขุมคัมภีรภาพในการติดต่อกับมหาอำนาจตะวันตก ขณะเดียวกันก็ทรงปรับปรุงแบบแผนการปกครองธรรมเนียมและจารีตที่ล้าหลัง พระบรมราชาบายที่ผ่อนปรนและเปิดรับการติดต่อกับชาติต่าง ๆ ส่งเสริมให้มุสลิมเข้ามาตั้งถิ่นฐานประกอบกิจการในสยาม หลายคนยังเข้ารับราชการสนองพระมหากุณาธิคุณ

พ.ศ. ๒๓๙๘ สยามตกลงทำสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีประเทศอังกฤษ และประเทศสยาม (Treaty of Friendship and Commerce between the British Empire and the Kingdom of Siam) หรือที่เรียกว่า “สนธิสัญญาเบาว์ริง” (The Bowring Treaty) สนธิสัญญาดังกล่าวส่งผลให้สยามต้องเปิดการค้าเสรีตามเกณฑ์กำหนดของมหาอำนาจตะวันตก ต้องอนุญาตให้รัฐบาลอังกฤษจัดตั้งสถานกงสุลในกรุงเทพมหานครและรับประกันสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ตลอดจนอนุญาตให้ชาวอังกฤษและคนในบังคับสามารถถือครองที่ดินในสยามได้ หลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงชาติต่าง ๆ ได้ถือโอกาสเข้ามาตกลงทำสนธิสัญญาแบบเดียวกัน ผลจากสนธิสัญญาเบาว์ริงและสนธิสัญญาแบบเดียวกันกับชาติต่าง ๆ ทำให้ชาวตะวันตกและคนในบังคับของมหาอำนาจตะวันตกหลั่งไหลเข้าสู่สยาม รวมทั้งมุสลิมที่อาศัยในอาณานิคมของตะวันตก เช่น อินเดีย ชวา และมลายู

พ่อค้ามุสลิมอินเดียที่เข้ามาตั้งห้างร้านในสยามตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รับโอกาสให้ซื้อที่ดินและตั้งชุมชนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มุสลิมเชื้อสายอินเดียในยุคนี้น่ากลุ่มหนึ่งภายใต้การนำของ ฮัจยี อาลี อหะหมัด นานา ซึ่งมีถิ่นฐานเดิมจากตำบลแรนเดอร์ เมืองสุรัต ได้เดินทางเข้ามาค้าขายในสยามโดยได้เช่าบ้านและที่ดินประกอบการค้าอยู่ที่ตึกแดงริมแม่น้ำเจ้าพระยา หลังวัดอนงค์ารามซึ่งเป็นที่ดินของสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) กิจการหลักคือ ค้าขายผ้าทอดิ้นเงินดินทอง และยังได้ช่วยราชการในกรมพระคลังสินค้าแปล

ภาษาต่างประเทศ นายอาลี นานา ทำหน้าที่ล่ามหลวงให้กับราชสำนัก ต่อมาคือ ต้นตระกูลนานาซึ่งเป็นกลุ่มตระกูลมุสลิมที่มีชื่อเสียงกลุ่มหนึ่งในประเทศไทย

พ.ศ. ๒๓๙๙ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติให้ปรับปรุงตึกอิฐแดงใช้เป็นสถานสอนศาสนาแก่เด็กมุสลิม จนถึง พ.ศ. ๒๔๐๒ ผู้สืบเชื้อสายมุสลิมจากเมืองปัตตานีและมุสลิมเชื้อสายอินเดียได้ร่วมกันสร้างสุเหร่าหรือมัสยิดหลังใหม่ขึ้นแทนหลังเดิมที่ทรุดโทรมและคับแคบ เรียกว่า “กูวติลอิสลาม” คนทั่วไปเรียกว่า “มัสยิดตึกแดง” หรือมัสยิดแม่น้ำเนื่องจากตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนมุสลิมนิกายชีอะฮ์กลุ่มอิสไมลีย์ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในรัชกาลที่ ๓ เมื่อถึงในรัชกาลนี้ได้ตั้งห้างค้าขายอยู่ที่ย่านตึกขาว ต่อมาได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้สร้างศาสนสถาน คือ “มัสยิดตึกขาว” หรือมัสยิดเซฟิ

มุสลิมหลายคนยังได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้รับราชการสนองพระเดชพระคุณ และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์พ่อค้าต่างประเทศ คือ “นักกุดาชาเลศรอบิด-ลัลลาล์” ซึ่งเป็นพ่อค้าชาวเมืองปารสียอยู่ที่เมืองสิงคโปร์ ได้ส่งพลอยไพฑูรย์และม้าเทศมาน้อมเกล้าฯ ถวายจึงพระราชทานยศอย่างสยามว่า “หลวงประเทศธรรมพานิช” โดยพระราชทานศักดินา ๕๐๐ หลวงประเทศธรรมพานิชทำหน้าที่สำคัญคือ ส่งข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับอังกฤษที่เมืองสิงคโปร์ให้ทางราชสำนักสยามได้ทราบ การแต่งตั้งมุสลิมผู้นี้ให้ทำหน้าที่ผู้สืบข่าวสารที่เมืองสิงคโปร์สะท้อนถึงพระราชวิสัยทัศน์และพระราชวิโคบายที่จะได้ทรงทราบความเป็นไปของอังกฤษซึ่งกำลังขยายอิทธิพลเข้ามาคุกคามความมั่นคงของสยาม

แม้จะทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงเคร่งครัดในพระบวรพุทธศาสนาเนื่องจากเคยทรงผนวชก่อนที่จะเสด็จขึ้นครองราชย์แต่ก็ทรงมีน้ำพระราชหฤทัยกว้างขวางทรงศึกษาความรู้ด้านศาสนาทั้งศาสนาคริสต์ และอิสลาม ทรงมีความรอบรู้ในหลักการของอิสลาม ครั้งหนึ่งมีพระราชหัตถเลขาถึงพระยาจุฬาราชมนตรี (น้อย) ทรงกล่าวว่า มุสลิมจำนวนหนึ่งเกิดความเข้าใจผิดโดยเรียกเมืองเมกกะว่า กรุงกบิลพัสดุ์ ทรงชี้แจงและขอให้ผู้เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้องเพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจผิด การที่ทรงรอบรู้ในเรื่องราวของอิสลามก็เนื่องจากทรงศึกษาในหลักการของศาสนาต่าง ๆ เป็นอย่างดีนั่นเอง

ปิยมหาราชของชนทุกหมู่เหล่าทุกเชื้อชาติศาสนา

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่มีสายพระโลหิตฝ่ายมุสลิมทางพระบรมราชชนนี กล่าวคือ สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชชนนีทรงเป็นราชนารีที่มาจากสายตระกูลสุลต่านสุลัยมาน เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงดำรงพระอิสริยยศ สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ พระชนมายุ ๘ พรรษา สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินีเสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๐๔ พระองค์เจ้าล่อมซึ่งมีพระราชฐานะพระอัยกา (ยาย) ทรงทำหน้าที่พระอภีบาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยพระชนิษฐา และพระอนุชา พระองค์เจ้าล่อมทรงเป็นพระธิดาในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเจ้าจอมมารดาทรัพย์ ทรงเป็นพระชนิษฐาของพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าศิริวงศ์ กรมหมื่นมัตถยาพิทักษ์พระบิดาของสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินีนาถ พระองค์เจ้าล่อมจึงมีศักดิ์เป็นพระปิตุจฉา (อา) ของสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี และเป็นราชนารีจากสายตระกูลมุสลิมสุลต่านสุลัยมาน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเคารพพระองค์เจ้าล่อม และทรงยกย่องเสมอ พระราชชนนี ทรงออกพระนามว่า เสด็จยาย และโปรดฯ ให้พระราชโอรสพระราชธิดาออกพระนามว่า ทูลหม่อมย่า ทรงสถาปนาพระองค์เจ้าล่อมเป็น พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมพระสุทธาสินีนาถประยูร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๑ และทรงเลื่อนเป็นพระเจ้ายมมหาราชธิดาเธอ กรมสมเด็จพระสุทธาสินีนาถประยูร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๖ ชาววังออกพระนามพระองค์ว่า “ทูลกระหม่อมแก้ว”

เมื่อครั้งทรงพระเยาว์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงได้รับพระอภิบาลจาก พระนมปริก ธิดาของพระยาอิสริยาภพ (ขุนเถกนก) ซึ่งเกิดแต่ภรรยาคนที่ ๑๐ คือ ท่านข้า พระยา อิสริยาภพมีมารดาเป็นสตรีมุสลิมจากสายตระกูลมุสลิมวัดหงส์และมุสลิมสายตระกูลสุลต่าน สุลัยมาน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ และสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินีทรงไว้วางพระราชหฤทัยโปรดฯ ให้พระนมปริกเป็น “พระนมเอก” ผู้ถวายพระนมและพระ อภิบาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระนมปริกทำ หน้าที่สงวนน้ำ ประคับประคองและถวายการอภิบาลพระราชโอรสและพระราชธิดาที่ประสูติเกือบทุก พระองค์ อาทิ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร พระราชโอรส พระองค์ใหญ่ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเจ้า ลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดช กรมขุนสงขลานครินทร์ จึงถือเป็นสตรีเชื้อสายมุสลิมผู้มีหน้าที่สำคัญ ยิ่งท่านหนึ่งในประวัติศาสตร์

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินการปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อมุสลิมที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารและมุสลิมที่ตั้ง ถิ่นฐานมาแต่ครั้งสถาปนากรุงเทพมหานคร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานที่ดินและทรงรับ ศาสนสถานของมุสลิมหลายแห่งไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ครั้งที่ทรงมีพระราชดำริสร้างทางรถไฟจาก กรุงเทพฯ ไปยังจังหวัดเพชรบุรี มีพระราชประสงค์ให้สร้างสถานีรถไฟที่บริเวณปากคลองบางกอกน้อย ซึ่งสถานที่สร้างสถานีรถไฟส่วนหนึ่งเป็นที่ตั้งของมัสยิดที่มุสลิมเชื้อสายมลายูสร้างไว้แต่ครั้งรัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงพระราชทานที่ดินฝั่งตรงข้ามโรงเก็บเรือหลวงที่ชำรุดให้ สร้างมัสยิดแห่งใหม่และพระราชทานที่ดินเพิ่มเติมมากกว่าเดิม นอกจากนี้ ยังมีพระมหากรุณาธิคุณ พระราชทานพระราชทรัพย์เป็นค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างมัสยิดตามประกาศพระบรมราชูทิศไว้ ตั้งแต่ วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๕๑) เรียกโดยสามัญว่า มัสยิดบางกอกน้อย ต่อมาได้จัด ทะเบียนในนาม มัสยิดหลวงอันซอริชซุนนะห์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ ในการบูรณปฏิสังขรณ์กุฏิหลวงหรือกุฏิเจ้าเซ็นที่สร้างมาแต่ครั้งรัชกาลที่ ๑ ซึ่งชำรุดทรุดโทรมไปตาม กาลเวลา พระยาจุฬาราชมนตรี (สิน) จึงขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตบูรณะครั้งใหญ่ ในการนี้ ได้พระราชทานหินอ่อนส่วนหนึ่งจากการสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคมมาใช้ปูภายในกุฏิ ทั้งยังมีพระบรม ราชานุญาตให้ถ่ายแบบซุ้มจั่วหน้ากุฏิจากซุ้มประตูพระที่นั่งอภิเษกดุสิตในพระราชวังดุสิตมาสร้างเป็น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กาญจนาภรณ์. ภูมิศาสตร์วัดโพธิ์. เล่ม ๑. พระนคร: บุรินทร์การพิมพ์, ๒๕๑๖.

กฎหมายตราสามดวง. เล่ม ๑. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๕.

โกมารกุลมนตรี, พระยา. เจกอะหมัด. พระนคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๑๒.

คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์.

พระนคร: คลังวิทยา, ๒๕๑๐.

คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี. ประชุมหมายรับสั่ง

ภาค ๔ ตอนที่ ๑ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร: สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, ๒๕๓๔.

จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์. กุณระบันบนชั้นชะฎัต: เจ้าเซ็นครั้งแผ่นดินกรุงรัตนโกสินทร์. วารสารสมาคมประวัติศาสตร์ฯ

(๒๙, ๒๕๕๐) : ๒๑๗-๒๕๘.

จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์. ขุนนางกรมท่าขวา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

เจ้าพระยาบวรราชนายกกับประวัติศาสตร์สยาม. แปลโดย กิตติมา อมรทัต, กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริม

การศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับอิสลาม ศูนย์วัฒนธรรมสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน, ๒๕๓๘.

ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. ความสัมพันธ์ของมุสลิมทางประวัติศาสตร์ และวรรณคดีไทย. กรุงเทพมหานคร: สุทธิสาร, ๒๕๑๗.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา. ตำราธรรมเนียมในราชสำนักครั้งกรุงศรีอยุธยา กับพระวิจารณ์ของ

สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. พระนคร: กรมศิลปากร, ๒๕๐๘.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา. พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา. เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๓๔ .

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. จดหมายเหตุประมวงค์สกุลขุนนาค. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๓.

เลขาธิการนายกรัฐมนตรี, สำนัก. คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม: เอกสารจากหอหลวง. กรุงเทพมหานคร: คณะ

กรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี, ๒๕๓๔.

นิทานอิหร่านราชธรรม. เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าคุรุสภา, ๒๕๐๖.

บันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ. เล่ม ๒. พระนคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๐๖.

บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศในศตวรรษที่ ๑๗. เล่ม ๑. แปลโดย ไพโรจน์

เกษมณิก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๒ .

บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศในศตวรรษที่ ๑๗. เล่ม ๒. แปลโดย ไพโรจน์

เกษมณิก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๒ .

ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ศิวพร, ๒๕๑๗.

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๗๙ จดหมายเหตุวันวลิต (ฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบ

นายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๗.

ประชุมพงศาวดารเมืองพัทลุง. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๕.

ประวัติสมัยรัตนโกสินทร์. พระนคร: การพิมพ์ไชนาทาวน์, ๒๕๑๘.

พิทยา บุญนาค. **มุสลิมผู้นำ “ปฐมจุฬาราชมนตรี” คนแรกในสยาม**. กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๘.

**พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ฉบับสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิต
ชิโนรส และพงศาวดารเหนือ**. เล่ม ๑. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๔.

ลัทธิธรรมเนียมต่างๆ. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรบริวาร, ๒๕๑๕.

ศิลปากร, กรม. **อธิบายแผนที่พระนครศรีอยุธยาเกี่ยวกับคำวินิจฉัยของพระยาโบราณราชธานินทร์ เรื่องศิลปะและภูมิ
สถาน อยุธยา กรุงศรีอยุธยาและจังหวัดพิจิตร**. พระนคร: โรงพิมพ์สามมิตร, ๒๕๑๔.

เสาวนีย์ จิตต์หมวด. **กลุ่มชาติพันธุ์: ชาวไทยมุสลิม**. กรุงเทพมหานคร: กองทุนสง่าวัชรวิริยะอัมพร, ๒๕๓๑.

อุทัย หิรัญโต. **มุสลิมในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๒๑.

ภาษาต่างประเทศ

Ch'eng-Chn, F. ed. Ma Huan, Ying-yai Sheng-lan: The Overall Survey of the Ocean's Shores. Bangkok: White Lotus, 1997.

Choisy, Abb de. Journal of A Voyage to Siam 1685-1686. Translated by Michael Smithies. Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1993.

Crawford, Journal of an Embassy to the Courts of Siam and Cochin China. Singapore: Oxford University Press, 1987.

Donzel, E.V. Islam Desk Reference. Leiden: E. J. Brill, 1994.

Dutch Papers: Extracts from the “Dagh Register” 1624-1642. Bangkok: The Council of the Vajiranana National Library, 1915.

Esposito, L., ed. The Oxford Encyclopedia of The Modern Islamic World. New York: Oxford University Press, 2001.

Kaempfer, E. A Description of the Kingdom of Siam 1690. Bangkok: White Orchid Press, 1987.

La Loubere, Simon de. The Kingdom of Siam. Singapore: Oxford University Press, 1969.

Lapidus, I. M. A History of Islamic Societies. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Muhammad Rabi, ed. The Ship of Sulaiman. Translated by John O' Kane. London: Routledge & Paul Kegan, 1972.

Netton, R. A Popular Dictionary of Islam. London: Curzon Press, 1992.

Tachard, A Relation of the Voyage to Siam. Bangkok: White Orchid Press, 1985.

The Book of Duarte Barbosa. Vol. II. Translated by Mansel Longworth Dames. New York: Kraus Reprint, 1967.

The Chevalier de Chaumont and the Abb'de Choisy Aspects of the Embassy to Siam 1685. Translated by Michael Smithies, Chiang Mai: Silkworm Books, 1997.

The Suma Oriental of Tom Pires and the Book of Francisco Rodrigues. Vol. 1. Translated and edited by Armando Cortesoa. New Delhi: Asian Educational Services, 1990.

สถาบันพระมหากษัตริย์กับมุสลิมไทยในยุคสยามก้าวสู่สมัยใหม่

มัลลิกา มัสอูดี
อาติศร์ อิดริส รักษมณี
ศรีสมาน รักษมณี
ศุกรีย์ สะเร็ม

“...บรรดาศาสนาถึงแม้ว่าจะต่างลัทธิกันก็ดี คงมีความมุ่งหมายตรงกันคือ สอนให้บุคคลประพฤติธรรมจริยานั่นเอง เพราะฉะนั้นในส่วนตัวข้าพเจ้า ถึงแม้ข้าพเจ้าจะเป็นอุบาสกมีความเลื่อมใสใจมั่นอยู่ในพระพุทธศาสนาก็ดี แต่ถ้าผู้ใดนับถือลัทธิอื่นๆ ข้าพเจ้าก็ยอมรับว่าเขาเป็นคนดีได้เหมือนกัน เพราะความมุ่งหมายของเขาก็คล้าย ๆ ข้าพเจ้า คือตั้งใจจะเป็นดีที่สุดที่จะเป็นไปได้ ผิดกันแต่หนทางที่ดำเนินไปเพื่อแสวงหาผลอันพึงประสงค์เท่านั้น...”

พระราชนิพนธ์ปลุกใจเสือป่า

พระราชนิพนธ์ที่ยกมานี้แสดงให้เห็นถึงน้ำพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ซึ่งเปี่ยมด้วยพระเมตตาที่มีต่อพลกนิกรของพระองค์ และแสดงถึงพระราชวิสัยทัศน์ในการปกครองประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศตามพระราชปณิธานอันแน่วแน่ ทั้งนี้ยังทรงธำรงรักษาคุณค่าของวิถีชีวิตและความเชื่ออันหลากหลายที่หลอมรวมกันเป็นวัฒนธรรมสยาม อันมีเอกลักษณ์วัฒนธรรมอิสลามเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมอันหลากหลายของสยาม มุสลิมในสยามจึงมีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศภายใต้พระมหากษัตริย์แห่งสยามมาโดยตลอด

หากพิจารณาในภาพรวมของบริบทด้านสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองประเทศสยามตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็นช่วงเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อที่อยู่ในสภาวะอันเสี่ยงต่อการเสียดินแดนและเอกราช สยาม

จิตรกรรมใต้โดมพระที่นั่งอนันตสมาคม แสดงภาพพระบรมสาทิสลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงเป็นองค์
แวดล้อมด้วย พระภิกษุและนักบวชต่างชาติศาสนิกายต่าง ๆ แสดงนัยแห่งพระราชจริยาที่

มีความจำเป็นต้องปรับตัวก้าวสู่สมัยใหม่ โดยการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของบ้านเมืองและปรับปรุง
แนวทางการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับแนวทางของอารยประเทศด้วยเหตุผลทางด้านความมั่นคง
และการรักษาอธิปไตยของชาติให้พ้นจากภัยคุกคามจากชาติมหาอำนาจดังที่ประสบกับประเทศเพื่อนบ้าน
สถานการณ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง “อุดมคติร่วมทางสังคม”^๑ ในระดับประเทศ อันได้แก่
ประการแรก เป็นการเปลี่ยนแปลงอุดมคติทางสังคมและศาสนาจากที่เคยอ้างอิงจักรวาลทัศน์แบบ
ไตรภูมิมาสู่จักรวาลทัศน์สมัยใหม่แบบวิทยาศาสตร์ *ประการที่สอง* การเกิดขึ้นของอุดมคติเรื่อง ความ
ศิวิไลซ์ที่ถูกใช้เป็นมาตรวัดความเจริญสมัยใหม่ของสังคมสยาม โดยมีต้นแบบ คือ วัฒนธรรมตะวันตก
และ *ประการที่สาม* คือ การเปลี่ยนแปลงอุดมคติทางการเมืองจากระบอบพระเจ้าราชาธิราช มาสู่ระบอบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งผลักดันให้ชนชั้นนำของสยามใช้แนวทางการพัฒนาประเทศโดยอิงกับ
มาตรฐานสากล มีการปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของประเทศให้ดูทันสมัยและมีอารยธรรมสูงส่งตามมาตรฐาน
ยุโรป ขณะเดียวกัน ก็ได้สร้างความเป็นเอกภาพโดยการรวมศูนย์การปกครองตามแนวคิดในระบอบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และสืบเนื่องมา

อัครศาสนูปถัมภก และในส่วนใต้เพดานโดมด้านทิศตะวันตกแสดงภาพพระบรมสาทิสลักษณ์ของพระองค์ประทับเบื้องหน้าพระพุทธชินสีห์ ทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภกของทุกศาสนาโดยไม่รังเกียจกีดกัน (ที่มา: วิภีพีเดีย สารานุกรมเสรี)

จนปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗

ในอดีตนั้น จุฬาราชมนตรีซึ่งเป็นขุนนางในกรมท่าขวาทำหน้าที่ดูแลมุสลิมกลุ่มต่าง ๆ ในสยามด้วยความสำนึกที่ดีตามหลักคำสอนของศาสนา เมื่อมุสลิมกลุ่มต่าง ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานในสยามก็ได้ใช้ความรู้ความสามารถร่วมพัฒนาบ้านเมืองมาโดยตลอดในฐานะที่เป็นพลกนิกรภายใต้พระมหากษัตริย์ธิคุณของพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ที่ทรงมีต่อพลกนิกรทุกเชื้อชาติและศาสนาในฐานะที่ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก

ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ สยามต้องดำเนินนโยบายโอนอ่อนผ่อนตามชาติตะวันตกเพื่อรักษาเอกราชและอธิปไตยไว้ สยามได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยได้ทำสัญญากับประเทศตะวันตก โดยเฉพาะสนธิสัญญาระหว่างอังกฤษกับสยามที่เรียกว่า “สนธิ

สัญญาไมตรีและพาณิชย์” หรือ “สนธิสัญญาเบาว์ริง”^๒ ใน พ.ศ. ๒๓๙๘ ทั้งนี้การเปิดเสรีทางการค้าตามเนื้อหาในสนธิสัญญาดังกล่าว ได้ส่งผลให้นโยบายด้านการต่างประเทศเปลี่ยนไปให้ความสำคัญกับประเทศในทวีปยุโรปเป็นอย่างมาก ขุนนางมุสลิมในกรมท่าขวาที่แต่เดิมดูแลทางการค้ากับประเทศในฝั่งตะวันตกและการกำกับดูแลมุสลิมเชื้อชาติต่าง ๆ ในสยามตั้งแต่อดีตหลายร้อยปี จึงลดความสำคัญลงไป ดังนั้น ฐานะทางสังคมของประชาคมมุสลิมโดยทั่วไป จึงมิได้ขึ้นอยู่กับภารกิจอำนาจของขุนนางมุสลิมจากราชสำนักแต่เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้เกิดมุสลิมกลุ่มใหม่ที่มีบทบาททางการค้า โดยอิงกับอำนาจของประเทศยุโรป ได้แก่ มุสลิมเชื้อสายอินเดียที่เข้ามาในฐานะ “คนในบังคับของยุโรป” ที่ได้ “สิทธิสภาพนอกอาณาเขต” และสิทธิในการทำการค้าได้อย่างเสรี ในขณะเดียวกัน มุสลิมจากชาติต่าง ๆ เช่น ชาว และ อินเดีย ก็เดินทางเข้ามาสมทบกับชุมชนมุสลิมในกรุงเทพฯ และบริเวณทลมากขึ้น มุสลิมแต่ละกลุ่มชนชาติได้ปรับตัวให้กลมกลืนเข้ากับชาวพื้นเมือง รวมถึงมุสลิมเชื้อชาติอื่นด้วย โดยมีภาษาไทยและวัฒนธรรมอิสลามแบบชาวสยามเป็นสื่อกลาง

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองและนโยบายการพัฒนากิจการบ้านเมืองในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมสยามเป็นอย่างมาก เช่น การยกเลิกระบบไพร่และทาส ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสในการประกอบอาชีพและสร้างผลผลิตให้กับประเทศได้มากขึ้น การเปิดรับศิลปวิทยาการสมัยใหม่จากต่างประเทศทำให้ต้องการผู้ชำนาญการในสายวิชาชีพต่าง ๆ ที่มีความรู้ทางด้านภาษาต่างประเทศเป็นอย่างดี ความต้องการที่เพิ่มขึ้นดังกล่าวนี้ มุสลิมในกรุงเทพฯ มีส่วนร่วมสำคัญในหลายประการ เช่น หลวงโกษาอิศฐาก และพระยาสมันตรัฐบุรินทร์ ที่มีบทบาทในการดูแลกิจการด้านการต่างประเทศ

การปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา การต่างประเทศ และสังคมเพื่อให้ตอบรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น ได้ดำเนินสืบเนื่องมาในสมัยรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖ โดยในช่วงเวลานี้ ชุมชนมุสลิมเริ่มมีความมั่นคงและมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองมากขึ้น มุสลิมเชื้อชาติต่าง ๆ มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศมากขึ้น เกิดกลุ่มนักธุรกิจข้าราชการ และนักวิชาการมุสลิมที่มีบทบาทในสังคมอย่างมาก มีการตื่นตัวด้านการศึกษาทั้งภายในและภายนอกประเทศ การพัฒนาทางวิชาการด้านต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง บางชุมชนที่มีฐานะดีได้สร้างโรงเรียนขึ้นเพื่อสอนวิชาสามัญควบคู่ไปกับศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของราชการที่ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาให้กับประชาชนเพื่อเอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงคตินิยมของผู้คนจากรัฐจารีตมาสู่สังคมแบบรัฐชาติสมัยใหม่ และเป็นการสร้างบุคลากรเข้าสู่ส่วนกลาง

ในช่วงนี้มีผู้เดินทางไปศึกษาศาสนาอิสลามและได้รับความรู้เกี่ยวกับสังคมมุสลิมในต่างประเทศมากยิ่งขึ้น กลุ่มนักธุรกิจมุสลิมได้ตระหนักดีว่า การสร้างโรงเรียนในชุมชนมุสลิมขึ้นเพื่ออบรมสั่งสอนเยาวชนมุสลิมให้มีความรู้ทั้งทางด้านศาสนาและสามัญนั้นมีส่วนช่วยให้เยาวชนมุสลิมมีความพร้อมสำหรับสังคมสมัยใหม่ที่กำลังมุ่งพัฒนาสู่มาตรฐานตะวันตก ตัวอย่างของโรงเรียนดังกล่าว ได้แก่ “โรงเรียนราชการุณ” ซึ่งมีผู้รู้จากทั้งในและต่างประเทศมาสอนศาสนาและวิชาสามัญ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและโลกทัศน์ของมุสลิม และเป็นการเปิดโอกาสให้มุสลิมได้มีปฏิสัมพันธ์กับสังคมศาสนิกต่าง ๆ มากขึ้น ต่างจากในสมัยก่อนที่การศึกษาของเยาวชนเกิดขึ้นในบ้านของโต๊ะครูหรือในมัสยิด

เท่านั้น โดยจะเน้นเรื่องการสอนศาสนาเป็นหลักและแยกเป็นส่วนส่วนจากการศึกษาภายนอกชุมชน

ชุมชนมุสลิมมีความมั่นคงและมีความสัมพันธ์กันระหว่างชุมชนในลักษณะของเครือข่าย ให้ความร่วมมือ และช่วยเหลือกันในด้านต่าง ๆ เช่น มีการสร้างมัสยิดที่มีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม โดยได้รับแรงบันดาลใจจากสถาปัตยกรรมมัสยิดจากอาณาจักรอิสลาม อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลานี้ วัฒนธรรมอิสลามระดับโลกได้ลดบทบาทลงหลังจากการล่มสลายของอาณาจักรอิสลามที่สำคัญ ซึ่งได้แก่ ซอฟาวิยะฮ์ (ศูนย์กลางอยู่ในประเทศอิหร่านปัจจุบัน) ล่มสลายใน พ.ศ. ๒๒๗๙ โมกุล (ศูนย์กลางอยู่ในประเทศอินเดียปัจจุบัน) ล่มสลายใน พ.ศ. ๒๔๐๐ และอาณาจักรออตโตมัน (ศูนย์กลางอยู่ในประเทศตุรกีปัจจุบัน) ล่มสลายใน พ.ศ. ๒๔๕๖ ตามลำดับ ดินแดนของอาณาจักรดังกล่าวได้ตกเป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจในยุโรปเกือบทั้งหมด ภายหลังจากที่อาณาจักรออตโตมันเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ ๑ อย่างไรก็ตาม มุสลิมจากสยามยังได้รับการดูแลจากทางราชการให้เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครมักกะฮ์ และได้รับสิทธิในการปฏิบัติศาสนกิจตามความเชื่อทางศาสนาได้อย่างเต็มที่ มโนทัศน์เกี่ยวกับความเป็นมุสลิมจึงมีความเชื่อมโยงกันในฐานะของ “อุมมะฮ์” หรือ “ประชาชาติมุสลิม” มากกว่าการเชื่อมโยงกับอาณาจักรหรือกลุ่มชาติพันธุ์เดิมเช่นในอดีต มุสลิมในสยามจึงพัฒนารูปแบบศิลปวัฒนธรรมอิสลามขึ้นบนพื้นฐานของวัฒนธรรมสยามจนมีเอกลักษณ์ในช่วงเวลานี้

พระมหากษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ที่ทรงมีต่อมุสลิมในสยามมีความต่อเนื่องและสืบทอดมาจากพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ก่อนหน้านั้น การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเคยใช้ชีวิตอยู่ยุโรปถึง ๙ ปี จนสำเร็จการศึกษาจากประเทศอังกฤษ และในขณะที่พระองค์ทรงศึกษาในต่างประเทศนั้น ก็ได้เคยเสด็จประพาสนานาอารยประเทศหลายครั้ง ตลอดจนได้ทรงศึกษาตำราและข่าวสารที่ทันสมัย จึงทรงมีพระราชวิสัยทัศน์และโลกทัศน์ที่กว้างไกล เห็นสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกในภาพรวม รวมถึงแนวโน้มผลกระทบที่อาจมีต่อสยามประเทศ ทรงเล็งเห็นว่าการนำความเจริญของอารยธรรมตะวันตกมาผสมผสานกับการพัฒนาที่สืบเนื่องมาจากในสมัยรัชกาลที่ ๕ ในบริบทของความเป็นสยามนั้น เป็นแนวทางการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลก แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์เป็นของตัวเองไว้ได้ตามพระราชปณิธานที่จะนำสยามสู่ความเป็นอารยะ แนวทางดังกล่าวได้นำไปสู่การปรับกระบวนทัศน์ของสยามในหลายด้าน โดยเริ่มจากการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ของชนชั้นปกครองและแนวทางการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล รวมถึงการที่ทรงริเริ่มให้มีระเบียบข้อบังคับและกฎหมายใหม่ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการปกครอง อาทิ ทรงตราพระราชบัญญัติขัง ดอง วัด ทรงตั้งเนติบัณฑิตสภาเพื่อผดุงวิชาชีพกฎหมาย ทรงกำหนดศัพท์บัญญัติภาษาไทยที่ถอดความจาก

III. Population

13. POPULATION by RELIGIONS
พลเมืองแบ่งตามศาสนา

Table 13.1 (continued)

RELIGION (ศาสนา)	Male (ชาย)	Female (หญิง)	Percentage (ร้อยละ)	Total (รวม)
Total (รวม)	10,886,426	488,371	45.482	11,374,797
Buddhism (พุทธศาสนา)	688,729	65,714	6.779	754,443
Christianity (คริสต์ศาสนา)	145,848	873	0.008	146,721
Protestant (โปรเตสแตนต์)	145,848	873	0.008	146,721
Roman Catholic (โรมันคาทอลิก)	2,427,849	979	0.009	2,428,828
Islam (อิสลาม)	1,027,818	64	0.006	1,027,882
Hindu (ฮินดู)	1,541,693	1,091	0.014	1,542,784
Sikhism (ซิกข์)	438,484	214	0.004	438,698
Nature Spirit (วิญญาณ)	517,545	684	0.006	518,229
Animism (애니มิซึม)	482,886	13,683	0.013	496,569
Nature Spirit (วิญญาณ)	171,188	107	0.001	171,295
Nature Spirit (วิญญาณ)	433,714	5,784	0.005	439,498
Nature Spirit (วิญญาณ)	688,729	100,407	0.009	789,136
Others (อื่น ๆ)	62,130	218,184	0.002	280,314
Others (อื่น ๆ)	174,710	17,081	0.002	191,791

ตารางแสดงพลเมืองแยกตามศาสนา พ.ศ.๒๔๗๒

ที่มา : Department of Commerce and Statistics, ๑๙--: ๙๙)

ภาษาต่างประเทศ ทรงตราพระราชบัญญัตินามสกุล ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง
หอสมุดสำหรับพระนคร ทรงตราพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์เพื่อควบคุม
มาตรฐานการศึกษาของเอกชน ทรงกำหนดนโยบายให้รัฐพัฒนาสาธารณูปโภค
และสาธารณูปการ ขึ้นพื้นฐานที่จำเป็นเพื่อสนับสนุนเกษตรกรรม อุตสาหกรรม
พาณิชยกรรม และสวัสดิการพื้นฐานของประชาชน และที่สำคัญทรงปรับระบบ
การปกครองให้มีประสิทธิภาพ

ประชาชนชาวสยามทุกเชื้อชาติและศาสนาภายใต้พระมหากษัตริย์คุณจาก
พระมหากษัตริย์สยาม ล้วนได้รับและตระหนักถึงพระมหากษัตริย์คุณของ
พระองค์ รากฐานในการพัฒนาและแก้ปัญหาที่พระองค์ทรงวางไว้ล้วนเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ
ต่อพสกนิกรทุกเชื้อชาติและศาสนา สำหรับมุสลิมในสยาม พระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีต่อมุสลิมในสยามนั้น มีประเด็นที่สำคัญทั้งด้านการเมืองการปกครอง
เศรษฐกิจ สังคม การศึกษาและวัฒนธรรม กล่าวคือ

ด้านการเมืองการปกครอง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรง
ปรับปรุงระบบการบริหารประเทศให้มีประสิทธิภาพ มีศักยภาพใน
การบริหารและพัฒนาพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง โดยทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้ตราข้อบังคับลักษณะปกครองหัวเมืองเพื่อการบริหาร
ราชการส่วนภูมิภาค นับตั้งแต่ที่ได้ทำสำมะโนประชากรครั้งแรกใน
สมัยรัชกาลที่ ๕ ใน พ.ศ. ๒๔๕๒ ซึ่งได้มีการนำข้อมูลทางด้าน
ประชากรศาสตร์มาใช้ในการวางแผนพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง
โดยเฉพาะในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการพัฒนาและวางระเบียบการตรวจ
สอบสำมะโนประชากรขึ้นอย่างเป็นระบบในการทำสำมะโน
ประชากรครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๔๖๒ โดยเริ่มดำเนินการบริเวณมณฑล
กรุงเทพฯ เดิม ได้แก่ พระนคร ธนบุรี สมุทรปราการ และนนทบุรี
ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาสู่การทำสำมะโนประชากรครั้งที่
๓ ใน พ.ศ. ๒๔๗๒ ที่ปรากฏจำนวนประชากรมุสลิมในประเทศ
จำนวน ๔๙๘,๓๑๑ คน ในนามของพลเมืองศาสนาหมัหมัด ซึ่ง
เป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจทั่วประเทศอย่างเป็นระบบที่สร้างขึ้น
อย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก

ทั้งนี้ในสมัยรัชกาลที่ ๖ มุสลิมในสยามส่วนใหญ่มีถิ่นฐานอยู่ใน
พื้นที่ภาคใต้ รวมทั้งกรุงเทพฯ และปริมณฑล มุสลิมในภาคใต้นั้นมี
รากฐานทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์และมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวประทับพระราชยานเสด็จฯ
พลับพลาตรีมุข เมืองสายบุรี เพื่อให้พสกนิกรเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
วันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๘ (ภาพระ คาน, ๒๕๕๓: ๓๙)
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

พระองค์ทรงใส่พระราชหฤทัยในความเป็นอยู่ของมุสลิมที่มีพื้นฐานอยู่บนวัฒนธรรมอิสลาม ทรงให้ความสำคัญกับการคัดเลือกผู้ที่จะไปบริหารท้องถิ่นภาคใต้ให้มีคุณสมบัติที่เหมาะสม มีอุดมการณ์และมีความตั้งใจที่ดี ตลอดจนมีความเข้าใจในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมุสลิมในภาคใต้ โดยทรงประกาศใช้ “หลักรัฐประศาสนโยบาย เป็นหลัก ๖ ข้อ ระเบียบปฏิบัติภายในมณฑลปัตตานี” ไว้เป็นการเฉพาะ ดังพระราชหัตถเลขาที่ ๓/๗๔ ลงวันที่ ๖ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๖๖ มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

ข้อหนึ่ง ระเบียบหรือวิธีปฏิบัติการอย่างใดที่เป็นทางให้พลเมืองรู้สึกเห็นไปว่าเป็นการเบียดเบียน กดขี่ศาสนาอิสลาม ต้องยกเลิกหรือแก้ไขเสียทันที การใดจะจัดขึ้นใหม่ต้องอย่าให้ขัดกับหลักนิยมของอิสลาม หรือยิ่งทำให้เห็นเป็นการอุดหนุนศาสนาอื่นได้ยิ่งดี

ข้อสอง การกะเกณฑ์อย่างใด ๆ ก็ดี การเก็บภาษีอากรหรืออย่างใด ๆ ก็ดี เมื่อพิจารณาโดยรวมเทียบกันต้องอย่าให้ยิ่งกว่าที่พลเมืองในแว่นแคว้นของต่างประเทศซึ่งอยู่ใกล้เคียงติดต่อกันนั้น ต้องเกณฑ์ ต้องเสียอยู่เป็นธรรมดา เมื่อพิจารณาเทียบกันแต่เฉพาะอย่างต้องอย่าให้ยิ่งหย่อนกว่ากัน จนถึงเป็นเหตุเสียหายในการปกครองได้

ข้อสาม การกดขี่บีบบังคับเจ้าพนักงานของรัฐบาลเนื่องแต่การหมิ่นดูแคลนพลเมืองชาติแขก^๔ โดยฐานที่เป็นคนต่างชาตีก็น่าเกลียด แต่การหน่วงเหนี่ยวชักช้าในกิจการตามหน้าที่เป็นเหตุให้ราษฎรเสียความสะดวกในการหาเลี้ยงชีพก็ดี พึงต้องแก้ไขระมัดระวังมิให้มีขึ้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วต้องให้ผู้ทำผิดรองรับผลตามความผิดโดยยุติธรรม ไม่ใช่สักแต่จะจัดการกลบเกลื่อนให้เงียบไปเสีย เพื่อจะไว้หน้าสงวนศักดิ์ของข้าราชการ

ข้อสี่ กิจการใดทั้งหมดอันเจ้าพนักงานอันต้องบังคับแก่ราษฎร ต้องระวังอย่าให้ราษฎรต้องขัดข้องเสียเวลา เสียการในทางหาเลี้ยงชีพของเขาเกินสมควร แม้จะเป็นการจำเป็นโดยระเบียบการก็ดี เจ้าหน้าที่พึงสอดส่องแก้ไขอยู่เสมอเท่าที่จะทำได้

ข้อห้า ข้าราชการที่จะแต่งตั้งออกไปประจำตำแหน่งในมณฑลปัตตานี พึงเลือกเฟ้นแต่คนมีนิสัยซื่อสัตย์ สุจริต

กระบวนแห่งของพระยาเมืองและราษฎรที่จัดอย่างวิจิตรงดงามผ่านหน้าพระที่นั่งเพื่อแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในการเสด็จ เยี่ยมราษฎรภาคใต้ (ภัทรະ คาน, ๒๕๕๓: ๔๙)
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาเมือง ข้าราชการ พสกนิกร เข้าเฝ้าฯ ณ พลับพลาจตุรมุข อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี (ภัทรະ คาน, ๒๕๕๓ : ๕๐)
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ประกาศพระราชนิพนธ์ให้ลูกเสือมณฑลปัตตานี
ใช้หมวกกลมแบบมลายู

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว ขณะทรงชุดลูกเสือ
ร่วมกับเจ้าพระยารามราฆพ

สงบเสงี่ยมเยือกเย็น ไม่ใช่สักแต่ว่าส่งไปบรรจุให้ตำแหน่งหรือส่งไปเป็นทางลงโทษเพราะเลว เมื่อจะส่งไปต้องสั่งสอนชี้แจงให้รู้ลักษณะทางการอันพึงประพฤติ ระมัดระวังโดยหลักที่ได้กล่าวในข้อหนึ่ง ข้อสาม และข้อสี่ข้างบนนั้นแล้ว ผู้ใหญ่ในท้องที่พึงสอดส่องฝึกฝนอบรมกันต่อ ๆ ไปในคุณธรรมเหล่านั้น ๆ ไม่ใช่แต่คอยให้พลาดพลั้งลงไปก่อนแล้วจึงว่ากล่าวลงโทษ

ข้อหก เจ้ากระทรวงทั้งหลายจะจัดการวางระเบียบการอย่างใดขึ้นใหม่ หรือบังคับการอย่างใดในมณฑลปัตตานี อันจะเป็นทางพากพานถึงสุขทุกข์ราษฎรก็ควรพิจารณาเหตุผลแก้ไขหรือยับยั้ง ถ้าไม่เห็นด้วยว่ามีมูลขัดข้อง ก็ควรหารือกับกระทรวงมหาดไทย แม้ยังไม่ตกลงกันได้ระหว่างกระทรวง ก็พึงนำความขึ้นกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย หลักรัฐประศาสนโยบายทุกข้อที่มีในสมัยรัชกาลที่ ๖ เพื่อใช้ในการปกครองมณฑลปัตตานี ซึ่งปัจจุบันหมายรวมถึงจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส และบางส่วนของจังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล มีนัยแสดงให้เห็นถึงความเป็นลักษณะพิเศษทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่นั้น ซึ่งไม่ควรใช้นโยบายการปกครองแบบสูตรสำเร็จเหมือนที่ใช้กันอยู่ในพื้นที่อื่นของประเทศ และเหตุการณ์สำคัญที่แสดงถึงความใสพระราชนิพนธ์ในพสกนิกรมุสลิม ได้แก่ การที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินมณฑลปัตตานีได้เพื่อเยี่ยมเยียนราษฎรและทอดพระเนตรสถานที่ราชการ สถาปนาพิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตและความเป็น

อยู่ใน พ.ศ. ๒๔๕๘ สร้างขวัญและกำลังใจต่อพี่น้องมุสลิมทางภาคใต้ที่ได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเป็นอย่างยิ่ง

อีกตัวอย่างของความเข้าพระราชหฤทัยในรายละเอียดที่เด่นชัด คือ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ลูกเสือมณฑลปัตตานีแต่งกายโดยให้ใช้หมวกกลมแบบธรรมเนียมมุสลิมมลายูปัตตานี นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ พระผู้ทรงพระราชทานกำเนิดลูกเสือไทย เนื่องด้วยทรงทราบจากรายงานลูกเสือประจำปีว่าสถิติจำนวนลูกเสือมณฑลปัตตานีมีผู้สมัครเข้าเป็นสมาชิกจำนวนน้อย เพราะด้วยลักษณะของรูปแบบลูกเสือและชาวมุสลิมไม่นิยมการแต่งกายด้วยหมวกปีกเพราะไปคล้ายกับนักบวชของศาสนาหนึ่ง รัชกาลที่ ๖ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ลูกเสือมณฑลปัตตานีแต่งกายโดยให้ใช้หมวกกลมแบบธรรมเนียมมุสลิมมลายูปัตตานี อันประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี จังหวัดตรัง (ยะลา) จังหวัดสายบุรี (ปัตตานี) และจังหวัดระแงะ (นราธิวาส) ซึ่งประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมเชื้อสายมลายู เหตุการณ์นี้มีแจ้งอยู่ในประกาศพระราชนิพนธ์ให้ลูกเสือมณฑลปัตตานีใช้หมวกกลมแบบมลายู ลงวันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๙ มีประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๙ เล่ม ๓๓ หน้า ๒๓ ใจความว่า “...โดยมากลูกเสือ

มณฑลปัตตานีเป็นบุตรหลานชาวมลายูซึ่งนับถือศาสนาอิสลามที่จะให้ใช้หมวกสักหลาดสีดำใบพับอย่างกองลูกเสือเสนารักษาดินแดนนั้น ทรงมีพระราชดำริเห็นว่าน่าจะจะไม่เหมาะสมแก่ลัทธินิยม เหตุว่าชาวมลายูมีประเพณีนิยมสวมหมวกกลม จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้กองลูกเสือมณฑลปัตตานีใช้หมวกสักหลาดดำหรือกำมะหยี่สีดำชนิดกลมแบบหมวกมลายูเป็นพิเศษมณฑลหนึ่ง มีขอบหมวกสูงไม่เกิน ๑๐ ซม. ติดสายรัดคางหนังดำและติดเครื่องหมายตราหน้าเสือที่กึ่งกลางของหน้าหมวกเป็นสำคัญ...”

สำหรับเสือป่าก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มาใช้หมวกกลมแบบมลายู เมื่อ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๖๖ ตามประกาศแก้ไขพระราชกำหนดเครื่องแบบเสือป่าให้เสือป่ามณฑลปัตตานีใช้หมวกทรงกลม โดยมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า “...ตามพระราชกำหนดเครื่องแบบเสือป่าให้ใช้หมวกแก๊ปและหมวกสักหลาดดำใบกว้างเช่นสมาชิกเสือป่ามณฑลอื่น ๆ นั้น ยังไม่เหมาะเพราะเสือป่ามณฑลนี้ คนพื้นเมืองเป็นคนนับถือศาสนาอิสลาม เมื่อได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ลูกเสือมณฑลนี้ใช้หมวกกลมแบบมลายูแล้ว เป็นการสมควรจะให้สมาชิกเสือป่ามณฑลนี้ใช้หมวกทรงกลมแบบมลายูเช่นเดียวกันเพื่อให้เป็นระเบียบดี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมาชิกเสือป่ากรมเสือป่ารักษาดินแดนปัตตานี ใช้หมวกสักหลาดดำทรงกลมแบบมลายูติดหน้าเสือข้างหน้าหมวก ตั้งแต่วันที่ประกาศมานี้เป็นต้นไป...”

ตงกู อับดุล เราะห์มาน ถ่ายรูปคู่กับหลวงถวิลเศรษฐพิพิธการ
เมื่อ พ.ศ.๒๔๕๗

ในครั้งกระนั้น ตงกู อับดุล เราะห์มาน ซึ่งต่อมาท่านคือ รัฐบุรุษแห่งชาติและนายกรัฐมนตรีคนแรกของประเทศมาเลเซีย โดยขณะวัยเยาว์ได้มาเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ ร่วมกับพี่ชายของท่านที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ ท่านได้สมัครเข้าเป็นลูกเสือและมีความทรงจำที่ดีมากในชีวิตการเป็นลูกเสือสยามในขณะนั้น

ส่วนในบริเวณกรุงเทพฯ และปริมณฑลนั้น มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เนื่องจากมีมุสลิมหลายชนชาติที่เข้ามาพึ่งภายใต้พระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์สยาม และมีบทบาทสำคัญในการร่วมพัฒนาประเทศตั้งแต่อดีต แต่เมื่อมาตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันก็ได้ปรับตัวให้กลมกลืนเข้ากับชาวพื้นเมือง รวมถึงมุสลิมเชื้อชาติอื่น โดยมีภาษาไทยและวัฒนธรรมอิสลามเป็นสื่อกลาง ซึ่งในรัชสมัยของพระองค์นั้น มุสลิมจากชาติต่าง ๆ เช่น ชาวจาฮากอินโดนีเซียและชาวอินเดียนได้เดินทางเข้ามาสมทบกับชุมชนมุสลิมในกรุงเทพฯ มากขึ้น โดยมีพ่อค้าเชื้อสายชาวอาหรับ มลายู เปอร์เซีย และอินเดียนมีส่วนร่วมช่วยในการประสานเครือข่ายของมุสลิมชนชาติต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ เข้าด้วยกัน รูปแบบความสัมพันธ์ของมุสลิมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่มีความแตกต่างทางด้านกลุ่มชาติพันธุ์และสำนักคิดภายใต้การ

โคมไฟพระราชทานจากรัฐบาลที่ ๖ ในวโรกาสพระราชพิธีพระบรมศพ
รัชกาลที่ ๕ พระราชบิดา ในพ.ศ.๒๔๕๓

ควบคุมของทางราชการผ่านทางพระยาจุฬาราชมนตรี กรมท่า
ขวา มาเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่ายของมุสลิมที่อยู่
ร่วมกันในสังคมสยาม โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากองค์
พระมหากษัตริย์ทรงให้โอกาสด้านการนับถือศาสนา การตั้ง
ชุมชน และการประกอบอาชีพ

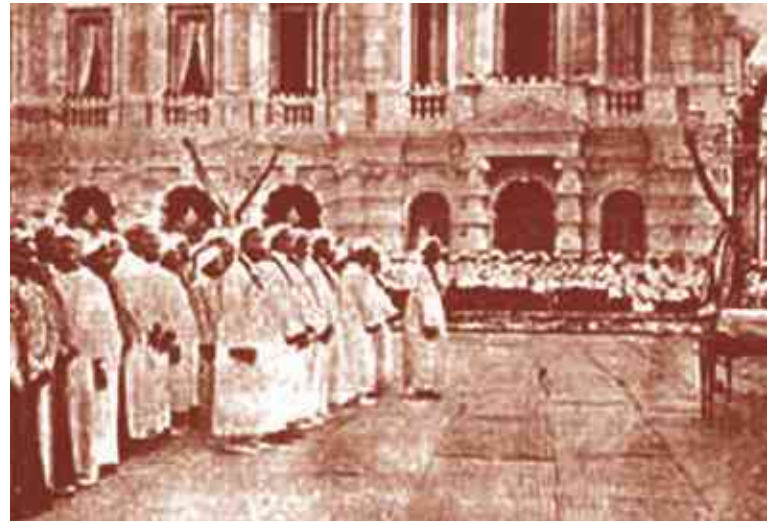
มุสลิมในสยามมีโอกาสได้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ในโอกาสสำคัญหลายครั้ง โดยเฉพาะ
ในงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๕ ใน พ.ศ.๒๔๕๓ นั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ผู้นำมุสลิมเข้า
เฝ้าฯ เพื่อแสดงความจงรักภักดีและได้พระราชทานโคมไฟ ซึ่ง
เป็นของที่ระลึกในงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวแก่อิหม่ามเพื่อนำไปใช้กับมัสยิดต่าง ๆ (บริเวณขอบล่าง
ของโคมไฟมีข้อความจารึกว่า “พระราชทานในงานพระบรมศพ
ร.ศ. ๑๒๙”) นอกจากนี้ ได้พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้
พสกนิกรมุสลิมเข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในวโรกาสเฉลิมพระชนม
พรรษาใน พ.ศ.๒๔๕๙ โดยได้พระราชทาน“ผ้าชะยุต๊ะห์” (ผ้าที่
ใช้ปูพื้นในการละหมาด) และ “เสื้อยศเป็นหัวหน้าคณะ” ซึ่งเป็น
ชุดครุยคลุมยาวประดับตราสัญลักษณ์ที่มีพระปรมาภิไธย ‘วปร.’
พร้อมด้านล่างเป็นตัวเขียนอักษรอาหรับอ่านว่า “มูรออิดดิน”
แปลว่า “ศาสนูปถัมภก” แก่โต๊ะอิหม่ามจากมัสยิดต่าง ๆ ใน
กรุงเทพฯ และปริมณฑล รวม ๖๙ ท่าน โดยมี “หะยีอัปตันลิ๊ะฮ์

(ฮะยีอัปดุลลอฮ์ กริมี่ หรือท่านเหล่านครุใหญ่ อิหม่ามมัสยิดบางกอกน้อย) โรงเรียนราชการุญ จังหวัด
ธนบุรี เป็น “กอลีนหัวหน้าคณะใหญ่” และมีโต๊ะอิหม่ามจากชุมชนมุสลิมต่าง ๆ ได้แก่ มัสยิดยะวา
คลองสัวยม จังหวัดพระนคร มัสยิดบ้านคู้ จังหวัดมีนบุรี บ้านภูเขาทอง จังหวัดกรุงเก่า ตึกแดงปาก
คลองบ้านสมเด็จ จังหวัดธนบุรี คลองบางกอกใหญ่ (ต้นสน) จังหวัดธนบุรี บ้านท่าไข่ จังหวัดมีนบุรี
บางขวาง (สุเหร่าใหม่) จังหวัดพระนคร สุเหร่าบาหยัน จังหวัดพระนคร สุเหร่าบ้านแขกครวฝั่งเหนือ
จังหวัดพระนคร มัสยิดบ้านแขกครวฝั่งใต้ จังหวัดพระนคร หัวหมากน้อยคลองใหญ่ จังหวัดพระนคร
หัวหมากน้อย จังหวัดพระนคร คลองจั่นบางกระบี่ จังหวัดพระนคร ริมวัดตึกบางกะปิ จังหวัดพระนคร
ริมวัดใหม่บางกะปิ จังหวัดพระนคร คลองครุราชบุรีบูรณะ จังหวัดธนบุรี หลังบ้านสมเด็จจิมวัดน้อย
จังหวัดธนบุรี บางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี บางฟุ้ง จังหวัดพระประแดง ปากคลองต้นบ้านป่า จังหวัด
พระประแดง บ้านท่าไข่ จังหวัดมีนบุรี ทรายกองดิน จังหวัดมีนบุรี แสนแสบ จังหวัดมีนบุรี ลำตันคร้อ
จังหวัดมีนบุรี ลำแขก จังหวัดมีนบุรี คลองสองต้นนุ่น จังหวัดมีนบุรี คลองทับยาว จังหวัดมีนบุรี
สนามกลางลำ จังหวัดมีนบุรี ลำชะโด จังหวัดมีนบุรี บางตลาด จังหวัดนนทบุรี บ้านชะไวย (บ่อน
มะขาม) จังหวัดอ่างทอง บ้านต้นสตือ จังหวัดกรุงเก่า คลองพระยาบรรภา จังหวัดกรุงเก่า คลอง
ตะเคียน (ช่อฟ้า) จังหวัดกรุงเก่า สะพานยาวคลองตะเคียน จังหวัดกรุงเก่า ปากคลองตะเคียน (ตะเกีย)

จังหวัดกรุงเก่า บ้านป้อม จังหวัดกรุงเก่า บ้านเทพยาหมู่ที่ ๑๓ จังหวัดฉะเชิงเทรา คลองยี่สิบบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา บ้านหัวไร่เขาดิน จังหวัดฉะเชิงเทรา บางไชล์ จังหวัดฉะเชิงเทรา คลองสิบเก้า จังหวัดฉะเชิงเทรา คลองสิบห้าเกาะกลาง จังหวัดนครนายก คลองสิบเก้าองค์รักษ์ จังหวัดนครนายก บางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี บ้านวังโหนด จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านคลองดิน จังหวัดนครศรีธรรมราช และวัดสุวรรณตรงโรงภาษีข้าม จังหวัดธนบุรี” (บัญชีรายนามโต๊ะอิหม่ามที่ได้รับพระราชทานผ้าชะยุต๊ะหรือกราบแลเสื้อยศเป็นหัวหน้าคณะในวันมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ.๒๔๕๙) ซึ่งเป็นมุสลิมจากหลายเชื้อชาติที่เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาประเทศในบทบาทต่าง ๆ ทั้งนี้ นายพันเอกพระอนุรักษโยธา ผู้แทนของพลกนิกรมุสลิมได้ถวายให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นผู้ทรงดำรงตำแหน่ง “ประธานศาสนูปถัมภ์มุรอฮัลดีล ของศาสนาพระนบีมุฮัมมัด” พระองค์ได้มีพระราชดำรัสส่วนหนึ่งแก่ผู้มาเข้าเฝ้าฯ ว่า

“..มาารู้สึกว่าชนอิสลามได้มาเห็นความจริงโดยแน่แท้แห่งพระบรมราชาบายของพระเจ้าแผ่นดินสยามตั้งแต่อดีตรัชกาลมาว่า ได้มีพระราชหฤทัยที่จะทะนุบำรุงชน ไม่ว่าชาติใด ภาษาใด และศาสนาใดที่ได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารแล้ว ย่อมทรงสงเคราะห์เสมอหน้ากันหมด ตัวเราผู้เป็นรัชทายาทก็ได้ตั้งใจเช่นเดียวกันเสมอ ได้มีน้ำใจไมตรีต่อชนอิสลามไม่ผิดกับชนในศาสนาอื่น บรรดาที่มาอยู่อาศัยอยู่ในแผ่นดินสยาม เรามั่นใจอยู่ว่าชนอิสลามได้รู้สึกแล้วว่าได้รับความสุขและร่มเย็น คงมีน้ำใจกตัญญูรู้พระคุณของพระมหากษัตริย์ที่มีมาแล้ว และเมื่อมาขอให้เราเป็นผู้อุปถัมภ์อิสลามศาสนิก เราก็มีความยินดีเต็มใจรับภารกิจอันนี้ไว้ อิสลามศาสนิกจงเชื่อว่าเราตั้งใจกระทำการณียกิจในหน้าที่ผู้อุปถัมภ์เต็มความสามารถของเราให้ท่านทั้งหลายได้ร่มเย็นเป็นสุขเช่นที่ท่านได้เคยรับมาแล้ว และเราเชื่อว่าเมื่อถึงเวลาจำเป็น ชนอิสลามคงจะได้มาเข้าพวกเราช่วยป้องกันชาติ และพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์ศาสนาของท่านทั้งหลาย ซึ่งเหมือนกับท่านทั้งหลายช่วยป้องกันศาสนาของท่านเอง นับว่าเป็นกิริยาบุญสมควรจะประพฤติ เพราะตรงกับอนุศาสน์ของพระมุฮัมมัดว่า ผู้ที่สละชีวิตเพื่อป้องกันศาสนาเป็นผู้ประกอบการกุศลจะได้รับผลอันเป็นสุขในเบื้องหน้า เราเชื่อว่าผู้ที่เลื่อมใสในศาสนามุฮัมมัดคงตั้งใจทำตามคำสอนของพระมุฮัมมัดเป็นแน่...

...เวลานี้เพื่อแสดงให้เห็นว่า เราได้รับเป็นผู้อุปถัมภ์แล้ว เราขอให้เสื้อยศแก่อิหม่ามตามตำแหน่ง เพื่อแสดงเกียรติยศให้ปรากฏแก่อิสลามศาสนิกผู้อยู่ในความอุปถัมภ์ของเราต่อไป...”

ผู้นำมุสลิมเข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล และรับพระราชทาน “ผ้าชะยุต๊ะ” และ “เสื้อยศเป็นหัวหน้าคณะ” จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ผู้นำมุสลิมเข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลและรับพระราชทาน “ผ้าซะยูตะห์” และ “เสื้อมุสลิมเป็นหัวหน้าคณะ” จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

และพระราชดำรัสตอบผู้นำชุมชนมุสลิมที่เข้าเฝ้าถวายไชยมงคล และถวาย “คทาอมิน” เนื่องในงานเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๙ มีใจความว่า

“..เมื่อเราได้ทราบว่าบรรดาพวกคนที่ได้รับเป็นผู้อุปถัมภ์ค้ำชูของท่านทั้งหลาย ที่บันดาลให้เห็น คือ มีความสามัคคีอันนี้ขึ้น เรามีความโสมนัสยิ่งนัก และเมื่อท่านทั้งหลายได้นำคทาอมินเป็นของสำคัญมาให้ เช่นนี้แล้ว เรายังรู้สึกเหมือนเป็นหน้าที่ผูกพันมากขึ้นอีก ที่จะต้องตั้งใจทะนุบำรุงท่านทั้งหลายให้มีความเจริญมั่นคงให้ได้รับความสุขสมบูรณ์เสมอเหมือนพสกนิกรทั้งหลายของเรา เรารู้สึกพอใจเป็นอันมากที่ได้ฟังคำของพระยาภักดีฯ แสดงความจงรักภักดีในนามของท่านทั้งหลาย และแสดงความตั้งใจว่า ในเวลาจำเป็นแล้วก็จะยอมสละชีวิตเลือดเนื้อเพื่อป้องกันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ของท่านทั้งหลายให้สมกับที่เป็นพลเมืองดี แลให้ตรงกับคำที่เทศนาซึ่งพระมุฮัมมัดประสาทไว้แก่มุฮัมมัดอิสลามศาสนิก เป็นบุญกริยาอย่างหนึ่ง ซึ่งพึงบำเพ็ญในกาลอันควร..”

ด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และวัฒนธรรม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงปรับเปลี่ยนนโยบายของประเทศในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลให้แนวทางการพัฒนาประเทศมีความทันสมัยตามมาตรฐานของประเทศตะวันตกที่ถือว่าเป็นต้นแบบของการพัฒนาในสมัยนั้น แม้โอกาสในการแสดงออกทางด้านอัตลักษณ์และความคิดจะเปิดกว้างขึ้นตามการเปิดรับศิลปวิทยาการจากต่างประเทศ แต่มุสลิมเชื้อสายต่าง ๆ กลับมีความเป็นเอกภาพมากขึ้นในฐานะที่เป็นคนสยามมากกว่าการอิงกับชนชาติเช่นเดิม ประกอบกับความรู้สึกร่วมในการเป็นมุสลิมนั้นมีความสำคัญกว่าชนชาติเช่นในอดีต* ส่งผลให้การแสดงออกทางด้านวัฒนธรรมที่สื่อถึงความเป็นชาติพันธุ์จึงค่อย ๆ เปลี่ยนไปอิงกับวัฒนธรรมสยามมากขึ้น โดยที่ยังคงอัตลักษณ์ของความเป็นมุสลิมไว้ได้ ซึ่งในช่วงเวลานี้ พระยาจุฬาราชมนตรี (สัน อหะหมัดจุฬา) และพระจุฬาราชมนตรี (เกษม อหะหมัดจุฬา) ยังคงทุ่มเทความรู้ความสามารถให้กับงานเพื่อสังคมมุสลิม โดยเฉพาะการเข้าเฝ้าทูลฯ เพื่อถวายคำปรึกษาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในกิจการเกี่ยวกับมุสลิมในสยาม

แบบร่างตราสัญลักษณ์ที่มีพระปรมาภิไธยบนเสื้อยศหัวหน้าคณะที่พระราชทานให้แก่โต๊ะอิหม่าม มีคำภาษาอาหรับอ่านว่า “มูรออิลดีล” แปลว่า “ศาสนูปถัมภก”
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ (ศุภรีย์ สะเริ่ม)

พระยาจุฬาราชมนตรี (สัน อหะหมัดจุฬา)

พระจุฬาราชมนตรี (เกษม อหะหมัดจุฬา)

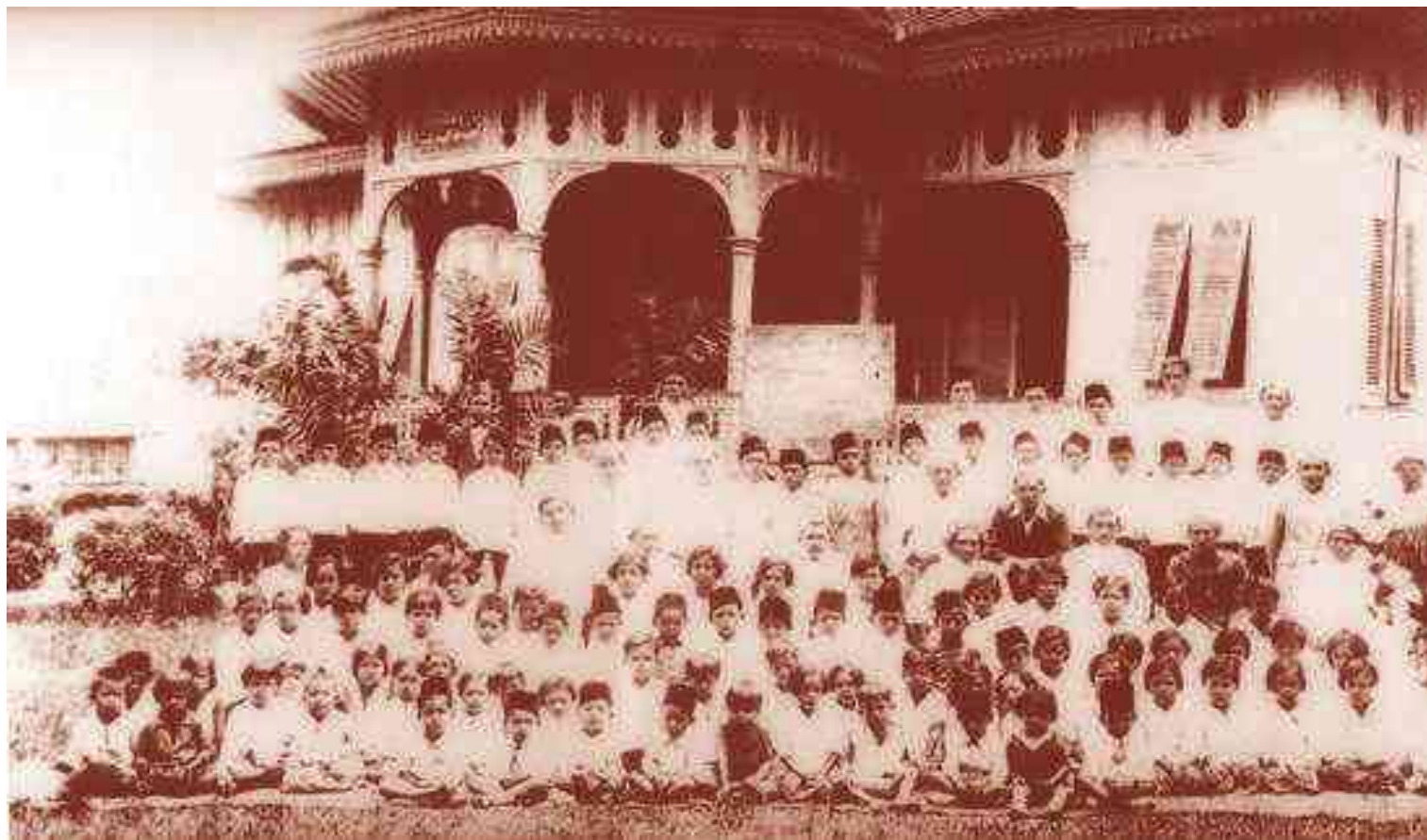
มุสลิมเชื้อชาติต่าง ๆ ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศชาติ ชุมชนมุสลิมมีความมั่นคงและมีความสัมพันธ์กันระหว่างชุมชนในลักษณะของเครือข่ายให้ความร่วมมือและช่วยเหลือกัน โดยเฉพาะในการสร้างมัสยิด เช่น สืบปฐะจากมัสยิดบางอ้อได้ให้ความช่วยเหลือในการสร้างมัสยิดดารุลอาบิตีน (ตรอกจันทน์) ซึ่งนอกจากจะเนื่องด้วยเหตุผลของสายสัมพันธ์อันดีในกลุ่มมุสลิมด้วยกันแล้ว ยังเกิดจากสายสัมพันธ์ทางด้านธุรกิจค้าไม้และการเดินเรืออีกด้วย ส่วนเรื่องความสัมพันธ์ภายนอกชุมชนมุสลิม ได้รับความร่วมมือจากการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ทั้งการทำธุรกิจการค้า เช่น ชุมชนบางอ้อทำธุรกิจค้าไม้ ชุมชนบ้านครัวทำธุรกิจสิ่งทอ และชุมชนตึกขาวทำธุรกิจนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ การเดินเรือเช่น ชุมชนบางอ้อการรับราชการเช่น ชุมชนมัสยิดหลวงโกษา อิศหาก และการ

ทำการเกษตรเช่น ชุมชนมัสยิดกมลาไสยอิสลาม เหล่านี้ล้วนมีส่วนทำให้การมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมต่างศาสนิกขยายวงกว้างขึ้น เกิดการรวมตัวก่อตั้งชมรมและสมาคมขึ้นเพื่อประโยชน์ทางด้านการค้าและการบำเพ็ญประโยชน์ เช่น สมาคมสนธิอิสลาม สมาคมอันยุมันอิสลาม เพื่อกิจด้านการศึกษา ศาสนา สังคม วัฒนธรรม การพบปรึกษากันในหมู่ผู้รู้ทางศาสนา เช่น สหยาอิสลามสมาคม สำหรับคณะพ่อค้าต่าง ๆ ซึ่งได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยและได้รับพระมหากรุณาจากพระองค์อย่างต่อเนื่อง อาทิ เมื่อกลุ่มพ่อค้าอิสลามอินเดียได้เข้าเฝ้าถวายไชยมงคล เนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ในวันที่ ๘ ธันวาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๓๐ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบว่า

“...เราขอใจบรรดาพ่อค้าแขก ผู้ที่ได้พร้อมใจกันมาถวายไทยให้พรแก่เราในวันนี้ และเรารู้สึกยินดีที่
แลเห็นเป็นพยานปรากฏอยู่ว่าท่านทั้งหลายมีไมตรีจิตต่อเราแลชนชาวไทย การที่พวกท่านทั้งหลาย
ประกอบพาณิชการได้โดยสวัสดิภาพ ก็โดยอาไศรยไมตรีจิตอันมีในระหว่างพวกท่านแลประชาชนของเรา
เพราะฉะนั้นเราจะตั้งใจรักษาความปลอดภัยอันนี้ ให้มั่นคงอยู่เสมอ เพื่อประโยชน์แลความสุขทั่วกัน...”

นับได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใส่พระราชหฤทัยในความเป็นอยู่ของสังคม
มุสลิม นโยบายต่าง ๆ ของพระองค์ได้ส่งผลต่อสังคมมุสลิมโดยตรง อาทิ การตราพระราชบัญญัติ
ขนานนามสกุล พ.ศ.๒๔๕๖ เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการ ซึ่งนำไปสู่การบัญญัติวิธีจดทะเบียน
คนเกิด ตาย และสมรส ให้เป็นระบบและมีหลักฐาน โดยได้พระราชทานนามสกุลแก่บรรดาราชตระกูล
เชื้อพระวงศ์ ข้าราชการ ตลอดจนสามัญชน ซึ่งรวมถึงครอบครัวมุสลิม อาทิ มาณะจิตต์ (Manachitta)
ชลายนเดชะ (Jalayanateja) กระมิกุล (KarimKula) และ อะหมัดจุฬา (Ahmadchula) (อักขรา
นุกรมนามสกุลพระราชทานฯ รัชกาลที่ ๖)

ทั้งยังทรงให้ความสำคัญต่อการศึกษา ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.๒๔๖๔ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบ
การศึกษาในด้านต่าง ๆ เช่น การแบ่งประเภทโรงเรียน การวางระบบการตรวจโรงเรียน การจัดตั้ง

นักเรียนและครูโรงเรียนราชการุญบางกอกน้อย

ที่มา : กัลโช่ม หะชะนี

ภาพถ่ายทางอากาศชุมชนมัสยิดบางอ้อในอดีต
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

โรงเรียน การตั้งสารวัตรศึกษา และการดำเนินการในโรงเรียน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการศึกษาในสยามให้มีมาตรฐาน ซึ่งรวมถึงโรงเรียนมุสลิม เช่น โรงเรียนราชการุญ ปากคลองบางกอกน้อย โรงเรียนอนุเคราะห์อิสลาม ถนนข้าวสาร บางลำพู เป็นต้น

พระมหากษัตริย์คุณที่มีต่อสังคมมุสลิมในด้านการศึกษานั้น มีมาตั้งแต่ครั้งยังทรงดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ดังปรากฏในหนังสือที่พระบรมวงศ์เธอกรมหลวงเทเวศร์วัชรปการ กราบบังคมทูลเกี่ยวกับโรงเรียนแขกที่จะตั้งขึ้นใหม่ ดังนี้ ... ด้วยตามลายพระหัตถ์ ที่ ๑/๓๙ ลงวันที่ ๒ เดือนนี้ ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าสอบสวนเรื่องหะยีอัลดุลการิมกับพวกแขกซุนนีในคลองบางกอกน้อยขอพระราชทานที่อยู่สร้างโรงเรียนนั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้หาตัวหลวงสุนทรบุรีซึ่งเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ในกรมท่าขวาฝ่ายพระราชวังบวรมาสอบถามดูก็ได้ความว่า อัลดุลการิมผู้นี้เป็นอาจารย์ใหญ่ที่นับถือของพวกแขกใน

คลองนั้นแล้ว... ข้าพระพุทธเจ้าได้ให้กำหนดการเรียนการสอนในโรงเรียนของพวกแขกที่จะตั้งขึ้นใหม่นี้เพื่อให้ถูกต้องตามความเห็นของที่ประชุมเสนาบดีด้วยแล้ว บัดนี้ หะยีอัลดุลการิมได้ทำหนังสือกำหนดวิธีที่จะสอนในโรงเรียนนั้นมาเย็นฉบับ ๑ รับที่จะสอนภาษาไทยและอื่น ๆ ด้วยเป็นต้น มีความแจ้งอยู่ในต้นหนังสือซึ่งทูลเกล้าถวายมานี้แล้ว...และในจดหมายที่ผู้จัดการโรงเรียนราชการุญส่งถึงเจ้าพระยายมราช เสนาบดีกระทรวงนครบาล ดังนี้ ...ด้วยเดิมเมื่อ ร.ศ. ๑๒๖ ข้าพเจ้าได้ทำฎีกาขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้เป็นปิตุมาหาราชในพระบรมโกศขู ขอที่ดินสร้างโรงเรียน ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ตามประสงค์ ซึ่งแจ้งอยู่ในแผ่นศิลาติดในผนังมัสยิดนั้นแล้ว ต่อมา เมื่อเสด็จประพาสยุโรปใน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ระหว่างนั้น พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีรับสั่งให้โรงเรียนนี้สอนหนังสือไทยด้วย.. ซึ่งเป็นกำลังใจและเป็นแนวทางในการปรับปรุงการบริหารจัดการโรงเรียนจนได้ตามมาตรฐานตามนโยบายการพัฒนาของทางราชการ และได้รับอนุญาตให้ดำเนินกิจการต่อไปได้ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ในวันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๗...

ด้านการพัฒนากายภาพ

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ การติดต่อกับต่างประเทศในช่วงที่ประเทศยุโรปมีอิทธิพลเหนือประเทศเพื่อนบ้านนั้น ทำให้เกิดความจำเป็นในการทำความเข้าใจอารยธรรมต่างชาติมากขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงประเทศในด้านต่าง ๆ เช่น การลงนามในสนธิสัญญา

เบาวีริงกับอังกฤษ ได้ส่งผลให้เกิดระบบการค้าเสรีขึ้นในประเทศชาติต่าง ๆ ได้เข้ามาทำการค้ากับไทยมากขึ้น กรุงเทพฯ จึงเติบโตเป็นเมืองธุรกิจการค้า มีรายได้ที่จะใช้นำมาทำนุบำรุงบ้านเมืองให้ทันสมัยมากขึ้น ประกอบกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โครงสร้างของพระนครเดิมที่มีบ้านเรือนหนาแน่นอยู่รอบพระบรมมหาราชวัง จึงได้ขยายออกมาทางทิศตะวันออกของพระนครมากขึ้น เจ้านายและขุนนางผู้ใหญ่เริ่มออกมาสร้างที่อยู่ไกลจากพระบรมมหาราชวัง ประชาชนเริ่มไปตั้งถิ่นฐานบริเวณพื้นที่รอบนอกมากขึ้น จึงได้มีการขุดคลองขึ้นใหม่เพื่อรองรับการขยายตัวของเมืองในบริเวณดังกล่าว

สถานีรถไฟกรุงเทพ หรือสถานีรถไฟหัวลำโพง

ต่อมา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ การพัฒนาประเทศเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งทางด้านแนวคิดและกายภาพของเมือง การติดต่อกับต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศในยุโรปมีอิทธิพลต่อการพัฒนาประเทศ ส่งผลให้มีการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยตามแบบอย่างยุโรป มีการตัดถนนเพิ่มขึ้นหลายสายเพื่อรองรับการคมนาคมทางบกที่เข้ามาแทนที่ทางน้ำ เกิดกิจการรถไฟและรถราง และกิจการสาธารณูปโภคต่าง ๆ การสร้างถนนและสะพานข้ามคลองเพิ่มขึ้นตามความต้องการของชาวต่างชาติ สิ่งเหล่านี้ได้เปลี่ยนโครงสร้างของกรุงเทพฯ ที่ละน้อย ผู้คนเริ่มย้ายที่อยู่จากริมแม่น้ำลำคลองมาอาศัยบนพื้นดินมากขึ้น เกิดหน่วยงานราชการใหม่ ซึ่งต้องการอาคารที่มีลักษณะพิเศษเป็นจำนวนมาก เช่น ที่ทำการไปรษณีย์ ที่ทำการประปา และที่ทำการไฟฟ้า มีการจ้างสถาปนิกและวิศวกรจากยุโรปมาออกแบบอาคารราชการและบ้านพัก การขยายตัวดังกล่าวก่อให้เกิดความต้องการแรงงานต่างชาติอย่างมาก ชาวต่างชาติ เช่น ชาวจีน จึงเริ่มมีบทบาทในงานก่อสร้างมากขึ้น อาคารก่ออิฐถือปูนเริ่มเป็นที่แพร่หลายในหมู่ชนชั้นสูง ในขณะที่ราษฎรทั่วไปยังคงใช้ชีวิตเรียบง่ายและใช้วัสดุท้องถิ่น เช่น ไม้และไม้ไผ่ ในการปลูกสร้างที่พักอาศัยทั้งเรือนบนบกและเรือนแพตามแม่น้ำลำคลองเช่นเดียวกับในช่วงต้นรัตนโกสินทร์

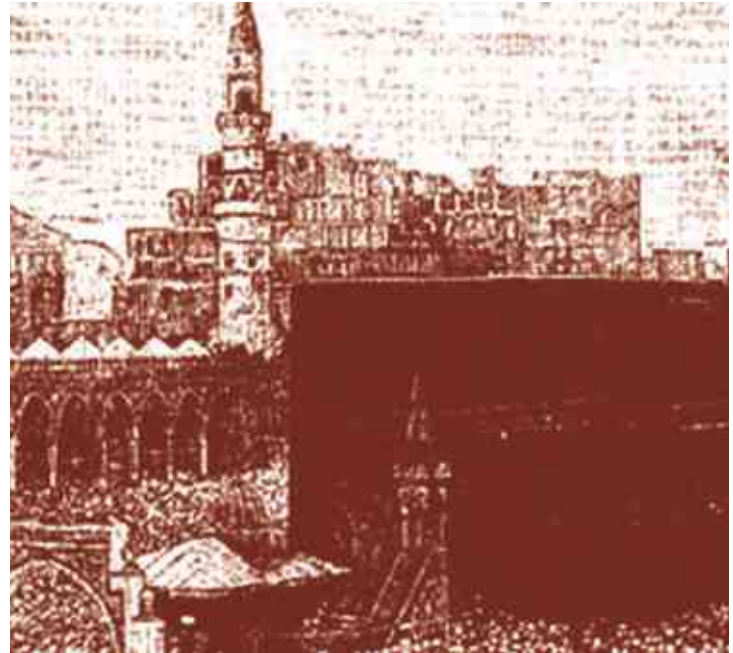
ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ นั้น ด้วยแนวทางการพัฒนาบ้านเมืองที่ทันสมัย ประกอบกับความใฝ่พระราชหฤทัยในด้านศิลปะของพระองค์ จึงมีอาคารประเภทใหม่ที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบของวิถีชีวิต เช่น โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสถานีรถไฟหัวลำโพง ในช่วงนี้สถาปนิกไทยที่สำเร็จการศึกษาจากยุโรปได้กลับมาทำงานในบ้านเมือง ประกอบกับเป็นช่วงที่แรงกดดันทางการเมืองจากต่างประเทศลดลง สภาพบ้านเมืองสงบสุข จึงเกิดงานสถาปัตยกรรมหรูหราที่ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมตะวันตกเป็นจำนวนมาก

รูปแบบทางสถาปัตยกรรมและเมืองเปลี่ยนไปอย่างมาก มีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่โล่งบริเวณกลางเมืองตามแบบอย่างของต่างชาติ เช่น วงเวียน ๒๒ กรกฎาคม และ สวนลุมพินี ที่สร้างขึ้นเพื่อช่วยลดความแออัด และสร้างความสง่างามแก่บ้านเมือง คูคลองเริ่มลดความสำคัญลง เพราะการสัญจรทางบกมีบทบาทสำคัญมากขึ้น การคมนาคมติดต่อกับเมืองต่าง ๆ สะดวกขึ้นด้วยเส้นทางรถไฟที่เพิ่ม

ขึ้น มีการสร้างสะพานข้ามคลองและเชื่อมต่อถนนสายสำคัญเข้าด้วยกันในลักษณะโครงข่ายได้ทำให้การคมนาคมทางบกสะดวกขึ้นมาก การพัฒนาประเทศเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกด้าน จนกระทั่งยุคชะงักลงเนื่องจากผลของสงครามโลกครั้งที่ ๑ ใน พ.ศ. ๒๔๕๗ - พ.ศ. ๒๔๖๑

การปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางกายภาพของเมืองตามนโยบายใหม่ ส่งผลต่อชุมชนมุสลิมทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การพัฒนาของพื้นที่บริเวณกฎีเจริญพาสน์หลังการตัดถนนและสร้างสะพานเจริญพาสน์ และการพัฒนาของมัสยิดมหานาคหลังการสร้างสะพานเจริญราษฎร์ อันเนื่องมาจากการสัญจรทางบกที่ทวีความสำคัญมากขึ้นแทนที่การสัญจรทางน้ำ การเติบโตของชุมชนมัสยิดยามิอุลคอยรียะฮ์และมัสยิดบางอ้อที่สัมพันธ์กับโครงสร้างของเมืองในเชิงธุรกิจ หรือที่ตั้งของมัสยิดที่มีความเชื่อมโยงกับศูนย์กลางคมนาคมที่เกิดขึ้นใหม่ เช่น มัสยิดหลวงอันซอริชชุนนะฮ์ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับสถานีรถไฟบางกอกน้อยหรือแม้กระทั่งการพัฒนาในภาพกว้าง เช่น การสร้างเส้นทางรถไฟไปยังมณฑลภาคใต้ รวมถึงการปรับปรุงโครงข่ายเส้นทางรถไฟให้เชื่อมโยงกันเป็นระบบมากขึ้น เป็นต้น

แม้ความสัมพันธ์กับประเทศมุสลิมจะลดลง เนื่องจากในช่วงเวลานั้น อาณาจักรออตโตมันได้สิ้นสุดลงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ แต่เมื่อราชวงศ์ซาอูดีอาระเบีย ขึ้นครองราชย์และเป็นผู้ดูแลนครมักกะฮ์และมะดีนะฮ์ ซึ่งเป็นสถานที่ที่มุสลิมจากทั่วโลกรวมทั้งประเทศสยามเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ทางราชการก็ได้ดูแลผู้เดินทางเป็นอย่างดี มุสลิมจากกรุงเทพฯ ที่เดินทางไปประกอบ พิธีฮัจญ์ จึงได้รับรู้รูปแบบของมัสยิดในดินแดนดังกล่าวและนำมาใช้ในการสร้างมัสยิดในกรุงเทพฯ การที่ดินแดนอาหรับเคยอยู่ภายใต้การดูแลของอาณาจักรออตโตมันตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ มัสยิดต่าง ๆ รวมทั้งมัสยิดอัลฮะรอหม มหานครมักกะฮ์จึงได้รับการดูแลและบูรณะด้วยรูปแบบของสถาปัตยกรรมออตโตมันเรื่อยมาจนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ผู้แสวงบุญชาวไทยที่เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ จึงได้รับรู้รูปแบบดังกล่าวและนำมาใช้ในการตกแต่งมัสยิดในสยาม ตลอดจนได้บ่มเพาะความรู้สึกที่ว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอิสลาม จึงต้องการสื่อถึงประชาชาติอิสลามในเชิงสัญลักษณ์ผ่านองค์ประกอบที่สำคัญ เช่น การใช้ตราของอาณาจักรออตโตมัน

ตราประจำอาณาจักรออตโตมัน

หออะซานมัสยิดคารูลออาบีดีน

เหนือโถงทางเข้ามัสยิดบางอุทิศและมัสยิดต้นสนหลังเดิม ซึ่งมุสลิมในยุคนั้นถือว่าอาณาจักรออตโตมันหรืออูษมานียะฮ์นั้นเป็นศูนย์กลางประชาชาติอิสลามทั่วโลก ด้วยเป็นศูนย์กลางการบริหารงานขององค์กาหลิบหรือคอลีฟะห์ที่เป็นองค์ผู้นำทั้งทางศาสนาและการเมืองการปกครองที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์สืบทอดมาตั้งแต่ท่านศาสดามุฮัมมัด การสร้างหออะซาน และการใช้ตราดาวเดือนโดยทั่วไป ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของตราสัญลักษณ์ที่ได้

มัสยิดอัลฮะรอมาในอดีต ณ มหานครมกเกาะห์

ตราประจำอาณาจักรออตโตมันบนมัสยิดบางอุทิศ

รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมออตโตมันและในการประดับมัสยิดต่าง ๆ เช่น มัสยิดดารุลอาบิดีน ย่านตรอกจันทน์ นอกเหนือไปจากศิลปะจากประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม เช่น ลายเรขาคณิต และลายพันธุ์พฤกษา ขณะเดียวกัน ในช่วงเวลานี้ได้มีสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นโดยได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมยุโรปที่มีในกรุงเทพฯ จำนวนมาก เช่น พระที่นั่งอนันตสมาคม ห้างยอห์น แคมป์สัน แอนด์ ซัน (ต่อมาได้ใช้เป็นที่ทำการของกรม

โยธาธิการ ก่อนจะเปลี่ยนเป็นสถาบันพระปกเกล้าฯ ในปัจจุบัน) และบ้านนรสิงห์ (ปัจจุบัน คือ ตึกไทยคู่ฟ้าในทำเนียบรัฐบาล) อันเนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ของชนชั้นปกครองและแนวทางการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล (ด้วยเหตุผลทางด้านความมั่นคงและการรักษาอธิปไตยของชาติ เนื่องด้วยในขณะนั้นประเทศโดยรอบสยามได้ตกเป็นอาณานิคมของชาติยุโรปแล้วเกือบทั้งหมด สิ่งสำคัญที่ทางการต้องเร่งดำเนินการในขณะนั้นคือ การปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของประเทศให้ดูทันสมัยและมีอารยธรรมสูงส่งตามมาตรฐานยุโรป ขณะเดียวกันก็ต้องสร้างความเป็นเอกภาพผ่านทางศิลปวิทยาการด้านต่าง ๆ) และในขณะเดียวกัน ก็ได้รับเอกราชสถาปตยกรรมอิสลามแบบแขกมัวร์ หรือแบบอันดาลูเซียที่มีอิทธิพลอยู่ในยุโรปตั้งแต่ยุคกลางเข้าสู่สยามประเทศที่โดดเด่น เช่น พระที่นั่งอภิเศกดุสิต ซึ่งเป็นพระที่นั่งองค์แรก ๆ ที่สร้างขึ้นในเขตพระราชวังดุสิต และงานตกแต่งภายในของวังสวนกุหลาบ เป็นต้น

แนวทางดังกล่าวได้เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมมัสยิดที่ผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมยุโรปและสถาปัตยกรรมอิสลามในบริบทของสยามขึ้น ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของมัสยิดในช่วงเวลานี้

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงครองราชย์ต่อจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงตั้งพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่เป็นรัฐมนตรีสภา ๕ พระองค์เพื่อเป็นที่ปรึกษาในการปกครอง ในรัชสมัยนี้ปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศ ซึ่งเป็นผลกระทบมาจากเศรษฐกิจโลกและปัญหาสังคมอื่น ๆ หลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ และการเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะราษฎรในวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีการวางรากฐานไว้ตั้งแต่เมืองจำลอง “ดุสิตธานี” นับเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ไม่มีการเสียเลือดเนื้อ เพราะพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยินยอมเป็นกษัตริย์ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ โดยพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับถาวร นับเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ อย่างไรก็ตาม ช่วงระยะเวลาไม่ถึง ๑ ปี พระองค์ได้ทรงแก้ไขความขัดแย้งระหว่างคณะราษฎรกับผู้เคยมีอำนาจในระบอบเดิม และความขัดแย้งในหมู่คณะราษฎรด้วยตนเอง เช่น เรื่องเค้าโครง

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี คราวเสด็จประพาสประเทศอียิปต์ในราว พ.ศ.๒๔๘๑ ในการนี้ มีนักเรียนไทยมุสลิม เข้าเฝ้าฯ บนเรือ ณ เมืองเล็กซานเดียร์ ที่มา : ศุภรีย์ สระเริ่ม

การเศรษฐกิจที่คณะราษฎรมอบหมายให้หลวงประดิษฐไพฑูริย์ (ปรีดี พนมยงค์) เป็นผู้ร่างเหตุการณ์รัฐประหาร เมื่อ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๗๖ และการเกิดกบฏวรวงศ์ ระหว่างวันที่ ๑๑ ถึงวันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๗๖ เหตุการณ์ทั้ง ๓ นี้ทำให้ในที่สุดพระองค์จึงเสด็จฯ ไปรักษาพระเนตรที่ต่างประเทศ และมีพระราชหัตถเลขาสดพระราชสมมติในเวลาต่อมา

ตลอดระยะเวลา ๙ ปีกว่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำเนินพระบรมราโชบายในการเป็นอัครศาสนูปถัมภกเช่นเดียวกับสมัยรัชกาลที่ ๖ ซึ่งทรงมีหลักรัฐประศาสน์นโยบายสำหรับข้าราชการในการปฏิบัติราชการในมณฑลปัตตานี และทรงศึกษาศาสนาอิสลามอย่างลึกซึ้ง มุสลิมไทยมีบทบาทในหลายด้าน เช่น ด้านการเมืองการปกครอง มีมุสลิมไทยมารับราชการในราชสำนักและหน่วยราชการหลายท่าน ซึ่งได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๖ แล้วมีตำแหน่งเป็นจางวาง โดยเฉพาะในกรมท่าขวา กระทรวงต่างประเทศ อาทิ พระกัลยาณภักดี (มุฮัมหมัดยูซุฟ กริมกุล) นาวาตรี พระลักษมณ์ รณ. (เหล่า ชลายนเดชะ) หลวงโกษาอิศหาก (นาโคดาอาลี) หลวงลักษมณ์นา (หม่าน มานะจิตต์) หลวงเสน่ห์ศรีจิต (อหมัดหรือทับ) พันตรีหลวงไพฑูริย์ย่นตรกิจ (สุใจ มานะจิตต์)

มุสลิมไทยที่เป็นพ่อค้าต่างชาติเข้ามาตั้งบ้านเรือนในไทย มีหลายคนที่ยังเป็นคนในบังคับกงสุลต่างชาติ อาทิ นายอับลู เราะมาน อายุ ๔๑ ปี สัญชาติมลายู บังคับอังกฤษ ตั้งบ้านเรือนอยู่เลขที่ ๓๑๕๐ หมู่ที่ ๑๐ หลังวัดบวรนิเวศ อำเภอชนะสงคราม จังหวัดพระนคร มณฑลกรุงเทพฯ มีความรู้หนังสือภาษามลายู หนังสือไทยอ่านออกเขียนได้ นายอาหมัด (วาฮาบ) อายุ ๓๙ ปี สัญชาติแขกยะวา บังคับฮอลันดา สำหรับมุสลิมที่ไม่ได้เป็นคนในบังคับต่างชาติ จะถูกสังกัดอยู่ในบังคับสยาม เช่น นายอับลู การ์ม อายุ ๑๖ ปี สัญชาติแขกอาหรับ บังคับสยาม นายหะยีสุลัยมาน อิหม่าม อายุ ๓๘ ปี สัญชาติแขกตานี บังคับสยาม การเป็นคนในบังคับต่างชาติเพื่อสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ บางประการ คณะปัญญาชนมุสลิมไทยบางส่วนได้ร่วมกับคณะราษฎรในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือ ชำซุดดิน มุสตาฟา นักเรียนไทยที่ได้ไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยอัลอัซฮัร ประเทศอียิปต์ และได้ไปตุรกีใน พ.ศ. ๒๔๖๔ ซึ่งเป็นปีของการต่อสู้ระหว่างกลุ่มยังเติร์กกับสุลต่านแห่งจักรวรรดิออตโตมันเติร์ก เขาขึ้นขอพบกลุ่มยังเติร์ก เมื่อได้รับการชักชวนจากนายบรรจง ศรีเจริญ ซึ่งได้เข้าร่วมเป็นคนหนึ่งในกลุ่มคณะราษฎรครั้งแรกที่ปารีส แล้วชำซุดดิน มุสตาฟา จึงตกลงใจเข้าร่วมกับคณะราษฎรทันที เขาและกลุ่มของนายบรรจง ศรีเจริญ ได้รับมอบหมายให้ถวายความอารักขาพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงที่ได้ถูกอภัยเชิญไปประทับอยู่ที่พระที่นั่งอนันตสมาคม ในตอนเช้าวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๗๕ ชำซุดดินเป็นคนหนึ่งที่ถูกเสนอชื่อเป็นคณะกรรมการกลางของคณะราษฎรในเวลาต่อมา แต่ต้องเปลี่ยนชื่อเป็นภาษาไทย เขาจึงเปลี่ยนเป็น นายแช่ม พรหมยงค์

คณะนักเรียนไทยมุสลิมซึ่งไปศึกษาในต่างประเทศได้เข้าร่วมกับคณะราษฎรดั่งคำสัมภาษณ์ของนายแช่ม พรหมยงค์ เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๙ กล่าวว่า “...นายบรรจง ศรีเจริญ และนายแช่ม พรหมยงค์ นั้นเป็นเพื่อนสนิทสนมกันที่กรุงเทพฯ ต่อมาได้เดินทางไปศึกษาด้วยกันที่กรุงไคโร ประเทศอียิปต์ หลังจากนั้นหนึ่งปี นายประวิติ ศรีเจริญ ได้ตามมาศึกษาอยู่ด้วยกัน จนกระทั่งสำเร็จการศึกษา นายแช่ม และนายประวิติได้เดินทางมายังประเทศไทย ส่วนนายบรรจงนั้นต้องการจะได้อำนาจโลก

มากกว่าจึงไม่ยอมกลับบ้าน หากแต่ได้เดินทางต่อไปยังกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศสทั้งที่ไม่มีทุนรอนมากนัก แต่นายบรรจงคิดว่าไปตายเอาดาบหน้า เมื่อนายบรรจง ศรีจัญญ์ ไปถึงปารีสได้ไม่กี่วัน เงินก็หมด จึงไปที่สถานทูตไทยเพื่อขอความช่วยเหลือจากท่านทูต ขณะที่นั่งรอท่านทูตอยู่นั้น นายประยูร ภมรมนตรี ได้มาติดต่อทำธุระที่สถานทูต จึงได้รู้จักสอบถามกันว่านายบรรจงเป็นใคร มาจากไหน มาทำอะไร นายบรรจงบอกไปตามจริงว่าเป็นนักศึกษาอยู่ที่อียิปต์ เรียนจบแล้วมาเที่ยวปารีสแต่เงินหมด แถมเล่าให้นายประยูรฟังต่อว่าที่บ้านที่กรุงเทพฯ เป็นร้านขายปิ่นอยู่ที่ลำเพ็ง ในขณะนั้นนายประยูร ภมรมนตรี และพรรคพวกได้คิดจะทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองในเมืองไทยอยู่ เมื่อได้พบหนุ่มน้อยนักศึกษาหัวสมัยใหม่ท่าทางกล้าหาญเอาเรื่อง ไม่มีเงินยังกล้ามาถึงปารีส แถมยังเป็นลูกขายร้านขายปิ่นในกรุงเทพฯ จึงเกิดความสนใจในตัวนายบรรจงมากมาย ถึงขนาดเดินเข้ามาหาอดแล้วรับจะเป็นคนให้เงินเอง หลังจากนั้น นายบรรจงจึงได้อยู่ที่กรุงปารีสต่ออีกหนึ่งปี และได้รู้จักกับพวกผู้นำคณะราษฎรทั้งหลายที่นั่น เช่น จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายปรีดี พนมยงค์ นายควง อภัยวงศ์...” จากคำสัมภาษณ์นี้แสดงให้เห็นความก้าวหน้าของคนหนุ่มสาวไทยมุสลิม อย่างไรก็ตาม เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปอียิปต์ใน พ.ศ.๒๔๘๑ นักเรียนไทยมุสลิมกลุ่มนี้ได้อยู่ร่วมอยู่ในการฉายพระรูปร่วมกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วยกัน

ส่วนการขอตั้งกองดีหรือหัวหน้าศาลทางศาสนาอิสลาม เพื่อเป็นอนุญาโตตุลาการชำระอรรถคดีของมุสลิมพิพาทกันในทางแพ่งหรือข้อพิพาททางศาสนา นายบรรจง ศรีจัญญ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้เสนอเรื่องนี้ ในวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๗๕ ต่อสมุหนครบาล โดยขอตั้ง ๑) พระรังสรรค์สารกิจ ๒) นายเดชอรุณ อาดำ ๓) นายแหม่ม มุสตาฟา ๔) นายประวัติ ศรีจัญญ์ และ ๕) นายเอช อับดุลลาฮอนสวรค์ เป็นคณะกอดี จากผลการประชุมโต๊ะอิหม่ามประจำมัสยิดต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๗๕ ประกอบกับมีผู้เข้าใจคิดว่าราชการจะตั้งกอดี จึงมีผู้เขียนข้อความคัดค้านลงหนังสือพิมพ์ แสดงความไม่พอใจที่ทางราชการจะตั้งกอดีขึ้น จากการประชุมของอิหม่ามประจำสุเหร่า และมัสยิดในกรุงเทพฯ ในวันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงงดการตั้งกอดี แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นกรรมการที่ปรึกษาศาสนาอิสลามของนครบาล แบ่งเป็น ๒ คณะ คือ คณะขุนนีย์ และคณะวะฮาบี มีกรรมการคณะละ ๕ คน ประกอบด้วย

คณะขุนนีย์

๑. หะยีมุสตาฟา
๒. หะยีอิสมาอีล
๓. หะยียูซุฟ
๔. หะยีอับบาส
๕. หะยีมะหะมุด

คณะวะฮาบี

๑. อับดุลรามาน กรีมี่
๒. ต่วนอะหมัด กอดิบ
๓. อับดุลเราะมาน กำปะนี
๔. อับดุลการิม มัสอูดี้
๕. นายตอฮา

ส่วนบทบาทมุสลิมไทยด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น การเข้าร่วมงานวันเฉลิมพระราชสมภพใน พ.ศ.๒๔๗๒ ตรงกับวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปีมะเส็ง ครอบรอบ ๓๖ พรรษา ครูโรงเรียนราชการุณได้พานักเรียนที่เกิดในปีนักษัตร “มะเส็ง” ไปรับ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ขณะพระชนมพรรษา ๓ พรรษา ทรงแต่งชุด “ลูกเสือพิเศษ” อย่างธรรมเนียมมุสลิมมลายู มณฑลปัตตานี คือ ทรงสวมหมวก “ซองเกาะฮ์” สีดำ พร้อมติดหน้าหมวก

เหรียญพระราชทานที่วังสราญรมย์ ด้วยแสดงถึงพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อคณะนักเรียนไทยมุสลิม ส่วนด้านการศึกษา การขออนุญาตตั้งโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม นับตั้งแต่มีการตั้งโรงเรียนราชการุณเพื่อสอนวิชาศาสนาและวิชาการที่จะประกอบอาชีพ ภาษาที่สอน คือ ภาษาอาหรับ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษแก่เยาวชนมุสลิมในชุมชนมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ แล้ว ต่อมาในรัชสมัยที่ ๖ และรัชกาลที่ ๗ มีการขออนุญาตตั้งโรงเรียนของชุมชนมุสลิมหลายแห่งในบริเวณภาคกลาง และในสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้มีการตราพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ขึ้น ใน พ.ศ. ๒๔๖๑ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อควบคุมกิจกรรมการเรียนการสอนตามโรงเรียนเอกชนในพระราชอาณาจักร ในสมัยรัชกาลที่ ๗ มีการขออนุญาตตั้งโรงเรียนเอกชนอิสลามขึ้น เช่น ใน พ.ศ. ๒๔๗๑ นายการิม รือมา ประสงค์เป็นผู้จัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ขึ้นที่สุเหร่าคลองสอง ตันนูน ตำบลคลองสามประเวศน์ ท้องที่อำเภอลาดกระบัง ให้ชื่อว่าโรงเรียนอิสลามวิทยา และใน พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้ขออนุญาตเปลี่ยนสภาพเป็นโรงเรียนอนุบาล นายหะยีสุลัยมาน อิหม่ามและพวก ขออนุญาต ตั้งโรงเรียนหนองจอกพิทยาลู ที่ตำบลหนองจอก อำเภอหนองจอก จังหวัดมีนบุรี นายหะยีหมัน ละพุ่มและพวก ขออนุญาตตั้งโรงเรียนราษฎร์รุณศึกษาและโรงเรียนอนุบาลรักอิสลาม ที่ตำบลโคกแฝด อำเภอหนองจอก นายหะยีหมัน กองเป็ง ขออนุญาตตั้งโรงเรียนอนุบาลที่สุเหร่าสามวาตะวันตก ชื่อโรงเรียนอิสลามวิทยา ใน พ.ศ. ๒๔๗๒ นายให้ มณฑากับพวกขออนุญาตตั้งโรงเรียนราษฎร์ที่ศาลาทำบุญ (สุเหร่านาดับ) ที่ตำบลโคกแฝด อำเภอหนองจอก จังหวัด

มีนบุรี นายสะมะ เดวีเลาะกับพวก ขออนุญาตตั้งโรงเรียนอนุบาลที่ศาลาทำบุญสุเหร่าใหม่ ชื่อโรงเรียนอนุบาลเจริญอิสลาม นายแจ นูมูหะหมัดกับพวกขออนุญาตตั้งโรงเรียนราษฎร์มุฮัมหมัดวิทยา (สุเหร่าลำแขก) ที่ตำบลลำผักชี อำเภอหนองจอก จังหวัดมีนบุรี^{๖๖} นายตะเพิบ พูนพอกสิน กับพวก ขออนุญาตตั้งโรงเรียนราษฎร์ที่ศาลาทำบุญ (สุเหร่าศาลาแดง) อำเภอมีนบุรี จังหวัดมีนบุรี ใน พ.ศ. ๒๔๗๕ นายหมัด อิมาน ขออนุญาตตั้งโรงเรียนราษฎร์ ชื่อโรงเรียนอนุบาลอิสลามบำรุง ที่ตำบลคลองสิบ อำเภอหนองจอก จังหวัดฉะเชิงเทรา พ.ศ. ๒๔๗๖ นายดอเลาะห์ มุฮัมหมัดดอเฮาะ ขออนุญาตตั้งโรงเรียนราษฎร์ ชื่อโรงเรียนประเสริฐศาสนา ที่ตำบลโสนลอย อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี^{๖๗} ยังมีการตั้งโรงเรียนของมุสลิมอีกหลายโรงเรียน ซึ่งสอนทั้งภาคสามัญและสอนศาสนาอิสลาม โดยมีเจ้าหน้าที่กระทรวงธรรมการให้ความดูแลโรงเรียนเหล่านี้้อย่างใกล้ชิด ดังจะเห็นได้จากความเห็นของขุนวิจิตรเสนอต่อเสนาบดีกระทรวงธรรมการ มหาอำมาตย์เอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าธานีนิวัติ ว่า

“...แต่ควรจะทำซ้ำให้เจ้าหน้าที่คอยสอดส่องไว้ให้ได้สอนแต่คัมภีร์โบราณจริง ๆ จะสอนวิชา
อย่างอื่น ซึ่งนอกจากวิชาสามัญศึกษาไม่ได้และจะสอนวิชาอื่น ๆ ที่เป็นวิชาสามัญศึกษาก็ต้องได้
บอกเพิ่มเติมมาด้วย...”

ในภาคใต้ของไทยซึ่งประเพณีการสอนในโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามที่รู้จักกันในชื่อ “โรงเรียน
ปอเนาะ” ในระหว่าง พ.ศ.๒๔๗๓ - พ.ศ.๒๔๙๓ ที่เมืองจะนะ จังหวัดสงขลา มีโรงเรียนสอนศาสนา
อิสลามที่มีชื่อเสียง ๔ แห่ง ตามชื่อเสียงของโต๊ะครู คือ ๑) โรงเรียนปอเนาะ โต๊ะครู ฮยีนอร์ ๒) โรงเรียน
ปอเนาะ โต๊ะครู ฮัจญีฮาร์ ๓) โรงเรียนปอเนาะ โต๊ะครู ฮยีสหมัด และ ๔) โรงเรียนปอเนาะ โต๊ะครู คณิ
หรือปอเนาะ ปาดังลังกา โรงเรียนปอเนาะจะสอนภาษาอาหรับและภาษามลายูจากตำราที่เขียนเป็น
ตัวอาหรับ ส่วนโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามในภาคกลาง สอนภาษาอาหรับและภาษาไทย โดยเฉพาะครู
จะต้องมีการสอบวิชาความรู้ อ่าน เขียน พูด ภาษาไทย จากกระทรวงธรรมการ จะเห็นได้ว่า การนิยม
สร้างโรงเรียนทั้งในภาคกลางและภาคใต้ เป็นบทบาทของมุสลิมไทยที่จะสร้างบุคลากรของสังคมให้
เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

นับได้ว่าในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทั้งช่วงก่อนการ
เปลี่ยนแปลงการปกครองและภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง มุสลิมไทยได้รับพระมหากรุณา
จากพระมหากษัตริย์อย่างสงบสุข และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งทางการเมือง สังคมและวัฒนธรรม โดย
เฉพาะมีการจัดตั้งโรงเรียนราษฎรสอนวิชาศาสนาอิสลามและวิชาสามัญ ทั้งในเขตภาคกลางและภาค
ใต้ การให้การศึกษามีส่วนสร้างความเจริญให้เกิดในสังคม นอกจากนี้ ในช่วงรัชกาลที่ ๗ มุสลิมได้มี

กองลูกเสือมณฑลปัตตานีแต่งกายชุด“ลูกเสือพิเศษ” อย่างธรรมเนียมมุสลิมมลายู
ได้อัญเชิญธงลูกเสือประจำมณฑลรูปปั้นพญาตานีสีเหลืองทองบนธงพื้นสีเขียวขอบเหลืองและร่วมสวนสนาม
หน้าพระพักตร์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ ในงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติครั้งที่ ๒

ส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตย ซึ่งพระมหากษัตริย์มีพระราชดำริที่จะให้การปกครองแบบประชาธิปไตยแก่ประชาชนไทยเช่นเดียวกัน มุสลิมไทยสามารถอยู่ได้อย่างสงบสุขภายใต้รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเช่นเดียวกับสมัยก่อนหน้านี้นี้

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ ทรงเป็นพระเชษฐาธิราชในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน เมื่อทรงพระเยาว์ได้ประทับอยู่กับสมเด็จพระราชบิดาและสมเด็จพระราชชนนีในต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และประเทศสหรัฐอเมริกา สมเด็จพระราชบิดาทรงเข้าศึกษาวิชาแพทย์ ณ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ประเทศสหรัฐอเมริกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันเสด็จฯ กลับประเทศไทยเป็นครั้งแรกเมื่อพระชนมายุได้ ๓ พรรษา ประทับ ณ วังสระปทุม ในระหว่างนั้นสมเด็จพระราชบิดาทรงพระประสูติและสิ้นพระชนม์ ดังนั้น พระองค์จึงอยู่ในความดูแลของสมเด็จพระราชชนนีเพียงพระองค์เดียว พระองค์ทรงเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ในช่วงดังกล่าว ระหว่างวันที่ ๑ ถึงวันที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้มีงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติครั้งที่ ๒ ณ สวนวนอุทยานวังสราญรมย์ พระนคร

หลังจากเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น สมเด็จพระราชชนนีได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนำพระโอรสและพระธิดาไปประทับเข้าศึกษาที่โรงเรียนนิวเวลเดอลา ซวิสโรมองต์ เมืองโลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

ท่านโตะอินหม่ามทูลเกล้าฯ ถวายของที่ระลึกแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘
คราวเสด็จนิวัติพระนครครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๘๑

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชหัตถเลขาพระราชสมภาร สภาผู้แทนราษฎร และคณะรัฐมนตรีจึงได้อัญเชิญพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดลเสด็จขึ้นครองราชย์เป็น พระมหากษัตริย์องค์ที่ ๘ แห่งราชวงศ์จักรี มีพระนามว่า “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล” แต่ใน ขณะนั้นพระองค์มีพระชนมายุเพียง ๙ พรรษา จึงต้องมีคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้แก่ พระ วรวงศ์เธอ กรมหมื่นอนุวัตรจาตุรนต์ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา และเจ้าพระยายมราช ร่วมกัน บริหารราชการแผ่นดินแทนพระองค์จนกว่าจะทรงบรรลุนิติภาวะ

ในระหว่างนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลได้ทรงศึกษาอักษรไทย ณ พระตำหนักที่ ประทับ รวมถึงทรงศึกษาเกี่ยวกับหน้าที่ของพระมหากษัตริย์และภาษาต่างประเทศอีก ๔ ภาษา คือ ภาษาฝรั่งเศส อังกฤษ เยอรมัน และสเปน ทั้งยังโปรดศึกษาหาความรู้ในเรื่องต่าง ๆ โดยไม่ทรงปล่อย เวลาว่างให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ ทำให้ทรงเป็นที่รักใคร่ของบุคคลทั่วไปที่มีโอกาสพบเห็น

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๘๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จ นิวัตกลับประเทศไทยเป็นครั้งแรก หลังจากเสด็จขึ้นครองราชย์ ซึ่งขณะนั้นมีพระชนมายุได้ ๑๓ พรรษา การเสด็จนิวัตครั้งนี้ได้เสด็จโดยทางเรือชื่อ ‘มีโอเมีย’ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระเจ้า พี่นางเธอ และสมเด็จพระอนุชาธิราช ตลอดระยะเวลา ๒ เดือนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันท มหิดล และพระราชอนุชา ได้ทรงออกเยี่ยมราษฎรในที่ต่าง ๆ หลายแห่ง จากนั้นได้เสด็จฯ กลับไปศึกษา ต่อที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง พระองค์จึงเสด็จนิวัตพระนครอีกครั้งเป็นครั้งที่ ๒ พร้อมด้วยสมเด็จพระ บรมราชชนนี และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๘๔ การเสด็จนิวัต

พระราชภารกิจแรกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล หลังจาก เสด็จนิวัตประเทศไทยครั้งที่ ๒ คือ การเสด็จฯ ออกรับการตรวจพลสวนสนาม ของฝ่ายพันธมิตรในประเทศไทยพร้อมลอร์ดหลุยส์เมาท์ แบตเตน แม่ทัพ ใหญ่ของกองทัพอังกฤษ อันเป็นผลทำให้ภาพลักษณ์และฐานะของประเทศ เป็นที่ยอมรับแก่ประเทศทางตะวันตกที่เป็นฝ่ายพันธมิตร

ประเทศในครั้งนี้ ทางราชการได้จัดพระที่นั่งบรมพิมานภายในพระบรมมหาราชวังเป็นที่ประทับและเนื่องจากพระองค์ทรงบรรลุนิติภาวะแล้ว จึงทรงสามารถบริหารราชการแผ่นดิน โดยไม่ต้องมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อีกต่อไป

ด้านการแต่งตั้งตำแหน่งจุฬาราชมนตรี ซึ่งเดิมเป็นตำแหน่งขุนนางของสายมุสลิมที่ได้เริ่มมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น ภายหลังการถึงอนิจกรรมของพระยาจุฬาราชมนตรี (สอน อหะหมัดจุฬา) ในพ.ศ. ๒๔๗๙ ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีก็ว่างมาเป็นเวลาหลายปี เมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้มีการออกกฎหมาย “พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยศาสนูปถัมภ์ ฝายอิสลาม” โดยนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในช่วงเวลานั้นตระหนักถึงปัญหาชายแดนภาคใต้ที่ไทยอาจจะต้องเสียมณฑลปัตตานีให้อังกฤษไป ด้วยเหตุนี้ นายแช่ม พรหมยงค์ ซึ่งเป็นที่รักใคร่นับถือของบรรดาโต๊ะครูและผู้นำทางศาสนาในจังหวัดภาคใต้ จึงได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีคนแรกที่เป็นมุสลิมนิกายซุนนีท่านแรกในกรุงรัตนโกสินทร์ ถือเป็นผู้นำทางศาสนาอิสลามอย่างเป็นทางการ โดยเป็นที่ปรึกษาหารือของพระมหากษัตริย์เกี่ยวกับการศาสนูปถัมภ์ นับเป็นต้นกำเนิดของตำแหน่งจุฬาราชมนตรีระบบใหม่ภายใต้รัฐธรรมนูญมาจนปัจจุบัน โดยท่านเป็นข้าราชการพลเรือนชั้นเอกขึ้นตรงกับสำนักพระราชวัง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ เสด็จฯ ไปยังเมืองนครเขื่อนขันธ์ พระประแดง โดยมีคณะอิหม่ามและผู้นำทางศาสนาอิสลามพร้อมด้วยจุฬาราชมนตรี (แช่ม พรหมยงค์) เฝ้าฯ รับเสด็จด้วย

หลังจากพระองค์เสด็จนิวัตกลับประเทศไทยครั้งแรกแล้ว ได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ สถานการณ์ของโลกอยู่ในขั้นวิกฤต การคมนาคมติดต่อระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศขัดข้อง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลจึงมิได้เสด็จนิวัตกลับสู่ประเทศไทยอีกเป็นเวลานาน แต่ก็ได้ทรงศึกษาวิชาการอยู่โดยตลอด จนเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ สงบลงเหตุการณ์ต่าง ๆ เริ่มเข้าสู่ภาวะปกติ

ขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลทรงกำลังศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ และเหลือเวลาอีกประมาณ ๓ ปี ก็จะได้ทรงได้รับปริญญาเอก ได้เสด็จนิวัตกลับประเทศไทยอีกครั้ง โดยเสด็จฯ ถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ขณะนั้นพระองค์ทรงมีพระชนมายุได้ ๒๑ พรรษาซึ่งถือว่าทรงบรรลุนิติภาวะแล้ว

ในการเสด็จนิวัตเมืองไทยครั้งนี้ เดิมทรงตั้งพระราชหฤทัยจะประทับอยู่ในเมืองไทยเพียง ๑ เดือน จากนั้นจะเสด็จพระราชดำเนินกลับสวิตเซอร์แลนด์เพื่อให้ทันการเปิดภาคเรียนในกลางเดือนมกราคม แต่เนื่องจากมีพระราชกรณียกิจในฐานะประมุขของประเทศมากมาย ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นของชาติและพสกนิกร ทำให้ทรงเลื่อนเวลาที่เสด็จพระราชดำเนินกลับสวิตเซอร์แลนด์ออกไปวันที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙

พระราชภารกิจของพระองค์ เริ่มตั้งแต่เสด็จออกทรงรับการตรวจพลสวนสนามของฝ่ายพันธมิตรในประเทศไทยพร้อมด้วย ลอร์ด หลุยส์ เมาทแบตเตน แม่ทัพใหญ่ของอังกฤษ อันส่งผลให้ภาพพจน์และฐานะของประเทศเป็นที่ยอมรับแก่ประเทศทางตะวันตกที่เป็นฝ่ายพันธมิตร ซึ่งก่อนหน้านี้ฐานะของประเทศไทยไม่ค่อยดีนัก เนื่องจากในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศไทยตกอยู่ในภาวะจำยอมที่ต้องให้ความร่วมมือกับกองทัพญี่ปุ่น ซึ่งเป็นฝ่ายอักษะ ทำให้เมื่อสงครามสงบแล้ว มีประเทศพันธมิตรหลายชาติไม่พอใจและถือโอกาสข่มขู่ไทย พระราชภารกิจหนึ่งที่สำคัญ คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลได้พระราชทานพระราชวินิจฉัยรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่รัฐสภาได้ร่างขึ้น พร้อมกับได้ทรงลงพระปรมาภิไธย และได้พระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับวันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๘๙

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ และพระเจ้าน้องยาเธอภูมิพลอดุลยเดช เสด็จฯ เยือนมัสยิดต้นสน (สุเหร่ากะฎีใหญ่) เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน ฮ.ศ. ๑๓๕๖ โดยมีจุฬาราชมนตรี (แช่ม พรหมยงค์) นำเสด็จฯ พร้อมคณะอิหม่าม กรรมการมัสยิดต้นสน และมัสยิดต่าง ๆ มาเข้าเฝ้าฯ เป็นจำนวนมาก

แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลทรงแสดงพระองค์เป็นพุทธมามกะตั้งแต่คราวเสด็จนิวัตพระนครครั้งแรก และเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรวัดสำคัญ ๆ อยู่เสมอ แต่ก็เสด็จฯ ประสานสามัคคีระหว่างชุมชนเชื้อชาติศาสนาต่าง ๆ ด้วยการเสด็จฯ เยี่ยมลำพังอย่างเป็นทางการในวันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๘๙ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ สร้างความตื่นเต้นยินดีอย่างยิ่งแก่พ่อค้าชาวจีน ส่วนในฝ่ายกิจการศาสนาอิสลาม พระองค์ได้กำหนดการอย่างเป็นทางการในการเยือนมัสยิดและชุมชนมุสลิมที่มีขนาดใหญ่และประวัติศาสตร์ยาวนานอย่างชุมชนมัสยิดต้นสน จังหวัดธนบุรี และได้มีโอกาสให้คณะโต๊ะอิหม่ามผู้นำชาวมุสลิมในเขตเมืองพระประแดงและกรุงเทพฯ ตอนใต้เข้าเฝ้าฯ คราวเสด็จฯ เยือนชุมชนปากกลัด เมืองพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการด้วย ทั้งนี้ในรัชสมัยของพระองค์โดยคณะรัฐบาลและผู้สำเร็จราชการแทนได้มีการออกกฎหมาย “พระราชกฤษฎีกา

ว่าด้วยศาสนูปถัมภ์ ฝ่ายอิสลาม พ.ศ. ๒๔๘๘” เมื่อ ๘ พฤษภาคม และมีการแต่งตั้งฮัจยีซำซุดดิน มุสตาฟา (แช่ม พรหมยงค์) ขึ้นเป็นจุฬาราชมนตรีเมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ในปีเดียวกัน หลังจากได้ว่างเว้นมาหลังมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เกิดเหตุการณ์สำคัญหลายอย่าง เช่น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ เสด็จฯ ไปยังเมืองนครเขื่อนขันธ์ พระประแดง โดยมีคณะอิหม่ามและผู้นำทางศาสนาอิสลาม พร้อมด้วยจุฬาราชมนตรี (แช่ม พรหมยงค์) มาเฝ้าฯ รับเสด็จด้วย

เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒ รัฐบาลซึ่งมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ประกาศเปลี่ยนชื่อจากประเทศสยามมาเป็นประเทศไทย โดยให้เหตุผลว่า คำว่า “สยาม” มักใช้กันแต่ในวงราชการและในหมู่ชาวต่างชาติ ส่วนคนไทยโดยเฉพาะชาวบ้านไม่ค่อยใช้คำว่าสยาม แต่ใช้คำว่าไทย

กำหนดให้วันที่ ๑ มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่ โดยมีประกาศเมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ ให้ใช้วันที่ ๑ มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่ โดยมีเหตุผลว่าชาติไทยแต่โบราณมาได้กำหนดวันขึ้นปีใหม่ในเดือนอ้าย ต่อมาคตินิยมแบบพราหมณ์แพร่หลายเข้ามาด้วยการกำหนดเอาวันที่ ๑ เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่ทางจันทรคติ ในขณะที่ประเทศที่เจริญแล้วทางตะวันตกถือเอาวันที่ ๑ มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่ ฉะนั้นเพื่อความสะดวกในการติดต่อกับต่างประเทศ จึงเริ่มใช้วันที่ ๑ มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่นับแต่นั้นเป็นต้นมา

อย่างไรก็ดี ถึงแม้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลจะเสด็จขึ้นครองราชสมบัติเป็นระยะเวลาไม่นาน หากทว่าพระองค์ทรงเปี่ยมด้วยน้ำพระราชหฤทัยที่ทรงห่วงใยดูแลพลสกนิกรชาวไทยเป็นอย่างยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

^๑ การเปลี่ยนแปลง “อุดมคติร่วมทางสังคม” ในระดับประเทศเกิดขึ้นในช่วงปลายรัชกาลที่ ๓ - รัชกาลที่ ๕ (ชาติรี ประทีปนันทการ, ๒๕๔๗) แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเริ่มส่งผลต่อสังคมมุสลิมในสมัยรัชกาลที่ ๔ และปรากฏชัดเจนเป็นรูปธรรมตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา

^๒ สนธิสัญญาเบาว์ริง เป็นสนธิสัญญาที่เกี่ยวกับการค้าและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ประเทศไทยทำกับอังกฤษ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๓๙๘ โดย เซอร์จอห์น เบาว์ริง ราชทูตที่ได้รับการแต่งตั้งจาก สมเด็จพระบรมราชินีนาถวิกตอเรีย ซึ่งได้กลายเป็นตัวอย่างให้ประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ เข้ามาทำสัญญาในลักษณะเดียวกัน ส่งผลให้เกิด “การค้าเสรี” ที่ทำให้ “การผูกขาดการค้าต่างประเทศ” โดย “พระคลังสินค้า” ของราชสำนักสยามสิ้นสุดลง ทำให้ขุนนางมุสลิมเชื้อสายเปอร์เซียที่ดูแลด้านการค้าและการต่างประเทศลดบทบาทลง ในขณะที่มุสลิมชาวอินเดียที่เข้ามาทำการค้าในฐานะคนในบังคับอังกฤษประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจอย่างมาก เนื่องจากได้รับ “สิทธิสภาพนอกอาณาเขต” และสิทธิในการทำการค้าได้อย่างเสรี

^๓ ด้วยเหตุผลทางด้านความมั่นคงและการรักษาอธิปไตยของชาติ เนื่องด้วยในขณะนั้นประเทศโดยรอบสยามได้ตกเป็นอาณานิคมของชาติยุโรปแล้วเกือบทั้งหมด สิ่งสำคัญที่ทางการต้องเร่งดำเนินการในขณะนั้นคือ การปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของประเทศให้ดูทันสมัยและมีอารยธรรมสูงส่งตามมาตรฐานยุโรป ขณะเดียวกันก็ต้องสร้างความเป็นเอกภาพผ่านทางศิลปวิทยาการด้านต่าง ๆ เช่น ทางด้านสถาปัตยกรรม และวรรณกรรม

^๔ คำว่า “แขก” ในสังคมไทยหมายถึง ชนต่างชาติซึ่งมีถิ่นฐานอยู่ทางดินแดนปากตะวันตกของไทยซึ่งไม่ใช่ประเทศในทวีปยุโรป ภายหลังก็รวมเอาบรรดามุสลิมที่ตั้งถิ่นฐานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้ในกลุ่มสมาชิกของ “แขก” ด้วยเหตุนี้ “แขก” จึงเป็นกลุ่มประชากรที่ใหญ่โตซึ่งประกอบไปด้วย แขกที่ไม่ได้นับถืออิสลามอย่าง แขกพราหมณ์ แขกอาร์มีเนีย และแขกซิกข์ กับแขกที่นับถืออิสลามหรือมุสลิม เช่น แขกจาม แขกขวา แขกมลายู และแขกเจ้าเซ็น เป็นต้น (จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์, ๒๕๕๐:๑)

^๕ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ชาวมุสลิมเชื้อชาติต่าง ๆ ถูกจัดให้แยกกันอยู่เป็นสัดส่วนภายใต้การควบคุมดูแลของผู้นำมุสลิม เช่น อิหม่ามและจุฬาราชมนตรีด้วยเหตุผลทางด้านการปกครอง ประกอบกับข้อจำกัดทางด้านภาษาที่ต่างกัน ทำให้การติดต่อต่างกลุ่มชาติพันธุ์มีไม่มากนัก หลังจากสมัยรัชกาลที่ ๕ เจื่อนไขต่าง ๆ ได้ลดลง นักธุรกิจและข้าราชการมุสลิมมีส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนมุสลิมเชื้อชาติต่าง ๆ ติดต่อกันมากขึ้น โดยเฉพาะคนที่เข้ามาในฐานะของ “คนในบังคับของต่างชาติ” ที่ได้สิทธิพิเศษจากอำนาจคุ้มครองของต่างชาติ ประกอบกับข้อจำกัดทางด้านภาษาที่ลดลงและมีการตื่นตัวในเรื่องของศาสนามากขึ้น ทำให้ความผูกพันในศาสนาอิสลามทวีความสำคัญขึ้นแทนที่ความเป็นเชื้อชาติในเวลาต่อมา

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กุสุมา รัชชมนี. ๑๐๐ ปี ราชอาณาจักร. กรุงเทพมหานคร: สหพัฒนการพิมพ์, ๒๕๕๐.

จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์. “แขก” ในโคลงภาพคนต่างภาษาที่วัดโพธิ์ ภาพสะท้อนมุสลิมศึกษาในหมู่ปัญญาชนสยามสมัยต้นรัตนโกสินทร์. วารสารอักษรศาสตร์ ฉบับ ไทย เอกเทศ ข้ามเขตความรู้ (๒๕๕๐): ๓๖-๑๑๑.

จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์. บทบาทและหน้าที่ของขุนนางกรมท่าขวาในสมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. ๒๑๕๓-๒๔๓๕). วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ชาติวี ประกิตนทการ. การเมืองและสังคมในศิลปสถาปัตยกรรม สยามสมัย ไทยประยุกต์ชาตินิยม. กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๗.

น. ณ ปากน้ำ. ศิลปะและวัฒนธรรมจากดินแดนอาหรับเมื่อแรกเข้าสู่สยามประเทศ. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ, ๒๕๓๔.

แน่นน้อย คัคคีศรี, ม.ร.ว., ผู้สืบทอด และคนอื่นๆ. องค์ประกอบทางกายภาพกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ. มุสลิมในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: หอสมุดกลางอิสลาม สายสกุลสุลต่านสุลัยมาน, ๒๕๓๙.

พระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในพระบรมราชูปถัมภ์, มูลนิธิ. สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: พระราชประวัติ บุคคล และเรื่องที่เกี่ยวข้องในพระองค์. เล่ม ๑ พิมพ์ครั้งที่ ๒ แก้ไขและเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร: เอดิสัน เพรส โปรดักส์, ๒๕๔๐.

พระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในพระบรมราชูปถัมภ์, มูลนิธิ. สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: พระราชกรณียกิจและกิจการที่เกี่ยวข้องภายหลังรัชสมัย. เล่ม ๒ พิมพ์ครั้งที่ ๒ แก้ไขและเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร: เอดิสัน เพรส โปรดักส์, ๒๕๔๕.

ภัทระ คาน. บทบาทพระยาเมืองบริเวณ ๗ หัวเมือง ในการรับเสด็จเสด็จมณฑลปักษ์ใต้ พ.ศ. ๒๔๕๔. วิชาการฐานุสรณ์สาร: ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๔-๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๕๓): ๓๔-๕๒

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร: ราชบัณฑิตยสภา, ๒๔๗๒

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร และคนอื่นๆ. พัฒนาการแนวความคิดและรูปแบบของงานสถาปัตยกรรม. กรุงเทพมหานคร: สมาคมสถาปนิกสยามฯ, ๒๕๓๖.

สิทธิพร ภิรมย์รัตน์. **ทฤษฎีการวางแผน**. กรุงเทพมหานคร: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๑.

สำนักหอสมุดแห่งชาติ. ร.๖ ต.๑/๑๓

สำนักหอสมุดแห่งชาติ. ร.๖ น.๑๗.๔/๗

เสาวนีย์ จิตต์หมวด. **กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยมุสลิม**. กรุงเทพมหานคร: กองทุนสง่า จุฬิระรัษฎมพร, ๒๕๓๑.

อาดิศร์ อิดริส รัชมนณี. **แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมมัสยิดในกรุงเทพฯ**. วิทยานิพนธ์

สถาปัตยกรรมศาสตร์ดุษฎิบัณติต, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

อาดิศร์ อิดริส รัชมนณี. อิทธิพลของสถาปัตยกรรมอิสลามที่มีต่อการสร้างมัสยิดในกรุงเทพฯ (ช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ ถึงปัจจุบัน).

ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการประจำปี ๒๕๕๙ “สาระศาสตร์: การประชุมวิชาการ

สถาปัตยกรรมศาสตร์และศาสตร์เกี่ยวเนื่อง” ครั้งที่ ๑๐, ๒๖-๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙ ณ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาต่างประเทศ

Department of Commerce and Statistics. Statistical year book of the Kingdom of Siam BE.2476-77 (1933-35).

Bangkok: Department of Commerce and Statistics, 19.

บรรพ ๑

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว องค์อัครศาสนูปถัมภกและธรรมราชา ผู้ปกครองอาณาประชาราษฎร์ทุกเชื้อชาติและศาสนา

สุนทร ชูตินทรานนท์
ดลยา เทียนทอง

ตามขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมไทยที่สืบทอดต่อกันมา สถาบันพระมหากษัตริย์ถือเป็นเสาหลักที่ยึดโยงเคียงคู่แผ่นดินไทยมาอย่างต่อเนื่องนับแต่อดีตถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลากว่า ๗๐๐ ปี แม้ว่าตลอดระยะเวลาดังกล่าว สถาบันพระมหากษัตริย์ต้องเผชิญกับภาวะการเปลี่ยนผ่านครั้งสำคัญทางการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. ๒๔๗๕ หากทว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ยังทรงสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะ เป็นศูนย์รวมของความเชื่อมั่นศรัทธา และเป็นศูนย์รวมจิตใจของพสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด นอกจากนี้ สถาบันพระมหากษัตริย์ยังถือเป็นพลังในการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าในอันที่จะประกอบคุณงามความดีและเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม ทั้งนี้ก็ด้วยมูลเหตุสำคัญที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่พึ่งแก่เหล่าอาณาประชาราษฎร์ทั้งในยามที่บ้านเมืองเป็นปกติสุข และในยามที่บ้านเมืองต้องเผชิญกับวิบัติภัย ที่สำคัญคือ ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกที่มีเพียงท่านูปำรุงพระพุทธศาสนา แต่ยังทรงให้การอุปถัมภ์ค้ำจุนศาสนาอื่น ๆ ภายในพระราชอาณาจักรตามความเหมาะสมโดยเท่าเทียมกัน ไม่เพียงเท่านั้นพระมหากษัตริย์ยังทรงใช้ธรรมเป็นหลักในการปกครองอาณาประชาราษฎร์ในขอบเขตที่สมควรให้มั่นคงปลอดภัยและมีความเจริญก้าวหน้า สถาบันพระมหากษัตริย์จึงสถิตอยู่ในจิตสำนึกของคนไทยทุกเชื้อชาติและศาสนา เสมือนเป็นสัญลักษณ์ของประเทศที่จะขาดเสียมิได้

ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก

นับเนื่องจากการสถาปนากรุงสุโขทัยเป็นราชธานีเมื่อ พ.ศ. ๑๗๘๑ สืบทอดถึงสมัยเมืองแห่งกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี ล่วงผ่านถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ พระมหากษัตริย์ไทยทรงปกครองบ้านเมืองตามครรลองแห่งระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยทรงยึดหลักทศพิธราชธรรมอันนำพาให้บังเกิดความร่มเย็นเป็นสุขแก่เหล่าอาณาประชาราษฎร์อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน แม้ว่าพระองค์จะทรงดำรงพระราชอิสริยยศสูงสุด มีพระราชอำนาจจันพัน และทรงฝึกฝนทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นหลัก หากทว่าพระองค์ก็มีทรงเปี่ยมเปี่ยมล้นด้วยลัทธิศาสนาที่แตกต่าง ในทางตรงกันข้าม

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเมื่อครั้งเสด็จฯ ออกรับคณะทูตจากต่างประเทศ

กลับทรงส่งเสริมศาสนาและความเชื่ออื่น ๆ ตามความเหมาะสม ไม่เพียงเท่านั้น พระมหากษัตริย์ไทยยังพระราชทานเสรีภาพในการนับถือศาสนาแก่อาณาประชาราษฎร์ทุกหมู่เหล่า ทำให้ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกของราชอาณาจักรสยาม ซึ่งมีหลักฐานปรากฏชัดในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระองค์ทรงอนุญาตให้ชาวต่างประเทศที่นับถือทั้งศาสนาคริสต์และอิสลามเข้ามาเผยแผ่ศาสนาได้อย่างเสรี ดังเช่นข้อความในรายงานของบาทหลวงปีแอร์ ลังแบร์ต เดอ ลา ม็อต^๑ ที่เขียนไปยังพระสังฆราชในฝรั่งเศสว่า “...ข้าพเจ้าเชื่อว่าในโลกนี้ จะหาเมืองไหนที่จะมีศาสนามาก และอนุญาตให้ปฏิบัติตามศาสนานั้น ๆ ได้เท่ากับเมืองไทย เห็นจะหาไม่ได้แล้ว พวกที่ไม่ได้ถือศาสนาคริสต์นิกายก็ดี พวกเข้ารีตก็ดี พวกมะหะหมัดก็ดี ซึ่งแยกกันออกเป็นคณะเป็นหมู่ ก็ปฏิบัติการศาสนาตามลัทธิของตัวเองได้ทุกอย่าง โดยไม่มีข้อห้ามปรามกีดขวางอย่างใดเลย พวกชาวโปรตุเกส อังกฤษ ฮอลันดา จีน ญี่ปุ่น มอญ เขมร แขกมะละกา ญวน จาม และชาติอื่น ๆ อีกหลายชาติก็มาตั้งบ้านเรือนอยู่ในเมืองไทย พวกเข้ารีตลัทธิคาทอลิกมีอยู่ประมาณ ๒,๐๐๐ คน คนเหล่านี้ โดยมากเป็นชาวโปรตุเกส ซึ่งได้ถูกไล่มาจากอินเดีย จึงได้หนีเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองไทย และได้ตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นหมู่บ้านหนึ่งต่างหาก พวกโปรตุเกสเข้ารีตเหล่านี้ มีวัดเข้ารีตอยู่ ๒ วัด ๑ วัดนั้นอยู่ในความปกครองของบาทหลวงคณะเยซุอิต อีกวัด ๑ นั้นอยู่ในความดูแลของบาทหลวงคณะเซนต์โดมินิก บาทหลวงทั้ง ๒ คณะนี้และพวกเข้ารีตทั้งหลาย ก็ปฏิบัติศาสนาได้ทุกอย่างดั่งอยู่ในเมืองโกอาเหมือนกัน...”^๒ กระทั่งในสมัยกรุง

รัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ไทยผู้ทรงเป็นเจ้าของชีวิตก็ยังทรงให้เสรีภาพแก่ประชาชนของพระองค์ในการนับถือศาสนา และทรงให้เสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนาต่าง ๆ ดังปรากฏในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ พระองค์ได้พระราชทานพระบรมราชา อนุญาตให้มีการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในเมืองไทย ทั้งนิกายโรมันคาทอลิกและโปรเตสแตนต์ ดังปรากฏความตอนหนึ่งในหนังสือพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ว่า “...พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระเมตตากรุณาต่อคริสตังเหล่านี้มาก ด้วยทรงเห็นว่าพลัดบ้านพลัดเมืองหนีร้อนมาพึ่งเย็น โดยมุ่งหวังแต่เพียงได้มีเสรีภาพในการถือและประกอบกิจการทางศาสนาแล้วยังได้แสดงน้ำใจขอเข้าสวามิภักดิ์ขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานทรัพย์สินส่วนพระองค์ซื้อที่ดินสวนแปลงใหม่อยู่ในบริเวณวัดส้มเกลี้ยงเหนือบ้านเขมรซึ่งมีคริสตังจำนวนหนึ่งอาศัยอยู่แล้ว ให้เป็นที่พักอาศัย นอกจากนั้นพระองค์ยังพระราชทานทรัพย์สินส่วนพระองค์สร้างโบสถ์หลังแรกให้เป็นโบสถ์ชั่วคราว ทำด้วยไม้ไผ่ ให้ชื่อว่า “วัดแซงฟรังซัว ซาเวียร์” บาทหลวงตาแบร์ต ซึ่งหนีภัยเบียดเบียนศาสนาจากประเทศ

ญวนมาอยู่กรุงเทพฯ แล้ว เป็นผู้จัดให้คุณพ่อปอล คุณพ่อคัต และคุณพ่อยั่ว อยู่กับคริสตังที่โบสถ์นี้...”^๓ และในรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเสรีภาพทางศาสนาแก่ประชาชน โดยมีประกาศการถือศาสนาและผู้ถือผิด เมื่อปีมะเมียสัมฤทธิ์ศก ว่า “...ธรรมเนียมผู้ครองแผ่นดินที่เป็นยุติธรรมมิได้ห้ามราษฎรทั้งปวงในการถือศาสนาเป็นที่พึงของตัว ในเวลาที่สุดแลการเบี่ยงหน้า ทรงอนุญาตยอมให้คนถือศาสนาตามอัธยาศัย...” อย่างไรก็ตามก็ดี ในประกาศฉบับนี้ พระองค์ทรงอนุญาตให้นับถือศาสนาตามอัธยาศัย แต่ก็ทรงห้ามการปฏิบัติที่ผิดแปลกซึ่งเกิดขึ้นในสมัยนั้น เช่น เผาตัวบูชาพระหรือตัดศีรษะบูชาพระ ทั้งยังพระราชทานที่ดินแก่ศาสนิกชนคริสเตียนเพื่อสร้างโบสถ์ รวมทั้งยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างวัดถวายเป็นราชพลีแก่พระญวนนิยายมหายานอีกด้วย^๔ ต่อมาในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินพระบรมราโชบายเช่นเดียวกับสมเด็จพระบรมชนกนาถ คือ ทรงใฝ่ในการทำนุบำรุงทุกศาสนา อาทิพระราชทานที่ดินสำหรับสร้างวัดโปรเตสแตนต์ ทรงออกพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้บาทหลวงสอนศาสนาในประเทศไทย ตลอดจนให้มีสังฆสภาสามารถถือครองที่ดินได้ และที่สำคัญมีพระบรมราชโองการเรื่องการถือศาสนา โดยประกาศไว้เมื่อจุลศักราช ๑๒๔๐ (พุทธศักราช ๒๔๒๑) ให้ประชาชนสามารถนับถือศาสนาใดก็ได้ รวมทั้งยังปรากฏชัดเจนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังพระบรมราโชบายความตอนหนึ่งที่ว่า^๕

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราษฎรต่างประเทศเข้าเฝ้าฯ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖

“...เราตั้งใจอยู่เสมอที่จะให้บรรดาประชาชนที่อยู่ในความปกครองของเราได้รับความร่มเย็น และได้มีโอกาสประกอบกิจการทางศาสนาโดยบริบูรณ์ด้วยอิสรภาพ ไม่ต้องได้รับการกดขี่ข่มเหงบังคับบัญชาให้เปลี่ยนแปลงหรือถือศาสนาไม่ต้องด้วยความนิยม ท่านทั้งหลายที่ถือศาสนาของมะหะหมัด เราก็รู้สึกว่าเป็นข้าแผ่นดินของเราไม่ผิดกันกับผู้ถือศาสนาอื่น เพราะฉะนั้นเราได้แสดงปรากฏมาแล้วว่า เรามีความเต็มใจที่จะทำการปกป้องมิให้ภัยอันตรายมีมาแก่บรรดาอิสลามศาสนิกที่อยู่ในแผ่นดินของเรา...”

ตราบจนเมื่อเข้าสู่ยุคแห่งการเปลี่ยนผ่านของสภาพแวดล้อมทางการเมือง เกิดการเปลี่ยนแปลง การปกครองประเทศใน พ.ศ.๒๔๗๕ จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ระบอบประชาธิปไตยที่มี พระมหากษัตริย์เป็นประมุข กระทั่งเวลาล่วงผ่านขึ้นศก พ.ศ.๒๔๘๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชเสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์ไทย ในลำดับรัชกาลที่ ๙ แห่งราชวงศ์ จักรี และทรงครองราชย์สืบมาจนถึงกาลแห่งปัจจุบันสมัย ซึ่งในตลอดระยะเวลาเกินครึ่งศตวรรษ ภายใต้ร่มเศวตฉัตร ทุกศาสนายู่ร่วมกันอย่างสมัคปรมาสามัคคีเป็นปึกแผ่นมั่นคงและร่มเย็นเป็นสุข โดยถ้วนหน้า พระองค์ได้พระราชทานเสรีภาพในการนับถือศาสนาแก่ประชาชนชาวไทย ดังพระราช ดำรัสตอนหนึ่งที่พระราชทานแก่องค์การศาสนาและผู้แทนสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวาย พระพรชัยมงคล เนื่องในการเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาผกาภิรมย์ วันพฤหัสบดีที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๑๒ ความว่า^๖

“...ศาสนานั้นเป็นสิ่งที่ทราบกันอยู่แล้วว่าต้องมี และถึงว่าศาสนามีความหมายได้หลายอย่าง ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นศาสนาที่มีชื่อ หรือที่ต้องเคร่งครัดตามแนวทางการสั่งสอนอย่างใดอย่าง หนึ่ง เป็นแต่ต้องมีแนวคิดที่แน่วแน่ที่ดี และไม่เบียดเบียน อย่างนี้ก็ถือเป็น ศาสนาได้ทั้งนั้น ในเมืองไทยนี้ใครจะถือ ปฏิบัติตามศาสนาใดก็ได้ทั้งสิ้น เคยชี้แจง อยู่เสมอว่าเมืองไทยนี้อยู่ได้ ก็เพราะไม่มี การกีดกันระหว่างคนโน้น ศาสนาโน้น คนนี้ ศาสนานี้ แต่ว่าเป็นที่ทราบกันดีว่า ทุกคนปฏิบัติศาสนกิจของตนด้วยความ มุ่งดีหวังดี ตั้งใจที่จะให้เกิดประโยชน์ตน และประโยชน์ส่วนรวมศาสนาทุกศาสนา จึงใช้ได้ทั้งนั้น ขอเพียงแต่อย่าเบียดเบียน ซึ่งกันและกัน ...”

มีพระราชปฏิสันถารกับจุฬาราชมนตรี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชศรัทธาตั้งมั่นและทรงทำนุบำรุงในพระบวรพุทธศาสนา อย่างมิได้ขาดตกบกพร่องอันใด ทรงข้ามกัณฑ์บทเพาเป็นทวีคูณ ดังปรากฏในด้านการคณะสงฆ์ อาทิ ทรงผนวชเป็นพระภิกษุ ทรงศึกษาพระพุทธานุศาสน์และปฏิบัติธรรม ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในวัน สำคัญทางพุทธศาสนา และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้ากฐินเป็นประจำทุกปี และในด้านการ ศาสนธรรม ทรงอุปถัมภ์การชำระพระไตรปิฎก ทรงจัดสร้างพระพุทธรูปและวัดอารามต่าง ๆ และทรง ประยุกต์หลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศ ตลอดจนเพื่อนำมาใช้ ในการดำเนินชีวิต เช่น แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและงานพระราชนิพนธ์พระมหาชนก^๗ ใน ขณะเดียวกัน พระองค์ก็ทรงตระหนักถึงความสำคัญของศาสนาอื่น ๆ ในประเทศไทย ซึ่งได้แก่ ศาสนา อิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาซิกข์ ฯลฯ พระองค์ทรงศึกษาค้นคว้าและทรง เข้าใจในแก่นแท้ของทุกศาสนาอย่างลึกซึ้ง ดังพระบรมราโชวาทบางตอนในโอกาสที่สถาบันและ องค์กรที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลและทูลเกล้าฯ ถวายสิ่งของ เนื่องในวันเฉลิม พระชนมพรรษา ณ ศาลาผกาภิรมย์ วันพุธที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๑ ความว่า^๘

“...ที่ท่านทั้งหลายเป็นผู้แทนขององค์การสมาคมและศาสนาต่าง ๆ หลายศาสนา พวก
กันมาให้พรวันเกิดพร้อมกัน ณ ที่นี้ เป็นเครื่องแสดงความสามัคคีระหว่างคนไทยผู้ที่อยู่ใน
เมืองไทย แม้จะถือศาสนาต่าง ๆ กัน ก็มีสมานฉันท์ที่จะรวมกันโดยพร้อมเพรียงได้ นับว่า
เป็นการดีมาก และเป็นการแสดงให้เห็นว่าเมืองไทยเรามีเสรีภาพในทางความคิดอย่างเต็มที่
ที่เมื่อมีเสรีภาพทางความคิดและทางความนับถืออย่างเต็มที่เช่นนี้ เราจึงจะต้องรักษาไว้ด้วยความ
ความหวงแหนอย่างที่สุด

มีพระราชปฏิสันถารกับพระสันตะปาปาจอห์นปอลที่ ๒
เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลตามหลักศาสนาพุทธอยู่เป็นนิจ

และในเวลาเดียวกันก็หวงแหนความเรียบร้อยความสงบนี้ ขอขอบใจอีกครั้งที่ทุกคนมาให้พร
ในโอกาสวันเกิด ขอให้ทุกคนมีความเจริญรุ่งเรือง...”

รวมทั้งพระราชดำรัสบางตอนสำหรับอัญเชิญไปอ่านในพิธีเปิดการสัมมนาผู้นำศาสนาในโอกาส
สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ณ หอประชุมเล็ก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันเสาร์ที่ ๑๐ เมษายน
๒๕๒๕ ความว่า^๙

ศาสนานั้น ไม่ว่าจะเป็ศาสนาใด
ก็ตาม ย่อมจะมีจุดประสงค์หลายอย่าง
หลายชั้น ชั้นสูง เรียกว่าชั้นปรมาตม์ หมายถึง
ถึง หลักของศาสนาที่เป็นปรัชญา และ
โดยมากปรัชญานั้นก็เป็นความคิดความ
เชื่อของบุคคลแต่ละบุคคล ว่าโลกนี้มา
อย่างไรและจะไปอย่างไร จะมีความสุข
สุดยอดอย่างไร แต่ละศาสนามีวิธีการ
ปฏิบัติต่าง ๆ กัน ซึ่งสรุปแล้วก็คือวิธี
หาความสุขความร่มเย็นให้แก่ตัว...”

“...ด้วยเจตนาดีของท่านและโดย
กุศลเจตนา ทุกอย่างที่ท่านทำและปฏิบัติ
ทางใจ ขอให้เป็นการกำลังเป็นพรให้ทุกคนมี
สุขภาพอนามัยแข็งแรง มีจิตใจเข้มแข็ง
สำเร็จในความคิด สำเร็จในการทำงานที่ตน
ทำ โดยเฉพาะในเรื่องที่จะให้หลักธรรมะ
ที่ดีที่งามของแต่ละศาสนา ขอให้ประสพ
ชัยชนะ เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เพื่อที่
จะให้ส่วนรวมคือสังคมของคนไทยและ
ประเทศไทยยั่งยืน มีความก้าวหน้า
รุ่งเรืองทั้งทางวัตถุ ทั้งทางจิตใจ ให้ได้ชื่อ
ว่าประเทศไทยนี้เป็นที่อยู่อาศัยที่น่าอยู่
เป็นที่มีชื่อเสียงว่าเป็นประเทศที่รักสงบ

“...ปัญหายุ่งยากในสังคมทุกวันนี้เกิดจากเหตุหลายอย่าง แต่เหตุสำคัญที่ก่อปัญหามาก คือ ความขาดหรือความบกพร่องในความเป็นระเบียบ และความสะอาดมั่นคงในความประพฤติ และความคิดจิตใจของบุคคล องค์การศาสนาทุกศาสนามีจุดมุ่งหมาย และภารกิจ ในการขัดเกลาความประพฤติและจิตใจ ให้บุคคลถึงพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรมตามหลักศาสนาอยู่แล้ว จึงน่าจะทำหน้าที่แก้ปัญหาสังคมได้เป็นอย่างดีโดยไม่ลำบาก ในการนี้ ทุกฝ่ายควรจะร่วมมือกันและส่งเสริมกันอย่างจริงจังในการสั่งสอนเผยแผ่ธรรมคำคัญที่สุด ควรจะได้พยายามปลูกฝังความเชื่อ ความเลื่อมใสในคุณธรรมความดีให้เกิดขึ้น ด้วยการประพฤติปฏิบัติเป็นตัวอย่างให้คนทั้งหลายได้เห็นประโยชน์และความดีจากแบบแผนการปฏิบัติ และการอธิบายแนะนำที่ประกอบด้วยความเมตตาการุณย์ และควรระมัดระวังอย่าง ที่สุดที่จะไม่ประกาศสั่งสอนโดยวิธีการที่จะก่อให้เกิดความคิดโต้แย้ง หรือต่อต้านขึ้นในตัวผู้ ฟัง เพราะการกระทำ ดังนั้นจะไม่ช่วยให้บังเกิดผลดีได้เลย....”

นับได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจำเริญรอยตามสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชใน การพระราชทานเสรีภาพให้ประชาชนเลือกนับถือศาสนา และทรงเป็นผู้ตั้งมั่นในพระพุทธศาสนา พร้อมกับ ทรงยอมรับศาสนาอื่น ๆ ที่มีใช้ศาสนาพุทธได้อย่างเสมอภาคกัน ดังคำกล่าวของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนาที่ว่า “...พระองค์ท่านพระราชทานเกียรติให้เสมอเหมือนกันทุก ศาสนา ทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภกจริง ๆ ให้เกียรติศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาทางการของพระองค์ท่าน อย่างไร ศาสนาอื่นก็จะได้รับเหมือน ๆ กันหมด...”^{๑๐} อันแสดงให้เห็นถึงพระมหากษัตริย์ไทยที่กว้าง ใหญ่ไพศาล ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดต่อกันมาตามโบราณขัตติยราชประเพณี และขณะ เดียวกันก็ทรงมีพระราชจริยวัตรสอดประสานเป็นหนึ่งเดียวกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญของราชอาณาจักรไทยนับตั้งแต่ฉบับแรก คือ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕ มาจนถึงฉบับปัจจุบัน คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ในหมวดที่ว่าด้วย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะและทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก

ตลอดระยะเวลาแห่งการครองราชย์ซึ่งสืบเนื่องยาวนานกว่าพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ใน อดีต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงมีพระมหากษัตริย์คุณในการอุปถัมภ์ค้ำชูศาสนาอื่น ๆ ซึ่ง ได้แก่ ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาซิกข์ ฯลฯ อย่างทั่วถึงและเหมาะสมบริบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยนับถือเป็นจำนวน มากรองลงมาจากศาสนาพุทธ โดยส่วนใหญ่แล้วประชาชนคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามหรือที่เรียกว่าชาวไทยมุสลิมจะอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่ภาคใต้ นับตั้งแต่จังหวัดนครศรีธรรมราชลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณพื้นที่ภาคใต้แถบจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส จะมีชาวไทยมุสลิม เชื้อสายมลายูอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น นอกจากนี้ ยังมีบางส่วนในพื้นที่ภาคเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน พื้นที่ภาคกลางบริเวณปริมณฑลในจังหวัดอยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี และ สมุทรปราการ พื้นที่ภาคตะวันออกแถบจังหวัดชลบุรี จันทบุรี และตราด ตลอดจนพื้นที่บางส่วนในเมือง หลวงอย่างกรุงเทพมหานครและตามชานเมืองแถบมีนบุรีและหนองจอกก็มีประชาชนชาวไทยมุสลิม จำนวนไม่น้อยอาศัยอยู่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงส่งเสริมและให้ความสำคัญต่อศาสนาอิสลาม ในกิจการต่าง ๆ มากมายหลายประการมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราช

กรณีกิจกรรมการสำคัญที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีการจัดแปลและจัดพิมพ์คัมภีร์อัลกุรอานเป็นภาษาไทย กล่าวคือ ในราวก่อน พ.ศ. ๒๕๐๕ จะเป็นปีใดไม่แน่ชัด ท่านกงสุลแห่งประเทศไทย ซาอูดิอาระเบียได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทและถวายพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานเป็นฉบับภาษาอังกฤษแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรและทรงศึกษาดู ก็มีพระราชดำริว่า ควรจะมีพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานฉบับภาษาไทย เพื่อชาวไทยมุสลิมจะได้ศึกษาให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง และให้ปรากฏเป็นสง่าราศีแก่ประเทศชาติเทียมทัดนานาอารยประเทศ ดังนั้น ในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในปีเดียวกันนั่นเอง พระองค์จึงมีกระแสรับสั่งให้นายต่วน สุวรรณศาสน์ จุฬาราชมนตรีขณะนั้น (ดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๐ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๔) แปลความหมายของอัลกุรอานจากพระมหาคัมภีร์ฉบับภาษาอาหรับโดยตรง ซึ่งจุฬาราชมนตรีต่วน สุวรรณศาสน์ ก็ได้ถวายงานด้วยความวิริยะอุตสาหะเพื่อสนองพระราชดำริ ท่านได้ใช้เวลาในการแปลและเรียบเรียงความหมายภาษาไทยของพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานจนจบบริบูรณ์ใน พ.ศ. ๒๕๐๗ รวมระยะเวลา ๑ ปี ๗ เดือน ๘ วัน ซึ่งในระหว่างที่จุฬาราชมนตรีต่วน สุวรรณศาสน์ แปลพระคัมภีร์ถวาย ทุกครั้งที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงแสดงความสนพระราชหฤทัย มีพระราชดำรัสถามถึงความคืบหน้าและอุปสรรคปัญหาด้วยความที่ทรงเป็นห่วง และยังมีพระราชประสงค์ที่จะให้พิมพ์เผยแพร่ด้วย โดยมีพระกระแสรับสั่งให้กระทรวงศึกษาธิการจัดหาเงินงบประมาณ ซึ่งในการนี้กรมการศาสนาเป็นผู้จัดพิมพ์จนสำเร็จครบถ้วนบริบูรณ์ (พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๕๑๑) และได้พระราชทานไปยังมัสยิดต่าง ๆ ทั่วประเทศ สิ่งนี้จึงนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อศาสนาอิสลามและถือได้ว่าทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกอย่างแท้จริง^{๑๑}

ท่านผู้หญิงสมร ภูมิณรงค์ ทูลเกล้า ฯ ถวายพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานฉบับภาษาไทย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมเสด็จพระราชดำเนินไปในงานเมาลิดกลาง (งานเมาลิดกลางแห่งประเทศไทย) ซึ่งถือเป็นงานที่สำคัญยิ่งของศาสนาอิสลาม เนื่องจากเป็นงานเฉลิมฉลองคล้ายวันประสูติของท่านศาสดามุฮัมมัด โดยในระหว่าง พ.ศ.๒๕๐๗ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นช่วงเวลาที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธานในพิธี พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานโล่เกียรตินคุณแก่ผู้ให้ความร่วมมือในการจัดงาน ในงานเมาลิดกลางอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้การสนับสนุนแก่ผู้นำทางศาสนา กรรมการอิสลามประจำจังหวัด โต๊ะครู นักเรียน ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามด้วยพระองค์เอง ในโอกาสเสด็จประทับ ณ พระตำหนักทักษิณราชินีเวสต์ทุกปี จนต่อมาเมื่อพระองค์มิได้เสด็จฯ เนื่องจากทรงมีพระสุขภาพไม่สมบูรณ์ ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ หรือสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ปฏิบัติหน้าที่แทนพระองค์จนถึงปัจจุบัน ทั้งยังมีพระราชดำริให้มีการสนับสนุนการจัดสร้างมัสยิดประจำจังหวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคใต้ ได้แก่ มัสยิดกลางประจำจังหวัดปัตตานี มัสยิดประจำจังหวัดสตูล มัสยิดประจำจังหวัดนราธิวาส และมัสยิดประจำจังหวัดยะลา ตลอดจนถึงศูนย์บริหารกิจการศาสนาอิสลามในกรุงเทพมหานคร ทั้งได้พระราชทานทรัพย์อุดหนุนและซ่อมแซมมัสยิดหลายแห่งในประเทศไทย เช่น มัสยิดนูรุลเอียะห์ซาน ตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี นอกจากนี้ ยังมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งผู้นำทางศาสนาอิสลามแห่งประเทศไทย ในตำแหน่งจุฬาราชมนตรี ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้ง “คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย” โดยมีจุฬาราชมนตรีเป็นประธาน รวมทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งตำแหน่งดาโต๊ะยุติธรรมเพื่อบริหารงานด้านการศาสนา การพิจารณาปัญหาศาสนา โดยเฉพาะคดีครอบครัวและมรดกในจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันส่งผลให้งานดำเนินไปอย่างมีระบบ ตลอดจนได้พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้จุฬาราชมนตรีและคณะเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเนื่องในโอกาสสำคัญและโอกาสต่าง ๆ^{๑๒}

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำรัสและพระบรมราชโองการที่สำคัญแก่พสกนิกรชาวไทยมุสลิมในหลายโอกาส ซึ่งทำให้เกิดความปลาบปลื้มปีติไปทั่ว เนื่องจากได้ทรงแสดงให้เห็นถึงความสนพระราชหฤทัย และเข้าพระทัยในหลักศาสนาอิสลามตามพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานอย่างแตกฉานลุ่มลึก ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินในงานเมาลิดส่วนกลาง ปี ฮ.ศ. ๑๓๙๔ ณ ลุมพินีสถาน วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๐๗ ความว่า^{๑๓}

“...ท่านนบีมุฮัมมัด ผู้เป็นศาสดาแห่งศาสนาอิสลาม เป็นมหาบุรุษคนหนึ่งที่ทำคุณประโยชน์แก่โลก พระองค์ท่านสรรเสริญยกย่องคนฉลาด ความไตร่ตรองรอบคอบ และความบริสุทธิ์ทั้งใจและกายว่าเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิต ฉะนั้น ขอให้ท่านทุกคนจงพยายามปฏิบัติตามคำสั่งของท่าน เพื่อจะได้ประสบความสำเร็จ...”

มิเพียงเท่านั้น ยังปรากฏหลายเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงตระหนักดีถึงระเบียบวิถีปฏิบัติในการดำเนินชีวิตเป็นการเฉพาะของศาสนาอิสลาม ซึ่งพระองค์ทรงเรียนรู้และทำความเข้าใจได้อย่างถูกต้อง ดังตัวอย่างสำคัญเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชวโรกาส

มีพระราชปฏิสันถารกับโต๊ะอิหม่ามและกรรมการมัสยิด

ให้นายสวาสดี สุมาลัยศักดิ์ จุฬาราชมนตรี (ดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๐ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๓) เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเป็นครั้งแรก โดยที่ไม่มีผู้ใดกราบบังคมทูลว่าอยู่ในช่วงเดือนรอมฎอน (เดือนแห่งการถือศีลอดตามหลักศาสนาอิสลาม) ซึ่งจะรับประทานอาหารได้ในตอนค่ำเมื่อพระอาทิตย์ตกดินแล้ว พระองค์ทรงทราบเป็นอย่างดี จึงได้พระราชทานเลี้ยงแก่จุฬาราชมนตรีและคณะภายหลังการเข้าเฝ้าฯ เมื่อล่วงถึงเวลาที่รับประทานอาหารได้ ยังความปลื้มปิติเป็นล้นพ้นสุดจะพรรณนา ดังคำกล่าวของท่านผู้หวั่นสมร ภูมิณรงค์ ประธานมูลนิธิทวน สุวรรณศาสน์ จุฬาราชมนตรีที่ว่า “...หลาย ๆ อย่างเป็นเรื่องน่าประทับใจ อย่างในช่วงถือศีลอด ตอนที่นายสวาสดี สุมาลัยศักดิ์ จุฬาราชมนตรีคนก่อนหน้านี้ เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นครั้งแรก ซึ่งภายหลังการเข้าเฝ้าฯ เป็นช่วงเวลาค่ำ พระองค์ท่านได้ทรงจัดอาหารไว้ให้เลย จุฬาราชมนตรีสวาสดีและมุสลิมท่านอื่น ๆ ที่ร่วมคณะไปด้วยต่างซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นอย่างมาก...”^{๙๔} ทั้งยังรวมถึงเหตุการณ์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปยังศาสนสถานของศาสนาอิสลาม ดังคำกล่าวของท่านผู้หวั่นสมร ภูมิณรงค์ ประธานมูลนิธิทวน สุวรรณศาสน์ จุฬาราชมนตรีที่ว่า “...เมื่อครั้งเสด็จฯ เข้าไปในมัสยิด พระองค์ท่านก็ทรงทอดพระบาทเพื่อเป็นตัวอย่าง แล้วพระองค์ท่านก็ทรงกระซิบบอกข้างหลังว่าถอดรองเท้า หลังจากนั้นข้าราชการและข้าราชการที่ตามเสด็จฯ ก็ถอดรองเท้า พระองค์ท่านทรงศึกษาทุกอย่าง และก่อนที่จะเสด็จฯ เข้าไป พระองค์ท่านทรงถามว่าเข้าได้มั๊ย เข้าได้แคไหน พระองค์ท่านทรงมีความละเอียดอ่อนจริง ๆ...”^{๙๕} หรือเมื่อครั้งที่นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ประธานรัฐสภา (ดำรงตำแหน่งประธานรัฐสภาระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๙ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๓) ได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลี

วันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๒ เสด็จฯ ไปยัง
บ้านพรุทาบแดง อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

พระบาทเพื่อรับพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๐ พระองค์ท่านทรงมีรับสั่งให้นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ประธานรัฐสภา ปฏิบัติตนให้ตรงตามหลักการศาสนา อันใดที่ขัดกับหลักการศาสนาอิสลามก็ไม่ต้องปฏิบัติ พระราชจริยวัตรทั้งงดงามและทรงเป็นแบบอย่างที่ดีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดังตัวอย่างที่ยกมากล่าวเพียงบางส่วนนี้ได้ส่งผลให้ชาวไทยมุสลิมทั่วประเทศต่างซาบซึ้งและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น

เป็นที่ประจักษ์แจ้งว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในฐานะองค์อัครศาสนูปถัมภก ทรงให้การอุปถัมภ์ค้ำจุนศาสนาต่าง ๆ นอกเหนือจากศาสนาพุทธ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาอิสลาม ทั้งในการพระราชทานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์และบูรณะสถานที่สำคัญของแต่ละศาสนา การพระราชทานพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทแก่ผู้แทนศาสนา และการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนศาสนสถานต่าง ๆ ตลอดจนการเสด็จพระราชดำเนินในการร่วมพิธีสำคัญทางศาสนา เนื่องเพราะพระองค์ทรงถือว่าทุกศาสนาต่างมุ่งสอนให้เป็นคนดี และศาสนา ก็ถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่สำคัญ พระองค์ทรงมุ่งมั่นบำเพ็ญพระราชกุศลในการทำนุบำรุงในทุกศาสนาที่อยู่บนผืนแผ่นดินไทยได้อย่างดียิ่ง ปรากฏจากอดีต และถึงพร้อมด้วยความเสมอภาคกัน พระบารมีและพระมหากรุณาธิคุณที่พระบาทสมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่ศาสนาต่าง ๆ ทำให้ประชาชนทุกชาติทุกภาษาและทุกศาสนาต่างอาศัยอยู่ร่วมกันในประเทศไทยอย่างสงบสุขราบรื่น โดยไม่ปรากฏความขัดแย้งกันแต่อย่างใด พระองค์ทรงได้รับการเคารพเทิดทูนและแซ่ซ้องสรรเสริญไปทั่วหล้า สมควรยิ่งแล้วที่พลกนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่าจะดำเนินรอยตามเบื้องพระยุคลบาท ด้วยการประพฤติปฏิบัติตนให้มีใจโอบอ้อม ถนอมกันรู้ และยอมรับในความแตกต่างของแต่ละศาสนิก ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันในท่ามกลางความหลากหลายทางศาสนาของสังคมไทย อันจะนำซึ่งความสมัคปรองดองสามัคคีและเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประชาชนในประเทศสืบไป

ทรงเป็นธรรมราชาผู้ปกครอง อาณาประชาราษฎร์ทุกเชื้อชาติ และศาสนา

พระมหากษัตริย์ไทยนับแต่อดีตกาล ในสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ มีพระราชภารกิจสำคัญในการปกป้องคุ้มครองบ้านเมืองและอาณาประชาราษฎร์ให้มั่นคงปลอดภัย อยู่เย็นเป็นสุข และเจริญรุ่งเรือง ทั้งนี้พระองค์ทรงยึดคติธรรมตามแนวทางพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเป็นหลักใน

เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรในอำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

การบริหารปกครองแผ่นดิน นอกเหนือไปจากการตรากฎหมายบังคับใช้ คติธรรมที่ว่านี้ส่วนหนึ่งมีต้น
 รากมาจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์^{๖๖} ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมในการปกครองที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้มาโดย
 ตลอด และส่วนหนึ่งมาจากคระลองการปกครองที่มีระบุในคัมภีร์พุทธศาสนา รวมถึงคัมภีร์ที่แต่งขึ้นใน
 แผ่นดินสยามประเทศแต่โบราณ อาทิ ไตรภูมิภคที่รู้จักกันในชื่อว่า ไตรภูมิพระร่วง^{๖๗} ทั้งนี้หลักธรรม
 คำสอนสำคัญตามมีปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาที่พระมหากษัตริย์แต่โบราณกาลทรงยึดเป็นหลักการ
 สำคัญในการปกครอง คือ หลักทศพิธราชธรรม เบญจศีล อุโบสถศีล และหลักแห่งความยุติธรรม^{๖๘}
 โดยเฉพาะอย่างยิ่งคติธรรมหลักในเรื่องทศพิธราชธรรม ถือเป็นธรรมของพระราชาหรือคุณธรรมของ
 ผู้ปกครองบ้านเมืองที่ถูกระบุให้ความสำคัญเป็นพิเศษ หลักทศพิธราชธรรม ตามกล่าวมี ๑๐ ประการ
 ดังนี้^{๖๙}

๑) ทาน (การให้) คือ สละทรัพย์สิ่งของ บำรุงเลี้ยง ช่วยเหลือราษฎร และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

๒) ศีล (ความประพฤติดีงาม) คือ สำนวณกายและวาจา ประกอบแต่การสุจริต รักษาจิตดีคุณให้
 ความเป็นตัวอย่าง และเป็นทีเคารพนับถือของประชาราษฎร์มิให้เป็นข้อที่ใครจะดูแคลน

ในหลวงขอรับรอง รับเสด็จอย่างประหัต

ทราบว่าใน การ เสด็จ ประ
พาสและเยี่ยมเยียนราษฎรใน
จังหวัดภาคอีสาน ซึ่งจะมีขึ้น
ในวันที่ ๒ พฤศจิกายน ที่จะ
ถึงของพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระ
บรมราชินีพร้อมข้าราชบริพาร
นั้น ได้มีพระราชดำรัสผ่าน
พระยารามราชภักดี ปลัดกระ
ทรวงมหาดไทย ว่า ให้ ทางจ้ง
หวัดต่างๆที่เตรียมการรับเสด็จ
นั้น ให้ถือหลักประหัตมากที่สุด เพราะพระองค์ ไม่ถือ
ว่าที่ประทับ ใน การ รับ เสด็จ
นั้น จะเล็กหรือใหญ่อย่างใด
เป็นสำคัญ ให้ถือเอาการประ
หัตเป็นหลักสำคัญในการรับ
เสด็จก็พอเพียงแล้ว

ข่าวจากหนังสือพิมพ์บ้านเมือง เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ เยี่ยมราษฎรในพื้นที่
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นครั้งแรก
(ระหว่างวันที่ ๒ ถึงวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๙๔)

๓) บริจาคะ (การบริจาค) คือ เสียสละความสุขสำราญ
ตลอดจนชีวิตของตนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และความ
สงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

๔) อาชวาระ (ความซื่อตรง) คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ไว้มารยา
ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

๕) มัทวะ (ความอ่อนโยน) คือ มีอัธยาศัย ไม่เย่อหยิ่ง
หยาบคาย กระด้างถือองค์ มีความสง่าเกิดแต่ท่วงทีที่ริยาสุภาพ
นุ่มนวล ละมุนละไม ให้ความรักภักดีแต่มีชาติยาเกรง

๖) ตปะ (ความทรงเดช) คือ แผดเผากิเลสตัณหา มิให้
เข้ามาครอบงำย่ำยีจิตใจ ระวังยับยั้งข่มใจได้ ไม่ยอมให้
หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและความปรนเปรอ มี
ความเป็นอยู่สม่ำเสมอ หรืออย่างสามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญ
เพียรทำกิจให้สมบูรณ์

๗) อักโกธะ (ความไม่โกรธ) คือ ไม่กริ้วกราด ลุอำนาจความ
โกรธจนเป็นเหตุให้วินิจฉัยความกระทำการต่าง ๆ ผิดพลาดเสีย
ธรรม มีเมตตาประจักษ์ใจไว้ระงับความเคืองชุน วินิจฉัยความ
และกระทำการด้วยจิตอันราบเรียบเป็นตัวของตัวเอง

๘) อวิหิงสา (ความเบียดเบียน) คือ ไม่บีบคั้นกดขี่ เช่น
เก็บภาษีขูดรีด หรือเกณฑ์แรงงานเกินขนาด ไม่หลงระเริง
อำนาจ ขาดความกรุณา หาเหตุเบียดเบียนลงโทษทางอาญา
แก่ประชาราษฎร์ผู้ใด เพราะอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

๙) ขันติ (ความอดทน) คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึง
จะลำบากกายเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ทอดทิ้ง ถึงจะถูกยั่ว
ถูกหยันด้วยคำเสียดสีถากถางอย่างไร ก็ไม่หมดกำลังใจไม่
ยอมละทิ้งกรณีที่น่าเบื่อโดยชอบธรรม

๑๐) อวิโรธนะ (ความไม่คลาดธรรมดา) คือ วางองค์เป็นหลัก
หนักแน่นในธรรม คงที่ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหวเพราะถ้อยคำ
ที่ร้ายร้าย ลามลึกการะหรืออิฏฐารมณใด ๆ สถิตมั่นในธรรม ทั้งส่วน
ยุติธรรม คือ ความเที่ยงธรรม นิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผน
หลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม
ไม่ประพฤติก่อให้เกิดคลาดวิบัติไป

ด้วยเหตุที่พระมหากษัตริย์ไทยในทุกยุคสมัยทรงยึดหลัก
ทศพิธราชธรรมตามกล่าวเป็นแนวทางในการปกครองแผ่นดิน
มาแต่สมัยสุโขทัย จึงปรากฏสัทธานามที่ใช้เรียกว่าพระมหา

กษัตริย์สืบมาว่า “ธรรมราชา” อันหมายความว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้รักษารธรรมและปฏิบัติธรรม และด้วยหลักของธรรมนี้^{๒๐} ทำให้เกิดความยุติธรรมขึ้นในประเทศ กล่าวคือ ในการใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์จะทรงใช้ภายใต้หลักธรรมที่มีระบุไว้ทั้ง ๑๐ ประการ อาจจะกล่าวได้ว่าพระมหากษัตริย์ทรงต้องใช้หลักธรรมเป็นแบบแผนในการปกครอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ พระราชดำริและพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ของพระมหากษัตริย์จะอยู่ในกรอบแห่งหลักธรรมนี้ ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว พระองค์อาจไม่จำเป็นต้องทรงทำเช่นนั้นเลย เนื่องจากพระองค์ทรงมีสถานะเป็นเจ้าชีวิตและเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจสูงสุดเหนือผู้ใดทั้งปวงในแผ่นดิน

อย่างไรก็ดี มิได้หมายความว่าพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์จะทรงปฏิบัติตามหลักทศพิธราชธรรมเสียทั้งหมด หรืออาจกล่าวได้ว่า ในทางปฏิบัติแล้วพระมหากษัตริย์ไทยในฐานะพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ปกครองมิได้ทรงเป็น “ธรรมราชา” ในอุดมคติได้ทั้งหมด^{๒๑} เนื่องจากหลักธรรมตามกล่าวถือเป็นหลักอุดมคติที่ตีกรอบให้พระมหากษัตริย์ต้องทรงเป็นพระมหากษัตริย์แห่งความถูกต้อง (The righteous one) ซึ่งถือเป็นสถานะสูงสุดของการเป็นพระมหากษัตริย์ในความหมายของพุทธศาสนา ด้วยเป็นพื้นฐานแห่งคุณสมบัติของผู้จะก้าวขึ้นเป็นราชาเหนือราชาทั้งหลายในสากลจักรวาลหรือเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชนั่นเอง หากแต่ก็มีพระเจ้าแผ่นดินของไทยหลายพระองค์ที่ทรงแสดงพระวิริยะอุตสาหะในอันที่จะดำรงไว้ซึ่งสถานะความเป็น “ธรรมราชา” ได้อย่าง

สมบูรณ์ ในที่นี้จะกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ผู้ทรงถือเป็นแบบอย่างของ “ธรรมราชา” อันประเสริฐพระองค์หนึ่ง^{๒๒} ดังปรากฏนับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสืบพระราชสันตติวงศ์เป็นพระมหากษัตริย์ไทยในลำดับรัชกาลที่ ๙ แห่งราชวงศ์จักรี ใน พ.ศ. ๒๔๘๙ เป็นต้นมากระทั่งถึงปัจจุบันกาล ทรงปกครองบ้านเมืองในฐานะพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ทรงงานอย่างหนักเพื่ออำนวยประโยชน์สุขแก่อาณาประชาราษฎร์ โดยมีทรงย่อท้อและมีทรงเห็นแก่เหน็ดเหนื่อยแต่อย่างใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๔ นับเป็นครั้งแรกที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรในภาคพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท้องถิ่นทุรกันดารที่ห่างไกลความเจริญ โดยเริ่มเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือระหว่างวันที่ ๒ ถึง ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นปฐม^{๒๓} หลังจากนั้นใน พ.ศ. ๒๕๐๑ ทั้งสองพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคเหนือ และใน พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในแต่ละจังหวัดในพื้นที่ภาคใต้ตามลำดับ ทั้งนี้พระราชกรณียกิจนานับการที่ทรงปฏิบัติในด้านต่าง ๆ เพื่อให้บังเกิดความสุขและความเจริญต่อประเทศชาติและประชาชนคนไทยทุกหมู่เหล่า ทุกเชื้อชาติ และศาสนาในตลอดระยะเวลากว่า ๖๕ ปี จะขอก้าวโดยสรุปพอสังเขปดังต่อไปนี้^{๒๔}

วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๗
เสด็จฯ ไปยังศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
จังหวัดสกลนคร

วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๕ เสด็จฯ บริเวณพื้นที่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

ด้านการแพทย์และสาธารณสุข

ภายหลังการเสด็จนิวัติกลับประเทศไทยใน พ.ศ. ๒๔๙๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงนำ ยารักษาวัณโรคขนานใหม่มาพระราชทานแก่กระทรวงสาธารณสุข และได้พระราชทานพระราชทรัพย์ ส่วนพระองค์เพื่อสร้าง “อาคารมหิตลวงศานุสรณ์” บริเวณสถานเสาวภา สำหรับใช้ในการผลิตวัคซีน บีซีจี ซึ่งเป็นยาฉีดให้แก่เด็กเพื่อป้องกันวัณโรค และต่อมายานี้ก็ใช้ป้องกันโรคเรื้อนได้อีกด้วย พระราช กรณียกิจด้านการแพทย์ถือเป็นพระราชดำริในแรกเริ่มที่ทรงห่วงใยและให้ความสำคัญ เนื่องจาก พระองค์ทรงเล็งเห็นว่าการที่ประชาชนมีสุขภาพดีจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ

พ.ศ. ๒๔๙๕ พระองค์ทรงตั้งกองทุนโปลิโอสงเคราะห์เพื่อบำบัดรักษาผู้ป่วยและศึกษาวิจัยโรค และ อีก ๒ ปีถัดมา ใน พ.ศ. ๒๔๙๗ พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือแพทย์ เวชภัณฑ์ และยานพาหนะให้กระทรวงสาธารณสุข เพื่อจัดตั้งหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ไปรักษาประชาชนในท้องถิ่น ที่ห่างไกล โดยเริ่มแรกที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดเพชรบุรี ภายใต้ชื่อ “หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ พระราชทาน” และใน พ.ศ. ๒๔๙๘ พระองค์ได้พระราชทานเรือยนต์สำหรับเป็นหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ ทางน้ำให้สภากาชาดไทยและโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โดยพระราชทานนามเรือว่า “เวชพาหน” เพื่อ

ให้ราษฎรที่อาศัยอยู่ริมน้ำได้รับการดูแลรักษาทางการแพทย์อย่างทั่วถึง และในปีเดียวกันนี้เอง พระองค์ทรงสนับสนุนการสร้างบุคลากรด้านการแพทย์ในสาขาต่าง ๆ ให้ได้รับการศึกษาในระดับสูงในต่างประเทศ เพื่อนำวิชาความรู้และประสบการณ์มาเผยแพร่ และศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในประเทศ

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๙๙ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้งหน่วยแพทย์เคลื่อนที่พระราชทานหน่วยที่ ๒ ที่จังหวัดขอนแก่น เพื่อเป็นศูนย์กลางการรักษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และหน่วยที่ ๓ ที่จังหวัดยะลา เพื่อเป็นศูนย์กลางการรักษาในภาคใต้

พ.ศ. ๒๔๙๖ เสด็จฯ ทอดพระเนตรแพทย์ที่กำลังตรวจสุขภาพเด็กในท้องที่ทุรกันดาร

ทั้งนี้ภายหลังการก่อสร้างสถาบัน “ราชประชาสมาสัย” เพื่อเป็นสถานฝึกอบรมและค้นคว้าเกี่ยวกับโรคเรื้อน ใน พ.ศ. ๒๕๐๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเงินที่เหลือเป็นทุนก่อตั้ง “มูลนิธิราชประชาสมาสัย” เพื่อช่วยเหลือกิจการด้านค้นคว้าป้องกันรักษาและสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคเรื้อน และใน พ.ศ. ๒๕๑๓ พระองค์ยังทรงจัดตั้งหน่วยทันตแพทย์พระราชทาน เพื่อไปรักษาชาวบ้านที่อยู่ห่างไกล โดยจะพระราชทานค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้ด้วย

ด้านการศึกษาและสังคมสงเคราะห์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญและมุ่งเน้นในเรื่องการศึกษาเป็นอย่างมาก พระราชกรณียกิจประการสำคัญ คือ การเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานปริญญาบัตรเป็นครั้งแรกแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา ๒๔๙๒ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ และต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๙๕ ทรงตั้งกองทุนภูมิพลเพื่อพระราชทานทุนให้แก่ นิสิต นักศึกษาที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทรัพย์ และใน พ.ศ. ๒๔๙๙ พระองค์ทรงสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่เยาวชน

วันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ.๒๕๐๓ เสด็จฯ ไปทรงประกอบพิธีเปิดอาคารสถาบันราชประชาสมาสัย ในบริเวณสถานพยาบาลพระประแดง

ในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่ทุรกันดาร โดยพระราชทานความช่วยเหลือแก่ตำรวจตระเวนชายแดนในการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับเยาวชนในท้องที่ห่างไกลโรงเรียนแห่งแรก คือ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบำรุงที่ ๑ บ้านดอนมหาวัน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

พ.ศ.๒๕๐๕ ได้เกิดเหตุวาทภัยครั้งร้ายแรงที่แหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช พระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สถานีวิทยุ อ.ส. ประกาศชักชวนให้ประชาชนบริจาคเงินและสิ่งของช่วยเหลือผู้ประสบภัย ซึ่งทำให้มีประชาชนร่วมกันบริจาคเงินและสิ่งของเป็นจำนวนมาก และต่อมาพระองค์ได้พระราชทานทรัพย์ให้สร้างโรงเรียนประชาบาลที่ประสบเหตุวาทภัยพิบัติ รวม ๑๒ โรงเรียนในพื้นที่ ๖ จังหวัดภาคใต้ โดยพระราชทานชื่อว่า “โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๑ ถึง ๑๒ ตามลำดับ” และได้พระราชทานโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ให้แก่ผู้ประสบภัยอีกหลายแห่งในเวลาต่อมา

ในปีต่อมา เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มดำเนินงาน “มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ในพระบรมราชูปถัมภ์” โดยใช้เงินที่เหลือจากการบริจาคเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยที่แหลมตะลุมพุก ๓ ล้านบาท เป็นทุนเริ่มต้นเพื่อช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ประชาชนที่ได้รับความทุกข์ยากและเดือดร้อนจากเหตุสาธารณภัยต่าง ๆ อย่างทันด่วนที่ ตลอดจนสงเคราะห์เรื่องทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษา และโรงเรียน ทั้งยังพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จัดสร้างโรงเรียนสำหรับบุตรผู้ป่วยโรคเรื้อนที่เลี้ยงแยกกับบิดามารดาแต่แรกเกิดและไม่มีเชื้อโรคเรื้อน โดยพระราชทานชื่อว่า “โรงเรียนราชประชาสถาลัย” อีกด้วย

ใน พ.ศ.๒๕๐๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฟื้นฟูทุนเล่าเรียนหลวง ซึ่งเป็นทุนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงริเริ่มพระราชทานให้นักเรียนที่เรียนดีไปศึกษาต่อต่างประเทศ ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๔๐ และพระราชทานสืบเนื่องมาจนถึง พ.ศ.๒๔๗๖ แล้วจึงยุติไป และต่อมาในพ.ศ. ๒๕๑๙ พระองค์ทรงริเริ่มโรงเรียนพระดาบสเพื่อให้นักศึกษาแก่บุคคลทั่วไปและผู้ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์

นอกจากนี้ ใน พ.ศ.๒๕๑๕ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมหน่วยทหารที่ปฏิบัติการอยู่ ณ ภูพานน้อย อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม และมีพระราชประสงค์ให้หน่วยทหารในกองทัพภาคที่ ๒ ได้มีโอกาสช่วยเหลือประชาชนในด้านการศึกษา โดยที่พระองค์ทรงสนับสนุนวัสดุการก่อสร้างบางส่วน ซึ่งเป็นที่มาของการก่อตั้งโรงเรียนร่มเกล้า นั่นเอง ทั้งนี้โรงเรียนร่มเกล้าแห่งแรกเกิดขึ้นที่บ้านหนองแคน ตำบลดงหลวง จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ที่อันตราย เนื่องจากเป็นแหล่งรวมของผู้ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างอยู่เป็นจำนวนมาก โดยพระองค์ได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ก่อสร้างอาคารโรงเรียนถาวรหลังแรก และต่อมาใน พ.ศ.๒๕๑๘ พระองค์ได้ทรงก่อตั้งมูลนิธิสลายใจไทย เพื่อช่วยเหลือผู้เสียสละชีพเพื่อชาติทุกคน อันเป็นผลจากการสู้รบกับกลุ่มผู้ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่าง

ด้านการเกษตรและการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ใน พ.ศ. ๒๔๙๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพันธุ์ปลาหมอเทศแก่กำนันและผู้ใหญ่บ้านทั่วประเทศ จำนวน ๖๐,๐๐๐ ตัว เพื่อนำไปแจกจ่ายเป็นพันธุ์ปลาพระราชทานแก่ราษฎร ทั้งยังมีพระบรมราชานุญาตให้กรมประมงใช้บ่อบริเวณพระราชวังสวนจิตรลดาเป็นที่เพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์ปลาพื้นเมืองและพันธุ์ปลาต่างประเทศไว้สำหรับพระราชทานแก่ประชาชนเพื่อนำไปเลี้ยง เพื่อจะได้มีไว้บริโภคอย่างกว้างขวาง ด้วยมีคุณค่าทางโปรตีนสูง และต่อมาใน พ.ศ.๒๕๐๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจัดตั้งโครงการสวนพระองค์ขึ้นในสวนจิตรลดา เพื่อจะได้ทรงศึกษาหาข้อมูลต่าง ๆ ก่อนพระราชทานพระราชดำริแก่เกษตรกร โดยทรงหว่านข้าวในแปลงนาสาธิต และทรงปลูกต้นยางนาในบริเวณสวนจิตรลดา และในปีต่อมา พระองค์ทรงจัดตั้งโรงโคนมสวนจิตรลดา เพื่อสาธิตกิจการเลี้ยงโคนม แปลงหญ้า ตลอดจนการรีดโคนมและบรรจุนมออกจำหน่าย และใน พ.ศ.๒๕๑๔ ทรงเริ่มกิจการโรงสีข้าวตัวอย่างในโครงการสวนพระองค์สวนจิตรลดา เนื่องจากพระองค์ทรงห่วงใยฐานะความเป็นอยู่ของชาวนา จนมาใน พ.ศ.๒๕๒๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นแห่งแรก ซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดฉะเชิงเทรา

วันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๖ เสด็จฯ ไปทรงเปิดโรงเรียนร่มเกล้าแห่งแรก

กระทั่งใน พ.ศ.๒๕๓๑ ทรงก่อตั้งมูลนิธิชัยพัฒนา โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนให้มีความร่มเย็นเป็นสุขและอยู่ดีกินดี อันจะนำไปสู่ความมั่นคงของประเทศ คือ ชัยชนะแห่งการพัฒนา และใน พ.ศ.๒๕๓๓ ได้เสด็จพระราชดำเนินและทรงติดตามความก้าวหน้าของโรงงานสกัดและแปรรูปน้ำมันปาล์มขนาดเล็ก ถัดมาใน พ.ศ.๒๕๓๕ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังบ้านเจาะไบ ตำบลแป้น อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี เพื่อช่วยพัฒนาพื้นที่ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งยังพระราชทานพระราชดำริให้จัดซื้อที่ดินที่ติดกับวัดมงคลชัยพัฒนา ตำบลห้วยบง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี เพื่อทดลองและสาธิตการบริหารจัดการพื้นที่ตามทฤษฎีแนวใหม่ (ประกอบด้วย ๓ ขั้น คือ ขั้นที่ ๑ ผลิตไว้บริโภคในครัวเรือน ขั้นที่ ๒ รวมกลุ่มเพื่อการผลิตรายตลาด และขั้นที่ ๓ ร่วมมือกับองค์กรภายนอกในการทำธุรกิจและพัฒนาคุณภาพชีวิต)

นอกจากนี้ใน พ.ศ.๒๕๔๐ เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นหลักในการดำรงชีพ

ด้านการพัฒนา พื้นฟู และแก้ไขปัญหาสภาพดิน น้ำ และป่าไม้

ใน พ.ศ.๒๕๔๘ เมื่อคราวพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พระองค์ทรงมีพระราชดำริสำคัญเกี่ยวกับเรื่องฝนเทียมและเรื่องฝ่ายชะลอความชุ่มชื้น จนมาใน พ.ศ.๒๕๖๒ ได้เกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ด้านการพัฒนา

แหล่งน้ำเป็นแห่งแรก โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างอ่างเก็บน้ำเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และในปีต่อมา พระองค์ทรงริเริ่มโครงการพัฒนาที่ดินตามพระราชประสงค์หุบกะพง อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เพื่อจัดหาที่ทำกินช่วยเหลือราษฎรชาวสวนผักที่ประสบความเดือดร้อน เนื่องจากไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองและผลผลิตไม่ได้ราคา ถือเป็นโครงการแรกตามพระราชประสงค์ในการพัฒนาชนบท และใน พ.ศ. ๒๕๐๘ พระองค์ทรงเริ่มดำเนินการโครงการฟาร์มส่วนพระองค์หาดทรายใหญ่ ตำบลเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยทรงทดลองเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ชนิดต่างๆ เพื่อเป็นแบบอย่างของการพัฒนาพื้นที่แห้งแล้งแก่ประชาชนในท้องถิ่นและพื้นที่อื่น ๆ ที่มีลักษณะภูมิประเทศใกล้เคียง และใน พ.ศ. ๒๕๑๑ มีพระราชกระแสให้จังหวัดเพชรบุรีจัดหาที่ดินรกร้างว่างเปล่าเนื้อที่ ๒,๕๘๐ ไร่ ให้กลุ่มชาวไร่จากนิคมสร้างตนเองเขื่อนเพชรบุรีเข้าประกอบอาชีพ ในปีต่อมา พระองค์ได้ทรงก่อตั้งโครงการหลวงเพื่อแก้ปัญหาปลูกฝิ่นและการทำไร่เลื่อนลอยของชาวเขา โดยทรงส่งเสริมการปลูกผักและไม้ดอกเมืองหนาวแทน เพื่อให้ชาวเขามีความเป็นอยู่ที่ดีและถาวร

หนังสือพิมพ์บ้านเมืองฉบับวันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘

ใน พ.ศ. ๒๕๑๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ให้ดำเนินโครงการจัดพัฒนาที่ดินใหม่ จำนวน ๖๕,๐๐๐ ไร่ เพื่อส่งเสริมให้ราษฎรมีที่ทำกินและอยู่อาศัยตลอดไป ทั้งยังได้พระราชทานคำแนะนำให้สร้างอ่างเก็บน้ำไว้ใช้เพื่อการเกษตรกรรมเมื่อฝนทิ้งช่วงด้วย

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๑๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริให้ก่อสร้างโครงการฝายทดน้ำบ้านหนองหอย อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ และใน พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้พระราชทานพระราชดำริให้ก่อสร้างแหล่งน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดต่าง ๆ เพื่อจัดหาความช่วยเหลือราษฎรตามหมู่บ้านในพื้นที่ยากจนและแห้งแล้ง และในปีเดียวกัน ได้พระราชทานที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ให้แก่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อให้ชาวนามีที่ทำกินจำนวน ๕๑,๙๖๗ ไร่ ๙๕ ตารางวา และใน พ.ศ. ๒๕๑๙ พระองค์ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์

จำนวนหนึ่ง ดำเนินงานโครงการพัฒนาลุ่มน้ำเข็ก (เขาค้อ) จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดพิษณุโลก และ จังหวัดเลย (เขาค้ออยู่ในเขตรอยต่อ ๓ จังหวัด คือ เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย จัดเป็นพื้นที่ป่าเขาที่เป็นแหล่งชองสุมของกลุ่มผู้ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่าง) เพื่อจัดสรรที่ดินทำกินและบริการด้านสาธารณสุขโรคเฝ้าระวังและทหารผ่านศึกในลักษณะหมู่บ้านอาสาสมัครป้องกันตนเอง ซึ่งเป็นการพัฒนาชุมชนในอีกทางหนึ่ง

ใน พ.ศ.๒๕๒๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้พัฒนาพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมภายใต้โครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา โดยพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังพื้นที่อ่างเก็บน้ำท่ากะบาก อำเภอสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี ต่อมาในปลาย พ.ศ.๒๕๔๕ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรพื้นที่แปลงปลูกปาล์วยเลน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

กระทั่งใน พ.ศ.๒๕๒๓ ทรงห่วงใยทุกข์เข็ญของราษฎรที่ประสบความเดือดร้อนจากน้ำท่วมในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จึงมีพระราชดำริในการแก้ไขปัญหา และใน พ.ศ.๒๕๒๕ พระองค์ได้พระราชทานแนวพระราชดำริในการก่อตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส เพื่อแก้ไขปัญหาพื้นที่พรุที่มีสภาพดินเปรี้ยวจัดจนไม่สามารถปลูกพืชได้

พ.ศ. ๒๕๑๗ พระราชทานพระราชดำริให้ก่อสร้างโครงการฝายทดน้ำบ้านหนองหอย อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

ใน พ.ศ.๒๕๓๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงวางศิลาฤกษ์ประตูระบายน้ำบางนราดอนบน โครงการพัฒนาลุ่มน้ำบางนรา อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส และในปีเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรพื้นที่ดอยตุง ซึ่งเป็น

โครงการฟื้นฟูสภาพป่าและพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรบนที่สูง จังหวัดเชียงราย จนมาในช่วงปลาย พ.ศ.๒๕๓๑ ได้เกิดฝนตกหนักและอุทกภัยใหญ่ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พระองค์ได้พระราชทานพระราชดำริในการแก้ไขปัญหา จนนำไปสู่โครงการบรรเทาอุทกภัยหาดใหญ่อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสงขลา และใน พ.ศ. ๒๕๓๒ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรและติดตามความก้าวหน้าของโครงการแก้ไขปัญหาน้ำเสียหนองสนม จังหวัดสกลนคร และใน พ.ศ. ๒๕๓๔ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังโครงการพัฒนาลุ่มน้ำคอยโดน จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทอดพระเนตรและติดตามความก้าวหน้า ในขณะเดียวกัน พระองค์ได้ทรงศึกษาการอนุรักษ์หน้าดินด้วยหญ้าแฝก โดยทรงทดลองปลูกหญ้าแฝก และให้ทุกโครงการในศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ทำเป็นตัวอย่าง

ต่อมาใน พ.ศ.๒๕๓๕ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรและทรงซักถามข้อมูลจากราษฎรในพื้นที่เพื่อใช้ในโครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำ จังหวัดสกลนคร และใน พ.ศ.๒๕๓๘ มีพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการแก้มลิงเพื่อนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา และใน พ.ศ.๒๕๔๑ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโครงการพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่ตามพระราชดำริ

วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๒ เสด็จฯ ไปทรงเปิดเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี

จังหวัดชุมพร และในปีต่อมา คือ พ.ศ.๒๕๔๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี (เป็นเขื่อนที่จะช่วยบรรเทาอุทกภัยและภัยแล้ง) และใน พ.ศ.๒๕๔๔ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงวาง

ศิลาฤกษ์เชื่อนขุนด่านปราการชล จังหวัดนครนายก (เป็นเชื่อนที่จะช่วยให้มีน้ำใช้เพาะปลูกในฤดูแล้ง และในฤดูน้ำหลากหากเกิดอุทกภัยก็จะสามารถกักเก็บน้ำได้) จนมาในปลาย พ.ศ.๒๕๔๕ พระองค์มีพระราชดำริให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการก่อสร้างเขื่อนแควน้อยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดพิษณุโลก และในปีต่อมา ได้พระราชทานพระราชดำริให้หาทางขยายปริมาณกักเก็บน้ำของอ่างเก็บน้ำยางชุม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และใน พ.ศ.๒๕๔๗ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหอุทกภัยในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังมีพระราชประสงค์ให้สร้างพระตำหนักประทับแปรพระราชฐานในภาคพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ อันได้แก่ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ ในพื้นที่ภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ สร้างขึ้น พ.ศ.๒๕๐๔ พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ ในพื้นที่ภาคใต้ จังหวัดนราธิวาส สร้างขึ้น พ.ศ.๒๕๑๖ และพระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดสกลนคร สร้างขึ้น พ.ศ.๒๕๑๘ ทั้งนี้เพื่อจะได้เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานเยี่ยมเยียนและพระราชทานความช่วยเหลือราษฎรในภาคพื้นที่ต่าง ๆ ที่ห่างไกลอย่างทั่วถึง สม่าเสมอ และใกล้ชิด เนื่องจากจะทรงสามารถประทับพักแรมเพื่อทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจได้เป็นระยะเวลานาน

กล่าวได้ว่านับตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๒๔ ถึง พ.ศ.๒๕๒๙ ได้ปรากฏโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในการพัฒนาความเจริญด้านต่าง ๆ ให้กับราษฎรเป็นจำนวนมากทั้งในพื้นที่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และภาคกลาง ซึ่งได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรและศึกษาติดตามด้วยพระองค์เองเป็นประจำอย่างใกล้ชิด พระองค์ได้ทรงงานด้านต่าง ๆ บนหลักการสำคัญที่ว่า **“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”** มาโดยตลอด ดังคำกล่าวของ ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนาที่ว่า **“...คำว่า เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา พระองค์จะทรงใช้กับคนทุกกลุ่ม ทุกภูมิภาค และสิ่งที่พระองค์ท่านทรงเน้นย้ำมาก คือ ต้องอยู่บนฐานของความเข้าใจ “ภูมิสังคม” ซึ่งประกอบด้วย ๒ คำ คือ “ภูมิประเทศ” ซึ่งต้องดูว่ามีลักษณะอย่างไร พื้นที่บนภูเขาก็ต้องพัฒนาแบบหนึ่ง พื้นที่ในหุบเขา ก็ต้องพัฒนาอีกแบบหนึ่ง ภาคอีสานเป็นพื้นที่ราบสูงก็ต้องพัฒนาอีกแบบหนึ่ง ในภาคกลางลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นที่ลุ่มและมีน้ำท่วมตลอดก็จะต้องไปอีกแบบหนึ่ง ในภาคใต้มีปัญหาเรื่องของสภาพดิน ก็ต้องพัฒนาอีกแบบหนึ่ง เป็นต้น ดังนั้น สรุปได้ว่า “ภูมิประเทศ” คือ “ดิน น้ำ ลม ไฟ” ซึ่งไม่เหมือนกันเลยในแต่ละภาค และอีกสิ่งที่พระองค์ท่านทรงเน้น คือ เรื่องของ “สังคม” ซึ่งก็คือ “มนุษย์” พระองค์ท่านทรงห่วงใยมาก ประชาชนทางภาคเหนือก็ต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับรูปแบบหนึ่ง การพัฒนาที่ใช้ได้กับภาคใต้เมื่อไปภาคเหนืออาจจะไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีต ประเพณี ค่านิยมของเขาก็ได้ ประชาชนทางอีสานก็เป็นอีกแบบหนึ่งจะให้เหมือนกับภาคกลางได้อย่างไร ดังนั้น วิถีชีวิตของคนแต่ละท้องถิ่น แต่ละเผ่าพันธุ์ ซึ่งเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ทำให้คนเหล่านั้นแตกต่างกันอย่างมาก ซึ่งต้องใส่ใจในสิ่งเหล่านี้ นี่ก็คือ คำว่า “ภูมิสังคม” และสิ่งที่พระองค์ท่านทรงทำอยู่เสมอ คือ จะทรงถามประชาชนก่อนว่าต้องการหรือไม่ ซึ่งถือเป็นต้นตำรับของกระบวนการประชาพิจารณ์หรือการเปิดรับฟังจากประชาชน (public hearing) ที่ถูกต้อง ไม่ใช่ทำให้ประชาชนเข้าไปในห้องประชุม แล้วเสนออะไรมาจากไหนไม่ทราบให้ไปลองปฏิบัติ ซึ่งไม่ใช่เช่นนั้น แต่ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่แรก...”^{๒๕}**

อย่างไรก็ดี แม้ว่าในระยะหลังนับจาก พ.ศ.๒๕๕๐ เป็นต้นมา พระองค์จะมีได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในภาคพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศมากนัก แต่ก็ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ผู้แทนพระองค์ตรวจประเมินผล และติดตามความก้าวหน้าในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ และที่สำคัญยังทรงทราบถึงความทุกข์ยากของราษฎรในเรื่องต่าง ๆ โดยทรงมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบ พร้อมทั้งพิจารณาหาแนวทางช่วยเหลือและนำความกราบบังคมทูล ซึ่งในบางครั้งก็จะมีพระราชวินิจฉัยเพิ่มเติมในบางเรื่อง เพราะมีพระราชประสงค์ให้พสกนิกรของพระองค์ได้รับการบำบัดทุกข์และได้รับประโยชน์สุขอย่างแท้จริง

ท่ามกลางพระราชกรณียกิจนานัปการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงปฏิบัติเพื่อนำมาซึ่งประโยชน์สุขแก่พสกนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่าตามกล่าวนั้น มีพระราชกรณียกิจหลากหลายประการที่ทรงปฏิบัติเพื่อบำบัดทุกข์และบำรุงสุขให้กับชาวไทยมุสลิม ดังเช่นใน พ.ศ.๒๕๓๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานประทับ ณ พระราชวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และเสด็จออกเยี่ยมราษฎรในหมู่บ้านชาวไทยมุสลิม ณ โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งราษฎรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิมที่มีฐานะยากจน พระองค์ทรงส่งเสริมอาชีพที่มีในจังหวัดนั้น และที่สำคัญให้เหมาะสมตามหลักศาสนาและสภาพชีวิตความเป็นอยู่ โดยชาวไทยมุสลิมต่างได้รับพระมหากรุณาธิคุณโดยทั่วถึงที่ทรงช่วยบรรเทาความเดือดร้อนในด้านการหาเลี้ยงชีพ ทั้งยังพระราชทานโครงการตามพระราชดำริ โครงการส่งเสริมอาชีพ ทรงหาวิธีช่วยแก้ปัญหา แนะนำ และสนับสนุนหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนถึงทรงสนับสนุนให้มีโครงการศูนย์การศึกษาและพัฒนากะหรี่ปั๊พอันเนื่องมาจากพระราชดำริทุกภาคพื้นที่ โดยโครงการศูนย์การศึกษาที่ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์ เช่น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย ตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งทำให้มีแหล่งอาชีพและได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นตามลำดับ จนทำให้ชาวไทยมุสลิมในพื้นที่สามารถยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวให้มั่นคงยิ่งขึ้นได้ นอกจากนี้ ในด้านการสังคมสงเคราะห์ ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมเสด็จพระราชดำเนินไปในงานสังคมของชาวไทยมุสลิม เช่น การเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธานในพิธีเปิดงานการกุศลของสมาคมสตรีไทยมุสลิมแห่งประเทศไทย และทรงรับมูลนิธิช่วยเหลือเด็กกำพร้าสตรีไทยมุสลิมไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นต้น

นับตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๔๔ เป็นต้นมา ซึ่งถือเป็นช่วงระยะเวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในภาคพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ โดยในระหว่างวันที่ ๖ ถึงวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ.๒๕๐๒ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ภาคใต้ทั้งหมด ๑๔ จังหวัด ได้แก่ ชุมพร ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง ตรัง สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส^{๒๖} โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ภาคใต้แถบจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ซึ่งแม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู หากทว่าสิ่งเหล่านี้มิได้เป็นอุปสรรคสำหรับพระองค์แต่อย่างใด ตรงกันข้ามทรงปฏิบัติต่อผู้คนในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างเสมอเหมือนกับพสกนิกรชาวไทยในทุกภาคพื้นที่โดยปราศจากความแตกต่าง ด้วยทรงตระหนักว่าทุกคนไม่ว่าจะอยู่แห่งหนใดในราชอาณาจักร จะมีเชื้อชาติใดและจะนับถือศาสนาใด ก็ล้วนเป็นพสกนิกรของพระองค์ที่ทรงต้องห่วงใยดูแลโดยทั่วถึงกัน

วันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๑ เสด็จฯ ไปยังศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี

ดังคำกล่าวของท่านผู้ทรงจริงใจดี ที่พระ รongราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถที่ว่า “...ถ้าทุกคนจำได้ดี ก็ตอน พ.ศ.๒๕๓๘ เป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร ตอนนั้นทรงขึ้นครองราชย์และเสด็จพระราชดำเนินออกไปทรงเยี่ยมด้วยกันทั้งสองพระองค์ ทั้งภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคอีสาน แล้วก็เสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรมตามเรือนรับรองของจังหวัด ศาลากลางจังหวัด และที่เรียกกันว่าจวนผู้ว่าราชการจังหวัด ไปทุกภาคเลยนะค่ะ แล้วก็เวลาเสด็จพระราชดำเนินไป รถพระที่นั่งก็ค่อนข้างโบราณ ...เวลาเสด็จฯ ไป ประชาชนมาเฝ้าฯ เป็นจำนวนมาก ..เหมือนทรงมาทำความรู้จักคนของพระองค์ บางครั้งรถพระที่นั่งไปเสียกลางทางก็มี แล้วก็ฝุ่นตลบ เพราะถนนหนทางยังไม่ได้ดี ส่วนทางภาคใต้ก็จะเห็นชาวไทยมุสลิมมาเฝ้ารับเสด็จฯ ซึ่งพระองค์ท่านก็จะมีพระราชปฏิสันถารทั่วถึงกันหมด ใครมีอะไรก็ออกมาถวาย อื่นมามาก็ออกมาถวายพระพรที่องค์พระประมุขเสด็จพระราชดำเนินมา ...เท่าที่เห็นจากการตามเสด็จฯ มานะคะ ไม่ว่าภาคไหน พระองค์ท่านทรงถือปฏิบัติเหมือนกันหมด ไม่ได้แยกว่าคนนี้พุทธหรือมุสลิม ไม่ใช่คนไทยหรืออะไรก็ตาม และไม่ว่าจะเป็นภาคไหน ๆ พระราชกรณียกิจที่ทรงมีต่อประชาชนจะเหมือนกันหมด...”^{๒๙}

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมุ่งมั่นปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ในอันที่จะบรรเทาความทุกข์ยากของราษฎรในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง โดยทรงมีพระราชประสงค์ให้สร้างพระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ขึ้นที่จังหวัดนราธิวาส ใน พ.ศ.๒๕๑๖ เพื่อจะได้เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานเยี่ยมเยียนและพระราชทานความช่วยเหลือแก่ราษฎรในพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูที่อาศัย

อยู่อย่างหนาแน่นและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างลำบาก ได้อย่างทั่วถึงและใกล้ชิด เนื่องจากจะทรงสามารถประทับพักแรมเพื่อทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจได้เป็นระยะเวลานาน ทั้งยังทรงริเริ่มและดำเนินโครงการพระราชดำริและโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริหลายโครงการในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรเพื่อติดตามความก้าวหน้าของโครงการต่างๆ อย่างใกล้ชิดมาโดยตลอด เช่น โครงการบูรพาเจ๊ะ-ไม้แก่น จังหวัดนราธิวาส โครงการชลประทานมุโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งพระองค์ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๖ โครงการนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ อำเภอสุคีริน และอำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส ซึ่งพระองค์พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรและติดตามการดำเนินงานและเยี่ยมเยียนสมาชิกในโครงการ นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นต้นมา และต่อมาพระองค์ก็ได้ทรงก่อตั้งศูนย์ศึกษาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ใน พ.ศ. ๒๕๒๕ ซึ่งประกอบด้วยโครงการพระราชดำริต่าง ๆ เช่น โครงการแก่งดิน โครงการพัฒนาพื้นที่บ้านโคกอิฐ-โคกโน โครงการพัฒนาพื้นที่บ้านพรุแหมแหม เป็นต้น อีกทั้งในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ได้ทรงห่วงใยเรื่องการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างมาก เพราะเป็นพื้นที่ห่างไกลความเจริญ ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและมีการศึกษาภาคสามัญอย่างสูงเพียงชั้นประถมศึกษา จากนั้นก็เข้าเรียนในภาคศาสนา เนื่องจากผู้ปกครองเกรงว่าบุตรหลานของตนจะไม่มีความรู้ทางศาสนา ซึ่งจะไม่สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้ ด้วยเหตุนี้ชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ส่วนใหญ่จึงถนัดแต่ภาษาท้องถิ่นไม่สามารถเขียนอ่านภาษาไทยและใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารกับทางราชการได้ ดังนั้น จึงมีพระราชกระแสให้กระทรวงศึกษาธิการหาแนวทางส่งเสริมและปรับปรุงการเรียนการสอนให้เป็นระบบมากขึ้น ด้วยการส่งครูเข้าไปสอนในภาคสามัญ ทั้งยังจัดศึกษาครูงานด้านการศึกษาในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งทำให้โรงเรียนปอเนาะต่างๆ เริ่มมีการปรับปรุงและพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ มีการคัดเลือกโรงเรียนที่มีการบริหารการเรียนการสอนดีเด่นเพื่อเข้ารับพระราชทานรางวัลเป็นประจำทุกปีนับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นต้นมา จึงนับเป็นพระราชกรณียกิจในการพัฒนาเยาวชนชาวไทยมุสลิมที่มีความสำคัญยิ่ง ซึ่งในปัจจุบันนักเรียนปอเนาะในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นนักเรียนที่มีคุณภาพ มีการศึกษาทั้งภาคสามัญและภาคศาสนาควบคู่กันไปจนสามารถเข้าศึกษาต่อระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยได้ ทำให้เป็นการยกระดับการศึกษา จนเกิดความเท่าเทียมทางการศึกษามากขึ้น อันถือเป็นความสัมฤทธิ์ผลตามพระราชประสงค์^{๒๔}

พ.ศ. ๒๕๐๒ เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรในพื้นที่ภาคใต้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเรียนรู้และทรงทำความเข้าใจวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง ซึ่งมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นการเฉพาะ ดังจะเห็นได้จากคำบอกเล่าของ นายวาเด็ง ปูเต๊ะ หรือลุงวาเด็ง วัย ๙๕ ปี ผู้ซึ่งได้รับพระมหากรุณาธิคุณเป็นพิเศษจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (คนส่วนใหญเรียกลุงวาเด็งว่า ‘พระสหายแห่งสายบุรี’ จังหวัดปัตตานี) ผ่านล่ามภาษามลายูที่ว่า “...ตอนนั้นเป๊าะทราบแล้วว่า เป็นในหลวง แต่จะเข้าไปใกล้ ๆ ก็ไม่กล้า เพราะว่ามันสูงส่งตัวเดียว ไม่ได้สวมเสื้อ พอเข้าไปใกล้ ๆ ในหลวงก็บอกว่า จะมาชุดคลองชลประทานให้ พอได้ยืนอย่างนั้น เป๊าะก็ดีใจมาก ค่อยกันเยอะ ท่านถามว่า ถ้าชุดคลองสายทุ่งเค่นี้จะไปสิ้นสุดลงที่ตรงไหน เป๊าะบอกท่านว่า คลองเส้นนี้มีที่ดินติดเขตตำบลแป้น ทางเหนือขึ้นไปสุดที่อำเภอศรีสาคร ในหลวงถามต่อว่า ถ้าไปออกทะเล จะมีกี่เกาะ เป๊าะก็ตอบท่านไปว่ามี ๔ เกาะ ท่านก็ชมว่า เก่ง สามารถจำทุกที่ที่ผ่านไปได้ แล้วท่านก็เปิดแผนที่ที่นำมาด้วย แล้วบอกว่า เป๊าะรู้จริง ไม่โกหก ทุกสิ่งที่เป๊าะบอกมีอยู่ในแผนที่ของพระองค์แล้ว... ในหลวงคุยกับเป๊าะเป็นภาษามลายู ท่านพูดมลายูสำเนียงไทรบุรี คุยกันก็เข้าใจเลย พอเจอกันบ่อย ๆ คุยกัน มีความเห็นตรงกัน ท่านก็เลยรับเป๊าะเป็นพระสหาย เป๊าะบอกว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่บอกท่านไปทั้งหมดเป็นความจริง พูดโกหกไม่ได้จะเป็นบาป...” (ภายหลังจากได้กราบบังคมทูลเส้นทางชุดคลองในโครงการพระราชดำริแล้ว ในครั้งนั้นลุงวาเด็งยังได้ทูลเกล้าฯ ถวายที่ดินเพื่อดำเนินโครงการพระราชดำริอีกด้วย และหลังชุดคลองชลประทานดังกล่าวเสร็จแล้ว ทุกครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมาทรงงานและประทับแปรพระราชฐานที่พระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ จังหวัดนราธิวาส ลุงวาเด็งก็จะไปเข้าเฝ้าฯ พบทุกครั้ง หรือบางครั้งก็จะไปขอเข้าเฝ้าฯ ถึงพระราชวังสวนจิตรลดา) และจากคำบอกเล่าเพิ่มเติมของลุงวาเด็งที่ว่า “... เวลาถึงหน้าทุเรียน ลองกอง จำปาตะ ก็จะมีถึงในหลวงตลอด ถ้าท่านมาที่นี่ ก็เอาไปถวายที่นี่ บางปีท่านไม่ได้มา เป๊าะก็ส่งผลไม้ไปถวาย ท่านทางไปรษณีย์ ส่งอีเอ็มเอสไปเลย เวลาไปส่งเป๊าะเขียนหนังสือไม่เป็น ก็บอกเจ้าหน้าที่ไปรษณีย์ว่า

จะส่งของไปให้ในหลวงที่สวนจิตร เขาก็จัดการให้” (จากคำบอกเล่าของลุงวาเด็งนั้น ผลไม้ที่ส่งไปถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จะถึงพระหัตถ์เสมอ เพราะทุกครั้งที่มีโอกาสได้เข้าเฝ้าฯ ทั้งสอง พระองค์มักจะรับสั่งว่า “...ขอบใจ ผลไม้ที่ส่งไปให้ ได้รับแล้ว...”) ลุงวาเด็งยังบอกเล่าต่อว่า เสียค่าส่งผลไม้ไปถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครั้งละ ๑,๐๐๐ กว่าบาท แต่อยากให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสวยผลไม้ที่ส่งไปถวาย เช่นเดียวกับที่ดินที่ถวายไป ไม่เคยคิดเสียดายแม้แต่น้อย และหากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์จะใช้ประโยชน์ที่บริเวณไหนที่เป็นของตนแล้ว ก็พร้อมที่จะทูลเกล้าฯ ถวายให้ทั้งหมด นอกจากนี้ ลุงวาเด็งยังบอกเล่าต่อว่า “...เมื่อในหลวงมาที่อำเภอแม่ลาน ครั้งล่าสุด พอเจอก็เข้าไปกอดเลยไม่ได้พูดอะไรกับท่าน ท่านรู้สึกดี เป๊าะดีว่าไม่ค่อยพูดอะไร ท่านก็เรียกเป๊าะ...คิดถึงท่านที่สุดเลย...”^{๒๙}

วันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๕ เสด็จฯ ไปยังอำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี และมีพระราชปฏิสันถารกับ นายวาเด็ง ปูเต๊ะ (ลุงวาเด็ง)

ขณะเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระมหากรุณาเป็นพิเศษต่อชาวไทยมุสลิมในพื้นที่อื่น ๆ เช่นกัน จะเห็นได้จากกรณี นายชบ นาคนุเคราะห์ หรือลุงชบ อิหม่ามประจำหมู่บ้าน

ชาวไทยมุสลิม ในอำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ผู้มีความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นอย่างมากที่พระองค์ได้ทรงสนับสนุนและพระราชทานความช่วยเหลือต่าง ๆ ให้แก่หมู่บ้านชาวไทยมุสลิมมาอย่างต่อเนื่อง ดังคำกล่าวของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนาที่ว่า “...ใน พ.ศ.๒๕๓๓ ที่ศูนย์ศึกษาห้วยทรายฯ ลุงซบเป็นผู้ซื้อสัตว์และภักดีมาก คราวใดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ มา และเมื่อพระองค์เสด็จฯ กลับ ลุงซบก็จะนำหุ่นน้ำตาไหลพรากทุกครั้ง ชาวไทยมุสลิมทั้งหมู่บ้านนี้ พระองค์ได้ทรงเข้าไปพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ให้ รวมทั้งสุเหร่าที่เสื่อมโทรมก็ทรงสร้างให้ใหม่ พระองค์ท่านพระราชทานเงินให้ ๑๐๐,๐๐๐ บาท และพระราชทานที่ดินให้ด้วย ซึ่งเราทราบดีเพราะเป็นคนทำตั้งแต่สถานที่จนกระทั่งไปร่วมงานพิธีวันเปิดสุเหร่า ซึ่งเป็นสุเหร่าแรก ๆ เลยที่พระองค์ท่านทรงสร้างในพื้นที่ นอกนั้นก็เป็นที่สุเหร่าซึ่งเป็นเรื่องของการราชการไป แต่อันนี้เป็นส่วนพระองค์ นอกเหนือไปจากนั้น พระองค์ท่านก็ทรงสนทนาค้นเคยเสด็จฯ ไปมาอยู่ทุกปี เมื่อพระองค์ท่านเสด็จฯ ไปสุเหร่า ก็จะมีการกราบบังคมทูลเชิญพระองค์ท่านขึ้นประทับบนแท่นที่เทศนา และที่ซึ่งใจที่สุดคือ ลุงซบแต่งกลอนไว้ว่า

“...ไ้มุสลิมห้วยทรายได้ จงจำไว้ทุกทุกคน ถึงแม้พวกเราจะยากจน ทุกทุกคนขยันทำงาน พระเจ้าอยู่หัวของเราทรงล้นเกล้าพระราชทานให้ที่ดินที่บ้าน เหมือนสวรรค์มาโปรดมาเมตตา ถึงตายแล้วเกิดใหม่ก็หาไม่ได้หรอกหนา...”^{๓๐}

จะเห็นได้ว่ามิเพียงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงมีพระเมตตาและทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่มีคุณูปการมากมายต่อชาวไทยมุสลิมเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงทรงปฏิบัติพระองค์อย่างเรียบง่ายและทรงให้เกียรติชาวไทยมุสลิมเสมอมา ซึ่งความสำคัญเหล่านี้ได้ส่งผลทำให้ชาวไทยมุสลิมล้วนซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น ดังปรากฏได้จากคำกล่าวของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนาที่ว่า “...คนไทยมุสลิมซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่านก็เพราะประการแรก คือ ความไม่ถือพระองค์ เขาไม่ใส่รังกันบ้าง ท่อนบนเปลือยหมดก็ไม่ผิดกติกาอะไร สามารถยืนกราบบังคมทูลพระองค์ท่านได้เป็นชั่วโมง ความไม่ถือพระองค์ทำให้ทรงเข้าถึง และเมื่อทราบว่าเขาใช้คำราชาศัพท์ไม่ได้ พระองค์ท่านก็ทรงให้ใช้คำธรรมดา นอกเสียจากเมื่อพระองค์ท่านเสด็จฯ ไปไหนอย่างเป็นทางการ ท่านจุฬาราชมนตรีก็จะถวายการแปลให้ หรือถ้าพระองค์ท่านเสด็จฯ ทั่วไป ก็จะมีครูเป็นล่ามคอยถวายการแปลให้ พระองค์ท่านทรงไม่ถือพระองค์กับคนไทย ซึ่งบางครั้งก็จะมีภาษาแปลก ๆ ทำให้เราเองยังอดหัวเราะไม่ได้ ในทำนองเดียวกันคน

อิหม่ามซบ นาคูเคราะหฺ์ และบุตรสาว

พุทธ คนมุสลิม คนอิสลาม ชาวเขา พุดอะไรห้วน ๆ พุดคำแปลก ๆ ออกมา พระองค์ท่านก็ไม่ทรงถือสาเพียงขอให้สื่อสารกันได้เป็นพอ ประการที่สอง พระองค์ท่านทรงเคารพในความเชื่อ ดังนั้น เมื่อเสด็จฯ ไปภาคใดในช่วงที่ตรงกับวันตรุษหรือช่วงเดือนรอมฎอนก็ตาม พระองค์ท่านจะทรงให้จัดพิธีในพระตำหนักทักษิณราชธานีเวศน์ ซึ่งในบริเวณพระตำหนักทักษิณฯ มีป่าช้าหรือที่เรียกว่า ‘กูโบร์’ อยู่ในเขตพระราชวัง ซึ่งในตอนแรกทางราชการจะเคลื่อนย้ายออก แต่พอพระองค์ท่านทรงทราบก็ทรงรับสั่งให้

ผู้คนส่วนใหญ่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา และภูมิหลังประวัติศาสตร์มาแต่อดีต ดังจะเห็นได้ว่าในช่วงปลาย พ.ศ.๒๔๖๕ เกิดความวุ่นวายในมณฑลปัตตานี ทำให้ราษฎรกว่า ๑๐๐ คน ถูกจับในข้อหา “อุดหนุนการก่อการร้ายต่อบ้านเมือง” พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ทหารรักษาวัง ๑ กองทัพ ออกไปช่วยรักษาความสงบ โดยให้เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ลงไปตรวจราชการเพื่อสำรวจปัญหา ซึ่งก็พบว่าความวุ่นวายนั้นเกิดจากความพยายามปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการในหลายหน่วยงาน อาทิ การเร่งรัดจัดเก็บภาษี การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา โดยมีได้พิจารณาให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของราษฎร ดังนั้น ในวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๖๖ ได้มีการประชุมเสนาบดีเพื่อแก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วน และผลการประชุมครั้งนี้ได้นำไปสู่แนวคิดที่ว่าสมควรให้มีนโยบายพิเศษในการปกครองเฉพาะมณฑลปัตตานีที่มีหัวเมืองมลายูทั้ง ๗ หัวเมือง ได้แก่ ตานี ยะลา ยะหริ่ง ะเงาะ รามัน หนองจิก และสายบุรี โดยมีการเสนอ “หลักรัฐประศาสน์นโยบายสำหรับมณฑลปัตตานี” จำนวน ๖ ข้อ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้^{๓๓}

- ๑) ควรตั้งปฏิบัติว่า เว้นจากการกดขี่ศาสนาอิสลาม
- ๒) ภาษาอาหรับทุกชนิดคิดถ่วงกัน ไม่ควรให้สูงกว่าที่อังกฤษเขาเก็บ
- ๓) พยายามไม่ให้มีการกดขี่บังคับพลเมืองแต่เจ้าพนักงาน
- ๔) พยายามอย่าให้ราษฎรต้องเสียเวลาป่วยการในเมื่อเจ้าพนักงานบังคับ
- ๕) ข้าราชการในมณฑลนี้ควรเลือกเฟ้นเป็นพิเศษและอบรมกันขึ้นให้ดีเสมอ และ
- ๖) ระเบียบการใหม่อันใดอันเกี่ยวข้องกับสุขทุกข์ของราษฎร ควรหารือสมุหเทศาภิบาลเสียก่อนที่จะบังคับให้ทำลงไป ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชหัตถเลขาอธิบายความเพิ่มเติมเกี่ยวกับ “หลักรัฐประศาสน์นโยบายสำหรับมณฑลปัตตานี” นี้ว่า^{๓๔}

พ.ศ.๒๕๐๒ เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรในพื้นที่ภาคใต้

“...การใช้ความระมัดระวังในข้อนี้ ควรจะนึกให้กว้าง ๆ ถึงการที่เกี่ยวกับลัทธิศาสนาประกอบด้วย เช่น วันศุกร์ตามธรรมดา ...จะต้องไปนั่งฟังเทศน์ในสุเหร่า เมื่อจะมีการเรียกร้องบังคับให้กระทำการใดได้แล้ว

ถ้าพอจะหลีกเลี่ยงได้ก็ควรละเว้นเสีย หรืออีกอย่างหนึ่ง เช่น ในระหว่างเวลาปอชอ (ถือบวช) กิจการใดควรจะผ่อนผันให้พอดีพอควรแก่ฤดูกาล ...”

ครั้นเมื่อจะส่งข้าราชการไปปฏิบัติหน้าที่ในมณฑลปัตตานี พระองค์ก็พระราชทานหลักว่า^{๓๕}

“...พึงเลือกเฟ้นแต่คนมีนิสัยซื่อสัตย์สุจริต สงบเสงี่ยม เยือกเย็น ไม่ใช่สักแต่ว่าส่งไปบรรจุให้เต็มตำแหน่ง หรือส่งไปเป็นการลงโทษเพราะเลว ส่งสอนชี้แจงให้รู้ลักษณะทางการเมืองการอื่นจะพึงประพฤติระมัดระวัง... ผู้ใหญ่ในท้องที่พึงสอดส่องอบรมกันต่อ ๆ ไปในคุณธรรมเหล่านั้นเนื่อง ๆ ไม่ใช่คอยให้พลาดพลั้งลงไปก่อนแล้ว จึงจะว่ากล่าวโทษ...”

ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น นักการศาสนาอิสลามหลายคนได้กล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยึดหลักธรรมในการปกครองดูแลประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า รวมทั้งชาวไทยมุสลิมให้ร่มเย็นเป็นสุขโดยเสมอเหมือนกัน ทั้งยังพระราชทานแนวคิดสำคัญในการถือปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขต่อตนเอง ผู้อื่น และประเทศชาติ อาทิ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสามัคคีสามัคคี ความเสียสละ การให้เกียรติ ความเข้าใจซึ่งกันและกัน การพัฒนาตนเอง และความรักชาติ เป็นต้น ซึ่งหลักธรรมและแนวคิดสำคัญทั้งหลายเหล่านี้ให้เป็นที่ปรากฏว่ามีความสอดคล้องต้องกับหลักคำสอนของพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานอยู่หลายข้อ ดังจะเห็นได้ว่า นายวินัย สมะอุณ อิมามมัสยิดกมาลุลอิสลาม ได้เขียนไว้ในหนังสือ ‘คุตบะฮ์เพื่อสันติสุข’ ซึ่งจะขอยกมาเพียงบางส่วนเพื่อกล่าวเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้^{๓๖}

๑) **หลักเศรษฐกิจพอเพียง** พี่น้องผู้ศรัทธาทั้งหลาย “จงอย่าเกรงอัลลอฮ์และจงใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงเถิด” พระมหากษัตริย์อันเป็นที่รักเคารพของเราได้ทรงแนะนำให้เราทุกคนใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นประโยคพระราชดำรัสที่เราได้น้อมรับฟังมาโดยตลอด การใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง นั้นเป็นคำสอนหนึ่งของศาสนาอิสลามซึ่งเราได้ทราบจากการศึกษาอิสลามมานานแล้ว ดังนั้น เมื่อเราได้รับทราบจากพระราชดำรัสดังกล่าวของพระมหากษัตริย์เราจึงน้อมรับใส่เกล้าได้ทันที เพราะสอดคล้องกับคำสอนของศาสนาอิสลาม เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การใช้ชีวิต หรือดำรงอยู่ในโลกนี้อย่างพอเพียงกับสภาพตัวตนหรืออัตภาพของเรา อย่าฟุ้งเฟ้อ อย่าฟุ่มเฟือย อย่าสุรุ่ยสุร่าย เราจะต้องรู้จักการประหยัดมัธยัสถ์ใช้จ่ายเฉพาะเท่าที่พอเพียงกับความต้องการของเรา ไม่ใช่จ่ายเกินไปจากความต้องการพื้นฐานของเรา และเกินไปจากฐานะอันแท้จริงของเรา โดยอัลกุรอานได้สอนให้เราทุกคนใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงในหลายโองการด้วยกัน ความว่า “... และบรรดาผู้ซึ่งเมื่อพวกเขาใช้จ่าย

พวกเขาก็ไม่สุรุ่ยสุร่ายและไม่ตระหนี่ แต่เขาดำรงอยู่ระหว่างนั้น...” (ฟุรกอน ๖๗) และความว่า “...และเจ้าอย่าสุรุ่ยสุร่ายนัก แท้จริงบรรดาผู้สุรุ่ยสุร่ายนั้นเป็นญาติแห่งมารทั้งหลาย และมารเป็นผู้ทรยศต่อผู้อภิบาลของมัน...” (อัลอิสรอฮ์ ๒๖, ๒๗)

๒) **หลักความเสียสละ** พี่น้องผู้ศรัทธาทั้งหลาย “จงอย่าเกรงอัลลอฮ์และจงเสียสละและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเถิด” ในหลวงอันเป็นที่รักเคารพของเราได้ทรงมีพระราชดำรัสไว้ในวาระที่อิมามและคณะครูสอนศาสนาอิสลามเข้าเฝ้าฯ เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ความตอนหนึ่งว่า

“...กรรมการอิสลามและผู้บริหารโรงเรียนทุกแห่งทุกคน จึ่งชอบที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้ประสานกันโดยใกล้ชิดและส่งเสริมสนับสนุนกันอย่างจริงจัง เพื่อให้งานที่ทำดำเนินไปได้อย่างสอดคล้อง คล่องตัว และได้ผลเป็นล่ำเป็นสัน ตรงตามความประสงค์ในการพัฒนาคน...”

มีพระราชปฏิสันถารกับผู้นำศาสนาอิสลาม

ในสังคมมุสลิมนั้นเมืองครุฑที่สำคัญอยู่ ๒ ประเภท นั่นคือ องค์การบริหารและองค์การการศึกษา องค์การบริหารมี ๓ ระดับ คือ คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ส่วนองค์การศึกษาก็มีหลายระบบ เช่น ระบบปอเนาะ ระบบโรงเรียน ระบบวิทยาลัย และระบบมหาวิทยาลัย องค์การในสังคมมุสลิมทั้ง ๒ ประเภทนี้มีความจำเป็นต้องมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด อย่าแยกกันทำงานโดยไม่ให้ความสนใจและไม่ประสานงานกัน หากองค์กรสังคมทั้ง ๒ ประเภทนี้ ร่วมมือกันในการทำงานอย่างเป็นระบบ และมีเป้าหมายไปสู่จุดแห่งความเจริญก้าวหน้าของสังคมมุสลิมอย่างใกล้ชิด ดังพระราชดำรัสดังกล่าวข้างต้น สังคมมุสลิมทั้งระบบจะก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองอย่างแน่นอน ทั้งนี้ในคำสอนของอิสลามถ้าความดีถูกกระทำขึ้นไม่ว่าจะเป็นใครก็ตาม คนที่รู้จะต้องให้ความร่วมมือสนับสนุนช่วยเหลือ ถือเป็นวัฒนธรรมหนึ่งของอิสลามอันจักก่อให้เกิดพลังอันเข้มแข็งของสังคม วัฒนธรรมการช่วยกันทำความดีในสังคม หากยึดถือกันเป็นวัฒนธรรมถาวร สังคมนั้นก็มีแต่จะพัฒนาไปสู่ความสูงส่งไม่มีทางตกต่ำ เยาวจะสังเกตด้วยประสบการณ์ตนได้เลยว่าวัฒนธรรมเช่นนี้ถูกปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่องยาวนาน ช่วยกันโดยไม่ต้องว่าจ้าง แต่ช่วยกันด้วยความเสียสละแบบช่วยกันไปช่วยกันมา ทำให้คนในสังคมมีสำนึกห่วงอาทรกันอย่างจริงใจต่อกัน ต่างก็เป็นหูเป็นตาให้แก่กัน ไม่มีความเห็นแก่ตัว ไม่เอาตัวรอด ไม่ทอดทิ้งกัน

วัฒนธรรมอันดีงามเช่นนี้ ในมุขกลับกัน อิสลามห้ามการสนับสนุนความชั่วความผิดที่ใครได้กระทำ เมื่อมีคนทำความผิดใดในสังคมอิสลามห้ามคนอื่นสนับสนุน หากมีการสนับสนุนผู้สนับสนุนก็ร่วมเป็นผู้กระทำความผิดในระนาบเดียวกันกับผู้กระทำ แม้แต่การสนับสนุนด้วยวาจามิใช่ด้วยการกระทำก็ตาม คำสอนของอิสลามห้ามการส่งเสริมสนับสนุนช่วยเหลือกันในเรื่องความผิดอย่างเด็ดขาด เพราะนั่นจักเป็นเหตุให้สังคมตกต่ำจนถึงขั้นล่มสลายและหายหน้า โดยอัลกุรอานได้บัญญัติไว้ความว่า “...และพวกเจ้าจงช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดีและการยำเกรง และอย่าได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการบาปและการเป็นศัตรู...” (อันมาริดะ ๒)

๓) หลักการเป็นผู้ให้ พี่น้องผู้ศรัทธาทั้งหลาย “จงยำเกรงอัลลอฮ์และจงเป็นผู้ให้เถิด” ในหลวงของเรา มีพระราชดำรัสความตอนหนึ่ง เมื่อวันที่ ๑๐-๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕ (พระราชดำรัสพระราชทานแก่สามัคคีสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ในการเปิดประชุมประจำปี ๒๕๒๕ ระหว่างวันที่ ๑๐-๑๑ เมษายน ๒๕๒๕) ว่า

“...คุณธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นั้น ประการหนึ่ง ได้แก่ การให้ คือ ให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือกัน ให้ภัยไม่ถือโทษกัน ให้คำแนะนำตักเตือนที่ดีต่อกัน ประการที่สอง ได้แก่ การมีวาจาดี คือ พูดแต่คำสัตย์คำจริงต่อกัน พูดให้กำลังใจกัน พูดแนะนำประโยชน์ให้แก่กัน และพูดให้รักใคร่ปรองดองกัน...”

พระราชทานสิ่งของแก่ผู้ประสบอุทกภัยในจังหวัดภาคใต้

ศาสนาอิสลามสอนเรื่องการให้การสงเคราะห์ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นคุณธรรมอันสูงที่มุสลิมทุกคนจะต้องมี หากการให้ไม่มีในจิตสำนึกของมุสลิม มุสลิมก็ย่อมขาดหลักการอิสลามที่กำหนดไว้เป็นหลักพื้นฐานแรก ๕ ประการ ซึ่งหนึ่งในนั้น คือ การจ่ายซะกาต เป็นข้อบังคับสำหรับมุสลิมทุกคนที่อัลลอฮ์ตะอา ลาได้บัญญัติไว้

ศาสนาอิสลามเรียกผู้ให้ว่า “มือบน” และเรียกผู้ขอว่า “มือล่าง” การที่มุสลิมต้องเป็นผู้จ่ายซะกาตตามบทบัญญัติบังคับนั้น แสดงว่ามุสลิมทุกคนมีจิตสำนึกแห่งการให้อยู่ตลอดเวลา

นอกจากการให้ซะกาต ยังมีการให้อื่น ๆ อีกมากมายอันเป็นการให้เพื่อสงเคราะห์ผู้ยากไร้ทั้งหลายที่มุสลิมทุกคนจะต้องกระทำ แต่การให้นั้นจะต้องให้โดยจริงใจ บริสุทธิ์ใจ ให้เพื่อการสงเคราะห์ผู้รับมิใช่ให้เพื่อผลย้อนกลับมาสงเคราะห์ผู้ให้ เช่น การทำให้เกิดบารมีและความยิ่งใหญ่ของผู้ให้ แล้วผู้ให้ก็นำการให้นั้นมาใช้หาเสียงเพื่อนำสู่ตำแหน่งทางการเมืองหรือตำแหน่งทางองค์กร หรือให้เพื่อแสวงหา

วันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๘
เสด็จฯ บริเวณพื้นที่บ้านทุ่ง-บ้านบาใหญ่ อำเภอร่องเงะ จังหวัดนราธิวาส

ชื่อเสียงเพื่อสร้างความยิ่งใหญ่ของตนเองแล้วถือเป็นบุญคุณที่ผู้รับจะต้องตอบแทน หรือผู้รับจะต้องยอมสยบอยู่ภายใต้อำนาจของเขาประดุจนายกระทำกับทาส เป็นทาสในสังคมวัตถุนิยมเมื่อไม่ได้รับการตอบแทนตามที่ตนหวัง หรือผู้รับไม่ยอมอยู่ใต้อำนาจรับคำสั่งการต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการของผู้ให้ ผู้ให้ก็จะล้าเลิกบุญคุณและหาทางทำร้ายจิตใจผู้รับให้เกิดความเดือดร้อน นี่คือการให้ที่ผิดหลักการอิสลาม ซึ่งการให้นั้นปกติหากเป็นการให้ด้วยความจริงใจ บริสุทธิ์ใจ เพื่อหวังการตอบแทนจากอัลลอฮ์ตะอาลา การให้นั้นจะได้รับการตอบแทนจากอัลลอฮ์ตะอาลา โดยความโปรดปรานของพระองค์คิดเป็นมูลค่าประมาณ ๗๐๐ เท่า และทวีมากกว่านั้น ดัง

อัลกุรอานบัญญัติความว่า “...ข้อเปรียบเทียบบรรดาผู้ใช้จ่ายทรัพย์สินของเขาในทางอัลลอฮ์นั้น ประดุจดั่งเมล็ดพืชหนึ่งเมล็ดที่งอกออกมาเป็น ๗ รวง ในทุกรวงนั้นมี ๑๐๐ เมล็ด และอัลลอฮ์ทวิแต่ผู้ที่พระองค์ประสงค์ และอัลลอฮ์ไพศาลยิ่งรอบรู้ยิ่ง...” (อัลบะเกาะเราะฮ์ ๗๖) แต่หากการให้นั้น ให้แล้วล้าเลิกที่หลัง หรือสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้รับที่หลัง เขาให้เพื่ออวดมโนษย์ เขาจะได้มีเกียรติมีฐานะทางสังคมเหนือกว่าคนอื่น เขามีได้ให้ด้วยความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ตะอาลา และศรัทธาต่อวันสุดท้ายเลย การทำทานนั้นถูกทำลายค่าตอบแทนทันที ถือเป็นการทำหน้าที่ไร้ค่าเป็นโมฆะโดยสิ้นเชิง อัลกุรอานจึงเตือนเราความว่า “...บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย พวกเจ้าอย่าทำลายการทำทานของพวกเจ้าด้วยการล้าเลิกและการสร้างความเดือดร้อน เหมือนเช่นผู้จ่ายทรัพย์ของเขาเพื่ออวดมโนษย์ และพวกเขาไม่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์และวันสุดท้าย...” (อัลบะเกาะเราะฮ์ ๒๖๔)

๔) **หลักความเข้าใจต่อกัน** พี่น้องผู้ศรัทธาทั้งหลาย “จงยำเกรงอัลลอฮ์และจงทำความเข้าใจซึ่งกันและกันเถิด” พระราชดำรัสหนึ่งของในหลวงของเรา คือ เราจะต้อง “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” คำ ๓

คำนี้ เป็นหลักการทางจิตวิทยามวลชนที่สามารถนำมาใช้ได้ทุกระดับ ทั้งในระดับประชาชนทั่วไป สามารถนำมาเป็นหลักเกณฑ์สำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม ตั้งแต่สังคมเล็ก คือ ครอบครัวจนถึงสังคม ใหญ่ทั่วไป หรือจะใช้สำหรับการบริหารองค์กรจะเป็นองค์กรรัฐ หรือองค์กรเอกชนก็ตาม

การอยู่ร่วมกันในสังคมและองค์กรจะต้องเริ่มต้นด้วยความเข้าใจ เช่น ใครจะเข้าสู่องค์กรครอบครัว ในฐานะสามีหรือภรรยา เขาจะต้องสร้างความเข้าใจในระบบและหน้าที่ต่าง ๆ จนถึงคุณธรรมจริยธรรม หรือวินัย ตลอดจนระเบียบกติกาและวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในครอบครัวให้ชัดเจน เมื่อมีลูก เกิดมาในครอบครัว ครอบครัวที่ขยายเติบโตมานั้นจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจเพิ่มขึ้นอีกตามฐานะทางครอบครัว

องค์กรเอกชนหรือองค์กรรัฐก็มีหลักการเดียวกัน คือ ใครจะเข้าสู่องค์กรใด เขาจะต้องเริ่มต้นด้วยความเข้าใจในระบบและหน้าที่รวมทั้งคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนระเบียบกติกาและวัฒนธรรมที่ว่า ด้วยการนั้นด้วยความชัดเจน คนที่จะสมัครเข้าเป็น อีหม่ามเพื่อบริหารสถาบันมัสยิดหรือสมัครเข้าเป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือเข้าเป็นข้าราชการ ตำแหน่งใด หากเข้าสู่องค์กรโดยขาดความเข้าใจ ผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตคือความล้มเหลวในการ ปฏิบัติหน้าที่อันทำให้องค์กรนั้นล้มเหลวตามไปด้วย

วันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ.๒๕๐๒ เสด็จ ฯ เยี่ยมราษฎรจังหวัดปัตตานี ซึ่งมารอเฝ้าฯ รับเสด็จที่ศาลากลางจังหวัด

ความเข้าใจนั้นจะต้องมีความรู้เป็นพื้นฐาน คนที่ขาดความรู้ไม่สามารถสร้างความเข้าใจได้ ดัง อัลกุรอานบัญญัติความว่า “...และตัวอย่างเหล่านั้นเราได้ยกมันมาสำหรับมนุษย์ได้ตรง และคนที่ จะเข้าใจมันได้ก็คือบรรดาผู้รู้เท่านั้น...” (อันกะบูต ๔๓)

๕) หลักการศึกษาหาความรู้ ฟันธงผู้ศรัทธาทั้งหลาย “จงยำเกรงอัลลอฮ์และจงศึกษาหาความรู้เถิด” พระมหากษัตริย์ของเรามีพระราชดำรัส ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ความว่า

“...ศิลปวิทยานี้คือความรู้ในวิชาการ ความรู้ในวิชาการนี้แบ่งเป็นหลายชนิดด้วยกันต้องใช้กันทั้งนั้น ถ้าพูดถึงวิชาการในการอยู่เป็นสังคมก็เรียกว่า “สังคมศาสตร์” ก็ต้องใช้วิชาการของสังคมศาสตร์มาทำให้การอยู่ร่วมกันเป็นไปโดยสวัสดิภาพ คือ ให้รู้ว่าคุณเราอยู่เป็นสังคมจะต้องมีระเบียบการอย่างไร...”

ความสมานฉันท์ของสังคมจะยั่งยืนได้หากทุกคนในสังคมมีการศึกษาที่ดี สมาชิกสังคมจะต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยองค์ความรู้ที่แต่ละคนได้เรียนรู้มา หากการอยู่ร่วมกันในสังคมไม่มีคนสนใจที่จะ

เรียนรู้ คือ การเรียนรู้เพื่อรับองค์ความรู้มาสะสมไว้ในสมอง สังคมนั้นก็จะมีแต่ความตกต่ำและเสื่อมถอย แต่ถ้าทุกคนหาความรู้ใส่ตัวไม่ว่าความรู้นั้นจะเป็นความรู้ทางศาสนาหรือสามัญหรือสายอาชีพก็ตาม ความเจริญรุ่งเรืองก็จะเกิดขึ้นกับทุกคน เมื่อทุกคนมีความเจริญรุ่งเรืองก็จะทำให้สังคมมีความเจริญรุ่งเรืองและก้าวหน้า ดังอัลกุรอานบัญญัติความว่า... “อัลลอฮ์ย่อมยกย่องบรรดาผู้ศรัทธาและปฏิบัติความดีและบรรดาผู้มีความรู้หลายระดับ และอัลลอฮ์รอบรู้ในสิ่งที่พวกเจ้าปฏิบัติ” (อัลมูญาตะละฮ์ ๑๑)

เมื่อพูดถึงองค์ความรู้ที่เราจะไปแสวงหา เราจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่าองค์ความรู้เป็นเอกลักษณ์ของอัลลอฮ์ตะอาลา สุดแต่พระองค์จะเมตตาใครก็จะให้แก่คนนั้น แม้สถานศึกษาจะบริหารกันรูปแบบใดก็ตาม มีคนที่ไม่เข้าใจเรื่องของการศึกษาจะเลือกเรียนในสถานศึกษาที่โอฬารทางวัตถุ และไม่ให้ความสำคัญแก่สถานศึกษาในระบบอื่น เช่น ระบบปอเนาะที่มีการวิพากษ์วิจารณ์กันต่าง ๆ นานาในสังคม ในหลวงของเราได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับปอเนาะไว้ตอนหนึ่งที่น่าสนใจเมื่อวันพุธที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ (พระราชดำรัสในโอกาสที่ใต้ครูและนักเรียนจากภาคใต้ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ศาลาผกาภิรมย์ วันพุธที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๒) ความว่า

“...ข้าพเจ้าปรารถนาที่จะได้เห็นทุกคนมีความตั้งใจอันแน่วแน่ที่จะปรับปรุงหลักสูตรและวิชาการต่าง ๆ ที่สอนในปอเนาะ เพราะเยาวชนในแต่ละจังหวัด จะมีอนาคตแจ่มใสได้ก็โดยได้เข้าเรียนในโรงเรียนที่ดี มีโอกาสได้รับความรู้พื้นฐานสำหรับนำไปสู่การศึกษาระดับสูงยิ่งขึ้นไปจนกระทั่งถึงขั้นอุดมศึกษา...”

ปอเนาะก็คือ โรงเรียนระบบหนึ่งนั่นเอง แต่เน้นในเรื่องวิถีอิสลาม หลักสูตรการสอนก็ไม่ได้มีสอนแต่ความรู้อิสลามในด้านพิธีการอย่างเดียว แต่วิถีอิสลามจะครอบคลุมทั้งด้านสามัญและด้านอาชีพด้วย โดยทุกสายวิชานั้นจะต้องสอนให้มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมอิสลาม ความสำคัญของการศึกษามีได้พิจารณาที่ระบบ แต่ต้องพิจารณาที่หลักสูตรเป็นสำคัญ ทั้งนี้ความรู้เป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคน การไม่ยอมเรียนรู้ปล่อยให้ความโง่เขลาเข้าครอบงำย่อมมิใช่วิสัยของมุสลิม สภาพของคนที่ไม่เรียนรู้แล้วมาจับกลุ่มอยู่ร่วมกันเป็นสังคมจะเรียกสังคมนั้นว่า “ญาฮิลียะฮ์ - สังคมโง่เขลา” ดังนั้นคนทุกคนมีหน้าที่ต้องเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเพิ่มพูนความรู้นั้นตลอดเวลา ดังอัลกุรอานได้บัญญัติไว้ความว่า “...จงกล่าวเถิดว่า ผู้อภิบาลเอ๋ยโปรดเพิ่มพูนความรู้แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด...” (ฏอฮา ๑๑๔) เป็นต้น

กล่าวได้ว่าในตลอดระยะเวลา ๖๕ ปีล่วงผ่านภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงเป็นธรรมราชาได้พระราชทานเสรีภาพในการนับถือศาสนา ทรงให้การอุปถัมภ์เกื้อกูลศาสนาพุทธและศาสนาต่าง ๆ ในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาอิสลามในฐานะองค์การศาสนาปฐมภักได้อย่างดีเยี่ยมและเสมอเคียงกัน และที่สำคัญทรงปกครองบ้านเมืองด้วยหลักคุณธรรมให้เจริญรุ่งเรืองและบำบัดทุกข์บำรุงสุขอาณาประชาราษฎร์ที่อาศัยอยู่ภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภาร โดยทรงไม่ถือความแตกต่างในด้านเชื้อชาติและศาสนาแต่ประการใด มิเพียงเท่านั้นหากเป็นพสกนิกรชาวไทยที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นการเฉพาะดังเช่น ชาวไทยมุสลิม โดย

เฉพาะอย่างยิ่งชาวไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง พระองค์จะทรงศึกษาและทำความเข้าใจให้ถูกต้องถ่องแท้ และจะทรงถือปฏิบัติอย่างละเอียดรอบคอบ และที่สำคัญคือจะทรงระมัดระวัง และจะไม่ทรงล่วงละเมิดในข้อยกเว้นอันใดเลย อันแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเคารพตามบทบัญญัติหรือตามกรอบขนบธรรมเนียมที่ศาสนาอิสลามกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด ยิ่งไปกว่านั้นทรงถือว่าทุกคนไม่ว่าผู้ใดล้วนเป็นพลนิกรของพระองค์ที่ต้องใส่พระราชหฤทัยดูแลและปกป้องคุ้มครองให้ได้รับความยุติธรรมโดยถ้วนหน้า พระองค์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่าง ๆ อย่างมากเหลือสุดจะพรรณนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรในแต่ละพื้นที่ที่ห่างไกลและทุรกันดารอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอเป็นระยะเวลานาน ทรงสอบถามความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นเพื่อพระราชทานความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหา ตลอดจนทรงติดตามประเมินผลซึ่งต่อมาได้เกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องจากพระองค์ทรงมุ่งมั่นที่จะยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของ

วันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๗ เสด็จฯ ไปยังโรงเรียนชุมชนสหพัฒน์ อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส

พลนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่า ทุกเชื้อชาติ และทุกศาสนาในทุกภาคพื้นที่ของประเทศให้ดีขึ้นบนพื้นฐานของหลักเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งพระองค์ยังทรงตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งในด้านการศึกษาและการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งยังทรงส่งเสริมความก้าวหน้าในทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีพอย่างเหมาะสม ตลอดจนทรงให้การสนับสนุนและส่งเสริมด้านสังคมและสาธารณสุขต่าง ๆ นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังพระราชทานแนวคิดสำคัญที่ว่าด้วย “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เพื่อให้ข้าราชการหรือผู้เกี่ยวข้องนำไปถือปฏิบัติและแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนอย่างถูกต้องและสัมฤทธิ์ผล นับได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นธรรมราชาผู้ประเสริฐโดยแท้ แม้ว่าพระองค์จะทรงปกครองประเทศภายใต้ระบอบ

ประชาธิปไตยซึ่งพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ถูกกำหนดไว้ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หากแต่ความเป็น “ธรรมราชา” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็มิได้สูญสลายไป เงื่อนไขที่ดูประหนึ่งเป็นข้อจำกัดดังกล่าวกลับเป็นการยืนยันอย่างแน่นหนาว่า หัวใจของความหมายของพระมหากษัตริย์ คือ ‘ภาระหน้าที่’ ของพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีต่อประเทศชาติและประชาชน^{๓๗} ซึ่งไม่ว่าสภาพแวดล้อมทางการเมืองจะเปลี่ยนไปในลักษณะเช่นใด ‘ภาระหน้าที่’ ของพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีต่อประเทศชาติและประชาชนก็จะดำรงอยู่เช่นนั้นตลอดไป

ความปรากฏทั้งหลายเหล่านี้ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ไพศาล ซึ่งทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองใจมวลมหาชน จนได้รับการยกย่องเทิดทูนและความจงรักภักดีด้วยหัวใจที่เต็มเปี่ยม พระองค์จึงทรงเป็นหลักยึดเหนี่ยวที่มั่นคงและเป็นศูนย์รวมความผูกพันเป็นหนึ่งเดียวของประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า ไม่ว่าจะเชื้อชาติและศาสนาใด ซึ่งก่อให้เกิดพลังความรัก ความสามัคคี และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในประเทศ พระองค์ทรงเป็นธรรมราชา ซึ่งยึดธรรมเป็นหลักในการปกครองแผ่นดินโดยแท้จริง ซึ่งแม้ว่าคนจำนวนมากเชื่อว่าธรรมราชาเป็นอุดมคติ หากทว่าพระองค์ทรงสามารถดำรงสถานะนี้ได้โดยปราศจากข้อกังขาใด ๆ ซึ่งก็เป็นไปตามปฐมบรมราชโองการที่พระองค์ได้ทรงประกาศไว้ ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ เนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกฯว่า “...เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม...”^{๓๘}

เอกสารอ้างอิง

^๑ พระสังฆราชปีแอร์ ลังแบร์ต เดอ ลา ม็อตต์ เป็นมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีสและเป็นหนึ่งในบรรดาผู้แทนพระสันตะปาปาครั้งแรก รวมทั้งยังเป็นมิสชันนารีองค์แรกของคณะมิสซังต่างประเทศที่เดินทางมาเผยแพร่ศาสนาในดินแดนตะวันออกไกล ได้เดินทางเข้ามายังสยาม เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๒๐๕ (ค.ศ. ๑๖๖๒) ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งต่อมาพระองค์ได้พระราชทานที่ดินแปลงใหญ่ที่อยู่ในค่ายโคชินจีนแก่สังฆราชลังแบร์ต ท่านจึงเริ่มสร้างบ้านพักอย่างเรียบง่ายและสร้างวัดน้อยถวายแด่นักบุญยอแซฟ พร้อมทั้งสร้างอาคารเพื่อใช้เป็นบ้านเณร ซึ่งจะสามารถรับคนหนุ่มที่มาจากประเทศจีน ตังเกี๋ย และโคชินจีน เพื่อเตรียมตัวบวชเป็นพระสงฆ์ ปีแอร์ ลังแบร์ต เดอ ลา ม็อตต์, พระสังฆราช, คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพระสงฆ์, [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://thaipriest.cbct.net/deathsofbishops/pierrelambertdelamotte/pierrelambertdelamotte.html>

^๒ หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลในกรุงเทพฯ. **แรกมีศาสนาคริสต์ในสยาม**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://haab.catholic.or.th/Photo Gallery /photos/frist/frist.html>

^๓ กรมการศาสนา, **ภาคที่ ๒ พระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชวงศ์จักรีองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา http://www.dra.go.th/module/attach_media/sheet2020090402112033.pdf

^๔ เรื่องเดียวกัน

^๕ เรื่องเดียวกัน

^๖ สำนักราชเลขาธิการ, **พระบรมราชาธิราชวาทพระราชนิพนธ์แด่ผู้แทนองค์การศาสนาและผู้แทนสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาผกาภิรมย์ วันพฤหัสบดีที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๒**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.ohmpps.go.th>

^๗ กรมการศาสนา, **ภาคที่ ๒ พระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชวงศ์จักรีองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา http://www.dra.go.th/module/attach_media/sheet2020090402112033.pdf

^๘ สำนักราชเลขาธิการ, **พระบรมราชาธิราชวาทในโอกาสที่สถาบันและองค์การที่เกี่ยวกับศาสนาเข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล และทูลเกล้าฯ ถวายสิ่งของเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาผกาภิรมย์ ในวันพุธที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๑**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.ohmpps.go.th>

^๙ สำนักราชเลขาธิการ, **พระราชดำรัสสำหรับอัญเชิญไปอ่านในพิธีเปิดการสัมมนาผู้นำศาสนาในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ณ หอประชุมเล็ก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันเสาร์ที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๒๕**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.ohmpps.go.th>

^{๑๐} สัมภาษณ์ ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล, กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๔.

^{๑๑} ท่านผู้หญิงสมร ภูมิณรงค์ และคณะกรรมการอำนวยการ, **เทิดไท้องค์ราชัน หนังสือเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทออฟเซท จำกัด ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๗.

^{๑๒} สำนักงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว : อัครศาสนูปถัมภก**,

^{๑๓} สำนักราชเลขาธิการ, **พระราชดำรัสในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินในงานเมาลิตส่วนกลาง ปี ฮ.ศ. ๑๓๘๔ ณ ลุมพินีสถาน วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๐๗**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.ohmpps.go.th>

^{๑๔} สัมภาษณ์ท่านผู้หญิงสมร ภูมิณรงค์, ประธานมูลนิธิสวน สุวรรณศาสน์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒ มีนาคม ๒๕๕๔.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน

^{๑๖} คัมภีร์พระธรรมศาสตร์มีต้นกำเนิดมาจากประเทศอินเดีย มีชื่อดั้งเดิมว่าพระมนูธรรมศาสตร์ ซึ่งว่าด้วยวิธีการปกครองของชนในวรรณะกษัตริย์ตามหลักวรรณะธรรม คือ หน้าที่ประจำวรรณะในศาสนาพราหมณ์ โดยมีอภยและพม่าซึ่งอยู่ใกล้กับประเทศอินเดียได้รับการถ่ายทอดแบบแผนการปกครองบ้านเมืองมาจากคัมภีร์พระมนูธรรมศาสตร์ของอินเดีย แต่เนื่องจากอภยและพม่านับถือพระพุทธศาสนา จึงได้มีการปรับเปลี่ยนวรรณะธรรมในศาสนาพราหมณ์ให้เป็นทศพิธราชธรรมในพระพุทธศาสนา นั่นคือ แทนที่กษัตริย์จะต้องปฏิบัติตามวรรณะธรรมในศาสนาพราหมณ์ก็เปลี่ยนเป็นว่ากษัตริย์จะต้องปฏิบัติ

ตามทศพิธราชธรรมในพระพุทธศาสนา ความสำคัญของคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ถูกเรียกขึ้นกลับคืนมาในเดือนมีนาคม พุทธศักราช ๒๔๘๙ ปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ เมื่อกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากรได้ทรงแสดง ปาฐกถาหน้าพระที่นั่ง โดยมีพระอนุชาขณะนั้น คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ประทับร่วมฟังอยู่ด้วย ในการ แสดงปาฐกถาครั้งนั้นกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากรได้ทรงกล่าวถึงคัมภีร์พระธรรมศาสตร์กับสถานภาพของพระมหากษัตริย์ไทย ในอดีต นับว่าเป็นปาฐกถาที่มีอิทธิพลทางความคิดมากในสมัยนั้น โดยกล่าวถึงสถานภาพของพระมหากษัตริย์ไทยในสมัย โบราณ เนื้อหาการปาฐกถานี้หาอ่านได้ในปัจจุบันเป็นฉบับภาษาอังกฤษ ในฉบับภาษาอังกฤษนั้นมีข้อความตอนหนึ่งว่า “Siamese Kings have ruled by the Thammamat... which served for a long time as the Siamese Constitution” แปล ว่า “พระมหากษัตริย์สยามทรงปกครองบ้านเมืองด้วยคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ซึ่งทำหน้าที่เป็นรัฐธรรมนูญของสยามมาเป็นเวลา ช้านาน” พระมหากษัตริย์สยามได้ปกครองบ้านเมืองมาด้วยคัมภีร์พระธรรมศาสตร์กฎหมายพระธรรมศาสตร์ถือเป็นรัฐธรรมนูญ ของสยาม พระมหากษัตริย์ไทยในอดีตไม่ได้ทรงใช้อำนาจตามอำเภอใจ แต่ทรงใช้พระราชอำนาจตามกฎหมายบ้านเมืองที่ เรียกว่า คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ซึ่งบัญญัติว่าพระมหากษัตริย์ต้องเป็นธรรมราชา คือเป็นพระราชผู้ทรงธรรม ทรงตั้งอยู่ใน ราชธรรม ๑๐ ประการ ทรงเบญจางคิกศีลเป็นปกติศีลและอัฐางคิกศีลเป็นอุโบสถศีล ทั้งนี้คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ช่วยก้ากับการใช้อำนาจของพระมหากษัตริย์ให้อยู่ในขอบเขตแห่งทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นหลักประกันว่าบ้านเมืองมีความสงบสุขยุติธรรม แม้พระมหากษัตริย์จะมีอำนาจล้นฟ้าสั่งประหารชีวิตคนได้ แต่จะไม่ทรงใช้พระราชอำนาจล้นฟ้านั้นตามใจชอบ พระมหากษัตริย์ ทรงปฏิบัติตามกรอบแห่งกฎหมายแม่บทของบ้านเมืองสมัยนั้นคือ คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ซึ่งกำหนดให้ต้องทรงปฏิบัติตาม ทศพิธราชธรรมหรือราชธรรม ๑๐ ประการ มี ทาน ศีล บริจาค เป็นต้น (พระธรรมโกษาจารย์, “ธ ทรงครองแผ่นดินโดยธรรม,” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, [ออนไลน์] แหล่งที่มา http://www.mcu.ac.th/En/article_content)

^{๑๗} ไตรภูมิพระร่วงเป็นพระราชนิพนธ์ของพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไท) แต่งขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๑๘๖๔ โดยมีพระ ประสงค์ที่จะเทศนาโปรดพระมารดา และเพื่อจำเริญพระอิทธิพร ไตรภูมิพระร่วงเป็นหลักฐานชิ้นหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงพระปรีชา สามารถอย่างลึกซึ้งในด้านพุทธศาสนาของพระมหาธรรมราชาลิไทที่ทรงรวบรวมข้อความต่าง ๆ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา นับ แต่พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์พิเศษต่าง ๆ มาเรียบเรียงขึ้นเป็นวรรณคดีโลกศาสตร์เล่มแรกที่แต่งเป็นภาษาไทย เท่าที่มีหลักฐานอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ไตรภูมิเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนรกและสวรรค์ โดยสอนให้คนรู้จักการทำความดีเพื่อจะได้ ขึ้นสวรรค์ หากแต่ใครทำชั่วประทุพถิตนคติศีลก็ต้องตกนรก เนื่องจากประชากรในสมัยที่พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไท) ทรง ปกครองนั้นเริ่มมีมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ทำให้การปกครองบ้านเมืองให้สงบสุขปราศจากโจรผู้ร้ายเป็นไปได้ยากยิ่งขึ้น การดูแล ของรัฐก็ไม่อาจดูแลได้ทั่วถึง พระองค์จึงได้ทรงพระราชดำริที่จะทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมทางศาสนาเรื่องไตรภูมิพระร่วง ขึ้นมา เพื่อทรงต้องการสอนให้ประชาชนของพระองค์ทำความดี เพื่อจะได้ขึ้นสวรรค์มีชีวิตที่สุขสบายและหากทำความชั่วก็จะ ต้องตกนรก วรรณกรรมเรื่องไตรภูมิจึงเป็นสิ่งที่ใช้ควบคุมทางสังคมได้เป็นอย่างดี เพราะสามารถเข้าถึงจิตใจทุกคนได้โดย มิต้องมือออกกฎบังคับกันแต่อย่างไร (วิกิพีเดีย ไตรภูมิพระร่วง, สารานุกรมเสรี, [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.wikipedia.org/wiki/>)

^{๑๘} กนก วงษ์ตระหง่าน, แนวคิดพระราชดำริด้านการเมืองการปกครองของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘-๑๙.

^{๑๙} ปิยะนาถ นูนาค และคณะ, พระมหากษัตริย์กับการสื่อสารโทรคมนาคม, (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการกิจการ โทรคมนาคมแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๗-๘.

^{๒๐} กนก วงษ์ตระหง่าน, แนวพระราชดำริด้านการเมืองการปกครองของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, หน้า ๒๓.

^{๒๑} สาวิตรี เจริญพงศ์, “ธรรมราชา : พระผู้ทรงแผ่เมตตาต่อสรรพชีวิต,” ในได้ร่มพระบารมีพระบรมธรรมมหาราช พระบรมธรรมมหาราชกับอักษรศาสตร์, อธิษฐาน โชคสุวณิข, บรรณาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเผยแพร่ผลงานทาง วิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๗.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

^{๒๓} สำนักพระราชวัง, เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรภาคใต้ พุทธศักราช ๒๕๐๒, พิมพ์พระราชทานเนื่องในมหามงคลสมัย เฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๕ ธันวาคม ๒๕๓๒, หน้า คำนำ.

^{๒๔} สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ประมวลภาพการทรงงาน : ๘๐ พรรษา ปวงประชาเป็นสุขสันต์, พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์ ๒๕๕๐.)

^{๒๕} สัมภาษณ์ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล, กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๔.

^{๒๖} คุรยละเอียดเพิ่มเติมในสำนักพระราชวัง, **เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรภาคใต้ พุทธศักราช ๒๕๐๒** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพระราชวัง ๒๕๓๘.)

^{๒๗} สัมภาษณ์ท่านผู้หญิงจุงจิตต์ ทีชะระ, รองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, ๗ มีนาคม ๒๕๕๔.

^{๒๘} ปราณชลี, **“พระสหายแห่งลุ่มน้ำสายบุรี นาม ‘วาเต็ง ปูเต๊ะ’ ตอน ๑ และตอน ๒,”** OKnation, [ออนไลน์]
แหล่งที่มา <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=295021>

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน

^{๓๐} สัมภาษณ์ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล, กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๔.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน

^{๓๒} พรรณงาม เก้าธรรมสาร, “กระบวนการบูรณาการรัฐชาติไทยกรณีจังหวัดชายแดนใต้: บทเรียนจากระบบเทศบาล
ในสมัยรัชกาลที่ ๖,” **วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์** ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (ม.ค. - มิ.ย. ๒๕๕๒): ๘ - ๑๐.

^{๓๓} กรมการศาสนา, **ภาคที่ ๒ พระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชวงศ์จักรีองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก**, [ออนไลน์]
แหล่งที่มา http://www.dra.go.th/module/attach_media/sheet2020090402112033.pdf

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน

^{๓๖} วินัย สะมะฮูน, **คุตบะฮ์เพื่อสันติสุข** (กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, ๒๕๓๐).

^{๓๗} กนก วงศ์ตระหง่าน, **แนวพระราชดำริด้านการเมืองการปกครองของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**, หน้า ๒๓.

^{๓๘} สำนักราชเลขาธิการ, **ปฐมบรมราชโองการประกาศไว้ ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ เนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.ohmpps.go.th>

บรรณานุกรม

กนก วงษ์ตระหง่าน. แนวคิดพระราชดำริด้านการเมืองการปกครองของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.

พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

การศาสนา, กรม. พระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชวงศ์จักรีองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก [ออนไลน์]. ๒๕๕๕.

แหล่งที่มา: http://www.dra.go.th/module/attach_media/sheet๒๐๒๐๐๙๐๔๐๒๑๑๒๐๓๓.pdf

คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, สำนักงาน. ประมวลภาพการทรงงาน:

๘๐ พรรษา ปวงประชาเป็นสุขสันต์. กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๕๐.

จรงจิตต์ ทีชะระ, ท่านผู้หญิง. ร่องรอยเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ. สัมภาษณ์, ๗ มีนาคม ๒๕๕๔.

ปราณชลี. พระสหายแห่งลุ่มน้ำสายบุรี นาม 'วาเต็ง ปูเต๊ะ' ตอน ๑ และตอน ๒. [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่ง

ที่มา: <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=๒๙๕๐๒๑>.

ปิยะนาค บุญาค และคณะ. พระมหากษัตริย์กับการสื่อสารโทรคมนาคม. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการ

กิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

พรธนาม เก้าธรรมสาร. กระบวนการบูรณาการรัฐชาติไทยกรณีจังหวัดชายแดนใต้ : บทเรียนจากระบบเทศบาล

ในสมัยรัชกาลที่ ๖. วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ ม.ค.- มี.ย.

๕๒): ๘-๑๐.

พระธรรมโกษาจารย์. ๓ ทรงครองแผ่นดินโดย [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: [http://www.mcu.ac.th/En/](http://www.mcu.ac.th/En/article content)

article content.

พระราชวัง, สำนัก. เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรภาคใต้ พ.ศ.๒๕๐๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพระราชวัง, ๒๕๓๘.

พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, สำนัก. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว : อัครศาสนูปถัมภก. กรุงเทพมหานคร: กรม

การศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

ราชเลขาธิการ, สำนัก. ปฐมบรมราชโองการประกาศไว้ ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม

พ.ศ. ๒๔๙๓ เนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: [http://www.](http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech)

[ohm.go.th/th/monarch/speech](http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech).

ราชเลขาธิการ, สำนัก. พระบรมราชาโชวาทพระราชทานแก่ผู้แทนองค์การศาสนาและผู้แทนสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่

เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาผกาภิรมย์ วันพฤหัสบดีที่ ๔

ธันวาคม ๒๕๑๒ [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: <http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech>.

ราชเลขาธิการ, สำนัก. พระบรมราชาโชวาทในโอกาสที่สถาบันและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับศาสนาต่างๆ เข้าเฝ้าฯ

ถวายพระพรชัยมงคล และทูลเกล้าฯ ถวายสิ่งของเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาผกา

ภิรมย์ วันพุธที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๑ [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: [http://www.ohm.go.th/](http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech)

[th/monarch/speech](http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech).

ราชเลขาธิการ, สำนัก. พระราชดำรัสในโอกาสที่ใต้ครูและนักเรียนจากภาคใต้ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ

ศาลาผกาภิรมย์ วันพุธที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๒ [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: [http://www.ohm.go.th/th/monarch/](http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech)

[speech](http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech).

ราชเลขาธิการ, สำนัก. พระราชดำรัสในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินในงานเมอลิตส่วนกลาง ปี ฮ.ศ. ๑๓๘๔ ณ ลุมพินี

สถาน วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๐๗ [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: [http://www.ohm.go.th/th/monarch/](http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech)

[speech](http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech).

ราชเลขาธิการ, สำนัก. พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในพิธีเปิดการสัมมนาผู้นำศาสนาในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ณ หอประชุมเล็ก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
วันเสาร์ ที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕ [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: <http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech>.

ว. ลาร์เก. ชีวิตประวัติบรรดามิสชันนารีคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส MEP ๑๖๖๒-๑๙๖๗. เล่ม ๒ L-W หลักฐาน เล่ม VI, หน้า ๑๔๓/๑-๑๔๓/๔, อ้างถึงใน คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพระสงฆ์. พระสังฆราชปีแอร์ ลัง แบร์ต เดอ ลา ม็อตต์ [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: <http://thaipriest.cbct.net/deathsofbishops/pierrelambertdelamotte/pierrelambertdelamotte.html>

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ไตรภูมิพระร่วง [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: <http://www.wikipedia.org/wiki>.

วินัย สมะอุ. คุดบะฮ์เพื่อสันติสุข. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการศรัทธา, ๒๕๓๐.

สมร ภูมิณรงค์, ท่านผู้หญิง. ประธานมูลนิธิส่วน สุวรรณศาสน์ จุฬาราชมนตรี. สัมภาษณ์, ๒ มีนาคม ๒๕๕๔.

สมร ภูมิณรงค์, ท่านผู้หญิง และคณะ. หนังสือเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา เทิดไท้องค์ราชัน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทออฟเซท จำกัด, ๒๕๕๐.

สาวิตรี เจริญพงศ์. ธรรมราชา : พระผู้ทรงแผ่เมตตาต่อสรรพชีวิต. ใน ไตรภูมิพระร่วงพระบรมมหาราชวังกับอักษรศาสตร์, หน้า ๓๗. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

สุเมธ ตันติเวชกุล. กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา. สัมภาษณ์, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๔.

หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลในกรุงเทพฯ. แกร์มิศาสนาคิสต์ในสยาม [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: [http://haab.catholic.or.th / Photo Gallery /photos/frist/frist.html](http://haab.catholic.or.th/Photo Gallery /photos/frist/frist.html)

บรรพ ๒

พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับชาวไทยมุสลิมในมิตสำคัญ

ตรีวิทย์ วิณิชสำเภาทิพย์

พระราชกรณียกิจกับมุสลิมในแผ่นดินไทย

เมื่อกล่าวถึงมุสลิมในแผ่นดินไทย มีผู้คนจำนวนไม่น้อยที่มักจะนึกถึงพี่น้องชาวไทยเชื้อสายมลายูที่นับถือศาสนาอิสลามใน ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น ซึ่งก็ไม่ใช่เรื่องแปลกอะไร เพราะในจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเฉพาะปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล มีสัดส่วนประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามสูงกว่าประชากรที่นับถือศาสนาอื่น ๆ

อย่างไรก็ดี โดยข้อเท็จจริงแล้ว ชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามนั้นมีอยู่เกือบ ๔ ล้านคน โดยกระจายอยู่ทั่วประเทศ

ในบางจังหวัด เช่น พัทลุง กระบี่ พังงา เชียงใหม่ ขอนแก่น หรือแม้แต่กรุงเทพมหานคร หากจะสำรวจข้อมูลกันจริง ๆ แล้ว จะพบว่าผู้ นับถือศาสนาอิสลามอยู่เป็นจำนวนมาก มีทั้งชาวไทยมุสลิมเชื้อสายจีน เชื้อสายเขมร เชื้อสายปาตานี เชื้อสายอาหรับ และอื่น ๆ ซึ่งอยู่ร่วมกับพี่น้องชาวไทยต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรมอย่างปรองดอง สมานฉันท์ และสันติสุข โดยมี “จุดร่วม” คือการเป็น “พลเมืองไทย” เช่นเดียวกัน และเท่าเทียมกัน

วันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ เสด็จฯ โครงการ
ผันน้ำจิตช่วยเหลือพื้นที่บ้านยูโย อำเภอตากใบ
จังหวัดนราธิวาส

วันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ เศรษฐา ไปทรงเยี่ยมผู้นำศาสนาอิสลามและราษฎรจังหวัดปัตตานี ณ มัสยิดกลางจังหวัดปัตตานี

ศาสนาอิสลาม ได้เผยแผ่มาสู่ประเทศไทยตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย โดยชาวมุสลิมที่มากับเรือสินค้า จนถึงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีการส่งราชทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศมุสลิม คือ อิหร่านหรือเปอร์เซีย และยังได้มีการส่งคณะราชทูตไปอีกหลายครั้ง ชาวมุสลิมจากตะวันออกกลางจึงได้เดินทางมาค้าขายและตั้งบ้านเรือนผสมผสานกับพี่น้องชาวไทยทั่วจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ชาวมุสลิมหลายท่านมีบทบาทในการบริหารราชการแผ่นดินมา โดยตลอดทั้งฝ่ายพลเรือนและทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการรักษาอธิปไตยของชาติ ชาวมุสลิมได้ร่วมต่อสู้ป้องกันพระนครให้รอดพ้นจากการรุกรานของข้าศึกศัตรูและได้ร่วมสละเลือดเนื้อเพื่อประเทศชาติด้วยจิตใจที่รักและหวงแหนชาติบ้านเมืองอย่างบริสุทธิ์และจริงใจ กล่าวได้ว่าผู้นับถือศาสนาอิสลามในประเทศไทยพร้อมที่จะสละชีวิตเพื่อรักษาชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อยู่เสมอ

บทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญทุกฉบับกำหนดว่าพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นพุทธมามกะและทรงเป็น “องค์อัครศาสนูปถัมภ”

โดยนัยยะแห่งบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญนี้แสดงให้เห็นถึงน้ำพระราชนุหัตถ์อันไพศาลของพระมหากษัตริย์ไทยทุกรัชสมัยที่ทรงมีต่อผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ กัน แสดงให้เห็นว่าคนไทยเป็นคนที่มีความใจกว้างขวาง จึงเขียนรัฐธรรมนูญที่เอื้ออำนวยคุณประโยชน์แก่ศาสนาและผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ ไว้อย่างสมบูรณ์ คนไทยทุกคน ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดต่างก็มีความรู้สึกเป็นคนไทยที่อยู่ภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไม่มีใครรู้สึกแตกต่าง รู้สึกผิดแผก รู้สึกว่าเป็นผู้อาศัยแผ่นดินหรือเป็นพลกนิกรชั้นสอง และทุกคนไม่รู้สึกรังเกียจเคียดชังที่ซึ่งกันและกัน การนับถือศาสนาต่างกัันก็ไม่ได้ทำให้ความเป็นไทยลดน้อยลงหรือบกพร่องลง และยังไม่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์ว่า คนไทยจะขัดแย้งทางศาสนาถึงขั้นรุนแรง นอกจากความไม่เข้าใจกันบ้างก็เพียงเล็กน้อย

สิ่งสำคัญที่สมควรจะกล่าวไว้ในเบื้องต้น ก็คือ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยศาสนาอิสลามและเข้าพระทัยศาสนาอิสลามอย่างลึกซึ้ง

รูปแบบแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ของพี่น้องชาวมุสลิมอาจแตกต่างกับพี่น้องคนไทยที่นับถือศาสนาอื่นอยู่บ้าง เพราะศาสนาอิสลามได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจน ซึ่งมุสลิมจะปฏิบัติผิดไปจากนั้นไม่ได้ พระองค์ก็ทรงทราบความข้อนี้เป็นอย่างดี ดังนั้น เมื่อพลกนิกรมุสลิมเข้าเฝ้าฯ ก็พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ปฏิบัติตนตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้สำหรับพลกนิกรมุสลิม

พระราชจริยวัตรเรื่องนี้ คงจะได้ถ่ายทอดผ่านมายังสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรสและพระราชธิดาทุกพระองค์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยพลกนิกรมุสลิมในภาคใต้เป็นพิเศษ

- เสด็จฯ แปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์เป็นประจำทุกปี
- เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมเยียนพลกนิกรมุสลิมในท้องถิ่นทุรกันดารห่างไกล ให้ราษฎรได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ อย่างใกล้ชิด และทรงสอบถามถึงทุกข์ สุข ของราษฎร
- พระราชทานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อพัฒนาอาชีพและ ยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎร
- พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เป็นทุนในการประกอบอาชีพ

วันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๐ เสด็จฯ ไปยังบ้านบุกิตอาแว อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส

วันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๐ เสด็จฯ ไปยังบ้านดูโเบปาละ ตำบลจอเบาะ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส

วันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ เสด็จฯ ไปยังโครงการผันน้ำจัดช่วยเหลือพื้นที่ บ้านยูโย อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

วันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๐ เสด็จฯ ไปยังบ้านบุกิตอาแว อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส

- บางรายที่เจ็บป่วยด้วยโรคภัยแรงอันสุดวิสัยที่จะช่วยตนเองได้ จะทรงรับไว้เป็นคนใช้ในพระบรมราชานุเคราะห์

- ทรงรับเด็กกำพร้าอนาถาชาวมุสลิมเข้ามาอยู่ภายใต้พระบรมราชานุเคราะห์ ซึ่งเด็กเหล่านี้ได้รับการเลี้ยงดู มีการศึกษาและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และไม่รู้สึกรังเกียจ

- อีกทั้งยังเป็นที่มาของเรื่องเล่าขานเกี่ยวกับ ลุงวาเด็งปู่เต๊ะ “พระสหาย แห่งสายบุรี” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผูกพันลึกซึ้งระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับพลกนิกรของพระองค์ที่เป็นมุสลิม สามัญชนคนธรรมดา รวมทั้งเป็นจุดกำเนิดของตำนาน “ปลาร้องให้ที่บ้านปาตาตีมอ” ซึ่งสะท้อนถึงพระเมตตาที่พระเจ้าแผ่นดินไทยพระองค์นี้มีต่อพลกนิกรผู้ยากไร้ของพระองค์อย่างหาที่เปรียบมิได้

- เมื่อเกิดเหตุการณ์เฝ้าโรงเรียนกว่า ๓๐ แห่งพร้อมกันในจังหวัดชายแดนภาคใต้เมื่อกลาง พ.ศ. ๒๕๓๖ หลายท่านคงนึกถึงภาพแห่งความประทับใจที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนผู้นำศาสนาอิสลามและราษฎรของพระองค์ ณ มัสยิดกลางจังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๖

- ภายหลังเหตุการณ์ไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ปะทุรุนแรงขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๔๗ หลายท่านคงนึกถึงแนวทางพระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” และปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งได้รับการน้อมนำมาเป็นยุทธศาสตร์หลักของทางราชการในการเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่ดังกล่าว มาจนทุกวันนี้

พระราชกรณียกิจที่สำคัญ ๖ ด้าน

สำหรับพระราชกรณียกิจที่สำคัญ ขอจำแนกออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านการส่งเสริมการศึกษาหลักคำสอนศาสนาอิสลาม

พระราชทานพระราชดำริและพระราชทรัพย์ให้มีการแปลความหมายพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานเป็นภาษาไทย โดยมี นายต่วน สุวรรณศาสน์ อดีตจุฬาราชมนตรี เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ในราวก่อน พ.ศ. ๒๕๐๕ ท่านกงสุลแห่งประเทศซาอุดีอาระเบีย ได้เข้าเฝ้าฯ และถวายพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานฉบับภาษาอังกฤษแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อทอดพระเนตรและทรงศึกษาก็มีพระราชดำริว่า ควรจะมีพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานฉบับภาษาไทย เพื่อชาวมุสลิมจะได้ศึกษาให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งทัดเทียมนานาชาติ และเป็นเกียรติเป็นศักดิ์ศรีแก่ประเทศชาติ จึงมีพระราชกระแสรับสั่งให้จุฬาราชมนตรี (นายต่วน สุวรรณศาสน์) แปลความหมายของอัลกุรอาน จากพระมหาคัมภีร์ฉบับภาษาอาหรับโดยตรง

ในระหว่างที่อดีตจุฬาราชมนตรีถวายงานด้านภาษาด้วยความวิริยะอุตสาหะ โดยใช้เวลาแปลและเรียบเรียงความหมายเป็นเวลานานถึง ๒ ปี ทุกครั้งที่เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงสอบถามถึงความคืบหน้าและอุปสรรค ปัญหา ด้วยความเป็นห่วง ทั้งยังมีพระราชประสงค์ที่จะให้จัดพิมพ์ออกเผยแพร่อีกด้วย

จนกระทั่งใน พ.ศ. ๒๕๑๑ จึงได้จัดพิมพ์อัลกุรอานฉบับความหมายภาษาไทยตอนแรก โดยพิมพ์ถวายตามพระราชดำริ ซึ่งได้พระราชทานแก่มัสยิดต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย จากนั้นในเวลาต่อมาจึงมีการ

วันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ เสด็จฯ ไปโครงการผันน้ำจัดช่วยเหลือพื้นที่
บ้านยูโย อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

จัดพิมพ์พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานฉบับความหมายภาษาไทย
จนเสร็จสมบูรณ์ และพระราชทานไปยังมัสยิดทุกแห่งทั่วราชอาณาจักร

การแปลความหมายพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานเป็นภาษา
ต่างประเทศนั้น มีงานที่จะทำได้ง่าย ๆ ผู้แปล ผู้ให้ความ
หมายจะต้องมีความเชี่ยวชาญทางด้านภาษาและวิชาการ
ประกอบอื่น ๆ อีกมากมาย พระราชดำริดังกล่าว นับเป็นความ
สำเร็จประการหนึ่งในวงการวิชาการศาสนาอิสลามที่ทุกคน
จะต้องจดจำตลอดไป และเป็นประวัติศาสตร์ที่จะต้องจารึก
ไว้ว่า พระมหากษัตริย์ไทยทรงเป็นพุทธมามกะ แต่มีพระ
ราชดำริให้แปลคัมภีร์ของศาสนาอื่น นับเป็นเหตุการณ์ที่ยังไม่
เคยปรากฏมาก่อนในโลกนี้

ด้านการส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาอิสลาม

การเสด็จพระราชดำเนินในงานเมาลิดกลาง นับเป็น
พระมหากรุณาธิคุณอย่างล้นพ้นที่พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินในงานเมาลิดกลางซึ่งเป็น
งานสำคัญของชาวไทยมุสลิม และพระราชทานพระราชดำรัส
อันน่าประทับใจ พลกนิกรชาวไทยมุสลิมต่างชื่นชมและปลื้ม
ปิติเป็นอันมาก และทำให้ศาสนิกชนอื่นตระหนักถึงความ
สำคัญของศาสนาอิสลาม ทั้งยังเป็นการเสริมสร้างสัมพันธภาพ
อันดีระหว่างศาสนา ต่างให้เกียรติซึ่งกันและกันมากขึ้น ภาพ
ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับเป็นองค์ประธานในพิธี
เมาลิดกลาง และในระหว่างที่อ่านประวัติพระศาสดา สดุดี

พระศาสดามุฮัมมัดนั้น ประทับยืนเพื่อเป็นเกียรติแด่พระศาสดา ชาวไทยมุสลิมต่างประทับใจ และ
ไม่อาจลืมเลือนได้ กล่าวได้ว่าทรงเป็นตัวอย่างแก่ชนต่างศาสนาและเป็นสิ่งที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ เป็นประธานในพิธีเป็นเวลา ๓ ปีติดต่อกัน พร้อมด้วยสมเด็จพระ
นางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และหลังจากนั้นก็ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณให้ผู้แทนพระองค์เสด็จฯ ใน
งานเมาลิดกลางมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ ยังพระราชทานพระราชดำริให้รัฐบาลจัดสร้างมัสยิดกลางประจำจังหวัดต่าง ๆ ใน ๔
จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งได้มีการจัดสร้างอย่างประณีต สวยสง่า เป็นที่เชิดหน้าชูตาแก่ประเทศ
เสด็จพระราชดำเนินไปเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดมัสยิดด้วยพระองค์เอง

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ พระราชทานที่ดิน ๖ ไร่ ในการสร้างมัสยิดนูรุลเอียะห์ซาน ตำบลสามพระยา
อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สร้าง

มัสยิดหลังใหม่ นับว่าเป็นมัสยิดแห่งแรกที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นปฐุม และอิหม่าม (นายซบ นาคนุเคราะห์) ได้ทูลเกล้าฯ ถวายให้อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒

เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ เสด็จฯ ไปยังมัสยิดกลางปัตตานีอีกครั้งหนึ่ง มีพระราชปรารภว่าสถานที่แห่งนี้น่าจะจุคนได้น้อยเมื่อเทียบกับปริมาณผู้มาประกอบศาสนกิจ น่าจะขอให้รัฐบาลช่วยขยายต่อเติมให้กว้างขวางขึ้น จึงได้มีการขยายต่อเติมจนเสร็จสมบูรณ์ในอีก ๓ ปีต่อมา

ด้านการส่งเสริมการศึกษาของชาวไทยมุสลิม

แต่เดิมเยาวชนชาวไทยมุสลิม โดยเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการศึกษาภาคสามัญอย่างสูงเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ซึ่งเป็นภาคบังคับ แล้วเข้าเรียนภาคศาสนา ด้วยเหตุนี้ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่จึงถนัดแต่ภาษาท้องถิ่น ไม่สามารถเขียนอ่านภาษาไทยและใช้ภาษาไทยในการติดต่อกับราชการได้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงห่วงใยเรื่องการศึกษาของชาวไทยมุสลิมเป็นอันมาก ได้ทรงจัดการศึกษาดูงานด้านการศึกษาในกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง ทำให้โรงเรียนปอเนาะต่าง ๆ เริ่มมีการปรับปรุงและพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ มีการคัดเลือกโรงเรียนที่มีการบริหารการเรียนการสอนดีเด่น เพื่อเข้ารับพระราชทานรางวัลเป็นประจำทุกปี นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นต้นมา

พระองค์ยังมีพระราชประสงค์ที่จะให้มุสลิมทุกคนได้รับการส่งเสริมด้านการศึกษาอย่างแท้จริง โดยมีพระราชปรารภกับรัฐมนตรีหรือข้าราชการระดับสูงของกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงมหาดไทยอยู่เสมอ ถึงผลการดำเนินงานด้านการศึกษาของพลกนิกรชาวมุสลิม ทรงทราบว่าในชุมชนมุสลิมนั้น โอกาสทางด้านการศึกษาบางท้องที่ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและความยากไร้กันดารห่างไกล จึงทรงแนะนำให้รัฐบาลจัดงบประมาณอุดหนุนทางด้านการสอนศาสนาอิสลามและด้านสามัญแก่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ให้รัฐบาลจัดทุนการศึกษาให้เยาวชนมุสลิมสามารถเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาแก่นักเรียนที่จบมัธยมปลายเป็นกรณีพิเศษโดยไม่ต้องสอบแข่งขัน เป็นต้น

ปัจจุบันนักเรียนปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นนักเรียนที่มีคุณภาพ มีการศึกษาทั้งภาคสามัญและภาคศาสนาควบคู่กันไป จนสามารถเข้าศึกษาต่อระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยได้ เป็นการยกระดับการศึกษาให้สูงขึ้น ทำให้เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษา สัมฤทธิ์ผลตามพระราชประสงค์ จึงนับว่าเป็นพระราชกรณียกิจที่มีความสำคัญยิ่งต่อลูกหลานชาวไทยมุสลิม

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวไทยมุสลิมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงส่งเสริมอาชีพที่มีในจังหวัดนั้น ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ โดยชาวไทยมุสลิมต่างได้รับพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงช่วยบรรเทาความเดือดร้อนในด้านการหาเลี้ยงชีพเป็นอันมาก พระราชทานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการส่งเสริมอาชีพ ทรงหาวิธีช่วยแก้ปัญหา ทรงแนะนำ และสนับสนุนหน่วยงานต่าง ๆ ทรงสนับสนุนให้มีโครงการศูนย์ศึกษาการ

พัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทุกภูมิภาค ศูนย์ที่ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์ เช่น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอหงษ์ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส เป็นต้น ทำให้มีแหล่งอาชีพ และได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นตามลำดับ จนราษฎรชาวไทยมุสลิมสามารถที่จะยกระดับฐานะครอบครัวให้ดีขึ้นและมั่นคงยิ่งขึ้นได้

นอกจากนี้ ยังเสด็จฯ ในงานสังคมมุสลิม เช่น เสด็จฯ เป็นองค์ประธานในพิธีเปิดงานการกุศลของสมาคมสตรีไทยมุสลิมแห่งประเทศไทย และทรงรับมุลินีช่วยเหลือเด็กกำพร้าสตรีไทยมุสลิมไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นต้น

ด้านการส่งเสริมบริหารกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง จุฬาราชมนตรี และคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย และด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ รัฐบาลจึงได้ตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามขึ้นใช้เป็นกรณีพิเศษในประเทศไทย คือ

๑. กฎหมายว่าด้วยครอบครัวมรดก ประกาศใช้เฉพาะ ๔ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๒. กฎหมายเกี่ยวกับการบริหารกิจการศาสนาอิสลาม

๒.๑) พระราชกำหนดว่าด้วยศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ. ๒๕๔๘ และ พ.ศ. ๒๕๔๙

๒.๒) พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. ๒๕๔๐

๒.๓) พระราชบัญญัติส่งเสริมกิจการฮัจญ์ พ.ศ. ๒๕๒๔

๒.๔) การตั้ง “กองทุนสำหรับผู้เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์” พ.ศ. ๒๕๔๙ (งบประมาณ ๓๐๐ ล้านบาท)

ด้านการส่งเสริมยกย่องบุคลากรศาสนาอิสลาม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณในการส่งเสริมสนับสนุนยกย่องผู้นำศาสนาอิสลาม โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งจุฬาราชมนตรี คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย และดาโต๊ะยุติธรรม เพื่อบริหารงานด้านศาสนา การพิจารณาปัญหาศาสนา โดยเฉพาะคดีครอบครัวและมรดกในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้งานดำเนินไปอย่างมีระบบ ทั้งยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเข็มพระปรมาภิไธย ให้ประดับตามตำแหน่งที่แต่ละบุคคลมีหน้าที่ สำหรับดาโต๊ะยุติธรรมก็ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เช่นเดียวกับข้าราชการฝ่ายตุลาการ

การพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่สตรีชาวไทยมุสลิม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์และแต่งตั้งสตรีชาวไทยมุสลิมที่ประกอบคุณงามความดีและอุทิศตนเพื่อสาธารณประโยชน์

จากพระราชกรณียกิจ ๖ ด้าน ดังกล่าวมาแล้ว จะขอหยิบยกเฉพาะกรณีที่สำคัญมาขยายความในรายละเอียด ดังนี้

พระราชดำริในการจัดแปลคัมภีร์อัลกุรอานเป็นภาษาไทย

ท่านผู้หญิงสมร ภูมิณรงค์ ประธานมูลนิธิส่วน สุวรรณศาสน์ เล่าเรื่องนี้ไว้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริในการจัดแปลคัมภีร์อัลกุรอานเป็นภาษาไทย เนื่องมาจากการเสด็จ งาน เมาลิดกลางเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๓ ซึ่งงานเมาลิดมีการจัดนิทรรศการคัมภีร์เป็นภาษาต่าง ๆ มีภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน โดยที่ยังไม่มีภาษาไทย เพราะไม่มีใครทำสำเร็จ คนที่สนใจก็ทำไว้ส่วน หนึ่งไม่เหมือนอย่างประเทศอื่นที่ทำสมบูรณ์ ประกอบกับท่านกงสุลซาอุดีอาระเบีย มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา และได้ทูลเกล้าฯ ถวายคัมภีร์อัลกุรอานฉบับภาษาอังกฤษ จึงมีพระราชดำริ ให้ดำเนินการจัดแปลเป็นภาษาไทย เพื่อให้คนไทยได้รู้ และเข้าใจความหมายในคัมภีร์ เพราะเป็นที่มา ของการปฏิบัติ โดยมีพระราชประสงค์ให้เยาวชนได้ปฏิบัติอย่างถูกต้อง พระองค์ทรงห่วงสองเรื่อง คือ เรื่องของภาษาไทย กับเรื่องของการนำความหมายไปปฏิบัติให้ถูกต้อง

ภายหลังจากนั้นได้มีพระราช ดำรัสเรื่องนี้กับท่านจุฬาราชมนตรี ส่วน สุวรรณศาสน์ว่าควรจะให้มีการ แปลคัมภีร์เป็นภาษาไทยที่แปลมา จากภาษาอาหรับโดยตรง ไม่ใช่แปล มาจากภาษาอูรดูหรือภาษาอังกฤษ การที่ต้องแปลจากต้นฉบับนับเป็น เรื่องยาก เพราะต้องมีการค้นคว้าจาก พจนานุกรม ศึกษาจากผู้มีความ เชี่ยวชาญ และนักวิชาการหลายแขนง

เมื่อท่านจุฬาราชมนตรีเข้าเฝ้าฯ ในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของทุกปีก็ จะทรงย้ำเรื่องนี้อย่างสนพระราช หฤทัย รับสั่งถามว่าก้าวหน้าไปถึงไหนแล้ว ทรงติดตามด้วยความตั้งพระทัยจริงไม่เปลี่ยนแปลง สิ่งนี้ เป็นแรงผลักดันให้ท่านจุฬาราชมนตรีได้ดำเนินการจนสำเร็จ เพราะกว่าจะตัดสินใจทำอะไร ท่านห่วง หลายอย่าง เช่น ถ้าแปลออกมาแล้วอาจเกิดความไม่เข้าใจระหว่างศาสนา ท่านหนักใจในเรื่องนี้มาก ต้องหาวิธีการศึกษาให้เข้าใจ ต้องเอาตำรับตำรามาเปิดดู เพื่อให้เข้าใจความหมายได้ถูกต้องจริง ๆ จึง ได้ลงมือแปล ท่านจุฬาราชมนตรี ใช้เวลาคิดอยู่นานกว่าจะลงมือทำ

“...ในส่วนของขั้นตอนการดำเนินงาน ท่านจุฬาราชมนตรีเขียนด้วยลายมือ ตามความเข้าใจของ ท่าน ดิฉันพิมพ์เป็นภาษาไทย แล้วให้เจ้าหน้าที่มาจัดแปลความหมายภาษาไทยเรียบเรียงให้ถูกต้อง เสร็จแล้วดิฉันก็ต้องนำไปเสนอท่าน แล้วอ่านให้ฟังทีละประโยค บางประโยคที่ไพเราะเกินไปท่านก็ไม่ เอา บอกว่ามันไกลเกินกว่าความเป็นจริง ย้ายไปแต่งเติมให้มาก ให้ใช้ภาษาง่าย ๆ ดังที่พระบาทสมเด็จพระ

ทูลเกล้าฯ ถวายพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ฉบับความหมายภาษาไทย

พระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสไว้ว่า “... เวลาแปลให้ใช้ภาษาง่าย ๆ ให้เข้าใจได้ทุกระดับ...” คือต้องมีผู้ชำนาญด้านภาษาไทยและภาษาอาหรับด้วย เวลาแปลออกมาแล้ว คำนี้ทำไมท่านจุฬาราชมนตรีแปลอย่างนี้ ต้องมาดูความถูกต้อง...”

“...ครั้งหนึ่งมีพระราชดำรัสในงานเมาลิดกลาง เรื่องเกี่ยวกับคัมภีร์อัลกุรอาน เพราะปีนั้นเป็นปีที่เกี่ยวกับอัลกุรอาน เมื่อพิมพ์ได้เจ็ดเล่มก็พอดีภาคใต้มีเหตุการณ์ไม่สงบ ดิฉันยังคิดเลยว่า ทรงแก้ไขปัญหาได้รวดเร็ว เนื่องจากสายพระเนตรยาวไกลกว่าเรามาก มีพระราชกระแสผ่านราชเลขาธิการมาว่าให้นำคัมภีร์อัลกุรอานไปพระราชทานที่ภาคใต้ และพระราชทานผ้าเยียรบับสวย ๆ มาให้ห่อ เพราะว่าเป็นคัมภีร์สูงสุดของศาสนา เป็นคัมภีร์ภาษาอาหรับ ศาสนาอื่นมาจับต้องไม่ได้ สำหรับผู้นับถือศาสนาอิสลามเอง ถ้าจับ ต้องมีน้ำละหมาด เพราะเป็นของที่บริสุทธิ์ รับสั่งว่าห่อให้เรียบร้อย แสดงให้เห็นถึงความลึกซึ้ง ละเอียดอ่อนของพระองค์ ที่เป็นเรื่องพิเศษมากคือ การพระราชทานคัมภีร์

อัลกุรอานแก่ประธานคณะกรรมการอิสลามจังหวัดนราธิวาส พระราชทานแล้วมีการฉลองทุกปีเพื่อระลึกถึงว่า ได้รับพระราชทานมาจากพระหัตถ์โดยตรง...”

พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ฉบับความหมายภาษาไทย

เมื่อ พ.ศ.๒๕๒๔ เป็นปีที่ท่านจุฬาราชมนตรีด่วนฯ ถึงแก่อนิจกรรม ท่านผู้บัญชาสมร ภูมิณรงค์ได้กล่าวว่า ได้นำเรื่องการจัดแปลคัมภีร์มาไว้ที่มูลนิธิด่วนฯ เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงท่านจุฬาราชมนตรีด่วนฯ ทั้งยังบรรจุไว้ในวัตถุประสงค์ของมูลนิธิด้วยว่า เพื่อเป็นการเผยแผ่ศาสนา

พระราชกรณียกิจของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสอดคล้องกับหลักมุสลิมในเรื่องของ “ความพอเพียง” การบริจาคทุนทรัพย์หรือชะกาต โดยเฉพาะเรื่องการแปลคัมภีร์เป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่มาก

ในส่วนของพระมหาคัมภีร์ในรายละเอียดที่มีพระราชดำริให้แปลเป็นภาษาไทย อาจเป็นช่วงที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในภาคใต้แล้วได้นำไปใช้พอดี นอกจากนี้ ยังมีเรื่องของโรงเรียนปอเนาะ โรงเรียนสอนศาสนา ความเป็นอยู่ในเรื่องการปฏิบัติตัว ให้เข้าใจ เรียนรู้ซึ่งกันและกัน อันนี้สำคัญมาก มุสลิมถือว่าประทับใจ และชื่นชม

พระองค์ท่านจะเสด็จฯ งานเมาลิดกลางทุกปี ในระยะ ๔-๕ ปีแรกได้เสด็จฯ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ในระยะหลังมีพระมหากษัตริย์โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารเสด็จฯ แทนพระองค์อย่างต่อเนื่องตลอดมา

นายสุเมธ ตันติเวชกุล กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา (อดีตเลขาธิการ กปร. คนแรก) เล่าเรื่องนี้เพิ่มเติมไว้ว่า เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๑ เป็นปีครบ ๑๔ ศตวรรษแห่งอัลกุรอาน ประเทศมุสลิมทุกประเทศต่างจัดงานเฉลิมฉลองกันอย่างสมเกียรติ ประเทศไทยถึงจะไม่ใช่ประเทศมุสลิมก็ได้จัดงานเฉลิมฉลอง ๑๔ ศตวรรษแห่งอัลกุรอานับความหมายภาษาไทย และได้จัดพิมพ์หุ้ดเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้พระราชทานแก่มัสยิดต่าง ๆ ทั่วประเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสในงานเฉลิมฉลอง ๑๔ ศตวรรษ แห่งอัลกุรอานว่า

“...คัมภีร์อัลกุรอาน มิใช่จะเป็นคัมภีร์ที่สำคัญในศาสนาอิสลามเท่านั้น แต่ยังเป็นวรรณกรรมสำคัญของโลกเล่มหนึ่ง ซึ่งมหาชนรู้จักยกย่องและได้แปลเป็นภาษาต่าง ๆ อย่างแพร่หลายแล้วด้วยการที่ท่านทั้งหลายได้ดำเนินการแปลออกเผยแพร่เป็นภาษาไทยครั้งนี้ เป็นการสมควรชอบด้วยเหตุผลอย่างแท้จริง เพราะจะเป็นการช่วยเหลือในอิสลามิกบริษัทในประเทศที่ไม่รู้ภาษาอาหรับ ได้ศึกษาเล่าเรียนธรรมะในศาสนาได้สะดวกและแพร่หลาย ทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้สนใจทั่วไปได้ศึกษา ทำความเข้าใจหลักคำสอนของศาสนาอิสลามอย่างถูกต้องและกว้างขวางยิ่งขึ้น เป็นที่ทราบกันดีว่า คัมภีร์อัลกุรอานมีวรรณศิลป์สูง การที่จะแปลออกเป็นภาษาไทย โดยพยายามรักษาใจความแห่งคัมภีร์เดิมไว้ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์และพิมพ์ขึ้นให้แพร่หลายเช่นนี้ จึงเป็นเรื่องที่ควรอนุโมทนาสรรเสริญ และร่วมมือสนับสนุนอย่างยิ่ง....”

การจัดทำความหมายภาษาไทยของพระคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งเป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในครั้งนั้น นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่เปรียบมิได้ ทำให้บรรดามุสลิมได้รู้ความหมายของพระคัมภีร์และได้นำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง มิได้เพียงแต่จะพระราชทานพระราชดำรัสอันประทับใจเท่านั้น ในวันนั้นได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อเป็นปัจจัยในการดำเนินงานอีกด้วย

วันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๐ ทรงติดตามการดำเนินงาน ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี

การสร้างมัสยิดนุรุลเอียะห์ซาน : แสงสว่างแห่งความดี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเข้าพระทัยเกี่ยวกับความสำคัญของมัสยิดเป็นอย่างดีว่า มัสยิดเปรียบเสมือนบ้านของพระเจ้า ดังนั้น จึงทรงร่วมสร้างบ้านของพระเจ้าหรืออุปถัมภ์เกี่ยวกับเรื่องนี้เช่นเดียวกับพระราชจริยวัตรของพระมหากษัตริย์ทุกรัชสมัยเสมอมา ดังเช่นกรณีของมัสยิดนุรุลเอียะห์ซานที่จะกล่าวถึง ต่อไปนี้

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ ชาวไทยมุสลิมจากอำเภอเมือง อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี และจากจังหวัดสมุทรสงคราม ได้มาซื้อที่ดินบริเวณพื้นที่ที่เรียกว่าห้วยทราย ในเขตอำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี สภาพตอนนั้นเป็นป่าละเมาะเตี้ย ๆ สลับกับไร่สับปะรด ฤดูร้อนอากาศร้อนแห้งแล้งมาก ส่วนฤดูฝน มีน้ำป่าไหลหลากมาท่วมพืชไร่เสียหาย ชาวบ้านแถวนั้นส่วนมากปลูกสับปะรดเพราะเป็นพืชที่สามารถทนความแห้งแล้งได้ดี

เมื่อรวมกลุ่มกันได้มากขึ้น ชาวไทยมุสลิมได้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างมัสยิดหรือวัดของศาสนาอิสลาม ในเนื้อที่ประมาณ ๑ ไร่ ซึ่งเป็นอาคารที่สร้างด้วยไม้ หลังคามุงกระเบื้องขนาดไม่ใหญ่โตนัก แต่ก็พอเพียงสำหรับการประกอบกิจกรรมทางศาสนา ชาวไทยมุสลิมกลุ่มนี้มีผู้นำชื่อนายชบ นาคานุเคราะห์ ซึ่งต่อมาเป็นอิหม่ามของมัสยิด และได้ล่วงรู้มาก่อนเลยว่าที่ดินที่พวกเขาได้มาซื้อเพื่ออาศัยทำกินจะ

เป็นที่ดินของหลวง เพราะอยู่ในเขตพระราชานิเวศน์ มฤคทายวัน ตามประกาศพระบรมราชโองการของพระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ให้เป็นเขต อภัยทาน ห้ามล่าสัตว์ เพราะในสมัยก่อนมีสภาพป่าอุดม สมบูรณ์และมีเนื้อทรายอาศัยอยู่ชุกชุม จึงได้ชื่อว่า “ห้วย ทราย” แต่กาลเวลาผ่านไป พื้นที่ป่าได้ถูกบุกเบิกแผ้วถางเพื่อ ทำกิน สัตว์ป่าถูกล่าไปเป็นอาหาร ต้นไม้ใหญ่หมดสิ้น เหลือ แต่เพียงป่าละเมาะเตี้ย ๆ กับไร่สับปะรด หน้าดินถูกชะล้าง ไปทุกที มีแต่ความแห้งแล้งเกือบจะกลายเป็นทะเลทราย

วันที่ ๕ เมษายน พ.ศ.๒๕๒๖ นับเป็นวันแห่ง ประวัติศาสตร์ของห้วยทราย เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทอดพระเนตรพื้นที่และมีพระ ราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมา จากพระราชดำริขึ้น เพื่อฟื้นฟูความเสื่อมโทรมของพื้นที่ บริเวณนี้ไม่ให้กลายเป็นทะเลทราย พร้อมกับการพัฒนา อาชีพและคุณภาพชีวิตของชาวบ้านให้ดีขึ้น

นายชบและกลุ่มชาวไทยมุสลิมก็เป็นชาวบ้านส่วนหนึ่ง ที่อยู่ในพื้นที่โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ที่ กำหนดขอบเขตโครงการตามประกาศพระบรมราชโองการ ของรัชกาลที่ ๖ ในขณะที่ชาวบ้านบางส่วนยังไม่เห็นด้วยกับ โครงการ เพราะเกรงว่าจะต้องสูญเสียที่ดินที่ทำกินมาเป็น ระยะเวลายาวนาน บางรายก็เสียเงินซื้อที่ดินไปไม่น้อย แต่ นายชบมีความมั่นใจว่าโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จะเป็นประโยชน์กับชาวบ้าน จึงได้เป็นผู้นำชาวบ้าน น้อมเกล้าฯ ถวายที่ดินแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อ ให้สามารถดำเนินงานตามโครงการได้ ซึ่งเป็นตัวอย่างของ ชาวบ้านอื่นๆ โดยเฉพาะผู้ที่ครอบครองที่ดินไว้จำนวนมาก ค่อย ๆ ให้ความร่วมมือกับโครงการ นำที่ดินมาแบ่งใหม่เพื่อเป็นที่ทำกินรายละ ๑๓ ไร่ พื้นที่ที่เหลือก็ คืนให้ส่วนรวมสำหรับเป็นเขตอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่า ก่อสร้างแหล่งน้ำให้เกิดความชุ่มชื้นแก่ผืนดิน เป็นประโยชน์ในด้านการอุปโภคบริโภค และเป็นปัจจัยในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร

ปัจจุบันทะเลทรายได้กลับกลายเป็นป่า จากคำบอกเล่าของชาวบ้านที่เคยยืนอยู่ที่ชายเขามองไป เห็นชายหาดทะเลชะอำ เดิมนั้นมีต้นไม้สูงใหญ่ขึ้นปกคลุมหนาแน่นจนหากกลับไปยืนอยู่ ณ จุดเดิมก็ จะไม่สามารถมองเห็นทะเลได้อีกต่อไป ชาวบ้านได้เรียนรู้จากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ทั้งการ ปรับปรุงดินที่แข็งเป็นดานจนรากของไม้ยืนต้นไม่อาจจะเจาะทะลุผ่านไปได้ ด้วยการให้หญ้าแฝกที่มี

วันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๓๓ เสด็จฯ ไปยังมัสยิดนูรุลเอียะซาน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๓ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๐ เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมชุมชนชาวมุสลิม อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบุรี

มัสยิดนูรุลเอียะห์ซาน อำเภอสระอ่า จังหวัดเพชรบุรี

อาคารโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม บริเวณมัสยิดนูรุลเอียะห์ซาน
อำเภอสระอ่า จังหวัดเพชรบุรี

รากมหัสจรรย์สามารถซ่อนไชดินดานให้เกิดช่องว่าง นำร่องรากพืช
อื่นๆ และการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินด้วยปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยหมัก
ปุ๋ยคอก ปุ๋ยชีวภาพ รวมทั้งการสนับสนุนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ พันธุ์
ปลา การฝึกอบรมอาชีพเกษตรกรรม การเจียรไนพลอย การแปรรูป
ผลผลิตการเกษตร มีเกษตรกรหมู่บ้านรอบศูนย์ฯ ที่ประสบความสำเร็จ
สำเร็จเป็นตัวอย่างให้เรียนรู้ดูงานแก่ผู้สนใจทั่วไปในตอนนี้นั้นมากกว่า
๔๐ ราย มีสหกรณ์โคนมที่เข้มแข็ง ผลิตน้ำนมพาสเจอร์ไรส์ออก
จำหน่ายอย่างแพร่หลาย ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพที่มั่นคง รายได้เพียงพอ
ต่อการยังชีพ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แทบไม่เหลือสภาพของไร
สับปะรดในพื้นที่โครงการให้เห็นอีกเลย

นอกจากนี้ ได้มีการเพาะเลี้ยงเนื้อทราย ขยายพันธุ์เป็นจำนวน
มาก เพื่อปล่อยกลับคืนสู่ธรรมชาติให้พื้นที่แห่งนี้เป็น “มฤคทายวัน”
หรือป่าของเนื้อทรายดังเดิม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินมา
ทอดพระเนตรความก้าวหน้าของโครงการหลายครั้งเป็นระยะๆ โดย
ครั้งหนึ่ง เสด็จฯ มายังมัสยิดของชาวไทยมุสลิมในพื้นที่โครงการ
ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ โดยที่ไม่มีใครทราบมาก่อน จึงไม่
ได้เตรียมการรับเสด็จ นายชบ ซึ่งเป็นอิหม่ามของมัสยิดและกลุ่ม
ชาวไทยมุสลิมได้กราบบังคมทูลเชิญเสด็จฯ เข้าไปทอดพระเนตร
ภายในมัสยิด และขอพระราชทานสวดถวายเป็นพระพร ในขณะนั้น ไม่
ได้มีการจัดเตรียมที่ประทับไว้ นายชบพร้อมด้วยสัปบุรุษของมัสยิด
จึงขอพระราชทานกราบบังคมทูลเชิญเสด็จฯ ขึ้นประทับนั่งบนแท่น
แครพ (มิมบร) หรือธรรมาสน์ภายในมัสยิดนูรุลเอียะห์ซาน อัน
หมายถึงความจงรักภักดีและความเคารพสูงสุดที่พวกเขาได้
น้อมเกล้าฯ ถวายแด่พระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

ในคราวนั้น ได้พระราชทานที่ดินสำหรับมัสยิดเพิ่มเติม
รวมเป็นเนื้อที่ ๗ ไร่ และด้วยความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ
นายชบและคณะกรรมการมัสยิด จึงได้พร้อมใจกันน้อมเกล้าฯ ถวาย
มัสยิดนูรุลเอียะห์ซานให้อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งได้มีกระแส
พระราชดำรัสว่า “ขอรับไว้ด้วยความเต็มใจ” และได้พระราชทาน
พระราชทรัพย์เพื่อเป็นกองทุนแก่มัสยิดด้วย

ต่อมา เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๔ นายชบและคณะกรรมการมัสยิดได้
ร่วมกับผู้มีจิตศรัทธาสร้างอาคารเรียนศาสนาอิสลาม และจัดครูเข้า

ศาลาอเนกประสงค์สมานฉันท์นุ้ลเอี้ยะห์ซานห้วยทรายเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงครองสิริราชย์สมบัติครบ ๖๐ ปีและเนื่องในวโรกาสฉลองพระชนมายุ ๘๐ พรรษา
(สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๕๔๙ แล้วเสร็จ พ.ศ.๒๕๕๐)

มาสอนเยาวชนในหมู่บ้าน รวมทั้งมีกิจกรรมของมัธยมมากขึ้น ประกอบกับอาคารเดิมซึ่งเป็นไม้มีสภาพชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา นายชบและคณะกรรมการจึงได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตก่อสร้างมัธยมใหม่ โดยรื้อหลังเก่าแล้วสร้างใหม่ในที่เดิม ก็พระราชทานพระบรมราชานุญาต พร้อมทั้งได้พระราชทานพระราชทรัพย์ร่วมสมทบในการก่อสร้างดังกล่าว การก่อสร้างเริ่มเมื่อ พ.ศ.๒๕๔๐ แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ.๒๕๔๓ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปทรงประกอบพิธีวางศิลารากฐานของมัธยมและทรงประกอบพิธีเปิดป้ายอาคารมัธยม ตามลำดับ

จากนั้น ได้มีการขยายอาคารเรียนศาสนาให้พอเพียงสำหรับจำนวนนักเรียนที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งในการก่อสร้างแต่ละครั้งจะได้รับพระราชทานพระราชทรัพย์มาร่วมสมทบด้วยเสมอ และเมื่อทางราชการได้นำคณะศึกษาดูงานจาก ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มาร่วมประกอบกิจกรรมศาสนิกสัมพันธ์โดยพักค้างแรมที่มัธยม เพื่อเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของชาวไทยมุสลิมกับชาวไทยพุทธอย่างสันติสุข สมานฉันท์ภายใต้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทำให้สถานที่ไม่เพียงพอก็จะรองรับกิจกรรมดังกล่าว อันจะเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ นายชบและคณะกรรมการมัธยม จึงได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตก่อสร้างศาลาสมานฉันท์เฉลิมพระเกียรติ สำหรับรองรับการจัดกิจกรรมให้เอื้อต่อความสะดวกและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

พ.ศ.๒๕๔๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงประกอบพิธี
วางศิลาฤกษ์ฐานของมัสยิดนูรุลเอียะห์ซาน

ในครั้งนั้นก็เช่นกัน นายจุลนา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา องคมนตรี อดีตประธานกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้มอบเงินจากกองทุนพระราชทานสำหรับศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ อันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อสมทบทุนก่อสร้างศาลาดังกล่าว จำนวน ๑ แสนบาท และครั้งต่อมาอีก จำนวน ๑ แสนบาท เมื่อรวมกับเงินบริจาคของผู้มีจิตศรัทธาทั้งชาวไทยมุสลิม ชาวไทยพุทธ และศาสนิกชนศาสนาอื่น ๆ จากการจัดงานรวมน้ำใจของมัสยิดหลาย ๆ ครั้ง (จัดงานในช่วงเดือนสิงหาคมของทุกปี) จนมีทุนทรัพย์หลายล้านบาทพอเป็นค่าก่อสร้างอาคารซึ่งใช้งบประมาณทั้งสิ้น ๓ ล้านบาท ดังนั้น จึงได้เกิด “อาคารสมานฉันท์นุรุลเอียะห์ซาน” ขึ้น ณ หมู่บ้านชาวไทยมุสลิมอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หมู่ ๘ ตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเปรียบเสมือนศูนย์รวมความสมานฉันท์ของศาสนิกชนทุกหมู่เหล่า โดยมีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นสายสัมพันธ์เชื่อมโยงหลอมรวมดวงใจไว้ด้วยกัน

นายสุเมธ ตันติเวชกุล เล่าเรื่องอิหม่ามซบเพิ่มเติมว่า เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ แปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทรงเยี่ยมราษฎรในหมู่บ้านชาวไทยมุสลิม ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ จังหวัดเพชรบุรี ที่นั่นมีมัสยิดเล็ก ๆ หลังหนึ่งชื่อ “มัสยิดนูรุลเอียะห์ซาน” หมู่บ้านนี้เป็นมุสลิมที่อพยพมาจากที่อื่นเพื่อประกอบอาชีพที่นั่น ส่วนมากเป็นคนยากจน อิหม่ามซบ นาคนุเคราะห์ ได้กราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับในมัสยิด และกราบบังคมทูลรายงานความเป็นมาของมัสยิดซึ่งตั้งอยู่บนที่ดิน ๑ ไร่ แต่ยังไม่สามารถจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลามได้ เนื่องจากที่ดินไม่ใช่ของมัสยิด จึงขอพระราชทานที่ดินตรงนั้นเพื่อจดทะเบียนเป็นมัสยิด ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานตามคำกราบบังคมทูล และยังมีพระมหากรุณาพระราชทานเพิ่มอีก ๕ ไร่ พร้อมทั้งมีพระราชดำริให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการให้เป็นของมัสยิดอย่างถูกต้องเรียบร้อย

พ.ศ. ๒๕๔๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงประกอบพิธี
เปิดป้ายมัสยิดนูรุลเอียะห์ซาน

ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๓๓ เป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมมัสยิดนูรุลเอียะห์ซาน และพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์แก่มัสยิดนี้ทุก

วันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ เสด็จฯ ไปยังศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี

ครั้งที่เสด็จฯ เพื่อสมทบทุนในการสร้างโรงเรียนสอนศาสนา ซึ่งต่อมาก็ใช้เป็นโรงเรียนสามัญด้วย ครั้นต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ มัสยิดนูรุลเอียะห์ซานเกิดการชำรุดทรุดโทรมและคับแคบ อิหม่ามจึงขอพระบรมราชานุญาตสร้างมัสยิดหลังใหม่แทนหลังเก่าบนที่ดินพระราชทาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ จำนวน ๑ ล้านบาท นับว่ามัสยิดหลังนี้เป็นมัสยิดแห่งแรกที่ได้รับพระมหากรุณาพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ และเป็นมัสยิดที่อิหม่ามน้อมเกล้าฯ ถวายให้อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์อีกด้วย มัสยิดแห่งนี้ก่อสร้างขึ้นใหม่ด้วยความประณีตวิจิตรงดงามยิ่ง เพื่อเฉลิมฉลองในปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ พ.ศ. ๒๕๔๒

อิหม่ามซบรักและเทิดทูนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาก หัวใจศิลปินของลุงซบได้เขียนคำถวายพระพรทูลเกล้าฯ ถวายตั้งชื่อว่า “ลุงซบคร่ำครวญ” ความว่า...

โถมุสลิมห้วยทรายใต้
ถึงแม้พวกเราจะยากจน
พระเจ้าอยู่หัวของเรา
ให้ที่ดินและที่บ้าน
ถึงตายแล้วเกิดใหม่

จงจำไว้ทุกคน
ทุกทุกคนก็ขยันทำงาน
ลั่นเกล้าทรงพระราชทาน
เหมือนสวรรค์มาโปรดเมตตา
ก็หาไม่ได้หรอกหนา

ไฉ่พี่น้องของข้า
เพื่อความอยู่รอดของพวกเขา
จงทำที่ดินให้เป็นเงินเป็นทอง
พระเจ้าอยู่หัวของเรา
ให้ที่ดินและที่บ้าน
ถึงตายแล้วเกิดใหม่
ไฉ่พี่น้องของข้า

ท้าวหน้าจงจำใส่ใจ
ใครจะเฝ้าประทับประคอง
มาเกิดพี่น้องมาช่วยกันพัฒนา
ล้นเกล้าทรงพระราชทาน
เหมือนสวรรค์มาโปรดเมตตา
ก็หาไม่ได้หรือหนนา
ท้าวหน้าจงจำใส่ใจ

อิหม่ามซบ นาคูเคราะห์ มีความจงรักภักดีอย่างสูงยิ่ง สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณทุกลมหายใจ ที่จะตอบแทนพระมหากรุณาธิคุณ แม้ว่าในช่วงบั้นปลายชีวิตที่ย่างเข้าสู่วัยชรา สุขภาพไม่ค่อยแข็งแรง ต้องเข้าโรงพยาบาลบ่อยครั้ง แต่ก็มีความมุ่งมั่นในการทำประโยชน์ให้แก่ชุมชนส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะการสร้างศาลาเฉลิมพระเกียรติในครั้งนี้ ที่จะเปรียบเสมือนศูนย์เรียนรู้การพัฒนาชุมชนที่มีความแตกต่างกันทางศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ที่สามารถสร้างสรรค์สังคมสันติสุขร่วมกันได้ เพื่อเป็นตัวอย่างให้แก่ชุมชนแห่งอื่น ๆ ที่มีปัญหาขัดแย้ง ซึ่งคณะศึกษาดูงานจากต่างประเทศที่ได้มีโอกาสสัมผัสสัมผัสก็ยังชื่นชมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนไทยมุสลิมกับชุมชนไทยพุทธที่ช่วยทลาย

ทุกครั้งที่สำนักงาน กปร. มอบหมายผู้แทน (นายตรีวิทย์ วินิชสำเภาทิพย์) ไปแจ้งข่าวอันเป็นสิริมงคลแก่อิหม่ามซบ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับอิหม่ามซบไว้เป็นคนใช้ในพระบรมราชานุเคราะห์ ตลอดจนการมอบเงินสมทบทุนจากกองทุนพระราชทาน อิหม่ามซบจะปิติตื่นตันจนน้ำตาคลอ และรับมอบหนังสือด้วยความนอบน้อมอย่างที่สุด

อิหม่ามซบบอกว่า “...พระเจ้าแผ่นดินไม่เคยลืม แม้แต่ประชาชนเล็ก ๆ แม้แต่ยามเจ็บป่วย ขอขอบคุณเหลือเกินที่ช่วยชาวมุสลิมห้วยทรายให้มีที่อยู่ มีบ้าน มีที่ทำกิน ขอให้ชาวไทยมุสลิมนี้ถึงบุญคุณของพระเจ้าแผ่นดิน ช่วยกันสร้างชาติเพื่อตอบแทนพระเจ้าแผ่นดิน...”

พร้อมทั้งฝากคำถวายพระพรมาด้วยทุกครั้ง “...ขอให้พระองค์ทรงแข็งแรง ขอให้ทรงพระเจริญ มีพระชนมายุยืนนาน...” ในเช้าวันหนึ่ง เมื่อทรงทราบว่า อิหม่ามซบ นาคูเคราะห์ ถึงแก่กรรมแล้ว ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานดินฝังศพ อันนับเป็นเกียรติยศและพระมหากรุณาธิคุณสูงยิ่งที่ได้พระราชทานแก่อิหม่ามซบ อดีตผู้นำชาวไทยมุสลิมในโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในวาระสุดท้ายของชีวิต

พ.ศ. ๒๕๐๘ (ฮ.ศ. ๑๓๘๖) เสด็จฯ ไปในงานเมอลิดกลาง

การเสด็จพระราชดำเนินเปิดงานเมอลิดกลางแห่งประเทศไทย

งานเมอลิดกลางแห่งประเทศไทยเป็นงานเฉลิมฉลองการประสูติของศาสดามุฮัมมัด (ค็อลลิลลอฮฺฮุอะลยฺฮิอะซซัลลัม) ในประเทศไทย จัดโดยคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทยร่วมกับ องค์การภาครัฐ องค์การการกุศล และองค์กรเอกชน ซึ่งได้จัดงานเป็นประจำทุกปี โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นประธานเปิดงานตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๙ ติดต่อกันถึง ๓ ปี สำหรับในปีที่มีพระราชกรณียกิจก็โปรดเกล้าฯ ให้มีผู้แทนพระองค์ไปในงานนี้ และในปัจจุบันได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารเสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์มาโดยตลอด

ตามหลักแล้ว งานเมอลิดตรงกับวันที่ ๑๒ เดือนรอบบิอุลเอาวัล ตามปฏิทินอิสลามซึ่งนับแบบจันทรคติ โดยมักจะจัดในประเทศอียิปต์และประเทศมุสลิมอื่น ๆ เช่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย อินเดีย เป็นต้น ในประเทศไทยนั้นมีการจัดงานนี้มาอย่างช้านาน แต่เริ่มเป็นกิจจะลักษณะในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โดยใช้ชื่อว่า “งานเมอลิดสนามหลวง” ซึ่งจัดงานฉลองดังกล่าวที่ท้องสนามหลวง เพื่อสนับสนุนกิจการศาสนาอิสลามในราชอาณาจักรและได้พระราชทานเสื้อคลุมให้กับอิมามำมในการประกอบศาสนกิจ

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญแล้ว ก็ยังมีการจัดงาน เมาลิด โดยใช้ชื่อว่า “งานเมาลิดส่วนกลาง” แต่ต่อมาได้หยุดไประยะหนึ่งและได้รื้อฟื้นการจัดงานนี้ขึ้น มาอีกครั้ง เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๖ โดยนายต่วน สุวรรณศาสน์ จุฬาราชมนตรีในขณะนั้นได้กราบบังคมทูล เชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไป ทรงเปิดงานเมาลิดส่วนกลาง ซึ่งในครั้งนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “งานเมาลิดกลาง” และปีใดที่ทรงติดภารกิจ ก็จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารหรือสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จฯ แทนพระองค์เป็นประจำทุกปี

พ.ศ.๒๕๐๘ (ฮ.ศ.๑๓๘๖) เสด็จฯ ไปในงานเมาลิดกลางแห่งประเทศไทย

งานเมาลิดกลางถูกจัดมาอย่างต่อเนื่อง กระทั่งได้เปลี่ยนชื่ออีกครั้งเป็น “งานเมาลิดกลางแห่งประเทศไทย” ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๒๕ จวบจนถึงปัจจุบัน

เนื่องจากงานเมาลิดกลางแห่งประเทศไทยเป็นงานระดับชาติที่พี่น้องมุสลิมจำนวนมากมาเที่ยว และร่วมกิจกรรม อีกทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือผู้แทนพระองค์เสด็จฯ มาในพิธี สถานที่จัดงานจึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้เหมาะสมและเพียงพอที่จะรองรับผู้มาร่วมงานได้จำนวนมาก เช่น พระราชอุทยานสราญรมย์ ลุมพินีสถาน หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สนามกีฬาหัวหมาก สนามกีฬาแห่งชาติ สวนอัมพร และตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๐ จัดงานที่ศูนย์บริหารกิจการศาสนาอิสลาม เฉลิมพระเกียรติซึ่งเป็นสถานที่ทำงานของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย

การจัดงานเมาลิดกลางแห่งประเทศไทยเป็นงานประจำปีของพี่น้องมุสลิม โดยสำนักจุฬาราชมนตรี ได้กำหนดหลักการไว้ ดังนี้

๑. เพื่อเฉลิมฉลองวันประสูติของท่านศาสดามุฮัมมัดคืออลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม
๒. ศึกษาวิเคราะห์เผยแพร่จริยวัตรและคำสอนของศาสดา
๓. ส่งเสริมความสามัคคีระหว่างพี่น้องมุสลิม
๔. ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีงามกับผู้นับถือศาสนาอื่น
๕. ส่งเสริมกิจกรรมสังคมตามหลักการอิสลาม
๖. ส่งเสริมกิจกรรมด้านวิชาการและกิจกรรมอื่นอันไม่ขัดกับหลักการอิสลาม

งานเมาลิดกลางแห่งประเทศไทย เป็นงานที่มีการกล่าวบทสวดดีศาสดามุฮัมมัดหรือที่ชาวมุสลิมเรียกกันว่า “บิรฺซันญี” เป็นบทกลอนของอาหรับที่มีความไพเราะและมีการขอพรให้กับศาสดามุฮัมมัดหรือชาวมุสลิมเรียกว่า “ซอลาวาต” นอกจากนี้ ยังมีการขอพรให้กับชาวต่างประเทศ การเผยแพร่จริยวัตรอันงดงามและเรียบง่ายของศาสดามุฮัมมัด การบรรยายทางวิชาการการจำหน่ายสินค้ามุสลิมอาหารฮาลาล จัดว่างานเมาลิดกลางแห่งประเทศไทยเป็นงานเดียวที่ชาวมุสลิมทั่วประเทศได้มีโอกาสมารวมตัวกัน

การส่งเสริมการศึกษาของชาวไทยมุสลิม

แต่เดิมเยาวชนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการศึกษาภาคสามัญอย่างสูงเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ซึ่งเป็นภาคบังคับ แล้วจากนั้นก็เข้าเรียนภาคศาสนา เนื่องด้วยผู้ปกครองเกรงว่าบุตรหลานของตนจะไม่รู้ศาสนา ไม่สามารถปฏิบัติศาสนกิจ ทั้งนี้โรงเรียนสอนศาสนาในสมัยก่อน ยังเรียนแบบ “ปอเนาะ” ซึ่งนักเรียนต้องไปอยู่กับโต๊ะครู ช่วยทำอาชีพและเรียนหนังสือโดยไม่มีหลักสูตรว่านักเรียนจะต้องใช้เวลาเรียนกี่ปี ทำให้ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ถนัดใช้ภาษาท้องถิ่นไม่สามารถเขียนอ่านภาษาไทยและใช้ภาษาไทยในการติดต่อราชการได้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยในเรื่องนี้มาก จึงมีพระราชดำริให้กระทรวงศึกษาธิการหาแนวทางในการส่งเสริมและปรับปรุงการเรียนการสอนให้เป็นระบบขึ้น ส่งครูเข้าไปสอนภาคสามัญ มีการประชุมปรึกษาหารือกับบรรดาโต๊ะครูปอเนาะอยู่เสมอ รวมทั้งจัดให้มีการสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน

มีพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับการศึกษาของชาวไทยมุสลิม โดยเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ปัจจุบันนักเรียนปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นนักเรียนที่มีคุณภาพ มีการศึกษาทั้งภาคสามัญและภาคศาสนาควบคู่กันไปจนสามารถเข้าศึกษาต่อระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยได้ เป็นการยกระดับการศึกษาให้สูงขึ้น ยังผลให้มีตำแหน่งหน้าที่การงาน ทั้งในราชการและเอกชนสูงและมากกว่าเดิม ทั้งยัง เกิดความเท่าเทียมกันทางการศึกษา ดังจะเห็นได้จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราโชวาท เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๖ ความตอนหนึ่งว่า

“...ผู้ใดที่มีทั้งหลักวิชา ทั้งหลักศาสนา ย่อมดำเนินถึงความสำเร็จในชีวิตได้ไม่พลาดพลั้ง เพราะสามารถพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ได้โดยละเอียดรอบคอบทุกแง่มุมด้วยเหตุผล...”

นอกจากนี้ ปัญหาสำคัญของนักเรียนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนและไม่สามารถศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาได้ ส่วนใหญ่จะว่างงานไม่สามารถประกอบอาชีพได้ เพราะไม่มีพื้นฐานทางด้านวิชาชีพ จึงมีพระราชดำริให้มูลนิธิชัยพัฒนาดำเนินการให้ความช่วยเหลือ โดยการสนับสนุนส่งเสริมวิชาชีพ และพัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบันให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ มีทักษะ มีประสบการณ์ในสายอาชีพที่ตนสนใจ จนสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้ ซึ่งวิชาชีพที่นักเรียนมีความสนใจและโรงเรียนได้เปิดสอน ประกอบด้วย สาขาวิชาชีพอาหารและขนม สาขาวิชาชีพพืชซ่อมจักรยานยนต์ และสาขาวิชาชีพช่างตัดเย็บ พร้อมทั้งมีใบรับรองวุฒิบัตรสายวิชาชีพให้แก่นักเรียนที่จบการศึกษาตามหลักสูตรวิชาชีพด้วย ซึ่งได้ดำเนินการที่โรงเรียนอุดมศาสตร์วิทยา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา และโรงเรียนศรีฟ้ารัตนาบุรีวิทยา อำเภอรามัน จังหวัดยะลา เป็นต้น

การส่งเสริมอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวไทยมุสลิม

ปลาร้องให้ที่ปาตาทิมอ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระมหากรุณาแก่พสกนิกร และทรงส่งเสริมอย่างเท่าเทียมกันทั่วถึงทั้งประเทศ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ดี โครงการส่งเสริมอาชีพที่ดี จะไม่เลือกปฏิบัติภาคใดภาคหนึ่งโดยเฉพาะ จะทรงส่งเสริมตามอาชีพที่มีในจังหวัดนั้น ๆ และให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ ซึ่งส่วนมากจะเป็นเกษตรกรรม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นปัญหาและความเดือดร้อนของราษฎร ทรงหาวิธีช่วยแก้ปัญหา ทรงสนับสนุนให้มีโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทุกภาค เพื่อศึกษาทดลองการพัฒนาอาชีพให้เหมาะสมกับภูมิสังคมของภาคนั้น ๆ ตลอดจนโครงการพัฒนาต่าง ๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้ที่สามารถกล่าวได้ว่าเป็นโครงการที่พี่น้องชาวไทยมุสลิมได้รับประโยชน์เป็นส่วนใหญ่ ดังตัวอย่างเรื่องราวต่อไปนี้ เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรความก้าวหน้าโครงการพัฒนาพื้นที่พุ่มแม่แอ่นเนื่องมาจากพระราชดำริจังหวัดปัตตานี ในการนี้ ได้มีราษฎรทูลเกล้าฯ ถวายฎีการ้องทุกข์ว่าน้ำในแม่น้ำสายบุรีเบียดเมื่อไหลลงสู่แม่น้ำที่บ้านปาตาทิมอ ทำให้ปลากะพงที่เลี้ยงไว้ตาย จึงมีพระราชดำริให้กรมชลประทานพิจารณาดำเนินการแก้ไขปัญหา

วันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ เสด็จฯ เยี่ยมราษฎร ตำบลตะลุบัน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโครงการพัฒนาพื้นที่ พลุแพะ ระหว่างนั้นเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดขึ้น เมื่อมีชาวไทยมุสลิมกลุ่มหนึ่งเอาลังโฟมใส่ปลา มาวางอยู่บนโต๊ะ คล้ายกับว่าจะน้อมเกล้าฯ ถวายสิ่งของในลังโฟม เมื่อเสด็จพระราชดำเนินผ่านบริเวณ ดังกล่าว ราษฎรคนหนึ่งซึ่งถูกเพื่อนดันหลังให้เป็นตัวแทน เพราะว่ามีราษฎรบริเวณนั้นพูดภาษาไทย ไม่ค่อยเก่งนัก คงจะเลือกคนที่พูดภาษาไทยได้คนหนึ่งขึ้นมายืนข้างหน้า ชายคนนั้นแทนที่จะพูดกลับ ทูลเกล้าฯ ถวายอัลบั้มรูปเล็ก ๆ เมื่อทรงรับมาทอดพระเนตรพบว่า ในอัลบั้มรูปดังกล่าวเป็นรูปถ่ายของ คลองที่อยู่ในหมู่บ้าน และมีรูปของปลาในกระชังลอยตายเต็มคลองไปหมด มีพระราชดำรัสสอบถาม ว่า *“...ทำไมปลาถึงตาย...”* ชาวบ้านที่เป็นผู้นำคนนั้นอายุประมาณ ๔๐ ปี ไม่พูด ไม่ตอบอะไรทั้งสิ้น เอาแต่ร้องไห้หน้าตาไหลพราก ๆ แล้วก็ร้องให้สะอึกสะอื้น ด้วยมีพระราชประสงค์จะทรงทราบว่าการที่

วันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๓๖ เสด็จฯ เยี่ยมราษฎร ตำบลตะลุบัน อำเภอสาบบุรี จังหวัดปัตตานี

ชาวบ้านเดือดร้อนอย่างแสนสาหัสและมาร้องให้ต่อหน้าพระพักตร์มีสาเหตุเป็นเพราะอะไร จึงมีพระราชดำรัสให้เชิญกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอประจำพื้นที่ เข้ามาสอบถามว่าเกิดอะไรขึ้น

ในที่สุดก็ทรงทราบว่าชาวไทยมุสลิมกลุ่มนี้ต้องการจะมาทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาความเดือดร้อน แต่ทางราชการถือเป็นระเบียบว่าไม่อยากจะให้เป็นการรบกวนเบื้องพระยุคลบาท ชาวบ้านก็เลยใช้วิธีเตรียมจะน้อมเกล้าฯ ถวายปลาในลังโฟม ซึ่งพอเปิดดูก็เห็นปลานั้นตัวเล็กแช่อยู่ในน้ำแข็งและตายแล้ว เมื่อทอดพระเนตรรูปในอัลบั้มก็เป็นปลาที่อยู่ในลังโฟม จึงได้มีการเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องในวันนั้น ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี อธิบดีกรมชลประทาน หัวหน้าโครงการชลประทานและหน่วยงานต่าง ๆ

วันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๓๖ เสด็จฯ ไปยังโครงการพหุแม่แมอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดปัตตานี

ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดมาประชุมปรึกษากันอย่างเร่งด่วน ณ ตรงนั้นว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร เมื่อทรงทราบว่าปัญหาเกิดจากความสับสนในการระบายน้ำจากพหุ จึงมีพระราชดำริให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งเจ้าหน้าที่ชลประทาน ประมง และปศุสัตว์ รวมถึงศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ไปหาแนวทางให้ความช่วยเหลือโดยเร่งด่วน และมากราบบังคมทูลถวายรายงานแนวทางการแก้ไขปัญหาที่พระตำหนักทักษิณราชินีเวสน์ในคืนนั้น

แม้จะทรงเหน็ดเหนื่อยจากการทรงงาน แต่สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น จะเป็นเรื่องเล็กน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับความทุกข์ของราษฎร นับจากนั้นเป็นต้นมาตำนาน “ปลาร้องไห้” ก็เป็นเพียงบันทึกประวัติศาสตร์หน้าหนึ่ง เพราะจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวพระราชดำริให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างถาวร จึงทำให้เหตุการณ์ปลาร้องไห้ไม่เกิดขึ้นซ้ำอีก

นายพลากร สุวรรณรัฐ องคมนตรี เล่าไว้ว่าเมื่อ พ.ศ.๒๕๓๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ มาทรงติดตามความก้าวหน้าของการขุดคลอง นับตั้งแต่เริ่มมีการขุดคลอง ราษฎรมานั่งเฝ้าฯ รับเสด็จฯ เต็มที่แรก ๆ มีชาวไทยมุสลิมหลายคนเอาข้าวมาทูลเกล้าฯ ถวาย ทรงถามว่า “...เป็นข้าวที่ไหน...” ชาวนาก็บอกว่าข้าวที่สายบุรี ปัตตานี แต่เม็ดเล็กไม่งาม เพราะน้ำไม่มี มีพระราชดำริให้กำลังใจว่า “...อย่าท้อถอย จงปลูกข้าวไป คนไทยเรากินข้าว เราต้องปลูกข้าว เราจะมีสวนยาง สวนลองกอง เราจะมีสวนเงาะ สวนทุเรียน แต่อย่าลืมการปลูกข้าว อย่าทอดทิ้งการทำนา...” และชาวนากลุ่มนั้นกราบบังคมทูลว่า “...ข้าวปลูกแล้วไม่พอกิน ต้องซื้อจากจังหวัดพัทลุง...” มีพระราชดำรัสตอบว่า “...เราต้องเพิ่มพื้นที่ปลูกข้าว และพัฒนาที่นาให้สมบูรณ์ขึ้นเพื่อจะได้ไม่ต้องซื้อข้าวกิน...”

เสด็จฯ มาถึงเต็นท์ที่ ๒-๖ ก็มีกล่องโฟมตั้งอยู่บนโต๊ะ มีราษฎรยืนเฝ้าฯ บ้าง นั่งเฝ้าฯ บ้าง ก็เสด็จฯ มาข้างหน้า ทรงเปิดกล่องโฟม ทอดพระเนตรเห็นปลาแช่น้ำแข็งอยู่ตัวเล็ก ๆ ดำ ๆ ทรงถามว่า “...ทำไมปลาตัวเล็ก...” ชาวบ้านก็ไม่พูดแต่กลับยื่นอัลบั้มรูปใส่ของพลาสติกถวาย ทรงเปิดออกทอดพระเนตรเป็นรูปปลาอยู่ในคลองตายลอยเป็นแพเต็มคลอง ทรงถามว่า “...ทำไมปลาตาย...” ชาวบ้านก็ไม่พูดยื่นร้องให้ ผู้ชาย ๓-๔ คนก็ร้องให้ รับสั่งถามว่า “...ทำไมร้องให้...” ท่านองคมนตรีก็ตอบไม่ถูกว่าทำไมชาวบ้านร้องให้ แต่นายอำเภอสาวยบุรีมาให้สัมภาษณ์ภายหลังว่าเป็นผู้สั่งไม่ให้ราษฎรถวายฎีกา ไม่ให้ชาวบ้านพูดอะไรทั้งสิ้น คือ ให้ถวายปลาได้แต่ห้ามพูด ชาวบ้านก็กลัวไม่กล้าพูด ร้องให้อย่างเดียว ก็เลยถวายอัลบั้มรูปแทน

ในที่สุดจึงทรงทราบว่าปลาตายเพราะน้ำในพุ (น้ำเปรี้ยว) ไหลลงคลองน้ำจืดที่ชาวบ้านยกกระชังขึ้นไม่ทัน ปลาก็เลยตายเพราะเจอน้ำเปรี้ยว เป็นปัญหาการสื่อสารระหว่างชลประทานที่ปล่อยน้ำทุกปี เมื่อจะปล่อยน้ำมา จะบอกล่วงหน้าสองวันก่อนน้ำเปรี้ยวจะมา ชาวบ้านจะยกปลาขึ้นให้น้ำเปรี้ยวไหลไปก่อนแล้วค่อยเอาปลาลงแล้วปลาก็จะอยู่ได้ แต่ปีนั้นสื่อสารกันไม่ดี น้ำเปรี้ยวมาถึงชาวบ้านเก็บกระชังปลาไม่ทันปลาตาย ก็ทรงแก้ปัญหาทันที ทรงเรียกแผนกที่มาดูแล ให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดมาประชุมกัน ทรงถามว่า “...น้ำเปรี้ยวมาอย่างไร น้ำจืดมาอย่างไร มีพื้นที่ไหนที่จะเปลี่ยนน้ำเปรี้ยวไปลงทะเลไม่มาอยู่กับน้ำจืด...” ก็ทรงทราบปัญหาและข้อมูลอย่างทันที

คืนนั้นจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องไปประชุมด่วนที่พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ เช้าวันรุ่งขึ้นจึงนำเครื่องจักรเข้าพื้นที่ และเริ่มขุดคลองทันที ภายใน ๗ วัน คลองก็แล้วเสร็จ ทำให้ในปีนั้นน้ำเปรี้ยวไหลลงทะเลไป และไม่ต้องกลัวว่าน้ำเปรี้ยวจะไหลลงมาอีก การขุดคลองในครั้งนี้ใช้งบประมาณจากพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อจัดซื้อน้ำมันมาใช้ก่อน ตั้งแต่นั้นมาเวลาขุดถึงคลองนี้ก็เลยเรียก “คลองปลาร้องไห้” มาจนถึงทุกวันนี้

ปีต่อมาเสด็จฯ ชาวบ้านมารอรับเสด็จฯ ทรงเปิดกล่องโฟมทอดพระเนตร พบว่า ปลาตัวใหญ่ ชาวสวย ก็ทรงทราบว่า ทำไมปลาปีนี้ ไม่เหมือนปลาปีที่แล้ว ชาวบ้านไม่กล้าพูด จึงมีพระราชดำรัสว่า “...ปีนี้ปลาไม่ร้องไห้แล้วนะ...” และบัดนี้ ปลาก็อ้วนท้วนแข็งแรง ขายได้เงินมีกำไรดี และทุกครั้งที่เสด็จฯ ชาวบ้านก็จะนำปลามาทูลเกล้าฯ ถวายให้ทอดพระเนตร เห็นว่าปลาตัวโต ก็มีพระราชดำรัสว่า “..ในเมื่อให้ ฉันก็ให้เจ้าหน้าที่ขนกลับไป...” ชาวบ้านก็ดีใจที่พระองค์จะเสวยปลาของพวกเขา เพราะจากการที่ได้รับพระราชทานความช่วยเหลือ ทำให้อาชีพเลี้ยงปลาในกระชังดังกล่าวไม่ขาดทุนอีก

นี่เป็นเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยที่ทรงหาข้อมูลทันทีที่จับใจ เรียกผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดมาประชุมด่วน เพื่อดูรายละเอียดว่าข้อมูลที่ได้รับเบื้องต้นถูกต้องหรือไม่ ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายก็มาประชุมกันตรงนั้นเลย เป็นการประชุมและมีการปฏิบัติที่เร็วที่สุด เวลาที่บันทึกการประชุม ๐๐.๑๕ น. ของวันใหม่ พอรุ่งเช้าก็รีบไปพื้นที่ เมื่อคลองสายใหม่ขุดเสร็จมีการประเมินทุก ๗ วัน ว่าน้ำเปรี้ยวไหลลงทะเลจริงไหม จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศทางทะเลอย่างไร

สายสัมพันธ์กับประชาชน : บทเรียนจากลุงวาเต็ง

เมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ.๒๕๓๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังพื้นที่พรุแหม อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ซึ่งพื้นที่แห่งนี้เป็นที่ป่าเสื่อมโทรมขนาดใหญ่ใช้ประโยชน์ไม่ได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีพระราชดำริให้ศึกษาหาวิธีระบายน้ำในที่ลุ่มขามน้ำหลากและเก็บกักไว้ใช้ยามฤดูแล้ง ชาวบ้านจะได้มีน้ำใช้เพื่อการเพาะปลูก

ในจุดแรกที่เสด็จพระราชดำเนินคือ บริเวณพรุแหมตะวันตก บ้านเจาะโบ ตำบลแป้น อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ได้มีพระราชปฏิสันถารกับราษฎรเพื่อสอบถามในเรื่องต่างๆ ทำให้ทรงทราบถึงสภาพปัญหาและความต้องการ เพื่อจะได้หาทางพัฒนาพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สามารถใช้ประโยชน์ทางการเกษตรได้ เมื่อทรงได้ข้อมูลเพิ่มเติมและตรวจสอบจากแผนที่แล้วจึงเปลี่ยนแปลงเส้นทางจากจุดที่ ๒ ที่กำหนดไว้เดิมจะไม่เสด็จฯ แล้ว แต่จะไปอีกที่หนึ่งแทน โดยสนพระทัยที่จะเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรความเป็นไปได้ในการสร้างอาคารกั้นน้ำที่คลองน้ำจืด บริเวณบ้านทุ่งเค็จ หมู่ที่ ๕ ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี แต่เนื่องจากขณะนั้น เป็นเวลาเย็นแล้ว และได้มีการเตรียมเส้นทางไว้รองรับเสด็จฯ ล่วงหน้า ที่สำคัญเป็นเส้นทางทุรกันดาร รถยนต์ยังเข้าไปไม่ถึงจุดหมาย เจ้าหน้าที่จึงกราบบังคมทูลว่า “...รถยนต์ยังเข้าไปไม่ถึง คงเสด็จพระราชดำเนินไปไม่ได้...”

“...ไปได้...” มีพระราชดำรัสเพียงสั้น ๆ แค่นั้นด้วยทรงมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาให้แก่ราษฎร จึงได้ทรงขับรถยนต์พระที่นั่งด้วยพระองค์เองจนกระทั่งถึงสะพานไม้เล็กๆ ที่พอให้รถยนต์วิ่งผ่านไปมาได้ ในหมู่บ้าน ทรงหยุดรถบนสะพานและลงจากรถยนต์ จากนั้นได้ทอดพระเนตรแผนที่ และมีพระราชกระแส

วันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ.๒๕๓๕ เสด็จฯ บริเวณพื้นที่บ้านบางเก่าทะเล ตำบลบางเก่า อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

วันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ เสด็จฯ บริเวณพื้นที่โครงการพัฒนาลุ่มน้ำคลองน้ำจืด
คลองแสมแสนเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดปัตตานี

ว่า หากไปทางทิศใต้จะเจอคลองแห่งหนึ่ง จากนั้นจึงเสด็จพระดำเนินไปท่ามกลางป่าละเมาะแทบไม่เห็นทางเดินเนื่องจากบรรยากาศรอบข้างเริ่มมืดครึ้ม

ขบวนเสด็จฯ เดินตามกันไปจนถึงบริเวณชายคลองน้ำจืดบ้านทุ่งเค็จ ทรงประทับยืนและมีพระราชกระแสกับเจ้าหน้าที่กรมชลประทานและหน่วยงานต่าง ๆ ราวครึ่งชั่วโมงจนกระทั่ง เสด็จพระราชดำเนินกลับ จึงทรงพบกับนายวาเต็ง ปูเต๊ะ หรือลุงวาเต็ง ซึ่งเป็นชาวไทยมุสลิมวัย ๗๐ กว่าปีโดยบังเอิญในวันนั้นลุงวาเต็งแต่งกายในชุด “เต็มยศ ครึ่งท่อน” คือนุ่งกางเกงเลตัวเดียว ไม่สวมเสื้อ นั่นเอง

เหตุการณ์ในช่วงนี้ นายมณูญ มุกข์ประดิษฐ์ อดีตเลขาธิการ กปร. ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ซึ่งติดตามเสด็จฯ ถวายงานในขณะนั้นเล่าว่า ลุงวาเต็งได้มีโอกาสนำทั้งชุดนั้นอย่างใกล้ชิด เมื่อทรงถามข้อมูลก็ได้ถวายคำตอบอย่างคล่องแคล่ว เมื่อรู้ว่าเสด็จพระราชดำเนินมาเพื่อพระราชทานความช่วยเหลือ ลุงวาเต็งได้กราบบังคมทูลเป็นภาษาท้องถิ่นว่า “...ดีใจมาก...” แต่ก็เหลียวซ้ายแลขวาผิดปกติ แล้วก็ตัดสินใจกราบบังคมทูลอย่างฉะฉานว่า “...พระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ มาเยี่ยมทั้งที่ไม่มีอะไรจะถวายเลย ผลไม้ในสวนเพิ่งเก็บขายได้เงินมา ๒๐,๐๐๐ บาท ก็นำไปซื้อเครื่องสูบน้ำ ทั้งสวนเหลือทุเรียนผลเดียว หน้าซำยังดิบ...” มีเสียงเฝ้าว่า “...เครื่องสูบน้ำนั้นยังใหม่อยู่ด้วย...”

“...ถอดเอาขึ้นรถไปเลย ขอถวายพระเจ้าอยู่หัว...” ลุงวาเต็งกล่าวอย่างเด็ดเดี่ยวโดยไม่เสียเวลาคิด แล้วยิ้มซื่อโดยไม่คิดว่าเป็นการพูดเล่น และด้วยท่าทีอันดีที่จะละสมบัตินั้นมีค่าขึ้นเพียงซึ่งได้มาด้วยหยาดเหงื่อและแรงกายจากการทำงานมาทั้งปีน้อมเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ที่ติดตามเสด็จฯ เกิดความรู้สึกที่ตื้นตันใจเมื่อเห็นอากัปกริยาอันเป็นธรรมชาติของลุงวาเต็ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระสรวลอย่างมีความสุขไม่ต่างจากลุงวาเต็ง

ทั้งนี้ในการดำเนินงานโครงการพัฒนาพื้นที่พุ่มแม่ ลุงวาเต็งยังได้น้อมเกล้าฯ ถวายที่ดิน สำหรับใช้ในการชลประทานอีกด้วย ต่อมา เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้เสด็จฯ ทอดพระเนตรความก้าวหน้าในการพัฒนา ลุงวาเต็งได้มารับเสด็จฯ ด้วย โดยแต่งกายในชุด “เต็มยศ” สวมเสื้อฝ้ายอย่างสวยงามในแบบของชายชาวมุสลิม เมื่อใกล้จะถึงเวลาพวกข้าราชการได้เตรียมเข้าแถวรอรับเสด็จ โดยลุงวาเต็งก็ยืนอยู่ในกลุ่มของราษฎรซึ่งอยู่ข้างหลังแถวของข้าราชการ

ครั้นเวลาประมาณ ๑๗.๐๐ น. เมื่อเสด็จฯ มาถึง ข้าราชการจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้กราบบังคมทูลถวายรายงาน เริ่มตั้งแต่ผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี (ในขณะนั้นคือ นายพลกร สุวรรณรัฐ องคมนตรี) อธิบดีกรมชลประทาน (นายสวัสดิ์ วัฒนายากร องคมนตรี) ได้รายงานความก้าวหน้าในการดำเนินงานโครงการฯ รวมทั้งหน่วยงานอื่น ๆ ก็ได้ถวายรายงานจนแล้วเสร็จ จากนั้นทรงพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมอิมามและผู้นำทางศาสนา จากนั้นได้มีพระราชดำรัสสั่งถามหาลุงวาเต็ง พวกข้าราชการที่ยืนเรียงรายอยู่ข้าง ๆ พระองค์ ก็ได้พากันขยับตัวหลีกทางให้ลุงวาเต็ง มาเฝ้าฯ ด้วย จากนั้น ได้ทรงงานและมีพระราชดำริเกี่ยวกับงานชลประทานต่าง ๆ และได้ทรง “...ขอบใจ...” ลุงวาเต็ง ที่สละที่ดินให้ดำเนินงานตามโครงการด้วย

นอกจากนี้ นายสุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา (อดีตเลขาธิการ กปร. คนแรก) ยังได้เล่าเพิ่มเติมถึงบรรยากาศที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จฯ ไปพบกับลุงวาเต็งในคำคั้นนั้นอีกด้วยว่า ต้องเสด็จพระราชดำเนินบุกฝ่าเข้าไปโดยผ่านพื้นที่สวนเป็นระยะทางที่ไกลพอสมควรถึงชายฝั่งของคลองน้ำจืด ขณะพระอาทิตย์ทอดลำแสงสุดท้ายลงพอดี ทรงหยุดชั่วขณะและทรงฉายภาพทัศนียภาพเบื้องพระพักตร์ด้วยกล้องถ่ายภาพที่คล้องติดพระศอ และพระราชทานภาพที่ทรงฉายด้วยฝีพระหัตถ์ให้ชมภายหลัง ปรากฏเป็นภาพวิทัศนที่สวยงามมาก

ประทับอยู่ ณ ที่นั้นท่ามกลางความมืดสลัว มีเพียงแสงริบหรี่ของดวงดาวบนท้องฟ้า ความมืดปกคลุมบริเวณมากขึ้น จนถึงขนาดต้องใช้แสงไฟจากไฟฉายส่องลงบนแผนที่ ทรงพิจารณาแผนที่ประกอบกับลักษณะทางกายภาพของบริเวณดังกล่าว และพระราชทานแนวพระราชดำริให้กับคณะทำงานเป็นเวลานานท่ามกลางความมืดและความตึงเครียดของเจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความปลอดภัย ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงพระราชวิตกกังวลแต่ประการใด

ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่า ไม่ว่าพระองค์จะย่างพระบาทไปในพื้นที่ใดบนผืนแผ่นดินไทยนี้ ทุกแห่งคือ ผืนแผ่นดินของพระองค์ และพระองค์คือ พระเจ้าแผ่นดินของประชาชน และประชาชนทุกหมู่เหล่าไม่ว่าที่ใดบนผืนแผ่นดินนี้คือ “พสกนิกรของพระองค์”

ท่ามกลางความมืดสลัวของยามค่ำคั้นนั้น ครูใหญ่ชาวไทยมุสลิมต่างเริ่มทยอยเดินออกจากเคหสถานของตน มีทั้งเด็ก คนหนุ่มสาว และคนชรา บ้างก็มาเป็นกลุ่ม บ้างก็อุ้มลูกจูงหลาน พากันมาเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เฝ้าฯ กันกลางสวนเล็ก กลางแสงไฟจากไฟฉายที่เห็นเพียงเงาตะคุ่มของผู้คนหลากหลาย ในบรรดากลุ่มผู้คนเหล่านั้นมี “ลุงวาเต็ง” ชายไทยมุสลิมร่างเล็กวัย ๗๐ กว่าปี รวมอยู่ด้วย ในวัยปลายชีวิตที่เรียกได้ว่าชราภาพแล้วนี้ ลุงวาเต็งยังคงแคล่ว ว่องไว พุดจาจะฉาน

วันนี้ลุงวาเต็งมาเข้าเฝ้าฯ พระเจ้าอยู่หัวในชุดเต็มยศครึ่งท่อน คือสวมกางเกงตัวเดียวแต่ไม่สวมเสื้อ ไม่มีที่ไหนในโลกนี้อีกแล้วที่สามัญชนคนธรรมดาไม่ว่าจะอยู่ในเสื้อผ้าอาภรณ์ใด ๆ ก็มีสิทธิที่จะเข้าถึงอย่างใกล้ชิดพระเจ้าแผ่นดินของเขาได้อย่างเสมอภาคกันถ้วนหน้าเช่นนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสถามข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่จากลุงวาเต็ง ซึ่งลุงวาเต็งก็ได้ถวายคำตอบอย่างคล่องแคล่วกระฉับกระเฉงและเฉลียวฉลาด น้ำเสียงและใบหน้าของลุงชวามีแววปลื้มปิติอย่างหาที่สุดประมาณมิได้ ลุงวาเต็งได้กราบบังคมทูลด้วยภาษาพื้นบ้านซึ่งเล่าที่ตามเสด็จฯ แปลความว่า ดีใจมากที่ทราบว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานความช่วยเหลือโดยการพัฒนาพื้นที่แห่งนี้

คืนนั้นน่าจะเสด็จพระราชดำเนินกลับ ดวงดาวก็กระจายแพรวพราวอยู่เต็มฟ้าแล้ว พวกเราเชื่อมั่นว่าพระองค์คงเสด็จฯ กลับสู่พระตำหนักหลังจากเสร็จสิ้นภารกิจในวันนี้แล้วอย่างมีความสุข

วันรุ่งขึ้นคณะของพวกเราก็ได้กลับมายังพื้นที่อีกครั้งเพื่อสำรวจเพิ่มเติม และได้มีโอกาสแวะที่บ้านของลุงวาเต็ง คราวนี้ลุงวาเต็งไม่ฟังเสียงยืงกรานท่าเดียวให้รีบถอดปั้มน้ำไปน้อมเกล้าถวายพระเจ้าอยู่หัวให้ได้เพราะออกปากถวายแล้ว พวกเราต้องช่วยกันอธิบายว่าพระเจ้าอยู่หัวรับไม่ได้ ให้เก็บไว้ใช้ประโยชน์เถิด

ภาพของลุงวาเต็งแห่งบ้านทุ่งเค็จ ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสาเยบุรี จังหวัดปัตตานียังคงประทับในความทรงจำของพวกเราทุกคนมิรู้ลืม

นายพลการ สุวรรณรัฐ องคมนตรี เล่าไว้ว่า ในช่วง พ.ศ.๒๕๓๖ ขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีได้ปีกว่า ๆ มีโอกาสรับเสด็จที่อำเภอสาเยบุรี ได้ทรงวางโครงการทำคลองระบายน้ำ ยาวประมาณ ๗ กิโลเมตร จากพื้นที่ชุ่มน้ำที่เรียกว่า “พรุ” ซึ่งสภาพดินและน้ำมีความเป็นกรดสูง ในภาคใต้จะมีพรุแหร้าหลาย ๆ อย่าง ที่เป็นการทับถมของเศษซากพืชต่างๆ ในพื้นที่ที่น้ำมีความเป็นกรดสูง สีของน้ำเป็นสีก็แก่ ๆ มีพระราชดำริให้ระบายน้ำเบี่ยงจากพรูลงทะเลไป ระยะทางประมาณ ๕-๗ กิโลเมตร หากโครงการนี้สำเร็จจะสามารถเปิดพื้นที่ตรงนั้นเป็นพื้นที่เพื่อทำเกษตรเพิ่มเติมให้แก่ราษฎรได้

นายพลการ สุวรรณรัฐ ยังได้เล่าย้อนอดีตถึงคราวแรกที่เสด็จฯ แล้วทรงได้พบกับลุงวาเต็งว่า วันนั้นเป็นวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ.๒๕๓๕ เป็นปีแรกที่เสด็จฯ ไปทรงติดตามตรวจสอบข้อมูลกับสภาพภูมิประเทศ ในปีนั้นเองก็ได้พระสหายที่ทุกคนรู้จักกันดี คือ ลุงวาเต็ง วันที่เสด็จฯ ไปช่วงค่ำ ๆ แล้ว ก็ยังหาไม่พบว่าการขุดน้ำจึงมาบรรจบกันที่พรุตรงไหน ดูแผนที่ที่ทำไว้ให้ว่าผดก็ทรงคิดว่าจะทรงพระดำเนินไปประมาณ ๕๐๐ เมตร พวกหน่วยถวายความปลอดภัยก็เกรงว่าอาจจะเกิดอันตรายเพราะมืดแล้ว มีพระราชดำรัสว่าจะต้องไป ทรงพระดำเนินไปตามทางคั่นนาบ้าง เป็นร่องสวนบ้าง เป็นสวนยางบ้าง ลัดเลาะไปตามหมู่บ้านบ้าง เจ้าของบ้านคือ ลุงคนหนึ่งตอนนั้นนั่งไถไร่ตัวเดียวเสียไม่ได้ใส่ เป็นผู้ชายตัวเล็ก ๆ อายุประมาณ ๗๐ ปี พุดไทยไม่ได้แม้แต่คำเดียว ทรงสอบถามผ่านล่ามว่า “...คลองน้ำจืดมาจาก

ไหน มาอย่างไร นำนํ้ามาอย่างไร ล้นตลิ่งอย่างไร นํ้ามันไหลไปทางไหน...” ในที่สุดสรุปว่า ทรงไปหาข้อมูลจากลุงคนหนึ่งซึ่งพูดไทยไม่ได้เลย แล้ววันนั้นลุงวาเติง ได้ชี้ไปที่ต้นทุเรียนบอกว่าจะขอถวายทุเรียนได้ไหมเพราะวันนี้ไม่มีอะไรจะถวาย จะขอถวายทุเรียนลูกหนึ่ง ทรงตอบว่า ทุเรียนยังไม่สุกขอฝากไว้ปีหน้าค่อยมาเอา ในที่สุดลุงวาเติงได้ถวายเครื่องสูบน้ำที่เพิ่งซื้อใหม่ ๑ เครื่อง เรื่องดังกล่าวจึงก่อเกิดมิตรภาพระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎรคนหนึ่ง ที่พูดไทยไม่ได้แม้แต่คำเดียวแต่จิตใจผูกพันจงรักภักดีจนมาถึงบัดนี้

ลุงวาเติงจะส่งสิ่งของมาทูลเกล้าฯ ถวายตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๓๕ จนถึงปีนี้ อายุประมาณ ๙๐ ปี บางปีส่งจำปาตะ คือ ขนุนชนิดหนึ่งที่มีกลิ่นแรงมาก ใส่บรรจุกล่องไปรษณีย์ ฝากทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่คนที่เขียนจดหมายคือ ลูก เขียนจ่าหน้ากล่องพัสดุภัณฑ์ถึงทำเนียบองคมนตรีเพื่อฝากนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ปรากฏว่ากองพัสดุไปรษณีย์มาถึงที่ทำงาน กว่าที่ผมจะพบ เจ้าหน้าที่ก็ไม่ได้บอก แต่โทรมาบอกว่ามีกล่องพัสดุมักกลิ่นแรงมากไม่รู้ว่าเป็นอะไร ท่านองคมนตรีก็บอกให้เปิดดู ปรากฏว่าเป็นจำปาตะที่เน่าแล้ว เพราะหลายวันจึงไม่ได้ทูลเกล้าฯ ถวาย แต่ได้กราบบังคมทูลว่ามีของฝากมาจากพระสหายจากปัตตานี

วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๓๕ เสด็จ บริเวณพื้นที่ปากคลองพรุแมแม อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

ลุงวาเติงมีความผูกพันกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อทราบข่าวว่าเสด็จฯ มาประทับที่โรงพยาบาลศิริราช พระสหายคนนี้ก็ให้ลูกหลานพามาลงนามถวายพระพรด้วย นี่คือการผูกพันระหว่างพระมหากษัตริย์กับชาวไทยมุสลิมคนหนึ่ง ที่พูดภาษาไทยไม่ได้เลยแม้แต่คำเดียว แต่จิตใจนั้นเต็มเปี่ยมด้วยความจงรักภักดี

ข้อมูลที่ได้รับจากลุงวาเติงและราษฎรในคิณนั้น ได้กลายเป็นข้อมูลสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิด “โครงการพัฒนาพื้นที่พรุแมแมอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ซึ่งเป็นโครงการชลประทานขนาดใหญ่ที่ดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาหลักของเกษตรกรในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างเกี่ยวกับปัญหา “๔ น้ำ ๓ รส”

แก้ไขปัญหาน้ำ ๔ น้ำ ๓ รส

๔ น้ำ คือ น้ำท่วม น้ำแล้ง น้ำเค็ม น้ำเปรี้ยว

๓ รส คือ น้ำจืด น้ำเปรี้ยว น้ำเค็ม

จากปัญหาน้ำในแม่น้ำสุโขทัย-โก-ลก เอ่อล้นท่วมไร่นาเสียหายมาก น้ำแล้งก็ขาดน้ำและมีน้ำเค็ม นอกจากนี้ยังประสบปัญหาดินและน้ำเป็นกรด กำนันยูโธะ (ปัจจุบันถึงแก่กรรม) ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานความช่วยเหลือ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการดำเนินงาน “โครงการชลประทานมูลโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินเพื่อทรงงานในพื้นที่อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ ถึงพ.ศ. ๒๕๓๖ เรียกได้ว่า “ทรงวางโครงการด้วยพระองค์เอง” และได้มีพระราชดำริเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการถึง ๔๕ ครั้ง จากการสัมภาษณ์นายจันทร์ ชาญแท้วราษฎรบ้านโคกอิฐ-โคกโน ปัจจุบันอายุ ๕๘ ปี ได้เล่าให้ฟังว่า เมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๑ นายจันทร์ กำลังทำนาอยู่กับพี่สาวและเห็นว่ามียุงชุมมาเป็นขบวนหลายคัน “...ตอนนั้นผมนั่งผ้าขาวม้าผืนเดียว ไม่ได้ใส่เสื้อ กำลังทำนาอยู่หันกลับมาอีกทีก็พบว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว...” ซึ่งเสด็จฯ มาสำรวจพื้นที่ดำเนินงานโครงการทรงถามว่า “...แถวนี้มีโคกอะไรบ้าง...” นายจันทร์ตอบว่า “...มีโคกอิฐ โคกโน โคกยาง โคกทุเรียน แต่น้ำท่วมทุกที่...” ทรงถามต่อว่า “...มีคลองไหม...” นายจันทร์ตอบว่า “...ไม่มี หรืออาจจะมีแต่ต้นเขินหมดแล้ว...” ทรงถามต่ออีกว่า “...อยากให้ขุดคลองให้ไหม...” นายจันทร์ตอบว่า “...อยากได้...” จากนั้นทรงถามต่อว่า “...แถวนี้มีพื้นที่ดินเปรี้ยวกี่ไร่...” นายจันทร์ ตอบไปว่า “...มีประมาณ ๒,๐๐๐ ไร่...” มีพระราชดำรัสว่า “...ในแผนที่ที่มีประมาณ ๒,๔๔๔ ไร่...”

ได้ทรงถามต่ออีกว่า “...ทางข้างหน้าไปต่อได้ไหม...” นายจันทร์ตอบว่า “...ไปไม่ได้คลองตรงนี้น้ำลึกมาก...” ทรงตอบว่า “...ต้องไปได้...”

ไม่กี่วันก็มีหน่วยงานราชการได้เข้ามาก่อสร้างสะพานไม้เพื่อให้รถยนต์สามารถข้ามคลองได้ จากนั้น ได้เสด็จพระราชดำเนินมายังพื้นที่ดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง

นายจันทร์ได้กราบบังคมทูลให้เสด็จฯ ไปเยี่ยมหมู่บ้านของตน (บ้านโคกอิฐ โคกโน) ซึ่งเป็นเกาะมีน้ำล้อมรอบ โดยทรงเรือพระที่นั่ง (เป็นเรือท้องถื่นของนายกลม ราษฎรบ้านโคกอิฐ-โคกโน โดยเรือลำนี้ปัจจุบันยังคงอยู่ในสภาพที่ดี) โดยมีนายจันทร์ เป็นผู้ลำน้เข้าเรือพระที่นั่งข้ามฟากไปยังหมู่บ้านเพื่อให้ได้ทรงเยี่ยมเยียนราษฎร

ในช่วงที่เสด็จฯ ทรงงานในพื้นที่โครงการชลประทานมูลโนะ ราษฎรได้กราบบังคมทูลว่า น้ำในพื้นที่เป็นน้ำเปรี้ยวไม่สามารถใช้การได้ จึงได้ทรงสอบถามราษฎรว่า “...ดินแถบนี้เปรี้ยวไหม...” ราษฎรได้ตอบว่า “...ไม่ทราบ ยังไม่เคยชิม...” พร้อมนี้ ได้ทรงพระราชดำเนินไปยังบ่อน้ำตื้นของราษฎรและทรงใช้พระหัตถ์จุ่มน้ำขึ้นมาชิมว่ามีรสชาติดังเช่นราษฎรกราบบังคมทูลหรือไม่

วันที่ ๗ กันยายน พ.ศ.๒๕๒๕ เสด็จฯ ไปยังพื้นที่บ้านบุไ้ตะ อำเภอดงไผ่ จังหวัดนราธิวาส

ปัจจุบัน “โครงการชลประทานมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” เป็นโครงการก่อสร้างระบบชลประทาน ตลอดจนการบริหารจัดการ “น้ำ ๓ รส” ทั้งน้ำจืด น้ำเค็ม และน้ำเปรี้ยว ซึ่งมีคุณสมบัติแตกต่างกัน และต้องมีการบริหารจัดการน้ำในแต่ละฤดูกาล ให้เกิดความสมดุลและเกิดประโยชน์ต่อประชาชนมากที่สุด ซึ่งโครงการดังกล่าวครอบคลุมพื้นที่ทั้งลุ่มน้ำโก-ลก จำนวน ๑๑๐,๐๐๐ ไร่ ในอำเภอดงไผ่ และอำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส โดยหลังจากดำเนินการโครงการแล้วสภาพพื้นที่ที่เคยมีน้ำท่วม น้ำแล้ง น้ำเปรี้ยว ก็สามารถบริหารจัดการได้เป็นอย่างดี สำหรับปัญหาดินเปรี้ยว นั้น ได้พระราชทานแนวพระราชดำริให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ศึกษาทดลองการปรับปรุงดินเปรี้ยวใน “โครงการแก้มดิน” ให้สามารถทำการเกษตรได้ และนำผลที่ได้มาใช้จริงกับพื้นที่ดินเปรี้ยวที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในจังหวัดนราธิวาส นอกจากนี้ ได้ทรงส่งเสริมทางด้านการเกษตรโดยเฉพาะ “การทำนา” อย่างครบวงจร โดยใน พ.ศ.๒๕๒๖ ได้พระราชทาน “โรงสีพิกุลทอง” ให้แก่ชาวเกาะสะทอน เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการสีข้าวอีกเช่นกัน ต่อมาใน พ.ศ.๒๕๕๑ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชดำริให้สร้างโรงสีพิกุลทองแห่งใหม่ขึ้น และให้คงโรงสีเดิมไว้เป็นพิพิธภัณฑ์สำหรับเป็นที่เรียนรู้ของผู้ที่สนใจต่อไป

บรรณานุกรม

ตรีวิทย์ วณิชสำเภาทิพย์. นูรุลเอียะห์ซาน: แสงสว่างแห่งความดี. วารสารเมืองโบราณ. (ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๔ เดือน ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๔๙)

พลากร สุวรรณรัฐ. การถวายงานรับใช้เบื้องพระยุคลบาท. ๒๕๕๔. (อัดสำเนา)

พลากร สุวรรณรัฐ. ปาฐกถาพิเศษเรื่องพระราชกรณียกิจกับมุสลิมในแผ่นดินไทย. ใน หลากมิติมุมมองมุสลิมในแผ่นดินไทย, หน้า ๑-๖. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศรีบูรณคอมพิวเตอร์- การพิมพ์, ๒๕๕๕.

มัญญ มุขประดิษฐ์. ประทีปแห่งแผ่นดิน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ไทยประกันชีวิต จำกัด, ๒๕๓๙.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. งานเมอลิดกลางแห่งประเทศไทย [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org>

สวัสดี วัฒนยากร. พระมหากษัตริย์ผู้ทรงงานหนักที่สุดในโลก. ๒๕๕๔. (อัดสำเนา)

สุเมธ ตันติเวชกุล. ไต่เบื้องพระยุคลบาท. กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๔.

บรรพ ๓

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ กับการสืบสานพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับชาวไทยมุสลิม

ดลยา เทียนทอง

นับเนื่องจนถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลายาวนานกว่า ๖๐ ปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงทำนุบำรุงและอุปถัมภ์ค้ำจุนในทุกศาสนา ทั้งยังทรงห่วงใยดูแลบ้านเมืองและบำบัดทุกข์บำรุงสุขพสกนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่าภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญกำหนด พระองค์ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกและธรรมราชาผู้ปกครองอาณาประชาราษฎร์ทุกเชื้อชาติและศาสนาที่อาศัยอยู่ร่วมกันบนผืนแผ่นดินไทยอย่างเสมอเหมือนโดยถ้วนหน้า อันเป็นไปตามพระราชจริยาวัตรอันดีงามส่วนพระองค์โดยธรรมชาติวิสัย และเป็นไปตามโบราณขัตติยราชประเพณีแต่ดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ซึ่งสอดคล้องตามหลักธรรมว่าด้วยการปกครองของพระมหากษัตริย์ไทยทุกยุคสมัยในอดีต

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎร
ที่อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส เมื่อพ.ศ. ๒๕๒๖

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชปณิธานมุ่งมั่นและพระราชดำริที่ลุ่มลึกกว้างไกล พระองค์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ทั้งในการส่งเสริมศาสนาและสรรค์สร้างพัฒนาเพื่อให้ราษฎรชาวไทยทุกคน รวมทั้งชาวไทยมุสลิมมีความรัก ความสามัคคี และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน ตามกำลังศักยภาพบนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ การมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจนรวมถึงความเจริญทางเทคโนโลยีที่เหมาะสม และที่สำคัญให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนา พระองค์จึงทรงเป็นมหาราชผู้เป็นศูนย์รวมจิตใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชนชาวไทยทั้งประเทศโดยแท้จริง

ทั้งนี้แม้เพียงพระราชกรณียกิจนานัปการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีต่อชาวไทยมุสลิม จะปรากฏแผ่ไพศาลไปทั่วและก่อให้เกิดคุณูปการเป็นอนเนกอนันต์ ซึ่งได้กล่าวอย่างละเอียดในบรรพก่อนหน้าแล้ว หากทว่ายังรวมถึงพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ คู่พระบารมีแห่งพระองค์ที่ทรงปฏิบัติต่อชาวไทยมุสลิมก็มีปรากฏมากมายหลายด้านและนำมาซึ่งประโยชน์ไภคผลเหลือคณานับแจกเช่นเดียวกัน อันถือเป็นการสนองพระราชปณิธานและสืบสานตามแนวพระราชดำริและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงปฏิบัติต่อชาวไทยมุสลิมทุกประการอย่างไม่มีผิดแผก ดังเป็นที่ปรากฏว่าสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมีพระราชศรัทธาในการบำเพ็ญพระราชกุศลและทำนุบำรุงในกิจการทางศาสนาอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนาน ทรงตระหนักถึงความสำคัญของทุกศาสนา เนื่องจากทุกศาสนามีคำสั่งสอนที่ดีงาม ทั้งยังทรงถือปฏิบัติต่อศาสนาอื่น ๆ นอกเหนือจากศาสนาพุทธอย่างถึงพร้อมด้วยความเสมอเหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาอิสลาม พระองค์ทรงอุปถัมภ์ค้ำจุนในการด้านต่าง ๆ อยู่เป็นนิจ และที่สำคัญนับเป็นระยะเวลาเกินครึ่งศตวรรษแล้วที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้าน

ต่าง ๆ เคียงข้างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อขจัดความทุกข์ยากของราษฎรชาวไทยไม่ว่าจะมีเชื้อชาติและนับถือศาสนาใดในทุกภาคพื้นที่ห่างไกล ทั้งนี้รวมถึงชาวไทยมุสลิมที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนในภาคพื้นที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ซึ่งมีชาวไทยมุสลิมอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและส่วนใหญ่มีชีวิตความเป็นอยู่ค่อนข้างยากลำบาก พระองค์ทรงห่วงใยดูแลและติดตามแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชาวไทยมุสลิมในแต่ละพื้นที่อย่างใกล้ชิด โดยมีทรงเห็นแก่เห็นดีเห็นยอมหรือย่อท้อแต่ประการใด ในทางตรงกันข้ามกลับทรงวิริยะอุตสาหะและมุ่งมั่นที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตของ

วันที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ในงานเมาลิดกลางแห่งประเทศไทย

ราษฎรให้ดีขึ้น อันถือเป็นการจำเริญรอยตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่างมาโดยตลอด ดังเป็นที่ปรากฏทั้งในด้านการศาสนา การศึกษา การสาธารณสุขและสังคมสงเคราะห์ ศิลปหัตถกรรม ตลอดจนรวมถึงการสร้างขวัญและกำลังใจ ซึ่งจะได้บรรยายโดยลำดับ ดังต่อไปนี้

พระราชภารกิจในการศาสนาปฐม

เป็นที่แจ้งประจักษ์ว่าสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมีพระจริยาวัตรฝักใฝ่ในการศึกษาและตั้งมั่นปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดมาเป็นระยะเวลานาน และในขณะเดียวกัน พระองค์ก็ทรงเคารพยกย่องและให้การอุปถัมภ์บำรุงศาสนาอิสลามในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างดีเยี่ยมและเหมาะสม ด้วยเพราะทรงมีความสนพระราชนุทัยและมีพระราชศรัทธาว่าศาสนาอิสลามมีหลักธรรมคำสอนให้ประพฤติดุติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามเหมือนกัน ทั้งยังทรงเรียนรู้ทำความเข้าใจในหลักคำสอนของพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานได้อย่างถูกต้องแตกฉาน และในหลายครั้งที่พระองค์ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทอันมีค่าอย่างยิ่งเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม ดังพระราชดำรัสบางตอนเมื่อครั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เสด็จฯ แทนพระองค์ในโอกาสทรงเปิดงานเมาลิดกลาง (ต่อมาภายหลังเรียกว่างานเมาลิดกลางแห่งประเทศไทย) ฮ.ศ. ๑๓๙๕ ณ สนามกีฬาหัวหมาก วันอังคารที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ความว่า^๑

“...ข้าพเจ้ามีโอกาสทราบเกี่ยวกับศาสนาอิสลามมาบ้างทำให้เห็นว่าศาสนาอิสลามมีคำสอนที่กว้างขวางลึกซึ้ง นำมาปฏิบัติเพื่อสร้างความผาสุกในชีวิตจริงทุกยุคทุกสมัย นับว่าเป็นประโยชน์ยิ่งแก่ชาวเราขณะนี้ในยามที่บ้านเมืองกำลังประสบปัญหา คือการเสียน้ำใจกันอยู่ โองการหรือคำสอนที่พระผู้เป็นเจ้าได้ประทานผ่านศาสดาของท่านมา มีตอนหนึ่งกล่าวห้ามมิให้เยาะเย้ยเหยียดหยามกันและกัน และกล่าวเตือนสติว่าผู้ถูกเหยียดหยามนั้น อาจจะมีคุณดีมากกว่าผู้เหยียดหยามนั้นเสียอีก ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าคำสอนในศาสนาอิสลามเป็นประโยชน์ยิ่ง หากท่านทั้งหลายจะยึดปฏิบัติตามโดยบริสุทธิ์เที่ยงตรงให้เป็นปกติวิสัยแล้ว เชื่อว่าคนไทยจะมีความรักใคร่เกื้อกูลสงเคราะห์กันมากยิ่งขึ้น และจะขจัดความไม่เรียบร้อยของบ้านเมืองให้คลี่คลายไปในทางที่ดีได้...”

รวมถึงพระราชดำรัสบางตอนในโอกาสเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมผู้นำศาสนาอิสลามและราษฎรจังหวัดปัตตานี ณ มัสยิดกลาง จังหวัดปัตตานี เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ความว่า^๒

วันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ เสด็จฯ แทนพระองค์ในการทรงเป็นประธานเปิดงานเมาลิดกลาง

“...ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่สำคัญมาก เพราะใกล้ชิดกับชีวิตประจำวันของประชาชนทุกสิ่งทุกอย่างที่มีในชีวิตของแต่ละคน จะต้องอาศัยหลักของศาสนา ฉะนั้นอิสลามิกชนจึงจำเป็นที่จะได้รับการเอาใจใส่ในทางความรู้ทั่วไปและในทางความรู้ทางศาสนา เพื่อให้ชีวิตนั้นดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อยและมีความเจริญ ท่านอิหม่ามทั้งหลายจึงมีหน้าที่สำคัญมากเพราะว่าเป็นผู้ที่ชี้แนะ เป็นผู้ที่จะอุ้มชูประชาชนให้ได้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ดีเพื่อความเจริญรุ่งเรือง ทุกท่านจึงมีความสำคัญมาก และยินดีที่เห็นว่าท่านมีความตั้งใจมาตลอด ได้สังเกตมาว่ามีความเปลี่ยนแปลงและมีความพัฒนาอย่างมากที่ได้ใช้ศาสนาในทางที่ถูกต้องในทางที่เป็นประโยชน์...”

ทั้งยังเป็นที่น่าประหลาดใจในระหว่าง พ.ศ.๒๕๐๖ ถึง พ.ศ.๒๕๑๕ ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธานเปิดงานเมาลิดกลางแห่งประเทศไทย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถก็ได้เสด็จด้วยทุกครั้ง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งใน พ.ศ.๒๕๑๘ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปทรงเป็นประธานเปิดงานเมาลิดกลางแห่งประเทศไทย ทรงสนพระราชหฤทัยและทอดพระเนตรกิจกรรมต่าง ๆ ภายในงานอยู่เป็นเวลานาน และยังมีพระราชดำรัสสอบถามข้อมูลความรู้อย่างละเอียดเพื่อให้เกิดความเข้าใจดังปรากฏได้จากเนื้อความบางตอน ซึ่งเขียนถ่ายทอดความรู้สึกโดยท่านผู้หญิงสมร ภูมิณรงค์ ประธานมูลนิธิถวญ สุวรรณศาสน์ จุฬาราชมนตรีที่ว่า “...ในขณะที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทอดพระเนตรนิทรรศการ ข้าราชการบริพารที่ตามเสด็จฯ บอกกับข้าพเจ้าว่าหลังจากการเสด็จฯ งานเมาลิด

วันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ เสด็จฯ แทนพระองค์ในการทรงเป็นประธานเปิดงานเมาลิดกลาง

กลางแห่งประเทศไทย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จะมีพระราชกรณียกิจใน วังอีกในเวลา ๑๗.๐๐ น. ข้าพเจ้าจึงได้กราบ บังคมทูลเตือนถึงเวลา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมีพระราชเสาวนีย์ว่าจะขอ ทอดพระเนตรให้ตลอดก่อน ข้าพเจ้าจึงมี ความสบายใจ และรู้สึกประทับใจในการ ปฏิบัติพระราชกรณียกิจของพระองค์เป็น อย่างมาก...”^๓ และที่สำคัญสมเด็จพระ นางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงรับการทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเข็มที่ระลึกของงาน เมาลิดกลางแห่งประเทศไทยจากท่านผู้หญิง สมร ภูมิณรงค์ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประดับเข็มนั้นที่ฉลอง พระองค์ เนื่องจากพระองค์ทรงทราบว่าเป็น เข็มพระนามของท่านศาสตราจารย์หม่อม (ช.ล.) ซึ่งทำให้ชาวไทยมุสลิมในงานล้วนซาบซึ้ง และประทับใจในพระมหากรุณาธิคุณอย่าง หาที่เปรียบไม่ได้ในครั้งนี้^๔

วันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ เสด็จฯ แทนพระองค์
ไปทรงเป็นประธานเปิดงานเมาลิดกลาง

ความปรากฏมีเพียงเท่านั้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงตระหนักให้มีความสำคัญ ต่อข้อปฏิบัติของศาสนาอิสลามอย่างแท้จริง ดังเช่นเมื่อครั้งที่พระองค์โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในอำเภอสาบายบุรี จังหวัดปัตตานี ในเดือนกันยายน พ.ศ.๒๕๒๒ โดยจุดหนึ่งที่เสด็จพระราชดำเนิน คือ วัดสัมภาวาส ซึ่งก็มีประชาชนชาวไทยมุสลิม จำนวนมากมารอเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท และในขณะนั้นฝนกำลังตก มีลมพัดแรง สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงทรงมีรับสั่งถามนายธีระพจน์ หะยีอาแว ครูในอำเภอสาบายบุรี จังหวัดปัตตานี ผู้มารอเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับเสด็จว่า “...ถ้าจะให้คนมุสลิมเข้าไปหลบฝนในโบสถ์จะผิดหลัก ศาสนาหรือไม่...” นายธีระพจน์ หะยีอาแวได้กราบบังคมทูลว่าสามารถกระทำได้ หากมิได้กราบไหว้ พระหรือรูปบูชาใด ๆ พระองค์ท่านจึงทรงรับสั่งว่า “...ถ้าอย่างนั้นช่วยบอกให้ชาวบ้านหลบเข้าไปใน โบสถ์...” แล้วพระองค์ท่านก็เสด็จฯ เข้าไปในโบสถ์ด้วย คือ ให้ไปเข้าเฝ้าฯ ในโบสถ์ แทนที่จะอยู่ข้าง นอก^๕ และเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จ พระราชดำเนินไปยังมัสยิด ซึ่งได้มีการกราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้เสด็จฯ เข้าไปภายในมัสยิด สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงประทับรออยู่ภายนอก จนเมื่อได้มี การกราบบังคมทูลเชิญให้โดยเสด็จฯ เข้าไปภายในมัสยิดด้วย พระองค์จึงเสด็จฯ เข้าไป ซึ่งแสดงให้เห็น ถึงความเข้าพระราชนิพนธ์ในหลักศาสนาอิสลามและพระราชจริยวัตรอันงดงามที่ทรงถือปฏิบัติอย่าง อ่อนน้อม ดังปรากฏจากคำกล่าวของท่านผู้หญิงจรัสจิตต์ ทีชะระ รองราชเลขาธิการในพระองค์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถที่ว่า “...เมื่อครั้งได้มีการกราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ให้เสด็จฯ เข้าไปในมัสยิด ซึ่งตอนนั้นเราได้รับทราบเกี่ยวกับข้อกำหนดหลายอย่างของผู้หญิง หากจะเข้าไปในมัสยิด โดยพระองค์ท่านจะทรงรับสั่งกับพวกเรา แล้วก่อนไปเราก็ได้รับการบอกเล่ามาบ้างแล้วค่ะ และที่สำคัญสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจะทรงสอนพวกเราด้วยนะค่ะ เราก็จะอยู่กันข้างนอก สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเอง เขาก็มากราบบังคมทูลเชิญให้เสด็จฯ เข้าไปค่ะ เขาให้เกียรติพระองค์ท่านเข้าไป พระองค์ท่านก็ทรงถอดรองเท้าบาทก่อนจะเข้าไปในสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์นี้...”^๖ นอกจากนั้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงใส่พระราชหฤทัยในวิถีปฏิบัติของอิสลามิกชนอย่างละเอียดลึกซึ้ง ดังจะเห็นได้ว่าในช่วงเดือนรอมฎอนอันเป็นเดือนที่ชาวมุสลิมถือศีลอดเป็นประจำทุกปี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ผู้แทนพระองค์นำผลไม้สดไปพระราชทานแก่อิหม่ามในจังหวัดชายแดนภาคใต้หลายจังหวัดอย่างสม่ำเสมอ เช่นเมื่อครั้ง

วันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๓ เสด็จฯ ไปยังมัสยิดนูรุลเอียะซาน
อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

พ.ศ.๒๕๔๗ นายพลากร สุวรรณรัฐ องคมนตรี ได้อัญเชิญผลอินทผลัมพระราชทานของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจำนวน ๒๐๐ กล้อง ไปมอบให้แก่ผู้นำศาสนา ดาโต๊ะยุติธรรม และอิหม่ามประจำมัสยิดหลายแห่งในจังหวัดปัตตานี ณ มัสยิดกลางจังหวัดปัตตานี^๗ และใน พ.ศ.๒๕๔๘ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ องคมนตรี เป็นประธานในพิธีมอบอินทผลัมพระราชทานให้แก่คณะกรรมการอิสลาม จังหวัดนราธิวาส ชมรมอิหม่ามใน ๑๓ อำเภอ และผู้แทนครูเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จำนวน ๖๗ คน ณ ห้องประชุมสำนักงานคณะกรรมการอิสลาม จังหวัดนราธิวาส^๘

คราใดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ที่มีชาวไทยมุสลิม

อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก พระองค์จะเสด็จพระราชดำเนินไปยังมัสยิดและทรงพบปะเยี่ยมเยียนผู้นำศาสนาอิสลามในพื้นที่นั้น ๆ อย่างสม่ำเสมอด้วย ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจะโดยเสด็จทุกครั้ง ดังเช่นเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ.๒๕๒๒ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารีได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเปิดมัสยิดมาบัง ตำบลพิมาน อำเภอเมือง จังหวัดสตูล ซึ่งได้ก่อสร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๘ และได้ปรับปรุงให้เป็นมัสยิดกลางของจังหวัดสตูล และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๓๓ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการเสด็จพระราชดำเนินไปยังมัสยิดนูรุลเอียะซาน อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี^๙ (ตั้งอยู่ในบริเวณศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน^{๑๐}) ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของนายชบ นาคานุเคราะห์ อิหม่ามประจำมัสยิด โดยได้กราบบังคมทูลเชิญให้ทั้งสองพระองค์เสด็จพระราชดำเนินเข้าไปประทับภายในมัสยิด ซึ่งทั้งสองพระองค์ได้มีพระราชปฏิสันถารกับอิหม่ามชบ นาคานุเคราะห์อย่างใกล้ชิด ทำให้ทรงรับทราบถึง

ปัญหาต่าง ๆ ของ มัสยิดนูรุลเอียะซาน พร้อมกับทรงยินดีที่จะช่วยเหลือ ทำให้อิหม่ามซบ นาคนุเคราะห์และชาวไทยมุสลิมซึ่งอาศัยอยู่กันเป็น หมู่บ้านประมาณ ๓๑ ครัวเรือนขณะนั้น^{๑๑} ต่างรู้สึกสำนึกและซาบซึ้ง ในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น จะเห็นได้จากคำบอกเล่าที่ถ่ายทอด ความรู้สึกออกมาจากใจของนางมัยมูน นาคนุเคราะห์ บุตรีของอิหม่าม ซบ นาคนุเคราะห์ (ปัจจุบันอิหม่ามซบ นาคนุเคราะห์เสียชีวิตแล้ว) ที่ ว่า “...ใน พ.ศ. ๒๕๓๓ พระองค์ท่านเสด็จ มาทรงปล่อยปลาที่ศูนย์ ห้วยทรายฯ เลยจากนี้ไปสัก ๒ กิโลเมตรจะได้ พ่อก็ไปรอเข้าเฝ้าฯ พระองค์ท่านรับสั่งว่าพอปล่อยปลาเสร็จแล้วจะเสด็จไปที่มัสยิด พระองค์ท่านทรงขับรถมาเองเลย ทางเราก็ไม่ได้ทันจัดเตรียมอะไร ได้ แต่กลับไปเอาเสื้อเก่า ๆ มาเป็นที่ลาดพระบาทเข้าไปในมัสยิด แล้ว ก็เตรียมโต๊ะและเก้าอี้ เพราะพระองค์ท่านเสด็จ มากับสมเด็จพระ ราชินี ที่นี้เมื่อทั้งสองพระองค์เสด็จ มา พ่อก็กราบบังคมทูลเชิญ ให้เสด็จ เข้าไปในมัสยิด ก็ไม่มีที่จะให้ประทับ จึงให้พระองค์ท่าน ทรงประทับบนมิมบร (ธรรมมาสน์หรือแท่นเทศนาในมัสยิด) ส่วน สมเด็จพระราชินีก็ให้ประทับที่เก้าอี้ข้างมิมบร แบบว่าสืบหากันนะคะ เสร็จแล้วพระองค์ท่านก็ทรงถามว่า “...ชวนฉันมาที่นี่ทำไม...” พ่อก็ บอกว่าหม่อมฉันนั้นสร้างมัสยิดด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่รู้ว่าที่ตรง นี้เป็นพื้นที่เขตอภัยทานสัตว์ในรัชกาลที่ ๖ ไม่รู้จริง ๆ เพิ่งมารู้เมื่อ สำนักงานทรัพยากรฯ มาบอก ซึ่งก็ได้สร้างมัสยิดหลังนี้ไปแล้ว พระองค์ ท่านก็ทรงถามว่า “...ที่ดินตรงนี้ใครเป็นผู้ครอบครอง...” พ่อก็บอกว่าหม่อมฉันอุทิศให้ทำมัสยิด ๑ ไร่ และ ทำกุโบร์ (สุสานของมุสลิม) ๑ ไร่ พระองค์ท่านก็ทรงรับสั่งว่า “...ฉันจะให้อีก ๕ ไร่ รวมเป็น ๗ ไร่ ...” ด้วยความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อมัสยิดและชาวไทยมุสลิมในหมู่บ้าน พ่อก็เลยกราบบังคมทูลไปว่าข้าพระองค์ขอมอบมัสยิดและทุกอย่างที่เกี่ยวข้องให้อยู่ภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ของ พระองค์ พระองค์ท่านทรงตอบว่า “...ฉันรับไว้ด้วยความเต็มใจ ...” และต่อมาใน พ.ศ.๒๕๓๔ มัสยิด นูรุลเอียะซานสามารถจดทะเบียนได้ พ่อก็ได้รับเลือกให้เป็นอิหม่ามตั้งแต่นั้น และนับตั้งแต่นั้นมาพ่อ จะทำอะไรก็ต้องขอพระบรมราชานุญาตทุกครั้ง โดยมีฉันเป็นคนร่าง คนแต่ง และพิมพ์ด้วย เครื่องพิมพ์ดีดกระเปา...”^{๑๒}

วันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๓๓
เสด็จ ไปยังมัสยิดนูรุลเอียะซาน
อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการเสด็จ พระราชดำเนินไปยังมัสยิดกลางจังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๓๖ ซึ่งการเสด็จ พระราชดำเนินในครั้งนี้ ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชกระแสรับสั่งกับนายสัมพันธ์ ทองสมัคร (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการขณะนั้น) ให้ดำเนินการบูรณะปรับปรุงอาคารมัสยิด กลางปัตตานี ซึ่งต่อมากกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้เป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติเป็นปีที่ ๕๐ ใน พ.ศ.๒๕๓๙^{๑๓} จะเห็นได้จากคำ กล่าวของนายธีระพงษ์ หะยืออาแว ครูในอำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ผู้ซึ่งถวายเป็นกล่ามภาษามลายูที่ว่า “...สิ่งที่ประทับใจก็คือ ภาพที่แพร่หลายออกไปสู่สายตาชาวโลก ทำให้ได้เห็นว่ามี

ไทยให้สิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา องค์พระประมุขของประเทศเราทรงมีความใกล้ชิดกับศาสนา เป็นองค์อุปถัมภ์ทุกศาสนา กระทั่งเสด็จฯ ไปถึงมัสยิด ซึ่งเป็นสถานที่เคารพยิ่งของพี่น้องมุสลิม เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจที่สำคัญ ทรงชื่นชมว่าเป็นมัสยิดที่สวยงามมาก และเมื่อทรงทราบจากผู้นำศาสนาว่าขณะนี้มัสยิดคับแคบ เพราะมีผู้มาประกอบศาสนกิจจำนวนมาก ทรงรับสั่งกับผู้นำศาสนาว่าควรจะทำต่อเติมหรือขยายมัสยิดให้กว้างขวางขึ้น แต่ให้รักษารูปแบบเดิมไว้ ด้วยพระเมตตาและพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่าน ทำให้มัสยิดกลางจังหวัดปัตตานีได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล มีการต่อเติมปีกทั้งสองข้างให้กว้างขึ้น แต่ยังคงรักษารูปแบบเดิมไว้ตามพระกระแสรับสั่ง จนกลายเป็นมัสยิดที่สวยงามที่สุดในประเทศไทย...”^{๑๔}

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการเสด็จพระราชดำเนินไปในพิธีพระราชทานรางวัลเพื่อเป็นกำลังใจแก่อิหม่ามที่ปฏิบัติงานดีเด่นในหลายจังหวัดทางภาคใต้อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน ดังเช่นเมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๙ พระองค์ได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการเสด็จพระราชดำเนินไปในพิธีพระราชทานโล่เกียรติคุณและรางวัลแก่อิหม่ามที่ปฏิบัติงานดีเด่นของจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และ

วันที่ ๒๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๙ เสด็จฯ ไปในพิธีพระราชทานโล่เกียรติคุณ และรางวัลแก่อิหม่ามที่ปฏิบัติงานดีเด่นจากจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และสงขลา ณ ศาลาบุหลัน พระตำหนักทักษิณราชินีเวสต์ จังหวัดนราธิวาส

สงขลา จังหวัดละ ๕ คน ณ ศาลาบุหลัน พระตำหนักทักษิณราชินีเวสต์ จังหวัดนราธิวาส^{๑๕} และเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จลงแทนพระองค์ พระราชทานพระราชวโรกาส

ให้ผู้แทนคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและอิหม่ามที่ได้รับการคัดเลือกว่ามีผลการปฏิบัติงานดี
เด่นเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับพระราชทานโล่เกียรตินคุณและเงินรางวัล ณ ศาลาบุหลัน พระ
ตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ จังหวัดนราธิวาส^{๖๖}

ทุกครั้งที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานประทับ ณ
พระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส เพื่อทรงเยี่ยม
ราษฎรและทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในพื้นที่ภาคใต้ลำพังพระองค์เอง เมื่อเสด็จพระราชดำเนิน
ไปยังวัดของศาสนาพุทธแล้ว พระองค์จะเสด็จพระราชดำเนินไปยังมัสยิดของศาสนาอิสลามด้วยอย่าง
เสมอภาคเท่ากัน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงดำเนินรอยตามพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวในการเสด็จพระราชดำเนินไปยังมัสยิดหลายแห่งเพื่อทรงพบปะเยี่ยมเยียนและมีพระราช
ปฏิสันถารกับผู้นำศาสนาอิสลามในพื้นที่นั้นๆ ดังปรากฏเมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ พระองค์
ได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารไปทรงเยี่ยมมัสยิด
กลางจังหวัดปัตตานี^{๖๗}

วันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมมัสยิดกลาง จังหวัดปัตตานี และทรงเยี่ยมราษฎร
ณ มัสยิดกลาง จังหวัดปัตตานี

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงให้การสนับสนุนบูรณะบำรุงมัสยิดต่างๆ อย่างต่อเนื่อง
และจะทรงติดตามดูแลอย่างสม่ำเสมอ จะเห็นได้จากคำกล่าวของท่านผู้หญิงจรงจิตต์ ที่ชะระ รอง
ราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถที่ว่า “...ไม่ว่าสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรม
ราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินไปวัดหรือมัสยิดไหน เมื่อพระองค์ท่านพระราชทานทรัพย์บำรุงวัด

๑๐๐,๐๐๐ บาท ก็จะมีพระราชทานทรัพย์บำรุงมัสยิด ๑๐๐,๐๐๐ บาทด้วยเช่นกัน อย่างเช่นมัสยิดที่บ้านคลองแระ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งบริเวณตรงข้ามมัสยิดบ้านคลองแระได้มีการสร้างศาลาที่ประทับไว้ทรงงานด้วย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงบริจาคทุกปี พอพระองค์ท่านจะเสด็จฯ กลับก็จะทรงเชิญอิหม่ามมาเข้าเฝ้าฯ แล้วก็พระราชทานทรัพย์ไปสร้าง จนถึงปีสุดท้ายที่เสด็จฯ ไปประมาณ พ.ศ.๒๕๔๔ - ๒๕๔๙ มัสยิดนี้สร้างขึ้นจนมีโดมแล้วนะคะ พระองค์ท่านทรงปรับปรุงทุกปี โดยอิหม่ามจะมากกราบบังคมทูลถวายรายงานว่าทรัพย์ที่พระราชทานมานั้นทำตรงไหนบ้าง และเสร็จไปแล้วตรงไหนบ้าง ทุกปีจะเห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนค่ะ...”^{๙๘}

แม้ว่าตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นต้นมา ได้เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้หลายจังหวัด สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถยังคงเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรและทรงพบปะกับผู้นำศาสนาในพื้นที่ ดังเช่นเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ภายหลังเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรกิจกรรมต่างๆ ในโครงการฟาร์มตัวอย่าง หมู่ที่ ๕ บ้านโคกไทรใหญ่ ตำบลสุไหงปาดี อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส พระองค์ได้ทรงสนทนาร่วมกับผู้นำศาสนาอิสลามและพระภิกษุสงฆ์อย่างทั่วถึง พร้อมกับทรงมีรับสั่งถามด้วยความห่วงใย ทั้งยังได้พระราชทานพระราชวโรกาสให้โต๊ะอิหม่ามประจำมัสยิดในตำบลสุไหงปาดี และผู้ใหญ่บ้านบ้านกูวาที่ได้รับบาดเจ็บเข้าเฝ้าฯ ทรงซักถามถึงอาการบาดเจ็บและสภาพความเป็นอยู่อย่างสนพระราชหฤทัย ในการนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์สำหรับบำรุงมัสยิดด้วย^{๙๙}

น้ำพระราชหฤทัยสู่การสาธารณสุขและสังคมสงเคราะห์

นับแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในภาคพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศเป็นปฐมใน พ.ศ. ๒๔๙๘ ภายหลังจากนั้น ในระหว่างวันที่ ๖ ถึงวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ภาคใต้ทั้งหมด ๑๔ จังหวัดเป็นครั้งแรก อันได้แก่ ชุมพร ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง ตรัง สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส^{๑๐๐} โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันได้แก่ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ซึ่งมีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและมีเชื้อสายมลายู ส่วนในจังหวัดอื่น ๆ เช่น นครศรีธรรมราช สงขลา และสตูล ก็มีจำนวนประชากรไม่น้อยที่นับถือศาสนาอิสลามด้วยเช่นกัน และที่สำคัญนับจาก พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นต้นมา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ จังหวัดนราธิวาส เป็นประจำทุกปี เพื่อทรงเยี่ยมเยียนราษฎรในพื้นที่ได้อย่างทั่วถึงและใกล้ชิด ดังปรากฏได้จากคำกล่าวของท่านผู้หญิงจรงจิตต์ ทิชะระ รองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถที่ว่า “...เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปที่ทักษิณราชินีเวศน์ จังหวัดนราธิวาส เสด็จฯ ไปโดยรถไฟ จำได้เลยว่าทั้งขบวนเป็นขบวนเสด็จฯ โบกี้หนึ่งก็เป็นโบกี้ที่ทรงประทับ ส่วนพวกเราอยู่ในตู้ถัด ๆ มาเป็นตู้นอนที่มีเตียงสองชั้น แล้วก็จำได้นั่งไปตามทาง ก็จะไปจอดที่สถานีใหญ่ แต่แม้ว่าเป็นสถานีเล็ก พอทราบว่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จฯ มา

วันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๐ มีพระราชปฏิสันถารกับราษฎรที่มาเข้าเฝ้าฯ ในโอกาสเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎรบริเวณสถานีสูบน้ำ บ้านตอหลัง อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

ทุกคนก็มารอกันมาก รู้สึกทั้งสองพระองค์ไม่ได้บรรทมเลยนะคะ เมื่อรถไฟแล่นผ่าน คนก็จะมาเฝ้าฯ กันเต็มเลย บางคนมาคอยเฝ้าฯ แม้แต่แวบเดียวที่รถไฟวิ่งผ่านไปนะคะ ส่วนสถานีใหญ่ก็จัดเป็นระยะ ทางจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด ข้าราชการจังหวัด ผู้ใหญ่ฝ่ายต่าง ๆ ก็มารอเฝ้าฯ กันเต็มไปหมดเลย แล้วก็ยังมีของที่จะทูลเกล้าฯ พวกเราก็ได้แต่นั่งมองอยู่ในโบกี้รถไฟ คนมากมายเหลือเกิน ไม่ว่าจะดีดื่นอย่างไร คนก็ออกมา แล้วก็เสด็จฯ ไปลงที่สุโหงโกลก จากนั้นถึงจะประทับรถไฟที่พระตำหนัก เมื่อประทับที่พระตำหนักก็เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎร วิธีการที่เสด็จฯ ออกทรงเยี่ยมราษฎรคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงขับรถพระที่นั่ง สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถประทับข้าง แล้วในรถพระที่นั่ง ก็จะมีสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอฯ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ น่ะคะ ถ้าทรงอยู่ในเมืองไทยนะคะ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ และทูลกระหม่อมฟ้าหญิงจุฬาภรณ์ฯ ซึ่งตอนนั้นยังทรงพระเยาว์ก็โดยเสด็จฯ ไปด้วยคะ ...” ๒๑

การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งภาคพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศทุกครั้งในตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา นับตั้งแต่แรกเริ่มนั้น พระราชกรณียกิจประการสำคัญของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทอดพระเนตรและศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรและลักษณะภูมิประเทศในเรื่องเส้นทางคมนาคม พื้นดินทำกิน แหล่งน้ำ และป่าไม้ โดยทรงต้องการประสพด้วยพระองค์เองเพื่อจะได้ทรงรวบรวมเป็นข้อมูลปฐมภูมิในการพระราชทานความช่วยเหลือได้ตรงตามความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ปัญหาส่วนใหญ่ที่ทรงพบในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะเป็นเรื่องของสภาพดิน ในขณะที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจะทรงดูแลในส่วนครัวเรือนเกี่ยวกับสุขอนามัย โภชนาการ และการเจ็บป่วยต่าง ๆ อย่างใฝ่พระราชหฤทัย โดยเมื่อทรงพบราษฎรที่เจ็บป่วยจะพระราชทานความช่วยเหลือในการรักษาพยาบาลโดยทันที ทั้งยัง

วันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๖ เสด็จฯ ไปบ้านเจาะไอร้อง หมู่ที่ ๑ ตำบลจวบ อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส

ทรงติดตามผลการรักษาอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง เช่นเมื่อวันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๖ พระองค์ เสด็จพระราชดำเนินไปบ้านเจาะไอร้อง อำเภोजะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส ทรงพบราษฎรชาวไทยมุสลิมที่เจ็บป่วยมีอาการน่าวิตก ก็ทรงมีรับสั่งให้นำส่งโรงพยาบาลอย่างรีบด่วน^{๒๒} ดังคำกล่าวของท่านผู้หญิงจรงจิตต์ ที่ชะระ รองราชเลขาธิการในพระองค์พระบรมราชินีนาถที่ว่า “...แนวพระราชโบายของพระองค์ท่าน คือ ให้ถึงมือเร็วที่สุด อย่างเช่นคนไข้ก็ให้ถึงมือหมอเร็วที่สุด แผนกที่ดูแลคนไข้นี้ทำงานกันจำละหวั่นเลยคะ เพราะวันรุ่งขึ้นพระองค์ท่านจะทรงถามเลยว่าคนไข้คนนี้อยู่ดูแลไปถึงไหนแล้ว แล้วก็จะเห็นได้ว่าทั้งสองพระองค์ทรงเคยประทับคอยให้เฮลิคอปเตอร์เอาคนไข้ไปส่งก่อน ให้คนที่เจ็บหนักมากต้องถึงหมอโดยเร็ว พระองค์ท่านก็ทรงประทับคอยเฮลิคอปเตอร์ลำนั้นกลับมา ทรงต้องการช่วยคนไข้ให้เร็วที่สุดและดีที่สุด แต่ก่อนหมอประจำพระองค์เป็นผู้ดูแล ต่อมาก็มีแพทย์อาสาเป็นหน่วยแพทย์อาสาเป็นผู้ดูแลคะ...”^{๒๓}

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้พระราชทานแนวพระราชดำริให้แก่ผู้ปฏิบัติงานถือเป็นหลักในการดูแลราษฎรที่เจ็บป่วยไข้ ความว่า “...เรารัก เป็นห่วง และปฏิบัติต่อญาติพี่น้องของเรายามป่วยไข้อย่างไร ก็ขอให้รักและเป็นห่วงคนไข้เหล่านี้เช่นกัน...”^{๒๔} มิเพียงเท่านั้น ท่านผู้หญิงจรงจิตต์ ที่ชะระ รองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถยังได้กล่าวในรายละเอียดเกี่ยวกับน้ำพระราชหฤทัยอันมากล้นที่ทรงมีต่อราษฎรชาวไทยมุสลิมที่เจ็บป่วยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีจำนวนมากที่ใช้ภาษายาวี^{๒๕} เป็นหลักในการติดต่อสื่อสารว่า “...สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงดูแลด้านการเจ็บไข้ได้ป่วย โดยมีหมอมาดูแลด้วย ตอนแรก ๆ เป็นหมอประจำพระองค์ไม่ใช่คณะแพทย์ ซึ่งอย่างมากมายก็มีแพทย์สองคนเท่านั้น ตอนนั้นมีคุณหมोजินดา (พลโท นายแพทย์ หม่อมหลวงจินดา สนิทวงศ์) และคุณหมอดนัย (ศาสตราจารย์นายแพทย์ ดนัย สนิทวงศ์ ณ อยุธยา) ซึ่งเป็นแพทย์ประจำพระองค์และเป็นพระญาติด้วยคะ คุณหมอทั้งสองก็ออกไปดูด้วย ถ้าเจอคนเจ็บไข้ได้ป่วยก็รักษาในเบื้องต้นและออกไปส่งตัว จากเดิมที่เขียนโน้ตสั้น ๆ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดพาไป

วันที่ ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๗ ทอดพระเนตรการปฏิบัติงานของหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ ในโอกาสเสด็จ ฯ เยี่ยมราษฎร บริเวณที่ทำการอุทยานแห่งชาติน้ำตกธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

โรงพยาบาลประจำจังหวัด พร้อมคำรักษาพยาบาล ต่อมาก็จะมีใบส่งตัวคนไข้เพื่อไปรักษาต่อ ตอนนี้อพยพบ้านรู้แล้ว ก็มากันมากและมาห้อมล้อมพระองค์ท่าน เพราะทราบดีว่าพระองค์ท่านทรงมาดูแลช่วยเหลือ ... ถ้าพระองค์ท่านทรงพระดำเนิรไปพบคนเจ็บ ก็จะมีรับสั่งถามว่า “...เป็นอะไรป่วยมานานแล้วหรือ...” ซึ่งเขาก็ต้องมีล่ามภาษายาวี ตอนนั้นเป็นคุณยา เจ๊ะมะ (ปัจจุบันคุณยาได้เสียชีวิตแล้ว) แล้วก็มีคุณดิลก ศิริวัลลภ คุณธีรพจน์ หะยีอาแว ก็เป็นล่ามเช่นเดียวกัน พระองค์ท่านก็ทรงให้มีการพูดคุยกันจะได้สื่อสารเข้าใจ แล้วตอนนั้นก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทูลกระหม่อมฟ้าหญิงจุฬาภรณ์ฯ ทรงเรียนภาษายาวี ซึ่งทูลกระหม่อมทรงเรียนเร็วมากค่ะ แล้วก็ทำให้พวกเราได้เรียนไปด้วย ซึ่งเราก็ตามไม่ทัน ทรงเรียนก็ไม่มาก แต่ก็ทรงรับสั่งได้แล้วนะคะ ส่วนเราก็ตอบไม่ออก เรียนเฉพาะนับเลข และถามเกี่ยวกับชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่และอายุเท่านั้น หากพอเขาตอบมาว่าอาชีพอะไร เราตอบกลับไม่ได้เลย ก็ออกไปในลักษณะอย่างนี้นะคะ ... และต่อมาเมื่อชาวบ้านเห็นความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ จากที่ไม่รู้จักและไม่มีอะไร ชาวบ้านก็เริ่มที่จะสะกิด และบอกด้วยตัวเองว่ามีคนเจ็บที่บ้าน ‘ประโหมสุหรี’ ช่วยได้หรือไม่ (พวกเขาเรียกสมเด็จพะนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถว่า ‘ประโหมสุหรี’) แล้วพาพระองค์ท่านไปทรงดูคนเจ็บก็มี พาคนเจ็บใส่รถขึ้นมาให้พระองค์ท่านทรงดูก็มี แล้วตอนแรก ๆ ที่เสด็จไป ทรงประทับที่สนามหญ้า เวลาทรงคุยกับชาวบ้าน ไม่มีเสื้อ ไม่มีเต็นท์หรือศาลาอะไรทั้งนั้น จากนั้นก็ค่อย ๆ มาปูผ้าพลาสติก กางเต็นท์เป็นกระโจม ปูผ้าพลาสติกก็เป็นแบบง่าย ๆ พวกเราช่วยกันปู ช่วยกันกาง ในระหว่างที่ทรงคอยการจัดที่ทาง ก็จะมีรับสั่งถามชาวบ้านว่า “...กินอยู่กันอย่างไร กรีดขยกรายได้ดีหรือไม่ และตื่นไปกี่โมง...”^{๒๖} นอกจากนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างศาลารวมใจในจังหวัดนราธิวาส และจังหวัดปัตตานี โดยทรงปรารภนาให้เป็นสถานที่ในการรักษาและปฐมพยาบาลราษฎรในเบื้องต้น นอกเหนือไปจากการเป็นแหล่งเรียนรู้ทางการศึกษา ในศาลารวมใจจะมีทั้งยาพระราชทาน มีเจ้าหน้าที่ที่ผ่านการอบรมหลักสูตร และมีหมอหมู่บ้าน

เป็นผู้ดูแลอย่างน้อย ๑ คน เจ้าหน้าที่เหล่านี้มีความรู้พื้นฐานด้านการปฐมพยาบาล การสาธารณสุข และการใช้ยาสามัญประจำบ้าน สามารถให้คำแนะนำและช่วยเหลือชาวบ้านได้ โดยท่านผู้หญิง จรุงจิตต์ ทีขะระ รองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถได้กล่าวว่า “...หลังศาลา รวมใจจะมีแคร่ มีคนเจ็บมานอนพักได้ มียาแก้ปวดท้อง แก้ปวดหัวตัวร้อน มียาในการปฐมพยาบาล เบื้องต้น เช่น ตอนถูกงูกัดต้องทำอะไร โดยที่กล่องยานั้น พระองค์ท่านทรงให้คุณหมอदनัย (ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ดนัย สนิทวงศ์ ณ อยุธยา) ทำไว้เพื่อใช้อย่างง่าย ๆ โดยใช้ภาษาง่าย ๆ แล้ว เอายาที่เขาพอส่งจ่ายได้ให้ไป เอาที่ไม่เป็นยาอันตราย และถ้าเขาอ่านหนังสือไม่ออก พระองค์ท่าน ก็ทรงทำเป็นสัญลักษณ์เอาไว้ คือ ถ้ารับประทานตอนเช้าก็ทำเป็นรูปพระอาทิตย์ครึ่งดวงส่องแสงว่า กำลังขึ้นขอบฟ้า ถ้าพระอาทิตย์เต็มดวงก็ตอนเที่ยง และถ้าเป็นตอนเย็นก็จะเป็นรูปพระอาทิตย์ครึ่ง

วันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๖ เสด็จฯ ไปบ้านกาหลง อำเภอสรีสาคร จังหวัดนราธิวาส

วงกลมเฉย ๆ ไม่มีแสง จะพิมพ์เป็นคู่มืออยู่ข้างใน ในศาลารวมใจจะมีรูปภาพต่าง ๆ เกี่ยวกับเมืองไทย ติดไว้ สมัยก่อนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ยังทรงป็นไปติดด้วยพระองค์เองเลย นอกจากนี้ ก็จะมีอบรมหอมหมู่บ้าน นำคนมาอบรมที่โรงพยาบาลจังหวัดนราธิวาส สอนว่าถูกงูกัดจะต้องทำอะไร เพื่อจะได้ดูแลในเบื้องต้นก่อนไปโรงพยาบาล...”^{๒๗} ตลอดรวมถึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้นที่ศาลารวมใจ วัดสรวน อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้เด็กเล็กทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมได้มาอยู่ร่วมกันตั้งแต่ต้น ซึ่งเมื่อเติบโตขึ้นจะได้มีความรัก ความผูกพัน และความใกล้ชิดกัน โดยมีผู้ดูแลเด็กเล็กจำนวน ๓ คน เป็นพุทธ ๑ คน และมุสลิม ๒ คน ในการนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุนในการเลี้ยงดูเด็กเล็กร่วมกับราษฎรในพื้นที่ซึ่งมีทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมด้วย^{๒๘}

นำพระราชหฤทัยอันเปี่ยมล้นยังเป็นที่ยี่ปรางภูเมื่อย้อนหลังไป ๓๐ กว่าปีของการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งได้แก่ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงพบว่าราษฎร ซึ่งส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามนั้นมีความอยู่เป็นค่อนข้างยากลำบากและการดูแลสุขภาพยังไม่ใคร่ดีนัก เนื่องจากอยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร ทำให้การแพทย์และสาธารณสุขเข้าไปไม่ถึง ราษฎรในพื้นที่มีโรคภัยไข้เจ็บที่รุนแรงในหลายลักษณะ ทั้งโรคเกี่ยวกับตาและโรคผิวหนังต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคเรื้อนซึ่งเป็นโรคติดต่อร้ายแรงที่ยากจะรักษาให้หายขาดได้ในขณะนั้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงอนาทรห่วงใยเป็นอย่างมาก และที่สำคัญทรงเยี่ยมเยียนและให้กำลังใจราษฎรที่เจ็บไข้ได้ป่วยเหล่านั้นอย่างใกล้ชิดจนไม่นึกถึง

วันที่ ๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๖ เสด็จฯ ไปบ้านโต๊ะมิเยาะ ตำบลพิเทน กิ่งอำเภอยะกังแดง จังหวัดปัตตานี

พระองค์เองเลย ดังคำกล่าวของท่านผู้หญิงจรุงจิตต์ ทีขะระ รองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถว่า “...ในส่วนของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จะทรงเน้นเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งในภาคใต้จะพบมากเกี่ยวกับโรคตา แล้วก็โรคเรื้อนยังมีอยู่นะคะ เคยได้เห็นภาพที่พระองค์ท่านทรงจับมือผู้ที่ เป็นโรคเรื้อนที่จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเขานั่งซ้อนท้ายมอเตอร์ไซด์เพื่อนมา เขาคลุมผ้ามาหมดเลย เราไม่รู้ว่าเป็นโรคอะไร พอเขาเปิดหน้าออกมา ก็พบว่าเป็นโรคเรื้อนซึ่งดวงตามีมองไม่เห็นแล้ว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้ทรงยื่นพระหัตถ์ไป เขาก็จับมือพระองค์ท่าน ซึ่งทุกคนที่อยู่ตรงนั้นก็ใจคอไม่ค่อยจะดี แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งว่าไม่ติดหรอก ... แล้วก็ยังมีคนที่ผิวหนังเป็นเกล็ดอีกนะคะ เป็นเกล็ดแห้งแบบเด็กแรกเกิด แต่ไม่โตแล้วนะคะ พระองค์ท่านไปทรงพบเข้าที่จังหวัดปัตตานี (วันที่ ๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๖ เมื่อเสด็จฯ ไปบ้านโต๊ะมิเยาะ กิ่งอำเภอยะกังแดง จังหวัดปัตตานี)^{๒๔} และเนื่องจากรักษาไม่ได้ แต่สามารถเอาน้ำมันมาทาให้มีความชุ่มชื้น ก็จัดน้ำมันมะกอกพระราชทานเรือมา ทีนี้พอพระองค์ท่านเสด็จฯ ไปภาคใต้ ทุกครั้งก็จะทรงกำชับให้น้ำมันมะกอกจำนวนมากติดไปด้วย พวกเราจำได้ว่าชอบเป็นโหล ๆ ไป

วันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๓๖ มีพระราชปฏิสันถารกับราษฎรที่มาเข้าเฝ้าฯ ระหว่างเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่บ้านพิเทพ ตำบลพิเทพกิ่งอำเภอทุ่งยางแดง จังหวัดปัตตานี

เลยคะ...”^{๓๐} ขณะเดียวกัน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีสายพระเนตรที่ละเอียดลึกซึ้งอย่างยิ่งในการพิจารณาราชฎาที่เจ็บไข้ได้ป่วยโดยที่คนทั่วไปมองไม่เห็น ในเรื่องนี้ท่านผู้หญิงพรพนวดี จุฑารัตนกุล นางสนองพระโอษฐ์ได้กล่าวไว้ในหนังสือเฉลิมพระเกียรติ ‘ด้วยพลังแห่งรัก’ ซึ่งจัดทำโดยกองราชเลขาการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖ รอบว่า “...สิ่งที่พวกเรายอมรับในพระปรีชาสามารถของพระองค์ท่าน คือ ทรงมีสายพระเนตรที่ฉับไวมาก ปกติทุกครั้งที่มีชาวบ้านเข้าเฝ้าฯ จะมีคณะทำงานที่ไปล่วงหน้าเพื่อคัดเลือกชาวบ้านมาให้การรักษา เลือกไปเกิด ... มองไปเกิด ... สามสี่รอบก็มองไม่เห็น แต่พอพระองค์ท่านเสด็จฯ ผ่าน ต่อให้นั่งอยู่ไกลแค่ไหนก็ทอดพระเนตรเห็น ทรงชี้ให้พวกเราดูว่าคนนั้นป่วยไข้ไหม แล้วก็เป็นจริงตามนั้น พระองค์ท่านทรงชี้ถามคนไหน คนนั้นเจ็บหนักทุกข์หนักทุกคน ทรงสอนว่าเวลาจะดูประชาชนคนไหนเจ็บป่วยหรือมีความทุกข์ ให้ดูที่แวตาดูที่ใบหน้า เพราะตาจะบอกทุกอย่างถึงความทุกข์ให้มองลึกเข้าไป ค่อย ๆ คุยกับเขา จะดูจากเสื้อผ้าหรือการแต่งกายภายนอกไม่ได้ เพราะเวลามาเข้าเฝ้าฯ ชาวบ้านจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ดีที่สุดอยู่แล้ว...”^{๓๑}

เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร หรือเมื่อเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรโดยลำพังพระองค์เอง จะทรงนำหน่วยแพทย์พระราชทานไปยังแต่ละพื้นที่ที่เสด็จพระราชดำเนินไปด้วย หน่วยแพทย์พระราชทานนี้จะเป็นส่วนล่วงหน้าในการออกตรวจรักษาราษฎรที่เจ็บป่วยยากไร้ ซึ่งในอดีตบางพื้นที่แทบไม่มีแพทย์ประจำเลยแม้สักคนเดียว ทำให้ราษฎรที่เจ็บป่วยยากไร้มารอรับการรักษายาบาลจากหน่วยแพทย์พระราชทานอยู่เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ แม้ว่าในแต่ละจังหวัดจะมีสถานพยาบาลแล้ว แต่ก็ยังเป็นความตั้งใจของราษฎรเองที่ต้องการมารอรับการรักษาจากหน่วยแพทย์พระราชทาน ดังจะเห็น

วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๓๖ มีพระราชปฏิสันถารกับราษฎรที่มาเฝ้าฯ ระหว่างเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎร
ในพื้นที่บ้านพิเทพ ตำบลพิเทพกิ่งอำเภอทุ่งยางแดง จังหวัดปัตตานี

ได้จากท่านผู้หญิงกรัณท์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา นางสนองพระโอษฐ์ ได้กล่าวถึงหน่วยแพทย์พระราชทานไว้ในหนังสือเฉลิมพระเกียรติ 'ด้วยพลังแห่งรัก' ซึ่งจัดทำโดยกองราชเลขาธุการในพระองค์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖ รอบว่า "...เวลาเสด็จฯ แปรพระราชฐานไปแต่ละภาค ในการเสด็จฯ ออกเยี่ยมราษฎร แต่ละวัน นอกจากจะทรงจัดให้มีคณะล่วงหน้าออกไปรักษาชาวบ้านก่อนที่พระองค์ท่านจะเสด็จฯ ไปถึงแล้ว ยังโปรดให้มีหน่วยแพทย์ที่บริเวณด้านหน้าพระตำหนักด้วย ชาวบ้านจะมากันเยอะมาก ทั้ง ๆ ที่แต่ละจังหวัดมีโรงพยาบาลที่ทันสมัยอยู่แล้ว แต่ชาวบ้านอยากมาหาหมอหลวงมากกว่า เขาบอกว่าศรัทธาและเชื่อว่าหมอหลวงเก่ง ใจดี หมอดี ยาคดี แล้วก็ตรวจละเอียด เฉพาะที่ตรวจหน้าวันนี้ ประชาชนก็มากันตกรันละเป็นพัน ๆ คล้ายโอพีดีของโรงพยาบาล ได้ช่วยแบ่งเบาภาระของโรงพยาบาลไปมาก ... คงไม่มีวังของพระเจ้าแผ่นดินหรือพระราชินีที่ไหนเปิดต้อนรับประชาชนขนาดนี้..."^{๓๒} รวมทั้งคำบอกเล่าของนายแพทย์ปริญญา สาภิักษณ์ แพทย์ประจำโรงพยาบาลศิริราช ผู้ถวายงานรับใช้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๗ สมัยที่บางอำเภอในจังหวัดนราธิวาสยังไม่มีแพทย์สักคน บางครั้งมีการผ่าตัดวันละนับสิบราย จนถึงวันนี้สภาพชนบทเปลี่ยนแปลงไป แต่ชาวบ้านก็ยังมั่นใจเมื่อมาพบแพทย์ที่หน้าวังหรือหน่วยแพทย์พระราชทานที่ว่า "...บางครั้งมาจากที่ไกล ๆ จากโรงพยาบาลที่มีเครื่องมือพร้อม เพราะเขารู้สึกว่ารักษาหน้าวัง หรืออยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์แล้ว จะได้รับการรักษาที่เรียกว่าไม่มีอะไรดีกว่านี้อีกแล้ว ...เป็นการรักษาที่สุดยอด..."^{๓๓} นับได้ว่าสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ในการพระราชทานความช่วยเหลือรักษาพยาบาลแก่ราษฎรที่เจ็บป่วยในพื้นที่ภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิมที่มีฐานะยากจนมาอย่างต่อเนื่อง และกระทั่งจนถึงปัจจุบัน พระองค์ทรงมีคนไข้ชาวไทยมุสลิมจากพื้นที่ภาคใต้เข้ารับการรักษาในพระบรมราชานุเคราะห์อยู่เป็นจำนวนมาก

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานความช่วยเหลือในการส่งเสริมและสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนชาวไทยมุสลิม ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ภาคใต้ ทั้งในเรื่องพิบัติภัยทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งและปัญหาความเดือดร้อนจากทุพภิกขภัยต่าง ๆ ในเรื่องนี้ ท่านผู้หญิงจรุงจิตต์ ทีขะระ รองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ได้กล่าวว่า “...พระองค์จะพระราชทานความช่วยเหลืออยู่ตลอดค่ะ อย่างที่บอกคลังของวังอยู่ที่ทักษิณราชินีเวชณ์ พระองค์ท่านทรงรับสั่งว่าให้เอาของในคลังออกไปช่วยได้เลยในเวลาที่เกิดเหตุแล้วยังทรงกำชับว่าอย่าเก็บไว้จนหมดอายุ หรืออีกเดือนหนึ่ง หรือสองอาทิตย์จะหมดอายุแล้วค่อยเอาไปแจก ทรงให้เอาไปแจกเขาในทันทีนะคะแล้วยังหมั่นเวียนเมื่อแม่ไปถึงทวาร ตำรวจตระเวนชายแดนและอาสาสมัครต่าง ๆ ในเวลาที่เกิดเหตุการณ์ด้วย ซึ่งก็ได้รับกันโดยทั่วค่ะ...”^{๓๔} และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้พระราชทานความช่วยเหลือแก่นายเย็น แก้วมะณี หรือ ปูเย็น ชายชาชาวไทยมุสลิม วัย ๑๐๕ ปี ซึ่งดำรงชีพด้วยการดักกวนหาปลาและอาศัยอยู่ในเรือที่จอดริมแม่น้ำเพชรบุรี อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี โดยทรงมีรับสั่งให้ทางจังหวัดเพชรบุรีช่วยดูแลจัดหาอาหารและหมั่นมาตรวจสุขภาพปูเย็น และต่อมาปูเย็นได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานเรือลำใหม่ซึ่งทำด้วยไฟเบอร์กลาสเพื่อใช้แทนเรือเหล็กลำเดิมที่อยู่ในสภาพทรุดโทรม กระทั่งใน พ.ศ. ๒๕๕๑ ปูเย็นได้เสียชีวิตลงด้วยวัย ๑๐๘ ปี สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้พระราชทานเงินช่วยเหลืองานศพของปูเย็นผ่านทางจังหวัดเป็นจำนวน ๒๐๐,๐๐๐ บาท

พระราชสมัญญานาม ‘สมเด็จพระครูของปวงชน’

‘การศึกษา’ นับเป็นเรื่องที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงสนพระราชหฤทัยและทรงให้ความสำคัญเป็นพื้นฐานมาตั้งแต่แรกเริ่ม พระองค์ทรงมีพระราชวิสัยทัศน์กว้างไกลและทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับการศึกษาว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นยิ่งสำหรับการพัฒนาประเทศชาติต่อไป ดังพระราชดำริสบางตอนซึ่งพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ความว่า^{๓๕}

“...การพัฒนาคนเป็นสิ่งสำคัญเท่ากับชาติ ถ้าไม่พยายามพัฒนาคนให้อยู่ในสภาพที่อยู่ดีกินดี มีการศึกษา และอาชีพ คนก็ไม่สามารถพัฒนาชาติให้เจริญได้ การพัฒนาคนจึงเท่ากับการพัฒนาประเทศ ... ถ้าใครมีความสามารถที่จะเรียนสูงสุดแค่ไหนก็ให้เขาเรียนไปจนถึงที่สุด แต่คำว่าการศึกษา นั้น ไม่จำเป็นว่าต้องอยู่ในโรงเรียนเสมอไป ยังมีทางเลือกอีกหลายทาง ...”

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงดำเนินรอยตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการส่งเสริมและสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนชาวไทยในรูปแบบต่าง ๆ ตามความรู้ ความสามารถ และความต้องการที่แท้จริง ไม่ว่าจะเป็นการพระราชทานทุนการศึกษาแก่นักเรียน พระมหากรุณาธิคุณในการสร้างโรงเรียน การพระราชทานพระราชทรัพย์อุดหนุนโรงเรียน การพระราชทานอุปกรณ์การเรียน พระมหากรุณาธิคุณที่ทรงรับโรงเรียนไว้ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ตลอดจนรวมถึงการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมโรงเรียนต่าง ๆ นับได้ว่าเป็นพระราชกรณียกิจประการสำคัญที่ส่งผล

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับเด็กจากครอบครัวยากจน แต่เล่าเรียนดีไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์

ให้การศึกษาของไทยยกระดับไปสู่การพัฒนามาบนพื้นฐานของการยืนอยู่บนศักยภาพของตนเองและเป็นไปตามมาตรฐานสากลเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของนานาชาติ และด้วยพระราชอัธยาศัยโปรดการอธิบายบอกเล่าสั่งสอน และพระราชกุศโลบายอันแยบยลทางการศึกษา พระองค์ยังทรงมีพระเมตตาแก่บรรดาข้าราชการบริพารผู้ถวายงานใกล้ชิด ทหารผู้ถวายอารักขา ไปจนประชาชนที่อยู่ห่างไกล จากโอกาสการเรียนรู้ทั้งผู้ใหญ่และผู้เยาว์ ทรงปรารถนาให้ทุกคนมีความใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ด้วยทรงเห็นว่าการศึกษานั้น ทำให้ก้าวทันโลกและช่วยไม่ให้ถูกเอาเปรียบ^{๓๖} สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงทรงได้รับการถวายราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติด้วยพระราชสมัญญานามในหมู่ประชาชนชาวไทยว่า ‘สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ’ ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์ไว้อย่างละเอียดครอบคลุมในหนังสือ ‘สมเด็จพระนางเจ้ากับการศึกษา’ ความว่า “...สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณเป็นครูตั้งแต่ทรงพระเยาว์ โดยเล่นเป็นครูกับนักเรียน เรียกเด็ก ๆ ในบ้านมาสอน หนังสือตั้งแต่ข้าพเจ้ายังเล็ก ๆ ก็ได้เป็นนักเรียนของท่านเหมือนกัน (คราวนี้เป็นจริง ๆ ไม่ใช่เล่นอีกต่อไป) ที่เรียนอยู่ก็มีหลายวิชา...”^{๓๗} นอกจากนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชอุปนิสัยรักการอ่านหนังสือเป็นอย่างมาก และจนกระทั่งในปัจจุบันก็ยังทรงอ่านหนังสืออยู่ตลอดเวลา จะเห็นได้จากคำกล่าวของท่านผู้หญิงจรงจิตต์ ที่พระมารดาเลขาธุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถที่ว่า “...สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงอ่านหนังสือมาก และพระองค์ท่านก็ทรงพระอักษรมาก พระองค์ท่านทรงอ่านหนังสือหลายอย่างคะ เช่น Newsweek , TIME หรือ World Watch พระองค์ท่านทรงอ่านหมด แล้วหนังสือจากต่างประเทศ พระองค์ท่านก็ทรงอ่านเป็นเล่ม ๆ บางครั้งเมื่อพระองค์ท่านทรงพบบทความดี ๆ ก็จะทรงสำเนาและแจกให้ และถ้าเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งยากสำหรับพวกเราที่จะอ่าน พระองค์ท่านก็จะทรงให้ผู้รู้แปล ซึ่งในสมัยก่อนต้อง

มีคนทำข่าวแปลนะคะ อย่างท่านผู้หญิงสุประภาดา (ท่านผู้หญิงสุประภาดา เกษมสันต์) ท่านก็ต้องนั่งแปล คุณชายทองน้อย (ม.ร.ว.ทองน้อย ทองใหญ่) ก็เคยนั่งแปล ซึ่งพระองค์ท่านทรงส่งให้แล้วก็นั่งแปล พอแปลเสร็จ เราก็ต้องพิมพ์เป็นภาษาไทยและตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อให้พระองค์ท่านทรงอ่าน แล้วทีนี้ก็จะสำเนาแจกจ่ายข้าราชการ ผู้ที่มาถวายอารักขา และแจกจ่ายไปยังต่างจังหวัดบ้างคะ พระองค์ท่านทรงเป็นนักการศึกษานะคะ ...”^{๓๔}

‘ศาลารวมใจ’ ถือเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของราษฎรชาวไทยซึ่งอยู่ในภาคพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ ทั้งภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ทั้งนี้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างไว้ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ราษฎรสามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเอง และเป็นที่พบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด สร้างความสามัคคีให้เกิดในชุมชน หนังสือประเภทต่าง ๆ ที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถพระราชทานไว้ที่ศาลารวมใจทุก ๆ แห่ง คือ หนังสือความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเทศไทย ประวัติศาสตร์ วรรณคดี ศาสนา

วันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๒๖ ณ ศาลารวมใจวัดพระพุทธ อำเภอดงบัง จังหวัดนครราชสีมา

ขนบธรรมเนียมประเพณี นวนิยายที่มีคติสอนใจ และคู่มือทางการเกษตร เป็นต้น ซึ่งทำให้สามารถติดตามข้อมูลข่าวสารในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับบ้านเมืองได้ นอกจากนี้ยังมีรูปภาพติดตามผนัง มีสมุดภาพซึ่งรวบรวมภาพต่าง ๆ จากนิตยสาร ปฏิทินหรือภาพสิ่งที่น่าสนใจของประเทศไทย บางคราวที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปทรงเยี่ยมราษฎรก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ราษฎรเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทที่ศาลารวมใจ ศาลารวมใจนั้นนอกจากเป็นห้องสมุดที่ประชาชนสามารถหาความรู้ด้วยตนเองแล้ว ยังมีห้องปฐมพยาบาลที่ให้การรักษายาบาลเบื้องต้น ศาลารวมใจจึงเปรียบเสมือนจุดศูนย์รวมของประชาชนในท้องถิ่นทุรกันดาร เป็นทั้งห้องสมุด ห้องพยาบาล และห้องประชุมในคราวเดียวกัน^{๓๕} กล่าวได้ว่าพระองค์ทรงให้ความสำคัญกับศาลารวมใจ

ในการเป็นศูนย์การศึกษาด้วยตนเองสำหรับราษฎรในพื้นที่ที่ห่างไกล ดังคำกล่าวของท่านผู้หญิง นราวดี ชัยเจนิยน นางสนองพระโอษฐ์ได้กล่าวไว้ในหนังสือเฉลิมพระเกียรติ ‘ด้วยพลังแห่งรัก’ ซึ่งจัดทำโดยกองราชเลขาการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖ รอบว่า “...สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงสนพระทัยที่จะให้คนมีความรู้กว้างขวาง ที่สำคัญไม่ได้ทรงคิดอย่างเดียว แต่ทรงปฏิบัติด้วยที่ ‘ศาลารวมใจ’ ในช่วงแรกที่เสด็จฯ นั้น พระองค์ ท่านจะทรงสอนชาวบ้านเอง โปรดให้จัดทำภาพเป็นอัลบั้มเลย ทรงพลิกเปิดให้ชาวบ้านดูแล้วก็ทรงอธิบาย...”^{๔๐}

สำหรับพื้นที่ภาคใต้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงสร้างศาลารวมใจไว้ที่วัดพระพุทธ บ้านวัดพระพุทธ หมู่ที่ ๓ ตำบลพร่อน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๑ และที่วัดสารวันบ้านลุดง (สารวัน) หมู่ที่ ๒ ตำบลไทรทอง กิ่งอำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๗ ซึ่งแม้ว่าศาลารวมใจทั้งสองแห่งจะตั้งอยู่ในบริเวณวัด หากแต่ก็มิได้เป็นอุปสรรคสำหรับชาวไทยมุสลิมในการจะมาเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทและเข้ามาศึกษาหาความรู้ รวมทั้งทำกิจกรรมอื่นๆ เลย เนื่องจากบริเวณที่ตั้งของศาลารวมใจทั้งสองแห่งนั้นเป็นพื้นที่ที่มีทั้งวัดและมัสยิดอยู่ไม่ไกลกัน ราษฎรชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมานานนับแต่อดีต ไม่เคยต้องประสบกับปัญหาความขัดแย้ง ทุกคนไม่ว่าจะเป็นชาวไทยมุสลิมหรือชาวไทยพุทธต่างช่วยเหลือเกื้อกูล เรียนรู้ และเข้าใจในวิถีชีวิตและธรรมเนียมปฏิบัติซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาลารวมใจที่วัดสารวัน อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี ได้พัฒนาจนเจริญก้าวหน้าเป็น “อุทยานการศึกษา” นอกจากนี้ เป็นระยะเวลาช้านานแล้วที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานทุนการศึกษาแต่ละระดับให้แก่นักเรียนชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งยากจนแต่ขาดโอกาสทางการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ โดยให้อยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์เป็นจำนวนมาก ดังตัวอย่างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานความช่วยเหลือเรื่องทุนการศึกษาแก่บุตรของผู้ประสบเหตุจากการลอบวางระเบิดท่าอากาศยานหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวนทั้งหมด ๕ คน ซึ่งในจำนวนนี้เป็นชาวไทยมุสลิม ๓ คน กล่าวคือ พระองค์ได้ทรงรับบุตรสาว ๓ คนของนายอาซิด นิมูสา ผู้ที่ได้รับบาดเจ็บสาหัสจากเหตุลอบวางระเบิดไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์จนจบการศึกษาและพระราชทานเงินช่วยเหลือเป็นทุนการศึกษาประจำปี ๒๕๔๔ โดยนางสาวอุศนา นิมูสา ทรงรับเป็นนักเรียนในพระบรมราชานุเคราะห์จนจบการศึกษาปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย และพระราชทานเงินจำนวน ๒๐,๐๐๐ บาท เป็นทุนการศึกษาประจำปี ๒๕๔๔ นางสาวปารินดา นิมูสา ทรงรับเป็นนักเรียนในพระบรมราชานุเคราะห์จนจบปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยเมืองหาดใหญ่ และพระราชทานเงิน จำนวน ๒๐,๐๐๐ บาท เป็นทุนการศึกษาประจำปี ๒๕๔๔ และนางสาวรอฮันนี นิมูสา ทรงรับเป็นนักเรียนในพระบรมราชานุเคราะห์ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๔๔ จนจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัยสมบูรณ์กุลกันยา และพระราชทานเงินจำนวน ๘,๐๐๐ บาท เป็นทุนการศึกษาประจำปี ๒๕๔๔ และหากสอบเข้าศึกษาต่อสถาบันอุดมศึกษาของรัฐได้ทีใด ก็ให้แจ้งรายละเอียดให้ทราบเพื่อพิจารณาต่อไป^{๔๑}

วันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๖ พระราชทานรางวัลแก่นักเรียนของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ แผนกสถานย่านลิหมะ
ในระหว่างเสด็จฯ แปรพระราชฐานประทับแรม ณ พระตำหนักทักษิณราชินิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส

สายพระเนตรอันยาวไกลต่อหัตถกรรมพื้นบ้านสู่งานศิลปาชีพ

ภายหลังจากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวใน การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในภาคพื้นที่ยี่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นต้นมา พระราชกรณียกิจประการสำคัญของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถที่ทรงบำเพ็ญปฏิบัติเพื่อ ประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนชาวไทยจนเป็นที่แซ่ซ้องสดุดีไปทั่วสารทิศ อันแสดงถึงน้ำ พระราชหฤทัยที่เปี่ยมล้นด้วยพระเมตตา สายพระเนตรที่ลุ่มลึกกว้างไกล และพระอัจฉริยภาพเลิศล้ำ นั่นคือ ทรงฟื้นฟูและส่งเสริมหัตถกรรมพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นทั่วทุกภูมิภาคให้เป็นอาชีพในการเสริม สร้างรายได้ ด้วยพระองค์ทรงตระหนักว่าหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นงานฝีมือที่มีกันอยู่ในทุกครัวเรือนซึ่ง ทำขึ้นจากสิ่งที่เป็นธรรมชาติรอบตัวเพื่อประโยชน์ใช้สอยต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ถือเป็น ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ถ่ายทอดกันมายาวนาน นอกจากนี้แล้วพระองค์ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ โปรดกระหม่อมส่งครูไปสอนเพิ่มเติมด้วย และที่สำคัญในหลายพื้นที่ พระองค์ทรงเป็นผู้ริเริ่มให้มิงาน หัตถกรรมบางประเภทขึ้น โดยทรงพิจารณาตามวัตถุดิบที่มีอยู่และจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ โปรด กระหม่อมส่งครูที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญไปฝึกสอนเช่นเดียวกัน เนื่องจากทรงเชื่อมั่นว่าคนไทยมี ความสามารถทางการฝีมืออยู่ในตัว ดังนั้น นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นต้นมา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงมีพระราชดำริให้เกิดโครงการส่งเสริมอาชีพของราษฎรในพื้นที่ต่าง ๆ ด้วยงาน หัตถกรรม อันได้แก่ โครงการอาชีพกลุ่มสตรีหมู่บ้านหุบกระพง จังหวัดเพชรบุรี (การผลิตสิ่งประดิษฐ์ จากป่านศรนารายณ์) โครงการดอกไม้ประดิษฐ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โครงการสนับสนุนการทอ

ผ้าไหมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โครงการทอดผ้าฝ้าย และโครงการจักสานย่านลิเภาในภาคใต้ โครงการปั่นตุ๊กตาไทยหรือตุ๊กตาชาววัง จังหวัดอยุธยา เป็นต้น^{๔๒}

กระทั่งใน พ.ศ. ๒๕๑๙ พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ก่อตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษในพระบรมราชินูปถัมภ์ (ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (The Foundation for the Promotion of Supplementary Occupations and Related Techniques of Her Majesty Queen Sirikit of Thailand - SUPPORT Foundation)^{๔๓} โดยมีวัตถุประสงค์แรกเริ่มเพื่อที่จะช่วยเหลือราษฎรที่มีความเดือดร้อนจากปัญหาการทำมาหากิน ด้วยการที่ทรงสนับสนุนให้นางานหัตถกรรมพื้นบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ มาเป็นอาชีพเสริมในการเพิ่มรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว โดยในเบื้องต้นพระองค์จะทรงรับซื้อไว้เอง และภายหลังจากนั้นทรงช่วยหาตลาดให้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทรงดูแลอย่างครบวงจร^{๔๔} ซึ่งการพระราชทานความช่วยเหลือในลักษณะนี้ ถือเป็นการช่วยเหลือราษฎรให้ดำรงชีพในระยะยาวอย่างยั่งยืนโดยแท้ อันเป็นไปตามแนวพระราชดำริและพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงมุ่งเน้นให้ประชาชนพึ่งพาตนเองบนพื้นฐานของการพออยู่พอกินตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง^{๔๕} ดังพระราชดำรัสบางตอนเมื่อครั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาวันอาทิตย์ที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ ความว่า^{๔๖}

“...ข้าพเจ้าได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงนำของพระราชทานไปช่วยเหลือราษฎร มักจะเป็นเครื่องอุปโภคและบริโภค พระเจ้าอยู่หัวรับสั่งกับข้าพเจ้าว่าการช่วยเหลือแบบนี้เป็นการช่วยเหลือเฉพาะหน้า ซึ่งช่วยเขาไม่ได้จริง ๆ ไม่เพียงพอทรงคิดว่าทำอย่างไรจึงจะช่วยเหลือชาวบ้านเป็นระยะยาว คือ ทำให้เขามีหวังที่จะอยู่ดีกินดีขึ้น ... ข้าพเจ้าจึงเริ่มคิดหาอาชีพเสริมให้แก่ครอบครัวชาวนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงหาแหล่งน้ำให้การทำไร่นาของเขาเป็นผลต่อประเทศชาติต่อบ้านเมือง ทรงพระดำเนินไปดูตามไร่ของเขา ทรงคิดว่านี่เป็นการให้กำลังใจ และที่ทรงให้ข้าพเจ้าดูแลครอบครัว เลยเป็นที่เกิดของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ...”

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงฟื้นฟูและส่งเสริมหัตถกรรมพื้นบ้านให้เป็นอาชีพเสริมแก่ราษฎรในแต่ละท้องถิ่น ทั้งภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยผ่านการดำเนินงานของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ นับเป็นระยะยาวนานเวลากว่า ๓๕ ปี พระองค์ทรงทุ่มเทพระวรกายอย่างหนักในการพัฒนางานหัตถกรรมพื้นบ้านมาอย่างต่อเนื่อง จนทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและกลายเป็นงาน ‘ศิลปาชีพ’ ประเภทต่าง ๆ ที่คงลักษณะแบบดั้งเดิมและแบบประยุกต์ มีความสวยงามประณีตและมีชื่อเสียงเป็นที่นิยม จนได้รับการยกย่องชื่นชมทั้งจากภายในประเทศและต่างประเทศมาจนกระทั่งปัจจุบัน ทั้งนี้การปฏิบัติพระราชกรณียกิจประการสำคัญในการส่งเสริมงานหัตถกรรมท้องถิ่นสู่งานศิลปาชีพดังกล่าวมิเพียงทรงมุ่งหวังเพื่อให้ราษฎรที่ทุกข์ยากในถิ่นทุรกันดารมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเท่านั้น หากทว่ายังเท่าทันทรงให้ ‘โอกาส’ แก่ราษฎรในการพัฒนาตนเองตามศักยภาพและความรู้ความสามารถ

ทรงเป็นกำลังใจให้ชาวบ้านในพื้นที่ภาคใต้สานเสื่อกระจูดและเสื่อเกย และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการประกวดเสื่อทั้งเสื่อโบราณและเสื่อสานใหม่ โดยพิจารณาจากความประณีตของฝีมือ

และที่สำคัญ คือ มีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นที่จะธำรงอนุรักษ์งานหัตถกรรมท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งเป็นงานศิลปะพื้นบ้านไทยโบราณอันทรงคุณค่า เพื่อให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติสืบไป เนื่องจากทรงพบว่าคนไทยในทุกภาคมีความถนัดทางงานฝีมือเป็นอย่างมาก ในหลายท้องถิ่นมีช่างฝีมือเป็นเลิศซึ่งสืบทอดงานศิลปะมาจากบรรพบุรุษ และนับวันจะเสื่อมสูญไป^{๔๗} นับได้ว่าทรงเป็นองค์ผู้บุกเบิกในการรังสรรค์ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นที่มีอยู่หลากหลายให้คงความเป็นอัตลักษณ์และก้าวสู่ความเป็นศิลปวัฒนธรรมไทยที่วิจิตรล้ำค่าอย่างแท้จริง

ในพื้นที่ภาคใต้แถบจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ซึ่งราษฎรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามนั้น งานหัตถกรรมพื้นบ้านที่โดดเด่น คือ งานจักสานที่ใช้พืชผลจากธรรมชาติเป็นวัตถุดิบ อาทิ งานจักสานกระจูดเพื่อเป็นเสื่อ กระเป๋า กล่อง กระบุง ฯลฯ (กระจูดเป็นพันธุ์ไม้จำพวก ‘กก’ ลักษณะ

ลำต้นกลมสีเขียวอ่อน ดินสอดำ สูงประมาณ ๑ - ๒ เมตร ออกดอกเป็นกระจุกแน่นคล้ายดอกกระเทียมที่ขั้วลำต้นใกล้ยอดกระจุกหนึ่ง แต่มีช่อดอกปลายลำต้นอีกหนึ่งช่อซึ่งมีใบเล็กประกบช่อด้วย กระจูดชอบขึ้นในพื้นที่น้ำขังซึ่งเรียกว่าโพหรือพรุ มีถิ่นกำเนิดจากทางเกาะมาดากัสการ์ มอริเชียส ลังกาสุมาตรา แหลมมลาญ และหมู่เกาะต่าง ๆ ในแหลมมลายู อินโดจีนตอนริมฝั่งทะเล ฮองกง บอร์เนียว ตลอดถึงออสเตรเลีย ริมฝั่งตะวันออก แหล่งผลิตที่สำคัญอยู่ที่หมู่บ้านทะเลน้อยจังหวัดพัทลุง หมู่บ้านปอกรัง จังหวัดสุราษฎร์ธานี หมู่บ้านสะกอม จังหวัดสงขลา หมู่บ้านทอนทอน จังหวัดนราธิวาส^{๔๘}) งานจักสานโบราณและพานั้น (เป็นพืชที่พบมากแถบบ้านอ่าวมะนาว ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส) เป็นของใช้ประเภทต่าง ๆ เช่น กล่อง กระเป๋า หมวก เป็นต้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งงานจักสานย่านลิเภา (ย่านลิเภาหรือลิเภาเป็นพืชประเภทเฟิร์นเถาชนิดหนึ่ง พบได้มากทางภาคใต้) ซึ่งเป็นงานที่ยาก ใช้เวลาทำนาน ทำให้มีความสวยงามและละเอียดประณีต โดยในปัจจุบันมีราคาสูงและได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในต่างประเทศ ผลิตภัณฑ์จากงานจักสานย่านลิเภา ได้แก่ กระเป๋าแบบโบราณอย่างหีบหมาก กระเป๋าถือสตรี กำไล พาน และของใช้อื่น ๆ ทั้งนี้พระองค์ทรงส่งเสริมสนับสนุนงานสานย่านลิเภามาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ โดยเมื่อครั้งพระองค์เสด็จพระราชดำเนินประทับ ณ พระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ จังหวัดนราธิวาส ได้ทอดพระเนตรต้นย่านลิเภาที่ขึ้นอยู่

เป็นจำนวนมากในป่าจังหวัดนราธิวาส จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้งกลุ่มจักสานย่านลิเภาขึ้นในอำเภอบาเจาะ อำเภอยี่งอ และอำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส ทั้งยังทรงส่งครูผู้เชี่ยวชาญไปสอนเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปทรงและลวดลายต่าง ๆ รวมทั้งต้นแบบที่มาจากจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยในระยะแรกครูและสมาชิกกลุ่มจักสานย่านลิเภาส่วนใหญ่เป็นสตรีมุสลิมมีประมาณ ๒๐๐ คน^{๔๙} (ในระยะหลังสมาชิกกลุ่มจักสานย่านลิเภามีจำนวนมากขึ้นประมาณ ๘,๙๖๕ คน)^{๕๐} นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงคำนึงถึงย่านลิเภาในฐานะที่เป็นวัตถุดิบสำคัญในการผลิต จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสอนวิธีการเก็บรักษาลิเภาที่ถูกต้อง เพื่อให้คงอยู่ในธรรมชาติได้ตลอดไป^{๕๑}

พระราชดำริอันแสดงถึงพระปรีชาและน้ำพระราชหฤทัยที่ห่วงใยของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในการส่งเสริมและอนุรักษ์ดูแลย่านลิเภานี้ ทำให้นายปิ๊ดปี๋ ชาวไทยมุสลิมซึ่งเป็นสมาชิกโครงการศิลปาชีพ กลุ่มจักสานย่านลิเภา จังหวัดนราธิวาส กล่าวด้วยความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ว่า “... ผมเคยได้ยินปู่ ย่า ตา ยาย บอกไว้ว่าสมัยก่อนย่านลิเภาเป็นของจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เคยเสด็จฯ ไปทรงพบกระเป๋าย่านลิเภาที่นครศรีธรรมราช และต่อมาเมื่อพระองค์ท่านเสด็จฯ ไปประทับแรมที่จังหวัดนราธิวาส ก็ทรง

ทรงชื่นชมกระเป๋าม้าไม้ไผ่ลายขีดและกระเป๋าย่านลิเภา ซึ่งมีความงามไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

พบว่ามัตันลิเภาขึ้นอยู่เป็นจำนวนมากตามป่าพรุ และพระองค์ท่านก็ทรงได้ยืมว่าต้นลิเภานี้เหมือนกับนครศรีธรรมราชที่สานกระเป๋าย่านลิเภาได้เหมือนกัน ซึ่งที่นราธิวาสนี้ก็มีการสานย่านลิเภามาเรื่อย ๆ และนำมาถวายพระองค์ท่าน... สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงเช่าสวนยางไว้ให้ชาวบ้านเข้าไปตัดต้นยางและเพื่อเลี้ยงต้นลิเภาไว้ในสวนยาง ทำให้ชาวบ้านมีทั้งรายได้จากการกรีดยาง สานลิเภา และยังได้รับเงินพระราชทานจากที่ทรงเช่าพื้นที่อีกด้วย... ผมทำงานที่โครงการศิลปาชีพ ตั้งแต่ผมจบป.๖ พอจบก็ได้เข้าโครงการนี้เลย จนถึงปัจจุบันเป็นเวลา ๒๕ ปีแล้ว แรงบันดาลใจของผมเริ่มจากการที่ตอนเด็ก ๆ ผมสานย่านลิเภาไม่เป็นเลย แต่มีครูของหมู่บ้านอื่นไปสอนที่หมู่บ้านของผม พอตอนเย็นเลิกเรียนก็ไปดูที่ครูเขาสอน กลับไปบ้านก็ได้ฝึกไปเรื่อย ๆ ต่อมาสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ มาที่หมู่บ้าน ผมก็ได้ไปเข้าเฝ้าฯ และพระองค์ท่านก็ทรงรับผมมาอยู่ที่สวนจิตรลดา มาเรียนการสานย่านลิเภา ...ผมทำจักสานย่านลิเภามาตลอด ได้เงินพระราชทานหลายครั้ง

ทำให้ผมได้ปลูกบ้าน ซึ่งแต่ก่อนผม
ลำบากมาก ไม่มีอะไรเลยสักอย่าง ผม
มีพ่อแม่และพี่น้อง ๖ คน ตอนนี้มีผมมี
บ้านแล้ว ที่ผมมีทุกอย่างก็เพราะ
พระองค์ท่าน และปัจจุบันผมก็เป็นผู้
ช่วยครูสอนที่บ้านรอตันบาตู ซึ่งเป็น
โครงการเปิดใหม่ของพระองค์ท่าน เปิด
มาสัก ๔ ปีแล้ว ...”^{๕๒}

นอกจากงานจักสานย่านลิเภาซึ่งเป็น
ที่รู้จักแพร่หลายดังกล่าวแล้ว การ
ทอผ้าฝ้ายยังเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านทาง
ภาคใต้ที่น่าสนใจ สมเด็จพระนางเจ้าฯ
พระบรมราชินีนาถ ได้มีพระราชดำริให้
ราษฎรในจังหวัดนราธิวาสทอผ้าฝ้าย
เป็นอาชีพเสริม โดยเริ่มโครงการขึ้นเป็น
ครั้งแรกบริเวณวัดเชิงเขา อำเภอ
บาเจาะ จังหวัดนราธิวาส เมื่อครั้ง พ.ศ.๒๕๑๗ ที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไป
ประทับ ณ พระตำหนักทักษิณราชินี เพื่อทรงเยี่ยมเยียนราษฎรในพื้นที่ภาคใต้

ทรงใช้กระเป๋าทรงถือนสานด้วยย่านลิเภา ประกอบและตกแต่ง
ด้วยฝีมือช่างเงินและช่างทองของศิลปิน

ต่อมา พ.ศ. ๒๕๑๘ เมื่อสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับ ณ พระตำหนักทักษิณราชินี จังหวัดนราธิวาส
ได้มีพระราชดำริเริ่มให้สตรีไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ฝึกหัดการปักผ้าซึ่งเป็นงานฝีมือชนิด
ใหม่ เนื่องจากทรงสังเกตเห็นว่าสตรีเหล่านั้นคลุมศีรษะด้วยผ้าฮิญาบปักเป็นลวดลายต่าง ๆ สวยงาม
และทรงคำนึงว่าสตรีไทยโดยส่วนใหญ่มีพื้นฐานในการเย็บปักถักร้อยอยู่แล้ว คงจะเรียนรู้ขั้นตอนการ
ปักผ้าได้ไม่ยาก ภายหลังจากนั้น จึงได้มีพระราชเสาวนีย์ให้ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค นางสนอง
พระโอษฐ์จัดหาลายปักแบบไม่ยาก เริ่มจากลายดอกไม้เล็ก ๆ โดยให้ชาวบ้านจังหวัดนราธิวาสทดลอง
ปักดู และทรงส่งคุณข้าหลวงที่เคยเรียนวิธีปักชอยแบบไทยโบราณไปสอนชาวบ้าน พระราชทานอุปกรณ์
ในการปักทุกอย่าง และทรงรับซื้อผลงานของสมาชิกทุกคนเพื่อเป็นกำลังใจ ดังจะเห็นได้คำกล่าวของ
ท่านผู้หญิงจรัสจิตต์ ที่ชะระ รองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถที่ว่า^{๕๓} “...การปัก
ผ้าเป็นงานที่พระราชทานให้กับชาวภาคใต้ ทรงเห็นครอบคลุมห่วงใยมาก มีลูกมาก มีปัญหาด้าน
ครอบครัว รายได้น้อย ทรงคัดเลือกมาเล่าเรียนงานปัก เริ่มต้นจากการปักดอกไม้เล็ก ๆ เป็นการปัก
ชอยแบบไทยโบราณ ซึ่งต้องใช้การสอดประสานสีของงานปักให้มีความกลมกลืน มีเหลือบของสีอ่อน
แก่ ค่อย ๆ ทำจากหมู่บ้านหนึ่งไปยังอีกหมู่บ้านหนึ่ง กระทั่งปัจจุบันมีงานปักอยู่ทั่วทุกแห่ง นอกจาก
ภาคใต้แล้ว ยังขยายงานไปยังภาคอื่นด้วย... ภาพปักกับภาพวาด ถ้าคนปักเก่ง ๆ จะมองแทบไม่ออก
ซึ่งเคยจัดแสดงในงานศิลป์แผ่นดินที่พระที่นั่งอนันตสมาคมมาแล้ว มีผ้าปักหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็น
เป็นนางในวรรณคดี ภาพธรรมชาติ หรือภาพประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ ภาพสัตว์ป่า ภาพโบราณสถาน

วันที่ ๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๙ พระราชทานไก่พันธุ์ให้ราษฎรเลี้ยงไว้เพื่อเก็บไข่บริโภคเป็นการเสริมสร้างอาหารที่มีประโยชน์แก่เด็ก และสมาชิกทุกคนในครอบครัว ณ บ้านตะลุมปัน ตำบลตะลุมปัน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

แม้แต่ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ก็ได้รับความสนใจจากผู้คนมากมาย นี่คือ พระราชกรณียกิจหนึ่งที่ทรงช่วยให้คนมีงานทำ ชาวบ้านเองมีความตั้งใจมาก และอยากทำงานที่ยากกว่า เพราะนั่นหมายถึง รายได้และเงินรางวัลที่จะได้รับจากพระองค์ท่าน พระองค์ท่านไม่ได้สอนให้คนขี้เกียจ แต่สอนให้คนขยันหมั่นเพียร รู้จักที่จะสร้างงานของตนเองขึ้นมา เพื่อเป็นความภาคภูมิใจในการที่จะหารายได้ของตนเองขึ้นมาเลี้ยงดูครอบครัว คนปักผ้าเขาปักกันสุดฝีมือ มีพัฒนาการ คนไหนเก่งหน่อยจะปักผ้าเหมือนภาพเขียนต้นแบบ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจะทรงยกย่องชื่นชมให้ทำงานปักต่อไป มีเงินรางวัลให้มากขึ้นตามแต่ฝีมือและสภาพครอบครัว เนื่องจากจะมีประวัติครอบครัวแนบไปกับชิ้นงานด้วยทุกครั้ง และก่อนจะพระราชทานภาพให้ปักนั้น จะทรงอธิบายถึงภาพต้นแบบ อย่างเช่น ภาพธรรมชาติจะทรงสอนว่าป่าที่อุดมสมบูรณ์ด้วยต้นไม้จะช่วยดูดซับน้ำยามน้ำหลาก ต้นไม้จะทุเลาความแรงของน้ำลง เพื่อให้ผู้ปักได้เกิดความรู้สึกรักษาและหวงแหนป่าไม้โดยไม่ทำลาย แม้กระทั่งภาพวรรณคดีไทยจะทรงเล่าพระราชทานให้ฟังเพื่อให้ผู้ปักได้เกิดความสุข มีความสุขกับงานที่จะได้ทำ...” และจะเห็นได้จากคำกล่าวของนางโนริดา สาแล อายุ ๒๗ ปี ชาวบ้านตำบลดาฮัง อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส ปัจจุบันประกอบอาชีพกรีดยางพารา ซึ่งสมัครเป็นสมาชิกศิลปาชีพเมื่อ พ.ศ.๒๕๔๕ ที่ว่า “...ใช้เวลาว่างจากงานเพื่อหารายได้เสริม เมื่อก่อนกรีดยางเพียงอย่างเดียวมีเวลาว่าง แต่ก็ไม่ได้เอาเวลาไปเพิ่มรายได้ เมื่อได้เข้ามาเป็นสมาชิก แรก ๆ ก็รู้สึกว่ามีควมยากและต้องใช้เวลานาน การปักผ้า ๑ ผืนใช้เวลาประมาณ ๕ เดือน ได้รายได้ราว ๖,๐๐๐ - ๘,๐๐๐ บาท แต่สิ่งที่สำคัญกว่านั้น คือ การที่ได้มีโอกาสทำงานจากพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ หากมีโอกาสสอยากเข้าเฝ้ารับเสด็จฯ พระองค์ท่าน...”^{๕๔} ทั้งนี้ในปัจจุบันสมาชิกปักผ้าศิลปาชีพมีจำนวนนับหมื่นคน ส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ดีขึ้น สามารถหลุดพ้นจากหนี้สิน

และส่งลูกหลานเรียนหนังสือในระดับสูง ๆ ได้ ทุกคนภาคภูมิใจในฝีมือและความสามารถพิเศษของตนเอง กล่าวได้ว่าน้ำพระราชหฤทัยที่เต็มเปี่ยมด้วยพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถที่พระราชทานแก่สตรีไทยมุสลิมโดยเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ส่งผลให้การปักผ้ากลายเป็นศิลปหัตถกรรมที่สำคัญอีกแขนงหนึ่งของพื้นที่นั้น และที่สำคัญได้ส่งผลให้เกิดการรังสรรค์สืบสานงานปักผ้าแบบโบราณอันทรงคุณค่าที่สะท้อนถึงศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีความละเอียด ประณีตและวิจิตรงดงาม จนปรากฏเป็นผลงานแห่งแผ่นดินตราบมาจนถึงทุกวันนี้

พระราชเสาวนีย์เพื่อบรรเทาผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์

นับตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๓๗ เป็นต้นมา สภาพแวดล้อมของโลกได้เปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization Era) ซึ่งเป็นยุคที่มีความทันสมัย การติดต่อสื่อสารและการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในด้านต่าง ๆ เป็นไปอย่างไร้พรมแดน ภาคเศรษฐกิจและการค้ามีการแข่งขันอย่างเสรีและมุ่งเน้นแสวงหาความร่วมมือในการเสริมสร้างผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจเป็นที่ตั้ง อันส่งผลให้นานาประเทศ รวมทั้งประเทศไทยเกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วและก้าวกระโดด อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าสู่ พ.ศ.๒๕๔๐ ประเทศไทยต้องประสบกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งรุนแรง โดยได้เกิดปัญหาการล้มละลายหรือการปิดกิจการของบริษัทห้างร้านและโรงงานหลายแห่งเป็นจำนวนมาก ผลกระทบประการสำคัญที่ตามมา คือ ปัญหาการว่างงานอันเนื่องมาจากการปลดและลดการจ้างคนงาน ทั้งยังเกิดภาวะข้าวยากหมากแพง คนยากจนมีสูงขึ้น ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้มีมากขึ้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงทรงมีความห่วงใยในชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรในพื้นที่ต่าง ๆ เป็นอย่างมาก และในขณะเดียวกันก็มีราษฎรบางส่วนเข้ามาขอพระราชทานความช่วยเหลือ ของงานพระองค์ท่าน เนื่องจากตกงาน ไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้ที่จะเลี้ยงดูครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งราษฎรในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิมที่มีฐานะยากจน

ดังนั้น ใน พ.ศ.๒๕๔๒ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมจัดตั้งโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านปาฆาปือฮา อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส (ก่อนหน้านั้นใน พ.ศ.๒๕๔๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้งโครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริขึ้นเป็นครั้งแรกที่บ้านขุนแตะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ และหลังจากนั้นเป็นต้นมา โครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริก็เกิดขึ้นหลายแห่งในภาคพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะดำเนินการเกี่ยวกับการปลูกพืชผักชนิดต่าง ๆ การเลี้ยงสัตว์หลายประเภท เช่น เป็ด ไก่ พะ และแกะ เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ^{๕๕} ๑) เป็นแหล่งจ้างงานของชาวบ้านที่ยากจน ๒) เป็นแหล่งผลิตอาหารที่ปลอดภัยพอให้แก่ชุมชนนั้น ๆ และชุมชนใกล้เคียง ๓) เป็นแหล่งให้วิชาความรู้ในการประกอบอาชีพ และ ๔) สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ในอนาคต) ซึ่งการดำเนินงานในขั้นแรกได้รับความอนุเคราะห์เป็นอย่างดีจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส และจนถึง พ.ศ.๒๕๔๗ มีคนมาทำงานรายวัน ประมาณวันละ ๒๐๐ - ๒๕๐ คน^{๕๖} และต่อมาก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมจัดตั้งโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริขึ้นอีกในหลายพื้นที่ของจังหวัดนราธิวาสและปัตตานี

วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ เสด็จฯ ไปทรงเปิดโครงการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลตามแนวพระราชดำริน บ้านละเวง หมู่ที่ ๓ ตำบลคอนทราย อำเภอมะนัง จังหวัดปัตตานี

ในระยะเวลาที่ผ่านมา โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำรินในแต่ละภาคพื้นที่จะมีการจ้างคนมาทำงานวันละประมาณหลายร้อยคน ทั้งที่ตามสภาพความเป็นจริงของการดำเนินโครงการฯ อาจไม่มีความจำเป็นที่จะต้องจ้างคนมาทำงานเป็นจำนวนมากขนาดนั้น หากแต่เป็นพระราชประสงค์ที่ทรงมุ่งมั่นในการจะให้โครงการฯ เป็นแหล่งจ้างคนมาทำงานจำนวนมาก เพื่อจะเป็นการพระราชทานความช่วยเหลือได้อย่างทั่วถึง โดยที่มีได้ทรงดำริว่าจะต้องใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์มากแค่ไหนในการใช้จ่าย ดังปรากฏอย่างชัดเจนจากการที่เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบได้กราบบังคมทูลรายงานเกี่ยวกับการดำเนินโครงการฯ ในขั้นแรกที่ว่า “...ถ้าจ้างคนงานเข้ามาทำงานมาก ๆ อาจจะต้องขาดทุน เพราะผลผลิตออกมายังน้อยอยู่...” พระองค์ก็ทรงมีรับสั่งกลับไปว่า “...อย่ามาพูดเรื่องกำไรขาดทุนกับฉันนะ ฉันต้องการให้คนจนมีงานทำมาก ๆ ขาดทุนของฉัน คือ กำไรของแผ่นดิน ...”^{๕๗} พระราชดำรัสดังกล่าวถือได้ว่ามีความลึกซึ้งและกินใจยิ่งนัก และที่สำคัญได้แสดงให้เห็นถึงน้ำพระราชหฤทัยที่เปี่ยมด้วยพระเมตตาโดยแท้ เพราะนั่นหมายความว่าทรงมิได้นึกถึงกำไรหรือขาดทุนในทางเศรษฐกิจ หากแต่ทรงมุ่งเน้นกำไรทางสังคมอันนำมาซึ่งประโยชน์สุขของราษฎรชาวไทยเป็นสำคัญ

นอกจากนั้น การมุ่งแต่แสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของโลกในยุคโลกาภิวัตน์โดยละเลยและมองข้ามความสำคัญในเรื่องอื่น ๆ ยังมีส่วนนำมาซึ่งการทำลายระบบนิเวศวิทยาและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ จนทำให้เกิดภาวะความไม่สมดุล ดังจะเห็นได้ว่าชายฝั่งทะเลในหลายพื้นที่ของประเทศไทยต้องเผชิญกับความเสื่อมโทรมและการขาดแคลนสัตว์น้ำที่นับวันจะลดจำนวนลงไปมาก อันเนื่องมาจากการทำประมงในเชิงพาณิชย์มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บริเวณชายฝั่งทะเลอันดามันแถบจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส ซึ่งมีเพียงต้องประสบกับปัญหาดังกล่าวเท่านั้น หากแต่ยังต้องเผชิญกับผลกระทบต่อการทำประมงพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิมซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่แถบนั้น

สภาพปัญหาต่าง ๆ ที่มีแนวโน้มจะทวีความรุนแรงมากขึ้นดังกล่าว ได้ส่งผลให้ราษฎรชาวไทยมุสลิม บางส่วนขอพระราชทานความช่วยเหลือจากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งในที่สุดก็ได้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมจัดตั้งโครงการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลอันดามันอันเนื่อง มาจากพระราชดำริจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส โดยมีกิจกรรมการฟื้นฟูระบบนิเวศสัตว์น้ำในลักษณะ ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล (ปะการังเทียม) ถือได้ว่าเป็นโครงการ ที่บรรเทาปัญหาให้เบาบางลงไปได้มาก^{๔๘} ดังปรากฏได้จากคำกล่าวของท่านผู้หญิงจรงจิตต์ ที่ชะระ รองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถที่ว่า “...พระองค์ท่านทรงทำปะการังเทียมเพื่อ เป็นที่อยู่อาศัยและเป็นแหล่งอาหารให้สัตว์น้ำในทะเล ซึ่งอยู่ในโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร ชายฝั่งทะเลอันเนื่องมาจากพระราชดำริจังหวัดปัตตานีและจังหวัดนราธิวาส โดยเริ่มจากมีชาวบ้าน ที่เป็นมุสลิมเขียนจดหมายมากราบบังคมทูลว่าเขาออกไปจับปลาไม่ได้เลย เพราะมีแต่เรือขนาดเล็ก และเรือขนาดใหญ่ได้ออกไปจับหมดแล้ว ตอนนั้นก็ประมาณปีสอง พระองค์ท่านเสด็จฯ กลับมาก็ ทรงนั่งประชุมกับนักวิชาการหลายคน ซึ่งสุดท้ายก็สรุปว่าจะทำปะการังเทียมให้เป็นบ้านของปลาเล็ก ปลาน้อย พระองค์ท่านได้กราบบังคมทูลปรึกษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทางโทรศัพท์ ซึ่งพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงเตือนให้ตรวจสอบความแรงของกระแสน้ำและจุดที่จะวางปะการัง เพราะไม่

วันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ มีพระราชปฏิสันถารกับพระภิกษุและอิมาม ซึ่งชาวซึ่งถึงพระราชหฤทัยห่วงใย ในสถานการณ์ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในโอกาสเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรโครงการฟาร์มตัวอย่างบ้านโคกไร่ใหญ่ หมู่ที่ ๕ ตำบลสุไหงปาดี อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส

เช่นนั้น จะทำให้ปะการังเคลื่อนที่ได้ พระองค์ท่านได้เสด็จฯ ไปทรงเปิดโครงการวางปะการังเทียม มี ชาวบ้านมารอรับเสด็จฯ เป็นจำนวนมาก วันที่พระองค์ท่านเสด็จฯ ไปทรงเปิดโครงการฯ นั้น เราก็ได้ นั่งพูดคุยกับชาวบ้านระหว่างเรือขนาดเล็กกับเรือขนาดใหญ่ ก็บอกเขาไปว่าต่อไปไม่ต้องมีปัญหา

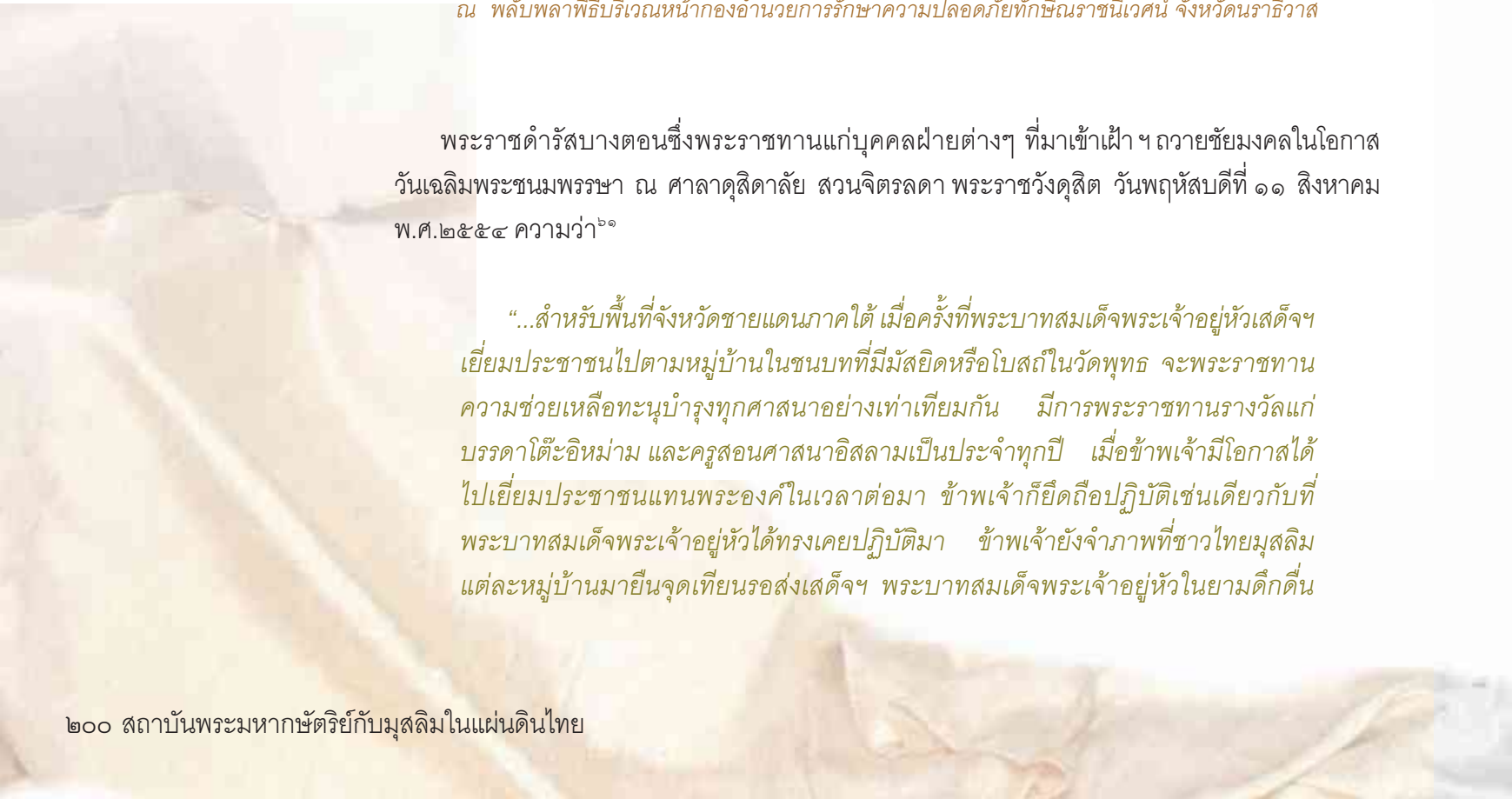
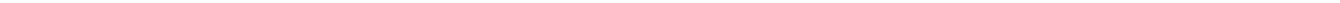
แล้ว เรือขนาดใหญ่ก็ไปหาปลานอกเขตปะการัง เรือขนาดเล็กก็อยู่ในเขตปะการัง ชาวบ้านเขาไป
ดำน้ำ แล้วก็ถ่ายปะการังเทียมมาให้ดู มีปลามาอยู่กันเต็มเลยคะ...”^{๕๙} พระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติ
ดังกล่าวเป็นที่ปรากฏแจ้งชัดถึงพระวิสัยทัศน์อันเฉียบคมและทรงรอบรู้ในสรรพวิชา ทั้งยังแสดงถึง
พระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ที่ทรงมีต่อประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าที่มีความยากไร้และประสบ
ปัญหาความเดือดร้อนในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในภาคพื้นที่ไหน ห้างไกลหรือทุรกันดารเพียงใด

๓ ทรงเป็นขวัญและกำลังใจในการเผชิญวิกฤติภัย

สืบเนื่องมาจากการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งได้แก่ ปัตตานี ยะลา
และนราธิวาสได้ปรากฏอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๔๗ เป็นต้นมา กระทั่งถึงปัจจุบันเป็นระยะ
เวลากว่า ๑๐ ปีแล้ว ความรุนแรงของปัญหาได้ขยายตัวและส่งผลให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐและประชาชน
ผู้บริสุทธิ์ทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิม ไม่เว้นแม้กระทั่งพระภิกษุสงฆ์และผู้นำทางศาสนาอิสลามในพื้นที่
ต้องเสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก ทั้งยังทำให้ทรัพย์สินของทางราชการและเอกชนเกิด
ความเสียหาย ตลอดจนสร้างความสูญเสียทางเศรษฐกิจในพื้นที่เป็นวงกว้าง จนอาจกล่าวได้ว่า
สถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ถูกจัดให้เป็นปัญหาความมั่นคงภายใน
ประเทศที่สำคัญในขณะนี้เลยก็ว่าได้

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงรับทราบความรุนแรงของสถานการณ์ความไม่สงบใน
จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยังคงดำเนินอยู่ผ่านพระเนตรพระกรรณมาโดยตลอด ทรงใส่พระราชหฤทัย
ติดตามข้อมูลข่าวสารในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอและใกล้ชิด ด้วยทรงห่วงใยความ
ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนชาวไทยทุกเชื้อชาติและศาสนา รวมตลอดถึงภิกษุสงฆ์
ผู้นำศาสนาอิสลาม และบุคคลากรฝ่ายต่าง ๆ ในพื้นที่เป็นอย่างมาก ดังปรากฏได้จากพระราชดำรัส
ในโอกาสต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระราชดำรัสแทบทุกครั้งในวันเฉลิมพระชนมพรรษา นับตั้งแต่
พ.ศ.๒๕๔๗ เป็นต้นมา ในที่นี้จะขออัญเชิญพระราชดำรัสบางตอนซึ่งพระราชทานแก่บุคคลที่มาเข้า
เฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่
พฤหัสบดีที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๔ ความว่า^{๖๐}

“...ปัญหาเรื่องความทุกข์ของประชาชนใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ข้าพเจ้า
มีคณะทำงานที่ได้บอกกับท่านแล้วว่าประกอบด้วยบุคลากรหลายฝ่าย อย่างเช่น
ท่านองคมนตรี รองสมุหราชองครักษ์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเลือกมาพระราชทาน
พระบรมราชานุญาตว่าให้มาช่วยข้าพเจ้าทำงาน ข้าพเจ้าคิดว่าความทุกข์อันใหญ่หลวง
ของชนในชาตินั้นเป็นเรื่องสำคัญ ที่พวกเราจะต้องร่วมมือร่วมใจกันให้พร้อมเพรียงทุก
ฝ่ายไม่ใช่แต่ข้าพเจ้าวิงอยู่คนเดียว หรือทางรัฐบาลวิงอยู่ลำพังนั้นไม่ได้ ประชาชนชาว
ไทยไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด ทุกคนควรต้องเคารพและยึดมั่นในหลักการของเมตตาธรรม
และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภายใต้กฎระเบียบของสังคมและกฎหมายของบ้านเมือง
คนไทยทั้งชาติ ไม่ว่าจะอยู่ภาคใดก็ตามของประเทศควรแสดงความเห็นอกเห็นใจ ความ
ห่วงใยอาทรต่อพี่น้องคนไทยร่วมชาติ ซึ่งเขากำลังมีความทุกข์อย่างเหลือล้นออกมาให้

วันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๗ เสด็จฯ ไปในพิธีสวนสนามของราษฎรอาสารักษามูบ่าน และในงานพระราชทานธง "พื้ทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต" และรวมพลังมวลดชน ณ พลั้พลาพื้บรวเณหน้ากองอำนวยการรักษาความปลอดภัยทักษ์ชนราชนเเวศน์ จ้งหวัดนราธเิฐ

พระราชดำรัสบางตอนซึ่งพระราชทานแก่บุคคลฝ่ายต่างๆ ที่มาเข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันพฤหัสบดีที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ความว่า^{๑๖}

“...สำหรับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ เยี่ยมประชาชนไปตามหมู่บ้านในชนบทที่มีมัสยิดหรือโบสถ์ในวัดพุทธ จะพระราชทาน ความช่วยเหลือทะนุบำรุงทุกศาสนาอย่างเท่าเทียมกัน มีการพระราชทานรางวัลแก่ บรรดาโต๊ะอิหม่าม และครูสอนศาสนาอิสลามเป็นประจำทุกปี เมื่อข้าพเจ้ามีโอกาสได้ ไปเยี่ยมประชาชนแทนพระองค์ในเวลาต่อมา ข้าพเจ้าก็ยึดถือปฏิบัติเช่นเดียวกับที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเคยปฏิบัติมา ข้าพเจ้ายังจำภาพที่ชาวไทยมุสลิม แต่ละหมู่บ้านมายืนจุดเทียนรอสงเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในยามดึกดื่น

คำคืนด้วยความห่วงใย เพราะเกรงว่าจะมีอันตรายเกิดขึ้นกับพระองค์ในขณะที่ทรงขับรถผ่านพื้นที่อันตรายต่าง ๆ ข้าพเจ้ารู้สึกประทับใจ ซาบซึ้งในความมีน้ำใจของราษฎรชาวไทยมุสลิมอยู่เสมอไม่เคยลืม เมื่อข้าพเจ้าได้ทราบว่ามีเหตุการณ์ทำร้ายพระสงฆ์เกิดขึ้นอยู่เนื่อง ๆ ในขณะออกบินทบาตตามหมู่บ้านของชุมชนไทยพุทธ ไม่เฉพาะแต่พระสงฆ์เท่านั้นที่ถูกลอบทำร้าย แม้แต่ราษฎรชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมเอง ตลอดจนข้าราชการครู ทหาร ตำรวจ พ่อค้า ประชาชน ถูกลอบทำร้ายเช่นเดียวกัน ...”

พระราชดำรัสบางตอนที่พระราชทานแก่ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดภาคใต้และผู้แทนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามภาคใต้ ณ ศาลาบุหลัน ทักษิณราชนิเวศน์ เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ อันแสดงถึงน้ำพระราชหฤทัยที่ทรงมีความห่วงใยต่อสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นเป็นอย่างยิ่ง ความว่า^{๒๒}

“...ท่านทั้งหลายคงทราบดีว่าสถานการณ์บ้านเมืองในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ขณะนี้มีการประทุษร้ายต่อชีวิตและทรัพย์สินของราษฎรซึ่งทำมาหากินอย่างสุจริตอยู่แทบจะทุกวัน นับเป็นสภาวะที่น่ารันทดใจเป็นอย่างยิ่งนัก เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายนที่ผ่านมา ข้าพเจ้าได้วิงวอนให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกฝ่าย ได้ร่วมมือร่วมใจสามัคคีกันปฏิบัติหน้าที่เพื่อปกป้องชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน แต่การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐเพียงฝ่ายเดียว คงจะประสบความสำเร็จไปไม่ได้ หากปราศจากความร่วมมือช่วยเหลือจากท่านทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นท่านจุฬาราชมนตรี คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด อิหม่าม และครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามทุกท่าน ข้าพเจ้าจึงปรารถนาจะเห็นท่านทั้งหลายได้ร่วมกันช่วยแก้ไขปัญหาของบ้านเมืองของเราในภูมิภาคนี้ให้กลับคืนสู่ปกติสุขโดยเร็ว เพื่อก่อให้เกิดความสันติสุขร่มเย็นอย่างถาวรตลอดไป...”

รวมทั้งพระราชดำรัสบางตอนในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนินไปในพิธีสวนสนามของราษฎรอาสารักษามุขบ้านและในงานพระราชทานธง “พิทักษ์ปาเพื่อรักษาชีวิต” และรวมพลังมวลชน ณ พลับพลาพิธีบริเวณหน้ากองอำนวยการรักษาความปลอดภัยทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ความว่า^{๒๓}

“...แผ่นดินไทยเป็นที่อยู่อาศัยของคนไทย ซึ่งประกอบขึ้นด้วยบุคคลหลายเชื้อชาติหลายภาษาและศาสนาอยู่ร่วมกันมาด้วยสันติสุขเป็นเวลายาวนาน ทุกคนมีสิทธิที่จะเลือกนับถือศาสนาใดก็ได้ตามความเชื่อศรัทธาของตน คนไทยมีจิตใจโอบอ้อมอารี มิได้มีความรังเกียจเคียดแค้นต่อบุคคลต่างศาสนา ดังจะเห็นได้จากการที่ประเทศไทยเรามีวัด มีมัสยิด และโบสถ์คริสต์กระจายอยู่ทั่วทุกหนแห่ง บางแห่งวัดและมัสยิดก็อยู่ใกล้กัน ไม่เคยมีเรื่องบาดหมางระหว่างคนต่างศาสนา จนเป็นที่กล่าวขวัญยกย่องของคนต่างชาติว่าเมืองไทยเป็นเมืองแห่งสันติสุข มาบัดนี้มีการลอบประทุษร้ายต่อชีวิตและทำลายทรัพย์สินของราษฎรผู้ซึ่งทำมาหากินอย่างสุจริตอยู่แทบทุกวัน ทำให้เกิดการสูญเสีย

บุคคลอันเป็นที่รักยิ่งในครอบครัว บางคนเป็นหัวหน้าครอบครัว ซึ่งเป็นเสาหลักของบ้าน ทำให้พ่อแม่ลูกต้องพรากจากกันโดยไม่มีวันกลับมาพบกันอีก ข้าพเจ้ามีความเห็นใจ และสงสารบุคคลเหล่านั้นที่ต้องประสบชะตากรรมโดยไม่รู้ตัว บางครอบครัวลูกยังเล็กยัง จำหน้าพ่อแม่ไม่ได้ พ่อก็ต้องจากไปโดยไม่มีวันกลับ เป็นที่น่ารังเกียจอย่างยิ่ง ถ้าหาก เหตุการณ์เช่นนี้เกิดกับครอบครัวของใครบ้าง ก็คงจะต้องมีความโศกเศร้าเสียใจไม่แพ้ กัน...”

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้พระราชทานความช่วยเหลือ แก่ราษฎรชาวไทยทั้งที่เป็นพุทธและมุสลิม ซึ่งได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ที่เกิดขึ้นโดยเท่าเทียมกันมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการรักษาพยาบาล โดยทรงรับไว้เป็นคนไข้ใน พระบรมราชานุเคราะห์ และพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการเป็นทุนการศึกษาสำหรับ บุตรของหัวหน้าครอบครัวที่บาดเจ็บและเสียชีวิต ดังตัวอย่างสำคัญเมื่อ พ.ศ.๒๕๔๘ ได้ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานความช่วยเหลือเรื่องทุนการศึกษาแก่บุตรของผู้ประสบเหตุจาก การลอบวางระเบิดท่าอากาศยานหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวนทั้งหมด ๕ คน ซึ่งในจำนวนนี้เป็น ชาวไทยมุสลิม ๓ คน โดยพระองค์ได้ทรงรับบุตรสาว ๓ คนของนายอาซิด นิมูสา ผู้ที่ได้รับบาดเจ็บ สาหัสจากเหตุลอบวางระเบิดไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์จนจบการศึกษาและพระราชทานเงินช่วยเหลือเป็นทุนการศึกษาประจำปี ๒๕๔๘ นอกจากนี้ ยังทรงให้การรักษาและดูแลเจ้าหน้าที่ของรัฐ ฝ่ายต่าง ๆ ทั้งทหาร ตำรวจ ฝ่ายปกครองและครูที่ได้รับบาดเจ็บอย่างใกล้ชิด ส่วนผู้ที่เสียชีวิตก็ ทรงมีพระเมตตาพระราชทานกำลังใจและทรงดูแลให้ความช่วยเหลือครอบครัวอย่างเต็มที่ โดยมีได้ ทรงแบ่งแยกความแตกต่างทางเชื้อชาติและศาสนาเลย

ขณะเดียวกันก็เป็นที่น่าทึ่งว่าสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงอนุเคราะห์ห่วงใย ผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นว่าจะทำให้ประชาชนต้องประสบความเดือดร้อนในการ ดำรงชีพ ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนดังกล่าว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า โปรดกระหม่อมจัดตั้งโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำรินี้ในหลายพื้นที่ของจังหวัดนราธิวาส ปัตตานี ยะลา และสงขลา ซึ่งรวมทั้งมียู่ ๒๖ แห่ง ประกอบด้วย จังหวัดนราธิวาส ๑๑ แห่ง จังหวัดปัตตานี ๑๑ แห่ง จังหวัดยะลา ๓ แห่ง และจังหวัดสงขลา ๑ แห่ง ทั้งนี้เพื่อเป็นแหล่ง ทำงานที่ปลอดภัยสำหรับราษฎรทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมที่ประสบความยากลำบากในการ ออกไปประกอบอาชีพ อันเนื่องมาจากอันตรายจากสถานการณ์ความรุนแรง ในโครงการ ฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำรินี้จะมีการปลูกผัก เลี้ยงแพะ เลี้ยงเป็ด และยังมีธนาคารข้าวสำรองไว้ ยามฉุกเฉินตลอดปี ซึ่งทำให้ราษฎรที่เข้าไปทำงานพอมีรายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัว มีข้าวและ พืชผักปลอดสารพิษไว้รับประทาน และทำให้ได้เรียนรู้ทำการเกษตร ปศุสัตว์ และประมงอย่างถูกต้อง ตามหลักวิชาการ ตลอดจนยังทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพในลักษณะการรวมกลุ่มทำงาน และมีมาตรการระวังป้องกันตนเองให้พ้นจากภัยคุกคาม และที่สำคัญจะได้รับการปกป้องคุ้มครองจาก เจ้าหน้าที่และราษฎรอาสารักษามุสลิม (โครงการฯ จะมีการคัดเลือกราษฎรมาเป็นอาสารักษามุสลิม หรือ อรบ. เพื่อเข้าเวรยาม โดยมีทหารมาช่วยฝึกการใช้อาวุธเพื่อป้องกันตนเองและช่วยเหลือผู้อื่น ตลอดจนสามารถเอาตัวรอดจากอันตรายได้) ดังตัวอย่างเช่น โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ

ตำบลท่าธง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ซึ่งเป็นโครงการแห่งแรกในจังหวัดยะลา โดย พลเอกถนอม พลุทะบอง รองสมุหราชองครักษ์ ในฐานะผู้ประสานงานโครงการฯ ได้คัดเลือกพื้นที่หมู่ที่ ๖ บ้านจำปูน ตำบลท่าธง และหมู่ที่ ๔ บ้านอุเปาะ ตำบลวังพญา อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ภายใต้ชื่อว่า “โครงการฟาร์มตัวอย่างวังพญา-ท่าธง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ซึ่งมีเนื้อที่จำนวน ๒๔๕ ไร่ นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๙ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน^{๒๔}

วันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๗ เสด็จฯ ไปในพิธีสวนสนามของราษฎรอาสารักษามุ่บ้าน และในงานพระราชทานธง “พิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต” และรวมพลมณฑลชน ณ พลับพลาพิธีบริเวณหน้ากองอำนวยการรักษาความปลอดภัยทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส

นอกจากนี้ สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมจัดตั้งโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริและหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านรอดันบาตู หมู่ที่ ๕ ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีเพียงเป็นโครงการสร้างงานในพื้นที่ตามวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำรินั้น แต่ทว่ายังเป็นโครงการที่จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือครอบครัวของประชาชน ข้าราชการ พลเรือน ทหาร ตำรวจ ทั้งชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมที่สูญเสียหัวหน้าครอบครัวจากเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริและหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านรอดันบาตู หรือที่เรียกว่า “หมู่บ้านแม่มาย” จัดตั้งขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๔๗ มีเนื้อที่จำนวน ๖๓๒ ไร่ แบ่งเป็นโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน ๓๐๐ ไร่ และโครงการฟาร์มตัวอย่าง จำนวน ๓๓๒ ไร่ โดยกรมชลประทานได้รับมอบหมายให้ดำเนินการออกแบบจำลองผังหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและฟาร์มตัวอย่าง รวมทั้งปรับพื้นที่ทางเข้า และเส้นทางลำเลียงภายใน ตลอดจนจัดหาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรให้โครงการฯ ทั้งนี้การจัดตั้งโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริและหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านรอดันบาตู นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่เกิดขึ้นจากน้ำพระราชหฤทัยที่ห่วงใยดูแลและเป็นไปตามพระราชประสงค์ที่จะทรงช่วยเหลือภรรยาละบุตรของหัวหน้าครอบครัวที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบเพื่อให้มีหลักยึดที่มั่นคงต่อไป

ดังพระราชดำริสบางตอนซึ่งพระราชทานแก่คณะบุคคลที่มาเข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๘ ความว่า^{๒๕}

“...และต่อไปนี้ก็มีโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชนโยบายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่หมู่บ้านรัตนบาศู โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านรัตนบาศูที่จังหวัดนราธิวาสนั้น ข้าพเจ้าได้นำเงินที่ท่านทั้งหลายมอบให้ข้าพเจ้าในโอกาสอายุครบ ๗๒ ปี ไปจัดซื้อที่ดินจำนวน ๗๐๗ ไร่ที่นราธิวาส และขอให้ทางหน่วยทหาร ศูนย์การศึกษาพัฒนาพิภพทอง และส่วนราชการต่าง ๆ ช่วยข้าพเจ้าจัดสร้างบ้าน ๑๕๐ หลัง เพื่อช่วยเหลือครอบครัวของประชาชน ข้าราชมการ พลเรือน ทหาร ตำรวจ ทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมที่สูญเสียหัวหน้าครอบครัวเนื่องจากเหตุการณ์ที่เรียกว่าโดนฆ่า โดนฆ่ารายวัน ซึ่งเป็นเวลามา ๒ ปีแล้ว

“...ข้าพเจ้าจึงขอให้คณะทำงาน ซึ่งประกอบด้วยรองสมุหราชองครักษ์ แล้วก็ราชองครักษ์ต่าง ๆ และผู้เชี่ยวชาญที่ทำงานในกองราชเลขาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ช่วยกันนั่งคิดว่าจะทำอย่างไร ก็เลยจัดสรรที่ดินที่ใช้เงินของท่านที่ให้ข้าพเจ้าไปให้ครอบครัวละ ๒ ไร่ สำหรับปลูกบ้านและทำการเกษตรในครัวเรือน เช่น เขาสามารถปลูกผัก เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา

“...และข้าพเจ้ายังจัดตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชนโยบาย คือสร้างธนาคารข้าว แทนที่จะเป็นธนาคารเงินก็เป็นธนาคารข้าวไว้ให้ยืมรับประทาน ไม่ให้มีเวลาขาดแคลน หรือกลัวว่าจะขาดแคลน นอกจากนั้น ก็ให้สมาชิกในแต่ละครอบครัวสามารถไปรับจ้างทำงานในโครงการฟาร์มตัวอย่างของข้าพเจ้า ที่ข้าพเจ้าเอาเงินที่ท่านทั้งหลายให้ข้าพเจ้าไปซื้อที่และทำฟาร์มตัวอย่างขึ้น เพื่อจะสอนให้ประชาชนรู้จักเลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงแพะ เลี้ยงแพะเนื้อ หรือเลี้ยงแพะนม เลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ...”

ปัจจุบันโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริและหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านรัตนบาศูเป็นชุมชนของสตรีทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมที่มี ๑๐๐ กว่าหลังคาเรือน ทุกคนล้วนได้รับพระมหากรุณาโดยอยู่อาศัยและเลี้ยงชีพด้วยความร่มเย็นเป็นสุขตลอดมา ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของนาง อ้อยใจ ศรีสุวรรณ ประธานหมู่บ้านรัตนบาศู หญิงชาวไทยพุทธ ผู้สูญเสียสามี คือ ดาบตำรวจ สฤษดิ์ รังกระติบ ที่ว่า “ ...ดีใจที่ได้มาอยู่ได้เบื้องยุคลบาทของพระองค์ท่าน ทรงเป็นห่วงเป็นใยแม่มาทุกคน ทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมอย่างเท่าเทียมกัน ทรงให้บ้าน ๑ หลัง ที่ดิน ๒ ไร่สำหรับเลี้ยงปลา เลี้ยงเป็ด ภายในบ้านก็มีสิ่งอำนวยความสะดวกทุกอย่าง เช่น ที่นอน พัดลม ตู้เสื้อผ้า เครื่องครัว ทุกอย่าง ทรงสร้างงาน โรงงานเซรามิก และฟาร์มตัวอย่าง สร้างรายได้ให้เรามีอยู่มีกินกันทุกคน เด็ก ๆ ก็ได้รับทุนการศึกษา ตั้งแต่อนุบาลจนถึงปริญญาตรี เฉลี่ยตั้งแต่ ๑,๐๐๐-๒,๐๐๐ บาท พระองค์ท่านจะให้กำลังใจตลอดเวลา...” รวมทั้งคำกล่าวของนางนิชะ เยอรอแม หญิงชาวไทยมุสลิมที่ต้องสูญเสียหัวหน้าครอบครัวและลูกสาวในเวลาเพียง ๒ ปีว่า “...พีก้อยอยู่กับลูกสาวคนเล็ก อยู่มาสองปีแล้ว ปีแรกอยู่เฉย ๆ ไม่ได้ทำอะไร เพิ่งมา

เริ่มหัดทำงานปีที่สอง ผักหัดเขียนลายลงเซรามิก มีรายได้วันละ ๑๕๐ บาท ก็อยู่ได้เพราะเรามีข้าวสาร มีอาหาร ปลุกผัก เลี้ยงปลา ส่วนลูกสาวเรียนหนังสือชั้นมัธยมก็ได้ทุนปีละ ๓,๕๐๐ บาท...”^{๖๖}

การจัดตั้งโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำรินหลายพื้นที่ของจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อ บรรเทาผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นนี้ เป็นการพระราชทานความช่วยเหลือเพื่อ การดำรงชีพในระยะยาวและการปกป้องคุ้มครองให้ปลอดภัย ซึ่งทำให้ราษฎรที่ประสบความเดือด ร้อนและครอบครัวของผู้เสียชีวิตทั้งที่เป็นชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมมีขวัญและกำลังใจที่ดีในการ จะดำเนินชีวิตอย่างเข้มแข็งและมีคุณภาพต่อไป นับได้ว่าเป็นแนวทางที่ทรงตระหนักให้ความสำคัญ เป็นอย่างยิ่ง ดังปรากฏในพระราชดำรัสบางตอนซึ่งพระราชทานแก่คณะบุคคลที่มาเข้าเฝ้าฯ ถวาย ชัยมงคล ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อ วันพฤหัสบดีที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๔ ความว่า^{๖๗}

“...ราษฎรที่ทำงานในฟาร์ม จะมีโอกาสได้เรียนรู้การทำเกษตรอย่างถูกหลักวิชาการ ไม่ใช้สารเคมี หรือยาฆ่าแมลง ช่วยลดต้นทุนการผลิตโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพ ทุกโครงการ จะได้รับความร่วมมือจากส่วนราชการต่าง ๆ เช่น กรมชลประทาน ช่วยจัดสร้างอ่าง เก็บน้ำสำหรับใช้ในการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริม การเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมประมง ... ข้าพเจ้าโชคดีได้รับความช่วยเหลือจากทุกกรมนี้ ส่งเจ้าหน้าที่มาให้ความรู้แก่ราษฎร เน้นการปฏิบัติให้เกิดความชำนาญ และสามารถนำไป ขยายผลทำในพื้นที่ดินของตนเองได้ ปัจจุบันมีโครงการฟาร์มตัวอย่างที่จังหวัด นราธิวาส คือหนึ่ง บ้านรอดันบาตู ที่โอเอซิสไปเยียม และบ้านโคกปากาบือฮาร์อำเภอ เมือง บ้านโคกโป บ้านโคกไร่ใหญ่ อำเภอสู่ไหงปาดิ บ้านตอหลัง อำเภอระแงะ บ้าน ปาลูกากะปะ อำเภอแว้ง บ้านสะแนะ อำเภอรือเสาะ ฟาร์มตัวอย่างที่จังหวัดปัตตานี ก็คือ บ้านท่าข้าม อำเภอบะนาระ บ้านแป้น ซึ่งยากจนมาก อำเภอสายบุรี บ้านลูตรง อำเภอมะนัง และในเดือนกรกฎาคมที่ผ่านมา ได้มีราษฎรชาวมุสลิมนำที่ดินมาขอให้ ข้าพเจ้าช่วยทำโครงการฟาร์มตัวอย่างให้ด้วย ให้เขาดู ให้เขาสามารถจะรู้จักดูแลฟาร์ม ตัวอย่างของเขา โดยเป็นที่ดินซึ่งอยู่ในอำเภอนงอกจิก จำนวน ๓๐๐ ไร่ และที่อำเภอยะหริ่ง นี้เรียกว่าเขามาขอเอง ขอความช่วยเหลือคะ จำนวน ๔๐๐ ไร่...”

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในช่วงต้น จึงเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าพระราชกรณียกิจนานัปการของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถที่ทรงมุ่งมั่นปฏิบัติต่อราษฎรชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งราษฎรชาวไทยมุสลิมที่มีฐานะยากจนในจังหวัดชายแดนภาคใต้มาเป็นระยะเวลายาวนานนั้น ได้ก่อให้เกิดคุณูปการยิ่งใหญ่และนำมาซึ่งความมั่นคงอย่างรอบด้าน ทั้งที่เป็นความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security)^{๖๘} อันหมายถึงการยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง (people-centered) ทำให้ประชาชนมีความมั่นคงเข้มแข็ง และความมั่นคงแห่งชาติ (National Security)^{๖๙} อันหมายถึง การครอบคลุมผลประโยชน์ของประเทศในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม จิตวิทยา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสภาพแวดล้อม ทั้งนี้ก็ด้วยทรงยกระดับคุณภาพชีวิตของราษฎรให้เกิดความอยู่ดีกินดี โภชนาการ และสุขอนามัยสมบูรณ์บนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง พร้อมกับทรงส่งเสริมการศึกษาและ

กระบวนการเรียนรู้ นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงพัฒนาชุมชน โดยสร้างโอกาสและการมีส่วนร่วมเพื่อ
การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และในขณะเดียวกันก็ทรงฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรตามธรรมชาติ ทั้ง
ยังทรงรักษาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นศิลปวัฒนธรรมประจำชาติเพื่อเป็นมรดกแก่
อนุชนรุ่นหลัง โดยทรงมุ่งเน้นคุณค่าความเป็นไทย รวมตลอดจนทรงเสริมสร้างให้เกิดความรักและ
ความสามัคคีในท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมของสังคมไทยเพื่อความเป็นอันหนึ่งอัน
เดียวกันของคนในชาติอย่างแท้จริง และที่สำคัญการปฏิบัติพระองค์และการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจ
ต่าง ๆ มากมายหลายด้านต่อชาวไทยมุสลิมด้วยพระจริยาวัตรอันเพียบพร้อมงดงาม และเป็นการ
สืบสานดำเนินรอยตามแนวพระราชดำริและพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่าง
ต่อเนื่องมาแต่เริ่มต้นจวบจนถึงปัจจุบันนี้ ทำให้ชาวไทยมุสลิมล้วนสำนึกและซาบซึ้งในพระ
มหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นและพร้อมใจถวายความจงรักภักดีตลอดมา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรม
ราชินีนาถ จึงทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญาจากชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ภาคใต้ว่า ‘**ประไพมุสหรี
กิตติ**’ ซึ่งมีความหมายว่า ‘**พระราชินีของเรา**’ ทั้งยังทรงได้รับการถวายราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติและ
ถวายพระราชสมัญญาต่าง ๆ อันเนื่องมาจากพระเกียรติคุณและพระปรีชาสามารถแผ่ไปทั่ว และโดย
เฉพาะอย่างยิ่ง ทรงได้รับการยกย่องเทิดทูนให้เป็น ‘**พระแม่เจ้าของชาวไทย**’ ด้วยทรงห่วงใยดูแลและ
ทรงปัดเป่าทุกข์นำพาสุขให้แก่ลูกไทยทุกเชื้อชาติและศาสนาเคียงข้างองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ตลอดมา สมดังพระราชปณิธานอันแน่วแน่ที่จะทรงทำเพื่อประชาชนและประเทศชาติ นับตั้งแต่แรกเริ่ม
กระทั่งทรงดำรงพระอิสริยยศ ‘**สมเด็จพระบรมราชินีนาถ**’ แห่งราชอาณาจักรไทย

เอกสารอ้างอิง

^๑ สำนักพระราชพิธี, พระราชดำรัส สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ แทนพระองค์ในโอกาสทรงเปิดงานเมาลิดกลาง ฮ.ศ. ๑๓๙๕ สนามกีฬาห้วงมหาก วันอังคารที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๑๘ , [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.ohmpps.go.th>

^๒ สำนักพระราชพิธี, พระราชดำรัสในโอกาสเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมผู้นำศาสนาอิสลามและราษฎรจังหวัดปัตตานี ณ มัสยิดกลาง จังหวัดปัตตานี วันพฤหัสบดีที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๓๖, [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.ohm.go.th>

^๓ ท่านผู้หญิงสมร ภูมิณรงค์ และคณะกรรมการอำนวยการ, เทิดไท้องค์ราชัน (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ออฟเซ็ท จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๗.

^๔ ท่านผู้หญิงสมร ภูมิณรงค์, “สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ กับพสกนิกรชาวไทยมุสลิม,” ใน พระคิอประทีปของแผ่นดิน มวลมุสลิมขอนแก่นเกล้า, (กรุงเทพฯ : บริษัท ออฟเซ็ท เพรส, ๒๕๔๗), หน้า ๕๘.

^๕ ปราณชลี, “ในหลวง...ของเรา ในความทรงจำของล้ามมลายู (ตอน ๒-จบ), [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.oknation .net/blog/narapong-sak/2007/11/01/entry-1>

^๖ สัมภาษณ์ ท่านผู้หญิงจรัสจิตต์ ทีชะระ, รองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, ๗ มีนาคม ๒๕๕๔.

^๗ สถานีข่าวสงขลา “องคมนตรีเป็นตัวแทนสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถนำผลอินทผลัมพระราชทานมามอบให้กับประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจ.นราธิวาสในช่วงเดือนรอมฎอน,” [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.songkhlatoday.com/paper/2720>

^๘ “พระราชินีทรงขอคนไทยสามัคคี ร่วมรักษาชาติ สร้างบ้านเมืองมั่นคง-สงบสุข,” ฐานข้อมูลข่าวจังหวัดชายแดนภาคใต้, [ออนไลน์] แหล่งที่มา http://wbns.oas.psu.ac.th/shownews.php?news_id=29256

^๙ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบรรพ ๒

^{๑๐} “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”, ในหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ๘๔ พรรษา (กรุงเทพฯ : บริษัทเพชรภูมิการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๗-๑๐.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นางมัณน นาคานุเคราะห์, บุตรีนายชบ นาคานุเคราะห์ อิหม่ามมัสยิดนูรุลเอียะซาน, ๑๙ กันยายน ๒๕๕๔.

^{๑๓} จังหวัดปัตตานี “มัสยิดกลางจังหวัดปัตตานี,” [ออนไลน์] แหล่งที่มา www.pattani.go.th/saratourpai/.../tuarid_madsayidklang.htm

^{๑๔} ปราณชลี, “ในหลวง...ของเรา ในความทรงจำของล้ามมลายู (ตอน ๒-จบ), [ออนไลน์] แหล่งที่มา www.oknation .net/blog/narapong-sak/2007/11/01/entry-1

^{๑๕} สำนักพระราชพิธี, ประมวลพระราชดำรัสและพระราชกรณียกิจที่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ ปีพุทธศักราช ๒๕๒๙ (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๐)

^{๑๖} สำนักพระราชพิธี, พระราชกรณียกิจ ตุลาคม ๒๕๔๒ - กันยายน ๒๕๔๓ (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๗

^{๑๗} สำนักพระราชพิธี, พระราชกรณียกิจ ตุลาคม ๒๕๔๔ - กันยายน ๒๕๔๕ (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๑), หน้า ๕.

^{๑๘} สัมภาษณ์ ท่านผู้หญิงจรัสจิตต์ ทีชะระ, รองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, ๗ มีนาคม ๒๕๕๔.

^{๑๙} สำนักพระราชพิธีการ, พระราชกรณียกิจ ตุลาคม ๒๕๔๗ - กันยายน ๒๕๔๘ (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๑), หน้า ๔๓๓-๔๓๔.

^{๒๐} สำนักพระราชวัง, เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรภาคใต้ พุทธศักราช ๒๕๐๒, หน้าคำนำ.

^{๒๑} สัมภาษณ์ ท่านผู้หญิงจุงจิตต์ ที่ชะระ, รองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, ๗ มีนาคม ๒๕๕๔.

^{๒๒} กองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, “พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ,” ใน พระคือประทีปของแผ่นดิน มวลมุลมิมขอน้อมเกล้า (กรุงเทพฯ : บริษัท ออฟเซ็ท เพรส, ๒๕๔๗), หน้า ๒๖.

^{๒๓} สัมภาษณ์ ท่านผู้หญิงจุงจิตต์ ที่ชะระ, รองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, ๗ มีนาคม ๒๕๕๔.

^{๒๔} กองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, “บทที่ ๔ คนใช้ในพระบรมราชานุเคราะห์,” ใน ด้วยพลังแห่งรัก , (กรุงเทพฯ : บริษัท สิริวัฒนาอินเตอร์ปรินท์, ๒๕๔๘), หน้า ๘๐.

^{๒๕} ภาษายาวีเป็นชื่อที่นิยมเรียกอย่างไม่เป็นทางการ ส่วนชื่อที่เป็นทางการ คือ ภาษามลายูปัตตานีหรือมลายูปัตตานี (เรียกในภาษาอังกฤษว่า ‘Pattani Malay’ หรือ ‘Patani Malay’) เป็นภาษากลุ่มออสโตรนีเซียนที่พูดโดยชาวไทยเชื้อสายมลายูในจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และในบางอำเภอของสงขลา (ไม่รวมสตูล) ในประเทศไทยมีประชากรที่พูดภาษานี้มากกว่า 1 ล้านคน ภาษานี้ใกล้เคียงมากกับภาษาถิ่นในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ซึ่งพูดภาษาถิ่นที่แตกต่างจากส่วนที่เหลือของประเทศมาเลเซีย (วิกิพีเดีย, ภาษามลายูปัตตานี, available from <http://www.th.wikipedia.org/wiki/ภาษามลายูปัตตานี>)

^{๒๖} สัมภาษณ์ ท่านผู้หญิงจุงจิตต์ ที่ชะระ, รองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, ๗ มีนาคม ๒๕๕๔.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน.

^{๒๘} วัดสารวัน “โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดสารวัน,” [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://watsarawan.com/watsarawan/study2.php>

^{๒๙} กองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, “พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ,” ใน พระคือประทีปของแผ่นดิน มวลมุลมิมขอน้อมเกล้า (กรุงเทพฯ : บริษัท ออฟเซ็ท เพรส, ๒๕๔๗), หน้า ๖๗.

^{๓๐} สัมภาษณ์ ท่านผู้หญิงจุงจิตต์ ที่ชะระ, รองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, ๗ มีนาคม ๒๕๕๔.

^{๓๑} กองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, “บทที่ ๔ คนใช้ในพระบรมราชานุเคราะห์,” ใน ด้วยพลังแห่งรัก, หน้า ๘๘.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๔.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๖.

^{๓๔} สัมภาษณ์ ท่านผู้หญิงจุงจิตต์ ที่ชะระ, รองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, ๗ มีนาคม ๒๕๕๔.

^{๓๕} สำนักพระราชพิธีการ, พระราชดำรัสพระราชทานแก่บุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา, วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๒ [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.ohm.go.th>

^{๓๖} กองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, “บทที่ ๓ นักเรียนในพระบรมราชานุเคราะห์,” ใน เรื่องด้วยพลังแห่งรัก, หน้า ๖๓.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑.

^{๓๘} สัมภาษณ์ ท่านผู้หญิงจุงจิตต์ ที่ชะระ, รองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, ๗ มีนาคม ๒๕๕๔.

^{๓๙} “พระราชกรณียกิจด้านการศึกษา,” [ออนไลน์] แหล่งที่มา http://www.queen.kapook.com/queen_activity07.php

^{๔๐} กองราชเลขาการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, “บทที่ ๓ นักเรียนในพระบรมราชานุเคราะห์,” ใน **ด้วยพลังแห่งรัก**, หน้า ๖๕.

^{๔๑} “พระราชินี” ทรงรับบุตร 2 ครอบครัวเยื่อใยมหาไถ่เป็นนักเรียนในพระบรมราชานุเคราะห์,” ผู้จัดการออนไลน์, [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9480000137225>

^{๔๒} ท่านผู้หญิงสมร ภูมิณรงค์, “สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถกับพลกนิกรชาวไทยมุสลิม,” ใน **พระคือประทีปของแผ่นดิน มวลมุสลิมขอน้อมเกล้า**, หน้า ๖๒ - ๖๕.

^{๔๓} กองราชเลขาการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, “บทที่ ๕ ศิลปอาชีพ,” ใน **ด้วยพลังแห่งรัก**, หน้า ๑๒๓.

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๔.

^{๔๕} สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, **หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว** (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๒๕๔๗), พิมพ์ครั้งที่ ๕ จำนวน ๓๐,๐๐๐ เล่ม, หน้า ๑ - ๔๐.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๖.

^{๔๗} ท่านผู้หญิงจรัสจิตต์ ทีชะระ, “ดุจสายใยแห่งแผ่นดิน,” ใน **กำไรของแผ่นดิน**, (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๗), หน้า ๕๐

^{๔๘} เทศบาลทุ่งสง, “กระจุต,” [ออนไลน์] แหล่งที่มา http://www.tungsong.com/NakhonSri/manufacture/bulrush/bulrush_3.html

^{๔๙} ท่านผู้หญิงสมร ภูมิณรงค์, “สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ กับพลกนิกรชาวไทยมุสลิม,” ใน **พระคือประทีปของแผ่นดิน มวลมุสลิมขอน้อมเกล้า**, หน้า ๙๕ - ๙๖.

^{๕๐} “โครงการศิลปอาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จังหวัดนราธิวาส,” [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.2.narathiwat.go.th/narathiwat/book02/.../king%20Project8.pdf>

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน

^{๕๒} “มุสลิมในโครงการพระราชดำริ,” การสัมมนาทางวิชาการมุสลิมในแผ่นดินไทย : บทบาทชาวไทยมุสลิมในการสร้างสรรค์สังคมไทย ประจำปี ๒๕๕๒, ระหว่างวันที่ ๒๙ กันยายน - ๑ ตุลาคม ๒๕๕๔ ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดโดย ศูนย์มุสลิมศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

^{๕๓} ศิริรัตน์ สิวราวุฒิ, “ผ้าปัก ลายชีวิต หัตถศิลป์ในพระราชดำริ,” ข่าวสด, [ออนไลน์] แหล่งที่มา http://www.khaosod.co.th/view_news.php?newsid

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน.

^{๕๕} สหัช บุญญาวีวัฒน์, “ขาดทุนของฉันคือกำไรของแผ่นดิน,” ใน **เรื่อง กำไรของแผ่นดิน** (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๗), หน้า ๘๙ - ๙๐.

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน.

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๕ - ๘๖.

^{๕๘} จรัลธาดา กรรณสูต, “พระปรีชาเลิกลำนำการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ,” ใน **กำไรของแผ่นดิน**, หน้า ๑๓๖ - ๑๓๘.

^{๕๙} สัมภาษณ์ท่านผู้หญิงจรัสจิตต์ ทีชะระ, รองราชเลขาการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, ๗ มีนาคม ๒๕๕๔.

^{๖๐} สำนักพระราชพิธีการ, พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลที่มาเข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันพฤหัสบดีที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๘ [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.ohm.go.th>

^{๖๑} สำนักพระราชพิธีการ, พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลที่มาเข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันพฤหัสบดีที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๘ [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.ohm.go.th>

^{๖๒} สำนักพระราชพิธีการ, พระราชดำรัส พระราชทานแก่ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดภาคใต้และผู้แทนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามภาคใต้ ณ ศาลาบุหลัน ทักษิณราชนิเวศน์ วันเสาร์ที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๕๗ [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.ohm.go.th>

^{๖๓} เรื่องเดียวกัน.

^{๖๔} กรมชลประทาน, “โครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ : โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและฟาร์มตัวอย่าง บ้านรอดันบาตู ตำบลกะลุวอ อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส,” [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.rid.go.th/royalproject/>

^{๖๕} สำนักพระราชพิธีการ, พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลที่มาเข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันพฤหัสบดีที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๘ [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.ohm.go.th>

^{๖๖} “สัมผัสชีวิต : หมู่บ้านแม่มาลัย รอดันมาตุ,” OKNation Blog, [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=80449>

^{๖๗} สำนักพระราชพิธีการ, พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลที่มาเข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันพฤหัสบดีที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๘ [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.ohm.go.th>

^{๖๘} รายงานของ UNDP ค.ศ. ๑๙๙๔ เกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ได้ให้นิยามความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) ว่าหมายถึง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (Economic Security) ความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) ความมั่นคงทางสุขภาพอนามัย (Health Security) ความมั่นคงทางสภาพแวดล้อม (Environmental Security) ความมั่นคงส่วนบุคคล (Personal Security) ความมั่นคงของชุมชน (Community Security) และความมั่นคงทางการเมือง (Political Security)

^{๖๙} องค์ประกอบของความมั่นคงแห่งชาติ (National Security) ได้แก่ ความมั่นคงแห่งชาติด้านการเมือง ความมั่นคงแห่งชาติด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคงแห่งชาติด้านสังคมจิตวิทยา ความมั่นคงแห่งชาติด้านการทหาร และความมั่นคงแห่งชาติด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี การพลังงานและสิ่งแวดล้อม

บรรณานุกรม

การพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ศูนย์ศึกษา. **หนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชฯ ๘๔ พรรษา**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเพชรภูมิการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๔.

จรูญจิตต์ ทีชะระ, ท่านผู้หญิง. ดุจสายใยแห่งแผ่นดิน. ใน **กำไรของแผ่นดิน**, หน้า ๕๐. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๗.

จรูญจิตต์ ทีชะระ, ท่านผู้หญิง. รองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ. **สัมภาษณ์**, ๗ มีนาคม ๒๕๕๔.

จังหวัดนราธิวาส. **โครงการศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จังหวัดนราธิวาส** [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: <http://www๒.narathiwat.go.th/narathiwat/book๐๒/.../king%๒๐Project๔.pdf>.

จังหวัดปัตตานี. **มัสยิดกลางจังหวัดปัตตานี** [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: www.pattani.go.th/saratourpai/.../tuarid_madsayidklang.htm.

ชลประทาน, กรม. **โครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ : โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและ ฟาร์มตัวอย่าง บ้านรอดันบาตู ตำบลกะลุวอ อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส** [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: <http://www.rid.go.th/royalproject/>.

ฐานข้อมูลข่าวจังหวัดชายแดนภาคใต้. **พระราชินีทรงขอคนไทยสามัคคี ร่วมรักษาชาติ สร้างบ้านเมืองมั่นคง-สงบสุข** [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: http://wbns.oas.psu.ac.th/shownews.php?news_id=๒๙๒๕๖.

เทศบาลเมืองทุ่งสง. **กระจุย** [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: http://www.tungsong.com/NakhonSri/manufacture/bulrush/bulrush_๓.html.

ปี ดีปี, มะรอนปี แดเนาะ, พัชรินทร์ บินเจ๊ะมิง และฮอปีอะห์ ตอพา. มุสลิมกับโครงการพระราชดำริ. ใน **การสัมมนาทางวิชาการมุสลิมในแผ่นดินไทย : บทบาทชาวไทยมุสลิมในการสร้างสรรค์สังคมไทย ประจำปี ๒๕๕๒**, หน้า ๒๗๙-๒๘๗. ๒๙ กันยายน - ๑ ตุลาคม ๒๕๕๔ ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ปรานชลี. **ในหลวง...ของเรา ในความทรงจำของล้ามมลายู**. ตอน ๒ [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: <http://www.oknation.net/blog/narapong-sak/๒๐๐๗/๑๑/๐๑/entry-๑>.

ผู้จัดการออนไลน์. **พระราชินี' ทรงรับบุตร ๒ ครอบครัวเหี่ยวหิมหัดใหญ่เป็นนักเรียนในพระบรมราชานุเคราะห์** [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=๙๔๔๐๐๐๐๑๓๗๒๒๕>.

มัมมูน นาคานุเคราะห์. บุตรีนายซบ นาคานุเคราะห์ อีหามมัสยิดนูรุลเอียะซาน. **สัมภาษณ์**, ๑๙ กันยายน ๒๕๕๔.

มูลนิธิ ๕ ธันวาคมราช. **พระราชกรณียกิจด้านการศึกษา** [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: www.belovedqueen.com.

ราชเลขาธิการ, สำนัก. **ประมวลพระราชดำรัสและพระราชกรณียกิจที่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ ปี พ.ศ.๒๕๒๙** กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๐.

ราชเลขาธิการ, สำนัก. **พระราชกรณียกิจ ตุลาคม ๒๕๔๒ - กันยายน ๒๕๔๓**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๔๓.

ราชเลขาธิการ, สำนัก. **พระราชกรณียกิจ ตุลาคม ๒๕๔๔ - กันยายน ๒๕๔๕**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๔๖.

ราชเลขาธิการ, สำนัก. **พระราชกรณียกิจ ตุลาคม ๒๕๔๖ - กันยายน ๒๕๔๗**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๔๖.

ราชเลขาธิการ, สำนัก. พระราชดำรัส สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ แทนพระองค์ในโอกาสทรง
เปิดงานเมาลิดกลาง ฮ.ศ. ๑๓๙๕ ณ สนามกีฬาหัวหมาก วันอังคารที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๑๘ [ออนไลน์].
๒๕๕๕. แหล่งที่มา: <http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech>.

ราชเลขาธิการ, สำนัก. พระราชดำรัสในโอกาสเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมผู้นำศาสนาอิสลามและราษฎรจังหวัดปัตตานี ณ
มัสยิดกลาง จังหวัดปัตตานี วันพฤหัสบดีที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๓๖ [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: <http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech>.

ราชเลขาธิการ, สำนัก. พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล ในโอกาสวัน
เฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันพุธที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๒ [ออนไลน์]. ๒๕๕๕.
แหล่งที่มา: <http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech>.

ราชเลขาธิการ, สำนัก. พระราชดำรัสพระราชทานแก่บุคคลที่มาเข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล ในโอกาสวันเฉลิม
พระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันพฤหัสบดีที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๘
[ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: <http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech>.

ราชเลขาธิการ, สำนัก. พระราชดำรัสพระราชทานแก่บุคคลที่มาเข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล ในโอกาสวันเฉลิม
พระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันพฤหัสบดีที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๔ [ออนไลน์].
๒๕๕๕. แหล่งที่มา: <http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech>.

วัดสารวัน. โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดสารวัน [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: <http://watsarawan.com/watsarawan/study๒.php>.

วรยา พิงตนเพียร. ด้วยพลังแห่งรัก. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๘.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ภาษามลายูปัตตานี [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: <http://www.th.wikipedia.org/wiki/ภาษามลายูปัตตานี>.

สถานีข่าวสงขลา. องคมนตรีเป็นตัวแทนสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถนำผลอินทผลัมพระราชทานมา
มอบให้กับประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดนราธิวาสในช่วงเดือนรอมฎอน [ออนไลน์]. ๒๕๕๕.
แหล่งที่มา: <http://www.songkhlathatoday.com/paper/๒๗๒๐>.

สมร ภูมิณรงค์, ท่านผู้หญิง และคณะ. เทิดไท้องค์ราชัน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทออฟเซทจำกัด, ๒๕๕๐.

สมร ภูมิณรงค์, ท่านผู้หญิง. พระคือพระที่ปของแผ่นดิน มวลมุสลิมขอน้อมเกล้า. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ออฟเซท
เพรส, ๒๕๔๗.

สหัส บุญญาวิวัฒน์. ขาดทุนของฉันคือกำไรของแผ่นดิน. ใน กำไรของแผ่นดิน, หน้า ๘๙ - ๙๐. กรุงเทพมหานคร: บริษัท
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๗.

หนังสือพิมพ์เสียงราษฎร์กิจ. พระบารมีปกเกล้า [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: <http://www.cr-businessonline.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=๕๓๙๓๔๐๕๕๕&Ntype=๒๙>.

อ้วยตุ้ย. สัมผัสชีวิต : หมู่บ้านแม่มาย 'รอดันมาตุง' [ออนไลน์]. ๒๕๕๕. แหล่งที่มา: <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=๘๐๔๔๙>.

ปัจจัยมบท

สุนทร ชูตินทรานนท์

โครงการองค์รวมความรู้เพื่อจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติ เรื่อง “สถาบันพระมหากษัตริย์กับมุสลิมในแผ่นดินไทย” ไม่เพียงเป็นงานที่ประมวลความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นและต่อเนื่องระหว่างพระมหากษัตริย์ไทย โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันกับมุสลิมในแผ่นดินไทย แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงข้อเท็จจริงที่มีอาจปฏิเสธได้ว่า นับแต่โบราณกาลมาแผ่นดินไทยเป็นแผ่นดินที่ให้เสรีภาพแก่ศาสนิกชนทุกศาสนา ไม่ว่าในด้านการตั้งถิ่นฐาน การเผยแพร่ลัทธิความเชื่อของตน และการดูแลเอาใจใส่จากผู้เป็นองค์พระประมุข ลักษณะตามกล่าวนี้นี้มิใช่จะเกิดขึ้นได้ในทุกสถานที่ทุกแผ่นดิน ดังมีหลักฐานปรากฏในประวัติศาสตร์ว่า มีผู้ลี้ภัยเข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารด้วยถูกเบียดขับจนถึงขั้นถูกปราบปรามจากผู้ปกครองที่ปฏิเสธนักบวชและปราชญ์ชั้นที่ต่างลัทธิความเชื่อกับศาสนาหลักของแผ่นดิน กล่าวได้ว่าเสรีภาพในการเผยแพร่และนับถือศาสนาที่มีในแผ่นดินไทยสืบมาแต่อดีตกาลนั้นดำรงอยู่ได้ก็ด้วยผู้ทรงเป็นพระประมุขทรงมีน้ำพระทัยเปิดกว้างและทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกให้กับทุกศาสนา ทั้งนี้ต้องไม่ลืมว่าประเทศไทยหรือสยามประเทศแต่อดีตกาลก็เป็นเช่นประเทศในโลกเอเชียอื่น คือปกครองภายใต้ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจสิทธิขาดในการปกครอง การที่แผ่นดินไทยมีเสรีภาพด้านการนับถือและประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ทั้งนี้รวมถึงศาสนาอิสลาม ก็ด้วยผู้เป็นพระประมุขทรงมีน้ำพระทัยที่เปิดกว้าง มีทรงรังเกียจเดียดฉันท์ผู้ต่างลัทธิศาสนา จนเกิดเป็นธรรมเนียมนิยมตักทอดมาถึงปัจจุบัน

เมื่อบ้านเมืองเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ.๒๔๗๕ ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์ และพระมหากษัตริย์กับชนต่างศาสนา โดยเฉพาะชาวมุสลิมได้แปรเปลี่ยนไปในทางที่สร้างสรรค์ยิ่งขึ้น แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบันในอันที่จะเข้าใจเข้าถึงและพัฒนา ไม่เพียงลดช่องว่างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับชาวมุสลิมในแผ่นดินไทย แต่ยังเปิดพื้นที่ให้ชาวมุสลิมทุกระดับชั้นตลอดรวมถึงสามัญชนคนรากหญ้าได้รับพระมหากรุณาธิคุณโดยตรง ซึ่งไม่เคยมีปรากฏมาก่อนในหน้าประวัติศาสตร์ไทย ด้วยทรงเข้าพระราชหฤทัยในหลักปรัชญาทางศาสนา ผลานเป็นหนึ่งกับพระวิริยะอุตสาหะที่มุ่งให้ถึงพสกนิกรชาวมุสลิมคือเข้าถึงทั้งในด้านคติความเชื่อ วิถีความเป็นอยู่ และพื้นที่ที่ถึงแม้จะอยู่ห่างไกลในถิ่นทุรกันดาร และพระราชปณิธานอันแน่วแน่ที่จะยกระดับชีวิตด้วยการพัฒนาโดยพระราชทานความรู้ โอกาส และความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรมนานัปการผ่านโครงการพระราชดำริ ส่งผลให้เกิดก่อความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างองค์พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์กับพสกนิกรชาวมุสลิมปรากฏเป็นสายใยแห่ง

ความสัมพันธ์ทั้งในระดับบุคคล วงศ์ตระกูล ชุมชน และองค์กรทางศาสนา ซึ่งงานชุดนี้ได้ประมวลรวมไว้โดยละเอียด

หนังสือ เรื่อง “สถาบันพระมหากษัตริย์กับมุสลิมในแผ่นดินไทย” นับเป็นงานวิชาการค้นคว้าที่รวบรวมพระราชกรณียกิจและความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์ และสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีต่อมุสลิมบนผืนแผ่นดินไทยที่มีมาต่อเนื่องยาวนานจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะพระราชกรณียกิจในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบันที่มีต่อชาวไทยมุสลิมในภาคพื้นต่าง ๆ ของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ ผ่านการประมวลเรื่องราวและภาพพระราชกรณียกิจอย่างรอบด้านและลุ่มลึก เพื่อให้หนังสือนี้เป็นราชสักการะเนื่องในวาระแห่งการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

จากใจชาวไทยมุสลิมในใต้พระบรมโพธิสมภาร...ทวยราษฎร์ทุก
ธ ทุกข์ทบทวีเท่า ปัดร้อน ผ่อนเบา...

จากใจชาวไทยมุสลิมในใต้พระบรมโพธิสมภาร...ทวยราษฎร์ทุกซ์ ธ ทุกซ์ทบทวีเท่า ปัดร้อน ผ่อนเบา...

ทอจันทร์ นเรศจักรพันธุ์

“...ที่มาของข้าพเจ้าในโลกนี้คือ การได้อยู่ท่ามกลางประชาชนของข้าพเจ้า นั่นคือคนไทยทั้งปวง...”

กระแสพระราชดำรัสอันเป็นที่มาของภาพคุ้นตาจนเรารู้ชินกับการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงงานในสถานที่ต่าง ๆ ทั้งกลางป่ารกชัฏ ฝืนดินที่ร้าวแล้ง ฝืนน้ำที่เว้งว่างกลางขุนเขาที่หนาวเหน็บ สายฝนที่โปรยปราย แสงแดดที่ร้อนระอุ ที่ที่มีอันตรายที่สุดอย่างดินแดนแสนไกลสุดปลายด้ามขวานที่คลาคล่ำด้วยภัยอันตรายจากผู้ก่อการร้าย หรือดอยสูงเสียดฟ้าที่ถูกคุกคามด้วยขบวนการค้ายาเสพติด ทรงเพียรพลิกฟื้นผืนแผ่นดินไทย พลิกผันชีวิตประชาชนของพระองค์ไปสู่ความร่มเย็นเป็นสุขอย่างแท้จริง นอกเหนือจากพระราชภารกิจสำคัญอันดับแรกในการยกระดับคุณภาพชีวิตของพสกนิกรไทยได้ร่วมพระบารมีให้มีมาตรฐานการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ที่สมบูรณ์พูนสุขแล้ว ยังทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจรอบด้านอย่างต่อเนื่องและยาวนานกว่า ๖๐ ปีแห่งการครองราชย์ด้วยน้ำพระทัยที่เปี่ยมล้นด้วยพระเมตตาต่ออาณาประชาราษฎร์ และ “ประชาชนของพระองค์” มิใช่พวกใดพวกหนึ่ง ภาคใดภาคหนึ่ง แต่ทั่ว คือ ทุกคนที่อยู่ภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารโดยไม่เลือกเชื้อชาติ ศาสนา ล้วนได้รับพระเมตตาเสมอเหมือนกันถ้วนทั่ว และเรื่องราวต่อไปนี้เป็นเสียงสะท้อนจากส่วนลึกของหัวใจมวลหมู่พสกนิกรมุสลิมในแผ่นดินไทยทุกถิ่นที่แม้จะหลากหลายและแตกต่าง หากแต่สิ่งเดียวที่เหมือนกันคือ ความรู้สึกซาบซึ้งและสุขใจยิ่งนักที่ได้เป็นพสกนิกรไทยได้ร่วมพระบารมี

เบื้องลึกแห่งน้ำพระทัย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ได้เป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกด้วยหน้าที่ แต่ด้วยพระทัยโดยแท้ ไม่ได้แต่เพียงตรัสว่าให้ประชาชนมีอิสระเสรีในการนับถือศาสนา แต่ทรงสนับสนุนให้เขาเหล่านั้นได้เดินบนหนทางแห่งความเชื่อได้อย่างถูกต้อง เทียบตรงและมีความสุข เห็นได้ชัดเจนจากการที่ทรงมีพระราชปรารภกับท่านจุฬาราชมนตรีถ้วน สุวรรณศาสน์ ว่าอยากจะให้มีอัลกุรอานฉบับภาษาไทยไว้เป็นสมบัติอันล้ำค่าของชาติและนั่นคือที่มาของพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานและความหมายภาษาไทยฉบับพระราชทาน ยิ่งกว่านั้นยังให้จัดพิมพ์และพระราชทานไปยังมัสยิดต่าง ๆ ทั่วประเทศอีกด้วย

ผ้าเยียรบับ บางทีเรียกว่า ซ้าระบับหรือส้าระบับ (ZARABAFT) เป็นภาษาเปอร์เซียแปลว่า ผ้าทอง เป็นผ้าที่ทอด้วยทองแล่งกับไหม แต่มีไหมน้อยกว่าทองแล่ง ทอยกดอกเงินหรือทอง นิยมใช้สำหรับมหากษัตริย์ตลอดจนขุนนางและเจ้านายชั้นสูงสมัยโบราณ

เยียรบับงามจับใจ

เมื่อครั้งที่ดิฉันนำพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานฉบับความหมายภาษาไทยตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย รู้สึกซาบซึ้งใจมาก เนื่องจากทรงมีพระราชกระแสรับสั่งกำชับให้มหาดเล็กนำไปวางในที่ที่เหมาะสม และเมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานไปยังมัสยิดต่าง ๆ ทรงให้นำผ้าเยียรบับมาห่อหุ้มอย่างพิถีพิถันส่งงามสมกับความล้ำค่าของพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน พระองค์ทรงให้เกียรติมุสลิมมากเหลือเกิน

ท่านผู้หญิงสมร ภูมิณรงค์
ประธานมูลนิธิธวั่น สุวรรณศาสน์ จุฬาราชมนตรี

พระเจ้าอยู่หัวทรงอยู่ไหน?

เวลาพระเจ้าอยู่หัวทรงงานจะทรงมุ่งมั่นมาก ไม่ทรงหวั่นเกรงอันตรายใด ๆ มีอยู่วันหนึ่งพวกเราได้รับเสด็จฯ กัน รอนานแล้วไม่เสด็จฯ สักที หากันใหญ่ว่าพระเจ้าอยู่หัวทรงอยู่ที่ไหน มารู้ตอนหลังว่าเสด็จฯ ไปที่หมู่บ้านแห่งหนึ่ง ดิฉันตกใจ จนลืมตัวเผลออุทานไปว่าที่นั่นนะมันช่องโจร พระองค์ท่านไม่ตรัสว่าอะไร แต่ทรงกระซิบท่านผู้ว่าฯ ว่า “...คุณนายผู้ว่าฯ บอกว่าฉันไปช่องโจรมา...”

น้ำพระทัยที่ไร้ความแตกต่าง

ดิฉันได้มีโอกาสตามเสด็จฯ เยี่ยมราษฎรในภาคใต้ ได้เห็นทั้งสองพระองค์และพระบรมวงศานุวงศ์ทรงปฏิบัติต่อราษฎรทั้งไทยพุทธ และไทยมุสลิมอย่างเท่าเทียมเหมือนกันหมดไม่แตกต่างกันสักนิด มีอยู่วันหนึ่งขณะเสด็จฯ เยี่ยมราษฎร ได้พบชาวบ้านคนหนึ่งเป็นโรคเรื้อรังขั้นรุนแรง ขนาดที่ดิฉันเองแอบคิดในใจว่าเขายังมีชีวิตอยู่ได้อย่างไร สังเกตได้จากพระพักตร์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ ที่ดูจะไม่สบายพระทัยอย่างมาก และโดยที่ไม่มีใครคาดคิด สมเด็จพระนางเจ้าฯ ยื่นพระหัตถ์ไปจับโดยที่ไม่มีพระอาการปฏิกิริยารังเกียจเลยสักนิด พวกเราที่ตามเสด็จฯ ต่างน้ำตาซึมด้วยความตื้นตันใจ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ ท่านก็ทรงรับเป็นคนไข้ในพระราชานุเคราะห์

ท่านผู้หญิงอลดาวัลย์ สมันตรัฐ
นางสนองพระโอษฐ์
ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

เสมือนได้เกิดใหม่

ชีวิตของผมเหมือนจะสูญสิ้นไปแล้วเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ เพราะอุบัติเหตุร้ายแรงที่ทำให้เส้นเลือดฝอยในสมองแตกและมีเลือดคั่งใต้เยื่อหุ้มสมอง อวัยวะต่าง ๆ เคลื่อนไหวไม่ได้ ความทราบถึงพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงมีพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานส่งผู้ช่วยศาสตราจารย์นายแพทย์สุรชัย เคารพธรรม ศัลยแพทย์ด้านประสาท โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ พร้อมด้วยท่านองคมนตรี พลเอก สุวรนันท์ และท่านผู้บัญชาการตำรวจสุวรนุชพา โดยพระราชทานเครื่องบินของกองทัพอากาศเที่ยวบินพิเศษ เดินทางออกจากดอนเมืองในเวลาเที่ยงคืนถึงโรงพยาบาลศูนย์ยะลา เวลาตีสี่ ผมได้รับการผ่าตัดในทันทีที่สำเร็จ ขณะก็เดินทางกลับ และด้วยน้ำพระทัยที่ทรงห่วงใย อาการของผมดีขึ้นเป็นลำดับจนหายดี ในที่สุดกลับมารับใช้เบื้องพระยุคลบาทได้จนกระทั่งบัดนี้

ร้อยโท ดิลก ศิริวัลลภ
ล่ามมลายูประจำขบวนเสด็จฯ

ร้อยมหันตภัยจะเทียบน้ำพระทัย

วันนั้นพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ และทูลกระหม่อมหญิงทั้ง ๒ พระองค์ เสด็จฯ กลับจากทอดพระเนตรโครงการชลประทานลิปะสะงิ อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี ขณะเสด็จฯ ผ่านแยกถนนพิชิตบำรุง อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ซึ่งได้มีการปิดการจราจรบนถนนเรียบร้อยแล้ว จู่ๆ ก็มีรถมอเตอร์ไซด์แล่นฝ่าเจ้าหน้าที่พุ่งเข้ามาชนรถยนต์พระที่นั่งด้านพระเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงขับด้วยพระองค์เอง มอเตอร์ไซด์เสียหลักทั้งคนขี่และคนซ้อน รวม ๓ คนกระเด็นลงมานอนแน่นิ่งริมถนน พระเจ้าอยู่หัวประทับนิ่งทอดพระเนตรโดยไม่มีพระราชกระแสรับสั่งอย่างใด หลังจากคนเจ็บถูกนำตัวไปส่งโรงพยาบาลแล้ว จึงมีพระราชกระแสรับสั่งตามไปว่า “...ขออย่าให้ลงโทษหนัก...” ทั้งยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการรักษาพยาบาล พร้อมทั้งพระราชทานมอเตอร์ไซด์คันใหม่ให้อีกด้วย

พระตำหนักแห่งเดียวในโลก

พ่อผมร่วมกับชาวบ้านถวายเป็นที่ดิน ๓๓๓ ไร่บนเขาตันหยงเพื่อสร้างพระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ ในหลวงให้ชื่อว่า หาดิณมา ให้ทดแทนและให้พวกเราสร้างบ้านอยู่ใกล้ๆ จะได้เป็นเพื่อนบ้านอยู่ด้วยกัน ที่ว่าแปลกก็คือ ในเขตพระตำหนักมีกุโบร์เก่าแก่ของชุมชน โดยปกติแล้วบริเวณกุโบร์คงจะไม่เหมาะที่จะสร้างพระตำหนัก เจ้าของสุสานเองก็คงไม่ชอบ แต่กลายเป็นว่าราษฎรเองเต็มใจ พระองค์ท่านก็ไม่ทรงรังเกียจ และยังทรงให้ชาวบ้านมุสลิมเข้าออกเพื่อประกอบศาสนกิจได้ตามต้องการ ต่อมาได้มีการพัฒนาพื้นที่กุโบร์ โดยปลูกต้นไม้ฟุ้งฟ้าเติมไปหมดดูแล้วร่มรื่นสวยงาม เราเรียกว่า “ลานเฟื่องฟ้า”

เมื่อดอกต้นหยงบาน

ตั้งแต่มีพระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ ชีวิตชาวบ้านบนเขาต้นหยงก็เปลี่ยนไป พวกเรามีความสุขสบายใจ มีงานทำ พระเจ้าอยู่หัวทรงช่วยชาวบ้านทุกสิ่งทุกอย่าง มีฟาร์มตัวอย่าง มีศูนย์พิกุลทองฯ ลูกหลานที่นี้ไปทำงานที่นั่นกันหมด ผมเองก็ได้ทำงานในพระตำหนักฯ ครั้งแรกที่รับเสด็จฯ ทรงถามผมว่า “...สบายดีไหม มาอยู่ที่นี้อยากจะช่วย มีอะไรก็ให้พูดกัน...” มัสยิดนี้พระเจ้าอยู่หัวก็พระราชทานเงินให้ซ่อมแซม พระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จฯ มาที่มัสยิดมาถามทุกข์สุขพวกเราบ่อย ๆ มีอยู่ครั้งหนึ่งพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ มาพระราชทานเงินให้หนึ่งแสนบาท พอทรงทราบว่าที่มัสยิดมีปัญหา น้ำไม่พอใช้ พระเจ้าอยู่หัวทรงแก้ไขให้ทันทีเลย

นายเจ๊ะอารี รอดต้นหยง
บิหลันมัสยิดบูเกะตันหยงและเจ้าหน้าที่
พระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ จังหวัดนราธิวาส

พระราชของประชาชน

พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์สะท้อนให้เราเห็นถึงความรักของพระเจ้าอยู่หัวที่มีต่อพสกนิกรของพระองค์ ทรงใช้ทุกตารางนิ้วของที่ดินที่ชาวบ้านชุมชนเขาตันหยงน้อมเกล้าฯ ถวาย กลับมาสร้างประโยชน์ให้ราษฎรในภาคใต้ ด้วยการใช้เป็นที่ทดลองค้นคว้าวิจัยด้านการเกษตร เพื่อที่จะให้เป็นแม่แบบในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎร เพราะฉะนั้นเขตพระราชฐานจะร่มรื่นไปด้วยพืชพันธุ์ไม้ แปลงสาธิต แปลงทดลองปลูกไม้ดอกไม้ประดับและพรรณไม้หายากของภาคใต้ มีแปลงสาธิตการปลูกยางพาราดีและการปลูกพืชแซมในสวนยาง เลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด เลี้ยงแพะก็มี ก่อนจะเสด็จฯ กลับทุกครั้ง ทรงเรียกให้ผมเข้าเฝ้าฯ และรับสั่งว่า “...สะดิษฐ์ช่วยดูแลด้วยนะ...” ราษฎรในภาคใต้ทุกคนอบอุ่นใจทุกครั้งเวลาที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ มา แม้เวลาพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ กลับ พวกเราก็รู้ว่าพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงพวกเรา

เธาก็เป็นราษฎร

เรื่องที่ทำให้ชาวบ้านตกอกตกใจพร้อม ๆ กับตื่นตันใจเป็นที่สุด ก็เห็นจะเป็น อยู่ๆ วันหนึ่งพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินด้วยพระบาทมาเยี่ยมชาวบ้านที่ป่วยถึงบ้านเลย ตรัสว่า “...ได้ข่าวว่าไม่สบายเลยมาเยี่ยม...” ทรงปฏิบัติอย่างนี้บ่อยๆ โดยเฉพาะช่วงที่อหิวาต์ ซึ่งท่านเรียกว่าพระสหายป่วย หรือไม่ก็จะเสด็จฯ ไปเยี่ยมเยียนชาวบ้านที่มีสยิด มีพระราชกระแสกับชาวบ้านว่า “...เรานี้ก็เป็นราษฎรหมู่บ้านเขาตันหยงนี้เหมือนกัน เพราะพระตำหนักอยู่ในหมู่ ๔ ตำบลกะลุวอเหนือ มีอะไรเดือดร้อนก็ขอให้บอก...”

เข้าถึงใจ

เวลาที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ แปรพระราชฐานมาที่พระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ เขาตันหยงดูจะมีชีวิตชีวาขึ้นมาทันที เพราะไม่เกิน ๑ อาทิตย์พระเจ้าอยู่หัวจะทรงเรียกชาวบ้านเขาตันหยงทั้งหมดเลย ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ ทั้งอิหม่ามไปรวมกันเพื่อทำบุญให้ผู้ที่อยู่ในกูโบรที่ลานเฟื่องฟ้า ซึ่งเป็นสุสานเก่าแก่ของมุสลิมอยู่ในเขตพระราชฐาน พระเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งให้กันรั้วตาข่ายกันไม่ให้สุนัขเข้าไปได้ และปลูกต้นเฟื่องฟ้าสวยงามเป็นสัดส่วนให้รู้ว่านี่เป็นที่เฉพาะของมุสลิม แล้วก็ช่วงเดือนศีลออก ผู้นำศาสนาจะได้รับเชิญให้ไปเลี้ยงละศีลออก พระเจ้าอยู่หัวก็จะประทับรอเวลาด้วยกัน เสวยร่วมกับผู้นำศาสนาทุกปีเลย บางคนมาจากปัตตานี ยะลา พระเจ้าอยู่หัวก็โปรดให้พักที่บ้านรับรอง และรับสั่งว่า “...ค่อยกลับไปพวงนี้ละ ดึกแล้วไม่ให้กลับ กลัวเป็นอะไรกลางทาง ลำบาก...” บางคนน้ำตาไหล ดีใจจนพูดไม่ออก ใครจะไปคิดว่าชาวบ้านอย่างเราจะมิได้สักวันหนึ่งที่ได้นั่งทานอาหารกับพระเจ้าอยู่หัว

นายสะดี อีซอ
ผู้ช่วยผู้ดูแลพระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์

มัสยิดรายอ

เดิมมัสยิดบูเก็ดตันหยงเป็นไม้และที่ได้รับการทะนุบำรุงให้เป็นอาคารคอนกรีตสวยงามอย่างที่เห็นเรียกได้ว่าแปดสิบเปอร์เซ็นต์มาจากพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ที่พระเจ้าอยู่หัวพระราชทานมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ทรงดูแลทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการน้ำให้พอใช้ เพราะมักจะมีแขกจากประเทศใกล้เคียง มาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ มาละมาดที่นี้กัน ไฟฟ้าก็พร้อมชีวิตของคนที่นี่ทุกคนเลยก็ว่าได้ ได้รับการดูแลจากพระองค์ตั้งแต่เบาะาะจนถึงผู้สูงอายุ ได้เข้าเฝ้าฯ ได้รับเสด็จฯ ได้มีอาชีพเลี้ยงครอบครัว เจ้าหน้าที่ที่อยู่ในพระตำหนักฯ ก็พี่น้องของเรา ฟาร์มตัวอย่างก็เป็นพี่น้องของคนที่นี่ ศูนย์พิกุลทองฯ ก็คนที่นี่ เรื่องอาชีพเสริมอีก มีการจัดตั้งกลุ่มหลายต่อหลายกลุ่ม ล้วนแล้วแต่เป็นโครงการในพระราชดำรินั้น ด้านวิชาการก็มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนขยายโอกาสก็เป็นโรงเรียนในโครงการของพระเจ้าอยู่หัว ผมนึกไม่ออกเลยว่ามื่อะไรบ้างที่นี่ที่ไม่เกี่ยวข้องกับพระองค์

เรือนพักกาย

อาคารที่เห็นอยู่ข้างๆ มัสยิดเอาไว้วัดทั้งใจและกาย พระเจ้าอยู่หัวรับสั่งให้สร้างไว้สำหรับคนไข้ของพระองค์ท่านเวลามาจากต่างจังหวัดไกล ๆ จะกลับไปบ้านไม่ทัน ก็จะได้อาศัยพักผ่อน ตอนแรก ๆ จะพักกันที่มัสยิด พระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ มาทรงเห็นคนไข้นอนกันเต็มในมัสยิด ทรงรับสั่งว่าไม่ดี ไม่เหมาะสม ช่วงที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ มาที่นี่ คนไข้มาจากต่างจังหวัดมารักษา แพทย์หลวงกันเยอะ วัน ๆ เป็นพันคน บอกว่ารักษากับหมอหลวงแล้วหายดี

อิหม่ามสุไฮมี มะกะ
อิหม่ามมัสยิดบูเก็ดตันหยง จังหวัดนราธิวาส

เก็บสมองข้างหนึ่งไว้คิด

ผมเป็นหนึ่งในคณะแพทย์ที่ได้เข้าไปถวายการรักษา พระอาการประชวรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ พระบรมวงศานุวงศ์ยามที่เสด็จแปรพระราชฐานมาประทับที่ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ มีครั้งหนึ่งที่พระเจ้าอยู่หัวทรง พระประชวรมีไข้สูงมาก ผมในฐานะรังสีแพทย์ก็เอาเครื่อง เอกซเรย์เล็ก ๆ ขึ้นไปเอกซเรย์พระองค์ท่าน ทรงเป็นกันเองมาก จะกราบทูลอะไร พระเจ้าอยู่หัวก็ทรงให้พูดแบบธรรมดา ๆ แม้จะ ทรงพระประชวร แต่ก็ยังมีพระราชอารมณ์ขัน พระเจ้าอยู่หัว รับสั่งว่า “...ตอนนี้มีไข้สูงมาก เก็บสมองข้างหนึ่งไว้คิด อีกข้างหนึ่ง ปล่อยให้มันไม่สบายไป...” หลังจากพระองค์เสด็จฯ กลับกรุงเทพฯ มีพระราชกระแสให้คณะแพทย์เข้าเฝ้าฯ ที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เพื่อรับเหรียญพระราชทาน

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ สนาน สิมารักษ์
อดีตหัวหน้าภาควิชารังสีวิทยา
คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประจักษ์พยานแห่งรัก

ยี่สิบกว่าปีของการได้รับใช้ใกล้ชิดติด พระมหากษัตริย์คุณที่ทำให้ผมภูมิใจมากที่สุด ซึ่งเป็นรูปธรรมมาถึงปัจจุบัน คือ การเสด็จฯ ไปเยี่ยมมัสยิดกลางปัตตานี ครั้งนั้นผมได้ทำหน้าที่สื่อกราบบังคมทูลเชิญเสด็จฯ ซึ่งทางสำนักพระราชวังได้ตอบกลับมามีว่าได้กราบบังคมทูลแล้ว แต่ไม่ทราบว่าเสด็จฯ หรือไม่ ในวันที่เสด็จฯ แปรพระราชฐาน ระหว่างรอรับเสด็จฯ ที่สนามบินบ้านทอน มีพระราชปฏิสันถารกับผู้ที่มาจับมือทักทายว่า “...มัสยิดนี้สวยงามมาก แต่เริ่มจะคับแคบแล้ว น่าจะได้มีการขยายให้กว้างขึ้นและให้คงรูปแบบนี้ไว้...” ไม่นานมัสยิดแห่งนี้ก็ได้รับการต่อเติมเด่นตระหง่านสง่างามกลางเมืองปัตตานี ซึ่งนอกจากจะเป็นประจักษ์พยานในน้ำพระทัยที่รักและห่วงใยประชาชนแล้ว ภาพที่มีพระราชปฏิสันถารกับผู้นำศาสนาบริเวณมัสยิดยังแพร่กระจายแสดงให้ชาวโลกได้เห็นว่าพระองค์ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกของปวงชนชาวไทยอย่างแท้จริง

รอยจำของล่ำมมลายู

วันที่มีโอกาสเป็นล่ำมจำเป็น ได้รับรู้ถึงน้ำพระทัยของสมเด็จพระนางเจ้าฯ ที่ทรงมีพระเมตตาและทรงให้เกียรติคนไทยมุสลิมมาก วันนั้นพวกเราไปรับเสด็จฯ ที่วัดสัมภาวาส พอดีฝนจะตกลงมาพอดี พระองค์ตรัสถามผมว่า “...ถ้าจะให้คนมุสลิมเข้าไปหลบฝนในโบสถ์จะผิดหลักศาสนาหรือไม่...” ผมตอบว่าไม่เป็นไร ถ้าไม่ได้ไปกราบไหว้พระหรือรูปบูชา สมเด็จพระนางเจ้าฯ จึงรับสั่งว่า “...ถ้ามันช่วยบอกให้ชาวบ้านเข้าไปใฝ่ฟ้า ในโบสถ์แทน...” และผมก็ได้ทำหน้าที่เป็นล่ำมให้ ก่อนที่จะเสด็จฯ กลับทรงหันมาตรัสกับผมว่า “...จะพระราชทานทุนการศึกษาให้ลูกทุกคน...” ประโยคที่จำได้แม่นยำไม่เคยลืมเลย คือ “...ฉันจะไม่ลืมครอบครัวครู...” หลังจากนั้นไม่นานก็ได้รับพระมหากรุณาให้เป็นล่ำมประจำขบวนเสด็จฯ

ไปได้

ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงพบกับลุงวาเต็ง ได้เสด็จฯ ทอดพระเนตรพื้นที่โครงการจุดที่ ๑ สลับกับแผนที่และรับสั่งว่าจะไม่เสด็จฯ ไปจุดที่ ๒ ตามหมายกำหนดการเดิม แต่จะไปอีกที่หนึ่งแทน จากนั้นทรงขั้บรถยนต์พระที่นั่งด้วยพระองค์เอง จนกระทั่งไปถึงสะพานไม้เล็ก ๆ ทรงหยุดรถบนสะพาน เสด็จฯ ลงจากรถแล้วทอดพระเนตรแผนที่ มีพระราชกระแสว่า “...ถ้าไปทางทิศใต้ แล้วจะเจอคลอง ๆ หนึ่ง...” มีผู้กราบทูลฯ ว่าไปไม่ได้ เพราะไม่มีถนน พระองค์ตรัสคำเดียวว่า “...ไปได้...” แล้วก็เสด็จฯ นำหน้าก้าวพระบาทเข้าไปในพงหญ้าสูงด้วยพระทัยที่มุ่งมั่นและไม่หวั่นเกรงอันตรายใด ๆ เลย ขบวนที่ตามเสด็จฯ ไม่มีใครคาดคิดต่างตกใจจ้าละหวั่นและรีบตามเสด็จฯ กันเป็นพัลวันกลัวว่าพระองค์จะได้รับอันตรายจากสัตว์ร้าย เพราะเป็นป่ารกและเวลานั้นก็พลั้พลั้ใกล้จะมืดเต็มที่แล้ว พระองค์เสด็จฯ ไปทุกที่ที่คิดว่าจะสามารถช่วยพสกนิกรของท่านได้ แม้แต่กลางดงทากที่ต้องเอายางรัดไว้ที่ปลายกางเกงเพื่อกันทากเข้า พระองค์ก็เสด็จฯ ห่มสองห่มในป่า อย่างว่าแต่พระเจ้าแผ่นดินเลย อย่างเรา ๆ ก็ไม่มีใครอยากไปอยู่ตรงนั้นในเวลานั้น

ครูธีรพจน์ หะยืออาแว
ล่ำมประจำพระองค์

แสงไฟคล้ายทุกข์

หนึ่งในภารกิจที่ผมภูมิใจคือการได้เป็นราชองครักษ์เวรถวายความปลอดภัยที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน และที่พระราชวังไกลกังวล สิ่งที่ผมสังเกตได้คือ ไม่ว่าจะเข้าเวรผลัดดึก ผลัดเช้า ผลัดกลางวัน ก็จะมีแสงไฟในห้องทรงงานของพระเจ้าอยู่หัวแทบจะไม่เคยปิด แสดงว่าพระองค์ท่านทรงงานแทบจะทั้งวันทั้งคืน ก่อนที่จะขยายสู่ภาคการปฏิบัติในเขตพระราชฐานและแพร่ขยายสู่ทุกภูมิภาคของประเทศในที่สุด ดังนั้น เวลาที่ผมออกกำลังกายโดยจ็อกกิ้งผ่านพื้นที่ปลูกข้าว ฟาร์มเห็ด คอกวัว โรงงานนมอัดเม็ด โรงสีข้าวและโรงงานถ่านอัดแท่ง ผมจะนึกย้อนไปถึงแสงไฟในห้องทรงงานของพระองค์ท่าน ที่ดูเหมือนว่ายิ่งเมื่อไหร่ที่ประเทศชาติอยู่ในภาวะวิกฤต หรือราษฎรกำลังประสบกับความทุกข์ด้วยแล้ว แสงไฟนั้นจะไม่มีทางดับลงได้เลย

พลเรือเอก ศาสตราจารย์กิตติคุณ นคร หนองษ์
ผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษ กองทัพเรือ

ยกภูเขาออกจากอก

โอกาสแรกที่ได้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้สึกกังวลมาก เนื่องจากมีบางสิ่งที่เราไม่สามารถปฏิบัติได้เพราะขัดต่อหลักศาสนาอิสลาม อย่างเช่น การกราบ ผมอึดอัดมากเพราะกลัวพระองค์ท่านจะไม่เข้าพระทัย และเกรงว่าผู้อื่นจะคิดว่าเราไม่มีสัมมาคารวะ ไม่รู้ธรรมเนียมปฏิบัติ ระหว่างที่แอบซ่อนความกังวลอยู่ลึก ๆ นั้น ดูเหมือนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงล่วงรู้ในใจของผม จึงตรัสกับผมให้ทุกคนได้ยินด้วยว่า “...ให้ทำตามสบายอย่ากังวล ศาสนาเป็นเรื่องสำคัญอะไรที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ หรือถ้ามีพิธีกรรมใดของทางราชการที่ขัดต่อหลักการอิสลามก็ละเว้นได้ โดยให้รองประธานไปปฏิบัติแทน...” ผมรู้สึกว่าความทุกข์ในใจถูกปลดปล่อยในทันที เหมือนยกภูเขาออกจากอก น้ำตาซึมด้วยความซาบซึ้งในพระเมตตา พร้อม ๆ กับรู้สึกประหลาดใจอย่างยิ่งว่าทำไมพระองค์จึงเข้าพระทัยในหลักการของศาสนาอิสลามได้อย่างลึกซึ้งถึงเพียงนี้

ใจพองโต

ครั้งที่นำประธานรัฐสภาอิหร่านเข้าเฝ้าฯ เป็นครั้งที่ประทับใจที่สุดพระองค์ท่านทรงรอบรู้อย่างลึกซึ้งถึงเรื่องราวของมุสลิม ทรงคุยถึงเรื่องนิกายชีอะห์ เรื่องประวัติศาสตร์การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของมุสลิมในประเทศไทย แล้วท่านยังทรงลึกซึ้งไปถึงเมล็ดถั่วที่เวลาไปอิหร่านจะนิยมซื้อกันท่านรับสั่งว่าปลูกที่ภาคนั้นของอิหร่านและบอกด้วยว่าทานแล้วดีอย่างไร หนึ่งชั่วโมงที่พระเจ้าอยู่หัวของเราพูดคุยสนทนาในเรื่องของประเทศอิหร่านมากกว่าคนอิหร่านเองด้วยซ้ำไป พอเข้าเฝ้าฯ เสร็จแล้ว ประธานรัฐสภาของอิหร่านบอกว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีความรอบรู้มากในประเทศของข้าพเจ้า ทรงเป็นพระประมุขที่น่าชื่นชมอย่างยิ่ง ผมหัวใจพองโตด้วยความปลื้มใจ และตัวเองก็พลอยได้รับความรู้ไปด้วย

นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา
อดีตรองประธานรัฐสภา

พู่่านะตื้อ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นอกจากจะทรงพระปรีชาสามารถในทุกด้านแล้ว ยังมีพระทัยที่เปิดกว้างเพื่อรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเสมอ เมื่อครั้งผมเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดปราจีนบุรี ได้รับมอบหมายให้เป็นประธานโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาตามพระราชดำริ อำเภอวัฒนานคร มีพระราชกระแสให้ผมทำอย่างนี้ ๆ ผมก็รับด้วยเกล้าฯ มาปฏิบัติ ซึ่งในระหว่างการดำเนินงานก็จะมีที่ปรึกษาโครงการฯ มาบอกผมว่า พระเจ้าอยู่หัวทรงให้ทำอย่างโน้นให้ทำอย่างนี้ ด้วยความที่อยู่กับอุปสรรคปัญหาที่ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการและมุ่งมั่นที่จะให้บรรลุพระราชประสงค์ให้ได้ ก็เลยเดินหน้าด้วยวิธีการของผมเอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ มายังพื้นที่ด้วยพระองค์เองเลย พอเสด็จฯ ลงจากเฮลิคอปเตอร์ ทรงรับสั่งกับผมว่า “...ผู้ว่าฯ นะตื้อ...” แต่หลังจากที่ผมได้กราบทูลฯ รายละเอียดของการดำเนินงานอย่างชัดเจนแล้ว ก็รับสั่งว่า “...ผู้ว่าฯ ทำถูกต้องแล้ว ทำอย่างนี้แหละ เราต้องการอย่างนี้...” ก่อนเสด็จฯ กลับ ยังทรงห่วงใยความรู้สึกของผม ทรงปลอบใจว่า “...อย่าคิดมากนัก...”

เกือบไปแล้ว

เมื่อครั้งผมเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล จังหวัดได้สร้างพระอุโบสถกับมัสยิดประจำจังหวัดขึ้นพร้อม ๆ กัน ผมประทับใจในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเหลือเกิน เพราะท่านเสด็จฯ ไปเปิดมัสยิดกับยกช่อฟ้าพระอุโบสถในวันเดียวกันให้กับจังหวัด ระหว่างที่เสด็จฯ ไปยกช่อฟ้า ผมก็่วนวายอยู่กับการเตรียมการรับเสด็จฯ ที่มัสยิดมาบัง และที่ประทับใจที่สุด คือ ระหว่างที่จะต้องกราบบังคมทูลรายงาน ผมลืมแว่นตา อ่านไม่เห็น ตายแล้วไม่รู้จะทำอะไร ระหว่างแก้ ๆ กัง ๆ ผมเหลือบไปเห็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านยิ้มพระสรวลน้อย ๆ คงทรงกำลังคิดว่าผมจะแก้ปัญหาย่างไร พอดีผู้อำนวยการโรงเรียนสตูลวิทยานั่งอยู่ข้าง ๆ ที่ผมยืนอยู่ ท่านหยิบแว่นของท่านเอามาให้ผม ผมใส่แล้วก็เห็นชัดแจ้วเลย

นายอารีย์ วงศ์อารยะ
อดีตปลัดกระทรวงมหาดไทย

ครึ่งหนึ่งในชีวิต

จำได้ว่าตอนนั้นเรียนอยู่ชั้นมัธยม เล่นดนตรีเพราะใจรัก และอาาก็เป็นหัวหน้าวงคอยสอนพวกเราด้วย วันหนึ่งมีการแจ๊สมาจากจังหวัดว่าให้ไปแสดงหน้าพระที่นั่งในงานรับเสด็จ ซึ่งเป็นงานใหญ่มาก เราซ้อมกันล่วงหน้าหนึ่งเดือน ปกติผมตีกลอง แต่เนื่องจากไม่ค่อยมั่นใจเลยให้พี่มาตีแทน ผมไปเล่นทอมบา พอวันจริง พระเจ้าอยู่หัวทรงแขกโซโฟนร่วมบรรเลงด้วย เพลงที่เล่นเป็นเพลงสไตล์แจ๊สแบบผสมมลายูและเพลงพระราชนิพนธ์ ไม่ต้องถามเรื่องความตื่นเต้น แต่สิ่งที่ยากจะบอกคือ ภูมิใจที่สุดเราไม่ใช่มืออาชีพ แต่ครึ่งหนึ่งในชีวิตได้รับโอกาสขนาดนี้ผมไม่มีวันลืม

ขาดเท่าไร

มุสลิมเราใช้คำว่า ‘รายอกีตอ’ อย่างเต็มปากและเต็มใจ พ่อผมมีโอกาสได้ทำงานถวายในหลวงอย่างมากตั้งแต่การรวบรวมที่ดินเพื่อสร้างพระตำหนักบนเขาตันหยง เท่าที่จำความได้ผมเห็นพระองค์ท่านไม่เคยถือพระองค์ และให้เกียรติมุสลิมมากจริง ๆ พ่อเคยเล่าให้ฟัง ยังจำได้ไม่เคยลืมเลยว่าวันหนึ่งพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ มา ทรงเห็นคนชุมนุมกันอยู่ที่มัสยิดหน้าประตูพระตำหนัก ตรัสถามว่า “...เขาทำอะไรกัน...” พ่อกราบทูลฯ ว่าเขาจัดงานหารายได้เพื่อสร้างมัสยิด เพราะยังขาดเงินอยู่ ตรัสถามว่า “...ขาดเท่าไร...” พ่อก็เลยกราบทูลพระเจ้าอยู่หัวไปไม่กี่วันต่อมา พระเจ้าอยู่หัวก็ทรงเชิญพ่อให้ไปเข้าเฝ้าฯ และตรัสถามว่า “...ถ้าให้เงินนี้แล้ว มัสยิดจะเสร็จไหม...” พ่อก็ไปหาทำนั้ ทำนั้รับปากว่าเสร็จ มัสยิดเลยเสร็จก่อนพระตำหนักฯ ท่านอีก นี่คือการเสียสละและทรงนึกถึงผู้อื่นก่อนเสมอ และก็ไม่ใช่เฉพาะตรงนี้ที่เดียว หลายทีในละแวกกะลุวอ พ่อผมจะเป็นคนรับคำสั่งจากพระองค์ท่านให้นำเงินไปบำรุงมัสยิดต่าง ๆ อย่างทั่วถึง

สิบโท ชัปรี วรรณมาตร

เจ้าหน้าที่ฝ่ายเทคนิค สถานีวิทยุกระจายเสียง ๙๑๒
สำนักงานพัฒนาภาค ๔ หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา

ชีวิตพระราชา

พื้นที่แห่งนี้ในอดีต คือ ป่าพรุแหม แหม ถูกทิ้งร้าง เพราะดินเปรี้ยวปลูกอะไรก็ได้ ชาวบ้านต้องออกไปรับจ้างข้างนอกบ้าง ไปมาเลเซียบ้าง ชีวิตลำบากที่สุด แต่พอมีโครงการพระราชดำริมาที่นี่ ชีวิตพวกเราเปลี่ยนไปจาก อด ๆ ยาก ๆ มาลืมตาอ้าปากได้ กรมชลประทานมาขุดคลองระบายน้ำที่อยู่ในพรุออก ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ มาแก้ปัญหาดินเปรี้ยวและเป็นพี่เลี้ยงทดลองปลูกข้าว ตอนนั้นขยายพื้นที่เพาะปลูกเป็น ๕๐๐ ไร่แล้ว มีเกษตรกรอยู่ ๖๐ ครอบครัว นอกจากปลูกข้าวแล้วเรายังทำสวนขนุน กระท้อน พืชผักหมุนเวียนก็มีอย่างถั่วฝักยาว แตงกวา บวบ และเลี้ยงปลาสด ปลาตะบิม ซึ่งเป็นพันธุ์ปลาที่สมเด็จพระเทพฯ เสด็จฯ มาปล่อยให้ พร้อมกับรับสั่งให้ดูแลเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ในหลวงทรงทำให้เห็นชัดด้วยตาเลยว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นทั้งผืนดินและชีวิตชาวบ้านพร้อม ๆ กัน อยากให้พระองค์ท่านได้มาเห็นด้วยพระองค์เอง นี่คือชีวิตใหม่ที่พระเจ้าอยู่หัวให้กับพวกเรา

นายมะยิดิง แลแร
สหกรณ์การเกษตรพัฒนาพื้นที่พรุแหม
อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี

รักหมดใจ

แม้ในวันที่เปาะเต็งต้องพำนักพักรักษาตัวด้วยโรคชราอยู่ที่โรงพยาบาล คงมีแต่เพียงความทรงจำอันล้ำค่าที่หล่อเลี้ยงลมหายใจที่รยรินและหัวใจที่เปี่ยมด้วยความรักซึ่งจะตรึงแน่นอยู่ในใจตลอดไป (ปัจจุบันนายวาเต็ง ปูเต๊ะเสียชีวิตแล้ว)

วันนั้นก่อนที่เปาะเต็งจะพบพระเจ้าอยู่หัว ไม่คิดว่าจะมีพระเจ้าแผ่นดินองค์ไหนเสด็จฯ มาอยู่กลางป่ากลางเขาในเวลาค่ำมืดอย่างนี้ เปาะเต็งรำลึกถึงความหลังด้วยแววตาเปี่ยมสุข เวลาคิดถึงในหลวงมาก ๆ เปาะเต็งก็จะขี่มอเตอร์ไซด์ออกไปที่ประตูน้ำที่เคยพบในหลวงครั้งแรก คิดถึงวันที่พบพระองค์ท่าน เปาะเต็งภูมิใจที่อัลเลาะห์ประทานพรให้เปาะเต็งเป็นคนโชคดี ได้พบกับพระเจ้าแผ่นดินที่ทรงช่วยเหลือและปกป้องพี่น้องมุสลิมทั้งสามจังหวัดให้อยู่ดีกินดี เปาะเต็งรักในหลวงหมดหัวใจ ทำทุกอย่างเพื่อพระองค์ท่านได้

นายวาเต็ง ปูเต๊ะ
พระสหายสายบุรี
บ้านทุ่งเค็ง จ. หัต บั ตานี

ปลาร้องไห้

แต่ก่อนชลประทานปล่อยน้ำออกมาไม่ประกาศให้ชาวบ้านได้รู้ น้ำจากพรมันกร่อยมันเปรี้ยว ปลาในกระชังตายหมด เป็นหนี้ ธ.ก.ส. เป็นแสน ไปบอกโรงพัก บอกอำเภอ บอก ธ.ก.ส. บอกชลประทานไม่มีใครมา ไปบอกครูธีรพจน์ ครูมาถ่ายรูปปลาตายและให้ผมเก็บเอาไว้บอกพระเจ้าอยู่หัว พอดีพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ มาที่ป้อมระเาะ ผมอยากจะบอกให้พระเจ้าอยู่หัวทรงทราบ แต่พอเจอพระเจ้าอยู่หัวกลับพูดอะไรไม่ได้เลย ร้องไห้อย่างเดียว ร้องให้ตั้งนาน จนพระเจ้าอยู่หัวตรัสว่า “...ใครพูดได้ช่วยพูดแทนหน่อย...” แอ่ที่ยืนอยู่ข้าง ๆ บอกว่าปลาตายหมด ผมถวายรูปปลาตายให้พระเจ้าอยู่หัว พระเจ้าอยู่หัวตรัสว่า “...จะทดแทนให้...” แล้วพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงหันไปบอกเจ้าหน้าที่กรมชลประทาน แล้วยื่นรูปให้และตรัสว่า “...เอานี้ ปลาร้องไห้แล้ว...” หลังจากนั้นไม่นาน ก็ได้พระราชทานพันธุ์ปลากะพงขนาด ๑ นิ้ว ๑,๐๐๐ ตัว ค่าอาหารปลา และทรงซื้ออวนมาพระราชทานทำกระชัง พร้อมกับทรงก่อตั้งโครงการเลี้ยงปลาในกระชัง (ปลาร้องไห้) อันเนื่องมาจากพระราชดำริอย่างถาวรในหมู่บ้านปาตาติมอ ตอนหลังสมเด็จพระนางเจ้าฯ เสด็จฯ มา ผมกราบทูลฯ ว่าตอนนี้เลี้ยงปลาได้แล้ว ไม่มีปัญหา สมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงพระสรวลและตรัสว่า “...เดี๋ยวนี้ปลาหัวเราะแล้วนะ ไม่ร้องไห้แล้ว...” ดีใจมาก ๆ ขอให้พระองค์ทรงมีอายุยืนๆ แอ่แข็งหัวเราะทั้งน้ำตาอย่างสุขใจ

นายกูเซ็ง ชาและแม
บ้านปาตาติมอ อำเภอสาบบุรี
จังหวัดปัตตานี

น้ำตาแห่งความตื่นตัน

แต่ก่อนมีอาชีพกริดยาง มีรายได้วันละ ๑๐๐ บาท ต้องเลี้ยงครอบครัว ๔ คน กริดยางเสร็จก็ทำงานบ้าน ไม่รู้จะไปทำอะไรให้ได้เงินอีก อยากทำงานกับสมเด็จพระนางเจ้าฯ มานานแล้ว แต่ไม่มีโอกาส จนวันนี้ได้มาทำแล้ว ดีใจมาก ๆ และที่ดีใจที่สุด คือ สมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงชมว่างานเราสวย และยังได้รับพระราชทานรางวัลอีกด้วย ภูมิใจที่สุดเลย ถึงตอนนี้ฝนตกก็ไม่กลัว เพราะมีรายได้ประจำ กริดยางยังไม่ได้ถือเงินหมื่น แต่ทำงานศิลปาชีพ ได้เงินหมื่น จะขง มามะ ยืมกว้างพร้อมหยาดน้ำตาที่ส่องประกายฉายแววของความตื่นตัน ในหลวงทรงเคยถามว่า “..จะทำต่อไหม...” เราก็ตอบว่า “...ทำต่อ...” ดีใจที่สุดที่ได้เจอในหลวง ตอนนี้สมเด็จพระนางเจ้าฯ ไม่ได้เสด็จฯ มาหลายปีแล้ว มีผู้แทนพระองค์มารับงานไปแทน คิดถึงสมเด็จพระนางเจ้าฯ เหลือเกิน

นางเจ้ขง มามะ
กลุ่มอาชีพกระจุต โครงการศิลปาชีพ
บ้านกำแพง ตำบลกะลุวอ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

อุ่นใจด้วยน้ำพระทัย

เมื่อพ.ศ. ๒๕๔๗ สามีซึ่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่เจาะไอร้องถูกยิงเสียชีวิต ตัวเองรู้สึกแค้นแค้น ญาติก็ไม่มี ไม่รู้จะทำมาหากินอะไรเลี้ยงลูกสามคน เพราะเป็นแม่บ้านมาตลอด วันหนึ่งมีทหารมาบอกว่าจะมีบ้านให้ในหมู่บ้านที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ รับสั่งให้สร้างขึ้นเพื่อดูแลครอบครัวของผู้ที่สูญเสียชีวิตจากเหตุความไม่สงบ ตอนแรกก็เป็นห่วงบ้านที่เจาะไอร้อง แต่คิดไปคิดมาอยู่ข้างนอกน่าจะดี อยู่ที่นี่ปลอดภัยและสะดวกสบาย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระราชทานทุกสิ่งทุกอย่าง ดีใจแล้วก็ซาบซึ้งใจมาก ไม่รู้จะพูดอย่างไร นางเจ๊ะดุริตะ เติะยกมือขึ้นปาดน้ำตาที่ไหลอาบแก้ม ลูกสาวที่นั่งข้าง ๆ เล่าแทนว่าบ้านนี้มีพร้อมทุกอย่าง เข้ามาอยู่ไม่ต้องซื้ออะไรเพิ่มเติมเลย มีพื้นที่เพาะปลูก และเลี้ยงปลา ๒ ไร่ แม่ก็มีงานทำในโครงการศิลปาชีพเซรามิก ตัวหนูเองและน้อง ๆ ก็ได้รับพระราชทานทุนการศึกษา จนถึงปริญญาตรี นี่ใกล้จะจบแล้วค่ะ

“...เราอุ่นใจเหลือเกินที่อยู่ที่นี่ และก็รู้สึกอบอุ่นมากยิ่งขึ้น เพราะรู้ว่าในหลวงและพระราชินีไม่เคยทอดทิ้งประชาชน...” หญิงหม้ายกล่าวถึงท้ายพร้อมด้วยหยาดน้ำตาที่รินร่วงแก้มทั้งสอง

นางเจ๊ะดุริตะ เติะ หญิงหม้ายผู้สูญเสียสามี
โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
บ้านรอตันบาตู ตำบลกะลุวอ จังหวัดนราธิวาส

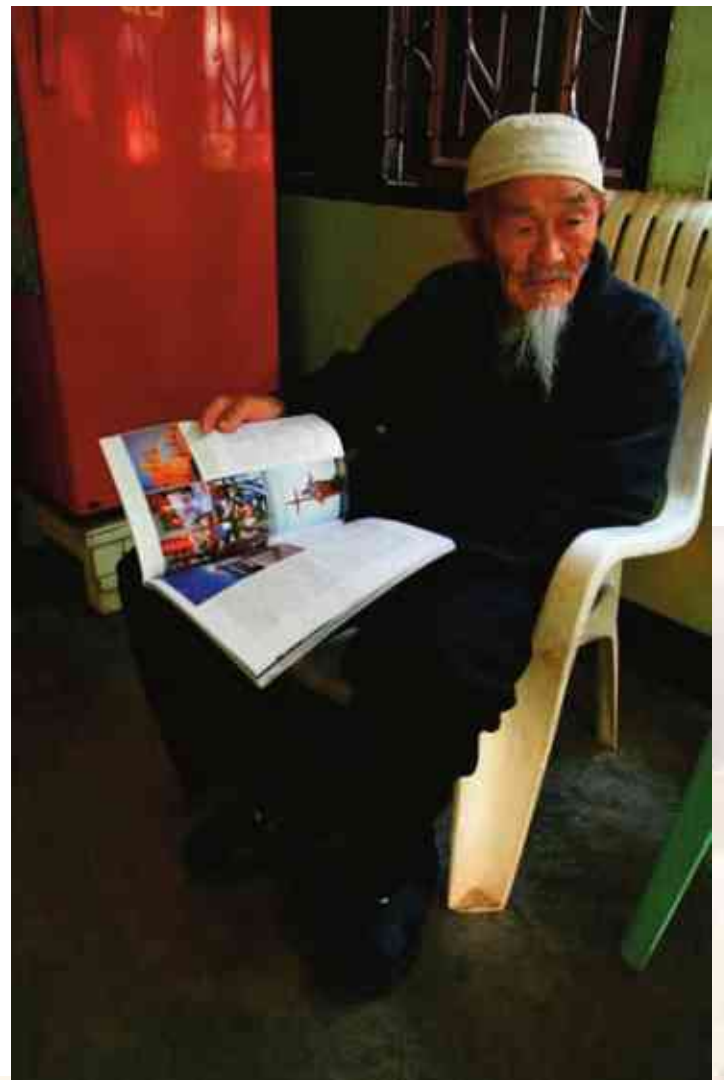

พลังรักพลิกภูเขา

เจ้าพ่อหลวงให้ชาวเขาลดการปลูกฝิ่นลง ไม่ได้ไม่ให้ปลูก แต่พยายามจะให้ลดทีละขั้นตอนนี้ คือ ปีหนึ่งก็อาจจะลดไปนิดหนึ่ง แต่ละปีก็จะลดไปเรื่อยๆ จนสุดท้ายชาวบ้านก็มีความรู้สึกว่าจะไม่จำเป็นต้องปลูกฝิ่นแล้ว ปลูกพืชเมืองหนาวทดแทนก็ได้ ในที่สุดเราเลิกปลูกฝิ่นได้ ดีใจที่สุดเลย เรามีอาชีพสุจริตมีรายได้ เป็นกอบเป็นกำและยั่งยืน ชาวบ้านภูมิใจในอาชีพของตัวเองและเป็นอาชีพที่เชิดหน้าชูตาของระดับประเทศได้เลย เรื่องของการท่องเที่ยวที่นี่ก็เป็นที่ยอมรับของต่างประเทศด้วย เมื่อถามอิหม่ามว่ามีความรู้สึกอย่างไรกับเจ้าพ่อหลวง อิหม่ามตอบว่า “...รักมากครับ เป็นพ่อและเป็นที่พึ่งของประชาชน ใครที่มีความลำบาก มีปัญหาต้องคิดถึงพ่อของเราเป็นอันดับแรกเลยครับ...”

ธวัชชัย เหมรัตน์ตระกูล (มุหะหมัดอาลี) รักษาการณ
อิหม่ามมัสยิดดอยอ่างขาง (อัลอักศอบ)
ดอยอ่างขาง จังหวัดเชียงใหม่

สู่ความร่มเย็น

ผู้เฒ่าอาวูโสรุ่นบุกเบิกชุมชนบ้านยางเคยบอกเล่าเรื่องราวประสบการณ์ชีวิตของตนเองด้วยภาษาจีนผ่านล่ามซึ่งเป็นหลานสาวว่าเคยใช้ชีวิตอยู่ในจีนและพม่าก่อนจะมาปักหลักในประเทศไทย ที่อยู่เมืองไทยนานขนาดนี้ก็เพราะประเทศไทยมีในหลวงดี รักประชาชนเท่า ๆ กัน ไม่มีแบ่งชนชั้น การทำมาหากินก็ไม่มีการแบ่งแยก ปู่บอกว่าปู่รักแผ่นดินไทยและรักในหลวงมากค่ะ หลานสาวถ่ายทอดคำของปู่ทั้งทำยบทสนทนา

นายซุ ชู่ โถ่

อู๋ าวู สู่ แรกแห่ง ชุม ชนบ้านยาง
ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

อัศจรรย์ใจในพระบารมี

นายหน้า ซี ฟู
ผู้เฒ่ารุ่นบุกเบิกชุมชนบ้านยาง
ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

พวกเราอพยพมาจากเมืองจีน มาตั้งรกรากที่ชุมชนบ้านยาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ในหลวงได้ดูแลให้เรามีที่ดิน สถานีอนามัย โรงไฟฟ้าพลังน้ำ และยังมีโรงงานหลวง โรงงานแรกของโครงการหลวง ทำให้พวกเรามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่มีสิ่งหนึ่งที่น่าอัศจรรย์ใจที่สุดคือ เมื่อครั้งที่เกิดอุทกภัยใหญ่ทำลายบ้านเรือนพังกันหมด แต่พระบรมฉายาลักษณ์ของในหลวง ซึ่งตั้งอยู่ในเพิงไม้ที่ไม่ค่อยจะแข็งแรงหน้าโครงการหลวง น้ำป่ากลับไหลผ่านวนรอบไป

สิ่งนี้ทำให้พวกเราทิ้งและงกกันไปตาม ๆ กัน และคิดว่านี่คือความคุ้มครองของพระเจ้า เพราะในหลวงเป็นคนดีมาก ๆ พูดถึงความดีของในหลวง ไม่รู้จะอธิบายยังไง ไม่รู้จะเริ่มต้นที่ตรงไหน รู้แต่ว่าพระเจ้าอยู่หัวดีมาก ๆ

เราเป็นคนไทย

พระเจ้าอยู่หัวทรงบอกพวกเราว่า “...เวลาจะทำอะไรให้คิดใหญ่ ๆ แต่ทำเล็ก ๆ และค่อย ๆ ทำ...” เพราะฉะนั้นโรงงานหลวงไม่ใช่
ว่าจะสร้างทีเดียวใหญ่โต แต่ค่อย ๆ พัฒนา โดยตั้งโรงงานหลวงชั่วคราวก่อน แล้วค่อยขยายไปเรื่อย ๆ จนเป็นที่ยอมรับของคน ใน
ปัจจุบัน ใครที่มาเยือนที่นี่จะเห็นได้ว่าหน้าบ้านของคนจีนยูนนาน ด้านบนจะมีรูปในหลวงและพระราชนิ ซึ่งหมายถึง การแสดงความ
เคารพ ส่วนธงชาติหน้าบ้านก็สื่อให้เห็นว่าถึงแม้เราจะเป็นคนจีน แต่เราอยู่บนผืนแผ่นดินไทย เราก็รักแผ่นดินไทยที่ให้เราอยู่อาศัย
พระเจ้าอยู่หัวท่านไม่ทรงคิดว่าเราเป็นคนจีน แต่พระเจ้าอยู่หัวทรงมองว่าชาวจีนยูนนานเป็นคนไทยทั้งหมดค่ะ

ยูวักคุเทศก์
พิพิธภัณฑ์โรงงานหลวงที่ ๑ (ฝาง)

ดอกไม้วัยจันทะหนู

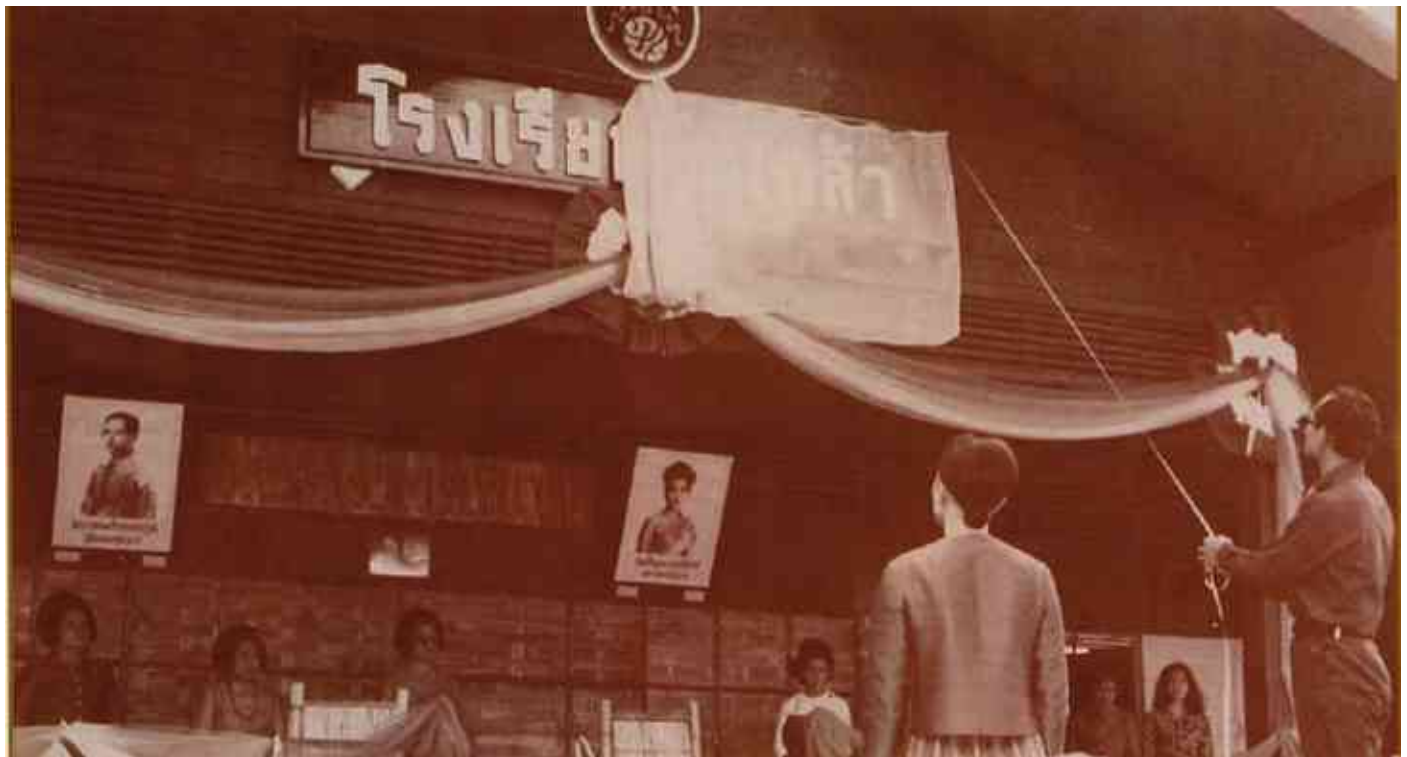
อีกเรื่องหนึ่งที่อยู่ในใจตลอดคือเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๘ ตอนนั้นอายุ ได้สัก ๑๐ ขวบ สมเด็จพระเจ้าสุทนต์จก มาที่บ้านยาง ในขณะนั้นครูจะให้ นักเรียนไปถวายดอกไม้ เพื่อน ๆ วุ่นกันหมด เพราะกลัว ครู เห็นเราก็ก๊วแล้วก็สอนให้ถอนสายบัว พอไปถึงเฮลิคอปเตอร์มาแล้ว ตกใจไม่เคยเห็น แถมลมยังพัดเอาดอกไม้ปลิวว่อน กำหนดจูบอกรอว่าอย่าร้องนะ เฮลิคอปเตอร์พัดดอกไม้ไปก็ไปไล่เอากลับมาวิ่งไปเก็บดอกไม้ไปถวายได้ทันพอดี พระพักตร์สมเด็จพระเจ้าสุทนต์จก ไปด้วยพระเมตตา ตรัสชมว่า “...ดอกไม้สวยจังนะหนู...”

น้ำพระทัยที่โหลริน

เรื่องพระมหากรุณาธิคุณของพระเจ้าอยู่หัวที่มีต่อชุมชนบ้านยางนั้น มากล้นจนเกินจะบรรยาย เหมือนพ่อดูแลลูก ๆ ขนาดเราเป็นผู้พวยพามาพึ่งพระบารมีแท้ ๆ ครั้งหนึ่งในชีวิตที่ไม่มีวันลืมเลย คือ คุณพ่อป่วยหนัก ครั้งนั้นทุกข์เหลือเกิน พอดีกับที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จ มาที่นี่ จึงตัดสินใจเข้าไปกราบทูลฯ พระเจ้าอยู่หัว ตรง ๆ ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคะ พ่อไม่สบายคะ พระเจ้าอยู่หัวตรัสถามว่า “...เป็นอะไร...” ก็กราบทูลฯ พระเจ้าอยู่หัวว่าพ่อป่วยเป็นอัมพาต ฐานะพวกเรายากจน พี่น้องก็เยอะ ไม่มีเงินจะรักษาคะ พระเจ้าอยู่หัวรับสั่งให้หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ส่งคุณพ่อไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลมหาราช เชียงใหม่ทันที เราไม่รู้จะทำยังไง ได้แต่ยื่นน้ำตาไหลพราก ๆ ด้วยความปลื้มใจ

คุณ ศุภ ารีย์ หลิม วาณิช ย์
ชุมชนบ้านยาง ตำบลแม่ฮ่องสอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

ร่มเกล้าร่มแผ่นดิน

โรงเรียนร่มเกล้าเป็นโรงเรียนในโครงการพระราชดำริโรงเรียนแรกในชายแดนใต้ที่เปิดการเรียนการสอน ๒ หลักสูตร คือ หลักสูตรสามัญชั้นมัธยม และหลักสูตรอิสลามศึกษาควบคู่กัน เพราะทรงเป็นห่วงเยาวชนชายแดนใต้โดยเฉพาะที่ยังไม่มีโรงเรียนมัธยม ใครจะเรียนต้องเดินทางไปที่นราธิวาส ส่วนโรงเรียนสอนศาสนาเอกชนที่เรียกว่าปอเนาะก็ไม่สอนวิชาสามัญ พระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ทุกเรื่อง แม้แต่เสด็จฯ มาพระราชทานธงพระราชทานด้วยพระองค์เองเพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้กับครูและนักเรียน เกือบทุกครั้งเสด็จฯ แปรพระราชฐานมาที่นี่เสด็จฯ มาที่โรงเรียนมีวันหนึ่งพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ มาประมาณ ๑ พุ่ม โดยที่พวกครูไม่มีใครทราบล่วงหน้า เณรญามีครูคนหนึ่งเห็นก็เลยรีบปั่นจักรยานมาบอก คณะครูซึ่งเพิ่งจะกลับจากงานเลี้ยงส่งนายอำเภอเยี่ยงอ แล้วรีบปั่นกลับไปเห็นพระเจ้าอยู่หัวกำลังจะทรงขึ้นรถ ไม่รู้จะทำอย่างไร ทั้งตื่นเต้นทั้งกลัวจะไม่ทันพระองค์ เลยตรงเข้าไปเฝ้าประตูดุ พระเจ้าอยู่หัวแล้วพูดว่า “ในหลวง..ในหลวง ครูโรงเรียนร่มเกล้ามากันแล้วครับ” พระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จฯ ลงจากรถ

สาเหตุที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ มา เพราะทันทีที่ทรงทราบว่าโรงเรียนมีปัญหาเรื่องน้ำ ก็เสด็จฯ มาทอดพระเนตรปัญหาด้วยพระองค์เอง

อาจารย์อะดีปะ โต๊ะแอ
โรงเรียนร่มเกล้า
อำเภอเยี่ยงอ จังหวัดนราธิวาส

ใกล้ไกลครูรู้เท่ากัน

การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมสะท้อนให้พวกเราได้เห็นถึง พระอัจฉริยภาพ พระวิสัยทัศน์และพระเมตตาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นสื่อที่ให้ประโยชน์ทั้งนักเรียนและครู มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในเรื่องมาตรฐานของหลักสูตร แผนการสอน คู่มือครู ซึ่งครูสามารถนำมาใช้พัฒนาตัวเองได้อย่างดี โรงเรียนไหนที่ขาดแคลนครูหรือนักเรียนที่อยู่ไกล ๆ ก็ได้ประโยชน์เท่าเทียมกัน ครูผู้ก็ล้วนแล้วแต่เป็นครูที่มีคุณภาพ ตอนที่พระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระมหากรุณาธิคุณมาเป็นครูผู้ด้วย เด็กๆ ตื่นเต้นกันใหญ่ นักเรียนม.ปลายที่นี่ผ่านการเรียนทางไกลผ่านดาวเทียมของพระองค์ท่านสามารถสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ ๆ ได้ อย่างทุกวันนี้ ประมาณ ๗.๘ เปอร์เซ็นต์ของนักเรียนที่นี่สามารถเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาได้

ดร.นิน วาลย์ ปานากาเจ็
ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายแผนและงบประมาณ
โรงเรียนพัฒนาวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

โอกาสแห่งชีวิต

ปกติชีวิตก็ลำบากอยู่แล้ว พอมาเจอพายุที่แหลมตะลุมพุก ยิ่งลำบากหนักเข้าไปอีก รุ่นเดียวกันไม่มีใครได้เรียนเลย ผมได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรียนจบมัธยมที่ราชประชานุเคราะห์แล้วได้ทุนไปต่อปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง ทำงานแล้วก็เรียนไปด้วยจนจบปริญญาเอก คิดไว้เสมอว่าถ้ามีโอกาสต้องตั้งใจ พากเพียรไม่ทอดทิ้ง ห่อเหี่ยว สังคมต้องการคนมีการศึกษามากๆ และเมื่อมีความรู้แล้ว ต้องไม่ลืมศาสนา ถ้าหากจบปริญญาเอกมีพื้นฐานทางศาสนา ไม่มีขาดทุน แต่ถ้ารู้สายสามัญแล้วไม่มีศาสนา ก็ไม่มีความหมาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาก ทรงมีพระราชดำริให้มีการศึกษาซึ่งสอนทั้งอิสลามและวิชาสามัญ คู่กันไป เห็นได้จากพระบรมราโชวาทตอนหนึ่งเมื่อพ.ศ. ๒๕๑๖ ว่า “...ผู้ใดที่มีทั้งหลักวิชาทั้งหลักศาสนาย่อมดำเนินถึงความสำเร็จในชีวิตได้ไม่พลาดพลั้ง เพราะสามารถพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ได้โดยละเอียดรอบคอบทุกแง่ทุกมุมด้วยเหตุผล...”

ดร.อะหมัด สีนู ทรง
ศิษย์เก่าโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
อาจารย์วิทยาลัยอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี

ปลากลับบ้าน คนก็กลับบ้าน

พวกชาวบ้านอาชีพประมงพื้นบ้านที่นี่แต่ก่อนยากจนมาก ๆ เลย เพราะว่าจับปลาไม่ได้ โดนเรือพาณิชย์เข้ามาจับปลาใกล้ฝั่ง ลากอวนปลาเล็กปลาน้อยติดไปหมด ปลาไม่มีก็ต้องไปทำงานที่มาเลเซียกัน พอตตอนนี้มีโครงการพระราชดำริทำบ้านปลาปะการังเทียม ทำให้อวนลากบางส่วนเข้ามาในฝั่งไม่ได้ ลูกปลามีบ้านเป็นกำแพง สามารถเติบโตขึ้นเป็นวัฏจักร พักไข่ได้ ปลาก็เยอะ ตอนนี้ก็พากันกลับมาทำงานที่บ้านเราได้เงินพออยู่พอกิน ทำให้ชาวบ้านได้อยู่กับลูกหลานอบอุ่นใกล้ชิด ลูกหลานห่างจากยาเสพติด และก็มีเงินส่งให้ลูกได้เรียนหนังสือสูง ๆ ผมก็เข้าไปช่วยด้วยการประสานหาเครื่องมืออุปกรณ์ในการจับปลา ประสานกับกรมประมง ตอนนี้ชาวบ้านไปตกหมึกกลางคืนเป็นงานอดิเรก ก็ได้ประมาณสองพันสามพัน แต่ตรงนี้เองไม่ต้องออกไปไกลทั้งหมดนี้เพราะในหลวงทำบ้านปะการังให้ปลา ปลาที่บ้าน คนก็ได้กลับบ้าน

มะการี ชาและแม
บ้านปาตาติมอ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

ต้นตอและต้นตอ

กุฎิเจริญพาศน์เป็นชุมชนเก่าแก่ อพยพมาจากกรุงศรีอยุธยา โดยมีเชื้อสายสืบทอดมาจากพระยาจุฬาราชมนตรีอาภาหิ และท่านจุฬา น้อย เหตุการณ์ที่ชาวกุฎิเจริญพาศน์และผู้คนในย่านนี้ไม่มีวันลืมเลือนก็คือ การที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณในการเสด็จพระราชดำเนินเพื่อทอดพระเนตรการประกอบพิธีกรรมของเจ้าเซ็น ในวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๖ โดยที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ สมเด็จพระเจ้า และสมเด็จพระพี่นางโดยเสด็จฯ ด้วย ทรงประทับอยู่ที่นี้ร่วม ๓ ชั่วโมง สัปบุรุษท่านหนึ่งเล่าให้ฟังว่าวันหนึ่งในหลวงเสด็จฯ ผ่านกุฎิเจริญพาศน์เพื่อไปประทับรถไฟที่สถานีรถไฟบางกอกน้อยชาวเจริญพาศน์ตั้งซุ้มรับเสด็จฯ โดยนายเจริญอาภาหิ คุณตาของผมซึ่งเคยเป็นมหาดเล็กดูแลพระที่นั่งเป็นตัวแทนของชุมชนถวายช่อดอกไม้ซึ่งมีจดหมายทูลเชิญแนบอยู่ด้วย รู้สึกภาคภูมิใจและอิ่มเอมใจ พระเจ้าอยู่หัวที่คนทั้งประเทศเคารพนับถือ เอาใจทั้งหมดมอบให้ แล้วลงมาสัมผัสกับสังคมเรา

นายชาติรี นนทเกษ
ผู้ปกครองกุฎิเจริญพาศน์

อัญญ์ ชะการิยา เจริญ
อิหม่ามมัสยิดบ้านบน ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสาบุนรี
จังหวัดปัตตานี

รางวัลแห่งชีวิต

ใน พ.ศ.๒๕๑๒ ผมได้รับรางวัลชมเชยอิหม่ามที่มีผลปฏิบัติ
การดีเด่นในจังหวัดชายแดนใต้ เป็นรางวัลพระราชทานจาก
ในหลวง ดีใจเพราะการได้รับพระราชทานรางวัลนี้เป็นเรื่องที่ยาก
และที่ภาคภูมิใจอย่างที่สุด ก็คือ ได้รับพระราชทานจากพระหัตถ์
ของพระองค์เอง ดีใจมาก ๆ โดยส่วนตัวผมคิดแต่เพียงว่าชีวิตที่
เราเข้าไปในแต่ละวัน เราเข้าไปในทางที่ถูกต้อง ใช้ไปในการ
ทำความดี ทำประโยชน์ให้กับผู้อื่นได้มากที่สุด

ตั้งใจว่าจะตอบแทนพระมหากษัตริย์คุณ โดยจะเชิญชวนให้
ชาวบ้านทำคุณงามความดีเป็นการถวายพระกุศลแด่พระองค์
ท่าน ขอพระองค์ทรงพระเจริญมีพระชนมายุยืนนาน และมีสุข
พลานามัยที่สมบูรณ์ตลอดไป

ข้างหลังภาพ

พันโทประมาณ ประพติชอบ

สมัยที่พ่อ (พันโทประมาณ ประพติชอบ) ผมย้ายไปรับราชการเป็นผู้บังคับการกองร้อยสัตว์รักษ์ประจำค่ายวชิราวุธ มณฑลทหารบกที่ ๕ ได้เคยออกแบบและสร้าง “มิมบัวร์” ธรรมาสน์ที่ใช้เป็นที่ให้คอเต็บขึ้นอ่านคุดบะฮุหรือธรรมเทศนาแก่ปวงศรัทธาชน หลังจากนั้นก็ย้ายมาอยู่ที่ค่ายจักรพงษ์ มณฑลทหารบกที่ ๒ จังหวัดปราจีนบุรี มีวันหนึ่งผมได้เห็นภาพ ๆ หนึ่งบนปกของหนังสือพิมพ์สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์เป็นภาพที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับอยู่บนมิมบัวร์ และมีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดนครศรีธรรมราชร่วมอยู่ด้วย ผมนำภาพนี้ไปให้คุณพ่อดู ทำให้คุณพ่อปลาบปลื้มใจและภาคภูมิใจเป็นที่สุดตลอดชีวิตของท่านที่ยาวนานถึง ๑๐๓ ปี เพราะครั้งหนึ่ง “มิมบัวร์” ที่คุณพ่อเป็นผู้สร้างขึ้นได้มีโอกาสใช้เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ผู้เปี่ยมล้นด้วยคุณธรรมและเป็นที่รักของคนทั่วโลก

มัสยิดแห่งน้ำพระทัย

เหตุแห่งภาพที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับอยู่บนมิมบัรซึ่งแพร่หลายอย่างกว้างขวางก็ด้วย พ.ศ. ๒๕๐๒ เสด็จฯ เยี่ยมประชาชนในจังหวัดภาคใต้ เมื่อถึงนครศรีธรรมราชตามถนนกะโรมผ่านหน้ามัสยิดชอลาฮุดดีนซึ่งมีคณะกรรมการอิสลามจังหวัดและพี่น้องประชาชนมุสลิมเฝ้าฯ รับเสด็จกันอยู่อย่างเนืองแน่น ทันใดนั้นพระองค์ทรงมีพระกระแสรับสั่งให้จอดรถทั้ง ๆ ที่ไม่ได้อยู่ในหมายกำหนดการ เนื่องจากทรงระลึกได้ว่าเคยมีคณะมุสลิมของจังหวัดได้ถวายฎีกาเกี่ยวกับเรื่องที่ดินของมัสยิดแห่งนี้ซึ่งใหญ่โตสวยงาม แต่ตั้งอยู่บนพื้นที่ของวัด และพระองค์ได้ทรงทำ “ผาติกรรม” คือ ให้มีการเปลี่ยนกรรมสิทธิ์จากที่ของวัดมาเป็นที่ของมัสยิด โดยทางสำนักพระราชวังได้มีการชดเชยให้แก่ทางวัดอย่างเหมาะสม เมื่อพระองค์ทรงรำลึกได้เช่นนี้ จึงมีพระราชประสงค์ที่จะแวะเยี่ยมเยียนกรรมการอิสลามประจำจังหวัด จึงได้กราบทูลฯ เชิญพระประมุขได้ร่วมถ่ายรูปเป็นที่ระลึก ซึ่งเป็นประจักษ์พยานว่าพระองค์ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกต่อทุกศาสนาในประเทศไทย

ดร.ปรีดา ประพฤติกอบ
ประธานมูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนามุสลิมอีสาน
จังหวัดขอนแก่น

แรงบันดาลใจ

ช่วงเวลาที่คุณที่มีความสุขที่สุดในแต่ละปีก็เห็นจะเป็น
ช่วงที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ มาประทับที่นั่น เพราะนอกจากจะอุ่นใจ
ที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ มาช่วยแก้ปัญหาปัดเป่าความทุกข์ให้กับ
พวกเราแล้ว เรายังจะได้สนุกกับประเพณีแข่งเรือกอลและชิงถ้วย
พระราชทานหน้าพระที่นั่ง ผมเองก็ได้ลงแข่งกับเค้าด้วยใช้ชื่อว่า
เรือนาคราช และก็ชนะเลิศถึง ๓ ปีซ้อน เวลาเรือที่ชนะที่ ๑ ก็
จะพายเรือไปอยู่บริเวณพลับพลาที่ประทับ พวกเราดีใจและรู้สึก
ซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณที่พระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นกันเอง
ด้วยการเสด็จฯ ลงมาที่ท่าเรือ และทรงทักทายอย่างใกล้ชิดด้วย
ทรงจับหัวเรือ และด้วยเหตุที่ฝีพายแต่ละคนอายุมาก ๆ กันทั้งนั้น
๕๐ ก็ยังมี พระราชินีทรงรับสั่งว่า “...เรือนานี้แรงดีนะ คนแก่ ๆ ก็
ยังแข็งแรงดี ได้รางวัลติดกัน ๓ ปี...”

นายเจ้ซอ วาจิ

ฝีพายเรือนาคราช อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

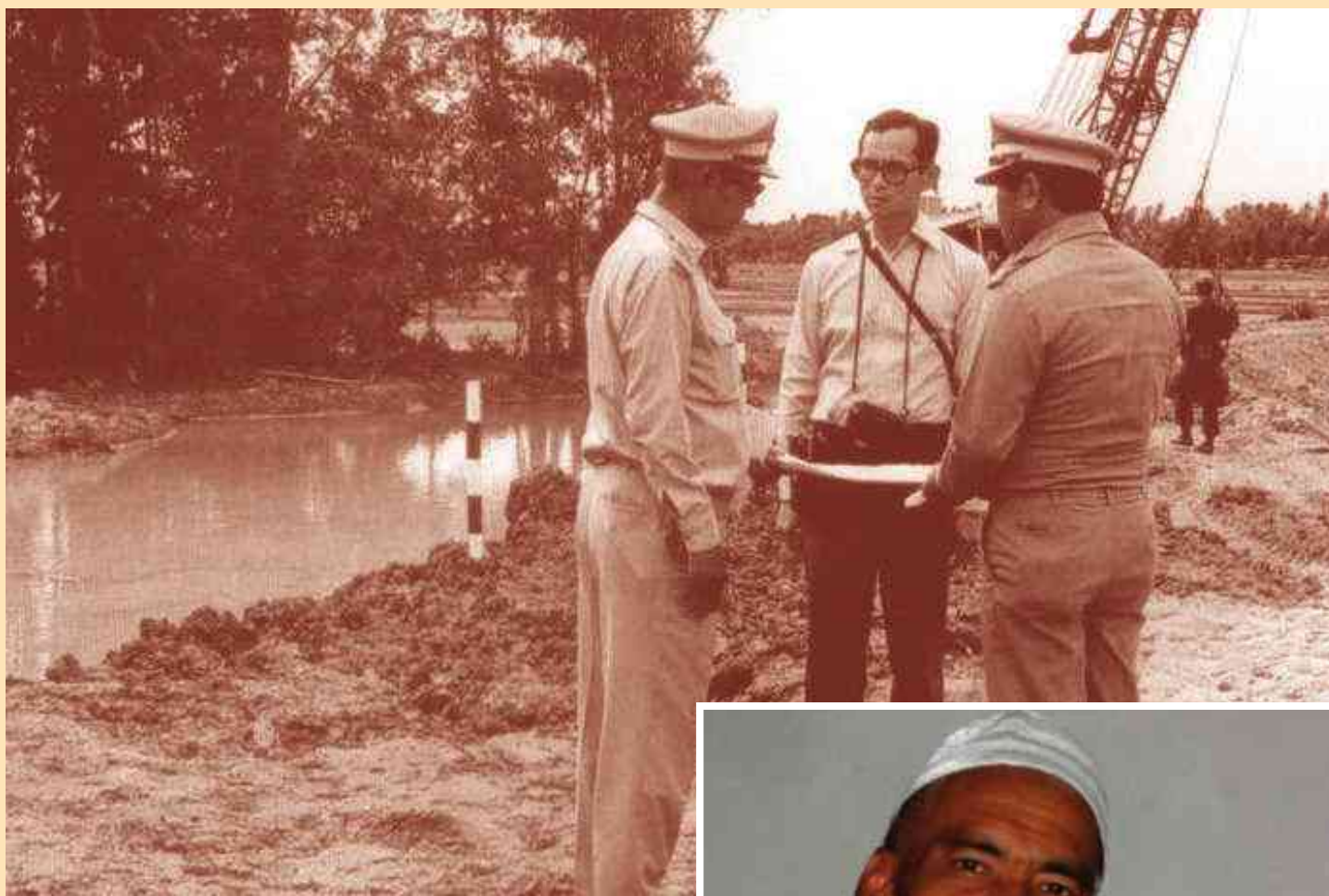

ทุกข์ร้อนพอนคลาย

ทางหลวงสาย ๔๑๘ นะ ใคร ๆ ก็บอกว่าดี เพราะทำให้เดินทางระหว่างปัตตานีกับยะลาได้สะดวกรวดเร็ว แต่ก็มีชาวบ้านจำนวนไม่น้อยได้รับผลกระทบ เพราะทำให้พื้นที่การเกษตรบริเวณสองข้างทางเกิดน้ำท่วมขัง เมื่อก่อนที่ยังไม่มีถนนน้ำหลากมา ๓ - ๔ วันก็แห้ง พอมีถนนน้ำท่วมเป็นเดือนเดือดร้อนกันถ้วนหน้า เมื่อพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบเรื่อง คุณสิขนาตพระเจ้าอยู่หัวประทับรักษาพระอาการประชวรอยู่ที่โรงพยาบาลแท้ ๆ ยังทรงแก้ปัญหาให้เราได้ รับสั่งให้ชุดคลองเส้นนี้ เส้นนี้ น้ำแห้งทันที ไม่ท่วมอีกเลย

นายกอแซ์ สะอิ ไม้ ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ บ้านสาคอ ตำบลท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

พลิกพรุ พลิกชีวิต

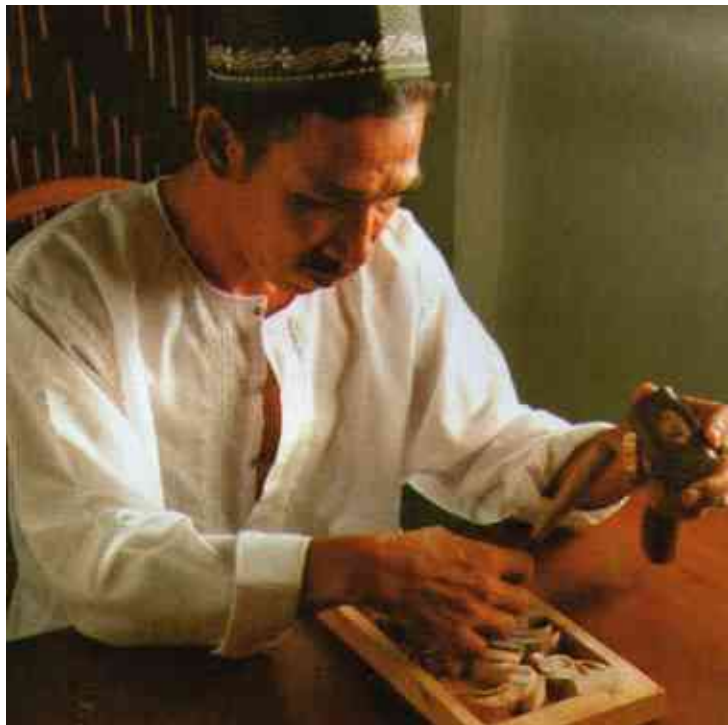
วันที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ มาทอดพระเนตรการสร้างมัสยิดในโครงการเปลี่ยนพื้นที่พรุบาเจาะ จากหนองน้ำที่ถูกทิ้งร้างไว้ประโยชน์ร่วมแสนไร่ให้กลายเป็นที่อยู่อาศัยที่ทำกินของชาวบ้านเป็นพันครอบครัว ตอนนั้นผมยังเป็นเด็กยืนอยู่ข้าง ๆ ยะเย (พ่อ) ยะเยกราบทูลฯ ขอโรงเรียนสำหรับเด็กในชุมชน ไม่นานเราก็ได้โรงเรียนปอเนาะพระราชทาน ยะเยบริหารโรงเรียนโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ มีการทำการเกษตรปลูกพืชผักกินเองแล้วก็ขายให้ชาวบ้าน เดียวนี้โรงเรียนเราเลี้ยงตัวเองได้สบาย

ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อชาวบ้านที่นี้อย่างมาก ไม่มีที่ละหมาด ท่านก็ทรงให้สร้างมัสยิด เตือดร้อนเรื่องน้ำกินน้ำใช้ ท่านก็ทรงส่งน้ำประปามาให้ ทุกวันนี้กินดีมีสุขได้เพราะพระองค์ท่านจริง ๆ

อิหฺ ม่า มหฺมฺ ะหมัด กามม
คฺวี หลฺยฺ รงเซฺยฺ นแสงธรรมซี ลามซี ยา
บ้านคลอระ ตำบลบาเรไต้ อำเภอบาเจาะ
จังหวัดนราธิวาส

สืบสาน งานศิลป์

แต่ก่อนทำงานบ้านเสร็จก็ไม่ว่าจะทำอะไร พอได้มาทำงาน ศิลปาศีพมีกำลังใจขึ้นเยอะ สมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงชมว่าปักสวยได้เกรดเอ ได้เข้าเฝ้าฯ ทุกปีและยังได้รับพระราชทานรางวัลอีกด้วย ชีวิตต่างกับแต่ก่อนเยอะ เมื่อก่อนมีกินไปวัน ๆ พอทำงานกับพระราชินีมีบ้าน ได้เปิดร้านขายของ ลูกก็ได้ทุนเรียน สมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงเป็นเหมือนแม่ ดูแลช่วยเหลือทุกอย่าง

นายกอซารี เจ๊ะเต็ง ครูสอนแกะสลักไม้
โครงการศิลปาศีพปักผ้าและแกะสลักไม้
บ้านปาตาติมอ อำเภอสาขบุรี จังหวัดปัตตานี

ก่อนหน้านี้ผมทำประมงออกทะเลเป็นลูกเรือรายได้ไม่แน่นอน แฟนบอกให้ลองมาสมัครเป็นสมาชิกศิลปาศีพ เราเองก็ชอบงานแกะสลักอยู่แล้ว มาเรียนที่พระตำหนักทักษิณฯ ปีเดียวก็ได้เป็นครูเลย ทุกวันนี้ก็ยังเป็นครู พยายามถ่ายทอดให้กับเยาวชนได้ช่วยกันสืบสานศิลปะของชาติกันต่อไป เป็นการสนองพระมหากรุณาธิคุณของในหลวงและพระราชินี

นางตาริณี ะ สาระ
สมาชิกโครงการศิลปาศีพปักผ้าและแกะสลักไม้
บ้านปาตาติมอ อำเภอสาขบุรี จังหวัดปัตตานี

กลางเมืองกลางใจ

เมื่อครั้งที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ มาที่มัสยิดกลางปัตตานีเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖ ผมก็ได้มีโอกาสไปรับเสด็จด้วย รู้สึกอบอุ่นและก็ซาบซึ้งใจมาก โดยเฉพาะพระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ว่า “...มัสยิดกลางปัตตานีเป็นมัสยิดที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติศาสนกิจ ความสวยงามของสถานที่นั้น อาจดูเหมือนเป็นสิ่งที่ฟุ่มเฟือย แต่ความจริงไม่ใช่อย่างนั้น ถ้าปฏิบัติศาสนาในที่ที่สวยงาม ในที่ร่มเย็นก็สามารถปฏิบัติศาสนาอย่างถูกต้องตรงกับพระคัมภีร์....” และทรงมีพระราชปรารภให้ขยายมัสยิดโดยให้คงรูปแบบเดิมไว้ นั่นเป็นการบ่งบอกว่าท่านไม่ได้ทรงให้เฉพาะเสรีภาพในการนับถือศาสนาเท่านั้น แต่ยังทรงอุปถัมภ์ค้ำชูทุกอย่างเพื่อให้ศาสนิกชนปฏิบัติศาสนกิจอย่างมีความสุข และถูกต้องตามหลักศาสนา นั้น ๆ อีกด้วย

นายแวตี้ ราแม มะมี้ จิ
ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี

ขอตามรอยพ่อ

นายยุწყนิตย์ วาบา
ผู้อำนวยการโรงเรียนตรุณศาสตร์ จังหวัดปัตตานี

จากการที่สมเด็จพระเทพฯ ทรงสืบสานโครงการพระราชดำริของพระเจ้าอยู่หัวด้านการศึกษาใน ๓ จังหวัดชายแดนใต้ ได้เสด็จฯ มาเยี่ยมโรงเรียนตรุณศาสตร์ ๒ ครั้ง เป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้บริหาร ผู้ปกครองและนักเรียนในการพัฒนาโรงเรียนของเราให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นในทุก ๆ ด้าน นอกจากโครงการพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนที่เราปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่องแล้ว ยังมีโครงการให้รางวัลกับนักเรียนที่เรียนดี ประพฤติดีจะได้เดินทางไปถวายพระพรในวันคล้ายวันพระราชสมภพปลายเดือนมีนาคมของทุกปี และที่กำลังดำเนินการอยู่คือการจัดสร้างห้องสมุดเพื่อเผยแพร่พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ เพื่อให้นักเรียนทุกคนได้ตระหนักว่าพระองค์ทรงเหน็ดเหนื่อยแค่ไหนในการที่จะพัฒนาประเทศของเรา

มัสดิณูรู้ลเอี้ยะห์ซาน(หลังเดิม)

แสงสว่างแห่งความดี

ก่อนหน้านี้ชีวิตของคนที่นี่เหมือนอยู่ในความมืด แห้งแล้งไม่มีที่ทำกิน มัสดิณูรู้ลเอี้ยะห์ซานร่วมใจในการปฏิบัติกิจศาสนาก็ไม่ได้รับการรับรองเพราะจดทะเบียนไม่ได้ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ มาเปิดประตูให้เราได้เห็นแสงสว่าง วันที่ผมจะจดจำไปตลอดชีวิตมี ๒ วัน วันแรกคือ วันที่ได้รับเสด็จฯ พระเจ้าอยู่หัวและพระราชินีที่มัสดิณูรู้ลเอี้ยะห์ซาน วันที่สองคือ วันที่เปิดอ่านหนังสือที่ทางสำนักพระราชวังส่งมาให้ไปประกอบการจดทะเบียน “...อัลเลาะห์..เราแค่ต้องการให้จดทะเบียนได้ แต่ท่านทรงให้ที่ดินเพิ่มอีก ๕ ไร่และยังทรงรับเป็นมัสดิณูรู้ลเอี้ยะห์ซานในพระบรมราชูปถัมภ์...” จากเรือนไม้ชั้นเดียวเก่า ๆ แคบ ๆ สามารถขยายให้เป็นที่อยู่ที่ดีสวยงาม สมดังเป็นมัสดิณูรู้ลเอี้ยะห์ซานพระเกียรติ ๗๒ พรรษา

ทุกวันนี้เวลาที่พวกเรา ร่วมกันละหมาดและเห็นมิมบร์
ที่พระเจ้าอยู่หัวเคยประทับ เรายังคงนึกถึงน้ำพระทัยที่ทรงมี
พระเมตตาต่อพวกเราชาวห้วยทรายได้อย่างไม่มีวันจะลืมเลือน
ได้เลย

อิหม่ามทองหล่อ จัม ทรัน
มัสยิดนูรุลเอียะห์ซาน ตำบลสามพระยา
อำเภอสระอ่า จังหวัดเพชรบุรี

มรดกล้ำค่า

เยาะ(พ่อ) ฉันบอกว่าคุณสมบัติทั้งหมดนี้ไม่มีใครเหนือไปกว่าในหลวงอีกแล้ว ท่านรักของท่านมาก ที่นี้แห้งแล้งในหลวงก็รับสั่งให้สร้างอ่างเก็บน้ำ ไม่มีที่อยู่ที่ทำกินก็ทรงจัดสรรให้อย่างยุติธรรมไม่มีอาชีพ ก็พระราชทานคนมาสอนให้สร้างเป็นหมู่บ้านชาวไทยมุสลิมอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เยาะทุกซึ้งใจมาก เพราะมัสยิดจดทะเบียนไม่ได้ ก็ทรงพระราชทานที่ดินให้เป็นกรรมสิทธิ์ของมัสยิดและยังเพิ่มที่ดินให้อีก พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ตอนเยาะป่วยความทรงจำถึงท่าน ก็ทรงส่งหมอให้พาไปรักษาที่พระราชวังไกลกังวล พอเยาะกลับไปสู่ความเมตตาของอัลเลาะห์ ก็ยังพระราชทานดินมาให้อีก มรดกที่เยาะทิ้งไว้ให้ฉัน คือ เรื่องราว รูปภาพและความทรงจำดี ๆ ที่เยาะเล่าให้ฟังเสมอ ๆ ตอนมีชีวิตอยู่ และฉันก็จะสืบทอดความจงรักภักดีของเยาะต่อไป

มัมมูน นาคานุเคราะห์
(บุตรสาวอิหม่าม มชบ นาคานุ เคราะห์
ชาวไทยมุสลิมห้วยทรายใต้ ตำบลสามพระยา
อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

วันแห่งเกียรติยศ

หลังจากที่ได้เหรียญเงินจากกีฬาเอเชียนเกมส์ และได้ที่ ๔ ของโลกจากการแข่งขันยกน้ำหนักชิงแชมป์โลกในพ.ศ. ๒๕๓๓ ก็ได้รับเกียรติให้เป็นนักกีฬาดีเด่นแห่งชาติ และได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีให้เข้าเฝ้าฯ เพื่อรับพระราชทานถ้วยเกียรติยศ ดีใจที่ได้เห็นพระพักตร์ใกล้ ๆ ทรงพระสรวลและตรัสว่า “...คนนี้ ไซ้มัยที่ยกน้ำหนักได้เหรียญเงินเอเชียนเกมส์ ตัวเล็กนะ...” ได้เข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระเทพฯ แล้วเหมือนได้แรงใจ เพราะปีถัดไปได้เหรียญทองซีเกมส์ที่ปักกิ่งเลย

ชี นิ ญู มาเสี
อดีตนักกีฬายกน้ำหนักทีมชาติไทย

ในพระบรมราชูปถัมภ์

ย้อนกลับไป พ.ศ. ๒๕๐๔ ตอนนั้นยังเป็นสมาคมอยู่ ก็ได้จัดงานฉลองตรุษขิดิลพีตร์ (ตรุษละศีลอด) ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยมีคุณแม่คือ คุณหญิงแสงดาว สยามวาลา เป็นประธานจัดงานและได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ เป็นองค์ประธาน นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของไทยและยังได้พระราชทานเงินที่ได้จากการจัดงานครั้งนี้จำนวน ๑๑๐,๑๔๓.๗๕ บาท เพื่อเป็นทุนในการจัดตั้งเป็นมูลนิธิ และอีก ๒ ปีต่อมา พระองค์ท่านก็ได้พระราชทานเงินให้มูลนิธิเป็นทุนดำเนินงานอีก และที่คุณแม่ซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณอย่างที่สุด คือ พระองค์ท่านเสด็จฯ เปิดอาคารของมูลนิธิด้วยพระองค์เอง

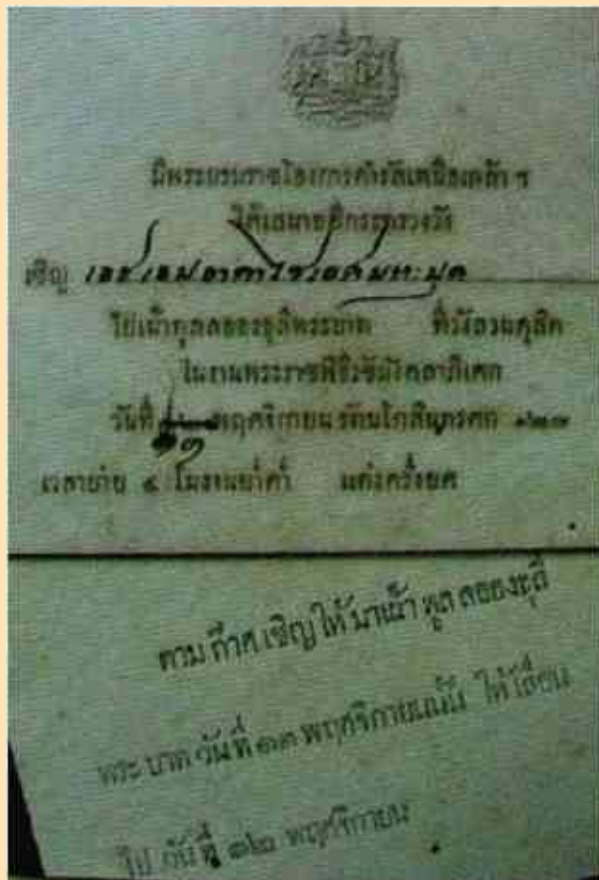
น้ำทิพย์โสมใจ

เรื่องที่คุณแม่ประทับใจที่สุดและมักจะพูดถึงอยู่บ่อย ๆ ก็คือ พระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าฯ ที่พระราชทานให้กับคณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าถวายพระพรชัยมงคลวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๗๓ พรรษา พ.ศ.๒๕๔๘ ในความตอนหนึ่งว่า “...ดังเช่นที่คุณหญิงแสงดาว สยามวาลา ประธานมูลนิธิช่วยเหลือเด็กกำพร้าของสตรีไทยมุสลิมแห่งประเทศไทย เธอได้กล่าวในรายการโทรทัศน์เมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๘ ว่าท่านเองสามารถปฏิบัติศาสนกิจของชาวมุสลิมได้อย่างสมบูรณ์พร้อมภายในประเทศซึ่งเป็นประเทศแห่งพระพุทธศาสนา ...ข้าพเจ้าฟังแล้วชื่นใจยิ่ง และรู้สึกมีความนับถือคุณหญิงแสงดาว สยามวาลา ว่าท่านเป็นคนกล้า และเป็นคนที่รักชาติ พยายามอย่างยิ่งที่จะเตือนให้ทุกคนทราบว่า ประเทศนี้แต่ไหนแต่ไรมา การเลือกนับถือศาสนาทุกคนมีอิสระเสรีที่จะเลือกนับถือศาสนา ปฏิบัติศาสนกิจของตนอย่างเต็มที่...”

คุณแม่รู้สึกปลาบปลื้มในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ และภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะแม้ว่าคุณแม่จะไม่ได้รับราชการแต่สมเด็จพระนางเจ้าฯ ไม่ทรงลืมใครที่ทำประโยชน์ให้ประเทศชาติเลย

นางอัจฉรา ณ สงขลา
บุตรสาวคุณหญิงแสงดาว สยามวาลา
ประธานกรรมการมูลนิธิช่วยเหลือเด็กกำพร้า
ของสตรีไทยมุสลิมแห่งประเทศไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์

ใต้ร่มพระบารมี

คุณทวดผู้ชายฝ่ายคุณพ่อ คือ นายห้างอีเอ็ม กาดิ๊บ คหบดีพ่อค้าชาวาวูดีโบรา เดินทางมาจากเมืองสุรรัต แคว้น กุจرات ประเทศอินเดีย เข้ามาทำธุรกิจการค้าในสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยได้เปิดร้านค้า เครื่องแก้วเจียรนัย และเครื่องกระเบื้องจากยุโรปและได้รับ พระมหากรุณาธิคุณให้ค้าขายกับทางในวังด้วย

ส่วนคุณทวดผู้ชายฝ่ายคุณแม่ คือ ท่านเอชเอมอากา ไชเยศมะหะมุต ซึ่งเป็นคุณปู่ของคุณแม่ และเป็นคุณตาของ คุณหญิงแสงดาว สยามวาลา เป็นชาวเปอร์เซียสืบเชื้อสาย มาจากท่านศาสดามูฮัมหมัด หลังจากที่ท่านได้สำเร็จการ ศึกษาจากประเทศรัสเซียแล้ว ได้เดินทางโดยเรือโดยได้แวะ มาประเทศสยาม ท่านเกิดความประทับใจจึงตัดสินใจตั้ง รกรากในประเทศไทย โดยไม่ได้กลับประเทศเปอร์เซียอีก เลย พบหลักฐานว่าเคยได้รับเชิญให้ไปเข้าเฝ้าฯ พระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องในพระราชพิธีรัชมัง กลาภิเศกที่วังสวนดุสิต

มาถึงรัชกาลปัจจุบัน คุณแม่คือ คุณลัดดา กาดิ๊บ และ ญาติผู้ใหญ่ คือ คุณหญิงแสงดาว สยามวาลา เคยได้รับพระ มหากรุณาธิคุณให้ร่วมในงานเสวยพระกระยาหารในพระราช พิธีที่พระราชวังไกลกังวล หัวหิน นอกจากนั้น คุณแม่เคยได้ รับพระราชทานรางวัลในงานประกวดกล้วยไม้ จากพระหัตถ์ ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

พี่สาวคนโตคือ คุณกุสุมา รักรวรรณ ได้เคยถวายงาน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ก่อนเดินทางไป ประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อแต่งงานและใช้ชีวิตที่นั่น โดยได้รับ พระมหากรุณาธิคุณให้เข้าเฝ้าฯ เพื่อกราบบังคมทูลลา เหตุการณ์นี้ดิฉันจำได้ดีเพราะได้มีโอกาสติดตามพี่สาวเข้าไป ในวังด้วย

คุณแม่รับพระราชทานรางวัลจากงานประกวดกล้วยไม้

คุณกุสุมาและเด็กหญิงนุตนารีรับเสด็จสมเด็จพระนางเจ้าฯ
พระบรมราชินีนาถ ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา

เสมา

และที่นับว่าเป็นสิริมงคลแก่ครอบครัวอย่างยิ่งคือ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้พระราชทานชื่อให้บุตรสาวของคุณกุสุมาซึ่งเป็นหลานสาวของดิฉันว่า “นุตนารี” และได้พระราชทานเสมาด้วย และได้พระราชทานชื่อให้บุตรชายของคุณกุสุมาว่า “คุณธรร” นอกจากนั้นหลานชายของดิฉันอีกคนหนึ่งซึ่งเป็นบุตรชายของพี่สาวคนรองคือคุณมรกต กาติ๊บ พาณิชกุล ซึ่งเกิดวันเสาร์ที่ 2 เมษายน ก็ได้รับพระราชทานชื่อจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีว่า “สหชาติ” ซึ่งแปลว่าผู้ที่เกิดวันเดือนปีเดียวกัน สำหรับดิฉันเองรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เกิดเป็นคนไทยมุสลิมในแผ่นดินไทย แม้ว่าดิฉันและครอบครัวจะอยู่ในบ้านเกิดเมืองนอน ซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ แต่เราก็มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีอิสระและเสรีภาพในการปฏิบัติศาสนกิจและบางที่อาจมีสถานภาพที่ดีกว่ามุสลิมที่อยู่ในประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่เป็นมุสลิมด้วยซ้ำไป ปัจจุบันดิฉันรับราชการเป็นอาจารย์ที่สถาบันภาษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภูมิใจและรู้สึกว่าเป็นงานหนึ่งที่ได้สนองพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีที่มีต่อครอบครัวของเราค่ะ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อดิศรา กาติ๊บ
ภาควิชาสอนภาษาอังกฤษสำหรับสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์ สถาบันภาษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผ่นดินที่รัก

ครอบครัวของเราผูกพันกับแผ่นดินไทยมานานกว่า ๑๐๐ ปีแล้ว นับแต่คุณปู่ทวดของเรามาจาก รัฐกูจราฐ ประเทศอินเดีย ในปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ เข้ามาทำการค้าเป็นผู้นำเข้าและกระจายสินค้าหลายอย่าง จนมาถึงรุ่นคุณพ่อซึ่งเป็นรุ่นที่ ๓ ด้วยความที่คุณพ่อ คือ คุณมิตร และคุณอาเอก อยากจะทำอะไรเพื่อคืนกำไรให้สังคม ทำสิ่งดี ๆ บนแผ่นดินที่เรารักก็เลยตั้งมูลนิธิตาเฮอร์ตตามชื่อของคุณปู่ มุ่งงานด้านส่งเสริมการศึกษา ทำกันอย่างเข้มแข็งและจริงจังจนปีที่บริษัทเรามีอายุครบ ๑๐๐ ปี มูลนิธิก็ได้รับรางวัลดีเด่นระดับชาติจากสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ และต่อมาคุณพ่อก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ซึ่งถือว่าเป็นเกียรติยศสูงสุดแก่วงศ์ตระกูลของเรา สำหรับผมตอนเด็ก ๆ ได้ไปเที่ยวงานเมาลิดกลางที่สวนอัมพร สมัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ มาเป็นองค์ประธานเปิดงาน ประทับใจที่ว่าพระองค์ท่านให้ความสำคัญเท่าเทียมกันในทุกศาสนา ไม่ได้ทำให้ใครเด่นหรืออ่อนด้อยไปกว่าใคร และพวกเราไม่มีสิทธิเสรีภาพในการปฏิบัติศาสนกิจของเราได้อย่างเต็มที่ครับ

นายโอบา ส สยามวาลา
บริษัท ดี เอช เอ สยามวาลา จำกัด

พ่อเล่าว่า...

ผมเป็นรุ่นที่ ๕ ของตระกูลนานาชาติ บรรพบุรุษของเรามาจากเมืองสุรัต อินเดีย เข้ามาตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ ๓ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้ทำการค้าขายกับทางในวังด้วย คุณพ่อ (คุณเล็ก นานา) เคยเล่าให้ฟังว่าแต่ก่อนเราอยู่แถวสุเหร่าแดงใกล้ ๆ กับบ้านของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พอเราย้ายมาอยู่แถวบางกะปิ สมเด็จพระยาทรงมีพระเมตตามาเยี่ยมเยียนคุณพ่อ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเคยตรัสว่า **ตอนชั้นอายุ ๓ ขวบ เคยไปบ้านนานา** พระองค์ท่านทรงจำได้ว่าเป็นบ้านแบบไหน มีคลองในบ้าน มีปลาและมีศาลา รวมทั้งเคยมีพระราชกระแสรับสั่งให้ทางในวังมาถ่ายรูป แต่ตอนนั้นคลองได้ถมไปแล้ว และด้วยความที่คุณพ่อได้มีโอกาสร่วมชั้นเรียนเดียวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่โรงเรียนมาแตร์เดอี เวลาที่คุณพ่อ มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ พระองค์ท่านก็จะมีพระราชปฏิสันถารอย่างผู้ใกล้ชิด คุณพ่อสอนเสมอว่าควรจะหาโอกาสทำอะไรเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับบ้านเมืองมาก ๆ เป็นการสนองพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีที่ให้เราได้สร้างครอบครัวและมีชีวิตที่ผาสุกร่มเย็นบนแผ่นดินนี้

นายยุพ นานา
ทายาทตระกูลนานาชาติ

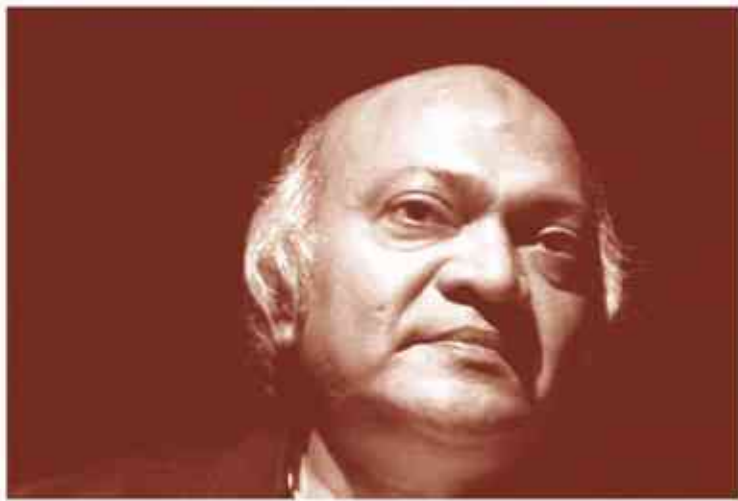

บ้านของแม่..

ในวันหนึ่งขณะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประทับรักษาพระองค์อยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช ได้เสด็จฯ มาที่ระเบียงของห้องประทับ ทอดพระเนตรเห็นไฟกำลังไหม้อยู่ฝั่งตรงข้าม ทรงถามว่า “... ที่ตรงไฟไหม้นะมันที่ไหน...” ก็ปรากฏว่าเป็นที่ที่ใกล้วัดอนงค์ หลังจากนั้นไม่นานทรงมีพระราชกระแสให้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์มาติดต่อกับคุณแดงและคุณเล็กจะขอซื้อที่ดินตรงบริเวณที่เคยเป็นบ้านของสมเด็จพระย่า ทางตระกูลนานาชาติได้พิจารณาแล้วว่าเราควรจะถวายเป็นที่ดินผืนนี้มากกว่า ในที่สุดคุณเล็ก นานา ได้นำที่ดินจำนวน ๔ ไร่ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๖ และที่ดินผืนนั้นก็ได้รับการพัฒนาและอนุรักษ์ให้เป็น “อุทยานเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี” ในปัจจุบัน

นายเกษม ใจจงรักภักดี
รองประธานโรงแรมนูโวซิตี้
ญาติสนิทตระกูลนานาชาติ

เป็นพระมหากษัตริย์คุณยิ่ง

คุณพ่อของผมมาจากอินเดีย ส่วนทางด้านคุณแม่ คุณทวดของคุณแม่ก็มาจากเมืองท่าสุรัต ประเทศอินเดียเช่นกัน คุณพ่อเข้ามาทำการค้าประเภทเท็กซ์ไทล์ ส่วนฝ่ายคุณแม่ซึ่งเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ ๕ เข้ามารับราชการกรมท่าจนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนสาครวิสัย สืบเนื่องมาจนถึงรุ่นผม ผมเองก็ได้รับพระมหากษัตริย์คุณอย่างหาที่สุดมิได้ ตอนสอบเข้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๑๕ ผมได้รับพระราชทานทุนภูมิพล พอจบการศึกษาได้รับพระราชทานทุนภูมิพลอีกวาระหนึ่ง ตอนแต่งงานก็ได้รับพระมหากษัตริย์คุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ มาเป็นประธานงานมงคลสมรสถึงที่บ้าน และเมื่อทรงเห็นว่างานใดที่ผมจะสามารถสร้างประโยชน์ให้กับสังคมได้ ก็จะมีรับสั่งอย่างเช่นโปรดเกล้าฯ ให้ผมไปสอนหนังสือเป็นครั้งเป็นคราวที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า นับเป็นพระมหากษัตริย์คุณอย่างที่สุดที่ทรงไว้ถวายพระทัยครับ

ศาสตราจารย์ ดร.ชัย วัฒน สถาอานันท์
ศาสตราจารย์ประจำและหัวหน้าสาขาวิชาการเมือง
การปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ความทรงจำอันมีอาลัยเลือน

หลายครั้งที่พระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จฯ แปรพระราชฐานมาประทับที่พระตำหนักทักษิณฯ ได้โปรดให้ไปแสดงถวาย พอผมเล่น พระราชินีก็จะรับสั่งให้พวกข้าราชการบริพาร และพวกข้าราชการมาตั้นกันสนุกสนาน ทูลกระหม่อมหญิงจุฬาภรณ์ฯ โปรดจ้งหะซั่มเบ๊ิงมาก มีการต้อนรับพวกเราเหมือนอยู่บ้าน ลองกองนี้ต้องขึ้นหนึ่ง ท่านผู้หญิงที่เป็นนางสนองพระโอษฐ์ยกกาแฟมาเองเลย บอกว่าเป็นแขกของพระเจ้าอยู่หัว และพระราชินีต้องบริการให้ดี ตรงนี้เป็นเกียรติสำหรับพวกเราเหลือเกิน ผมเคยฝันว่าอยากจะได้มีโอกาสเล่นดนตรีกับพระองค์ท่านสักครั้ง ผมรักพระองค์ท่าน ชีวิตนี้ได้มีโอกาสไปแสดงให้พระเจ้าอยู่หัวทรงพระเกษมสำราญบ้างผมก็มีความสุขแล้ว ไม่ต้องการอะไรตอบแทน

นายชาเดร์ แวเต็ง
ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (พื้นบ้าน)
พ.ศ. ๒๕๓๖

บรรณานุกรม

กอขารี เจ๊ะเต็ง ครูสอนแกะสลักไม้ โครงการศิลปาชีพ และตามีละ สาละ. สมาชิกโครงการศิลปาชีพปักผ้าและแกะสลักไม้.

สัมภาษณ์, ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

กอแข็ง สะอิ. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๔ ตำบลท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. **สัมภาษณ์,** ๑ มิถุนายน ๒๕๕๔.

กิตติคุณ นคร ทนวงษ์. **สัมภาษณ์,** ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

กูเซ็ง ชาและแม. **สัมภาษณ์,** ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

เกษม ใจจงรักภักดี. รองประธานโรงแรมนูโวซิตี้. **สัมภาษณ์,** ๑๐ กันยายน ๒๕๕๔.

ชาเคยี แวร์เต็ง. ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง(พื้นบ้าน) พ.ศ. ๒๕๓๖. **สัมภาษณ์,** ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

เจ๊ะซง มามะ. **สัมภาษณ์,** ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

เจ๊ะซอ วาจิ. ฝัพายเรือนาคราช. **สัมภาษณ์,** ๑๑ กันยายน ๒๕๕๔.

เจ๊ะดูริตะ เต๊ะ. **สัมภาษณ์,** ๔ มิถุนายน ๒๕๕๔.

เจ๊ะอารี รอดันหยง. บิหลันมัสยิด บุกเก็ตตันหยง และเจ้าหน้าที่ในพระตำหนัก. **สัมภาษณ์,** ๓ มิถุนายน ๒๕๕๔.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. หัวหน้าวิชาสาขากาเมือง การปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. **สัมภาษณ์,** ๑๓ กันยายน ๒๕๕๔.

ชาตรี นนทเกษ. ผู้ปกครองกุฎีเจริญพาศน์. **สัมภาษณ์,** ๕ มิถุนายน ๒๕๕๔.

ชุย ยุงโก้ว. **สัมภาษณ์,** ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

ชัยวี วรรณมาตร. เจ้าหน้าที่ฝ่ายเทคนิค สถานีวิทยุกระจายเสียง ๙๑๒ หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา จังหวัดนราธิวาส.

สัมภาษณ์, ๔ มิถุนายน ๒๕๕๔.

ดิลก ศิริวัลลภ. ล่ามมลายูประจำขบวนเสด็จ. **สัมภาษณ์,** ๕ มิถุนายน ๒๕๕๔.

ธวัชชัย เหมรัตน์ตระกูล (มูหะหมัดอาลี). รักษาการอิหม่ามมัสยิดดอยอ่างขาง(อัลอัสกอ). **สัมภาษณ์,** ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

ธีรพจน์ หะยืออาแว. ล่ามประจำพระองค์. **สัมภาษณ์,** ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

นคร ทนวงษ์. ผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษกองทัพอากาศ. **สัมภาษณ์,** ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

นินวาลย์ ปานากาเจ็ง. ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายแผนและงบประมาณ โรงเรียนพัฒนาวิทยา. **สัมภาษณ์,** ๕ มิถุนายน ๒๕๕๔.

ประมาณ ประพุดิชอบ. ประธานมูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนามุสลิมอีสาน. **สัมภาษณ์,** ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๔.

ปรีดา ประพุดิชอบ. **สัมภาษณ์,** ๑๔ เมษายน ๒๕๕๔.

มะการี ชาและแม. **สัมภาษณ์,** ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

มะยี้ดิง แลแรว. **สัมภาษณ์,** ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

มัมมูน นาคนุเคราะห์. บุตรสาวอิหม่ามซบ นาคนุเคราะห์. **สัมภาษณ์,** ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๔.

ยุพ นานา. ทายาทตระกูลนานา. **สัมภาษณ์,** ๒๙ เมษายน ๒๕๕๔.

ยุวมัคคุเทศก์. พิพิธภัณฑสถานหลวงที่ ๑ (ฝ่าย). **สัมภาษณ์,** ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

บุญยดี วาบา. ผู้อำนวยการโรงเรียนตรุณศาสตร์. **สัมภาษณ์**, ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

รัชณี บุญมาเลิศ. อดีตนักกีฬาว่ายน้ำทีมชาติไทย. **สัมภาษณ์**, ๒๐ กันยายน ๒๕๕๔.

ลดาวัลย์ สมันตรัฐ, ท่านผู้หญิง. นางสนองพระโอษฐ์. **สัมภาษณ์**, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๔.

วันมูหะมัดนอร์ มะทา. อดีตประธานรัฐสภา. **สัมภาษณ์**, ๖ กันยายน ๒๕๕๔.

วาเด็ง ปูเต๊ะ. **สัมภาษณ์**, ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

แวदीอราแม มะมิงจิ. ประธานคณะกรรมการกลางอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี. **สัมภาษณ์**, ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

สนาน สิมารักษ์. อดีตหัวหน้าภาควิชารังสีวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. **สัมภาษณ์**, ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

สมร ภูมิณรงค์, ท่านผู้หญิง. ประธานมูลนิธิสวน สุวรรณศาสน์ จุฬาราชมนตรี. **สัมภาษณ์**, ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

ละดี อีซอ. ผู้ช่วยผู้ดูแลพระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์. **สัมภาษณ์**, ๓ มิถุนายน ๒๕๕๔.

หน้า ซี พู. **สัมภาษณ์**, ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

อดิศรา กาดิ๊บ. อาจารย์ประจำภาควิชาสอนภาษาอังกฤษสำหรับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สถาบันภาษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **สัมภาษณ์**, ๓ มิถุนายน ๒๕๕๔.

อะตี๊ะ โตะแอ. **สัมภาษณ์**, ๕ มิถุนายน ๒๕๕๔.

อะห์มัด ยี่สุนทรวง. **สัมภาษณ์**, ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

อัจร่า (สยามวาลา) ณ สงขลา. ประธานกรรมการมูลนิธิช่วยเหลือเด็กกำพร้าของสตรีไทยมุสลิมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. **สัมภาษณ์**, ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

อารีย์ วงศ์อารยะ. อดีตปลัดกระทรวงมหาดไทย. **สัมภาษณ์**, ๑๐ กันยายน ๒๕๕๔.

อารีย์ หลิมวิณิชย์. **สัมภาษณ์**, ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

ทองหล่อ จันทน์อัน. อิหม่ามมัสยิดนูรุลเอียะห์ซาน. **สัมภาษณ์**, ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๔.

มูหะมัด กาแม. อิหม่ามครูใหญ่โรงเรียนแสงธรรมอิสลามวิทยา. **สัมภาษณ์**, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๔.

สุไฮมี มะเกะ. อิหม่ามมัสยิดยูเก้ตันหยง. **สัมภาษณ์**, ๓ มิถุนายน ๒๕๕๔.

โอภาส สยามวาลา. **สัมภาษณ์**, ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๔.

อัญญี ชะการียา เจ๊ะม. อิหม่ามมัสยิดบ้านบน. **สัมภาษณ์**, ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

ภาคผนวก

พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับชาวไทยมุสลิม

พระราชดำรัส

ในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินในงานเมาลิดส่วนกลาง ปี ฮ.ศ. ๑๓๘๔

ณ กรุงเทพมหานคร

วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๐๗

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้มาร่วมงานฉลองทางศาสนาอิสลาม ในวันนี้ และมีความปิติ
ที่ได้มาพบกับท่านทั้งหลาย อีกวาระหนึ่ง

ท่านนบีมุฮัมมัด ผู้เป็นศาสดาแห่งศาสนาอิสลาม เป็นมหาบุรุษคนหนึ่ง ได้ทำคุณ
ประโยชน์แก่โลก พระองค์ท่านสรรเสริญยกย่องความฉลาด ความไตร่ตรองรอบคอบ และ
ความบริสุทธิ์ทั้งใจและกาย ว่าเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิต ฉะนั้น ขอให้ท่านทุกคน
จงพยายามปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่าน เพื่อจะได้ประสบความสุขความเจริญ

ขอให้งานที่จัดขึ้นนี้ เป็นผลสัมฤทธิ์ปณิธานของท่านทั้งหลาย,

พระราชดำรัส

ในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินในงานเมาลิดส่วนกลาง ปี ฮศ. ๑๓๘๕

ณ กรุงเทพมหานคร

วันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๐๘

ข้าพเจ้าและพระราชินี มีความยินดี ที่ได้มาพบกับท่านทั้งหลายอีกครั้งหนึ่งในวันที่
ระลึกสำคัญทางศาสนาอิสลาม วันนี้ และขอขอบใจในไมตรีของท่าน ที่แสดงต่อข้าพเจ้า
ในโอกาสนี้

ท่านนบีมุฮัมมัด ผู้เป็นศาสดาแห่งศาสนาอิสลาม เป็นบุคคลสำคัญของโลก ได้ทำ
คุณประโยชน์แก่มหาชนไว้เป็นอันมาก การที่ท่านทั้งหลายจัดงานฉลองวันสมภพของท่าน
เพื่อเผยแพร่เกียรติประวัติ และหลักธรรมของท่าน ทั้งเพื่อชักนำเอาชนให้เกิดศรัทธาใน
ความดี โดยมุ่งถึงประโยชน์สุขส่วนรวมของประเทศชาติเป็นใหญ่ เช่นนี้ จึงเป็นการสมควร
อย่างยิ่ง และเป็นการบำเพ็ญกรณียกิจทางศาสนาที่สำคัญ ส่วนหนึ่ง ข้าพเจ้าขออนุโมทนา

หวังว่างานที่จัดขึ้นนี้ จะดำเนินผลดีตามความมุ่งหมายทุกอย่าง และขอให้มีความสุข
ความเจริญทั่วกัน.

พระราชดำรัส^(๑)

พระราชทานแก่ผู้แทนองค์การศาสนาและผู้แทน
สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้า ฯ ถวายพระพรชัยมงคล
เนื่องในการเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย
วันพฤหัสบดี ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๒

วันนี้เป็นวันก่อนวันคล้ายวันเกิด ท่านทั้งหลายมาพร้อมกันเพื่อที่จะมาให้พรก็เป็นที่ยินดีมาก ผู้ที่มาในวันนี้เป็นผู้แทนของสมาคมและองค์การศาสนาและผู้มีหน้าที่ในทางการศึกษาเป็นส่วนใหญ่ที่สุรุ่ย ทำให้ฉันนึกหวนรำลึกถึงผู้แทนองค์การศาสนาและผู้แทนของสถาบันการศึกษาที่มาพร้อมกันเขาจะเป็นปัญหา แต่ถ้ามานำพิจารณาแล้วก็ไม่เป็นปัญหานัก เพราะว่าคนเราต้องมีความศรัทธา คือความศรัทธาหรือสิ่งที่คิดประจำใจให้เป็นแนวทางปฏิบัติในใจประจำใจ และต้องมีการศึกษา ก็ความรู้ต่าง ๆ ทั้งในทางจิตใจทั้งในทางวัตถุ เพื่อประกอบกับตัว เพื่อบอกว่าจะมีชีวิตอยู่ได้ ทั้งสองอย่างเป็นสิ่งสำคัญและเป็นสิ่งที่จะแยกกันไม่ได้ จึงได้ัดหมายพร้อมกันในวันนี้

ศาสนาเป็นสิ่งที่เราพบกันอยู่แล้วว่าต้องมี และถึงว่าศาสนามีความหมายได้หลายอย่าง ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นศาสนาที่มีชื่อหรือที่ต้องเคร่งครัดตามแนวทางการสั่งสอนอย่างหนึ่งอย่างใด เป็นแต่ต้องมีแนวความคิดที่แน่นอน ที่ดี และไม่เบียดเบียน อย่างนี้ ก็ถือเป็นศาสนาได้ทั้งนั้น ในเมื่อใจนี้ใครจะถือปฏิบัติตามศาสนาใดก็ได้ทั้งนั้น เกือบจะอยู่เสมอว่าเมืองไทยนี้ที่อยู่ได้ก็เพราะไม่มีการพิศกันระหว่างศาสนาในคนศาสนาในศาสนา แต่ว่าเป็นศัทธิที่บอกว่าทุกคนปฏิบัติศาสนกิจของตน ๆ ด้วยความมุ่งดีหวังดี ตั้งใจที่จะให้เกิดประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวม ศาสนาทุกศาสนาจึงใช้ได้ทั้งนั้น ขอแต่เพียงอย่าให้เบียดเบียนซึ่งกันและกัน สำหรับนักเรียน สำหรับสถาบันการศึกษาที่มีมากันหลายสถาบัน ทั้งทางพลเรือนทั้งทางทหาร และทั้งชั้นเด็กเล็ก กลาง ใหญ่ ไปจนถึงชั้นอุดมศึกษา ทุกชั้นนี้ก็แยกกันไม่ได้เหมือนกัน ทางมีความต่อเนื่องกัน

(๑) เรียบเรียงขึ้นตามที่ได้บันทึกพระสุรเสียงไว้

ในทันใดต่างก็มาให้พร พรที่ได้รับจากแต่ละกลุ่มแต่ละคณะแต่ละบุคคล พังจุแล้ว ก็มีความชื่นใจ สิ่งที่น่ามาให้อันนี้ส่วนมากก็มีดอกไม้และเงินสำหรับการกุศล ทุกสิ่งทุกอย่างนี้คือพร ดอกไม้และเงินสำหรับการกุศลก็เป็นสิ่งที่ทำให้ชื่นใจ ส่วนพรที่ให้ส่วนมากก็ขอให้ทรงพระเจริญ ซึ่งหมายถึงขอให้มีความผาสุก มีความแข็งแรง มีอายุยืน แล้วโดยมากก็มักจะบอกว่าให้มีอายุยืนเพื่อประโยชน์ส่วนตัวของผู้ที่ให้พร คือให้มีอายุยืนเพื่อปกป้องเขา ก็จะต้องสนองตอบตามคำที่คล้าย ๆ คำสั่งที่มาสั่งให้อายุยืนเพื่อปกป้องคุ้มครองเขา ออกจะน่าขันว่าทำไมเขาให้พร แล้วทำไมรับพรที่เขาให้ให้อายุยืน ความจริงคนเราถ้ามีชีวิตอยู่โดยมีความสุขก็อยากอายุยืน เพราะจะอยากมีความสุข ถ้ามีความทุกข์ บางคนก็บอกว่าอยากตาย ดังนั้น ถ้าบอกกับคนที่มีความทุกข์ว่าให้อายุยืน เขาไม่ชอบแน่ แต่การให้พรที่มาขอให้แข็งแรงให้อายุยืนเพื่อให้ช่วยปกป้องให้เป็นมิ่งขวัญของผู้ให้พรนั้นมีความหมายอยู่ คือมีความหมายว่า ทุกคนพยายามจะทำดีแต่ไม่ทราบว่าจะทำดีอย่างไรก็เลยมาขอให้ปกป้อง ความจริงวันนี้ก็ตั้งใจมาว่า เมื่อมาพบนักเรียนและนักศึกษาชั้นต่าง ๆ ขนาดต่าง ๆ แขนงต่าง ๆ ก็เป็นโอกาสดีที่จะมารับทุกข์เรื่องที่แค้นใจแล้วทิ้งงานกริธา(๑) ในวันเมืงงานกริธานักเรียนนั้นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการกล่าวถึงความไม่เรียบร้อยในหมู่นักเรียนคือหมู่นักเรียนที่มีการทะเลาะวิวาทกันด้วยเหตุผลที่อาจไม่เป็นเหตุผลนัก แล้วก็รายงานว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้ทำหน้าที่ของตัว ได้จัดการเพื่อลดเหตุการณ์ดังกล่าวนั้นจนเหตุการณ์เบรบางลง ในคำตอบวันนั้นได้บอกว่าภายหลังก็ยังจริงยังมีอยู่ พุคแต่ก็ยังมิอยู่เท่านั้น ไม่บอกว่ายังมีอยู่อีกมากยังมีอยู่เกือบทุกวัน ก็เพราะทราบว่าการทะเลาะวิวาทนั้นมาจากบุคคลกลุ่มเดียว ไม่ใช่กลุ่มใหญ่ เพียงแค่กลุ่มน้อย แต่ความเดือดร้อนมีมากเพราะว่าทำ ความเสียหายมาก ทำไมมาเปรียบทุกข์ในวันนี้ ก็เพราะว่าการแก้ไขการทะเลาะวิวาทไม่ใช่ทำได้ด้วยการทำที่ไม่เป็นมงคลเท่านั้น เราทุกคนทำได้ เรามีส่วนที่จะช่วยบรรเทาช่วยไม่ให้ เกิดเรื่องได้ทุกคน นักเรียนขนาดเล็กขนาดกลางขนาดใหญ่ขนาดอุดมศึกษา ผู้แทนขององค์ การสมาคมศาสนาต่าง ๆ ไม่ว่าศาสนาใด ทั้งผู้ที่กินควาและไม่กินควา ผู้ที่เป็นนักปฏิบัติ หรือเป็นแค่เพียงศาสนิกชนเท่านั้น มีหน้าที่ที่จะระงับความไม่เรียบร้อยในบ้านเมืองทั้งนั้น การที่นักเรียนทะเลาะวิวาทกันเป็นการทำให้เสียหายแก่บ้านเมือง เพราะนักเรียนพวกนั้น จากเป็นนักเรียนโรงเรียน ต่อไปก็จะเป็นนักเรียนอุดมศึกษา หรือมีจะนั้นก็ออกไปประกอบอาชีพ

(๑) งานกริธา ศิลปหัตถกรรมนักเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปี ๒๕๑๒ ซึ่งเสร็จ ๖ เดือนบ่าย วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๑๒

ต่าง ๆ หรืออาจเป็นผู้ใหญ่ผู้โต เป็นอธิบดี เป็นนายพลก็ได้ การช่วยไม่ใช่จะดีกว่าช่วยได้ ผู้ที่วางตัวเป็นอันธพาลกลับตัวเป็นคนที่เรียบร้อยเป็นสุภาพชนเป็นคนไม่มีพิษมีสงเท่าไรนั้น ขอให้พิจารณาถึงความเสียหายถึงส่วนรวมบ้างด้วย * พวกเราทั้งหลายมีหน้าที่ช่วยกันทั้งนั้น ที่จะชี้ทางให้ผู้หลงทางได้กลับกันมาสู่ทางที่ถูกที่เผลอจะสม ในสมัยนี้ในเวลานี้เราพูดกันอยู่เสมอว่าเขารวมกำลังอยู่เพราะความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่าง ๆ ของโลก ก็จริงอยู่ แต่เราไม่เคยมาฟังมาจากต่างประเทศ ในเมืองไทยทั้งเขาชนทั้งคนทั่ว ๆ ไปยังมีความเรียบร้อยอยู่ไม่ใช่น้อย แต่ว่าความเห่อที่ว่าสาธกโลาเขาทำอย่างนั้นทำให้เราทำบ้าง ขอให้พิจารณาว่าที่สาธกเขาทำถูกต้องหรือไม่ และมาพิจารณาดูว่าในเมืองไทยเราควรจะทำอย่างไร ที่จะยกตัวอย่างนักเรียนนักเรียนหรือนักศึกษาในต่างประเทศเขาทยอยกันขึ้นมาเพราะต้องยกย่อง ต้องยกย่องว่าคนไหนมีความคิดรุนแรง คนไหนมีความคิดที่จะทำลาย หรือคนไหนมีความคิดที่จะกักกัน คนนั้นเป็นคนฉลาด จริง คนไหนมีความคิดที่จะกักกันก็มีความคิดเกิดขึ้นมา แต่ก็หมายความว่ามีความคิด หรือมีคุณสมบัติเบื้องต้นที่มีความคิด ในต่างประเทศเขาบอกว่าคนฉลาดต้องกักกัน แต่ถ้าหยุดกันนั้นแล้วไม่ฉลาดแน่ ในเมืองไทย ขอให้สังเกตดูในหมู่นักศึกษา ก็มีพวกกักกัน กักกันจริง ๆ คือจริง ๆ เหมือนกัน ขอให้การกักกันนั้นประกอบด้วยเหตุผล เพราะถ้ากักกันแล้วคิดอะไรก็ได้ และถ้ามีเหตุผลแล้วขอให้กักกันให้รุนแรง ให้ผู้ช่วยอุดมคติ ไม่ใช่สู้แล้วแพ้ย และไม่ใช่ว่าจะต้องเชื่อตาม ไม่ใช่ปล่อยให้เขาจูงมุก ถ้าว่าจูงมุกก็เป็นได้หลายทาง จูงมุกจากผู้หวังดีก็มี แต่โดยมากมักจะเป็นจูงมุกจากผู้หวังไม่ดี ขอให้ทุกคนพยายามที่จะคิดว่ากักกันเพราะเหตุใดแล้วจะเป็นผลอย่างไร สำหรับนักเรียนที่อยู่ในชั้นประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษาที่ต้องคอยก่อนก่อนที่จะกักกัน เพราะว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าหรืออายุมากกว่านั้นไม่ใช่ที่เราจะต้องยอมเขา พยายามคิดว่าคนที่เขาเป็นผู้ใหญ่กว่าคือมีความคิดมีอายุมากกว่า เขาได้ผ่านอุปสรรคผ่านอะไร ๆ มาแล้ว เขาอาจดูก็ได้ เวลาเราโตขึ้น มีความรู้หรือมีความคิดอย่างที่ว่า จะกันจึงค่อยแสดง เพราะบ้านเมืองของเราก็ต้องเปลี่ยนแปลงไป ถ้าเราอยากเป็นประชาธิปไตยหรืออยากที่บ้านเมืองมีเสรีในความคิด ก็ต้องนึกเหมือนเห็นภาพการออกความคิดช่วยแสดงออกมาแล้วเรามีเสรีภาพของเราจริงหรือเปล่า เสรีภาพของเราอาจเป็นการจำกัดเสรีภาพของคนอื่นก็ได้ ในงานก็พานักเรียนหรืออะไรก็ตาม ถ้าเราเดินไปแล้วไปมองหน้าพวกนักเรียนอีกฝ่ายหนึ่งแล้วไม่หยุดเราให้เขาตีหัวเราแล้วเราก็ตีหัวเขาอย่างนี้ เราก็ไม่มีเสรีภาพที่จะทำเท่า ๆ เพราะทำอย่างนั้นไม่ใช่เสรีภาพ ไม่ได้เรียกเสรีภาพ เรียกว่า

เบียดเบียนผู้อื่น ทำให้เสียหาย จึงได้ว่าขอให้พิจารณา แม้จะเป็นเด็กก็ขอให้พิจารณาในข้อ
เหล่านี้ ถ้าตัวเองถือตัวได้ว่าไม่ใช่เป็นอันธพาล แม้มีคนอื่นเป็นอันธพาล เราก็ทำดีแล้ว
ขอให้ร่วมมือกันทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่อย่าให้เกิดเรื่องอย่างนั้น ถ้ามีกลุ่มใดที่ไม่เรียบร้อยเราก็
ช่วยกันปราบ เหตุผลมีอยู่ว่าการไม่เรียบร้อยทำให้เกิดเสียหายแก่บ้านเมืองเสียหายแก่ส่วน
รวมอย่างยิ่ง ก็ในสมัยปัจจุบันนี้เราไม่ใช่อยู่สบาย ๆ ง่าย ๆ เราต้องระวังทุกฝีก้าว เพราะว่า
รอบบ้านเมืองของเรามีความยุ่งเหยิงมีอันถวายเป็นอยู่ ถ้าเราผิดพลาดเป็นส่วนรวมเราก็ผิดพลาด
เป็นส่วนตัวด้วย แล้วก็จะหมดทางที่จะแก้กัน จะแก้กันไม่ได้ แต่จะถูกบีบหัวอยู่ตลอดเวลา
เวลา ทุกวันนี้ที่บอกว่าเมืองไทยอยู่ในระบอบที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยหรืออะไรก็ตาม นั้น
อาจเป็นจริงได้ ถ้าแปลคำประชาธิปไตยมาจากฝรั่ง แต่ขอให้เรานึกถึงว่า เวลาเราออก
ความคิดเราถูกบังคับอะไรหรือเปล่า เราก็ยังออกความคิดได้ นั่นเรียกว่าเรายังเป็นประชา
ธิปไตย ฉะนั้นจึงได้พูดในทางขอร้องที่จะให้ทุกคนที่อยู่ในที่นี้ ทั้งที่มีอายุน้อย ๆ จนถึงอายุ
มากๆ ให้ร่วมมือกันปฏิบัติงานและพยายามที่จะทำให้มีความเรียบร้อยเพื่อประโยชน์ของแ
แต่ละคนแต่ละคนจะได้สามารถมีเสรีภาพมากที่สุดที่จะมีได้โดยมีความนับถือไม่เบียดเบียน
เสรีภาพของผู้อื่น

ที่ได้ให้มาพร้อมกันและได้พูดอย่างนี้ เพราะจะพูดถึงประโยชน์ส่วนตัวให้เป็น
ประโยชน์แก่แต่ละคน เมื่อทราบว่าทุกคนจะมาให้พรก็อยากให้พรที่ได้นั้นเป็นผล เป็นผล
จริง ๆ เป็นผลให้มีอนามยแข็งแรง เป็นผลให้มีอายุยืน และที่พูดนี้ก็คล้าย ๆ เป็นคู่มือใน
การให้พรหรือการให้พร เพราะว่าในการให้พรนั้น ถ้าให้โดยที่ไม่ได้เข้าใจคำที่ให้พร ก็เท่า
กับไม่ได้ให้ ฉะนั้นการที่ทุกคนได้ให้พรให้แข็งแรง ให้อายุยืนนั้น จึงไม่ใช่สักว่าพูดออกมา
หรือเขียนออกมา หรือสักว่ายื่นคำพูดให้ เขาออกไปหรือเอาเงินสำหรับกาพูดออกมาให้ แต่
ว่าเป็นการปฏิบัติของแต่ละคนที่จะต้องปฏิบัติต่อไปให้เหมาะสม เพื่อที่จะรักษาให้ทุกคนที่
อยู่ในห้องนี้ ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ หรือถ้าเปรียบเทียบกับกลุ่มใหญ่ของบ้านเมืองทั้งหมดก็อาจ
เป็นกลุ่มเล็ก ได้มีชีวิตเป็นส่วนรวม โดยเฉพาะให้ชาติไทยอยู่ได้ ทุกคนต้องปฏิบัติตามที่ได้
พูดไว้แต่ก็ ทุกคนต้องช่วยกันปฏิบัติ ทุกคนต้องปฏิบัติตลอดไป เพื่อรักษาความเรียบร้อย
อันรวมรวมให้มีความปลอดภัย ให้มีความดีอยู่ มีความเสียสละที่ไหนเราพยายามแก้ที่นั้น
จึงจะเรียกว่าเป็นการถวายพระพรให้พระพระเจริญ ถ้าทำอย่างนั้นพรนั้นจะเป็นประโยชน์
พรนั้นจะสัมฤทธิ์ผล และถ้าพรนั้นสัมฤทธิ์ผลก็จะสะท้อนไปถึงแต่ละคน เพราะว่าแต่ละ
คนที่ทำดีตามคู่มือที่ว่าไว้ย่อมเจริญและมีความสำเร็จในชีวิต

ขอให้ทุกคนได้ปฏิบัติตนด้วยความมีเหตุผล ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ด้วยความตั้งใจ แล้วแต่ละคนจะมีความสำเร็จ เป็นนักเรียนก็ได้ขึ้นชั้นสูงขึ้น จะได้เรียนสำเร็จ และเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วไม่ว่าจะมีหน้าที่ใด ก็จะได้มีหน้าที่ที่ดีที่เจริญ ผู้ใดก็ตามจะประสบแต่ความดีจะประสบแต่ความสำเร็จ และมีความสุขก้าวหน้าทุกคน ถ้าทำตามคู่มือนี้ เพราะว่าการให้ซึ่งกันและกัน ก็คือ 1. ออกว่าขอตนเองพร ขอตนองพรให้ทุกคนมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองความสำเร็จทุกประการโดยทั่วกัน

พระราชดำรัส

ในโอกาสที่ใต้ครูและนักเรียนจากภาคใต้ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

ณ ศาลาผนวกริมย์

วันพุธ ที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๒

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้พบกับครูและนักเรียนจากจังหวัดยะลา นราธิวาส ปัตตานี และสตูล ในโอกาสที่เข้ามาประชุมสัมมนาในพระนครคราวนี้ ขอแสดงความยินดีกับโรงเรียนที่ได้รับรางวัลของทางราชการในการจัดโรงเรียนดีทั่วกัน

ข้าพเจ้าพอใจมากที่ได้ทราบว่า มีปอเนาะได้รับฐานะเป็นโรงเรียนเพิ่มขึ้นอีก และมีโรงเรียนได้รับรางวัลอันคับพิเศษด้วยถึงสองโรงเรียน ที่เป็นดังนี้ น่าจะเข้าใจได้ว่า ท่านทั้งหลายพยายามปรับปรุงโรงเรียนของท่านเข้มแข็งยิ่งขึ้น และงานของท่านที่ทำได้ผลดียิ่งขึ้น ข้าพเจ้าปรารถนาที่จะให้เห็นทุกคนมีความตั้งใจอันแน่วแน่ที่จะปรับปรุงหลักสูตรและวิชาการต่าง ๆ ที่สอนในปอเนาะ เพราะเยาวชนในแต่ละจังหวัดจะมีอนาคตแจ่มใสได้ ก็โดยได้เข้าเรียนในโรงเรียนที่ดี มีโอกาสได้รับความรู้พื้นฐาน สำหรับนำไปสู่การศึกษาระดับสูงยิ่งขึ้นไป จนกระทั่งถึงขั้นอุดมศึกษา ถ้าท่านทั้งหลายเห็นประโยชน์ที่จะมีมาในวันข้างหน้า มีกำลังใจที่จะปฏิบัติการทุกอย่างเพื่อความเจริญด้วยความเข้มแข็ง งานต่าง ๆ ก็จะสำเร็จลุล่วงไปได้ สมประสงค์โดยไม่ยากนัก

ในโอกาสที่ทางราชการจัดให้เข้ามาประชุมสัมมนากันในพระนคร ขอให้ท่านได้ตั้งใจศึกษาสังเกตสิ่งที่เป็นคุณเป็นประโยชน์ไว้ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ และนำไปใช้ในหน้าที่ ขอให้กล้าแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ และกล้าซักถามในสิ่งที่ข้องใจสงสัย โดยถือว่า ความรู้ความเข้าใจที่กระจ่างและถูกต้องนั้น จะช่วยให้ปฏิบัติงานได้โดยสะดวกใจ และได้ผลสมบูรณ์ที่สุด

ขออวยพรให้การประชุมสำเร็จผลตามความมุ่งหมาย ขอให้คณะครูนักเรียนพร้อมทั้งเจ้าหน้าที่ทุกคน มีความสุขทั้งกายและใจ มีสุขภาพอันสมบูรณ์ สามารถกระทำหน้าที่ให้เกิดความมั่นคงและความก้าวหน้าแก่ตนเอง แก่จังหวัดและแก่ประเทศชาติได้ สมตามความตั้งใจทุกประการ.

พระราชดำรัส^(๑)

พระราชทานแก่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย^(๒)

ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

วันพฤหัสบดี ที่ ๘ มกราคม ๒๕๑๓

เป็นที่น่ายินดีมากที่ผู้ที่ไปสอบแข่งขันอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน ได้รับรางวัลมาอีกครั้งหนึ่ง นับว่าเป็นเกียรติอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทย การอ่านคัมภีร์อัลกุรอานนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่จะเชิดชูพระศาสนาและเชิดชูชาติ ที่จะทำให้อาณาประชาราษฎร์ได้เป็นปึกแผ่นเมือง ขอบบுகุศล เพราะว่าการอ่านคัมภีร์ก็เป็นแนวทางสำหรับให้เข้าใจถึงคำสั่งสอนของท่านนบีมุหัมมัดที่ได้สั่งสอนเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางของชีวิต การที่ได้ไปแข่งขันและได้รับรางวัลเช่นนี้ ก็แสดงให้เห็นว่าชาวมุสลิมในเมืองไทยมีความซื่อสัตย์ซื่อตรงที่จะศึกษาศาสนาอย่างลึกซึ้ง เป็นที่น่ายินดีอย่างยิ่ง

การที่ได้ช่วยกันสร้างพระคัมภีร์อัลกุรอานแปลเป็นภาษาไทยและได้ช่วยกันพิมพ์ช่วยกันจัดมาเป็นเล่มที่ห้า ก็นับว่าเป็นอีกก้าวหนึ่งของความก้าวหน้าของศาสนาอิสลามในประเทศไทยเหมือนกัน เชื่อว่าการแปลพระคัมภีร์เล่มนี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะว่าพระคัมภีร์เป็นคัมภีร์ที่สำคัญไม่ใช่เฉพาะสำหรับมุสลิมเท่านั้น เป็นที่สำคัญสำหรับคนทั่วไป และน่าสนใจเพราะว่าเป็นคำสั่งสอนที่ครบถ้วน เป็นเสมือนกฎหมายที่ทุกคนจะใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ นอกจากนั้นการแปลก็ได้ทำอย่างรอบคอบ คือแปลมาจากพระคัมภีร์เดิมด้วยความระมัดระวังจึงเป็นคัมภีร์ที่สำคัญที่สุด สำหรับประเทศไทยถือว่ามีความจำเป็นที่จะต้องมีการ

(๑) เรียบเรียงขึ้นตามที่ได้บันทึกพระสุรเสียงไว้

(๒) พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ พันเอก ปิ่น มุกตะมา อธิบดีกรมการศาสนา นายท้าว สุวรรณเศรษฐ์ จุฬาราชมนตรี นางสาวโมมุนะห์ มอแอสะฮาด ผู้ชนะเลิศการแข่งขันการอ่านคัมภีร์อัลกุรอานระหว่างประเทศ ซึ่งจัดขึ้น ณ นครกัวลาลัมเปอร์ สหพันธมาเลเซีย ระหว่าง วันที่ ๒๕ - ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๒ และคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยจำนวน ๑๐ คน เฝ้า ฯ และบุคคลอื่น ๆ ถวายอัลกุรอาน ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๓ - ๕ เพื่อพระราชทานแก่สถาบันมุสลิมและหน่วยราชการ ในโอกาสนี้จุฬาราชมนตรีได้ทูลเกล้า ฯ ถวายเงินที่บรรดาศอว.กับมุสลิมและชาวไทยมุสลิมบริจาคผ่านสำนักจุฬาราชมนตรี เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย จำนวน ๑๕,๐๐๐ บาท

กัมภีร์เป็นภาษาไทย เพราะว่าผู้ที่อ่านภาษาอื่นไม่ได้จะได้มีโอกาสได้อ่าน จึงต้องชมเชยผู้ที่ระมัดระวังในการแปลและผู้ส่งเสริมในการพิมพ์ ขอขอบใจทุกคน และขอให้ดำเนินการต่อไป

ส่วนเรื่องการค้าต่าง ๆ ได้บริจาคเงินมาโดยผ่านจุฬาราชมนตรี ก็ขอขอบใจ อุทกภัยในทางใต้ หมายถึงอุทกภัยในจังหวัดต่าง ๆ คือ ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เป็นอุทกภัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน และนอกจากนี้ก็ได้มีอุทกภัยทางทิศใต้สุดของประเทศไทย คือในจังหวัดสงขลา นครศรีธรรมราช นราธิวาส และยะลา ก็มีน้ำท่วม ซึ่งแต่ละคน ๆ ก็ได้ไปช่วยแล้ว โดยไม่ได้นึกถึงความเหน็ดเหนื่อย ทั้งเจ้าหน้าที่ทั้งผู้อาสาสมัคร องค์กรต่าง ๆ ตลอดจนเอกชนก็ได้ไปช่วย โดยได้บริจาคทรัพย์สินด้วยสิ่งของด้วย ทั้งไปเองด้วย ไปช่วยในเรื่องการครองชีพของผู้ที่ประสบภัย ได้นำสิ่งของอุปโภคบริโภคไปให้ถึงมือ จึงต้องได้ใช้จ่ายเงินไม่ใช่น้อย เงินที่ได้รับนี้ก็จะเข้าไปสมทบในกิจการนี้ ในปัจจุบันอุทกภัยก็ผ่านไปแล้ว แต่ยังคงต้องช่วยผู้ที่ประสบภัยต่อไปให้เขากลับมาได้ จึงเป็นที่น่ายินดีที่ทุกคนได้บริจาคสนับสนุน

โอกาสนี้ขอขอบใจและขออวยพรให้ทุกคนประสบแต่ความเจริญ มีชีวิตที่รุ่งเรือง และมีพลานามัยที่แข็งแรง สามารถประกอบศาสนกิจและกิจการต่าง ๆ ของแต่ละคนด้วยความเรียบร้อย ด้วยความก้าวหน้า และด้วยความปลอดภัย.

พระราชดำรัส^(๑)

ในโอกาสที่คณะกรรมการนักเรียนจากภาคใต้เข้าเฝ้าฯ ถวายพรแด่พระบาท^(๒)

ณ ศาลาพสกนิกรมัย

วันอังคาร ที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๑๓

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้พบกับครูและนักเรียนจากภาคใต้อีกวาระหนึ่งในวันนี้ ขอแสดงความยินดีกับครูและเจ้าของโรงเรียนที่ได้รับรางวัลทุกคน

การที่ท่านทั้งหลายร่วมมือกับทางราชการ แปรสภาพปอเนาะเป็นโรงเรียนเพิ่มมากขึ้นอีก และปรับปรุงงานโรงเรียนทุกด้านให้ก้าวหน้าขึ้นอีกได้นี้ แสดงว่าท่านมีความตั้งใจและบริสุทธิ์ใจ ที่จะทำงานเพื่ออนาคตของเยาวชน การปฏิบัติงานของท่านทั้งนี้ จะทำให้เยาวชนได้มีความรู้ มีโอกาส ที่จะพัฒนาตนเองให้มีฐานะดี สามารถดำรงวงศ์ตระกูล และสามารถสร้างความเจริญความสมบูรณ์พูนสุขให้แก่ท้องถิ่นและแก่ประเทศชาติต่อไปท่านควรจักได้ภูมิใจ และมีกำลังใจที่จะบำเพ็ญกรณียกิจของท่าน

ในโอกาสที่เข้ามาประชุมสัมมนากันในพระนครนี้ ขอให้ท่านตั้งใจศึกษาสังเกตสิ่งที่เป็นประโยชน์ทุก ๆ อย่างให้มาก เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงใช้ในการทำงาน ขอให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นและซักถามทำความเข้าใจ ในเรื่องที่ยังสงสัย ให้กระจ่างแจ้ง เพราะความรู้ความเข้าใจที่กระจ่างและถูกต้องนั้น เป็นปัจจัยสำคัญ ที่จะทำให้การงานเจริญก้าวหน้า และทำให้บังเกิดความสุขใจอันดี ในระหว่างกันและกัน

ขอให้การประชุมของท่านดำเนินลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อย สำเร็จประโยชน์ทุกประการตามความประสงค์ ขออวยพรให้ครู นักเรียน และเจ้าหน้าที่ทุกคนมีพลานามัยสมบูรณ์ สามารถปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดความมั่นคงแก่ตนเองและส่วนรวมได้ด้วยความตั้งใจโดยทั่วไป

(๑) เรียบเรียงขึ้นตามที่ได้บันทึกพระสุรเสียงไว้

(๒) พระราชทานพระบรมราชโองาสให้ นายสนั่น สุมิตร ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ นำคณะครูโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม จำนวน ๖๔ คน และนักเรียนจากภาคใต้ จำนวน ๖๕ คน เข้าเฝ้าฯ และในโอกาสนี้ ได้พระราชทานเงินรางวัลวัดโรงเรียนราษฎร์ที่ได้พยายามจัดการสอนการเรียนได้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นกว่าเดิมเป็นที่อำนวยการประโยชน์ในการเล่าเรียนของเยาวชนเพิ่มมากขึ้น จำนวน ๑๕ โรงเรียน

พระราชดำรัส

ในการพระราชทานพระคัมภีร์กุรอ่านและคำแปลเป็นภาษาไทย

แก่คณะกรรมการอิสลามจังหวัดนครราชสีมา

ณ ศาลากลางจังหวัดนครราชสีมา

วันศุกร์ ที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๑๓

ข้าพเจ้ายินดีมาก ที่มีโอกาสได้พบกับคณะกรรมการอิสลามและบรรดาอิสลามิกชน ในการมาเยี่ยมจังหวัดนครราชสีมาครั้งนี้ ข้าพเจ้านึกอยู่เสมอว่า การที่ท่านทั้งหลายได้เป็นกำลังสร้างฐานะความเจริญและความสงบสุขในจังหวัดภาคใต้มาด้วยความตั้งใจและความสุจริต ตลอดจนหลายชั่วอายุคนสืบมานั้น เป็นเพราะท่านดีมีน้อมและปฏิบัติตามแบบแผนอันดีงาม ความคำสั่งสอนในศาสนาอิสลาม ข้าพเจ้าจึงปรารถนาอย่างยิ่ง ที่จะส่งเสริมการศึกษาทางศาสนา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ส่งเสริมการศึกษาพระคัมภีร์กุรอ่านให้แก่แพร่หลายทั่วถึงยิ่งขึ้น การศึกษาพระคัมภีร์ในทุกวันนี้ยังกระทำไม่ได้สะดวกเท่าที่นึก เพราะผู้ศึกษาจะต้องเรียนรู้ภาษาอาหรับให้แตกฉานเป็นเบื้องต้นก่อน ซึ่งลำบากและกินเวลายาวนาน ทำให้ผู้ที่ไม่มีโอกาสเรียนภาษาอาหรับ เสียประโยชน์ที่จะควรจะได้ไป แต่ถ้าหากมีพระคัมภีร์ที่แปลเป็นภาษาของเราด้วย ก็จะทำให้ทุกคนมีโอกาสศึกษาได้โดยสะดวก ข้าพเจ้าจึงมอบเรื่องให้จุฬาราชมนตรี จัดแปลพระคัมภีร์กุรอ่านออกเป็นภาษาไทย จุฬาราชมนตรีก็รับจัดการให้ด้วยความยินดี ทั้งที่ทราบอยู่ว่าเป็นการยากยิ่งที่จะแปลออกให้ได้เนื้อความและอรรถ-รสนิยมตรงตามพระคัมภีร์เดิม บัดนี้ การจัดทำสำเร็จไปได้ส่วนหนึ่ง พอที่จะนำออกเผยแพร่ได้ ข้าพเจ้าจึงนำมามอบให้แก่ท่าน ขอให้ท่านได้รับพระคัมภีร์กุรอ่านพร้อมทั้งคำแปลภาษาไทยไว้เพื่อศึกษา และเพื่อให้เป็นนิมิตหมายแห่งความเจริญแพร่หลายของการศึกษาหลักธรรมในศาสนาอิสลามในประเทศของเราในกาลสืบไป

ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ท่านเคารพเลื่อมใส กับทั้งความตั้งใจอันสุจริตของท่าน บันดาลให้ความปรารถนาทั้งนี้บรรดาศักดิ์จงทุกประการ.

พระราชดำรัส

ในโอกาสที่นายบุญถิ่น อัตถากร ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
นำครู และนักเรียนโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามจากภาคใต้
เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
ณ ศาลาศิลาลักษณ์ สวนจิตรลดา
วันจันทร์ ที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔

ข้าพเจ้าตั้งใจได้พบกับครูและนักเรียนจากจังหวัดยะลา นราธิวาส ปัตตานี และ
สตูลอีกครั้งหนึ่ง ขอแสดงความยินดีกับโรงเรียนที่ได้รับรางวัลทั้ง ๑๖ โรงเรียน และขอ
ชมเชยที่ต่างได้พยายามทำงานอย่างเข้มแข็งได้ผลดีถึงขนาด

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของชีวิต เพราะเป็นรากฐานสำหรับช่วย
ให้บุคคลสามารถก้าวไปถึงความสำเร็จ ความสุข ความเจริญทั้งปวง ทั้งของตนเองและ
ของส่วนรวม ผู้ที่เป็นครูจะต้องถือเป็นหน้าที่อันสำคัญที่จะต้องให้การศึกษา คือสั่งสอน
อบรมอนุชน ให้ได้ผลแท้จริงทั้งในด้านวิชาความรู้ทั้งในด้านจิตใจและความประพฤติ ทั้ง
ต้องคิดว่า งานที่แต่ละคนกำลังทำอยู่นี้ คือความเป็นความตายของประเทศ เพราะอนุชน
ที่มีความรู้มีความดีเท่านั้น ที่จะรักษาชาติบ้านเมืองไว้ได้

ผู้ที่เป็นนักเรียนนั้น ต้องจำใส่ใจว่า ไม่มีสิ่งใดที่จะช่วยเราได้ยิ่งกว่าวิชาความรู้
จะต้องรีบเรียนขวนขวายทำจงไว้ ในเมื่อกำลังมีโอกาสขณะเมื่อยังเยาว์วัยอยู่นี้ สำหรับความ
สุขสบาย ความเป็นหลักฐานของตัวในวันข้างหน้า

การที่เข้ามาประชุมสัมมนาในพระนครนั้น วัตถุประสงค์ยิ่งใหญ่ก็คือการปรึกษา
หารือกันในการจัดโรงเรียน จัดการเรียนการสอน พร้อมทั้งก็ศึกษาหาความรู้ในการพัฒนา
บ้านเมืองในต่าง ๆ ซึ่งเป็นคุณอย่างยิ่ง ขอให้ร่วมมือร่วมใจประจักษ์กันให้ได้ผลจริง ๆ

ขอให้กล้าแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ และกล้าซักถามในสิ่งที่ข้องใจสงสัย โดยถือว่าความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแจ่มกระจ่างนั้น จะช่วยให้ปฏิบัติงานได้โดยสะดวกใจ และ
จะสัมฤทธิ์ผลที่สมบูรณ์

ในที่สุดนี้ ขออวยพรให้การประชุมสำเร็จผลตามความมุ่งหมาย ขอให้คณะครู
นักเรียนพร้อมทั้งเจ้าหน้าที่ทุกคนมีความสุขทั้งกายและใจ มีพละทานมัยอันสมบูรณ์
สามารถปฏิบัติภาระหน้าที่ให้เกิดความมั่นคง และความก้าวหน้าแก่ตนเอง แก่จังหวัดและ
แก่ประเทศชาติได้ สมความตั้งใจทุกประการ

กระแสพระราชดำรัส(๑)

พระราชทานแก่คณะธรรมจาริก(๒)

ณ ตึกรับรอง ทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนครราชสีมา

วันพุธ ที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๑๖

งานของคณะธรรมจาริกที่ได้ปฏิบัติมาแต่เป็นเวลามากปี ก็นับว่าได้ผลดี เพราะ
ว่าได้สามารถเข้าไปถึงประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามได้เข้าใจในพระศาสนา และในการ
ปฏิบัติตนเพื่อสอดคล้องกับการเป็นประชาชนพลเมืองอยู่ในประเทศไทย

ศาสนาอิสลามนี้มีความดีเป็นพื้นฐานสมควรที่จะสนับสนุน เพราะว่าศาสนาอิสลาม
สอนให้ทุกคนเป็นพลเมืองดี ทุกคนมีความเข้มแข็ง มีวินัย และมีความปรารถนาดีต่อกัน
นี้เป็นหลักที่สำคัญ และหลักนี้ ถ้าสนับสนุนให้เข้าใจอย่างดี ก็จะทำให้มีความคิด มีความ
เจริญ มีความก้าวหน้าและความมั่นคงแก่ทุกคน ถ้าเราสามารถที่จะเข้าถึงประชาชนได้
ง่ายทุกคน ก็จะทำให้เรามีการปกครองที่สมบูรณ์ ทำให้ทุกคนได้รับผลการจัดงานของชาติได้
อย่างดี สำหรับเรื่องของการเผยแพร่ศาสนาที่แท้จริงนี้ยิ่งมีความสำคัญมาก ก็เพราะว่าใน
ปัจจุบันนี้สังคมของประเทศ รู้สึกว่าสถานการณ์ของประเทศเปลี่ยนแปลงขึ้นไป มีวิชา
การทางวัตถุใหม่ ๆ ที่ทำให้เราสามารถพัฒนาชีวิตให้มีความสุข มีความสุขสบายใจมาก
ขึ้น ถ้าสามารถที่จะชี้แจงว่าศาสนาได้จัดกับความก้าวหน้าเลย ก็จะทำให้เราสามารถที่
จะช่วยให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การที่ธรรมจาริกได้ไปส่งสอนศาสนาที่แท้ที่เหมาะสม พร้อม
กับได้นำความเจริญทางวัตถุเช่นทางแพทย์ไปเพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้ที่อยู่ห่างไกลหรือที่
ราชการไปไม่ถึง เป็นการกุศลอย่างยิ่ง เพราะว่า การเข้าใจผิดมีอยู่ว่า ผู้ที่นับถือศาสนาต่าง
เคร่งครัดต้องไปรับสิ่งที่มาใหม่ ซึ่งเป็นสิ่งตรงข้ามกับความมุ่งหมายและคำสั่งสอนของพระ-
มะหะหมัด พระมะหะหมัดมุ่งสั่งสอนให้ทุกคนพยายามช่วยเหลือสิ่งที่ดีที่งามเพื่อที่จะให้คน

(๑) เรียบเรียงขึ้นตามที่ได้บันทึกพระสุรเสียงไว้

(๒) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ นายจรูญ
โลกะกะสิน ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา นายเฉลียว นาคาภ หวังเจ้าคณะธรรมจาริกอิสลามและคณะ ประ-
ทอมด้วยธรรมจาริกจากกรุงเทพมหานคร จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดปัตตานี พร้อมด้วยข้าราชการฝ่าย
กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน ๓๑ คน เฝ้าฯ ทราบถึงคุณูปการของงานเกี่ยวกับ
ประจักษ์ความเปี่ยมและผลของโครงการธรรมจาริกอิสลาม.

มีความมั่นคง และทุกคนมีความมั่นคง ที่พูดถึงบุญคุณเรามีได้มากถึงเฉพาะหมู่คณะ ในหมู่บ้านหรือในญาติพี่น้อง แต่ว่าหมู่คณะในชาติบ้านเมือง ซึ่งพระและพระมหากษัตริย์ได้ทรง สักสมไว้ว่า ผู้ที่อยู่ในบ้านเมืองก็จะต้องช่วยกันรักษาบ้านเมืองนี้ไว้ให้สงบ ให้เจริญ ประเทศไทยของเราที่มีผู้ที่เป็นศิษยานุศิษย์ต่าง ๆ หลายนานแล้ว ตั้งแต่ยุคแรกจะทำให้คนกันมีความรู้ เป็นคนที่สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ มีความสงบสุข ฉะนั้นศาสนาอิสลามที่มีอยู่อย่างเด่นชัดในลักษณะในจังหวัดลี้จังหวัดที่กล่าวมานี้ จึงเป็นกำลังสำคัญของประชา ศาสนา เพื่อให้พระราชา ศาสนา ให้ก้าวหน้า รุกหน้าออกไป โดยให้กำลังของประชาชนที่ ปฏิบัติตามในทางที่ดีช่วยมาด้วยกัน ฉะนั้นประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามจึงมีเหตุผลสำคัญ ในการสร้างบ้านเมืองให้เจริญและมั่นคง ปัจจัยในการสร้างความมั่นคงนี้ก็คือความเข้าใจ ที่ในพระองค์พระศาสนาและบุญกุศลต่าง ๆ ของพระศาสนาเป็นอันหนึ่ง และการเข้าใจว่าทุกคน การราชการและการประชาชน แม้จะมีให้ศาสนาอิสลาม ก็ต้องช่วยกัน เป็น กันโดยยึดอย่างหนึ่งที่ทางกระทรวงมหาดไทย และกระทรวงศึกษาธิการได้เล็งเห็นความสำคัญ และได้ให้กับกระทรวงมหาดไทย ใช้มาปฏิบัติการทำงานต่อเนื่องกันเช่นนี้ ซึ่งทศมชัยดีทาง ราชการได้รับหลักการของคณะกรรมการจาวิกนี้ไว้ด้วยปฏิบัติ และคณะกรรมการจาวิกก็ได้ปฏิบัติงาน ที่ดี อย่างดี ถ้าได้กับอีกอันหนึ่งก็คือความเข้าใจ เพราะว่าถ้าทางราชการเข้าใจถึงความมุง หมายของประชาชน ก็สามารถที่จะบริการประชาชนได้ ถ้าประชาชนร่วมมือ ทางราชการ ก็ยิ่งร่วมมือ ฉะนั้น ขอให้คณะกรรมการจาวิกพยายามที่จะทำให้ความเข้าใจอันดีนี้เกิดขึ้น และ แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เพื่อให้ประโยชน์ทางประชาชนชาวมุสลิมและประเทศชาติโดยรวม

ขอให้งานของกรรมการจาวิกมีผลดีทุกประการสิ่งที่มุ่งหมายเอาไว้ สิ่งเล็งเห็นให้ ประชาชนมีความรู้ทั้งในด้านศาสนา ทั้งในด้านการงานทั่วไปในชีวิตประจำวัน เพื่อความ รุ่งเรืองของครอบครัวความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ ซึ่งจะทำให้ประเทศชาติอยู่ดี สะ สมในส่วนตัว สามารถที่จะสร้างบ้านเมืองที่ก้าวหน้า และเป็นที่ยอมรับของเรากับทุกคนไม่ว่าศาสนาใด ประเทศไทยของเรา ก็เป็นประเทศที่เกื้อกูลมาเป็นเวลานานแล้ว เพราะว่าท่านเหล่านั้นที่สนทนซึ่งกันและกัน มีความดีซึ่งกันและกันก็ปฏิบัติได้ คนไทยไม่ว่าเป็นศาสนาใดก็ นับถือศาสนาอื่น ๆ ว่าศาสนาอื่น ๆ มาฝากให้ทุกคนเป็นคนดี และไม่มีชนเป็นจีนกันและกัน ฉะนั้นถ้าเราชาวอิสลามเมืองให้ปลุกกัน ให้มั่นคง เราจะสามารถปฏิบัติศาสนกิจของเรา ละหมาดอย่าง สดชื่นและอย่างเป็นเลิศที่เป็นที่พอใจของตนได้

ขอให้งานของคณะกรรมการจาวิกเป็นผลดีอย่างสมบูรณ์ทุกประการ ให้มีความเพียร ปฏิบัติในการทำงานนั้นจะได้รับผลสำเร็จ ได้มีกำลังกายกำลังใจสมบูรณ์เกิด ประ โยชน์อันดี จะมีความสุขความเจริญความสำเร็จทุกประการ

พระบรมราชาโชวาท

พระราชทานแก่ครูใหญ่โรงเรียนและนักเรียนที่สมควรได้รับพระราชทานรางวัล

ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีการศึกษา ๒๕๑๕

และครูและนักเรียนโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามภาคใต้

ณ หอประชุมคุรุสภา

วันเสาร์ ที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๑๖

ข้าพเจ้าและพระราชินีมีความยินดีมาก ที่ได้พบกับคณะครูและนักเรียนจาก จังหวัดยะลา นราธิวาส ปัตตานี และสตูล ซึ่งพร้อมกันมาประชุมและรับรางวัล ร่วมกันกับบรรดาโรงเรียนและนักเรียนผู้ได้รับรางวัลเล่าเรียนดี ประจำปีการศึกษาที่แล้ว

ขอชมเชยที่แต่ละโรงเรียนพยายามจัดการเรียนการสอน ให้มีประสิทธิภาพสูง และที่นักเรียนแต่ละคนได้พยายามเล่าเรียนจนได้ผลอันเลิศ

ความรู้ทางวิชาการและทางปฏิบัติที่สอนในโรงเรียน เป็นทั้งรากฐานและปัจจัยที่สำคัญยิ่งของทุกคน เพราะบุคคลได้อาศัยความรู้เป็นกำลัง ที่จะนำพาตัวให้ก้าวไปสู่ความดี ความสุข และความเจริญทั้งปวง และความรู้ดังกล่าวนี้ไม่ขัดกับศาสนา ไม่ว่าศาสนาใด ตรงข้าม กลับสนับสนุนกัน กล่าวคือ ความรู้ช่วยให้เรารู้ศาสนาได้โดยกว้างขวาง และศาสนาช่วยให้เรารู้ความรู้ได้โดยลึกซึ้งและชัดแจ้ง เพราะฉะนั้นทั้งวิชา และศาสนาจึงดำเนินควบคู่กัน เป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิตด้วยกัน ผู้ใดมีทั้งหลักวิชาหลักศาสนา ย่อมดำเนินถึงความสำเร็จในชีวิตได้ไม่พลัดพลัด เพราะสามารถพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ได้โดยละเอียดรอบคอบทุกแง่ทุกมุมด้วยเหตุผล การพิจารณาสิ่งต่าง ๆ โดยนัยนี้ ทำให้ทราบและเห็นความจริงของสิ่งนั้น ๆ และปฏิบัติต่อยสิ่งนั้น ได้โดยถูกต้องพอเหมาะพอดี จะทำการสิ่งใดก็ย่อมได้ผลที่สมบูรณ์ เพราะฉะนั้น โรงเรียนที่ดี นักเรียนแต่ละคนที่ดี ควรจะได้ปฏิบัติหน้าที่ปฏิบัติตนให้ได้ดีครบถ้วน ทั้งโดยหลักวิชาการและหลักเหตุผล เพื่อจักได้ประสบความสำเร็จที่พึงปรารถนาได้โดยแท้จริง

พระราชดำรัส^(๑)

พระราชทานแก่คณะกรรมการจัดงานวันมาฆะบูชา ส.ศ. ๑๓๕๕^(๒)

ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

วันจันทร์ ที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๑๘

ข้าพเจ้ายินดีมาก ที่งานประกอบมาฆะบูชาได้มีความสำเร็จอย่างดี แสดงถึงความสามัคคีของคนไทยที่ถือศาสนาอิสลาม ที่ได้กระทำมาเสมอ และทั้งมีจิตใจช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์มาโดยตลอด ซึ่งเป็นปัญหาเหมือนกันในปัจจุบันนี้ ที่เหตุการณ์ต่าง ๆ มีความปั่นป่วนทั้งในโลก และโดยเฉพาะรอบคั่นประเทศเรา ถ้าประชาชนทั้งหลายได้ร่วมแรงกันช่วยกันไปอย่างนี้ ก็เชื่อได้ว่าเราจะรักษาประเทศของเราไว้ได้ เพื่อที่จะให้มีความเสรีที่จะมีความคิด และนับถือศาสนาอย่างดี โดยเฉพาะสำหรับชาวมาฆะบูชาในประเทศไทย ก็เห็นแล้วว่า เป็นผู้ที่ได้แสดงออกอย่างแน่วแน่ว่า โดยการปฏิบัติตนสมกับที่มีศาสนาสั่งสอนให้เป็นคนดี จึงขอรับเงินนี้ไว้ สำหรับไปดำเนินการตามความประสงค์ มัตถิคนั้น ก็สร้างขึ้นมา ก็เพื่อที่จะให้ประชาชนได้มีที่ไว้สำหรับสวดมนต์เป็นที่รวม ก็อยากที่จะให้ครบถ้วนทุกอย่าง ถ้าสามารถก็จะพยายามส่งเสริม เสริมสร้างให้ครบถ้วนเท่าที่จะกระทำได้ และการที่ทำงานทั้งหลายได้มารวมในที่นี้ ก็ทำให้มีความระดมใจมากขึ้นทั้งปัจจัยและในความรู้ ความคิด เพื่อที่จะให้มีชัยเชิงเขากันของมัตถิคนั้นมีความครบถ้วนสมบูรณ์ เป็นสง่าแก่ประชาชนในแถบนี้เป็นอย่างแท้จริง

ขอขอบใจท่านทั้งหลายที่มีจิตใจที่สะอาด บริสุทธิ์ และมีความตั้งใจแน่วแน่ในอันที่จะสร้างความคิด สร้างความเป็นธรรมแก่สังคม และรักษาความดีของพระศาสนา ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญและอาจกำลังจะถูกรุกราน ฉะนั้น เราทุกคนจะต้องพยายามที่จะหาความดีทุกวิถีทาง หาทางที่จะช่วยกันเสริมสร้างความดีของศาสนาที่เป็นที่รวม และที่เป็นกำลังสอนให้คนเป็นคนดี

ก็ขอให้ทุกท่านมีความเจริญก้าวหน้าทุกประการ และสามารถที่จะมีกำลังกาย กำลังใจปฏิบัติงานต่อไปด้วยอุทิศจิตใจที่สูง และที่จะผลักดันเข้าสู่ความสำเร็จที่ดี.

(๑) เรียบเรียงขึ้นตามที่ได้บันทึกพระสุรเสียงไว้

(๒) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชโองการให้นำเอา สุวรรณคาสณ์ จุฬาราชมนตรี นายกคณะกรรมการจัดงานมาฆะบูชา ส.ศ. ๑๓๕๕ เข้า ฯ ทูลเกล้า ฯ ถวายเงินเพื่อพระราชทานแก่คณะกรรมการอิสลามนิกาย逊尼ยฺฮะ ซึ่งจะได้นำไปสร้างสถานที่สำหรับผู้นับนมาในวันศุกร์และวันสำคัญทางศาสนา (มิมบร) มัตถิคนั้นของ องค์พระราชาแห่งกัษีร์ราชไมคณ์ จังหวัดนราธิวาส

พระบรมราชาโชวาท

พระราชทานแก่ครูโรงเรียนราษฎรสอนศาสนาอิสลามภาคใต้

ในโอกาสที่ได้เข้าเฝ้า ฯ รับพระราชทานเงินรางวัล ประจำปีการศึกษา ๒๕๑๓

ณ เว็อนรับรอง ทักษิณราชานิเวศน์

วันเสาร์ ที่ ๖ กันยายน ๒๕๑๔

ข้าพเจ้ายินดีที่ได้พบกับคณะครูของโรงเรียนราษฎรสอนศาสนาอิสลาม จากจังหวัดยะลา นราธิวาส ปัตตานี และสตูล ซึ่งพร้อมใจกันมาพบ และมารับรางวัลประจำปีการศึกษา ๒๕๑๓

ขอชมเชยแก่แต่ละโรงเรียน ที่ได้พยายามจัดการเล่าเรียนของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น การจัดโรงเรียนให้ดี และอบรมสั่งสอนนักเรียนให้ได้ผลครบตามจุดประสงค์นั้น จะต้องอาศัยกำลังใจและความตั้งใจที่แน่วแน่มาก จึงจะทำได้ ผู้ที่ทำได้สำเร็จจึงสมควรได้รับการยกย่องสนับสนุน

วิชาการต่าง ๆ และความเป็นพลเมืองดี ที่สั่งสอนอบรมในโรงเรียนนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับนักเรียน ถ้าโรงเรียนฝึกหัดสั่งสอนวิชาการได้ดี ฝึกหัดให้รู้จักหน้าที่และความเป็นพลเมืองดีให้ได้ผลจริง ๆ พร้อมทั้งอบรมให้เลื่อมใสเข้าใจในศาสนาด้วย ก็นับว่าให้การศึกษาแก่เยาวชนอย่างครบถ้วน ซึ่งจะได้อผลดีแก่เยาวชนของเราอย่างมาก ความรู้วิชาการนั้น จะทำให้ศึกษาศาสนาได้เข้าใจชัดเจนและกว้างขวาง และสนับสนุนการประพฤติปฏิบัติตามศาสนาให้แน่วแน่มั่นคง สามารถทำให้อนุชนเป็นพลเมืองที่ดีและศาสนิกที่ดีได้โดยสมบูรณ์

สำหรับการจัดการศึกษาในโรงเรียนราษฎรสอนศาสนาอิสลามนั้น ก็ขอให้ร่วมมือกันให้แข็งแรงทั้งฝ่ายราชการและฝ่ายโรงเรียน พยายามรวมกำลังกาย กำลังใจ และความศรัทธาที่มีอยู่ให้พร้อมเพรียง ช่วยกันขจัดปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไป จักได้สามารถสร้างอนุชนของชาติให้เป็นคนที่มีความสามารถ มีคุณภาพ เหมาะที่จะเป็นกำลังของบ้านเมืองในวันข้างหน้า

ขอให้คณะครูและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานตามความมุ่งหมาย พร้อมทั้งมีพละทานมัยอันสมบูรณ์ เพื่อที่จะสามารถสร้างความมั่นคงและก้าวหน้าแก่ตนเอง แก่ส่วนรวมได้สมตามความตั้งใจทุกประการ.

พระราชดำรัส^(๑)

พระราชทานแก่คณะครูโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ๔ จังหวัดภาคใต้

ณ มัสยิดกลาง จังหวัดปัตตานี

วันอังคาร ที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๑๘

ข้าพเจ้าและพระราชินีมีความยินดี ที่ได้มาพบกับคณะครูโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามของจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล ซึ่งมาประชุมพร้อมกัน ณ มัสยิดกลางนี้ อันเป็นสถานที่ที่เหมาะสม และเป็นที่รวมจิตใจของศาสนิก ได้มามอบรางวัลประจำปีการศึกษา ๒๕๑๘ ในโอกาสเดียวกันด้วย

ขอชมเชยที่แต่ละโรงเรียนพยายามร่วมมือกันกับทางราชการ จัดการเรียนการสอนในโรงเรียนให้เจริญก้าวหน้า และมีประสิทธิภาพ ให้อนุชนได้รับการศึกษาที่ครบถ้วน ได้ส่วนสักระบบวิชาความรู้ ทางกาปฏิบัติการงาน และทางธรรมเนียมการศีกษาที่สักระบบศาสนา เพื่อให้สามารถสร้างตัว และดำรงตัวให้เป็นหลักเป็นที่ยังพาศักยของสังคมได้ในเมื่อเติบโตขึ้น

ความเจริญของกันทั้งหลาย ย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบ และการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นหลักสำคัญ ผู้ที่จะสามารถประพฤติชอบ และหาเลี้ยงชีพชอบได้คั้วยนั้น ย่อมจะคัอยมีทั้งวิชาความรู้ ทั้งหลักธรรมทางศาสนา เพราะสิ่งแรกเป็นปัจจัยสำหรับใช้กากระทำการงาน สิ่งหลังเป็นปัจจัยสำหรับส่งเสริมความประพฤติ และการปฏิบัติการงานให้ชอบ คือให้ถูกคัอยและเป็นธรรม วิชาการกับหลักธรรมนี้มีประกอบกันพร้อมในผู้ใด ผู้โน้นจะได้ประสบความสุข และความสำเริงในชีวิคโดยสมบูรณ์

ดังนั้น การให้กาศีกษาแก่เด็ก จึงจำเป็นคัอยจักให้คัอยครบทั้งสองทาง ในพระคัมภีร์ก็มีแนววิธีปฏิบัติที่คัอยถูกต้องอยู่ครบถ้วนแล้ว ทั้งคัอยทางกาปฏิบัติตัว และกาปฏิบัติจิตใจ ควรวีที่ท่านทั้งหลายจะคัอยเนินคัอยโดยเคร่งครัด เพื่อความผาสุก และความเจริญมั่นคงของทุก ๆ คน

ขอช่วยพรให้คณะครู เจ้าหน้าที่ และทุกท่านที่ร่วมประชุมกันในที่นี้ มีความสุขสวัสดิ์ และความรุ่งเรืองก้าวหน้า ตลอดจนทุกเมื่อไป.

(๑) เก็บถาวรขึ้นตามที่ได้บันทึกพระสุรเสียงไว้

พระบรมราโชวาท

ในโอกาสที่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดกาฬใต้ ๑๓ จังหวัด

เฝ้าฯ รับพระราชทานเข็มพระปรมมาภิไธย

และ

กระทรวงศึกษาธิการนำคณะครูโรงเรียนราษฎรสอนศาสนาอิสลาม

เขตศึกษา ๒ จังหวัดยะลา เฝ้าฯ รับพระราชทานรางวัล

ณ สนามโรงพิธีช้างเผือก จังหวัดยะลา

วันพฤหัสบดี ที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๒๐

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้มาขอบเข็มเครื่องหมายกรรมการอิสลามแก่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดกาฬใต้ ที่จังหวัดยะลา ในวันนี้ และได้มอบรางวัลประจำปีแก่โรงเรียนราษฎรสอนศาสนาอิสลาม อย่างเช่นปีก่อนๆ ในโอกาสเดียวกันด้วย ขอแสดงความชื่นชมกับทุกคนทุกหน่วยงานที่ได้ร่วมเข็มแห่งเกียรติยศและรางวัลโดยทั่วกัน

การเป็นกรรมการอิสลามประจำจังหวัดนั้น นับได้ว่าเป็นการเสียสละและเป็นเกียรติอย่างสูง เพราะผู้ทำหน้าที่นี้ เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องไว้วางใจจากอิสลามิกบริษัทในจังหวัดของท่าน ให้เป็นผู้นำทางศาสนา จึงต้องสละเวลาและประโยชน์ส่วนตัวเป็นอันมาก มาทำหน้าที่สั่งสอนศาสนธรรม และรักษาสันติสุขให้บังเกิดแก่ประชาชนในท้องถิ่น นอกจากจะมีหน้าที่ปฏิบัติงานในฐานะผู้นำทางศาสนาแล้ว ท่านยังมีหน้าที่ช่วยเหลือทางราชการ ให้สามารถดำเนินงานดำรงส่งเสริมความสงบเรียบร้อย ความอยู่ดีกินดี ความสามัคคี และความเข้าใจอันดีในกันและกัน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่งด้วย ภารกิจของท่านทั้งสองด้าน นี้จะมีความแตกต่างกันบ้างในวิธีการปฏิบัติ แต่ก็มีหลักการสำคัญทางปฏิบัติเช่นเดียวกัน คือ ต้องกระทำด้วยความตั้งใจจริง ซื่อตรง สุจริต และมุ่งต่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติเป็นที่ตั้ง ทุกคนได้รับตำแหน่งอันมีเกียรติแล้ว ควรอย่างยิ่งที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้ตรงตามหลักการนี้ด้วยความเข้มแข็งเสียสละ เพื่อความผาสุกและมั่นคงปลอดภัยของเราทุกคน

สำหรับผู้มีหน้าที่ให้การศึกษาในโรงเรียนทั้งหลายนั้น โกว์ขอชักชวนท่านอีกครั้งหนึ่ง ว่า การศึกษาทั้งด้านวิชาการ ทั้งด้านศาสนา เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะเป็นปัจจัยที่จะช่วยให้บุคคลช่วยเหลือตัวเองได้อย่างแท้จริง กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีความรู้ทางวิชาการ มีธรรมะในศาสนาเป็นหลักทางความประพฤติและจิตใจ ให้เป็นคนที่มีสุจริตจริยธรรม และขยันขันแข็งแล้ว ย่อมสามารถประกอบการงานหาเลี้ยงชีพและดำรงชีวิตอยู่ได้โดยมั่นคงและสวัสดิ และผู้ที่ก้มก้มได้มั่นคงเช่นนี้ ย่อมจะสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ตัวและครอบครัวได้ยิ่งขึ้น ยิ่งกว่านั้นยังสามารถแผ่แผ่ความดีความเจริญของตัว ให้เป็นประโยชน์ถึงส่วนรวมได้อีกด้วย ท่านทั้งหลายจึงควรจะร่วมมือกันให้พร้อมทุกฝ่าย เพื่อกำเนินงานด้านการศึกษา ซึ่งมีความสำคัญยิ่งนี้ ค่ะ ไปโดยเต็มความสามารถ เพื่อให้การพัฒนาบุคคลและบ้านเมือง อันเป็นการรักษาความปลอดภัยมั่นคงส่วนหนึ่งของประเทศของเรา ได้บรรลุจุดหมายโดยสมบูรณ์บริบูรณ์

ขอให้ทุกคนมีกำลังเข้มแข็งทั้งกายด้วยใจ สามารถปฏิบัติหน้าที่เพื่อประเทศชาติร่วมกันได้อย่างดี และขอจงประสบแต่ความสุข ความสวัสดิ มี ความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและหน้าที่การงานจงทุกเมื่อไป

พระราชดำรัส

ในโอกาสที่กระทรวงศึกษาธิการนำคณะครูโรงเรียนราชภัฏสวนสุนันทาอิสลาม

เขตการศึกษา ๒ เข้าฯ รับพระราชทานรางวัล

๓ สนามกีฬาจังหวัดนครราชสีมา

วันพุธ ที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๒๑

ข้าพเจ้าและพระราชินีมีความยินดี ที่มีโอกาสได้มาพบกับคณะครูโรงเรียนราชภัฏสวนสุนันทาอิสลาม เขตการศึกษา ๒ ซึ่งพร้อมกันมาประชุมในพิธีมอบรางวัลประจำปี ๓ จังหวัดนครราชสีมาในวันนี้ และขอแสดงความชื่นชมด้วยอย่างมาก กับโรงเรียนที่ได้รับรางวัลการจกโรงเรียนดี.

โรงเรียนราชภัฏสวนสุนันทาอิสลามทั้งหลายได้พยายามร่วมมือกับทางราชการ จัดการเรียนการสอนในโรงเรียนให้ก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพต่อเนื่องกันมาหลายปีแล้ว. บัดนี้เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า นักเรียนที่ได้รับการศึกษาคณะแนวทางที่ปรับปรุงใหม่ ซึ่งได้รับการศึกษาอบรมอย่างเหมาะสมทั้งด้านวิชาความรู้ การปฏิบัติ และจริยธรรมตามหลักศาสนา นั้น ได้รับความสำเร็จที่ดีเป็นอันมาก. บางคนก็มีโอกาสได้เข้าศึกษาเล่าเรียนขั้นสูงขึ้นไป บางคนก็ตั้งตัวได้เป็นหลักฐาน และเป็นหัวหน้าผู้นำทำประโยชน์ในสังคม. แสดงว่างานที่ท่านทั้งปวงได้เพียรพยายามกระทำมาด้วยความเหนื่อยยากนั้น มิใช่จะทำให้เห็นเคเหนื่อยเปล่า หากแต่เป็นงานสำคัญซึ่งให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าที่สุด. ขอให้ทุกคนถือเอาความสำเร็จนี้เป็นเครื่องสนับสนุนกำลังใจกายกำลังใจ ที่จะทำหน้าที่ทั้งนี้ต่อไปด้วยความหนักแน่นเที่ยงตรง เพื่อประโยชน์สุขของทุกคน อันเป็นที่ปรารถนาปรารถนา เพราะนักเรียนผู้เป็นศิษย์และลูกหลานของท่านในวันนี้จะเป็นกำลังสร้างสรรค์ความเจริญรุ่งเรืองและความผาสุกมั่นคงให้แก่ส่วนรวมและบ้านเมืองได้อย่างสำคัญในวันข้างหน้า.

ขออวยพรให้ทุกคนมีกำลังใจเข้มแข็งทั้งกายกายจิตใจ สามารถปฏิบัติหน้าที่เพื่อบ้านเมืองของเราได้เป็นอย่างดี และขอจงประสบแต่ความสุข ความสวัสดิ์ มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและหน้าที่การงานจงทุกเมื่อไป.

พระราชดำรัส^(๑)

พระราชทานแก่คณะกรรมการจัดงานมาลิกกลาง อ.ศ. ๑๓๕๕^(๒)

ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

วันอังคาร ที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๒๒

ข้าพเจ้าปลื้มยินดีที่เห็นอิสลามิกชนในประเทศไทย ได้ปฏิบัติตนมาด้วยดีโดยตลอด โดยเฉพาะการจัดงานมาลิกกลาง ซึ่งเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อพระศาสนา ทำให้ทุกคนได้ระลึกถึงความดีที่แต่ละคนจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งสอนทางศาสนา ซึ่งแต่ละคนมีความจำเป็นที่จะมีสิ่งที่จะยึดมั่นและปฏิบัติตนในงานของแต่ละคน

ผู้ที่มีที่ยึดมั่นและปฏิบัติตามสิ่งที่ยึดมั่นนั้น คือความดี เป็นผู้ที่ดี เพราะหากเราทำงานอะไรไม่มีความคิดที่แจ่มใส ไม่มีความคิดที่บริสุทธิ์ ไม่สามารถที่จะปฏิบัติงานได้เป็นผลสำเร็จที่ถึงงาม และยั่งยืน การที่ระลึกถึงพระศาสนานี้จึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะว่าการปฏิบัติเป็นกิจวัตรที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษที่สั่งสอนให้ปฏิบัติกันมา เป็นสิ่งที่เตือนใจว่า คนที่มีชีวิตเกิดขึ้นมาจะอยู่คนเดียวไม่ได้ จะต้องช่วยกันสร้างชีวิต เพื่อความเป็นปึกแผ่น ความเป็นปึกแผ่นนั้น ก็เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของแต่ละคนนั่นเอง ฉะนั้นท่านทั้งหลายที่มีที่ยึดมั่นและปฏิบัติด้วยความเคร่งครัด ก็เชื่อว่าท่านจะได้มีความเจริญรุ่งเรือง

โครงการที่จะขยายงานไม่ใช่แสดงว่าปฏิบัติ แสดงกับปฏิบัติในวันเดียวกันก็เป็นสิ่งที่ชอบ เพราะว่าถ้าหากที่จะอ้างว่าปฏิบัติก็ชอบในวันเดียวกันก็ไม่พอ แต่โดยที่ท่านทั้งหลายก็มีคติประจำใจอยู่แล้ว การที่แสดงออกมาว่าจะปฏิบัติในวันอื่นด้วยนอกจากในวันสำคัญก็สอดคล้องกับการกิจวัตรที่ปฏิบัติความดี การที่จะมีโครงการช่วยเหลือให้เยาวชนทั่วประเทศได้รับผลของการทำดีนั้น ก็เป็นสิ่งที่ช่วยให้บ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรืองได้ เพราะสำคัญมากที่จะให้เยาวชนมีโอกาสได้รับการสนับสนุน โดยเฉพาะในทางเล่าเรียน

(๑) เวียดนามขึ้นตามที่ได้บันทึกพระสุรัสวดีไว้

(๒) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชโองการให้ คุณหญิงสมร ภูมิณรงค์ นำคณะกรรมการจัดงานมาลิกกลาง อ.ศ. ๑๓๕๕ เมื่อ ๗ ตุลาคม ๒๕๒๒ โดยเงินโดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย

ความรู้ จะทำให้เยาวชนซึ่งในปัจจุบันนี้เป็นผู้ที่ต้องเล่าเรียน สร้างตัว เพื่อสามารถที่จะเป็นพลเมืองดีในอนาคต มีโอกาสที่จะได้ชักเงาตัวเองด้วยความช่วยเหลือของผู้ที่หวังดี ฉะนั้นโครงการที่ได้กล่าวถึงนั้นก็เชื่อว่าจะเป็นผลอย่างมาก ช่วยทำให้บ้านเมืองมีความมั่นคง การที่ท่านทั้งหลายตัดสินใจที่จะขยายโครงการต่าง ๆ เหล่านี้ให้กว้างขวางออกไปด้วยความบริสุทธิ์ใจนั้น จึงเป็นสิ่งที่น่าชื่นชมอย่างมาก การที่ท่านมาในวันนี้ มาช่วยโดยบริจาคทรัพย์เพื่อช่วยการกุศล คือหมายความว่าช่วยเหลือผู้อื่นนั้น ก็ขอให้ท่านได้รับความชอบใจ จากข้าพเจ้า และจากผู้ที่จะได้รับผล

ส่วนเรื่องที่ได้สร้างคัมภีร์กุรอ่านเป็นภาษาไทย และได้แปลมาจำนวนหลายเล่ม แล้ว และยังคงปฏิบัติต่อไป ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ ถึงแม้ที่เคยได้กล่าวทูลกระวีแล้วว่า คัมภีร์กุรอ่านนี้เป็นหลักของศาสนา มิใช่เพียงแต่เป็นหลักของศาสนาอิสลาม เป็นงานที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้ใดที่ใคร่จะได้ศึกษาทั่วไป เพราะว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ และเป็นเรื่องที่แสดงความดี ซึ่งมนุษย์ทั้งมวลควรจะรู้ โดยที่คัมภีร์นี้เขียนเป็นภาษาที่ไม่ใช่ภาษาไทย และเขียนอย่างวิจิตรพิสดาร จึงเป็นสิ่งที่ลำบากในการแปล การที่ท่านทั้งหลายได้ร่วมกันช่วยกันแปลให้ได้อรรถรสที่ลึกซึ้งนั้น จึงเป็นงานที่จะอำนวยความสะดวกอย่างมาก ทุกคนควรจะสนับสนุนในการแปลให้ได้อรรถรส ให้ได้ความที่ใกล้เคียงที่สุด จะเป็นการดี เพราะว่าส่วนมากผู้ที่ศึกษาพระคัมภีร์กุรอ่านนี้บางทีก็จะคงอาศัยคำแปลที่เป็นภาษาอื่น ๆ สำหรับพจนานุกรมไทยก็อาจจะไม่ทราบซึ่งในภาษาเหล่านั้น ๆ ก็จะทำให้ผู้ที่สนใจสามารถที่จะอ่านคัมภีร์กุรอ่านในภาษาไทย ข้อที่ซับซ้อนของการแปลนี้ก็มีมาก มีผู้ที่คัดค้านว่า ถ้าอ่านเป็นภาษาไทยก็อาจจะไม่ได้อรรถรส ด้วยเหตุนี้เองที่การแปลเป็นงานที่ลำบาก แต่ว่าถ้าจะตอบผู้ที่อ้างว่าอ่านเป็นภาษาไทยอาจจะไม่ได้อรรถรส ก็จะตอบได้ว่า ถ้าอ่านเป็นภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาเดิม คือภาษาอารบิกของพระกุรอ่านนั้น ก็อาจจะยังไม่ได้อรรถรสอย่างเป็นทวีคูณ เพราะเหตุว่าการแปลคำวานั้น ก็อาจจะแปลในภาษาที่ไม่ได้อรรถรส และผู้อ่านก็อาจจะอ่านไม่เข้าใจถึงอรรถรสอีกตอนหนึ่ง ฉะนั้นการแปลนี้ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ เป็นงานสำคัญและเป็นงานที่สนับสนุน ผู้ที่กล่าวว่าไม่ได้อรรถรสในการอ่านภาษาไทย ก็ยอมไปดูในภาษาอื่นที่เขาแปลในภาษาอื่นได้ หรือในต้นฉบับภาษาอารบิกมาเทียบเคียงก็ได้ ไม่ได้มีการห้ามปรามใด ๆ แต่ว่าผู้ที่ไม่รู้ภาษาอื่น ก็ย่อมจะมีโอกาสที่จะได้อ่านคัมภีร์ ซึ่งแต่ก่อนนี้ไม่

สามารถที่จะอ่านได้ ผู้ที่สามารถที่จะอ่านภาษาอื่นก็อาจจะได้ความหมายที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ฉะนั้น
การแปลคัมภีร์อัลกุรอานนี้ เป็นสิ่งที่น่าสนับสนุน ไม่น่าที่จะมีอะไรขัดข้อง ก็ขอชมเชย
ผู้ที่ปฏิบัติงานในการแปลและพิมพ์ ขอให้ช่วยกันทำเพื่อประโยชน์ของผู้ที่จะได้งาน และ
เพื่อประโยชน์ของพระศาสนาในเอง

ก็ขอขอบใจท่านอีกครั้งหนึ่งที่ได้มาในวันนี้ และขอสนองพรที่ท่านได้ให้มา ขอให้
ท่านได้ทำงานทำการด้วยความสำเร็จ สิ่งใดที่ปรารถนาและที่ชอบธรรม และเป็นสิ่งที่ทำ
ได้ด้วยความสำเร็จ ขอจงมีความเจริญรุ่งเรืองทั่วกัน

พระราชดำรัส^(๑)

พระราชทานแก่ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดนราธิวาส ปัตตานี และยะลา

ในโอกาสเข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในวันอีดิลฟิตรี^(๒)

ณ ศาลาบุหลัน ทักษิณราชนิเวศน์

วันพุธ ที่ ๕ กันยายน ๒๕๖๒

ข้าพเจ้าขอขอบใจที่ท่านทั้งหลายผู้เป็นอิสลามิกชนในจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้
ได้มาให้พรในโอกาสอันสำคัญของอีดิลฟิตรีในวันนี้

การที่ท่านทั้งหลายได้นำเพื่อบุญการถือศีลในระยะเดือนรอมฎอนอันสำคัญนี้ ถือว่า
ท่านทั้งหลายได้ฝึกจิตใจและร่างกายของท่านเพื่อให้ความเข้มแข็งตามบัญญัติของพระ
คัมภีร์ ซึ่งมีประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะการฝึกกายและใจนี้เป็นสิ่งสำคัญของมุสลิม
ทั้งหลาย ผู้ใดที่ฝึกมาเป็นคนแล้ว และตั้งใจที่จะฝึกตนเองให้มีความสามารถ มีความรู้
และความเข้มแข็งทั้งกายทั้งใจนี้ ก็นับได้ว่าทำหน้าที่ของผู้ที่เกิดมาเป็นคน และถ้าจะถือว่า
เป็นคนที่ประเสริฐก็จะต้องมีความเพียร ดังนั้นถ้าผู้ใดเลยไป โอกาสที่จะนำเพื่อบุญที่จะสร้าง
ความดีด้วยความขยันหมั่นเพียร ก็เท่ากับเสียโอกาสพลาดประโยชน์ในการที่เกิดมา อันนี้
ก็เป็นประโยชน์ที่สำคัญอย่างยิ่งของการนำเพื่อบุญการถือศีลตามบทบัญญัติของพระศาสนา
ประโยชน์นี้จะได้รับเป็นส่วนบุคคล คือแต่ละคนเท่ากับซัดกาตาให้แต่ละคนมีความดี มีความ
สามารถยิ่ง ๆ ขึ้น คงนี้จะเกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมด้วย เพราะว่าสังคมที่ประกอบด้วย
คนที่มีความเข้มแข็ง มีความเพียร มีความแน่วแน่ ย่อมเป็นสังคมที่น่าอยู่ เป็นสังคมที่
ก้าวหน้า และเป็นสังคมที่มีความผาสุก เพราะว่าการฝึกจิตใจย่อมได้เห็นขึ้นมาว่าสิ่งใดควร
ทำสิ่งใดควรเว้น เมื่อทราบว่าสิ่งใดควรทำก็มีความก้าวหน้า เมื่อทราบว่าสิ่งใดควรเว้นก็จะ
ทำให้มีสันติสุข ความมุ่งหมายของศาสนาทุกศาสนา และโดยเฉพาะศาสนาอิสลาม ก็มี

(๑) เขียนเรียงขึ้นตามที่ได้บันทึกพระสุรเสียงไว้

(๒) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชโองการให้ นายวิโรจน์ ราชรักษ์ รองผู้ว่าราชการ
จังหวัดนราธิวาส นำชาวไทยมุสลิมในจังหวัดนราธิวาส จังหวัดปัตตานี และจังหวัดยะลา ไปทูลละอองธุลี
พระบาทถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในโอกาสอีดิลฟิตรี

อยู่ที่จะสร้างคนให้เป็นคนที่มีความสามารถ และเป็นคนที่สามารถหาความสุขให้แก่ตน ให้แก่หมู่คณะ ให้แก่สังคม ตลอดจนให้แก่ประเทศชาติอันเป็นสังคมใหญ่ มีบทบาทอันหลากหลายที่ตั้งไว้ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในศาสนาบำเพ็ญ และบทที่สำคัญที่สุดก็คือให้รู้จักสร้างตัวให้แข็งแรง และใช้กำลังของตัวนี้ คือกำลังทั้งกายทั้งใจของตัว ในทางที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ต่อมวลมนุษยทั้งหลาย เพื่อให้มวลมนุษยอยู่ได้โดยผาสุก ด้วยความสงบ ข้อนี้ก็เป็นข้อที่สำคัญมาก

ฉะนั้น การที่ท่านมีศรัทธาอันมากจนจำนวนมากในวันนี้ เพื่อมาให้พรในโอกาสอันสำคัญ ก็นับว่าเป็นการแสดงว่าท่านทั้งหลายมีความสามัคคีและเข้าใจดีในความสำคัญของการร่วมแรงร่วมใจกัน และนอกจากนี้ที่ได้มีการบริจาคเงินเพื่อการกุศล ก็ขอขอบใจที่ท่านเคยบริจาคเงินมาเป็นประจำปี ก็เคยได้มอบให้ทางการตั้งเป็นทุนเพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชน จึงจะขอมอบเงินนี้ให้แก่ท่านรองผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อดำเนินการตามจุดประสงค์

ขอขอบใจท่านทั้งหลายอีกครั้งหนึ่ง ที่ได้มาแสดงความภักดีต่อส่วนรวม แสดงความสามัคคีให้เห็นประจักษ์ในวันนี้ และที่ได้มาให้พรในวันสำคัญ ขอท่านทั้งหลายจงได้รับประโยชน์อย่างยิ่งจากการบำเพ็ญบุญกุศลอันนี้ ให้ได้ประสบความสำเร็จรุ่งเรืองสามารถรักษาความดี สามารถสร้างความสงบสุขแก่ส่วนรวม เพื่อความก้าวหน้า ความอยู่เย็นเป็นสุขของเราทั้งหลายทั้งประเทศ ก็ขอให้ทุกท่านได้ประสบแต่ความดี ความเจริญรุ่งเรืองตลอดไป.

พระบรมราโชวาท

พระราชทานแก่ครูโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามภาคใต้

ในโอกาสที่ได้เข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานรางวัล

ณ มัสยิดมาบัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

วันพฤหัสบดี ที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๖๒

ข้าพเจ้าและพระราชินีมีความยินดี ที่ได้มาพบและมามอบรางวัลประจำปีแก่โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ในโอกาสที่มามีพิธีเปิดมัสยิดกลางมาบัง จังหวัดสตูลวันนี้

ขอชมเชยโรงเรียนแต่ละโรงเรียน และครูแต่ละคน ที่ตั้งใจร่วมมือกันจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนให้ก้าวหน้าดีขึ้นมาโดยลำดับ ตลอดเวลานานปี. จนบัดนี้พอจะเห็นชัดแล้วว่า การสอนตามแบบที่ช่วยกันทำมา ที่ส่งมอบอบรมให้เด็กของเราได้เรียนรู้จริยธรรมในศาสนาด้วย เรียนรู้วิชาการต่าง ๆ ด้วย และฝึกหัดปฏิบัติด้วยนั้น ได้ช่วยให้เขามีความรู้ที่ดี ที่แน่นหนากว้างขวาง มีความคิดอ่านที่ถูกต้องตามหลักเหตุผล ที่สุจริตเที่ยงตรง ตามหลักศีลธรรม มีความสามารถที่จะทำการงานและทำประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อช่วยตนเองและผู้อื่นได้ความปรารถนาโดยอิสระ. ด้วยประการทั้งนี้ เขาทั้งหลายย่อมจะสามารถทำตัวให้เป็นທີ່พึ่งของชาวบ้านได้ และจะสามารถยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนให้สูงขึ้นได้ ๆ ๆ กัน. เพราะฉะนั้น การที่ท่านทั้งหลายได้เพียรพยายามสั่งสอนเด็กมาด้วยความเหนื่อยยากนั้น จึงมิได้เหน็ดเหนื่อยเปล่า หากแต่ได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่าที่สุด ทั้งยังเป็นบุญเป็นกุศล และเป็นประโยชน์อย่างเห็นได้ชัดแล้ว. ทุกคนจึงควรจะต้องเอาความสำเร็จนี้เป็นเครื่องอุทิศหนุนส่งเสริม ให้มีกำลังใจกำลังใจทำหน้าที่ต่อไปด้วยความหนักแน่น. ขอให้คิดด้วยว่า อีกไม่ช้าไม่นานนัก บรรดาศิษย์ผู้เป็นลูกหลานของท่านในวันนี้ จะเป็นกำลังสร้างสรรค์จรรโลงความเจริญและความผาสุกมั่นคงให้แก่ส่วนรวมและบ้านเมืองอย่างสำคัญ.

ขอแสดงความชื่นชมกับทุกคนที่ได้รับรางวัลในครั้งนี้ และขออวยพรให้มีความสุข ความสวัสดิ์ พร้อมทั้งความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและในหน้าที่การงานทุก ๆ ประการ.

พระราชดำรัส^(๑)

ในโอกาสที่คณะกรรมการจัดงานเมาลิดกลาง ฮ.ศ. ๑๔๓๐ เดือน พฤษภาคม ๑๔๒๙

เพื่อโดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย

ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

วันจันทร์ ที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๒๔

ขอขอบใจคณะกรรมการได้นำเงินมาเพื่อการกุศล ขณะนี้ก็มีคนจำนวนมาก เพราะเวลาไปต่างจังหวัดก็ได้นะเยี่ยมชาวบ้าน และถ้ามีความเจ็บป่วยเป็นไข้เป็นต้น ก็ได้อะเสริมให้ได้เข้าโรงพยาบาลรักษาตัวให้หายจากเจ็บไข้ แต่ว่าก็ต้องแจกจ่ายเงินมีใช้น้อยเงินจำนวนนี้ก็จะนำไปให้การสงเคราะห์ชาวบ้านทั่วทั้งราชอาณาจักร

การที่ได้นำคัมภีร์อัลกุรอานมาให้ท่านที่ท่านจุฬาราชมนตรีได้เป็นธุระแปลจนสำเร็จ ก็เป็นที่น่ายินดีมาก เพราะว่าการแปลพระคัมภีร์ให้เป็นภาษาไทยนั้น แปลอย่างดียิ่ง ประเด็น มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้ศึกษาศาสนา จะเป็นชาวอิสลามิก หรือไม่ได้เป็น ชาวอิสลามิกแต่สนใจในศาสนา ก็เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะว่าได้ทราบข้อความสั่งสอนที่แท้จริง โดยที่มีบรรทัดที่ถูกต้อง ฉะนั้น การที่ท่านจุฬาราชมนตรีได้ทำสำเร้านั้นก็นับว่า เป็นความดีที่ท่านได้ทำอย่างหนึ่ง เพื่อผู้ที่สนใจในการศาสนา เรื่องศาสนานี้จะเป็นศาสนาใด หากปฏิบัติโดยดีและถูกต้อง ก็ย่อมจะมีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับแต่ละบุคคล และเป็น ประโยชน์สำหรับส่วนรวมด้วย เพราะว่าบุคคลที่มีความกตัญญู ทำดี ตั้งใจดี จึงทำให้ส่วน รวมอยู่เย็นเป็นสุข และแต่ละบุคคลก็ได้รับผลดีตอบแทน ทำให้มีชีวิตที่เบิกบาน มีชีวิต ที่ราบรื่น มีความเจริญก้าวหน้า ก็ขอขอบใจท่านทั้งหลาย และชมเชยท่านทั้งหลายที่มีการ จดสอนเมาลิดทุกปี ทำให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียวกัน ทำให้มีความเข้าใจอันดีในศาสนา และทำให้บุคคลมีที่ยึดมั่น ทำให้สามารถที่จะดำเนินชีวิตไปโดยราบรื่น

ขอให้ท่านทั้งหลายจงอยู่เย็นเป็นสุข มีกำลังทั้งกายทั้งใจเข้มแข็ง เพื่อที่จะดำเนิน ชีวิต ประสพแต่ความสว่างเจริญทั่วทุกคน.

(๑) เรียบเรียงขึ้นตามที่ได้บันทึกพระสุรเสียงไว้

พระบรมราชาวาท

ในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานรางวัลแก่อิหม่ามที่ปฏิบัติงานดีเด่น
ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และครูโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ในเขตการศึกษา ๒
ณ สนามโรงพิธีช้างเผือก อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา
วันพฤหัสบดี ที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๖๔

ข้าพเจ้าและพระราชินีมีความยินดี ที่มีโอกาสมาร่วมในพิธีมอบรางวัลแก่บรรดา
อิหม่าม และครูโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ผู้ปฏิบัติงานดีเด่น ขอแสดงความชื่นชม
กับทุก ๆ คน ที่ได้รับเกียรติในครั้งนี้

ศาสนาอิสลามมีคำสอนที่สมบูรณ์ครบถ้วน ทั้งส่วนที่เป็นข้อธรรมะ ทั้งส่วนที่
เป็นข้อปฏิบัติอันดีงามในการครองชีวิต และการอยู่ร่วมกันโดยผาสุกเป็นระเบียบของมวล
มุสลิม อิหม่ามเป็นผู้ที่ได้ศึกษาคำสอนอันประเสริฐนั้นโดยดั่งแท้ แล้วนำมาแนะนำ
สั่งสอนอิสลามิกบริษัทให้ได้เรียนรู้และประพฤติตามโดยถูกต้องเหมาะสม ทำให้แต่ละคน
รู้จักความผิดชอบชั่วดี รู้จักหน้าที่ ชยันต์เข้มแข็งเป็นระเบียบ มีความสมัครสมานสามัคคี
มีความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีในระหว่างกัน ตลอดจนถึงบุคคลทั่วไป ยังผลให้
สามารถประสบความสุขสวัสดิ์และความเจริญมั่นคงในชีวิต ทั้งนี้ อิหม่ามจึงได้ชื่อว่าเป็น
บุคคลสำคัญและมีเกียรติ ในฐานะที่เป็นผู้จรรโลงรักษาศาสนา และเสริมสร้างความเป็น
ปึกแผ่นมั่นคงให้แก่สังคม รวมถึงชาติบ้านเมืองโดยส่วนรวมด้วย ผู้เป็นอิหม่ามทั้งหลาย
ได้กระหน่ำในฐานะหน้าที่ละนี้แล้ว ควรจะมีความภาคภูมิใจ ทั้งมีความตั้งใจอันแน่วแน่
ในอันที่จะกระทำหน้าที่ของตน ๆ ให้หนักแน่นยิ่งขึ้น ด้วยความวิริยะอุตสาหะ โดยสุจริต
และเข้มแข็ง ไม่ย่อท้อ ให้บังเกิดความก้าวหน้าผาสุกเพิ่มพูนยิ่งขึ้นไป

สำหรับผู้มีหน้าที่ให้การศึกษาในโรงเรียนทั้งหลาย ใคร่ขอย้ำกับท่านอีกครั้งหนึ่งว่า
การศึกษาที่สมบูรณ์ครบถ้วน ทั้งส่วนวิชาการและส่วนศีลธรรมจรรยาอัน เป็นสิ่งสำคัญ
อย่างยิ่ง เพราะเป็นรากฐานและปัจจัยเครื่องส่งเสริม ให้บุคคลสามารถพัฒนาตัวเองได้
อย่างแท้จริง คือ เมื่อทุกคนมีความรู้ พร้อมทั้งมีศีลธรรมอันดีงาม ย่อมสามารถทำงาน

หาเลี้ยงชีพและดำรงชีวิตอยู่โดยสวัสดิ์และมั่นคงได้ และผู้ที่ตั้งตัวได้มั่นคงเช่นนี้ ห่อ
ผาบรรดสร้างฐานะและความอยู่ดีมีสุขให้แก่ตัวและครอบครัวได้ดีขึ้นเป็นลำดับ ยิ่งกว่านั้น
ยังจะสามารถเผื่อแผ่ ความดีความเจริญของตัว ให้เป็นประโยชน์ถึงส่วนรวมได้อีกด้วย
ท่านทั้งหลายจึงควรที่จะร่วมมือร่วมความเพียรพยายามกัน ดำเนินงานด้านการศึกษาต่อไป
โดยเต็มกำลัง เพื่อพัฒนาชุมชนของเราให้ไฉฉฉอย่างแท้จริง ชาติบ้านเมืองจักได้เจริญ
มั่นคงอยู่ตลอดไป

ขอให้ทุกคนมีกำลังเข้มแข็งพร้อม ทั้งกายกายด้วยใจ สามารถปฏิบัติหน้าที่เพื่อ
ประเทศชาติร่วมกันได้อย่างพร้อมเพรียง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และขอจงประสบแต่
ความสุขความสวัสดิ์ มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและหน้าที่การงานจงทุกเมื่อ

พระบรมราโชวาท

พระราชทานแก่ผู้นำศาสนาอิสลาม (อิหม่าม) ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตการศึกษา ๒

คณะกรรมการอิสลาม และผู้แทนสมาคมอิสลามประจำจังหวัดนราธิวาส

ณ มัสยิดประจำจังหวัดนราธิวาส

วันพฤหัสบดี ที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๒๗

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้มาทำพิธีเปิดมัสยิดประจำจังหวัดนราธิวาส พร้อมกับมามอบรางวัลประจำปีแก่บรรดาอิหม่าม รวมทั้งบรรดาผู้บริหารและครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในวันนี้ ขอแสดงความชื่นชมกับทุก ๆ คนและทุก ๆ โรงเรียน ที่ได้รับรางวัลการปฏิบัติงานดีเด่น ทั้งขอขอบใจทุกฝ่ายทุกคนอย่างมาก ที่ตั้งใจให้พร.

อิหม่ามเป็นผู้ได้รับความเคารพนับถือของอิสลามิกบริษัททั้งปวง เป็นผู้ทรงคุณความรู้ ความสุจริตยุติธรรม และความฉลาดสามารถอย่างเพียงพอ ความรักการที่จะยกย่องและเชื่อถือไว้วางใจให้เป็นผู้นำ ผู้จะชี้ทางแห่งความสุขความเจริญแห่งชีวิตให้ อิหม่ามทั้งหลายจึงควรจะได้รักษาเกียรติอันสูงนี้ไว้ ด้วยการตั้งตนให้เป็นหลักของสัตบุรุษและท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยตั้งใจพยายามปฏิบัติหน้าที่ทุกอย่างที่มีอยู่ให้สมบูรณ์ที่สุด ทั้งในการสั่งสอนอบรมด้านศาสนา ทั้งในการดูแลทุกข์สุขและสงเคราะห์อนุเคราะห์คนในปกครอง รวมทั้งการพัฒนาท้องถิ่น การรักษาความสงบเรียบร้อย การสร้างเสริมความสามัคคีและความเข้าใจอันดีในหมู่ประชาชนด้วย) ซึ่งถ้าอิหม่ามแต่ละคนและทุกคนพร้อมกันกระทำอย่างจริงจังและจริงใจ ให้ต่อเนื่องกันโดยตลอดเป็นกิจวัตร โดยมุ่งถึงประโยชน์สุขและความเจริญมั่นคงของส่วนรวมเป็นที่ตั้งแล้ว ความก้าวหน้าผาสุกก็จะบังเกิดขึ้นแก่บ้านเมืองและทุก ๆ คนได้เป็นแน่นอน.

ในส่วนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนั้น ก็น่าชมเชยคณะผู้บริหารและครูทุกฝ่ายทุกคนอย่างยิ่ง ที่พยายามปรับปรุงโรงเรียนและการเรียนการสอนให้มั่นคงก้าวหน้า และได้ผลดีขึ้นมาเป็นลำดับ. ปีนี้ ใครจะขอให้กระทรวงศึกษาธิการพิจารณาเป็นพิเศษว่า นอกจากที่ได้สนับสนุนโรงเรียนให้สอนวิชาสามัญอย่างจริงจังคู่กับวิชาศาสนาแล้ว ควรที่จะสนับสนุนให้สอนวิชาชีพด้วยอีกอย่างหนึ่ง เพราะการให้การศึกษาที่ครบถ้วนทั้งทางด้านศีลธรรมจรรยา วิชาสามัญ และวิชาชีพนั้นเป็นการปูพื้นฐานอย่างสำคัญในการพัฒนาคน

ให้เป็นคนดี มีความสามารถ ซึ่งจะเป็นกำลังในการสร้างเสริมความเจริญมั่นคงของบ้านเมืองต่อไปในวันข้างหน้า.

ขอให้ทุกฝ่ายร่วมกันบำรุงรักษามัสยิดประจำจังหวัดนราธิวาสไว้ให้ถาวรยั่งยืน เป็นศูนย์รวมความดีและความสามัคคีของมุสลิมในจังหวัดนี้สืบไป และขออวยพรให้ทุกคน ประสบแต่ความสุข ความสวัสดิ ความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและหน้าที่การงานทุกอย่าง พร้อมทั้งให้มีความเข้มแข็งสมบูรณ์ในกายในจิตใจ เพื่อสามารถร่วมกันปฏิบัติบริหารงานส่วนตัวส่วนรวมของชาติบ้านเมืองได้เต็มกำลังตามความปรารถนา.

พระบรมราโชวาท

พระราชทานแก่ผู้นำศาสนาอิสลาม (อิหม่าม) ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

และครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตการศึกษา ๒

ณ ศาลาบุหลัน หักฉัตรราชินิกุล

วันพุธ ที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๒๘

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้พบกับบรรดาอิหม่ามและครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามพร้อมกัน ในโอกาสเช่นนี้ ขอแสดงความชื่นชมด้วยอย่างมากกับทุก ๆ คน และทุก ๆ โรงเรียนที่ได้รับรางวัลชมเชยในการปฏิบัติงานดีเด่น.

อิหม่ามนั้น ถึงแม้ทางราชการจะยกย่องว่าเป็นผู้นำทางศาสนาอิสลามในระดับท้องถิ่น แต่โดยฐานะหน้าที่อันแท้จริง ดูเหมือนจะมีความสำคัญและมีเกียรติที่ยิ่งกว่านั้น โดยเหตุที่อิหม่ามเป็นบุคคลพิเศษ ผู้มีความรู้ ความฉลาดสามารถในคัมภีร์โลกคัมภีร์ธรรม และทำหน้าที่เป็นครูมาฮาจารย์ เป็นที่พึ่งที่ปรึกษา เป็นผู้ส่งเคราะห์อันเคราะห์แก่ศาสนิกอย่างใกล้ชิด ทั้งในด้านศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม และในการดำเนินชีวิต เพื่อให้แต่ละคนแต่ละครอบครัวประสบสุขสวัสดิ และเจริญมั่นคงเป็นปึกแผ่น. อิหม่ามทั้งหลายจึงควรจะยินดีในเกียรติคุณที่มีอยู่ ทั้งมีความสำนึกตระหนักในฐานะหน้าที่ของตน ๆ อยู่เป็นนิตย์ แล้วตั้งใจพยายามบำเพ็ญกรณียกิจแต่ละอย่างแต่ละด้านให้สมบูรณ์หนักแน่น ด้วยความเข้มแข็งและเที่ยงตรงจริงใจ โดยเต็มความสามารถ. ผลงานของท่าน ที่ปฏิบัติบำเพ็ญมาด้วยดีโดยบริสุทธิ์บริบูรณ์นั้น นอกจากจะยังประโยชน์คือความสุขสวัสดิแก่ศาสนิกถ้วนหน้าแล้ว ย่อมจะก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยร่มเย็น และความเป็นปึกแผ่นมั่นคง แก่ประชาคมและผืนแผ่นดินอันเป็นที่เกิดที่อาศัย คือประเทศไทยของเราโดยส่วนรวมด้วย.

ในส่วนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนั้น จำได้ว่าเมื่อปีก่อนได้พูดขอกับกระทรวงศึกษาธิการไว้ ให้ช่วยส่งเสริมการศึกษาทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพให้มากขึ้น เพราะวิชาทั้งสองส่วนนี้เป็นปัจจัยหลักสำหรับการสร้างและพัฒนาฐานะของบุคคล. ปีนี้ได้ยืนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรายงานว่าได้ดำเนินการในเรื่องที่ขอไปแล้ว.

ก็ต้องบอกว่าพอใจ และต้องขอคำชัยผู้บริหารโรงเรียนทั้งหลาย ให้พร้อมแรงพร้อมใจกัน
รับการสนับสนุนนั้นให้ได้เต็มที่ พร้อมกับต้องพยายามชวนชวนายที่จะปฏิบัติส่งเสริมใน
แต่ละโรงเรียนโดยเต็มความสามารถ ให้จนบรรลุผลตามจุดหมาย. การศึกษาในโรงเรียน
ของท่าน ซึ่งได้พัฒนามาเป็นลำดับส่วนหนึ่งแล้ว จักได้เจริญรุดหน้าครบทุกส่วน ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง แก่เยาวชนผู้จะเป็นกำลังสำคัญในการสร้างสรรค์ความวัฒนาถาวร
ให้แก่ชาติบ้านเมืองของเราในวันข้างหน้า.

ขอให้ทุกคนทุกฝ่ายมีกำลังเข้มแข็งพร้อม ทั้งในกายในใจ เพื่อจะได้สามารถร่วมกัน
ปฏิบัติภารกิจในการปลูกฝังสร้างเสริมพัฒนาการ ทั้งทางจิตใจทั้งทางการศึกษา ให้ประสม
ประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ อย่างสอดคล้องเหมาะสมพอดี. และขอจงประสบแต่
ความสุขความสวัสดิ มีความสำเร็จรุ่งเรืองในชีวิตและในหน้าที่การงานยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

พระบรมราชาธิราช

พระราชทานแก่ผู้นำศาสนาอิสลาม (อิหม่าม)
ในจังหวัดชายแดนภาคใต้
และผู้แทนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตการศึกษา ๒
ณ ศาลาบุหลัน ทักษิณราชนิเวศน์
วันอังคาร ที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๖๔

ข้าพเจ้าและพระราชินีมีความยินดี ที่ได้พบกับบรรดาอิหม่ามและครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามพร้อมกันอีกครั้งหนึ่งในโอกาสนี้ ขอแสดงความชื่นชมด้วยอย่างมากกับทุก ๆ คนและทุก ๆ โรงเรียน ที่ได้รับรางวัลชมเชยในการปฏิบัติงานดีเด่น.

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ยกย่องกันทั่วไป ว่าประกอบด้วยคำสอนอันสมบูรณ์ครบถ้วน ทั้งส่วนที่เป็นบทบัญญัติทางศาสนาแท้ ๆ และส่วนที่เป็นบทบัญญัติทางระเบียบสังคม ซึ่งเชื่ออำนวยความสะดวกให้อิสลามิกชนสามารถครองตนอยู่ได้ในความสุจริต และครองชีวิตอยู่ร่วมกันได้โดยผาสุกมั่นคง. และผู้นำคำสอนอันประเสริฐนี้มาสั่งสอนเผยแผ่แก่ศาสนิกบริษัทโดยถูกต้องเหมาะสม ให้ได้รับประโยชน์แพร่หลายต่อเนื่องตลอดกันมานั้น ก็คือผู้นำระดับต่าง ๆ ของศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เป็นอิหม่ามอย่างท่านทั้งหลายนี้เอง. ดังนั้น คนทั่วไปที่ตลอดจนทางราชการจึงยกย่องว่าอิหม่ามเป็นบุคคลสำคัญและมีเกียรติ เพราะเป็นผู้จรรโลงสืบทอดศาสนา และเสริมสร้างความเจริญเป็นปึกแผ่นให้แก่สังคม แก่ท้องถิ่น และแก่ชาติบ้านเมืองโดยรวม. ท่านทั้งหลาย ซึ่งได้รับคัดเลือกว่ามีผลงานดีเด่น การจะยังมีความภาคภูมิใจในตนเอง พร้อมทั้งมีความสำนึกตระหนักถึงหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีอยู่ต่อส่วนรวมให้มากขึ้นเป็นพิเศษ แล้วตั้งใจพยายามปฏิบัติตัวปฏิบัติงานทุกด้านให้ถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่ง ๆ ขึ้นด้วยความวิริยะอุตสาหะและความสุจริตบริสุทธิ์ใจเสมอทุกเมื่อตลอดไป.

ส่วนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนั้น สังเกตเห็นได้ว่าปีนี่ยังหลายโรงเรียนมีสภาพเปลี่ยนแปลงเจริญขึ้นอีกมาก. ยิ่งมาได้เห็นรายงานของรัฐมนตรีว่าการกระทรวง

ศึกษาธิการ ว่าได้พยายามส่งเสริมให้โรงเรียนต่าง ๆ ปรับปรุงตัวเองให้ครบทุกด้าน ทั้งด้านการบริหารโรงเรียน ด้านวิชาการ ด้านอาคารสถานที่ ด้านจริยธรรม และด้านการร่วมมือกับชุมชนด้วยแล้ว ก็ยังพอใจและดีใจ. จึงขอกำชับผู้บริหารโรงเรียนทั้งหลาย ให้รับการสนับสนุนของทางราชการให้ได้เต็มที่ พร้อมทั้งพยายามจวนขยายที่จะปฏิบัติส่งเสริมด้วยตนเองโดยพร้อมเพรียงเต็มความสามารถ. การศึกษาในโรงเรียนของท่าน ซึ่งได้พัฒนามาด้วยดีแล้ว จักได้เจริญรุดหน้าไปอีกพร้อมทุกคน และเป็นตัวอย่างแก่โรงเรียนอื่นในนครให้การศึกษาก็ประโยชน์ของเยาวชน ผู้จะเป็นกำลังสร้างเสริมความวัฒนาสถาพรให้แก่ประเทศชาติของเราในวันข้างหน้า.

ขอให้ทุกคนทุกฝ่ายมีกำลังแข็งแรงพร้อม ทั้งในกายในใจ เพื่อสามารถร่วมมือรวมแรงกันปฏิบัติภารกิจในการปลูกฝังสร้างเสริมพัฒนาการทุก ๆ ด้านในเยาวชนให้ประสมประสานกันโดยสอดคล้องสมส่วนล้วนพอเหมาะพอดี. และขอจงประสบความสุข ความรุ่งเรืองสวัสดิ์ในหน้าที่การงานยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

พระบรมราชาโฆวาท

พระราชทานแก่ผู้นำศาสนาอิสลาม (อิหม่าม)

ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

และผู้แทนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตการศึกษา ๒

ณ ศาลาบุหลัน ทักษิณราชนิเวศน์

วันพฤหัสบดี ที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๓๐

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้พบกับการรวมการอิสลาม อิหม่าม และครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามพร้อมกันอีกครั้งหนึ่ง. ขอแสดงความชื่นชมด้วยอย่างมากกับทุก ๆ คนและทุก ๆ โรงเรียน ที่ได้รับรางวัลชมเชยในการปฏิบัติงานดีเด่น.

การพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรายงาน นับว่าได้ผลน่าพึงพอใจ. ถึงแม้จะมีปัญหาและอุปสรรคบ้าง ทุกฝ่ายก็พยายามแก้ไขให้ลุล่วงไปอย่างเหมาะสม ด้วยความรู้ความสามารถและความร่วมมือพร้อมเพรียงกัน. ทำให้การปรับปรุงและพัฒนาการบริหาร หลักสูตร และการเรียนการสอนในแต่ละโรงเรียนเข้าระบบ ได้มาตรฐาน และมีคุณภาพ.

สิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งซึ่งได้ร่วมกันทำอย่างจริงจัง ก็คือการพัฒนาการเรียนการสอนภาษา เพื่อให้นักเรียนและประชาชนในท้องถิ่นอ่านออกเขียนได้โดยทั่วถึง. การรู้ภาษาและอ่านเขียนได้นี้เป็นประโยชน์มาก. ประการหนึ่ง ทำให้มีความสะดวกในการติดต่อ เช่นติดต่อการงานกับทางราชการ หรือติดต่อประสานกับผู้ที่มาปฏิบัติงานพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งถ้าติดต่อพูดจากันได้ไม่ติดขัด ก็จะมีความเข้าใจกัน และสามารถร่วมมือกันทำงานสร้างความสุขความเจริญให้เกิดขึ้นได้. อีกประการหนึ่ง การอ่านเขียนหนังสือได้ จะช่วยให้มีโอกาสเรียนรู้วิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ๆ ต่างๆ ได้มากมาย. และความรู้ความเข้าใจในสิ่งเหล่านี้ สามารถนำมาใช้ในทางสร้างสรรค์ ให้เกิดประโยชน์ตามที่ต้องการได้เป็นอย่างดี. นอกจากนี้ภาษายังเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดความรู้ ความคิดรวมทั้งคุณธรรมความดีทุกอย่าง. ผู้ที่เป็นครูและเป็นผู้นำทางศาสนา จึงจำเป็นต้องมีความรู้ทางภาษาอย่างแตกฉาน เพื่อนำไปใช้ในการสอนวิชา การอบรมศีลธรรมจรรยา ตลอดจนงานการอธิบายหลักธรรมในศาสนาให้ได้ผลสมบูรณ์ตามภาระรับผิดชอบของแต่ละคน. ความสามารถจัดเจนในภาษา นี้ ยังมีสูงเท่าใด ก็จะอำนวยความสะดวกให้กว้างขวางมากขึ้น

เท่านั้น. ท่านทั้งหลายจึงควรจะนำสิ่งที่พูดในวันนี้ ไปคิดพิจารณาให้เห็นชัด.

ขออวยพรให้คณะกรรมการอิสลาม อีหม่าม พร้อมทั้งผู้แทนและครูโรงเรียนเอกชน สอนศาสนาอิสลามทุกฝ่ายทุกคน มีความสมบูรณ์พร้อมด้วยกำลังกายกำลังใจ ที่จะร่วมมือ ร่วมแรงกันปลูกฝังสร้างเสริมความรู้ความฉลาดและความดีความเจริญให้เกิดขึ้นพร้อม เพื่อความผาสุกมั่นคงของท้องถิ่นและบ้านเมืองของท่าน. ทั้งขอให้ประสบความสุข ความ รุ่งเรืองสวัสดิ์ในชีวิตตลอดทุกเมื่อจงทั่วกัน.

พระบรมราโชวาท

พระราชทานแก่ผู้นำศาสนาอิสลาม (อิหม่าม) ในจังหวัดชายแดนภาคใต้
และผู้แทนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตการศึกษา ๒

ณ ศาลาพลัน ทักษิณราชนิเวศน์

วันเสาร์ ที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๓๑

ข้าพเจ้าและพระราชินีมีความยินดี ที่ได้พบกับกรรมการอิสลาม อิหม่าม และครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม พร้อมกันอีกครั้งหนึ่ง. ขอแสดงความชื่นชมด้วยอย่างมากรับทุก ๆ คน และทุก ๆ โรงเรียนที่ได้รับรางวัลชมเชยในการปฏิบัติงานดีเด่น.

ขอชมเชยกระทรวงมหาดไทยกับกระทรวงศึกษาธิการ ที่ส่งเสริมสนับสนุนงานของกรรมการอิสลามและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามอย่างจริงจัง ทำให้กรรมการแต่ละคนและโรงเรียนแต่ละโรงสามารถพัฒนางานได้เป็นผล.

หน้าที่ดูแลและแนะนำสั่งสอนอิสลามิกบริษัท กับหน้าที่ให้การศึกษาอบรมเยาวชนนั้น แท้จริงมีความเกี่ยวพันกันมาก ยากจะแยกจากกันได้ เพราะมีความมุ่งหมายตรงกันอยู่ที่จะสร้างเสริมคุณภาพและความเจริญผลสุกให้แก่บุคคลในสังคม. ดังนั้น กรรมการอิสลามที่ดี ผู้บริหารโรงเรียนที่ดี จะต้องร่วมงานกันและสนับสนุนกันอย่างใกล้ชิด จริงจัง และเหนียวแน่นเสมอ. ขอให้ท่านคิดว่าการสร้างคนดีนั้น ก็คือการให้ความรู้ ความคิด ความสามารถ และความดีแก่เขา ด้วยการให้การศึกษาอบรม. วิชาความรู้ต่าง ๆ ไม่ว่าวิชาสามัญ วิชาชีพ หรือวิชาศาสนา ล้วนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเยาวชน สำหรับแต่ละคนจะนำไปสร้างอนาคตที่มั่นคงแจ่มใส. ถ้าโรงเรียนสอนวิชาการได้ดี ผูกมัดให้รู้จักหน้าที่และความเป็นพลเมืองดีให้ได้ผลจริง ๆ พร้อมทั้งอบรมให้เข้าใจในศาสนาด้วย ก็นับว่าให้การศึกษาแก่เยาวชนอย่างครบถ้วน. โดยเฉพาะความรู้วิชาการนั้น นอกจากจะทำให้บุคคลเฉลียวฉลาด มีโอกาสที่เปิดกว้างแล้ว ยังจะช่วยให้ศึกษาศาสนาได้เข้าใจชัดเจนและกว้างขวาง เกื้อกูลการประพฤติปฏิบัติศาสนาให้ถูกต้องมั่นคง และช่วยให้อนุชนเติบโตเป็นพลเมืองดี เป็นศาสนิกชนที่สมบูรณ์แบบ. จึงขอให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันให้แข็งแรง พยายามรวมกำลังกาย

กำลังใจ และความคิดสติปัญญาที่มีอยู่ให้พร้อมเพรียง ช่วยกันขจัดปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้หมดสิ้นไป พร้อมกับดำเนินงานในหน้าที่ให้รู้ดหน้า. จักได้สามารถสร้างคนดีมีคุณภาพ เหมาะที่จะเป็นกำลังของบ้านเมืองได้สำเร็จดังประสงค์.

ขออวยพรให้คณะกรรมการอิสลาม อีหม่าม พร้อมทั้งผู้แทนและครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามทุกฝ่ายทุกคน มีความสมบูรณ์พร้อมด้วยกำลังกาย กำลังใจที่จะร่วมมือร่วมแรงกันปลูกฝังสร้างเสริมความรู้ ความฉลาด และความดีความเจริญให้เกิดขึ้นพร้อม เพื่อความผาสุกมั่นคงของท้องถิ่นและบ้านเมือง ทั้งขอให้ประสบความสุขความรุ่งเรืองสวัสดิ์ในชีวิตตลอดทุกเมื่อจงทั่วกัน.

พระบรมราโชวาท

พระราชทานแก่ผู้นำศาสนาอิสลาม (อิหม่าม) ในจังหวัดราชบุรีและภาคใต้

และผู้แทนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตการศึกษา ๒

ณ ศาลาบุหลัน ทักษิณราชินีเวสต์

วันพฤหัสบดี ที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๓๕

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้พบกับกรรมการอิสลาม อิหม่าม และผู้แทนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม พร้อมกันอีกครั้งหนึ่ง. ขอแสดงความชื่นชมกับทุกคน และทุกโรงเรียน ที่ได้รับโล่เกียรติคุณ และรางวัลชมเชยในการปฏิบัติงานดีเด่น.

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในประเทศไทยเจริญมั่นคง และพัฒนาก้าวหน้ามาเป็นลำดับ จนบัดนี้อาจกล่าวด้วยความมั่นใจได้ ว่าอิสลามิกชนไทย มีสถานศึกษาที่มีมาตรฐานการเรียนการสอนสูง ไม่แพ้ประเทศอื่นใดในโลก ทั้งด้านวิชาศาสนา วิชาสามัญ และความรู้รอบตัวต่าง ๆ. ที่พูดดังนี้ได้ เพราะมีประจักษ์พยานที่แน่ชัดอย่างน้อยก็สองอย่าง เป็นเครื่องยืนยัน. อย่างหนึ่ง นักเรียนที่จบจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ส่วนใหญ่มีความรู้แน่นหนาทั่วถึง มีความคิดอ่านกว้างขวาง ถูกต้องตามหลักเหตุผล เทียบตรงตามหลักศีลธรรม ทั้งมีความสามารถที่จะทำการงานสร้างสรรค์ประโยชน์เพื่อตนเพื่อส่วนรวมได้ทุกด้าน กล่าวสั้นได้ว่าเป็นคนที่สามารถพัฒนาตนเองและประเทศชาติได้เป็นอย่างดี. อีกอย่างหนึ่ง ครูผู้สอนศาสนาของเราหลายคนได้ไปสอนถึงในต่างประเทศ และต่างปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับนับถือ.

การที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามพัฒนาก้าวหน้าได้ดีเช่นนี้ เพราะมีแบบการศึกษาที่ทันสมัยและเหมาะสม ซึ่งทางราชการสนับสนุนให้ปฏิบัติต่อเนื่องมานานปีจนบังเกิดผลดีเป็นที่ประจักษ์แจ้งในขณะนี้. ดังนั้น ผู้จัดการศึกษา ผู้บริหาร ตลอดจนครูอาจารย์ รวมทั้งผู้นำทางศาสนาอิสลามและผู้มีส่วนร่วมในกิจการโรงเรียนทุกฝ่ายทุกคน จึงควรภูมิใจและพอใจในผลงานที่ได้ร่วมกันกระทำ ทั้งมีกำลังแรงใจที่จะดำเนินงานอันทรงคุณค่านี้ต่อไป เพื่อความเจริญและความก้าวหน้าผาสุกของเยาวชนท้องถิ่น และประเทศไทยอันเป็นที่รักของท่าน.

ขออวยพรให้ทุกคนมีกำลังเข้มแข็งทั้งด้วยกายด้วยใจ สามารถปฏิบัติหน้าที่
ทุกด้านให้บรรลุผลเลิศได้โดยราบรื่น และขอจงประสบความสุข ความสวัสดิ์ มีแต่
ความเจริญก้าวหน้าในชีวิตทุกเมื่อไป.

พระราชดำรัส^(๑)

ในโอกาสที่เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมผู้นำศาสนาอิสลาม
และราษฎรจังหวัดปัตตานี
ณ มัสยิดกลาง จังหวัดปัตตานี
วันพฤหัสบดี ที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๓๖

ขอขอบใจท่านทั้งหลายที่ได้เชิญให้มาเยี่ยมมัสยิดกลางปัตตานีในวันนี้ และได้พบกับท่านผู้นำศาสนาอิสลามทั้งหลายในจังหวัดต่าง ๆ.

การที่มัสยิดนี้เป็นที่ยึดมั่นมาก เพราะว่าเป็นมัสยิดที่สวยงาม และยังจำได้ว่าเมื่อ ๒๗ ปีก่อน ได้อาศัยมัสยิดนี้มาปฏิบัติภารกิจเกี่ยวกับการให้รางวัลแก่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม หรือโรงเรียนราษฎรสอนศาสนาอิสลามในครั้งนั้น ซึ่งได้ปฏิบัติมาทุกปี เป็นการยกย่องผู้ที่มีกิจการในด้านการศึกษา และโดยเฉพาะในการศึกษาที่ประยุกต์ศาสนาอิสลามกับความรู้ทั่วไปสำหรับให้ประชาชนได้มีคุณภาพ คือมีความรู้ทั้งในวิชาการ ทั้งในการศาสนา.

ศาสนาอิสลามนั้นเป็นศาสนาที่สำคัญมาก เพราะใกล้ชิดกับชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของประชาชน. ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีในชีวิตของแต่ละคนจะต้องอาศัยหลักของศาสนา. ฉะนั้นอิสลามิกชนจึงจำเป็นที่จะได้รับการเอาใจใส่ในทางความรู้ทั่วไป และในทางความรู้ทางศาสนา เพื่อให้ชีวิตนั้นดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อย และมีความเจริญ. ท่านอิหม่ามทั้งหลายจึงมีหน้าที่สำคัญมาก เพราะว่าเป็นผู้ที่จะชี้แนะ เป็นผู้ที่จะอุ้มชูประชาชนให้ได้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ดี เพื่อความเจริญรุ่งเรือง. ทุกท่านจึงมีความสำคัญมาก และยินดีที่เห็นว่าท่านมีความตั้งใจมาตลอด. ได้สังเกตมาว่ามีความเปลี่ยนแปลง และมีความพัฒนาอย่างมาก ที่ได้ใช้ศาสนาในทางที่ถูกต้อง ในทางที่เป็นประโยชน์.

การที่ได้มาในวันนี้จึงเป็นเหตุการณ์ที่น่ายินดีที่สุด และโดยเฉพาะมัสยิดกลางปัตตานีนี้ เป็นมัสยิดที่สวยงามเกื้อกูลต่อการปฏิบัติศาสนกิจ. ความสวยงามของสถานที่นั้นอาจดูเป็นเหมือนเป็นสิ่งฟุ่มเฟือย แต่ความจริงไม่ใช่อย่างนั้น การปฏิบัติศาสนานั้น

^(๑) เรียบเรียงขึ้นตามที่ได้บันทึกพระสุรเสียงไว้

พระบรมราโชวาท

พระราชทานแก่ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และ
ผู้แทนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในเขตการศึกษา ๒, ๓ และ ๔
ณ ศาลาบุหลัน ทักซิณราชินีเวสน์
วันศุกร์ ที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๓๖

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้พบกับท่านทั้งหลายพร้อมกันทุกฝ่ายอีกครั้ง ทั้งยังได้ทราบรายงานด้วยว่านักอ่านคัมภีร์ อัล กุรอาน หญิงของเราเป็นผู้ชนะเลิศฝ่ายหญิงในการทดสอบที่ประเทศมาเลเซีย นับเป็นเกียรติแก่มุสลิมในประเทศไทยอย่างยิ่ง ที่มีนักอ่านคัมภีร์ที่เข้ามาศรัทธา.

ขอชมกระทรวงมหาดไทยกับกระทรวงศึกษาธิการ ที่เอาใจใส่ส่งเสริมงานของกรรมการอิสลามและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามอย่างค้ำมือ ทำให้กรรมการแต่ละคน และโรงเรียนแต่ละโรงเรียนสามารถพัฒนางานให้เจริญก้าวหน้ามาได้เป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านปรับปรุงโรงเรียนนั้น ถือว่าได้ผลดีเกินกว่าที่คาดหมายไว้. ที่ข้าพเจ้ากล่าวพูดดังนี้ก็เพราะได้มองเห็นว่า ฝ่ายราชการนั้นมุ่งมั่นสนับสนุนโรงเรียนค้ำมือมาเป็นเวลานานอย่างเต็มที่ ทางฝ่ายโรงเรียนก็เต็มใจและชวนชวนรับการสนับสนุนอย่างจริงใจมาโดยตลอด จนทุกวันนี้ระบบการศึกษาในโรงเรียนทุกแห่งเข้ารูปเข้ารอยเป็นปึกแผ่น ทั้งพัฒนาก้าวหน้าทันสมัย มีศักยภาพและคุณภาพได้มาตรฐาน ถึงกับหลายแห่งได้กลับมาเป็นผู้ช่วยเหลือโรงเรียนรัฐบาล โดยการส่งครูไปช่วยสอนและร่วมปฏิบัติงานต่างๆ ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้การศึกษาในภาคใต้เจริญมั่นคงดีขึ้น.

ดังนั้น ผู้จัดการศึกษา ผู้บริหาร ตลอดจนครูอาจารย์ รวมทั้งผู้นำทางศาสนาอิสลาม และผู้มีส่วนร่วมในกิจการโรงเรียนทุกฝ่ายทุกคน จึงควรภูมิใจและพอใจในผลงานที่ได้ร่วมกันปฏิบัติบำเพ็ญมาด้วยความอดุสาหะวิริยะ แล้วพร้อมใจพร้อมกำลังกันดำเนินงานอันทรงคุณค่านี้ต่อไปให้เหนียวแน่น เพื่อความดีความเจริญและความก้าวหน้ามาสู่ของเยาวชนและประเทศชาติไทยอันเป็นที่รักของเรา.

ที่สุดนี้ ขอแสดงความชื่นชมกับทุกคนและทุกๆ โรงเรียน ที่ได้รับโล่เกียรติคุณ และรางวัลชมเชยในการปฏิบัติงานดีเด่น ทั้งขออวยพรให้คณะกรรมการอิสลาม ครู

และผู้แทนโรงเรียนทุกคน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ทางราชการทุกฝ่าย มีความเข้มแข็ง
สมบูรณ์ด้วยกำลังกาย ใจ และปัญญา สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนๆ ให้บรรลุผลเลิศ
ได้ดังประสงค์ และขอให้ประสบแต่ความสุข ความสำเร็จ ความเจริญก้าวหน้าทุกประการ
จงทั่วกัน.

พระราชดำรัสและพระราโชวาท
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
เกี่ยวกับชาวไทยมุสลิม

พระราชดำรัส^(๑)

สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ

เสด็จ ฯ แทนพระองค์ในโอกาสทรงเปิดงานเมาลิตกกลาง อ.ศ. ๑๓๕๕

ณ สถานศึกษาหัวหมาก

วันอังคาร ที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๑๘

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้มาประกอบพิธีเปิดงานเมาลิตกกลางประจำปีนี้ และขอ
ถือโอกาสนี้บอกกับท่านว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงระลึกและห่วงใยถึงท่านทั้ง
หลายอยู่เสมอ แต่เพราะงานเมาลิตกอยู่ในระหว่างเวลาที่กำลังทรงมีพระราชกิจผูกพันอยู่ใน
ต่างจังหวัด ทำให้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดงานด้วยพระองค์เองไม่ได้

ข้าพเจ้ามีโอกาสนี้เกี่ยวกับศาสนาอิสลามบ้าง ทำให้เห็นว่าศาสนาอิสลามมี
คำสอนที่กว้างขวางลึกซึ้ง นำมาปฏิบัติเพื่อสร้างความสำเร็จในชีวิตให้จริงทุกยุคทุกสมัย นับ
ว่าเป็นประโยชน์ยิ่งแก่ชาวเราขณะนี้ ในยามที่บ้านเมืองกำลังประสบปัญหาคือการเสียใจ
กันอยู่

โองการหรือคำสอนที่พระผู้เป็นเจ้าได้ประทานผ่านพระศาสดาของท่านมา มีคอน
หนึ่งกล่าวห้ามมิให้แยแะเหยียดหยามกันและกัน และกล่าวเตือนสติว่าผู้ถูกเหยียดหยาม
นั้น อาจจะมีความดีมากกว่าผู้เหยียดหยามนั้นเสียอีก ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าคำสอนในศาสนาอิสลาม
เป็นประโยชน์ยิ่ง หากท่านทั้งหลายจะยึดถือปฏิบัติตามโดยบริสุทธิ์เที่ยงตรงให้เป็นปรัตวิสัย
แล้ว เชื่อว่าคนไทยจะมีความรักใคร่เกื้อกูลสงเคราะห์กันมากยิ่งขึ้น และจะระงับปัญหา
ความไม่เรียบร้อยของบ้านเมืองให้คลี่คลายไปในทางที่ดีได้

เนื่องจากปีนี้เป็นปีสตรีสากล ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอร้องสตรีทุกคนว่า สตรีนั้นจะเป็น
ผู้ประสานรอยร้าวต่าง ๆ และปลูกฝังความเมตตา รักใคร่พร้อมทั้งความสามัคคีได้อย่างดีที่
สูง ขอให้ร่วมแรงร่วมใจกันทำหน้าที่การงาน ช่วยกันดูแลครอบครัว สำนวณระวังในการ
ใช้สิทธิของท่านให้ถูกต้องตามเหตุผลและศีลธรรม ช่วยกันทำงานก้ำนสาธารณประโยชน์
ในเมื่อมีโอกาส เพื่อประเทศชาติของเราจักได้มีความผาสุกร่มเย็นและสวัสดิ์

(๑) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จ
พระราชดำเนินแทนพระองค์ ไปในงานเมาลิตกกลาง อ.ศ. ๑๓๕๕

โอกาสนี้ ข้าพเจ้าขอขอบใจชาวไทยมุสลิมทั้งหลายที่แสดงน้ำใจห่วงใยในพระ
อาการพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อคราวทรงประชวร โดยจุฬาราชมนตรีได้มีหนังสือ
แสดงความห่วงใยและถวายพระพรให้ทรงหาย ซึ่งจัดอยู่ในจำนวนหนังสือกราบบังคมทูล
เช่นนั้นนับว่าเป็นราชแรก ๆ ราชหนึ่ง

ใกล้เวลาอันเป็นมงคลแล้ว ข้าพเจ้าขอเบิกงานเมาลิดกลางประจำปีฮิจเราะห์ศักราช
๑๓๙๕ ณ บั๊กนี้ ขอให้งานดำเนินไปสู่ด้วยความเรียบร้อย สำเร็จประโยชน์ตามที่มุ่งหมาย
ทุกประการ.

พระราชโฆวาท

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
พระราชทานแก่ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้
และผู้แทนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
ในเขตการศึกษา ๒, ๓ และ ๔
ณ ศาลาบุหลัน ทักษิณราชนิเวศน์
วันจันทร์ ที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๘

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ข้าพเจ้ามาพบกับท่านทั้งหลายแทนพระองค์ ในวันนี้ ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้พบกับกรรมการอิสลาม อิหม่าม ผู้แทนและครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามพร้อมกันอีกครั้งหนึ่ง ขอแสดงความชื่นชมกับทุกคนและทุกๆ โรงเรียนที่ได้รับโล่เกียรตินิยมและรางวัลในการปฏิบัติงานดีเด่น.

อิหม่ามนั้นเป็นบุคคลพิเศษผู้มีความสำคัญและมีเกียรติ เป็นผู้มีความฉลาดรอบรู้ในศรัทธาอิสลาม ทำหน้าที่เป็นครูอาจารย์ เป็นที่พึ่งที่ปรึกษา อนุเคราะห์แก่ศาสนิกในท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด ทั้งในด้านศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม และการดำเนินชีวิต. อิหม่ามแต่ละคนได้ปฏิบัติตนปฏิบัติงานโดยเต็มความสามารถ ด้วยความเข้มแข็งและเที่ยงตรงจริงใจ จะยังประโยชน์คือความสุขสวัสดิ์และความเจริญมั่นคงให้แก่ศาสนิกถ้วนหน้า ก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยร่มเย็น แก่แผ่นดินอันเป็นที่เกิดที่อาศัย คือประเทศไทยของเราโดยส่วนรวมด้วย. ส่วนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนั้น คณะผู้บริหารและครูทุกฝ่ายทุกคน พยายามปรับปรุงโรงเรียนและการเรียนการสอนให้มั่นคงก้าวหน้าและได้ผลดีขึ้นมาเป็นลำดับ. กระทรวงศึกษาธิการนอกจากจะสนับสนุนโรงเรียนให้สอนวิชาสามัญควบคู่กับวิชาศาสนาแล้ว ยังได้ส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนวิชาชีพอีกด้วย เพราะการให้การศึกษาที่ครบถ้วน ทั้งด้านศีลธรรมจรรยา วิชาสามัญ และวิชาชีพนั้น เป็นการปูพื้นฐานอย่างสำคัญในการพัฒนาคนให้เป็นคนดี มีความสามารถ ซึ่งจะเป็นกำลังในการสร้างความเจริญมั่นคงของบ้านเมืองต่อไปในวันข้างหน้า.

ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ข้าพเจ้าขออวยพรให้คณะ
กรรมการอิสลาม อิหม่าม ผู้แทนโรงเรียนและครูทุกคน มีความสมบูรณ์ด้วยกำลังกาย
กำลังใจ ที่จะร่วมมือร่วมแรงกันปลูกฝังสร้างเสริมความรู้ ความฉลาด และความดี
ความเจริญให้เกิดขึ้นพร้อม เพื่อความผาสุกมั่นคงของท้องถิ่นและบ้านเมือง ทั้งขอให้
ประสบความสุข ความรู้เรื่องสวัสดิ์ในชีวิตตลอดทุกเมื่อจงทั่วกัน.

พระราชโองการ

สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ
พระราชทานแก่ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้
และผู้แทนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
ในเขตการศึกษา ๒, ๓ และ ๔
ณ ศาลาบลูห์ตัน ทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส
วันพฤหัสบดี ที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๔๐

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้พบกับกรรมการอิสลาม อิหม่าม และผู้แทนโรงเรียน
เอกชนสอนศาสนาอิสลาม พร้อมกันอีกครั้งหนึ่ง ขอแสดงความชื่นชมกับทุกคนและ
ทุกโรงเรียน ที่ได้รับโล่เกียรติคุณ และรางวัลชมเชยในการปฏิบัติงานดีเด่น.

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ได้รับการยกย่องว่ามีหลักธรรมค้ำจุนที่สมบูรณ์ครบ
ถ้วน ทั้งส่วนที่เป็นข้อปฏิบัติทางความศรัทธา ทั้งส่วนที่เป็นข้อปฏิบัติอันคงาม
ในการครองชีวิต และการอยู่ร่วมกันโดยผาสุกเป็นระเบียบ. และผู้นำศาสนาอันประเสริฐ
นี้มาสั่งสอนเผยแพร่โดยถูกต้องเหมาะสม ให้มุสลิมแต่ละคนได้รับประโยชน์ต่อเนื่องกัน
มาโดยตลอด ก็คือผู้นำระดับต่างๆ ของศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เป็นอิหม่ามอย่าง
ท่านทั้งหลายนี้เอง. ส่วนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนั้น ก็ได้พัฒนามาเป็นลำดับ
จนทุกวันนี้ระบบการศึกษาในโรงเรียนทุกแห่งเข้ารูปเข้ารอยเป็นปึกแผ่น มีมาตรฐาน
การเรียนการสอนสูง ทั้งด้านวิชาศาสนา วิชาสามัญ และวิชาชีพ ซึ่งเป็นประโยชน์ยิ่งแก่
การพัฒนาเยาวชน ผู้จะเป็นกำลังในการสร้างความเจริญมั่นคงให้แก่ชาติบ้านเมืองในวัน
ข้างหน้า.

ผู้นำทางศาสนาอิสลาม และผู้บริหารตลอดจนผู้มีส่วนร่วมในกิจการของ
โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ที่ได้รับเกียรติและการยกย่องในครั้งนี้ เพราะผลงาน
ที่ได้ปฏิบัติบำเพ็ญมาด้วยความอุตสาหะวิริยะ จึงควรจะได้ภูมิใจ แล้วพร้อมใจ
พร้อมกำลังกันทำเนืองนิตย์ทรงคุณความดีต่อไปให้เหนียวแน่น เพื่อความเจริญและความ
ก้าวหน้าผาสุกของประเทศชาติอันเป็นที่รักของเรา.

ในพระปรมัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขออวยพรให้ทุกคนมีกำลัง
เข้มแข็งทั้งด้วยกายด้วยใจ สามารถปฏิบัติหน้าที่ทุกด้านให้บรรลุผลเลิศได้โดยราบรื่น
และขอจงประสบความสุข ความสวัสดิ์ และความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตทุกเมื่อไป.

พระราชดำรัส

สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ
พระราชทานแก่ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้
และผู้แทนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
ในเขตการศึกษา ๒, ๓ และ ๔
ณ ศาลาบุหลัน ทักซิณราชินีเวศน์
วันศุกร์ ที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๔๑

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้มาพบกับกรรมการอิสลาม อิมาม และครูโรงเรียน
เอกชนสอนศาสนาอิสลาม พร้อมกันอีกครั้งหนึ่ง. ขอแสดงความชื่นชมด้วยอย่างมก
กับทุกคนและทุกๆ โรงเรียน ที่ได้รับโล่เกียรติคุณและรางวัลในการปฏิบัติงานดีเด่น.

ขอชมเชยกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงศึกษาธิการ ที่เอาใจใส่ส่งเสริมงาน
ของกรรมการอิสลามและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามอย่างต่อเนื่อง. ทำให้สามารถ
พัฒนางานได้ผลก้าวหน้ามากโดยลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการปรับปรุงโรงเรียน
นั้น. ปรากฏว่านักเรียนที่ผ่านการอบรมตามแบบแผนที่ตั้งไว้ ได้รับความสำเร็จที่ดีที่น่า
พอใจเป็นจำนวนมาก. เท่าที่สัดดับรับฟังมา บางคนก็ได้เข้าศึกษาต่อจนจบปริญญา
สูงๆ บางคนก็ได้เป็นผู้นำทางศาสนาอิสลาม บางคนก็ได้เป็นกรรมการอิสลามของ
จังหวัด บางคนก็ว่าการงานเป็นนักปกครอง เป็นครูบาอาจารย์ เป็นพ่อค้าคหบดี มี
หลักฐานอย่างน้อยก็ได้ตั้งตัวเป็นพลเมืองดี. ผู้เป็นกำลังของสังคมที่จะช่วยทำให้
ส่วนรวมและบ้านเมืองเป็นปรกติร่มเย็น. นี่แสดงให้เห็นว่า การจัดการศึกษาที่มี
องค์ประกอบครบถ้วนพอเหมาะพอดี ให้เยาวชนมีวิชาความรู้ความสามารถจริงๆ ทั้งทาง
วิชาการ จริยธรรม และการปฏิบัติ เป็นสิ่งที่มีคุณค่าสูงมาก. ทั้งยังเห็นได้อีกว่า
งานที่ทำมทั้งหลายได้เพียรพยายามทำด้วยความเหนื่อยยากตลอดมานั้น มิใช่จะทำให้
เหน็ดเหนื่อยเปล่า หากแต่ให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่า เป็นทั้งบุญ ทั้งกุศล ทั้งประโยชน์
อย่างแท้จริง. จึงขอให้ทุกคนถือเอาความสำเร็จนี้เป็นกำลังใจอดทนส่งเสริมให้ทำ
หน้าที่ต่อไปด้วยความหมั่นเพียร เพราะอีกไม่ช้านานนัก ศิษย์ผู้เป็นลูกหลานของท่าน

วันนี้ จะเป็นกำลังสร้างสรรค์ความเจริญและความผาสุกมั่นคงให้แก่ส่วนรวมและบ้านเมืองอย่างสำคัญ.

ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขออวยพรให้ท่านทุกคนมีความเข้มแข็งสมบูรณ์ด้วยกายด้วยใจ เพื่อสามารถปฏิบัติหน้าที่เพื่อบ้านเมืองของเรา ทั้งขอให้ประสบแต่ความสุข ความสวัสดิ มี ความเจริญในชีวิตและหน้าที่การงาน จงทั่วกัน.

พระราชโฆวาท

สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ
พระราชทานแก่ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้
และผู้แทนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
ในเขตการศึกษา ๒, ๓ และ ๔
ณ ศาลาบุหลัน ทักษิณราชนิเวศน์
วันอังคาร ที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๔๒

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มาพบกับกรรมการอิสลาม อีหม่าม ผู้แทนและครู
โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม อีกครั้งหนึ่ง. ขอแสดงความชื่นชมกับทุกคนและ
ทุกโรงเรียน ที่ได้รับโล่เกียรตินิยม และรางวัลในการปฏิบัติงานดีเด่น.

ศาสนาอิสลามมีคำสอนที่สมบูรณ์ครบถ้วน ทั้งโดยส่วนที่เป็นข้อธรรมะ และ
ข้อปฏิบัติอันเป็นระเบียบที่งดงามของสังคม ที่ส่งเสริมให้อิสลามิกบริษัทผู้ประพฤติปฏิบัติ
ตามคำสอนโดยถูกต้อง สามารถประสบความสุขสวัสดิ์และความเจริญมั่นคง ทั้งในการ
ครองชีวิตและการอยู่ร่วมกันโดยผาสุก. อีหม่ามในฐานะที่เป็นผู้จรรโลงรักษาศาสนา
จึงควรจะได้ภูมิใจในหน้าที่อันสำคัญและมีเกียรตินี้ แล้วตั้งใจพยายามปฏิบัติหน้าที่ให้
หนักแน่นยิ่งขึ้น เพื่อเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงให้แก่ศาสนา แก่สังคม และ
แก่ชาติบ้านเมืองโดยส่วนรวม.

สำหรับผู้มีหน้าที่ให้การศึกษาในโรงเรียนทั้งหลาย ใคร่กล่าวกับท่านว่า ความ
เจริญก้าวหน้าของบุคคลนั้น ย่อมมีเหตุมาจากการประพฤติชอบ และการเลี้ยงชีพชอบ
เป็นสำคัญ. และผู้ที่จะสามารถกระทำได้ดีดังนั้น จะต้องประกอบด้วยวิชาความรู้ และ
หลักธรรมทางศาสนา เพราะวิชาความรู้เป็นปัจจัยใช้ประกอบอาชีพการงาน ส่วน
หลักธรรมเป็นปัจจัยส่งเสริมการประพฤติและกรปฏิบัติ ให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้อง
และเป็นธรรม. จึงเป็นที่น่ายินดีอย่างยิ่ง ที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามทุกแห่ง
ได้พยายามให้การศึกษาที่ดีที่ครบถ้วน ทั้งทางวิชาความรู้ ทางกรปฏิบัติกรงาน และ

ทางธรรมจริยาตามหลักแห่งศาสนา ซึ่งจะเป็นผลทำให้เยาวชนของเราสามารถสร้างตัว
และดำรงตัวให้เป็นหลักเป็นที่พึ่งพาอาศัยของสังคมได้ในเมื่อเติบโตใหญ่ขึ้น.

ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขออวยพรให้ท่านทุกคน
มีกำลังเข้มแข็งทั้งด้วยกายด้วยใจ สามารถปฏิบัติหน้าที่ทุกด้านให้บรรลุผลเลิศได้โดย
ราบรื่น และขอจงประสบความสุข และความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตทุกเมื่อไป.

พระราชดำรัส

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
พระราชทานแก่ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้
และผู้แทนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
ในภาคการศึกษา ๒, ๓ และ ๔
ณ ศาลาบุหลัน ทักษิณราชินีเวสต์
วันพุธ ที่ ๖ กันยายน ๒๕๔๓

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้มาพบกับกรรมการอิสลาม อิมาม และครูโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม พร้อมกันอีกครั้งหนึ่ง. ขอแสดงความชื่นชมด้วยอย่างมากกับทุกๆ คน และทุกๆ โรงเรียน ที่ได้รับโล่เกียรติคุณและรางวัลในการปฏิบัติงานดีเด่น.

ขอชมเชยกระทรวงมหาดไทยกับกระทรวงศึกษาธิการ ที่เอาใจใส่ส่งเสริมสนับสนุนงานของกรรมการอิสลามและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง ทำให้กรรมการแต่ละคนและโรงเรียนแต่ละโรงสามารถพัฒนางานให้ก้าวหน้ามาเป็นลำดับ.

แท้จริงแล้ว หน้าที่ดูแลและแนะนำสั่งสอนอิสลามิกบริษัทที่ดี หน้าที่ให้การศึกษาอบรมแก่เยาวชนที่ดี มีความเกี่ยวพันกันมาก ยากที่จะแยกจากกันได้ เพราะมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือการสร้างเสริมความดีความเจริญให้แก่บุคคลและสังคม. ดังนั้น ท่านทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นกรรมการอิสลามหรือผู้บริหารโรงเรียน จึงต้องร่วมงานกันและสนับสนุนกันอย่างใกล้ชิด. ขอให้ท่านคิดว่า การที่คนเราได้รับการศึกษาที่ดีที่ครบถ้วน ทั้งหลักวิชาและหลักธรรมนั้น มีความสำคัญมาก เพราะทั้งสองสิ่งนี้เป็นรากฐานและปัจจัยส่งเสริมให้คนเราสามารถพัฒนาตนเองและส่วนรวมได้อย่างแท้จริง. กล่าวคือ เมื่อคนเรามีวิชาความรู้ พร้อมทั้งศีลธรรมจรรยาอันดีงาม ย่อมสามารถทำงานหาเลี้ยงชีพและดำรงชีวิตอยู่ได้โดยสวัสดิและมั่นคง. และผู้ที่ตั้งตัวได้เช่นนี้ ย่อมสามารถสร้างฐานะและความมั่งคั่งมีสุข ให้แก่ตัวและครอบครัว. ยิ่งกว่านั้น ยังสามารถแผ่แผ่ความดีความเจริญของตน ให้เป็นประโยชน์ถึงส่วนรวมได้ด้วย. จึงขอให้ทุกฝ่ายพยายามรวม

กำลังกายกำลังใจและความคิดสติปัญญาที่มีอยู่ให้พร้อมเพรียง ช่วยกันดำเนินงาน
ทุกส่วนให้รู้ตหน้าต่อไปโดยเต็มกำลัง. ชาตบ้านเมืองของเราจักได้ดำรงมั่นคงอยู่ ด้วย
ความวัฒนาผาสุกตลอดไป.

ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขออวยพรให้ท่านทุกคน
ประสบแต่ความสุข ความสวัสดิ์ ความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและหน้าที่การงาน พร้อมทั้ง
ให้มีความเข้มแข็งสมบูรณ์ในกายในใจ เพื่อสามารถร่วมกันปฏิบัติบริหารงานส่วนตัวและ
ส่วนรวมได้เต็มกำลังตามความปรารถนา.

พระราชดำรัส

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
พระราชทานแก่ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้
และผู้แทนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
ในเขตการศึกษา ๒, ๓ และ ๔
ณ ศาลาบุหลัน ทักษิณราชินีเวสต์
วันอังคาร ที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๔๔

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
ให้ข้าพเจ้ามาพบกับกรรมการอิสลาม อีหม่าม และครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา
อิสลาม พร้อมกับมอบโล่เกียรติคุณและรางวัลในการปฏิบัติงานดีเด่น แทนพระองค์.

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มาพบกับท่านทั้งหลาย และใคร่แจ้งให้ทุกท่านได้ทราบ
ทั่วกันว่า แม้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะไม่ได้เสด็จพระราชดำเนินมาด้วยพระองค์
เองก็ตาม แต่ก็ทรงห่วงใยสุขทุกข์ของประชาชนในที่ทุกแห่งและทุกภาคของประเทศ.
เมื่อข้าพเจ้ามาภาคใต้ ได้ทราบถึงคัมภีร์ทางโทรศัพท์ ก็รับสั่งถามถึงเรื่องการอาชีพ
การทำมาหากิน เช่นการปลูกข้าว การทำสวนยาง และเรื่องสุขภาพอนามัย ตลอดจน
เรื่องการศึกษา รวมทั้งความก้าวหน้าของโครงการตามพระราชดำริ อยู่เป็นประจำ.

ในส่วน of ข้าพเจ้าเอง ทุกครั้งที่ได้มาภาคใต้ก็ได้เห็นหลายสิ่งหลายอย่าง
พัฒนาก้าวหน้ามาอย่างน่าพอใจ และที่น่าชื่นชมเป็นพิเศษก็คือ ประชาชนในภาคใต้มี
ศิลปวัฒนธรรมอันงดงามเฉพาะของตนเอง และอยู่ร่วมกันด้วยความเห็นอกเห็นใจ และ
ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันดี. ที่เป็นเช่นนี้ ก็ด้วยแต่ละคนต่างยึดถือปฏิบัติตาม
หลักธรรมของศาสนา ทั้งในส่วนที่เป็นข้อปฏิบัติทางความคิดจิตใจ ทั้งในส่วนที่เป็น
ข้อปฏิบัติอันดีงามในการครองชีวิต และการอยู่ร่วมกันโดยผาสุกสงบ. และผู้นำคำสอน
อันประเสริฐมีมาสั่งสอนเผยแพร่โดยถูกต้องเหมาะสม ให้มุสลิมแต่ละคนได้รับประโยชน์
ต่อเนื่องกันมาโดยตลอด ก็คือผู้นำระดับต่างๆ ของศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่
เป็นอีหม่ามอย่างท่านทั้งหลายนี้เอง. ส่วนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนั้น

ก็มีมาตรฐานการเรียนการสอนสูง ทั้งด้านวิทยาศาสตร์ วิชาสามัญ และวิชาชีพ ซึ่งเป็นประโยชน์ยิ่งแก่การพัฒนาเยาวชน ผู้จะเป็นกำลังในการสร้างความเจริญมั่นคงให้แก่ชาติบ้านเมืองในวันข้างหน้า. จึงขอชมเชยกระทรวงมหาดไทยกับกระทรวงศึกษาธิการที่เอาใจใส่ส่งเสริมงานของกรรมการอิสลามและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามอย่างต่อเนื่อง ทำให้สามารถพัฒนางานได้ผลก้าวหน้า และได้รับความร่วมมือสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ กว้างขวางขึ้น.

ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขออวยพรให้ทุกฝ่ายทุกท่าน มีความสมบูรณ์ด้วยกำลังกายกำลังใจ ที่จะร่วมมือร่วมแรงกันปลูกฝังสร้างเสริมความรู้ ความฉลาด และความดีความเจริญให้เกิดขึ้น เพื่อความผาสุกมั่นคงของท้องถิ่นและบ้านเมือง ทั้งขอให้ประสบความสุข ความรุ่งเรืองสวัสดิ์ในชีวิตตลอดทุกเมื่อจงทั่วกัน.

พระราชดำรัส

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

พระราชทานแก่ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดภาคใต้

และผู้อำนวยการเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในเขตการศึกษา ๒, ๓ และ ๔

ณ ศาลาบุหลัน ทักษิณราชนิเวศน์

วันพฤหัสบดี ที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๔๕

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ข้าพเจ้ามาพบกับกรรมการอิสลาม อีหม่าม และครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม พร้อมกับมอบโล่เกียรติคุณและรางวัล แทนพระองค์. ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มาพบกับท่านทั้งหลายอีกครั้งหนึ่ง และขอแสดงความชื่นชมด้วยอย่างมากร่วมกับทุก ๆ คน ที่ได้รับเกียรติและรางวัลอันเป็นผลมาจากการที่ได้ปฏิบัติงานดีเด่น.

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและอีหม่ามได้มีบทบาทอย่างสำคัญ ในการนำหลักธรรมของศาสนามาแนะนำสั่งสอนอิสลามิกบริษัท ให้แต่ละคนตั้งตนอยู่ในความดี รู้จักเอื้อเฟื้อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันฉันพี่น้อง. ผลงานที่ท่านปฏิบัติบำเพ็ญมาด้วยดีนั้น นอกจากจะยังความสุข ความเจริญให้แก่อิสลามิกชนโดยทั่วไปแล้ว ยังได้ช่วยเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงให้แก่สังคมและชาติบ้านเมืองโดยรวมอีกด้วย. ท่านทั้งหลายจึงควรจะได้ภูมิใจ และตั้งใจพยายามปฏิบัติหน้าที่อันสำคัญและมีเกียรตินี้ให้หนักแน่นสมบุญยิ่ง ๆ ขึ้น ด้วยความวิริยะอุตสาหะและความสุจริตบริสุทธิ์ใจเสมอทุกเมื่อตลอดไป.

สำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนั้น ก็ได้มีการพัฒนาอย่างจริงจังและต่อเนื่องมาหลายปีแล้ว ทำให้โรงเรียนส่วนใหญ่มีมาตรฐานการเรียนการสอนสูง ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ ทั้งด้านวิชาศาสนาและวิชาสามัญดีกว่าเดิม. เมื่อสถานศึกษาสามารถพัฒนาองค์กรของตนให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานเช่นนี้ ก็เป็นหลักประกันให้กับสังคมและชุมชนได้ว่า ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้มีความรู้ความคิดเจริญงอกงาม สามารถประพฤติปฏิบัติตนตามศาสนบัญญัติได้ถูกต้องมั่นคง ช่วยให้เติบโต

ขึ้นเป็นศาสนิกชนที่ดี และเป็นพลเมืองดี ผู้จะเป็นกำลังในการสร้างสรรค์ความเจริญ
มั่นคงให้แก่ประเทศไทยได้อย่างแท้จริง.

จึงขอชมเชยกระทรวงมหาดไทยกับกระทรวงศึกษาธิการ ที่เอาใจใส่ส่งเสริม
สนับสนุนงานของกรรมการอิสลามและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามอย่างค้ำมือ
ทำให้สามารถพัฒนางานให้ก้าวหน้าและได้ผลดีดังที่ปรากฏอยู่ในบัดนี้.

ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขออวยพรให้ทุกคนมีความ
เข้มแข็งสมบูรณ์ ทั้งด้วยกำลังกาย กำลังใจ กำลังปัญญา ที่จะร่วมมือร่วมแรงกัน
ปลูกฝังสร้างเสริมความรู้ ความดี ความเจริญ ให้แก่เยาวชนและบ้านเมือง ทั้งให้มี
ความสุขสวัสดิ์ และความรุ่งเรืองมั่นคงในชีวิตจงทั่วกัน.

พระราชดำรัส

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
พระราชทานแก่ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดภาคใต้
และผู้แทนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในเขตการศึกษา ๒, ๓ และ ๔
ณ ศาลาบลูห์ตัน ทักซิณราชนิเวศน์
วันจันทร์ ที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๔๖

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ข้าพเจ้าเป็นผู้แทนพระองค์ มามอบโล่เกียรติคุณและรางวัลแก่กรรมการอิสลามประจำจังหวัด อีหม่าม และครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม อย่างเช่นปีก่อน ๆ ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มาพบกับท่านทั้งหลายอีกครั้งหนึ่ง และขอแสดงความชื่นชมด้วยอย่างมากกับทุก ๆ ท่าน ที่ได้รับเกียรติและรางวัลอันเป็นผลมาจากการที่ได้ปฏิบัติงานดีเด่น.

การเป็นกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและอีหม่ามนั้น ถือถือถือว่าเป็นการเสียสละและเป็นเกียรติอย่างสูง เพราะผู้ทำหน้าที่นี้เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องไว้วางใจจากอิสลามิกบริษัในจังหวัดของท่าน ให้เป็นผู้นำทางศาสนา. แต่จะทำางจึงต้องสละเวลาและประโยชน์ส่วนตัวเป็นอันมาก มาทำหน้าที่เป็นที่พึ่งที่ปรึกษาและแนะนำสั่งสอนทั้งด้านหลักธรรมในศาสนาและการดำเนินชีวิต. ผลงานของท่านก็ปฏิบัติบำเพ็ญมาด้วยดีนั้น นอกจากจะยังประโยชน์คือความสุขสวัสดิ์แก่อิสลามิกชนถ้วนหน้าแล้วยังก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยร่มเย็น และความเป็นปึกแผ่นมั่นคงแก่แผ่นดินบ้านเป็นที่เกิดที่อาศัย คือ ประเทศชาติไทยของเราโดยส่วนรวมด้วย. ท่านทั้งหลายจึงควรจะภูมิใจในเกียรติคุณที่มีอยู่ และตั้งใจพยายามปฏิบัติหน้าที่แต่ละอย่างแต่ละด้านให้บังเกิดผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป.

สำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนั้น ก็ได้พัฒมาก้าวหน้ามาเป็นลำดับ จนบัดนี้อาจกล่าวด้วยความภูมิใจได้ว่า อิสลามิกชนไทยมีสถานศึกษาทางด้านวิชาสามัญ และวิชาสามัญ ที่มีมาตรฐานการเรียนการสอนสูง ไม่แพ้ประเทศอื่นใดในโลก. ผู้จัดการศึกษา ผู้บริหาร ตลอดจนครูอาจารย์และผู้มีส่วนร่วมในกิจการโรงเรียนทุกฝ่าย ทุกคน จึงควรพอใจยินดีในผลงานที่ได้ร่วมกันกระทำด้วยความอุตสาหะวิริยะ และพร้อมใจพร้อมกำลังกันดำเนินงานอันทรงคุณค่านี้ต่อไปให้เหนียวแน่น. การศึกษาในโรงเรียนของท่านซึ่งได้พัฒนามาด้วยดีแล้ว จักได้เจริญรุดหน้าขึ้นไปอีก อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่เยาวชนผู้เป็นศิษย์ผู้เป็นลูกหลานของท่าน ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญ ในการสร้างสรรค์ความวัฒนาสถาพรให้แก่ชาติบ้านเมืองของเราในวันข้างหน้า.

ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขออวยพรให้ทุกฝ่ายทุกท่าน มีความสมบูรณ์ด้วยกำลังกายกำลังใจ ที่จะร่วมมือร่วมแรงกันปลูกฝังสร้างเสริมความรู้ ความฉลาด และความดีความเจริญให้เกิดขึ้น เพื่อความผาสุกมั่นคงของท้องถิ่นและบ้านเมือง ทั้งให้มีความสุขความเจริญจงทุกเมื่อทั่วกัน.

พระราชดำรัส

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
พระราชทานแก่ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดภาคใต้
และผู้แทนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามภาคใต้
ณ ศาลาบุทลัน ทักซิณราชินีเวสน์
วันเสาร์ ที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๔๗

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ข้าพเจ้ามาพบกับกรรมการอิสลามประจำจังหวัด อีหม่าม และครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม พร้อมกับมอบโล่เกียรติคุณและรางวัล แทนพระองค์ อย่างเช่นปีก่อน ๆ ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มาพบกับท่านทั้งหลายอีกครั้งหนึ่ง และขอแสดงความชื่นชมกับทุก ๆ ท่าน ที่ได้รับเกียรติและรางวัลอันเป็นผลมาจากการที่ได้ปฏิบัติงานดีเด่น

อีหม่ามนั้น ถึงแม้ทางราชการจะยกย่องว่าเป็นผู้นำทางศาสนาอิสลามในระดับท้องถิ่น แต่โดยฐานะที่แท้จริงดูเหมือนจะมีความสำคัญและมีเกียรติยิ่งกว่านั้น โดยเหตุที่อีหม่ามเป็นบุคคลพิเศษ เป็นผู้มีความรู้ ความฉลาดสามารถในวิชาการ ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการประกอบศาสนกิจของชุมชน และอีหม่ามยังได้รับการยกย่องให้เป็นครูบาอาจารย์ เป็นที่พึ่งที่ปรึกษาทั้งในการสั่งสอนอบรมด้านศาสนา คุณธรรมจริยธรรม การประพฤติปฏิบัติ และการดำเนินชีวิต ทั้งในการดูแลทุกข์สุข และสงเคราะห์อนุเคราะห์แก่ศาสนิกอย่างใกล้ชิด รวมทั้งการพัฒนาท้องถิ่น การรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมความสามัคคี และความเข้าใจอันดีในหมู่ประชาชนด้วย ตลอดเวลาที่ผ่านมา อีหม่ามได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยดีโดยบริสุทธิ์บริบูรณ์ จึงขอให้ทุกคนได้ภูมิใจ และตั้งใจพยายามปฏิบัติหน้าที่อันสำคัญ และมีเกียรติยิ่งนี้ให้หนักแน่นสมบูรณ์ยิ่ง ๆ ขึ้น ด้วยความวิริยะอุตสาหะ และความสุจริตบริสุทธิ์ใจเสมอทุกเมื่อไป

ในส่วนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนั้น ก็ขอชมเชยทางราชการ คณะผู้บริหารโรงเรียน และครูทุกฝ่ายทุกคนอย่างยิ่ง ที่พยายามปรับปรุงโรงเรียนและ

การเรียนการสอนให้มั่นคงก้าวหน้า. จึงขอให้ทุกฝ่ายได้ร่วมมือกันต่อไปให้แข็งแรง หากจะมีปัญหาหรืออุปสรรคอันใดอยู่บ้าง ก็ให้ช่วยกันแก้ไขจัดให้หมดสิ้นไป เพื่อประโยชน์อันยิ่งใหญ่ของเยาวชน ผู้เป็นศิษย์ ผู้เป็นลูกหลานของท่าน ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการสร้างสรรค์ความเจริญ ความสมบูรณ์พูนสุข ให้แก่ท้องถิ่นและชาติบ้านเมืองของเราในวันข้างหน้า.

อนึ่ง ท่านทั้งหลายคงทราบดีว่าสถานการณ์บ้านเมืองในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ขณะนี้ มีการประทุษร้ายต่อชีวิตและทรัพย์สินของราษฎรซึ่งทำมาหากินอย่างสุจริตอยู่แทบจะทุกวัน นับเป็นสมภาวะที่น่ารังเกียจเป็นอย่างยิ่งนัก

เมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน ที่ผ่านมา ข้าพเจ้าได้วิงวอนให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกฝ่ายได้ร่วมมือร่วมใจสามัคคีกันปฏิบัติหน้าที่เพื่อปกป้องชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน แต่การปฏิบัติงานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเพียงฝ่ายเดียวคงจะประสบความสำเร็จไปไม่ได้ หากปราศจากความร่วมมือช่วยเหลือจากท่านทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็น ท่านจุฬาราชมนตรี คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด อิหม่าม และครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามทุกท่าน ข้าพเจ้าจึงปรารถนาจะเห็นท่านทั้งหลายได้ร่วมกันช่วยแก้ไขปัญหามันของบ้านเมืองของเราในภูมิภาคนี้ ให้กลับคืนสู่ปกติสุขโดยเร็ว เพื่อก่อให้เกิดความสันติสุข ร่มเย็นอย่างถาวรตลอดไป

ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขออำนวยการให้ทุกฝ่ายทุกท่าน มีความสำเร็จในหน้าที่การงานสมตามความมุ่งหมาย พร้อมทั้งมีพลานามัยอันสมบูรณ์ เพื่อสามารถร่วมกันสร้างความมั่นคงก้าวหน้าแก่ตนเองและแก่ส่วนรวมได้สมตามตั้งใจทุกประการ.

พระราชดำรัส

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ในพิธีพระราชทานโล่เกียรตินคุณและรางวัล
แก่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด
และอิหม่ามในจังหวัดชายแดนภาคใต้
และพระราชทานรางวัลแก่ผู้แทนโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียน
ครู และนักเรียน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
ณ ศาลาบุหลัน ทักษิณราชินีเวสท์
วันเสาร์ ที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๔๘

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้
ข้าพเจ้ามาพบกับคณะกรรมการอิสลาม อิหม่าม และครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา
อิสลาม พร้อมกับมอบโล่เกียรตินคุณและรางวัล แทนพระองค์. ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้
มาพบกับท่านทั้งหลายอีกครั้งหนึ่ง และขอแสดงความชื่นชมด้วยกับทุก ๆ ท่าน ที่ได้รับ
เกียรตินและรางวัล อันเป็นผลจากการที่ได้ปฏิบัติงานดีเด่น.

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ได้รับการยกย่องว่า มีหลักธรรมคำสอนอันสมบูรณ์
ครบถ้วน ทั้งในส่วนที่เป็นบทบัญญัติทางศาสนาแท้ ๆ และส่วนที่เป็นบทบัญญัติทาง
ระเบียบสังคม. หลักธรรมคำสอนอันประเสริฐนี้ ผู้นำในระดับต่าง ๆ ของศาสนา
อิสลามอย่างเช่นท่านทั้งหลายนี้ เป็นผู้ศึกษาจนเข้าใจถ่องแท้ และนำมาแนะนำสั่งสอน
ผู้ศรัทธาผู้นับถือ ให้ได้เรียนรู้ถึงแนวทางปฏิบัติ ที่จะทำให้แต่ละคนบรรลุถึงความสุข
ความเจริญในชีวิต และอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความผาสุกเป็นระเบียบ. อันที่จริง
บ้านเมืองของเรานี้ แม้จะประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติ หลายภาษา หลายศาสนา แต่ก็
อยู่ร่วมกันด้วยความผาสุกสงบตลอดมา. เหตุที่เป็นเช่นนี้ ก็ด้วยทุกคนต่างมีอิสระเสรี
ที่จะเลือกนับถือศาสนาใดก็ได้ ตามความศรัทธาเชื่อถือ และต่างก็นับถือยกย่องกันและ
กันเป็นอันดีว่า ศาสนาทุกศาสนาล้วนสอนให้ทุกคนเป็นคนดีทั้งสิ้น. พระมหากษัตริย์
ของไทยทุกพระองค์ทุกยุคทุกสมัย ก็ทรงอุปถัมภ์ค้ำชูศาสนาทุกศาสนาโดยเสมอภาค

เสมอมา. ศาสนาต่าง ๆ ในประเทศของเราจึงมีความเจริญมั่นคง และเกื้อกูลให้ประชาชนทุกคนทุกเชื้อชาติผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนอยู่ร่วมกันด้วยความรักความเข้าใจและสมัครสมานสามัคคีกันเป็นอย่างดี ดังจะเห็นจากการที่ประเทศของเรามีวัด มีมัสยิด มีโบสถ์คริสต์ โบสถ์พราหมณ์อยู่ทั่วทุกแห่ง และบางแห่งก็อยู่ใกล้ชิดติดกัน. เมืองไทยจึงเป็นที่ชื่นชมของนานาประเทศว่า เป็นเมืองแห่งอิสระเสรีในการปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ ของแต่ละศาสนา ข้าพเจ้าเองมีความเชื่ออย่างจริงใจว่า การที่คนเรามีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวประจำใจนั้นเป็นสิ่งที่ดีมีคุณยิ่ง เพราะสาธุชนผู้ประพฤติปฏิบัติชอบตามหลักธรรมในศาสนา อยู่ที่ไหนก็ทำให้ที่นั้นสงบร่มเย็น มีแต่ความปรองดองสร้างสรรค์ ความสุข ความเจริญ ความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัย ร่มเย็น และความเป็นปึกแผ่นมั่นคง ก็จะมีบังเกิดมีแก่ประชาชนและผืนแผ่นดินอันเป็นที่อยู่อาศัย คือประเทศไทยของเรา ดังที่ทุกคนทุกฝ่ายตั้งใจปรารถนาอย่างแน่นอน

ในส่วนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนั้น หลายปีมานี้ได้พัฒนาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทำให้การเรียนการสอน ทั้งวิชาศาสนา วิชาสามัญ และวิชาชีพ มีมาตรฐานดีเป็นที่ยอมรับ. ข้าพเจ้าใคร่จะกล่าวย้ำกับทุกท่านว่า การศึกษาทั้งด้านวิชาการ ทั้งด้านศาสนา มีความสำคัญมาก เพราะผู้ที่มีความรู้ในหลักวิชาดี และมีศีลธรรมอันงาม ย่อมสามารถทำงานหาเลี้ยงชีพ และดำรงชีวิตอยู่ได้โดยมั่นคงสวัสดิ์ ทั้งสามารถเพื่อแผ่ความดีความเจริญให้เป็นประโยชน์ถึงส่วนรวมได้ด้วย. จึงขอให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ร่วมมือกันให้เข้มแข็งหนักแน่น เพื่อให้การศึกษาในโรงเรียนของท่านซึ่งพัฒนามาด้วยดีแล้วนั้น ได้เจริญรุดหน้าและบรรลุผลครบถ้วนตามเป้าหมาย.

ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขออวยพรให้ท่านทุกคนมีความสุข ความเจริญ และความมั่นคงปลอดภัย ในที่ทุกแห่งและในกาลทุกเมื่อจงทั่วกัน.

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในจังหวัดชายแดนภาคใต้

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			มีพระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่ประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๑.	ทอดรายน้ำโคกเคียน	บ้านโคกเคียน ต.โคกเคียน	เมือง	นราธิวาส	พ.ศ. ๒๕๑๙	พ.ศ. ๒๕๒๐	เก็บกักน้ำและระบายน้ำที่ท่วมขังพื้นที่การเกษตร ป้องกันน้ำเค็มรุกเข้าพื้นที่เกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๒.	สรีติและเพาะพันธุ์ปลาหน้าพระตำหนักทักษิณราชธานี	บ้านเขาดันหยง หมู่ที่ ๔ ต.กะลุวอเหนือ	เมือง	นราธิวาส	พ.ศ. ๒๕๒๐	พ.ศ. ๒๕๒๐	ผลิตพันธุ์ปลาเพาะเลี้ยงเพื่อบริโภคและจำหน่าย ตลอดจนปล่อยสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ	กรมประมง (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๓.	โครงการปลูกพืช ๑๔ ชนิด จำลองงานเกษตร	วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีการเกษตร		นราธิวาส	พ.ศ. ๒๕๒๐	พ.ศ. ๒๕๒๐	จัดทำแปลงสาธิต	กระทรวงศึกษาธิการ
๔.	ฝายเขาดันหยง	บ้านเขาดันหยง ต.กะลุวอเหนือ	เมือง	นราธิวาส	๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๐	พ.ศ. ๒๕๒๑	ก่อสร้างฝายขนาดเล็ก	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๕.	ชุดออกคลองระบายน้ำปือราเ๊ะ	บ้านปือราเ๊ะ ต.โคกเคียน	เมือง	นราธิวาส	๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๐	พ.ศ. ๒๕๒๑	ระบายน้ำที่ท่วมขังในพื้นที่การเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๖.	ฝายคลองไอบาใจ	บ้านไอบาใจ ต.ภูเขาทอง	สุรិន	นราธิวาส	๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๐	พ.ศ. ๒๕๒๑	จัดทำระบบส่งน้ำและระบายน้ำเพื่อการเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๗.	ฝายมะละไสะ	บ้านรือปะ ต.ดุซงญอ	จะแนะ	นราธิวาส	พ.ศ. ๒๕๒๑	พ.ศ. ๒๕๒๒	ก่อสร้างฝายทดน้ำถาวรทดแทนฝายเดิมที่ชำรุดเพื่อการเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๘.	อ่างเก็บน้ำวิทยาลัยเกษตรกรรม	บ้านป่าไผ่ ต.ตันหยงลิมอ	ระแงะ	นราธิวาส	๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๑	พ.ศ. ๒๕๒๒	จัดหาน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในโรงเรียน	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			มีพระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่รับประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๙.	ฝายตะโละ	บ้านตะโละ ต.ภูเขาทอง	สุรินทร์	นราธิวาส	๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๐	พ.ศ. ๒๕๒๒	จัดหาพื้นที่เพื่อการเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๑๐.	ฝายปะดุง	บ้านป้อราง ต.โตะเต็ง	สุโขทัย	นราธิวาส	๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๒	พ.ศ. ๒๕๒๒	จัดหาพื้นที่เพื่อการเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๑๑.	ฝายภูเขาทอง - ก่อสร้างสระเก็บน้ำ (ปี พ.ศ. ๒๕๒๓) - เพิ่มเดิมระบบส่งน้ำ (ปี พ.ศ. ๒๕๓๘)	บ้านภูเขาทอง ต.ภูเขาทอง	สุรินทร์	นราธิวาส	๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๐	พ.ศ. ๒๕๒๒	จัดหาพื้นที่เพื่อการเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๑๒.	ฝายกาเปาะ	บ้านไถกา เปาะ ต.ภูเขาทอง	สุรินทร์	นราธิวาส	๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๐	พ.ศ. ๒๕๒๒	จัดหาพื้นที่เพื่อการเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๑๓.	ฝายคลองไต่ไปใจ ๒	บ้านไต่ไปใจ ต.ภูเขาทอง	สุรินทร์	นราธิวาส	-	พ.ศ. ๒๕๒๒	ก่อสร้างฝายเพื่อส่งน้ำและ ระบายน้ำสำหรับ การเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๑๔.	ฝายคลองไต่ไปใจ ๓	บ้านไต่ไปใจ ต.ภูเขาทอง	สุรินทร์	นราธิวาส	๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๐	พ.ศ. ๒๕๒๒	ก่อสร้างฝายเพื่อส่งน้ำและ ระบายน้ำสำหรับ การเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๑๕.	ฝายคลองไต่ไปใจ ๔	บ้านไต่ไปใจ ต.ภูเขาทอง	สุรินทร์	นราธิวาส	๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๐	พ.ศ. ๒๕๒๒	ก่อสร้างฝายเพื่อส่งน้ำและ ระบายน้ำสำหรับ การเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๑๖.	ฝายทดน้ำรือเปาะ	บ้านแม่แซ ต.ตุงญอ	จะแนะ	นราธิวาส	พ.ศ. ๒๕๒๑	พ.ศ. ๒๕๒๓	จัดหาพื้นที่เพื่อการเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๑๗.	ฝายทดน้ำจกือจี	บ้านตาเปาะ ต.สุวารี	รือเสาะ	นราธิวาส	๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๒	พ.ศ. ๒๕๒๓	จัดหาพื้นที่เพื่อการเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๑๘.	ฝายทดน้ำตาเปาะ	บ้านตาเปาะ ต.สุวารี	รือเสาะ	นราธิวาส	๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๓	พ.ศ. ๒๕๒๓	จัดหาพื้นที่อุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๑๙.	ฝายบ้านสุเม	บ้านสุเม ต.ตุงญอ	จะแนะ	นราธิวาส	๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๓	พ.ศ. ๒๕๒๔	จัดหาพื้นที่เพื่อการเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			มีพระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่ประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๒๐.	ฝ่ายบาละบือแน	บ้านเจาะกือ แยง ต.สามัคคี	รือเสาะ	นราธิวาส	๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๒	พ.ศ. ๒๕๒๔	จัดหาพื้นที่เพื่อการเกษตร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๒๑.	บ้านแหลมทอง	บ้านแหลม ทอง ต.ภูเขาทอง	สุรินทร์	นราธิวาส	๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๓	พ.ศ. ๒๕๒๔	จัดหาพื้นที่เพื่ออุปโภคบริโภค (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๒๒.	ฝ่ายบ้านไอบาตู	บ้านไอบาตู ต.โต๊ะเต็ง	สุโขทัย	นราธิวาส	๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๓	พ.ศ. ๒๕๒๔	จัดหาพื้นที่เพื่อการเกษตร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๒๓.	ฝ่ายบ้านยะออ	บ้านยะออ ต.จะแนะ	จะแนะ	นราธิวาส	๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๓	พ.ศ. ๒๕๒๕	จัดหาพื้นที่เพื่อการเกษตร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๒๔.	อ่างเก็บน้ำปีแหมดอ	บ้านปีแหมดอ ต.บุกิต	ระแงะ	นราธิวาส	๘ และ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๓	พ.ศ. ๒๕๒๕	จัดหาพื้นที่เพื่ออุปโภคบริโภค และการเกษตร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๒๕.	ฝ่ายคลองกูดง	บ้านยะหอ ต.บองจ	ระแงะ	นราธิวาส	๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๔	พ.ศ. ๒๕๒๕	จัดหาพื้นที่เพื่อการเกษตร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๒๖.	ฝ่ายบ้านไผดง	บ้านไผดง ต.โต๊ะเต็ง	สุโขทัย	นราธิวาส	๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๓	พ.ศ. ๒๕๒๕	จัดหาพื้นที่เพื่ออุปโภคบริโภค (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๒๗.	ฝ่ายบ้านแฉะ	บ้านแฉะ ต.ผดุงมาต	จะแนะ	นราธิวาส	๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๓	พ.ศ. ๒๕๒๖	จัดหาพื้นที่เพื่อการเกษตร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๒๘.	ฝ่ายคลองไอบือตง	บ้านมางไอบือ ต.บุกิต	เจาะไอร้อง	นราธิวาส	๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๔	พ.ศ. ๒๕๒๖	จัดหาพื้นที่เพื่อการเกษตร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			มีพระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่รับประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๒๙.	ศูนย์ศึกษาการพัฒนา พิบูลทอง - แผนงานศึกษาทดลอง วิจัยด้านต่างๆ - แผนงานการขยายผล - ศูนย์สาขาที่ ๑ สวนยาง เขาต้นหยง - ศูนย์สาขาที่ ๒ พัฒนา หมู่บ้านปืแถมุด - ศูนย์สาขาที่ ๓ หมู่บ้าน ปลื้ดัวเกะตร-มูโนะ - ศูนย์สาขาที่ ๔ พัฒนา หมู่บ้านโคกอิฐโคกใน บ้านญี - พื้นที่ที่มีพระราชมารดาให้ ดำเนินการศึกษาเฉพาะเกษตร เพื่ออาหารกลางวัน โรงเรียน - โครงการหมู่บ้านรอบ ศูนย์ - โครงการศูนย์พัฒนา เด็กเล็ก	บ้านเขา ต้นหยง ต.กะลุวอ เหนือ	เมือง	นราธิวาส	พ.ศ. ๒๕๒๔	พ.ศ. ๒๕๒๖	พัฒนาปศุสัตว์และโคนม, ประมงเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ, พัฒนาและอนุรักษ์สัตว์ป่า พัฒนาป่าไม้, ปรับปรุง บำรุงดิน, พัฒนาแหล่งน้ำ, พัฒนาควบคุมโรคติดต่อ, พัฒนาเศรษฐกิจและสังคม	
๓๐.	บ้านโนนสมบูรณ์	บ้านโนน สมบูรณ์ ต.ภูเขาทอง	สุรินทร์	นราธิวาส	๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๔	พ.ศ. ๒๕๒๖	จัดหาพื้นที่อุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน
๓๑.	ฝายคลองต้นหยง	บ้านเขาเกาะ ต.ภูเกิต	เจาะไอร้อง	นราธิวาส	๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๖	พ.ศ. ๒๕๒๗	จัดหาพื้นที่อุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน
๓๒.	ฝายทดน้ำบ้านกาหลง	บ้านกาหลง ต.กาหลง	ศรีสาคร	นราธิวาส	๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๖	พ.ศ. ๒๕๒๗	จัดหาพื้นที่อุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน
๓๓.	ฝายทดน้ำปริงยอ	บ้านปริงยอ ต.กาหลง	ศรีสาคร	นราธิวาส	๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๖	พ.ศ. ๒๕๒๗	จัดหาพื้นที่อุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน

ลำดับ	โครงการ	ผู้ตั้ง			มีพระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่ประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๓๔.	นิคมสร้างตนเองศรีสาคร	* หมู่ที่ ๑ ต.กาหลง / บ้านคลองน้ำ ใส หมู่ที่ ๑	ศรีสาคร และ รือเสาะ	นราธิวาส	๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๗	พ.ศ. ๒๕๒๗	ปรับปรุงพื้นที่ซึ่งนับได้ให้ สามารถทำนาได้	- กรมพัฒนาสังคมและ สวัสดิการ - สำนักงาน กปร - ศอ.บต - จังหวัดนราธิวาส
๓๕.	นาข้าวขั้นบันได นิคมสร้างตนเองสุคิริน	บ้านยาเต๊ะ หมู่ที่ ๒ ต.มาโม่ง	สุคิริน	นราธิวาส	๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๗	พ.ศ. ๒๕๒๗	ปรับปรุงพื้นที่ซึ่งนับได้ให้ สามารถทำนาได้	- กรมพัฒนาสังคมและ สวัสดิการ - สำนักงาน กปร - ศอ.บต - จังหวัดนราธิวาส
๓๖.	โรงสีข้าวฟักทอง	หมู่ที่ ๑ ต.เกาะสะทอน	ตากใบ	นราธิวาส	พ.ศ. ๒๕๒๕	พ.ศ. ๒๕๒๕	ให้บริการสีข้าวแก่ราษฎร ในพื้นที่ในราคาถูก	คณะกรรมการระดับจังหวัด (มีสำนักงานสหกรณ์จังหวัด นราธิวาสเป็นผู้จัดการด้านการ บริหารโรงสี)
๓๗.	ฝ่ายร.ชุมชนสหพัฒนา	บ้านลาแป ต.บองอ	ระแงะ	นราธิวาส	๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๗	พ.ศ. ๒๕๒๕	จัดหาน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน
๓๘.	ฝ่ายคลองน้ำใส ๒	บ้านตะบิงดู โต๊ะ ต.โคกสะตอ	รือเสาะ	นราธิวาส	๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๗	พ.ศ. ๒๕๒๕	จัดหาน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน
๓๙.	ปาล์	บ้านปาล์ ต.มาโม่ง	สุคิริน	นราธิวาส	๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๗	พ.ศ. ๒๕๒๕	จัดหาน้ำเพื่อการเกษตร	กรมชลประทาน
๔๐.	ฝ่ายทดน้ำร่มเกล้า	บ้านนากอ ต.จอบะ	เย็งอ	นราธิวาส	๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๕	พ.ศ. ๒๕๒๙	จัดหาน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน
๔๑.	ฝ่ายคลองแบแบ	บ้านแบแบ ต.บองอ	ระแงะ	นราธิวาส	๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๕	พ.ศ. ๒๕๒๙	จัดหาน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน
๔๒.	ฝ่ายทดน้ำบ้านดูยิ	บ้านดูยิ ต.ลาโละ	รือเสาะ	นราธิวาส	๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๕	พ.ศ. ๒๕๒๙	จัดหาน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน
๔๓.	ฝ่ายไอร์ยาเต๊ะ	บ้านไอร์ยาเต๊ะ ต.มาโม่ง	สุคิริน	นราธิวาส	๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๕	พ.ศ. ๒๕๒๙	จัดหาน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			มีพระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่รับประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๔๔.	ป่าเต็งรัง	บ้านป่าโจ ต.บาเจาะ	บาเจาะ	นราธิวาส	๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๘	พ.ศ. ๒๕๓๐	จัดหาพื้นที่อุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน
๔๕.	อ่างเก็บน้ำคลองโต๊ะแต	บ้านนากอ ต.จวบะ	ยี่งอ	นราธิวาส	๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๙	พ.ศ. ๒๕๓๐	จัดหาพื้นที่อุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน
๔๖.	ฝายบาโงโบ	บ้านบาโงโบ ต.บองอ	ระแงะ	นราธิวาส	๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๙	พ.ศ. ๒๕๓๐	จัดหาพื้นที่อุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน
๔๗.	อ่างเก็บน้ำสาละ	บ้านบาโงโบ ต.บองอ	ระแงะ	นราธิวาส	๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๙	พ.ศ. ๒๕๓๐	๒๒ กันยายน ๒๕๒๙	กรมชลประทาน
๔๘.	ท่อระบายน้ำกุดง ๒	บ้านสาละ ต.บองอ	ระแงะ	นราธิวาส	๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๙	พ.ศ. ๒๕๓๐	จัดหาพื้นที่เพื่อการเกษตร	กรมชลประทาน
๔๙.	อ่างยะดุดง ๒	บ้านยะดุดง ต.กาเยาะมาตี	บาเจาะ	นราธิวาส	๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๐	พ.ศ. ๒๕๓๑	จัดหาพื้นที่อุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน
๕๐.	ฝายตามง	บ้านตามง ต.เจ็ทรี	ศรีสาคร	นราธิวาส	๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๘	พ.ศ. ๒๕๓๑	จัดหาพื้นที่อุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน
๕๑.	ฝายไอร์ปากอ	บ้านลาเวง ต.เจ็ทรี	ศรีสาคร	นราธิวาส	๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๘	พ.ศ. ๒๕๓๑	จัดหาพื้นที่อุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน
๕๒.	ฝายโคกกามา	บ้านโคกกามา ต.สุโงปาดิ	สุโงปาดิ	นราธิวาส	๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๑	พ.ศ. ๒๕๓๑	จัดหาพื้นที่อุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน
๕๓.	ฝายกาเยาะมาตี	บ้านยะดุดง ต.กาเยาะมาตี	บาเจาะ	นราธิวาส	๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๐	พ.ศ. ๒๕๓๒	จัดหาพื้นที่อุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน
๕๔.	ปรับปรุง อ่างเก็บน้ำโคกยาง	บ้านควน ต.สุโงปาดิ	สุโงปาดิ	นราธิวาส	๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๓	พ.ศ. ๒๕๓๓	จัดหาพื้นที่อุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน
๕๕.	ท่อระบายน้ำ คลองไอร์ลิอมาะ	บ้านตันไม้สูง ต.ปะลุรู	สุโงปาดิ	นราธิวาส	๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๑	พ.ศ. ๒๕๓๓	จัดหาพื้นที่เพื่อการเกษตร	กรมชลประทาน
๕๖.	ฝายบ้านทุ่งคา	บ้านทุ่งคา ต.สุโงปาดิ	สุโงปาดิ	นราธิวาส	๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๑	พ.ศ. ๒๕๓๓	จัดหาพื้นที่อุปโภคบริโภค และการเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๕๗.	ชุดสระเก็บน้ำเพื่อการ เลี้ยงปลาและระบบส่งน้ำ	บ้านใหญ่ ต.สุโงปาดิ	สุโงปาดิ	นราธิวาส	๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๓	พ.ศ. ๒๕๓๓	จัดหาพื้นที่มีสนุนการ เลี้ยงปลา	กรมชลประทาน

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			มีพระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่ประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๕๘.	ฝ่ายใต้ตั้ง ๒	บ้านใต้ตั้ง ต.ใต้ตั้ง	สุโขทัย	นราธิวาส	๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๓	พ.ศ. ๒๕๓๔	จัดหาน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๕๙.	ฝ่ายคลองบาลา	บ้านบาลา	แว้ง	นราธิวาส	๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๕	พ.ศ. ๒๕๓๗	จัดหาน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค และการเกษตร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๖๐.	ฝ่ายคลองน้ำใส ๑	บ้านดงบัง ใต้ หมู่ที่ ๑ ต.โคกสะดอ	ศรีสะเกษ	นราธิวาส	๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๗	พ.ศ. ๒๕๓๙	จัดหาน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๖๑.	ฝ่ายบ้านดงสูง	บ้านดงสูง หมู่ที่ ๑ ต.สุโขทัย	สุโขทัย	นราธิวาส	๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ (แต่เดิม ปัญหาการขาด น้ำดื่ม) พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชทานเมื่อ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๘	พ.ศ. ๒๕๓๙	จัดหาน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๖๒.	ฝ่ายบ้านไถ่	บ้านไถ่ หมู่ที่ ๑ ต.สุโขทัย	สุโขทัย	นราธิวาส	๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ (แต่เดิม ปัญหาการขาด น้ำดื่ม) พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชทานเมื่อ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๘	พ.ศ. ๒๕๓๙	จัดหาน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			มีพระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่รับประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๖๓.	ฝ่ายทดน้ำ บ้านบาลูกาสนอก	บ้านบาลูกา สนอ หมู่ที่ ๔ ต.ตะปอเยาะ	ยี่งอ	นราธิวาส	๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๖	พ.ศ. ๒๕๓๐	จัดหาพื้นที่เพื่ออุปโภคบริโภค	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๖๔.	ฝ่ายทดน้ำปะอ	บ้านปะอ หมู่ที่ ๕ ต.บาตง	รือเสาะ	นราธิวาส	๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๒	พ.ศ. ๒๕๓๑	จัดหาพื้นที่เพื่ออุปโภคบริโภค และการเกษตรพื้นที่เกษตร ในหมู่บ้านปะอ	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๖๕.	ฝ่ายทดน้ำบ้านแวง - ปรับปรุงระบบส่งน้ำ พ.ศ. ๒๕๕๐	บ้านนาดา หมู่ที่ ๓ ต.รือเสาะ	รือเสาะ	นราธิวาส	๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๑	พ.ศ. ๒๕๔๒	จัดหาพื้นที่เพื่ออุปโภคบริโภค	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๖๖.	ฝ่ายพบบ่อเราะ	บ้านพบบ่อ เราะ หมู่ที่ ๔ ต.บ่อเราะ	ยี่งอ	นราธิวาส	๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๔	พ.ศ. ๒๕๔๖	ก่อสร้างฝายทดแทนของ เดิมที่ชำรุด	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๖๗.	จัดหาไม้ไผ่ราษฎร หมู่ที่ ๔ และหมู่ที่ ๕ ต.เจาะบ่อ อ.ยี่งอ จ.นราธิวาส	บ้านพบบ่อ เราะ หมู่ที่ ๔ ต.เจาะบ่อ	ยี่งอ	นราธิวาส	๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๑	พ.ศ. ๒๕๕๒	จัดหาพื้นที่เพื่อการอุปโภค บริโภค	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๖๘.	ฝ่ายคลองบ่อแฉว	บ้านกูย หมู่ที่ ๔ ต.ลาโง๊ะ	รือเสาะ	นราธิวาส		พ.ศ. ๒๕๕๒	แก้ไขปัญหาการเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๖๙.	ส่งน้ำบำรุงรักษาลุ่มน้ำ โก-ลก (หมู่โนะ)	หมู่โนะ, เกาะสะทอน, ไทรเช็ด, พร่อน, ปาเสมัส, นาค	หมู่โนะ, สะทง โกลก, ตากใบ	นราธิวาส	๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๗ - ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๖		แก้ไขปัญหาน้ำท่วม ป้องกันน้ำเค็ม ควบคุมเก็บ กักน้ำ แยกระบบน้ำจัด ออกจากน้ำบริเวณ จัดหา น้ำเพื่อการเกษตร ปรับปรุง คุณภาพดินและน้ำเปรี้ยว	
๗๐.	ทุ่งลิปะสะเง	ปะสะเง ลิปะสะเง	หนองจิก	ปัตตานี	-	พ.ศ. ๒๕๒๒	ส่งเสริมการค้าแรงงานของ สหกรณ์ในพื้นที่	กรมส่งเสริมสหกรณ์ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๗๑.	พัฒนาพื้นที่ทุ่งแถม	น้ำบ่อ	ปะนาเระ	ปัตตานี	๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๕	พ.ศ. ๒๕๓๖	งานระบายน้ำและระบบ ส่งน้ำ	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			มีพระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่รับประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๓๒.	พัฒนาพื้นที่พหุแสง พัฒนาพื้นที่พหุแสง	ปะเสยะวอ, บางเก่า, พ้อมิ่ง, น้ำบ่อ,	สายบุรี, ปะนาเระ	ปัตตานี	๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๕	พ.ศ. ๒๕๓๖	พัฒนาพื้นที่พหุแสง	- ดำเนินงานจัดการ เกษตรและสหกรณ์ - กรมชลประทาน - กรมพัฒนาที่ดิน - กรมส่งเสริมการเกษตร - กรมส่งเสริมสหกรณ์ - กรมการข้าว - กรมประมง - กรมวิชาการเกษตร - กรมปศุสัตว์ - กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๓๓.	ขยายผลพัฒนาพื้นที่ พหุแสง	ปะเสยะวอ, บางเก่า, พ้อมิ่ง, น้ำบ่อ	สายบุรี, ปะนาเระ	ปัตตานี	๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๕	พ.ศ. ๒๕๓๖	ขยายผลพัฒนาพื้นที่ พหุแสง	กรมส่งเสริมการเกษตร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๓๔.	พัฒนาอาชีพการเกษตร พื้นที่พหุแสง	ปะเสยะวอ, บางเก่า, พ้อมิ่ง, น้ำบ่อ,	สายบุรี, ปะนาเระ	ปัตตานี	๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๕	พ.ศ. ๒๕๔๗	พัฒนาอาชีพการเกษตร	- ดำเนินงานจัดการ เกษตรและสหกรณ์ - กรมพัฒนาที่ดิน - กรมส่งเสริมการเกษตร - กรมปศุสัตว์ - ดำเนินงานเศรษฐกิจ การเกษตร
๓๕.	พัฒนาพื้นที่พหุแสง	ปะเสยะวอ, บางเก่า, พ้อมิ่ง, น้ำบ่อ	สายบุรี, ปะนาเระ	ปัตตานี	๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๕	พ.ศ. ๒๕๕๑	ส่งเสริมการค้าแรงงานของ สหกรณ์ในพื้นที่	กรมส่งเสริมสหกรณ์ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๓๖.	พัฒนากลุ่มบึงบอง	บ้านดาราและ อ.บันนังสตา	เมือง	ยะลา	๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๑	พ.ศ. ๒๕๕๒	ชุดสระเก็บน้ำสำหรับ ช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูก และอุปโภคบริโภค	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			มีพระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่ประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๗๙.	อ่างเก็บน้ำคลองพวน	คลองพวน	นาหวี	สงขลา	-	พ.ศ. ๒๕๔๙	ส่งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค / การปลูกพืชสวน / บรรเทาปริมาณน้ำหลากที่ ทำความเสียหายแก่พื้นที่ เพาะปลูก / ราษฎร ๔๗๔ ครัวเรือน ๑,๘๕๔ คน พื้นที่ เกษตร ๑,๐๐๐ ไร่	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๘๐.	ก่อสร้างโรงเรียน ราชประชานุเคราะห์ ๔๓	ต.ฉาง	นาหวี	สงขลา	-	พ.ศ. ๒๕๔๙	เพื่อรองรับเด็กที่ได้รับ ผลกระทบจากเหตุการณ์ ความไม่สงบ ๕ จังหวัด ชายแดนภาคใต้	มูลนิธิราชประชานุเคราะห์และ กระทรวงศึกษาธิการ
๘๑.	อ่างเก็บน้ำยูโด	บ้านยูโด ต.คูหา	สะบ้าย้อย	สงขลา	-	พ.ศ. ๒๕๔๙	- ส่งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค - การเกษตรและเป็นแหล่ง น้ำต้นทุนสำหรับระบบ ประปาหมู่บ้าน / ราษฎร รับประโยชน์ ๗๐ ครัวเรือน ๔๙๐ คน - พื้นที่การเกษตร ๑๒๐ ไร่	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๘๒.	ฝายทดน้ำอ่างคลองแตก	บ้านโคกเกาะ ต.ทับช้าง	นาหวี	สงขลา	พ.ศ. ๒๕๔๘	พ.ศ. ๒๕๕๐	ส่งน้ำช่วยเหลือพื้นที่ การเกษตรและอุปโภค บริโภค / ราษฎรผู้รับ ประโยชน์ ๖๘๑ ครัวเรือน ๓,๐๐๐ คน พื้นที่เกษตร ๑๐๐ ไร่	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในรัชทศายแดนภาคใต้

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			พระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่ประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๑.	ศิลปชีพเสานัก	หมู่ที่ ๓, ๕ ต.กะลุวอ	เมือง	นราธิวาส	-	พ.ศ. ๒๕๒๖	คัดเลือกราษฎรที่ยากจน ไม่มีที่อยู่อาศัยเข้าเป็น สมาชิกโครงการศิลปชีพ พร้อมกันทำหน้าที่ดูแล สัตว์ป่าและป่าไม้บริเวณ เสานัก	- สำนักงานเหล่ากาชาดจังหวัด นราธิวาส - ป่าไม้จังหวัดนราธิวาส - อำเภอเมืองนราธิวาส - กองพันทหารพัฒนาที่ ๔
๒.	ปรับปรุงพันธุ์แพนเมือง	วิทยาลัย เกษตรและเทคโนโลยี นราธิวาส	-	นราธิวาส	-	พ.ศ. ๒๕๒๖	วิจัยปรับปรุงพันธุ์และ ส่งเสริมการเลี้ยงให้แก่ เกษตรกร	วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี นราธิวาส
๓.	จัดหาวัสดุสนับสนุน หมู่บ้านศิลปชีพ นิคมฯ สุคิริน (บ้านเล็กในป่าใหญ่)	หมู่ ๙ ต.ภูเขาทอง	สุคิริน	นราธิวาส	๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๗	พ.ศ. ๒๕๓๗	จัดหาวัสดุสนับสนุนกิจกรรม ของโครงการศิลปชีพ	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๔.	ฝายสาयบ	บ้านสาयบ หมู่ ๓ ต.กาหลง	ศรีสาคร	นราธิวาส	๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๗	พ.ศ. ๒๕๓๘	จัดหาเพื่ออุปโภคบริโภค	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๕.	ฝายลำธารทอง	บ้านโต๊ะมะ หมู่ ๒ ต.ภูเขาทอง	สุคิริน	นราธิวาส	๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๗	พ.ศ. ๒๕๓๘	จัดหาเพื่ออุปโภคบริโภค	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๖.	บ้านเล็กในป่าใหญ่	พื้นที่สงวนเพื่อ กิจกรรมนิคมฯ บ้านไอน์ป่าโจ หมู่ที่ ๑ ต.ภูเขาทอง	สุคิริน	นราธิวาส	๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๗	พ.ศ. ๒๕๓๘	จัดราษฎรยากจนเข้าอาศัย ในพื้นที่นิคม สงเสริม อาชีพเกษตร ศิลปชีพ และอนุรักษ์ผืนป่าต้นน้ำ ในลักษณะคนอยู่ร่วมกับ ป่าอย่างเกื้อกูลยั่งยืน.	คณะทํางาน (จำนวน ๑๗ หน่วยงานซึ่งมีนิคมฯ เป็น เลขานุการ)
๗.	พัฒนาการเกษตร หมู่บ้านศิลปชีพ นิคมสร้างตนเองสุคิริน	บ้านไอร์ป่าโจ หมู่ที่ ๑ ต.ภูเขาทอง	สุคิริน	นราธิวาส	๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๗	พ.ศ. ๒๕๓๙	จัดที่ดินทำกินและส่งเสริม อาชีพด้านการเกษตร	กรมวิชาการเกษตร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			พระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่ประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๘.	ระบบระบายน้ำ หนองบัวบก	บ้านบาง หมู่ที่ ๒ ต.เรือเสาะ	เรือเสาะ	นราธิวาส	๗ และ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๗	พ.ศ. ๒๕๓๙	จัดหาและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมพื้นที่การเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๙.	ธนาคารข้าว	บ้านไถกา หมู่ที่ ๔ ต.ภูเขาทอง	สุคิริน	นราธิวาส	พ.ศ. ๒๕๔๑	ธนาคารข้าว บ้านไถกาเปาะ (พ.ศ. ๒๕๔๑)	ให้บริการยืมข้าวแกσμαชิก	-
๑๐.	จัดหาน้ำให้ มัสยิดเขาตันหยง	บ้านเขา ตันหยง หมู่ที่ ๔ ต.กะลุวอเหนือ	เมือง	นราธิวาส	๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๒	พ.ศ. ๒๕๔๒	จัดหาน้ำอุปโภคบริโภค และประกอบศาสนกิจ	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๑๑.	ส่งเสริมการปลูกบอนสี	ฟาร์ม ตัวอย่าง บ้านรอตันบาตู ต.กะลุวอ	เมือง	นราธิวาส	-	พ.ศ. ๒๕๔๒	จัดแปลงสาธิต การปลูกบอนสี และอบรม การปลูกบอนสี	ไม่ระบุ
๑๒.	อ่างเก็บน้ำเพื่อการ ประมงหมู่บ้านติลปาตีฟ นิคมฯ สุคิริน	หมู่ที่ ๑ ต.ภูเขาทอง	สุคิริน	นราธิวาส	๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๙	พ.ศ. ๒๕๔๒	จัดหาน้ำเพื่อเป็นแหล่ง ประมงหมู่บ้าน	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๑๓.	ธนาคารข้าว	บ้านติลลันท์ หมู่ที่ ๒ ต.สุคิริน	สุคิริน	นราธิวาส	พ.ศ. ๒๕๔๑	ธนาคารข้าว บ้านติลลันท์ (พ.ศ. ๒๕๔๒)	ให้บริการยืมข้าวแกσμαชิก	-
๑๔.	กำจัดศัตรูพืชในนาข้าว (แมลงห่อ)	บ้านใหม่ ต.พร่อน	ตากใบ	นราธิวาส	-	พ.ศ. ๒๕๔๓	ควบคุมการระบาดของ แมลงศัตรูข้าว	ไม่ระบุ
๑๕.	ขุดลอกบึงกระพุง	บ้านกระพุง หมู่ที่ ๓ ต.สุโงะสาวอ	บาเจาะ	นราธิวาส	๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๒	พ.ศ. ๒๕๔๓	ขุดลอกบึงเพื่อการประมง	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๑๖.	จัดหาน้ำให้ ฟาร์มตัวอย่าง ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โคกบาซาปือชา	หมู่ที่ ๕ บ้านจาเราะ สโตร์ ต.กะลุวอเหนือ	เมือง	นราธิวาส	-	พ.ศ. ๒๕๔๓	จัดหาน้ำเพื่อสนับสนุน กิจกรรมฟาร์มตัวอย่าง	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			พระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่ประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๑๗.	ฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านโคกปากบือฮาก	หมู่ที่ ๕ ต.กะลุวอ	เมือง	นราธิวาส	-	พ.ศ. ๒๕๔๓	จัดตั้งฟาร์มตัวอย่างเพื่อเป็นแหล่งจ้างงานและแหล่งผลิตอาหาร	- สำนักวิชาการ - สำนักช่าง - จังหวัดนราธิวาส
๑๘.	ฝ่ายทดน้ำไอร์ดาฮง ๒	บ้านดาฮง หมู่ที่ ๔ ต.เชิงคีรี	ศรีสาคร	นราธิวาส	๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๒	พ.ศ. ๒๕๔๓	จัดหาอุปกรณ์บริโภคและการเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๑๙.	ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจังหวัดปัตตานีและจังหวัดนราธิวาส	ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่ง นราธิวาส ต.ศาลาใหม่	ตากใบ	นราธิวาส	พ.ศ. ๒๕๔๔	พ.ศ. ๒๕๔๔	ฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำโดยเฉพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและปล่อยสู่ทะเล อบรมราษฎรให้มีความรู้ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ	ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งนราธิวาส
๒๐.	ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล	-	เมือง, ตากใบ	นราธิวาส	พ.ศ. ๒๕๔๔	พ.ศ. ๒๕๔๔	จัดสร้างแหล่งที่อยู่อาศัยให้แก่วิถีชีวิตโดยใช้วัสดุต่าง ๆ เช่น วัสดุไฟฟ้า ท่อ แ่งคอนกรีต ทรายเม็ดเก่า	ไม่ระบุ

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			พระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่ประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๒๑.	ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ (โคเนื้อลูกผสมเพศเมีย)	- หมู่บ้านรอบ ศูนย์ศึกษา การพัฒนา พิกุลทองฯ ต.กะดวก - หมู่บ้าน ปศุสัตว์- เกษตรหมู่โนะ ต.โสมเชิด - หมู่บ้านรอบ ศูนย์อยู่ - หมู่บ้านแปล ต.กะดวก เหนือ - หมู่บ้านโคก ยาง - หมู่บ้านโคก ไผ่ ๑, ๒ - หมู่บ้านโคก โน - หมู่บ้านวัด ใหม่ - หมู่บ้านทุ่งนา หวาน - หมู่บ้านโคก บ้าน ต.พร่อน - หมู่บ้าน โพธิ์ทอง ต.กะ ดวกเหนือ - หมู่บ้านยาปี ต.กะดวก	- เมือง - ตากใบ	นราธิวาส	พ.ศ. ๒๕๓๙	พ.ศ. ๒๕๔๔	ส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อเพื่อ เป็นอาชีพหลัก	กรมปศุสัตว์ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			พระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่ประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๒๒.	จัดหาน้ำช่วยเหลือราษฎรบ้านคลองแระ	บ้านคลองแระ หมู่ที่ ๓, ๕ ต.บาละใต้	บาละ	นราธิวาส	๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๒	พ.ศ. ๒๕๔๔	จัดหาน้ำเพื่อแก้ไขปัญหา น้ำเปรี้ยว ดินเปรี้ยว	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๒๓.	ฝายคลองปากโจ๊ะตะดาโ๊ะ	หมู่ที่ ๙ ต.สามัคคี	รือเสาะ	นราธิวาส	๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๒	พ.ศ. ๒๕๔๔	จัดหาน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๒๔.	ฝายทดน้ำบ้านธรรมเจริญ	บ้านธรรมเจริญ หมู่ที่ ๖ ต.โคกสะตอ	รือเสาะ	นราธิวาส	๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔	พ.ศ. ๒๕๔๕	ส่งน้ำให้ราษฎร รร. บ้านธรรมเจริญ	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๒๕.	จัดหาน้ำช่วยเหลือราษฎรบ้านไอร์สะเกาะ	บ้านไอร์สะเกาะ หมู่ที่ ๔ ต.โคกสะตอ	รือเสาะ	นราธิวาส	๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔	พ.ศ. ๒๕๔๕	ส่งน้ำให้ราษฎรเพื่ออุปโภคบริโภค	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๒๖.	จัดหาน้ำช่วยเหลือราษฎรไอร์ปาโจ	บ้านไอร์ปาโจ หมู่ที่ ๘ บ้านบางโง ต.ลาโล๊ะ	รือเสาะ	นราธิวาส	๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๑	พ.ศ. ๒๕๔๕	ส่งน้ำให้พื้นที่เกษตรและอุปโภคบริโภค	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๒๗.	จัดหาน้ำให้หมู่บ้านติลปาทิพ นิคมสุคริน (บ้านเล็กในป่าใหญ่) ระยะที่ ๒	หมู่ที่ ๑ ต.ภูเขาทอง	สุคริน	นราธิวาส	๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ และนิคมฯ ได้ขอความอนุเคราะห์ระบบส่งน้ำ พ.ศ. ๒๕๔๔	พ.ศ. ๒๕๔๕	เก็บกักน้ำให้ราษฎรในโครงการติลปาทิพ	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๒๘.	ฝายกาแดง	บ้านกาแดง หมู่ที่ ๖ ต.กาลีซา	ระแงะ	นราธิวาส	๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๕	พ.ศ. ๒๕๔๖	ส่งน้ำให้พื้นที่การเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๒๙.	ฟาร์มตัวอย่างในสมเด็จพระนางเจ้าฯ บำรุงราษฎร์	บ้านบาลุากา ปัส หมู่ที่ ๑ ต.เอราวัณ	แว้ง	นราธิวาส	-	พ.ศ. ๒๕๔๖	จัดตั้งฟาร์มตัวอย่างเพื่อเป็นแหล่งจ้างงานและแหล่งผลิตอาหาร	- สำนักวิชาเทคโนโลยีการ - สำนักพระราชวัง - จังหวัดนราธิวาส

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			พระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่รับประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๓๐.	จัดหาน้ำช่วยเหลือราษฎร บ้านดินอ	บ้านดินอ หมู่ที่ ๒ ต.ศรีสาคร	ศรีสาคร	นราธิวาส	๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๗	พ.ศ. ๒๕๔๖	จัดหาน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภคและการเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๓๑.	จัดหาน้ำช่วยเหลือราษฎร บ้านเอรีจือเราะ	หมู่ที่ ๕ ต.มาโมง	สุคิริน	นราธิวาส	๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๕	พ.ศ. ๒๕๔๖	จัดหาน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร ราษฎร	กรมชลประทาน
๓๒.	ลาดยางถนน บนคันกันน้ำ บ้านศรีพังงา-ประตู่ระบาย น้ำปลายคลองมูนิ๊ะ	หมู่ที่ ๓ ต.เกาะสะท้อน	ตากใบ	นราธิวาส	๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๖	พ.ศ. ๒๕๔๗	เพื่อเป็นเส้นทางคมนาคม เชื่อมต่อ ต.เกาะสะท้อน และ ต.โสมะฮ์	ไม่ระบุ
๓๓.	จัดหาน้ำให้ราษฎร บ้านตะเหลียง	บ้านตะเหลียง หมู่ที่ ๔ ต.เกาะสะท้อน	ตากใบ	นราธิวาส	๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๖	พ.ศ. ๒๕๔๗	จัดหาน้ำเพื่อการเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๓๔.	ระบบส่งน้ำบ้านปลักปลา และอาคารประกอบ	บ้านปลักปลา หมู่ ๕ ต.โสมะฮ์	ตากใบ	นราธิวาส	๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๖	พ.ศ. ๒๕๔๗	จัดหาน้ำเพื่อการปรับปรุง ดินและการเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๓๕.	จัดหาน้ำให้หมู่บ้าน เศรษฐกิจพอเพียงและ ฟาร์มตัวอย่าง บ้านรอตันบาตู	บ้านรอตันบา ตู หมู่ที่ ๗ ต.กะลุวอ	เมือง	นราธิวาส	-	พ.ศ. ๒๕๔๗	จัดตั้งหมู่บ้านเศรษฐกิจ พอเพียงและฟาร์มตัวอย่าง ให้แก่ผู้ประสบภัยจาก เหตุการณ์ความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๓๖.	หมู่บ้านเศรษฐกิจ พอเพียงบ้านรอตันบาตู	หมู่ที่ ๗ ต.กะลุวอ	เมือง	นราธิวาส	พ.ศ. ๒๕๔๗	พ.ศ. ๒๕๔๗	จัดทำดินว่างเปล่าและ จัดสรรให้แก่ครอบครัว ราษฎรผู้ประสบเคราะห์ กรรมจากเหตุการณ์ไม่สงบ ภาคใต้	-
๓๗.	หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และฟาร์มตัวอย่าง ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านรอตันบาตู	หมู่ที่ ๗ ต.กะลุวอ	เมือง	นราธิวาส	-	พ.ศ. ๒๕๔๗	จัดตั้งฟาร์มตัวอย่างเพื่อ เป็นแหล่งจ้างงานและ แหล่งผลิตอาหาร	ไม่ระบุ

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			พระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่ประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๓๘.	จัดหาน้ำช่วยเหลือราษฎร บ้านตอหลัง บ้านโคกตราด บ้านโคกเนียง	บ้านโคกตราด บ้านโคกเนียง หมู่ที่ ๓ ต.ต้นหยงลิมอ	ระแงะ	นราธิวาส	๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๗	พ.ศ. ๒๕๔๗	จัดหาน้ำเพื่อการเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๓๙.	เลี้ยงปลากดเหลืองใน กระชัง	หมู่ที่ ๓ ต.ต้นหยงลิมอ	ระแงะ	นราธิวาส	-	พ.ศ. ๒๕๔๗	จัดตั้งฟาร์มตัวอย่างเพื่อ เป็นแหล่งจ้างงานและ แหล่งผลิตอาหาร	ไม่ระบุ
๔๐.	ฟาร์มตัวอย่าง ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านสะแะ	หมู่ที่ ๑ ต.เรียง หมู่ที่ ๒ ต.ไต่เต้ง	รือเสาะ	นราธิวาส	-	พ.ศ. ๒๕๔๗	จัดตั้งฟาร์มตัวอย่างเพื่อ เป็นแหล่งจ้างงานและ แหล่งผลิตอาหาร	- สำนักวิชาสุขภาพ - สำนักพระราชวัง - จังหวัดนราธิวาส
๔๑.	ฟาร์มตัวอย่าง ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ บ้านโคกโก	บ้านโคกโก หมู่ที่ ๒ ต.ไต่เต้ง	สุไหงปาดี	นราธิวาส	-	พ.ศ. ๒๕๔๗	จัดตั้งฟาร์มตัวอย่างเพื่อ เป็นแหล่งจ้างงานและ แหล่งผลิตอาหาร	ไม่ระบุ
๔๒.	หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และฟาร์มตัวอย่าง ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านเจาะเกาะ	บ้านเจาะเกาะ หมู่ที่ ๑ ต.บุกิต	เจาะไอร้อง	นราธิวาส	-	พ.ศ. ๒๕๔๘	จัดตั้งฟาร์มตัวอย่างเพื่อ เป็นแหล่งจ้างงานและ แหล่งผลิตอาหาร	ไม่ระบุ
๔๓.	การจัดหาน้ำให้ฟาร์ม ตัวอย่าง ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านตอหลัง	บ้านตอหลัง ต.ต้นหยงลิมอ	ระแงะ	นราธิวาส	๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๗	พ.ศ. ๒๕๔๘	จัดหาน้ำสนับสนุน การประมง และกิจกรรม โครงการฟาร์มตัวอย่าง	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๔๔.	ฟาร์มตัวอย่าง ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านตอหลัง	หมู่ที่ ๓ ต.ต้นหยงลิมอ	ระแงะ	นราธิวาส	๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๗	พ.ศ. ๒๕๔๘	จัดตั้งฟาร์มตัวอย่างเพื่อ เป็นแหล่งจ้างงานและ แหล่งผลิตอาหาร	ไม่ระบุ

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			พระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่รับประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๔๕.	ฟาร์มตัวอย่าง ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านป่าไผ่	หมู่ที่ ๕ ต.ต้นหยงลิ้ม	ระแงะ	นราธิวาส	กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔	พ.ศ. ๒๕๔๔	จัดตั้งฟาร์มตัวอย่างเพื่อ เป็นแหล่งจ้างงานและ แหล่งผลิตอาหาร	ไม่ระบุ
๔๖.	การจัดหาน้ำให้ ฟาร์มตัวอย่าง ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านสะเนะ	หมู่ที่ ๑ บ้านสะเนะ ต.เรียง	รือเสาะ	นราธิวาส	๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๗	พ.ศ. ๒๕๔๔	จัดหาน้ำสนับสนุนกิจกรรม ในฟาร์มตัวอย่างและ ราษฎร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๔๗.	จัดหาน้ำให้ ฟาร์มตัวอย่าง ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านปาลูกกาปะ	บ้าน ปาลูกกาปะ ต.เอราวัณ	แว้ง	นราธิวาส	๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๗	พ.ศ. ๒๕๔๔	จัดหาน้ำสนับสนุนกิจกรรม ในฟาร์มตัวอย่าง	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๔๘.	ธนาคารข้าว	บ้านโต๊ะมะ หมู่ที่ ๓ ต.ภูเขาทอง	สุคิริน	นราธิวาส	พ.ศ. ๒๕๔๑	ธนาคารข้าว บ้านโต๊ะมะ (พ.ศ. ๒๕๔๔)	ให้บริการยืมข้าวแก่สมาชิก	
๔๙.	ฟาร์มตัวอย่าง ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านโคกโก	หมู่ที่ ๒ ต.โต๊ะเต็ง	สุไหงปาดี	นราธิวาส	หนังสือสำนัก ราชเลขาธิการที่ รล. ๐๐๑๐.๑ / ๓๑๕ ลงวันที่ ๑๓ ม.ค. ๒๕๔๔	พ.ศ. ๒๕๔๔	จัดหาน้ำสนับสนุนกิจกรรม ในฟาร์มตัวอย่าง	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๕๐.	ฟาร์มตัวอย่าง ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านโคกไร่ใหญ่	บ้านโคกสะตอ หมู่ที่ ๗ ต.สุไหงปาดี	สุไหงปาดี	นราธิวาส	-	พ.ศ. ๒๕๔๔	จัดพื้นที่สาธารณะ เพื่อดำเนินฟาร์มตัวอย่าง	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๕๑.	พระสงฆ์ผู้นำชุมชนภัยได้	วัดในจังหวัด นราธิวาส	-	นราธิวาส	-	พ.ศ. ๒๕๔๔	นิมนต์พระสงฆ์มาจำ พรรษาใน ๓ จังหวัด ชายแดนภาคใต้เพื่อเป็น พี่พี่ทางใจและปฏิบัติ ศาสนกิจ	-

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			พระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่ประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๕๒.	ส่งเสริมการผลิตใหม่ไทย	-	-	นราธิวาส	สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๔	พ.ศ. ๒๕๔๔	สนับสนุนและส่งเสริม อาชีพปลูกหม่อนเลี้ยง ไหมในเขตภาคใต้ตอนล่าง	ไม่ระบุ
๕๓.	ฟาร์มตัวอย่าง (คลองหอยโข่ง)	บ้านเหนือ ต.คลองหอย โข่ง	คลองหอย โข่ง	นราธิวาส	-	พ.ศ. ๒๕๔๙	เป็นแหล่งอาหารและจ้าง แรงงานในท้องถิ่นให้มี รายได้และนำความรู้จาก ฟาร์มไปประกอบอาชีพ	- กรมปศุสัตว์ - กรมพัฒนาที่ดิน - กรมชลประทาน (กิจกรรมจัดหาน้ำ)
๕๔.	ฝ่ายทดน้ำกุยริ้วปะ	บ้านกุยริ้วปะ ต.เจดิม	ระแงะ	นราธิวาส	๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๗	พ.ศ. ๒๕๔๙	จัดหาเพื่อการเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๕๕.	ปรับปรุง หนองน้ำบ้านลูกเขา	บ้านลูกเขา หมู่ที่ ๒ ต.ตันหยงลิมอ	ระแงะ	นราธิวาส	๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔	พ.ศ. ๒๕๔๙	จัดหาเพื่อการเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๕๖.	ซ่อมแซมโครงการ ฝ่ายทดน้ำบ้านภาะน๊ะ	บ้านภาะน๊ะ หมู่ที่ ๕ ต.กาลิซา	ระแงะ	นราธิวาส	๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕	พ.ศ. ๒๕๕๐	จัดหาเพื่อการเกษตร	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๕๗.	จัดหาทำให้ ฟาร์มตัวอย่าง ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านป่าไผ่ (ระยะที่ ๒)	บ้านป่าไผ่ หมู่ที่ ๕ ต.ตันหยงลิมอ	ระแงะ	นราธิวาส	๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔	พ.ศ. ๒๕๕๐	จัดหาเพื่อสนับสนุน กิจกรรมฟาร์มตัวอย่าง	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๕๘.	ทดลองเลี้ยงปลากระัง (เก่า)	หมู่ที่ ๕ บ้าน ปูลาจะมูดอ ต.ศาลาใหม่	ตากใบ	นราธิวาส	-	พ.ศ. ๒๕๕๒	ส่งเสริมการเลี้ยงปลาเก่า ให้แก่ราษฎรที่ยากจน เพื่อเพิ่มรายได้	ไม่ระบุ

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			พระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่รับประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๕๙.	ศิลปชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จังหวัดนราธิวาส - เสือกระจัด - ยานลิมา - เรือกอและจำลอง - ผลิตภัณฑ์ปาหนัน - ผลิตภัณฑ์โปลาน - เครื่องปั้นดินเผา (เซรามิก) - การปักผ้า - การทอผ้า	๘๙๖๔ หมู่บ้าน ๔๔ ต.	๑๑ อำเภอ	นราธิวาส	พ.ศ. ๒๕๑๖	-	ส่งเสริมกลุ่มอาชีพเพื่อเป็น รายได้เสริมโดยเน้นการ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	สำนักงานเหล่ากาชาดจังหวัด นราธิวาส (ว่าที่ร้อยโทดิฉกร ศิริวัลลภ) ๑๙๖.๘ กรมทหารราบที่ ๓ กองพลนาวิกโยธิน
๖๐.	ส่งเสริมพัฒนาอาชีพ ผู้เลี้ยงปลากะพง	ยางู	ยะหริ่ง	ปัตตานี	-	พ.ศ. ๒๕๔๔	ส่งเสริมการดำเนินงานของ สหกรณ์ในพื้นที่	กรมส่งเสริมสหกรณ์ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๖๑.	ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง ทะเลจังหวัดปัตตานีและ จังหวัดนราธิวาส	-	สายบุรี, ไม้แก่น	ปัตตานี	พ.ศ. ๒๕๔๔	พ.ศ. ๒๕๔๔	ช่วยเหลือแก่เกษตรกรใน เขตพื้นที่	กรมประมง (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๖๒.	พัฒนาพื้นที่บ้านแบริชา (บ้านกูแบริชา)	บ้านกูแบริชา / กอลำ	ยะรัง	ปัตตานี	๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔	พ.ศ. ๒๕๔๕ - พ.ศ. ๒๕๔๖	- ก่อสร้างศูนย์ พัฒนาเด็กเล็ก - ก่อสร้างศูนย์พัฒนา อาชีพ - ก่อสร้างลานกีฬา อเนกประสงค์ - ระบบจำหน่ายไฟฟ้า - ก่อสร้างถนนลาดยาง - ระบบระบายน้ำและ อาคารประกอบ	กรมการปกครอง (กระทรวงมหาดไทย)
๖๓.	ฟื้นฟูชายฝั่ง (การจัดซื้อที่ดิน)	ละเวง / ดอนทราย	ไม้แก่น	ปัตตานี	พ.ศ. ๒๕๔๖	พ.ศ. ๒๕๔๖	ก่อสร้างอาคารทำการ	กรมประมง (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			พระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่ประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๖๔.	ฟาร์มตัวอย่างฯ (ป่าตาเขียว)	ป่าตาเขียว / บ้านกลาง, ท่าข้าม	ปะนาเระ	ปัตตานี	พ.ศ. ๒๕๔๗	พ.ศ. ๒๕๔๘	ด้านการเกษตร	กรมพัฒนาที่ดิน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๖๕.	ฟาร์มตัวอย่างฯ (บ้านลูตง)	ลูตง / แม่ลาน	แม่ลาน	ปัตตานี	พ.ศ. ๒๕๔๘	พ.ศ. ๒๕๔๘	ด้านการเกษตร	กรมพัฒนาที่ดิน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๖๖.	ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง ทะเล (ก่อสร้างรั้ว)	ละเวง / ดอนทราย	ไม้แก่น	ปัตตานี	พ.ศ. ๒๕๔๖	พ.ศ. ๒๕๔๘	ก่อสร้างรั้วคอนกรีต รื้อลวดหนามในบริเวณ ที่ดินที่ซื้อเพิ่ม	กรมประมง (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๖๗.	ฟาร์มตัวอย่างฯ (บ้าน)	บ้าน (หน้า คอก) / บ้าน	สายบุรี	ปัตตานี	-	พ.ศ. ๒๕๔๘	ด้านการเกษตร	กรมพัฒนาที่ดิน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๖๘.	ฟาร์มตัวอย่างฯ (บางเขา)	ดอนนา / บางเขา	หนองจิก	ปัตตานี	พ.ศ. ๒๕๔๗	พ.ศ. ๒๕๔๘	ด้านการเกษตร	กรมพัฒนาที่ดิน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๖๙.	ฟื้นฟูชายฝั่ง (จัดสร้าง แหล่งอาศัยสัตว์ทะเล ด้วยรถยนต์ของ กรุงเทพมหานคร)	ตะโละกาโปร์, ปะเสยะวอ	ยะหริ่ง, สายบุรี	ปัตตานี	พ.ศ. ๒๕๔๘	พ.ศ. ๒๕๔๙	จัดสร้างแหล่งอาศัย สัตว์ทะเลด้วยรถยนต์ กรุงเทพมหานคร	กรมประมง (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๗๐.	ฟาร์มตัวอย่างฯ (บ้านเคียน)	บ้านเคียน / พอมิ่ง	ปะนาเระ	ปัตตานี	๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๐	พ.ศ. ๒๕๕๐	ด้านการเกษตร	กรมพัฒนาที่ดิน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๗๑.	จัดหาแหล่งอาศัย สัตว์ทะเลด้วยรถยนต์ของ กรุงเทพมหานคร	ปะเสยะวอ	สายบุรี	ปัตตานี	พ.ศ. ๒๕๕๐	พ.ศ. ๒๕๕๐	จัดหาแหล่งอาศัย สัตว์ทะเลด้วยรถยนต์	กรมประมง (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๗๒.	ฟาร์มตัวอย่างฯ (ยก)	คู / ยาบี่	หนองจิก	ปัตตานี	-	พ.ศ. ๒๕๕๐	ด้านการเกษตร	กรมพัฒนาที่ดิน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๗๓.	ฟาร์มตัวอย่างฯ (โคกหมัก)	โคกหมัก / ดาโต๊ะ	หนองจิก	ปัตตานี	พ.ศ. ๒๕๕๐	พ.ศ. ๒๕๕๐	ด้านการเกษตร	กรมพัฒนาที่ดิน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๗๔.	ฟาร์มตัวอย่างฯ (บ้านน้ำดำ)	น้ำดำ / ตะโละบูโย	หนองจิก	ปัตตานี	๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๗	๒๕๕๐	จัดทำฟาร์มการเกษตรผสม ผสานครบวงจร	สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดและสถานีพัฒนาที่ดิน

ลำดับ	โครงการ	ที่ตั้ง			พระราชดำริ	เริ่มดำเนินการ	ลักษณะโครงการ / พื้นที่ประโยชน์	หน่วยงานรับผิดชอบ
		บ้าน / ตำบล	อำเภอ	จังหวัด				
๓๕.	หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับข้าราชการครูจังหวัดชายแดนภาคใต้	บ้านน้ำดำ / ปุโลมปุโย	หนองจิก	ปัตตานี	พ.ศ. ๒๕๕๐	พ.ศ. ๒๕๕๑	ก่อสร้างอาคารโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น	สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดและสถานีพัฒนาที่ดิน
๓๖.	ฟาร์มตัวอย่างฯ (บ้านเคียน)	บ้านเคียน / พอมัง	ปะนาเระ	ปัตตานี	๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๐	พ.ศ. ๒๕๕๒	ก่อสร้างท่อระบายน้ำ	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๓๗.	ฟาร์มตัวอย่างฯ (ปายามัง)	ปายามัง	ยะหริ่ง	ปัตตานี	-	พ.ศ. ๒๕๕๒	ปลูกผักปลอดสารพิษ	สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดและสถานีพัฒนาที่ดิน
๓๘.	ฟาร์มตัวอย่างฯ (ตาสีอาเยร์)	สีปาย / ตาสีอาเยร์	ยะหริ่ง	ปัตตานี	-	พ.ศ. ๒๕๕๒	ด้านการเกษตร	กรมพัฒนาที่ดิน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๓๙.	ฟาร์มตัวอย่างฯ (วัดถัมภาวาส)	บางตะโล๊ะ / ประเสวยวอ	สายบุรี	ปัตตานี	-	พ.ศ. ๒๕๕๒	ด้านการเกษตร	สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดและสถานีพัฒนาที่ดิน
๔๐.	ฟาร์มตัวอย่างฯ (แป้น)	แป้น (หน้าคอก) / แป้น	สายบุรี	ปัตตานี	พ.ศ. ๒๕๔๘	พ.ศ. ๒๕๕๒	ก่อสร้างท่อระบายน้ำ	กรมชลประทาน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)
๔๑.	ฟาร์มตัวอย่างฯ (ธารโต)	จำปวน / ธารโต	ธารโต	ยะลา	-	พ.ศ. ๒๕๕๑	- จัดสร้างแปลงแก้วมังกร ทับทิมและดูแลรักษาแปลงทุเรียน - ส่งเสริมด้านอาชีพ - เลี้ยงปลาตะเพียนขาวในบ่อดิน - ปลูกพืชไร่ พืชผัก ในพื้นที่ ๑๒ ไร่	- กรมวิชาการเกษตร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์) - กรมพัฒนาที่ดิน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์) - กรมประมง (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์) - กรมส่งเสริมการเกษตร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

ดัชนีค้นคำ

ก

กัมมิตัง	๑๘
กฏมณฑีรบาล	๒๓, ๒๔
กฎหมายเกี่ยวกับการบริหารกิจการศาสนาอิสลาม	๑๓๘
กฎหมายว่าด้วยครอบครัวและมรดก	๕๐, ๙๔, ๑๓๘
กรมท่าขวา	๒๔, ๒๕, ๒๙, ๓๗, ๔๕, ๕๑, ๕๕, ๕๖, ๖๒, ๖๘, ๗๒, ๘๒
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ	๔๕, ๕๑
กระจุค	๑๙๒, ๒๐๙, ๒๑๑
กระทรวงศึกษาธิการ	๖๘, ๙๓, ๑๑๑, ๑๓๗, ๑๕๒, ๑๗๕
กรุงธนบุรี	๑๐, ๑๑, ๒๙, ๓๔, ๓๕, ๓๗, ๔๒
กรุงรัตนโกสินทร์	๒๒, ๔๒, ๔๕, ๕๑, ๗๘, ๘๒, ๘๗, ๘๘, ๑๒๓, ๑๒๘
กรุงศรีอยุธยา	๗, ๑๐, ๑๑, ๒๐, ๒๒, ๒๔, ๓๑, ๓๔, ๓๗, ๔๒, ๔๓, ๔๔, ๕๑, ๕๒, ๘๗, ๘๘, ๑๓๒, ๒๔๘
กรุงสุโขทัย	๘๗
กองทุนโปลิโอสงเคราะห์	๑๐๐
กองทุนภูมิพล	๑๐๑
กอแซ็ง สะอิ	๒๕๓
กอลีหัวหน้าคณะใหญ่	๖๒
กาญจนบุรี	๑๔, ๑๕
การตัดถนน	๖๙, ๗๐
การบำเพ็ญพระราชกุศล	๑๗๐
การเปลี่ยนแปลงการปกครอง	๗๑, ๗๒, ๗๕, ๗๖, ๗๙, ๘๗, ๙๐, ๑๕๐
การเผยแพร่ศาสนา	๘, ๘๘, ๑๔๐
การลอบวางระเบิด	๑๘๙, ๒๐๒
การสถาปนา	๘๗, ๒๐๖
การสาธารณสุขและสังคมสงเคราะห์	๑๗๘
การเสียดินแดน	๕๓
การอนุรักษ์หน้าดินด้วยหญ้าแฝก	๑๐๗
กุฎีขาว	๓๙
กุฎีเจริญพาศน์	๑๑, ๗๐, ๒๔๘, ๒๖๙
กุฎีเจ้าเซ็น	๑๑, ๓๐, ๓๑, ๓๗, ๔๑, ๔๙
กุฎีปลายนา	๑๑
กุฎีใหญ่	๒๘

ภูเข็ง ชาและแม
เกษม ใจจงรักภักดี

๒๓๗, ๒๖๙
๒๖๗

ข

ขอบขันทสี่มา
ชั้นที่
ชาเคิร์ แวเค็ง
ขุนราชาข่าน
เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา
เขาตันหยง
เข้ารีต
เชื่อนขุนด่านปราการชล จังหวัดนครนายก
เชื่อนแควน้อย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดพิษณุโลก
เชื่อนป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี
แขกคร้ว
แขกจาม
แขกเทศ
แขกสลุป
แขกสระบัน
แขกสุรัต
แขกใหญ่

๗, ๓๗, ๘๗
๑๖, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๑๓
๒๖๘
๒๓
๑๐๘, ๑๑๘, ๑๒๑, ๑๓๕
๒๒๒, ๒๒๓, ๒๒๔, ๒๒๕, ๒๓๔, ๓๔๙
๒๔, ๒๙, ๘๘
๑๐๗
๑๐๘
๑๐๗
๓๗, ๖๒
๘๑
๑๑, ๘๒
๔๕
๑๓
๑๒, ๔๕, ๔๗, ๒๖๔, ๒๖๖, ๒๖๘
๑๑, ๔๒

ค

คชาอามิน
ครองราชย์

คริสต์

คริสต์เตียน
คลองคูจาม
คลองนางหงษ์
คลองรังสิต

๖๕
๓๑, ๔๘, ๖๕, ๗๐, ๗๑, ๗๗, ๙๐, ๙๒,
๑๑๐, ๒๑๗
๙, ๑๐, ๑๔, ๒๘, ๒๙, ๓๑, ๔๗, ๔๘, ๗๐,
๘๘, ๙๐, ๙๒, ๑๒๓, ๑๒๘, ๒๐๑
๘๘, ๘๙
๑๐
๙
๑๐

คลองแสนแสบ	๙, ๑๐, ๑๖, ๓๙, ๖๒
ควง อภัยวงศ์	๗๓
คชชศสถาน	๑๗
คุชราต	๑๒
คุณพ่อคัต	๘๙
คุณพ่อปอล	๘๙
คุณพ่อยั่ว	๘๙
โครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินของสนม จังหวัดสกลนคร	๑๐๗
โครงการแก้มลิง	๑๐๗
โครงการแก่งดิน	๑๑๑, ๑๖๔
โครงการจักสานย่านลิเภา	๑๙๑
โครงการจัดพัฒนาที่ดินใหม่	๑๐๕
โครงการชลประทานมโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	๑๑๑, ๑๖๓, ๑๖๔
โครงการดอกไม้ประดิษฐ์	๑๙๐
โครงการทอดผ้าฝ้าย	๑๙๑
โครงการนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ จังหวัดนราธิวาส	๑๑๑
โครงการบรรเทาอุทกภัยหาดใหญ่อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสงขลา	๑๐๗
โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี	๑๐๘
โครงการปั้นตุ๊กตาไทยหรือตุ๊กตาชาววัง	๑๙๑
โครงการฝายทดน้ำบ้านหนองหอย	๑๐๕, ๑๐๖
โครงการพรุบาเจาะ-ไม้แก่น จังหวัดนราธิวาส	๑๑๑
โครงการพัฒนาที่ดินตามพระราชประสงค์หุบกะพง	๑๐๕
โครงการพัฒนาพื้นที่บ้านโคกอิฐ-โคกใน โครงการพัฒนาพื้นที่บ้านพุ่มแพ	๑๑๑
โครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา	๑๐๖, ๒๓๒
โครงการพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่ตามพระราชดำริ จังหวัดชุมพร	๑๐๗
โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำ จังหวัดสกลนคร	๑๐๗
โครงการพัฒนาลุ่มน้ำเข็ก (เขาค้อ) จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดพิษณุโลก	๑๐๖
โครงการพัฒนาลุ่มน้ำดอยตม จังหวัดเชียงใหม่	๑๐๗
โครงการพัฒนาลุ่มน้ำบางนรา	๑๐๖
โครงการฟาร์มตัวอย่าง	๑๗๘, ๑๙๖, ๑๙๗, ๒๐๒, ๒๐๓, ๒๐๕
โครงการฟาร์มส่วนพระองค์หาดทรายใหญ่	๑๐๕
โครงการฟื้นฟูสภาพป่าและพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรบนที่สูง จังหวัดเชียงราย	๑๐๖
โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	๑๐๙, ๑๔๘
โครงการส่งเสริมอาชีพ	๑๐๙, ๑๓๗, ๑๕๔, ๑๙๐
โครงการสนับสนุนการทอดผ้าไหม	๑๙๐
โครงการหลวงเพื่อแก้ปัญหาปลูกฝิ่น	๑๐๕
โครงการอาชีพกลุ่มสตรีหมู่บ้านหุบกะพง	๑๙๐

ง

งานการกุศลของสมาคมสตรีไทยมุสลิมแห่งประเทศไทย
งานจักสาน
งานเฉลิมพระชนมพรรษา
งานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
งานเมอลิตกลาง

งานเมอลิตกลางแห่งประเทศไทย

งานศิลปะพื้นบ้านไทยโบราณ
เงินเลี้ยงชีพแก่บุตรหลานญาติพระยาเมืองเดิม

๑๐๙, ๑๓๘
๑๙๒, ๑๙๔
๖๕
๖๒
๙๔, ๑๓๖, ๑๓๙, ๑๔๐, ๑๔๙, ๑๕๐, ๑๕๑,
๑๖๕, ๑๗๐, ๑๗๑, ๑๗๒, ๑๗๓, ๒๖๖
๙๔, ๑๔๙, ๑๕๐, ๑๕๑, ๑๖๕, ๑๗๐, ๑๗๒,
๑๗๓
๑๙๒
๑๑๔

จ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม
จุเหลี่ย
จุฬาราชมนตรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เจ๊ะซง มามะ
เจ๊ะซอ วาจิ
เจ๊ะคูริ๊ะ เต๊ะ
เจ๊ะอารี รอดันหยง
เจ้าจอมมารดาทรัพย์
เจ้าเซ็น

เจ้าพระยาจักรีแขก
เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม)

๗๓
๑๒, ๔๖
๙, ๒๒, ๒๔, ๒๙, ๓๐, ๓๑, ๓๖, ๓๗, ๔๓,
๔๘, ๔๙, ๕๒, ๕๕, ๖๑, ๖๕, ๖๖, ๗๘, ๗๙,
๘๑, ๙๓, ๙๔, ๙๕, ๑๑๓, ๑๑๔, ๑๒๓, ๑๒๘,
๑๓๕, ๑๓๘, ๑๓๙, ๑๔๐, ๑๕๐, ๑๗๒, ๒๐๑,
๒๑๘, ๒๑๙, ๒๔๘, ๒๗๐
๑, ๓, ๕๑, ๖๘, ๖๙, ๘๒, ๘๓, ๑๐๑, ๑๒๔,
๑๒๗, ๑๒๘, ๑๕๐, ๒๐๙, ๒๑๑, ๒๖๕
๒๓๘
๒๕๒
๒๓๙
๒๒๓
๒๒, ๓๖, ๔๘
๑๑, ๑๒, ๓๐, ๓๑, ๓๓, ๓๗, ๔๑, ๔๒, ๔๖,
๔๙, ๕๑, ๘๑, ๒๔๘
๓๕
๑๑๕

ฉ

ฉะเชิงเทรา
ฉะกอะหุมัด

๑๐, ๑๔, ๓๙, ๖๓, ๗๔, ๑๐๓
๒๒, ๓๖, ๕๑

ช

ชะระเซิน
ชิกซ์
ชินเกียง
ชิมองต์ลาตูแบร์
ชื้อที่ดิน

เซอร์คัสเซียน
ไซโรแอสเตอร์

๔๖
๘๑, ๙๐, ๙๒
๑๗
๗, ๑๓, ๑๖, ๒๓
๑๖, ๔๗, ๘๘, ๑๐๔, ๑๔๒, ๑๔๓, ๒๐๔,
๒๖๗
๔๖
๑๔

ค

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล
คาโตะยุติธรรม
คารุติโบห์รา
คิลก คิริวัลลภ
เคคคาน
เคื่อนรอมฏอน

๙๒, ๑๑๓
๙๔, ๑๓๘, ๑๗๔
๑๓
๒๒๑
๑๒
๙๕, ๑๑๓, ๑๗๔, ๒๐๗, ๒๑๒

ค

คณกุลัมมิเต็น
คณ อับดุล เราะห์มาน
ตราประจำอาณาจักรออตโตมัน
คว่น สุวรรณศาสน์

๓๙
๖๑
๗๑
๙๓, ๙๕, ๑๒๓, ๑๒๘, ๑๓๕, ๑๓๙, ๑๕๐,
๑๗๒, ๒๑๙, ๒๗๐

ตาก

๑๔, ๑๕, ๓๔, ๓๕, ๘๘, ๙๒, ๙๖, ๑๓๑,
๑๓๔, ๑๓๖, ๑๖๔, ๑๗๗, ๑๗๙, ๑๘๘,
๑๘๙, ๒๐๒

ตาดาร์

๑๗

ตามีละ สาละ

๒๕๕, ๒๖๙

ตำรวจตระเวนชายแดน

๑๐๒, ๑๘๖

ตึกขาว

๑๓, ๔๘, ๖๖

ตึกแดง

๑๒, ๔๗, ๖๒

ตุรกี

๑๑, ๑๗, ๒๐, ๒๓, ๔๖, ๕๗, ๗๒

โต๊ะกาฬ

๕๐, ๑๑๔

โต๊ะทอง

๓๕

โต๊ะนก

๓๕

โต๊ะฤทธิ์

๓๕

โต๊ะอิหม่าม

๔๗, ๖๒, ๖๓, ๖๕, ๗๓, ๗๖, ๗๙, ๙๕,
๑๗๘, ๒๐๐

ไตรภูมิภค

๙๗

ไตรภูมิพระร่วง

๙๗, ๑๒๔, ๑๒๘

ท

ทฤษฎีแนวใหม่

๑๐๔

ทาจิก

๑๗

ท่านผู้หญิงกฤษณ์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา

๑๘๔

ท่านผู้หญิงจรงจิตต์ ทีชะระ

๑๗๓, ๑๗๘, ๑๘๐, ๑๙๘, ๒๐๗, ๒๐๘, ๒๐๙

ท่านผู้หญิงนราวดี ชัยเจนีเยน

๑๘๙

ท่านผู้หญิงพรรณวดี จุฑารัตนกุล

๑๘๔

ท่านผู้หญิงมนรัตน์ บุณนาค

๑๙๔

ท่านผู้หญิงลดาวัลย์ สมนัทรู

๒๒๐

ท่านผู้หญิงสมร ภูมิณรงค์

๙๓, ๙๕, ๑๒๓, ๑๓๙, ๑๔๐, ๑๗๒, ๑๗๓,
๒๐๗, ๒๐๙, ๒๑๙

ท่านผู้หญิงสุประภาดา เกษมสันต์

๑๘๘

ฉ

ธรรมราชา
ธวัชชัย เหมรัตน์ตระกูล (มูหะหมัดอาลี)
ธีรพจน์ หะยีอาแว

๙๙, ๑๒๐, ๑๒๒, ๑๒๔, ๑๒๘
๒๔๐, ๒๖๙
๒๒๙

น

นครนายก
นนทบุรี
นโยบายการปกครองแบบสูตรสำเร็จ
นราธิวาส

๑๐, ๖๓, ๑๐๘
๑๐, ๒๒, ๓๖, ๓๙, ๕๘, ๖๒, ๗๔, ๙๒
๖๐
๙, ๙๒, ๙๔, ๑๐๖, ๑๐๘, ๑๑๑, ๑๑๔, ๑๒๑,
๑๓๑, ๑๓๘, ๑๔๐, ๑๖๔, ๑๗๐, ๑๗๔,
๑๗๖, ๑๗๗, ๑๗๘, ๑๘๑, ๑๘๒, ๑๘๓,
๑๘๕, ๑๘๘, ๑๘๙, ๑๙๒, ๑๙๓, ๑๙๔,
๑๙๕, ๑๙๖, ๑๙๗, ๑๙๘, ๑๙๙, ๒๐๑,
๒๐๒, ๒๐๓, ๒๐๔, ๒๐๕, ๒๐๗, ๒๐๙, ๒๑๐

นะปะซาง
นักโกดำ
นักโทษ
นายแพทย์ปริญญา สากิยลักษณ์
น้ำกุหลาบ
น้ำพระราชหฤทัย

๑๘
๔๕
๒๒, ๒๓, ๒๔
๑๘๕
๓๔
๔๘, ๕๓, ๑๗๘, ๑๘๐, ๑๙๓, ๑๙๖, ๑๙๗,
๒๐๑, ๒๐๓

นิกายซุฟีส์
นิกายมหายาน
นิกายสุณี่
นิกายฮานาฟีส์
เนติบัณฑิตสภา
แนวพระราชดำริ

๓๕
๘๙
๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๔, ๑๗, ๓๗, ๔๗, ๗๘
๑๒
๕๗
๙๐, ๑๐๖, ๑๒๔, ๑๒๕, ๑๕๖, ๑๖๐, ๑๖๔,
๑๗๐, ๑๘๐, ๑๙๑, ๑๙๖, ๑๙๗, ๒๐๖,
๒๑๓, ๒๕๔

บ

บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ
บรรทัดฐาน
บอมเบย์เบอร์มา
บัคเตรีย
บังคลาเทศ
บันเต็น
บาชาร์
บาทหลวงคณะเซนต์โดมินิก
บาทหลวงคณะเยซุइट
บาทหลวงตาแบร์ต
บ้านครัว
บ้านรอดันบาตู

บีดี บี
บุรียานี่
บุเหร่า
เบงกอล
เบญจศีล

๙๒, ๑๒๑
๔๑
๑๔
๑๔
๑๒, ๑๔
๑๕
๑๘, ๒๐
๘๘
๘๘
๘๘
๓๗, ๖๖
๑๙๔, ๒๐๓, ๒๐๕, ๒๑๐, ๒๑๑, ๒๓๙, ๓๖๐,
๓๖๔
๑๙๓
๔๓
๔๓
๑๔
๙๗

ป

ปฐมบรมราชโองการ
ปทาคุจาม
ปทุมธานี
ประจวบคีรีขันธ์

ประชาธิปไตย
ประตูปายน้ำบางนรา
ประเทศญวน
ประมุข

ประไหมสุหรี
ปรีดี พนมยงค์

๑๒๒, ๑๒๕, ๑๒๗
๙, ๑๐
๑๐, ๙๒
๑๔, ๑๐๐, ๑๐๕, ๑๐๖, ๑๐๘, ๑๐๙, ๑๔๖,
๑๙๐
๗๕, ๙๐, ๑๒๐, ๑๒๑
๑๐๖
๘๘
๒, ๗๘, ๙๐, ๑๑๐, ๑๒๐, ๑๗๖, ๒๑๓, ๒๓๑,
๒๕๑
๑๘๑, ๒๐๖
๗๒, ๗๓

ปลาร้องให้ที่บ้านปาตาตีมอ

ปสาน

ปอเนาะ

ปัตตานี

ปากีสถาน

ปาซุน

ปาทาน

ปารินดา นิมูสา

ปู่เห็น

โปรตุเกส

๑๓๕

๒๐

๗๕, ๑๑๑, ๑๑๗, ๑๒๐, ๑๓๗, ๑๔๐, ๑๕๒,
๒๔๕, ๒๕๕

๙, ๙๔, ๑๐๔, ๑๓๒, ๑๓๕, ๑๕๔, ๑๕๕,
๑๕๖, ๑๕๘, ๑๕๙, ๑๖๐, ๑๖๑, ๑๗๑,
๑๗๓, ๑๗๔, ๑๗๕, ๑๗๖, ๑๗๗, ๑๘๑,
๑๘๒, ๑๘๓, ๑๘๕, ๑๘๙, ๑๙๒, ๑๙๗,
๒๐๒, ๒๐๕, ๒๐๗, ๒๐๘, ๒๑๑, ๒๑๒, ๒๒๑,
๒๓๕, ๒๓๖, ๒๓๗, ๒๔๗, ๒๔๙, ๒๕๒,
๒๕๓, ๒๕๕, ๒๕๖, ๒๕๗, ๒๖๙, ๒๗๐

๑๒, ๑๔, ๑๘

๑๔

๑๔, ๔๖, ๑๓๑

๑๘๙

๑๘๖

๒๐, ๒๔, ๒๙, ๘๘

ผ

ผ้าชะยูค๊ะห์” หรือพรมปูละหมาด

๖๒, ๖๓, ๖๔

ฝ

ฝนเทียม

ฝรังเศส

ฝายชะลอความชุ่มชื้น

๑๐๔

๒๘, ๔๗, ๗๓, ๗๖, ๗๗, ๘๘, ๑๓๙

๑๐๔

พ

พงศาวดาร

พระเจ้าฟาราชมนตรี (เกษม อหะหมัดจุฬา)

พระญวณ

๓๕, ๔๕, ๕๑, ๘๘

๖๕, ๖๖

๘๙

พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์

พระที่นั่งสุทไธสวรรย์

พระที่นั่งอภิเษกดุสิต

พระนครศรีอยุธยา

พระบรมโพธิสมภาร

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๙๔, ๑๐๘, ๑๑๐, ๑๑๒, ๑๑๓, ๑๑๓, ๑๕๖,
๑๕๗, ๑๗๖, ๑๗๗, ๑๗๘, ๑๙๐, ๑๙๒,
๑๙๔, ๒๒๒, ๒๒๓, ๒๒๔, ๒๒๕, ๒๗๐, ๓๔๙
๔๒

๔๓, ๔๙

๙, ๑๐, ๑๑, ๒๓, ๓๗, ๓๙, ๔๔, ๕๐, ๕๒
๑, ๙, ๑๙, ๓๑, ๔๕, ๔๗, ๔๙, ๕๐, ๖๑,
๖๓, ๑๒๐, ๒๑๓, ๒๑๗

๔๗, ๔๙, ๘๙

๔๙, ๕๐, ๘๙, ๑๑๔, ๒๖๔

๑, ๒, ๓, ๖๘, ๗๔, ๗๖, ๗๗, ๗๘, ๗๙, ๘๐,
๘๗, ๙๐, ๙๒, ๙๓, ๙๔, ๙๕, ๙๖, ๙๙,
๑๐๐, ๑๐๑, ๑๐๓, ๑๐๔, ๑๐๕, ๑๐๖, ๑๐๗,
๑๐๘, ๑๐๙, ๑๑๐, ๑๑๒, ๑๑๓, ๑๑๔, ๑๑๖,
๑๒๐, ๑๒๑, ๑๒๒, ๑๒๓, ๑๒๔, ๑๒๕, ๑๒๗,
๑๒๘, ๑๓๑, ๑๓๓, ๑๓๕, ๑๓๖, ๑๓๗, ๑๓๘,
๑๓๙, ๑๔๐, ๑๔๑, ๑๔๒, ๑๔๓, ๑๔๔, ๑๔๕,
๑๔๖, ๑๔๗, ๑๔๙, ๑๕๐, ๑๕๒, ๑๕๔,
๑๕๕, ๑๕๖, ๑๕๘, ๑๕๙, ๑๖๐, ๑๖๑,
๑๖๒, ๑๖๓, ๑๖๙, ๑๗๐, ๑๗๒, ๑๗๓,
๑๗๔, ๑๗๕, ๑๗๖, ๑๗๗, ๑๗๘, ๑๗๙,
๑๘๓, ๑๘๔, ๑๘๖, ๑๙๐, ๑๙๑, ๑๙๔,
๑๙๘, ๑๙๙, ๒๐๐, ๒๐๔, ๒๐๖, ๒๐๗,
๒๐๙, ๒๑๑, ๒๑๓, ๒๑๔, ๒๑๗, ๒๑๘, ๒๑๙,
๒๒๗, ๒๒๙, ๒๓๑, ๒๓๒, ๒๓๓, ๒๔๔,
๒๔๖, ๒๔๗, ๒๕๐, ๒๕๑, ๒๖๒, ๒๖๖,
๒๖๗, ๓๔๙

๖๒

๓๒, ๔๑

๙, ๒๒, ๓๖, ๓๗, ๔๓, ๔๘, ๔๙, ๖๑, ๖๕,
๖๖, ๗๘, ๒๔๘

๑๐, ๒๒, ๓๖

๒๓

๔๘, ๔๙

๒๒, ๓๖, ๔๘

๑๘๐

๒๐

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระปิ่นหย่า

พระยาจุฬาราชมนตรี

พระยาราชวังสัน

พระศรีมโนราชภักดีศรีปลัดวัง

พระองค์เจ้าลมห้อม

พระองค์เจ้าศิริวงศ์, กรมหมื่นมัตยาพิทักษ์

พลโท นายแพทย์ หม่อมหลวงจินดา สนิทวงศ์

พ่อขุนรามคำแหง

ภ

ภูมิปัญญาชาวบ้าน

๑๙๐

ม

มณฑลปัตตานี

๕๙, ๖๐, ๖๑, ๗๒, ๗๔, ๗๕, ๗๘, ๑๑๔,
๑๑๕

มรดกทางวัฒนธรรม

๑๙๒

ม.ร.ว.ทองน้อย ทองใหญ่

๑๘๘

มลายู

๘, ๙, ๑๐, ๑๒, ๑๓, ๑๖, ๑๗, ๒๔, ๒๗,
๒๘, ๒๙, ๓๑, ๓๙, ๔๕, ๔๖, ๔๗, ๔๙, ๕๐,
๖๐, ๖๑, ๗๒, ๗๔, ๗๕, ๘๑, ๙๒, ๑๐๙,
๑๑๐, ๑๑๒, ๑๑๔, ๑๑๕, ๑๓๑, ๑๗๕,
๑๗๘, ๑๘๐, ๑๙๒, ๒๐๗, ๒๐๘, ๒๑๑,
๒๑๒, ๒๒๑, ๒๒๙, ๒๓๔, ๒๖๙

มะการี ชาและแม

๒๔๗, ๒๖๙

มะตะรัม

๑๕

มะละกา

๒๘, ๘๘

มะหังน

๑๑, ๑๒

มะหะหรั

๑๑

มัมูน นาคูเคราะห์

๑๗๕, ๒๐๗, ๒๑๑, ๒๖๐

มัวโร

๑๑

มัสยิดเขาคันทรง

๓๖๐

มัสยิดเซฟี

๑๓, ๔๘

มัสยิดดารุลอาบีดีน

๑๗

มัสยิดดารุลอาบีดีน (ตรอกจันทน์)

๖๖

มัสยิดดินฟัลลาห์

๑๑

มัสยิดต้นสน

๒๘, ๒๙, ๓๕, ๓๗, ๕๒, ๗๐, ๗๙

มัสยิดตะเกีย

๔๔, ๕๐

มัสยิดที่บ้านคลองระ

๑๗๘

มัสยิดนูรุลมุบีน

๑๐

มัสยิดนูรุลเอียะห์ซาน

๙๔, ๑๑๔, ๑๓๖, ๑๔๒, ๑๔๔, ๑๔๖, ๑๔๗,
๒๕๘, ๒๕๙, ๒๗๐

มัสยิดบางหลวง

๓๙

มัสยิดมำบัง	๑๗๔, ๒๓๓
มัสยิดอัต-ตักวา	๑๘
มัสยิดอันซอริซซุนนะห์	๔๙
มัสยิดอัลเราะฮ์มะ	๑๘
มัสยิดอัลอักซอ	๑๘
มัสยิดอัลเอี้ยห์ซาน	๑๘
มัสยิดอัลชะฮาดะฮ์	๑๘
มัสยิดเฮตายาตุลอิสลาม	๑๘
มินังกะเบา	๑๕
มิมบับ	๑๔๔, ๑๗๕, ๒๕๐, ๒๕๑, ๒๕๙
มัสซัง	๘๙, ๑๒๓, ๑๒๘
มิหروب	๒๙, ๓๕
มีนบุรี	๓๙, ๖๒, ๗๔, ๙๒
มูรอิดดิน	๖๒
มุสลิม	๑, ๒, ๓, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕, ๒๗, ๒๘, ๒๙, ๓๐, ๓๑, ๓๒, ๓๔, ๓๗, ๓๙, ๔๑, ๔๒, ๔๓, ๔๔, ๔๕, ๔๖, ๔๗, ๔๘, ๔๙, ๕๐, ๕๓, ๕๕, ๕๖, ๕๗, ๕๘, ๖๐, ๖๑, ๖๒, ๖๓, ๖๕, ๖๖, ๖๗, ๖๘, ๗๐, ๗๒, ๗๓, ๗๔, ๗๕, ๗๖, ๗๘, ๗๙, ๘๑, ๘๒
มูกัล	๑๑
มูลนิธิช่วยเหลือเด็กกำพร้าสตรีไทยมุสลิมไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์	๑๐๙, ๑๓๘
มูลนิธิชัยพัฒนา	๙๒, ๑๐๔, ๑๐๘, ๑๑๓, ๑๒๓, ๑๒๕, ๑๔๑, ๑๕๓, ๑๕๙, ๑๖๐
มูลนิธิถ้วน สุวรรณศาสน์	๙๕, ๑๒๓, ๑๒๘, ๑๓๙, ๑๗๒, ๒๑๙, ๒๗๐
มูลนิธิราชประชาสมาสัย	๑๐๑
มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ	๑๙๑
มูลนิธิสายใจไทย	๑๐๓
เมืองโกอา	๘๘
เมืองไฮเดอราบัด	๑๒
โมกุล	๑๑, ๑๔, ๕๗

ย

ยกเลิกการเกณฑ์แรงงานราษฎร
ยกเลิกการเก็บภาษีทางข้าวในปัตตานี
ยกเลิกส่วยต้นไม้เงินทอง
ยะลา

๑๑๔
๑๑๔
๑๑๔
๙, ๖๐, ๙๒, ๙๔, ๑๐๑, ๑๐๙, ๑๑๔, ๑๓๑,
๑๕๓, ๑๗๐, ๑๗๖, ๑๗๘, ๑๘๓, ๑๘๕,
๑๙๒, ๑๙๙, ๒๐๒, ๒๐๓, ๒๐๘, ๒๒๑, ๒๔๖,
๒๕๓
๑๘๑
๑๙๑, ๑๙๒, ๑๙๔
๑๐๐
๒๓, ๒๔
๒๔๓
๑๗, ๑๘, ๒๔๓
๑๘๖
๒๕๔, ๒๖๐

ยา เจ๊ะมะ
ย่านลิเภา
ยารักษาวัณโรคขนานใหม่
ยุनुค
ยุวมัคคุเทศก์
ยูนนาน
เย็น แก้วมะณี
เยาะ

จ

ร่วมเศวตฉัตร
รอฮันนี นิมูสา
ระนอง
ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์
ระยอง
รัชนี้ บุญมาเลิศ
รัฐธรรมนูญ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐
ราชธานี
ราชบุรี
ราชประชาสมาสัย
ราชวงศ์จักรี
รามัน (ยะลา)

๙๐
๑๘๙
๑๕, ๑๐๙, ๑๗๘
๕๔, ๘๗, ๙๐
๑๔
๒๖๑, ๒๗๐
๗๑, ๗๘, ๗๙, ๙๒, ๙๕, ๙๙, ๑๒๑, ๑๒๔,
๑๓๒, ๑๓๓, ๑๕๐
๙๒
๓๑, ๓๔, ๘๗, ๑๓๒
๑๔
๑๐๑, ๑๐๒
๙, ๔๔, ๗๗, ๙๐, ๙๙, ๑๒๓, ๑๒๕, ๑๒๗,
๒๖๕, ๒๖๖
๖๐

รายอกีตอ

โรคเรื้อน

โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

โรงเรียนตชด.บำรุงที่ ๑

โรงเรียนปอเนาะ

โรงเรียนราชประชานุเคราะห์

โรงเรียนราชประชาสถาย

โรมันคาทอลิก

โรฮิงยา

๒๓๔

๑๐๐, ๑๐๑, ๑๐๓, ๑๘๓, ๒๒๐

๖๙, ๑๐๐, ๒๒๑

๑๐๒

๗๕, ๑๑๑, ๑๓๗, ๑๔๐, ๒๕๔

๑๐๒, ๒๔๗

๑๐๓, ๒๔๗

๔๗, ๘๘

๑๔, ๑๕

ล

ลักขณา

ลำปาง

ลุงชบ, อีหม่ามชบ นาคานุเคราะห์

ลูกเสือ

๒๐, ๒๑, ๒๕, ๒๘, ๓๕

๑๔

๑๑๒, ๑๑๓, ๑๔๗

๖๐, ๖๑, ๗๔, ๗๕, ๗๖

ว

วังสวนผักกาด

วัดแสงพรังชัว ซาเวียร์

วัดบางกลี้ง

วัดมงคลชัยพัฒนา

วัดราชบูรณะ

วัดสัมภาวาส

วัดสารวัน อำเภอมะนัง จังหวัดปัตตานี

วันเฉลิมพระชนมพรรษา

วันมูหะมัดนอร์ มะทา

วาเต็ง ปูเต๊ะ

วาทภัย

เวชพาหน์

แวดือรามแม มะมิงจิ

๑๖, ๒๓

๘๘

๒๓

๑๐๔

๒๐

๑๓/๓, ๒๒๙

๑๘๒, ๑๘๙, ๒๐๘

๙๐, ๙๓, ๑๐๔, ๑๒๓, ๑๒๗, ๑๓๙, ๑๙๙,

๒๐๔, ๒๐๕, ๒๑๐, ๒๑๒, ๒๖๓

๙๕, ๒๓๑, ๒๗๐

๑๑๒, ๑๒๕, ๑๒๗, ๑๕๙, ๒๓๖

๑๐๒

๑๐๐

๒๕๖, ๒๗๐

ศ

ศาลาพกาภิรมย์
ศาลารวมใจ
ศาลตามุฮัมมัด
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ สนั่น ลิมาวัักษ์
ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์
ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ดนัย สนิทวงศ์ ณ อยุธยา
ศาสนา

ศิลปาชีพ

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง จังหวัดนราธิวาส
ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย

เศรษฐกิจพอเพียง

๙๐, ๑๒๓, ๑๒๗
๑๘๑, ๑๘๘, ๑๘๙
๕๙, ๗๐, ๙๕, ๑๓๖, ๑๔๙, ๑๕๑
๒๒๗, ๒๗๐
๒๖๘
๑๘๐, ๑๘๒
๕๓, ๕๔, ๕๕, ๕๖, ๕๗, ๕๘, ๕๙, ๖๐, ๖๑,
๖๒, ๖๓, ๖๔, ๖๖, ๗๑, ๗๒, ๗๓, ๗๔, ๗๕,
๗๘, ๗๙, ๘๑
๑๙๐, ๑๙๑, ๑๙๓, ๑๙๕, ๒๐๙, ๒๓๘, ๒๕๕,
๒๖๙, ๓๕๙, ๓๖๐, ๓๖๓, ๓๖๘
๑๘๒, ๒๐๘, ๒๑๒, ๒๒๖, ๓๕๒
๑๐๖, ๑๓๘, ๑๕๖, ๑๖๔, ๑๙๖, ๒๓๕
๑๐๗, ๑๐๙, ๑๑๐, ๑๓๘, ๑๔๒, ๑๔๓, ๑๔๔,
๑๔๖, ๑๔๗, ๑๔๘, ๑๗๔, ๒๐๗
๙๐, ๑๐๔, ๑๑๖, ๑๒๑, ๑๓๕, ๑๙๑, ๒๐๓,
๒๑๐, ๒๑๑, ๒๓๕, ๒๓๙, ๒๕๔, ๒๕๗

ส

สถานีรถไฟหัวลำโพง
สถาบันพระมหากษัตริย์
สถาปัตยกรรม
สถาปัตยกรรมออตโตมัน
สนธิสัญญาเบาว์ริง
สนธิสัญญาไมตรีและพาณิชย์
สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
สมเด็จพระเจ้าตากสิน
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

๖๙
๑, ๒, ๓, ๗, ๕๓, ๘๗, ๒๑๓
๑๗, ๓๒, ๓๙, ๕๗, ๖๙, ๗๑, ๘๑, ๘๒, ๘๓
๗๐
๔๗, ๖๘
๕๕
๑๐
๓๕
๑๗/๔, ๑๗/๙
๑, ๑๔๕, ๑๔๖, ๑๕๐, ๑๖๔, ๑๗๔, ๑๗๙,
๑๘๒, ๑๘๗, ๒๖๑, ๒๖๕, ๒๖๘
๒, ๙๔, ๑๖๙, ๑๙๑, ๒๐๘
๗, ๘, ๑๖, ๒๖, ๓๑, ๓๒, ๔๓, ๘๘, ๑๒๓,
๑๓๒

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้าวชิราวุธ
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้าวชิราวุธ
สมเด็จพระศรีสุทาลัย
สมเด็จพระสุทนต์นราธิราชประยูร
สมุทรปราการ
สระกะฉนวน
สระบุรี
สร้างโบสถ์
สร้างวัด
สวนจิตรลดา

สวามิภักดิ์
สวาสดี สุมาลย์ศักดิ์
สะดี อีซอ
สัปปะ
ลำเภากษัตริย์สุลัยมาน
สิบโท ชัยวี วรรณมาตร
สิ้นน้ำสามรส
สุลตันสุลัยมาน
สุเหว่า

สุเหว่าบ้านสมเด็จพระ
เสียด

๙๔, ๑๔๐, ๑๔๙, ๑๕๐, ๑๗๗, ๑๗๙
๔๙, ๖๘, ๘๒, ๒๕๐
๔๙
๓๖, ๔๕
๔๙
๑๐, ๕๘, ๗๙, ๙๒
๔๖
๑๔, ๑๐๔
๘๘, ๘๙
๘๙, ๑๒๓
๑๐๓, ๑๑๒, ๑๘๖, ๑๙๑, ๑๙๓, ๑๙๙, ๒๐๐,
๒๐๔, ๒๐๕, ๒๐๘
๘๘
๙๔, ๙๕
๒๒๕
๓๕
๑๑
๒๓๔
๑๖๒, ๑๖๓
๒๒, ๓๕, ๓๖, ๓๗, ๔๕, ๔๘
๘, ๑๐, ๑๓, ๓๑, ๓๒, ๔๑, ๔๘, ๖๒, ๗๓,
๗๔, ๗๙, ๑๑๓, ๑๑๕, ๒๖๖
๑๐
๖๒, ๖๓, ๖๔

ห

หน่วยพันตแพทย์พระราชทาน
หน่วยแพทย์เคลื่อนที่พระราชทาน
หน่วยแพทย์พระราชทาน
หนองจอก
หนังสือเฉลิมพระเกียรติด้วยพลังแห่งรัก
หน้า ซี ฟู
หน้าพระที่นั่ง
หมวกกลมแบบมลายู
หมู่บ้านทะเลน้อย

๑๐๑
๑๐๐
๑๘๔, ๑๘๕
๓๙, ๗๔, ๙๒
๑๘๔, ๑๘๕, ๑๘๙
๒๔๒, ๒๗๐
๔๒, ๕๙, ๑๒๔, ๒๓๔, ๒๕๒
๖๐, ๖๑
๑๙๒

หรุซ (ตาร์ตา)	๔๖
หลวงเทพชำนาญกัศิตรีเพร็กษาองครักษ์	๒๓
หลวงประเทศธรรมพานิช	๔๘
หลวงราชชาชนกัศิตรี	๒๓
หลวงศรีเนาวรัตน์	๓๗
หลวงศรีมนเระกัศิตรีองคเพร็กษาองครักษ์	๒๓
หลวงสนิทูปาล	๔๕
หลักรัฐประศาสน	๕๙, ๖๐, ๗๒
หลักรัฐประศาสนนโยบายสำหรับมณฑลปัตตานี	๑๑๕
หลักเศรษฐกิจพอเพียง	๑๑๖, ๑๒๑, ๑๙๑, ๒๕๕
หลักแห่งความยุติธรรม	๙๗
หออะซาน	๗๐
หัตถกรรมพื้นบ้าน	๑๙๐, ๑๙๑, ๑๙๒, ๑๙๔
หุย	๑๗, ๑๘, ๔๖
แหลมตะลุมพุก	๑๐๒, ๑๐๓, ๒๔๗

อ

องค์อัครศาสนูปถัมภก	๑, ๒, ๕๕, ๗๒, ๘๗, ๘๘, ๙๒, ๙๓, ๙๖, ๑๒๐, ๑๒๓, ๑๒๕, ๑๒๗, ๒๑๓, ๒๑๘, ๒๒๘, ๒๕๑
อธิปไตย	๕๕, ๕๕, ๗๑, ๘๑, ๑๓๒
อะเจ	๑๕, ๒๘
อะตีปะ โต๊ะแอ	๒๔๕, ๒๗๐
อะระกัน, ยะไซ	๑๔
อะลี นานา, นักกุดาอาลี	๔๘
อัครศาสนูปถัมภ	๓๗, ๑๓๒
อัจฉรา ณ สงขลา	๒๖๓
อัฟฆาน	๑๔
อัลไต	๑๗
อัลเลาะฮ์	๒๕๘, ๒๖๐
อาคารมหิตหลวงศานุสรณ์	๑๐๐
อาคารสมานฉันท์นุรุลเอียะห์ซาน	๑๔๖
อ่างเก็บน้ำท่ากะบาก จังหวัดปราจีนบุรี	๑๐๖
อาซีด นิมุสา	๑๘๙, ๒๐๒
อาณัติกรออตโตมัน	๕๗, ๗๐, ๗๑

อาณาจักรราชภัฏ
อาร์เมเนีย
อารยประเทศ
อารีย์ วงศ์อารยะ
อารีย์ หลิมวานิชย์
อาสาหกเหล่า
อาหารฮาลาล
อินเดีย

อิสไมลี, นิกาย
อิสลาม

อิสลามิกชน
อิหม่ามทองหล่อ จันทน์อัน
อิหม่ามมูหะหมัด กาแม
อิหม่ามสุไฮมี มะกะ
อิหร่านราชธรรม
อิเหนา
อุดหนุนการก่อการร้ายต่อบ้านเมือง
อุทยานการศึกษา
อุโบสถศีล
อุ้มมะฮ์
อุยเคอร์, อุยกูร
อุศนา นิมิตา
เอกราช
เอช อับดุลลา สอนสวรรค์
โอภาส สยามวาลา

๒, ๔๑, ๕๐, ๘๗, ๘๘, ๙๙, ๑๒๐, ๒๑๗
๒๔, ๒๙
๕๓, ๕๔, ๕๗, ๙๓, ๑๓๕
๒๓๓, ๒๗๐
๒๔๔
๒๕
๑๕๑
๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๒๔, ๒๙, ๓๑, ๓๒,
๔๕, ๔๗, ๕๖, ๕๗, ๖๑, ๖๖, ๘๑, ๘๘,
๑๒๓, ๑๔๙, ๒๖๔, ๒๖๖, ๒๖๘
๑๓, ๔๕, ๔๘
๙, ๔๘, ๑๓๑, ๑๓๒, ๑๓๓, ๑๓๕, ๑๓๖,
๑๓๗, ๑๔๐, ๑๔๑, ๑๔๒, ๑๔๔, ๑๔๖,
๑๔๙, ๑๕๐, ๑๕๑
๕๐, ๑๗๒
๒๕๙
๒๕๔
๒๒๖
๗, ๓๑, ๔๑, ๕๑
๔๑, ๔๒
๑๑๕
๑๘๙
๙๗, ๑๒๔
๕๗
๑๗
๑๘๙
๕๓, ๕๕
๗๓
๒๖๖, ๒๗๐

ฮ

ฮ่อ
ฮัจยี ชะการียา เจ๊ะมู
ฮุเซ็น , ฮุไซน์

๑๘
๒๔๙, ๒๗๐
๑๑

ประวัติผู้เขียน

รองศาสตราจารย์ ดร. สุเนตร ชุตินธรานนท์

ผู้อำนวยการสถาบันเอเชียศึกษา และรักษาการผู้อำนวยการศูนย์มุสลิมศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นนักประวัติศาสตร์ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศพม่า จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะศิลปศาสตร์ (ประวัติศาสตร์) เกียรตินิยมอันดับ ๑ เหรียญทอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระดับปริญญาโทและปริญญาเอก สาขาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยคอร์เนล (Cornell University) ประเทศสหรัฐอเมริกา

ผลงานสำคัญ อาทิ หนังสือเรื่อง พระสุพรรณกัลยา จากตำนานสู่หน้าประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์อารยธรรมไทย หนังสือเทิดพระเกียรติสมเด็จพระนเรศวร เป็นต้น นอกจากนี้ ยังเป็นผู้เขียนบทภาพยนตร์ เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรร่วมกับหม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล

ดลยา เทียนทอง

นักวิจัยและกรรมการบริหารศูนย์มุสลิมศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอาจารย์ประจำหลักสูตรสหสาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จบการศึกษาระดับปริญญาตรีและโทจากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ปัจจุบันกำลังศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรไทยศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

ผลงานวิจัยที่ผ่านมา อาทิ เรื่อง ความร่วมมือไทย-มาเลเซียในการพัฒนาพื้นที่เขตไหล่ทวีปทับซ้อนในอ่าวไทย เรื่อง นโยบายการแก้ไขปัญหาชนกลุ่มน้อยมุสลิมของประเทศฟิลิปปินส์ จีน และอินเดีย : แบบอย่างและบทเรียนสำหรับประเทศไทย เรื่อง เปรียบเทียบนโยบายการจัดการปัญหาชนกลุ่มน้อยของประเทศมุสลิมในเอเชีย ศึกษากรณี: มาเลเซีย อินโดนีเซีย และตุรกี เรื่อง การรักษาความมั่นคงของรัฐในกรณีปัญหาการเคลื่อนไหวทางการเมืองของมุสลิมบางกลุ่มในประเทศสิงคโปร์ ปากีสถาน รัสเซีย และสเปน : บทเรียนที่หลากหลายสำหรับประเทศไทย เรื่อง รัฐกับพหุสังคมในประเทศอิหร่าน : กรณีปัญหาชาวเคิร์ด และเรื่อง ภูมิรัฐศาสตร์การพัฒนาไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน: หลากหลายรูปแบบและผลกระทบต่อความมั่นคงชายแดนไทย” (ภายใต้ชุดโครงการความมั่นคงศึกษา) เป็นต้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์

อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และกรรมการบริหารศูนย์มุสลิมศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ระดับปริญญาโท คณะศิลปศาสตร์ (ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม) มหาวิทยาลัยศิลปากร และระดับปริญญาเอก คณะอักษรศาสตร์ (ประวัติศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลงานวิจัย อาทิ การศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยเฉพาะไทยกับประเทศในเอเชียกลาง เอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียง การศึกษาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยด้านสังคม ศาสนาและวัฒนธรรม มุสลิมศึกษา (Muslim Studies) อิหร่านศึกษา (Iranian Studies) อาหรับศึกษา (Arabian Studies) ประวัติศาสตร์ศิลป์ (History of Art) และประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม (History of Architecture)

ศรวิทย์ วินิชสำเภาทิพย์

ผู้อำนวยการกลุ่มสื่อสารองค์กร สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) จบการศึกษาระดับปริญญาตรี (เกียรตินิยม อันดับ ๒) คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และระดับปริญญาตรีจากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และระดับปริญญาโท สาขาพัฒนาสังคม จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ราชการพิเศษ : คณะทำงานฝ่ายเลขานุการโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงและโครงการพัฒนาชุมชนและการแก้ไขปัญหาพิชเชพติดบนพื้นที่สูง ศูนย์ประสานงานเตรียมพร้อมแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๓๕ - พ.ศ. ๒๕๓๙) ที่ปรึกษาในคณะอนุกรรมการติดตามตรวจสอบปฏิบัติการศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว วุฒิสภา (พ.ศ. ๒๕๕๒ - พ.ศ. ๒๕๕๓)

ผลงานที่ผ่านมา อาทิ “หลักฐานโบราณคดีที่เกี่ยวกับข้าวในประเทศไทย” ในหนังสือ ข้าวไพร่-ข้าวเจ้าของชาวสยาม สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม คู่มือนำชมปราสาทหินพิมาย สำนักพิมพ์เรือนปัญญา เขียนบทความเผยแพร่ในวารสารมูลนิธิชัยพัฒนา วารสารอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และวารสารเมืองโบราณ เป็นต้น

ศุภริย์ สระเริ่ม

ประธานคณะทำงานสภาศิลปวัฒนธรรมมุสลิมสยาม กรรมการและเลขานุการมัสยิดอัลอิสติกอamah และเลขาธิการสโมสรมลายูแห่งลุ่มน้ำเจ้าพระยา

ผลงานที่ผ่านมา ได้แก่ บรรยายงานวิชาการ เรื่อง “ข้อมูลมุสลิมสยามประเทศและโลกอิสลาม” ถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ ศูนย์วัฒนธรรมอิสลาม อิสลามวิทยาลัยแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๙ เป็นประธานคณะทำงานฝ่ายอิสลาม ฐานศาสนาและสันติภาพงานชุมนุมลูกเสือโลกครั้งที่ ๒๐ และฝ่ายข้อมูลหนังสือภาพ “ชาวไทยมุสลิมในสังคมไทย” งานความมั่นคง กระทรวงการต่างประเทศ รวมทั้งให้ข้อวินิจฉัย เรื่อง “ตราอาณัติจรรอโตมาน (อุสมานิเยฮ์)” ในประเทศไทย เรื่อง “อิทธิพลของชาวมุสลิมต่อการแต่งกายของขุนนาง และทหารสยาม” “ทำไมเรียกพราหมณ์และฮินดูว่าแขก” เป็นต้น ตลอดจนค้นคว้า รวบรวม ภาพจิตรกรรมฝาผนังตามวัด วังและงานเขียนลายตู้พระธรรมต่าง ๆ ที่เป็นภาพเกี่ยวกับ “คนแขก” หรือชาวมุสลิม รวมทั้งงานงานด้านศิลปะและสถาปัตยกรรม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาดิศร์ อิดริส รักษมณี

อาจารย์ประจำสาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต และเลขาธิการสมาคมบัณฑิตคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระดับปริญญาโทด้านสถาปัตยกรรม จากมหาวิทยาลัยบอลสเตท (Ball State University) และระดับปริญญาเอก คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลงานที่ผ่านมา อาทิ งานวิจัย เรื่อง “การศึกษามัสยิดในกรุงเทพ ฯ ผ่านทางรูปทรงที่ว่างและการวาง” บทความวิชาการ อาทิ วิทยาการโลกมุสลิม ศิลปะและสถาปัตยกรรมอิสลาม อิทธิพลของสถาปัตยกรรมอิสลามที่มีต่อการสร้างมัสยิดในกรุงเทพ ฯ (ช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ ถึงปัจจุบัน) มัสยิดในกรุงเทพ ฯ ภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมสยาม

รางวัลที่ได้รับ : ผลงานวิจัยดีเด่นสำหรับนิสิตดุษฎีบัณฑิต กองทุนรัชดาภิเษกสมโภชประจำปี ๒๕๕๓ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และรางวัลสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ประเภทรางวัลวิทยานิพนธ์ประจำปี ๒๕๕๔ หัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมมัสยิดในกรุงเทพ ฯ”

รองศาสตราจารย์ มัลลิกา มัสอูดี

นักวิชาการอิสระและอดีตรองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ผลงานที่ผ่านมา อาทิ งานเขียน เรื่อง “อารยธรรมอิสลาม” และ “การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๙๘ - ๒๔๗๕” เป็นนักวิจัยร่วมในโครงการนโยบายการปกครองของรัฐบาลต่อชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สมัยรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ - พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร (๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ - ๙ กันยายน ๒๕๔๙) ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑ - พ.ศ. ๒๕๕๒

ศรีสมาน รัชมนณี

นักแปลอิสระ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และระดับปริญญาโท Language and Communication สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (National Institute of Development Administration - NIDA)

ผลงานที่ผ่านมา : งานแปลหนังสือ “ความมหัศจรรย์ของ อัลกุรอาน” ของฮารูน ยะห์ยา โดยแปลร่วมกับกลุ่มปัญญากร

ทอจันทร์ นเรศจักรพันธ์

นักโฆษณาประชาสัมพันธ์อิสระ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ (เอกภาษาอังกฤษและโทศิลปการละคร) มหาวิทยาลัยศิลปากร ผ่านการฝึกสอนที่โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยศิลปากร และฝึกงานที่สถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๕

ประสบการณ์การทำงาน : ที่ปรึกษาฝ่ายประสานงานเครือข่ายธุรกิจ สภาวัฒนธรรม จังหวัดพิษณุโลก (๒๕๔๐ - ๒๕๔๗) และที่ปรึกษาส่วนการโฆษณาประชาสัมพันธ์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดพิษณุโลก (๒๕๔๗ - ๒๕๔๙)

ผลงานที่ผ่านมา ได้แก่ งาน “มหกรรมอาหารและวัฒนธรรมมุสลิมไทย ครั้งที่ ๒” ของศูนย์มุสลิมศึกษา คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย งาน “Expanding The Global Halal Markets Conference ๒๐๐๙” ของสมาคมผู้ผลิตและผู้ส่งออกสินค้าฮาลาลไทย และงาน “มุสลิมในแผ่นดินไทย” ของศูนย์มุสลิมศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รางวัลที่ได้รับ : รางวัล TACT AWARD สปอติวิทยุยอดเยี่ยม ผลิตภัณฑ์ “Narai Pizzeria” โครงการ “Love the Earth” (ส่งเสริมสังคม) พ.ศ. ๒๕๓๖

รายนามคณะผู้จัดทำ (พ.ศ ๒๕๕๔ - พ.ศ ๒๕๕๖)

คณะที่ปรึกษากิตติมศักดิ์

นายพลากร สุวรรณรัฐ	องคมนตรี
ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล	กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา
ดร.จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา	ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์
ท่านผู้หญิงจรุงจิตต์ ทีขะระ	รองราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
ท่านผู้หญิงสมร ภูมิณรงค์	ประธานมูลนิธิส่วน สุวรรณศาสน์ จุฬาราชมนตรี
นายอาซิส พิทักษ์คุมพล	จุฬาราชมนตรี
พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา	ผู้บัญชาการทหารบก / รองผู้อำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร
ศาสตราจารย์ นายแพทย์ จรัส สุวรรณเวลา	นายกสภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะกรรมการอำนวยการ

นายไชยยศ จิรเมธากร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
นายสุเมธ แย้มมนุ่	เลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา
นายอาคม เติมพิทยาไพสิฐ	เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ภิรมย์ กมลรัตนกุล	อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร. เกื้อ วงศ์บุญสิน	รองอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พลเอกดาว์พงษ์ รัตนสุวรรณ	รองผู้บัญชาการทหารบก
พลเอกอักษรา เกิดผล	เสนาธิการทหารบก

คณะที่ปรึกษาด้านวิชาการ

นางพรพิมล กรโกษา

อดีตข้าราชการบำนาญระดับ ๑๐ สำนักฯเลขาธิการ
สำนักพระราชวัง

รองศาสตราจารย์ พิพัฒน์ ไทยอารี

รองประธานกรรมการบริหารศูนย์มุสลิมศึกษา
สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาจารย์ ดร.อณัส อมาตยกุล

อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล และกรรมการบริหาร
ศูนย์มุสลิมศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะกรรมการดำเนินงาน

รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ชุตินทรานนท์

ผู้อำนวยการสถาบันเอเชียศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พลตรีกรบ บุญบัวทอง

ผู้ทรงคุณวุฒิกองทัพบก / รองผู้อำนวยการศูนย์ประสาน
การปฏิบัติที่ ๕ กองอำนวยการรักษาความมั่นคง
ภายในราชอาณาจักร

นางดลยา เทียนทอง

นักวิจัยและกรรมการบริหารศูนย์มุสลิมศึกษา
สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์

อาจารย์ประจำคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย และกรรมการบริหารศูนย์มุสลิมศึกษา
สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายตรีวิทย์ วินิชสำเภาทิพย์

ผู้อำนวยการกลุ่มสื่อสารองค์กร
สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

นายศุภกรีย์ สะเริ่ม

นักวิชาการอิสระ

นางสาวทองจันทร์ นเรศจักรพันธุ์

นักโฆษณาประชาสัมพันธ์อิสระ

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร. สุเนตร ชุตินธรานนท์ ผู้อำนวยการสถาบันเอเชียศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาจารย์ ดร. อณัส อมาตยกุล

อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล และกรรมการบริหาร

ศูนย์มุสลิมศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะทำงานฝ่ายเลขานุการและจัดทำหนังสือ

นางดลยา เทียนทอง

นายณัฐพจน์ ยืนยง

นางสาวจิตติมา คัมสุขศรี

นางสาวสุภิญญา เพ็งแก้ว

นายสุธีร์ บุญลา

นางนุญณ์ท์ บุญวงศ์

นายภาคพงศ์ แสงสร้อย

นางสาววรรณรัตน์ ท่าห้อง

นางสาวสิริธร โกวิทวรรณ

นางสาวณพคุณท์ ธารณคุณ

นางสาววรัญญา จิตรผ่อง

นางจิระภา สุขเรือนสุวรรณ

นายสุพล บัณฑิตกิตติสกุล

ขอขอบพระคุณ

สำนักพระราชวัง

สำนักพระราชเลขาธิการ

กองราชเลขาธุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

มูลนิธิชัยพัฒนา

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ(สำนักงาน กปร.)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

พิพิธภัณฑวังสวนผักกาด

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

สำนักงานประชาสัมพันธ์ จังหวัดยะลา

สำนักงานประชาสัมพันธ์ จังหวัดปัตตานี

พลเอกจิระศักดิ์ วัฒนาวงศ์

คุณหญิงสร้อยระย้า เรื่องพิเศษ

รองศาสตราจารย์ นราพร จันทรโอชา

นางเพ็ญจา อ่อนชิต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อารดา กิระนันท์

รองศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา

นางจิรรัตน์ โกมลมาลย์

นายชยวรรศ มานะศิริ (นิตยสาร Lonely Planet Thailand)

นายกัลโช่ม หะชะนี

หน่วยงานสนับสนุน

กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.)

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

